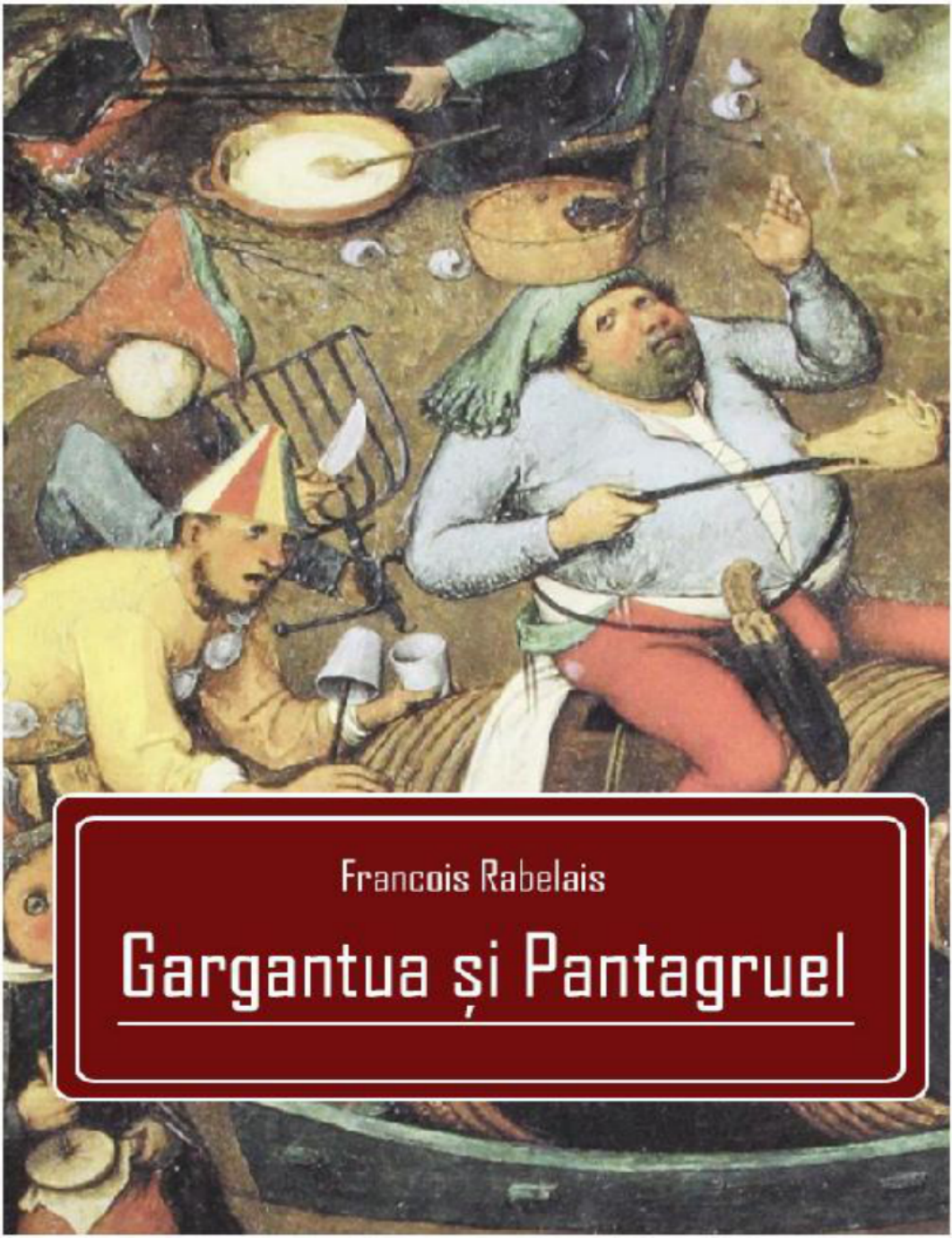

Francois Rabelais

Gargantua și Pantagruel

François Rabelais
Gargantua și Pantagruel

CARTEA ÎNTÎI

PREAÎNFRICOŞATA VIAŢĂ A MARELUI GARGANTUA, TATĂL LUI PANTAGRUEL, AŞA CUM A FOST ALCĂTUITĂ MAI DEMULT DE DOMNUL ALCOFRIBAS, ABSTRĂGĂTOR DE CHINTESENŢĂ. SCRIERE PLINĂ DE PANTAGRUELISM.

CĂTRE CITITORI

Prieteni, răsfoind această carte
Venin şi scîrbă-n ea n-o să aflaţi;
Lăsînd orice mîhnire la o parte,
De scrisul meu să nu vă ruşinaţi.
N-o să ieşiţi de-aici mai înzestraţi,
În schimb veţi învăţa să rîdeţi bine;
Mai drepte gînduri n-am purtat cu mine.
Văzînd cum v-a cuprins tristeţea hîdă,
N-am stat să plîng, am rîs cum se cuvine,
Căci numai omului i-e dat să rîdă.

CUVÎNTUL ÎNAINTE AL SCRIITORULUI

Băutori străluciţi şi preasfrinţite feţe - căci nu altora, ci vouă vă-nchin aceste scrieri - în dialogul lui Platon, din cartea care se cheamă Ospăţul, *lăudînd Alcibiade pe învăţătorul său Socrate, prinţul de toţi recunoscut al înţelepţilor, îl aseamănă între altele cu silenele.*

Silenele erau, pe vremuri, nişte cutioare ca acele ce se mai văd încă prin unele dughene ale spiţerilor, avînd zugrăvite pe ele tot soiul de chipuri vesele şi deşucheate, ca scorpii, satiri, cerbi înhămaţi, iepuri încornoraţi, gîşte împiedicate, raţe cu samarul în spate, precum şi alte încondeieri meşteşugite, dinadins închipuite spre-a stîrni hazul lumii necăjite (cum făcea Silene, dascălul bunului Bachus). Înăuntru se aflau însă numai mirodenii şi balsamuri alese; ambră şi tămîie; mosc şi chihlimbar; smirnă şi ienibahar; pietre nestemate şi alte daruri de preţ.

Aidoma fusese Socrate căci privindu-i înfăţişarea şi văzîndu-l cum arată pe dinafară, n-ai fi dat pe el nici o ceapă degerată, atît era de pocit la trup

şi de caraghios în apucături. Avea nasul turtit şi căutătură de taur; faţă de om nebun, purtări necioplite şi îmbrăcăminte grosolană. Era sărac lipit pământului, iar noroc la femei n-avea nici pe-atît. Nevrednic de a îndeplini vreo slujbă în Republică, se ţinea numai de şotii; bea oricînd, cu oricine şi de toate rîdea, păstrînd cu grijă sub lacăt dumnezeiasca lui înţelepciune. Dar dacă ridicai capacul, găseai în cutioară numai odoare nebănuite şi de nepreţuit: minte mai pătrunzătoare decît a oricărui muritor, cinste neînchipuită, vitejie de neînfricat, cumpătare fără seamăn, deplină împăcare cu sine, gîndire neşovăitoare şi un dispreţ vrednic de uimire faţă de toate cîte îi îndeamnă pe ceilalţi oameni să-şi lase odihna, să alerge, să se trudească, să străbată mările şi să poarte războaie între ei.

Şi ce tîlc socotiţi că ar putea să aibă această întîmpinare cu sămînţă de vorbă, cînd dau să pornesc la drum?

Voi toţi, bunii mei învăţăcei, ca şi ceilalţi împătimiţi ai lenei, văzînd numele poznaş al cărţilor ce-am scris: Gargamela, Pantagruel, Bucă-Groasă, Mîndria prohabului, Slănină pe fasole cum commento[1] altele, lesne aţi putut crede că citindu-le veţi găsi în ele numai glume hazlii, snoave pipărate şi minciuni şugubeţe; fiindcă nu v-aţi ostenit să le cercetaţi mai adînc, ci le-aţi judecat după înfăţişarea lor, adică după denumirea cărţii, care stîrneşte îndeobşte batjocură şi rîs. S-ar cuveni însă a privi cu mai puţină pripeală rodul stăruinţelor omeneşti de vreme ce voi singuri spuneţi că nu haina îl face pe călugăr; că se arată unul în anteriu de monah, dar în el nimic duhovnicesc nu are, iar altul îşi azvîrlă pe umăr o mantie spanioleasc㠄 dar vitejia lui n-a văzut Spania niciodată.

Iată de ce, deschizînd această carte, să cumpăniţi cu multă luare-aminte cuprinsul ei. Veţi vedea astfel, că miezul pe care îl ascunde are cu totul alt preţ decît chipul zugrăvit pe deasupra, iar gîndurile din adînc nu sînt atît de uşuratice, după cum ar putea să arate învelişul lor. Iar dacă veţi afla în toate aceste cuvinte încredinţate tiparului acea veselă pierdere-de-vreme pe care numele cărţii v-o făgăduieşte, să nu vă opriţi aici, ca şi cum aţi asculta vrăjiţi cîntecul sirenelor, ci să tălmăciţi într-un înţeles mai cuprinzător ceea ce vi se pare că izvorăşte dintr-o inimă lipsită de griji.

N-aţi destupat niciodată butelcile? Gîl! Gîl! Vă mai aduceţi aminte cam cîte aţi deşertat? Văzut-aţi vreodată cum face cîinele, cînd dă peste un os cu măduvă? Platon, în cartea a III-a despre Republică, spune că e dobitocul cel mai înţelept din lume. Uitaţi-vă mai bine la el şi o să băgaţi de seamă cu cîtă evlavie miroase osul, cu cîtă grijă îl păzeşte, cu cîtă patimă îl prinde, cu cîtă luare-aminte îl pipăie, cu cîtă poftă îl zdrobeşte şi cu cîtă grabă începe să-l sugă. Ce-l îndeamnă să se poarte astfel? Ce nădăjduieşte şi ce bunătate aşteaptă? Nimic mai mult decît puţină măduvă. E adevărat că această fărîmă de hrană e mai dulce decît toate celelalte, fiindcă aşa cum spune Galenus în Fa. cu. natural. III şi în De usu parti. [2], XI, măduva e tot ce a plăsmuit firea mai desăvîrşit.

Fiţi dar înţelepţi după pilda cîinelui şi vă bucuraţi, adulmecînd şi gustînd

aceste cărţi săţioase, de preţ deosebit şi de mare cinste: uşurele dacă le frunzăreşti în pripă, dar pline de cugetare dacă zăboveşti la sfat cu ele. Apoi, sfărîmaţi osul şi sugeţi-i măduva hrănitoare! Nu mă îndoiesc nici o clipă că, după citirea acestora, veţi fi mai înţelepţi şi mai pricepuţi; veţi simţi un gust cu totul nou şi veţi dobîndi o învăţătură ascunsă, care vă va ferici cu înalte daruri şi minunate taine; nu numai în privinţa credinţei, dar şi a treburilor obşteşti şi a schimbului de bunuri dintre oameni.

Socotiţi oare cu tot dinadinsul, că Homer scriind Iliada *şi* Odiseea *s-a gîndit la acele parabole, pe care i le-au pus în cîrcă, mai tîrziu, Plutarh, Heraclit, Eustaţiu, Fronţiu şi Poliţian? Dacă vă închipuiţi aşa ceva, sînteţi la o poştă departe de gîndul meu. După cum zic de asemenea, că nici Homer, nici Ovidiu în* Metamorfozele *lui, n-au putut să prevestească duhul Evangheliei, aşa cum numitul călugăr Lubin, cap de dovleac, a încercat s-o dovedească unor nebuni care aveau vreme să-l asculte. (Vorba aceea: cum e sacul, aşa-i şi peticul!)*

Dar dacă nici dumneavoastră nu daţi crezare unor asemenea năzbîtii, binevoiţi a primi tot astfel şi hronicul meu, vesel şi proaspăt-scris, pentru care nu m-am trudit mai mult decît domniile-voastre, care zăboviţi cu mine la un pahar de vin. Căci pentru întocmirea acestei cărţi împărăteşti n-am folosit mai mult răgaz decît îi e trebuincios omului să-şi întărească puterile trupului, adică să mănînce şi să bea. Acestea sînt ceasurile cele mai prielnice pentru scrierea marilor întîmplări şi a cugetărilor adînci, după cum obişnuia însuşi Homer, dascălul tuturor grămăticilor, ca şi Enius, părintele poeţilor latini, despre care ne aduce mărturie Horaţiu; deşi un mîrlan a spus o dată, că stihurile acestuia din urmă miroseau mai mult a vin, decît a ulei de lampă.

Tot astfel ar putea să vorbească despre cărţile mele oricare scamator de bîlci, dar să-i fie în nas, lui acolo! Cît de minunată, de veselă şi de îmbietoare e mireasma vinului! Cît de dulce şi de dumnezeiască e, pe lîngă izul de ulei! Eu unul mă voi simţi nespus de mîndru, dacă se va spune despre cărţile mele că miros mai mult a vin, decît a ulei; nu cum s-a întîmplat cu Demostene, despre ale cărui Cuvîntări s-a *zis că miros mai mult a ulei de opaiţ, decît a vin.*

E o cinste şi o laudă pentru mine să fiu preţuit ca un bun prieten, iubitor de petreceri, cu bucurie primit în toate adunările ucenicilor lui Pantagruel.

Un cîrcotaş găsise cusur acelor cuvîntări ale lui Demostene, spunînd că puţeau mai rău decît şorţul murdar al unui vînzător de uleiuri. Oricum ar fi, voi să alegeţi partea cea mai bună din tot ce-am îndeplinit cu vorba ori cu fapta; să cinstiţi cum se cuvine creierul covăsit care v-a dăruit aceste plăcute fleacuri, iar mie să-mi daţi voie să fiu mereu vesel.

Aşadar, bucuraţi-vă, dragii mei, şi citiţi cu inimă rîzătoare cele ce urmează, spre desfătarea voastră trupească şi folosul rărunchilor. Şi ascultaţi, capete de măgari mîncate de sfrînţie, nu uitaţi să ridicaţi un pahar în sănătatea mea; pe urmă n-o să mai avem nimic de împărţit

împreună.

CAPITOLUL I

Despre obîrşia şi vechimea neamului lui Gargantua

Dacă doriţi să cunoaşteţi, aşa precum a fost, vechea obîrşie a neamului lui Gargantua, v-aş îndruma să cercetaţi vechile hronici pantagruelice. De acolo veţi afla cum s-au ivit pe lume uriaşii aceştia şi cum, coborînd de-a dreptul din spiţa lor, s-a născut Gargantua, tatăl lui Pantagruel. N-o să vă supăraţi, însă, dacă din capul locului, în ceea ce mă priveşte, mă voi lăsa păgubaş; cu toate că e o poveste pe care aş putea s-o reiau mereu de la început, pentru sporita plăcere a înălţimilor voastre. Cel puţin aşa spune Platon în *Philebo* şi *Gorgias,* iar după el *Flaccus*[3]*,* că scrierile de felul acestora, cu cît le citeşti mai des, cu atît ţi se par mai desfătătoare.

Bine-ar fi, dacă fiecare dintre noi ar putea să-şi numească strămoşii, începînd cu cei care au încăput în corabia lui Noe şi pînă în zilele noastre. Mă gîndesc uneori, că mulţi dintre împăraţii, regii, ducii, prinţii şi papii zilelor noastre, nu sînt decît urmaşii unor strîngători de petice sau cărători de gunoaie; după cum e tot atît de adevărat, că destui cerşetori în zdrenţe, care întind mîna pe la uşa bisericii, prăpădiţi şi nevoiaşi, poartă în vinele lor sîngele unor regi şi împăraţi, care au ţinut odinioară puterea în mîini şi au scăpat-o, potrivit minunatei treceri a domniei şi a măririi, de la asirieni la mezi, de la mezi la perşi, de la perşi la macedoneni, de la macedoneni la romani, de la romani la greci şi de la greci la francezi.

Iar ca să vorbesc despre mine însumi, mult îmi vine să cred că sînt coborîtor dintr-un crai bogat, sau dintr-un prinţ al trecutelor vremi, căci rar am întîlnit pe unul mai dornic de a fi bogat şi de a fi prinţ: să mănînc zdravăn, să nu fac nimic şi să n-am altă grijă decît să-mi pricopsesc toţi prietenii, pe oamenii de ispravă şi pe învăţaţi. Mă mîngîi cu gîndul că pe lumea cealaltă voi fi mai puternic şi mai avut decît ar putea să-mi treacă pe la poarta minţii în clipa de faţă. Dacă vă cercetează aceleaşi gînduri sau vreunul asemănător, îmbărbătaţi-vă în restrişte şi beţi din carafa brumată, de cîte ori se iveşte prilejul.

Întorcîndu-ne acum la oile noastre, se cuvine să adaug, că din mila cerului ne-au rămas cu privire la vechimea neamului lui Gargantua mărturii mai depline decît asupra oricărui muritor, afară bineînţeles de Mesia, despre care nu mi-e îngăduit să vorbesc, fiindcă nu-mi dau voie diavolii (clevetitorii şi făţarnicii). S-a întîmplat aşadar, ca în [...] lîngă Bolta rece din Gualeau, (mai jos de Olive, cum mergi spre Narsay), săpînd nişte oameni pămîntul mai adînc, să dea peste un

sicriu de aramă uriaş, atît de ascuns sub stăvilarele rîului Vienne, încît nu i se zărea nici unul din capete. Anevoie deschizîndu-l, pe latura însemnată dinadins deasupra unei ulcele, pe care era scris în limba etruscă: *Hic bibitur*[4], săpătorii au găsit nouă butelci aşezate în cruce, ca popicele din ţara Gasconiei; iar sub talpa popicului din mijloc era o cărticică plăcută la vedere, pîntecoasă, unsuroasă, durdulie, cenuşie, bine împlinită şi puţin mucegăită, dar frumos mirositoare, ca un trandafir în floare.

Aici s-a găsit însemnarea mai sus amintitei obîrşii, scrisă pe de-a-ntregul cu slove de pisanie, dar nu pe hîrtie, şi nici pe piele de viţel, ori pe table de ceară, ci pe scoarţă de ulm; iar literele erau atît de şterse din pricina vechimii lor, încît anevoie se puteau desluşi trei din ele la şir.

Deşi nevrednic de-o asemenea lucrare, am fost chemat să-i descurc iţele, şi ajutîndu-mă cu mai multe perechi de ochelari, folosind mijlocul de a citi semnele ascunse (după cheia pe care ne-a lăsat-o Aristotel), am izbutit, aşa cum vedeţi, să tălmăcesc amintita scriere, pantagruelizînd, adică citind cu paharul în mînă minunatele fapte ale lui Pantagruel.

La sfîrşitul cărţii am dat peste un mic adaos, intitulat *Farafastăcurile doftoriceşti.* Şoarecii, nevăstuicile şi alte rozătoare (ca să spun drept) făcuseră ferfeniţă începutul. Cu toată cinstea cuvenită vechiturilor, aştern pe hîrtie partea care a mai rămas.

CAPITOLUL II

„Farafastăcurile doftoriceşti" găsite într-un mormînt străvechi

Al cimbrilor îmblînzitor temut
Veni în zbor, căci se ferea de roită;
Iar buţile deodată s-au umplut
Vărsîndu-i unt în cismele-amîndouă.
Iar altul, cînd văzu că valul creşte Răcni:
— „Seniori, hai, scoateţi-l afară!
Păcat de barba lui, că se mînjeşte;
Sau cel puţin întindeţi-i o scară."
Spun unii, că mai bine-ţi lingi papucul,
Decît să ceri iertare stînd pe brînci.
Atunci în lacrimi s-a sculat flaimucul
Ce pescuia obleţi în ape-adînci,
Şi-a zis: - „Cinstiţi boieri, nu vă lăsaţi!

Tipării sînt pe masă la casap,
Iar dacă mai cu grijă vă uitaţi,
O să vedeţi o pată pe potcap."
Dar cînd a fost în carţi să citească,
Găsiră numai coarne de viţel.
— „Tiara a-nceput să se răcească,
Mi-a îngheţat creierul!" spuse el.
L-au încălzit cu iz de baraboi
Şi l-au lăsat tihnit să stea pe vatră,
Punînd bine-nţeles hulube noi
Pizmaşilor ce la răspîntii latră.
De gaura lui sîn-Patriciu-au zis,
De Gibraltar şi alte borte-o mie;
Să fi putut, pe toate le-ar fi-nchis,
În lume guturai să nu mai fie.
Iar toţi spuneau: - „Auzi obrăznicie,
Să vrea să-ncuie vîntul pintenog,
Să-l ţină strîns sub lăcat în robie,
Ba poate să-l mai pună şi zălog!"
Aici fu corbul jumulit în lege
De Hercule din Lybia barbară.
— „Cum? zise Miloşi, ce sînt eu? Nu-s rege?
De ce să mă lăsaţi pe dinafară?
Vreţi voi, să-mi uit durerea mea amară,
Să vă hrănesc cu broaşte pe curechi?
Mai bine mort, decît aşa ocară,
Să fiu vîndut de voi la haine vechi!"
Veni atunci Q. B. şontîc şi hop!
Ca stihurile lui călcînd cu pasul.
Morarul, văr de-al marelui Ciclop,
I-a măcinat pe toţi, suflîndu-şi nasul;
Căci tuturora le sosise ceasul
Să se prefacă-n pulbere şi scrum.
Sunaţi din trîmbiţi şi vestiţi cu glasul,
Erau destui: sînt şi mai mulţi acum!
În scurtă vreme, pasărea lui Joe
Făcu prinsoare c-o să fie rău;
Iar el rămase trist şi fără voe,
Văzînd că-i fiert şi copt regatul său;
Şi s-a pornit s-aprindă focu-n hău,
Decît scrumbii să taie de nevoe,
Robind văzduhul, ca un nătărău,
Profeţilor corăbiei lui Noe.
Dar va veni o vreme-ncondeiată,

Cu şapte fusuri şi c-un arc turcesc;
Un rege cu spinarea pipărată
Se va ivi în strai călugăresc.
Şi cum? Pentr-un făţarnic mişelesc,
Noi să lăsăm pogoanele să piară?
Ajunge! Măscăriciul boieresc
În gaură de şarpe să dispară!
Apoi, un altu-n pace-o să domnească,
De bunii lui prieteni sfătuit,
Toţi cei curaţi vor şti să se-nsoţească,
Cu hulă nimeni nu va fi lovit;
Iar fericirea care s-a vestit
Se va sui-n clopotniţa cea mare,
Cînd herghelia ce s-a răvăşit
Va birui ca regele călare.
Cu hocus-pocus lumea va trăi,
CU timp lui Marte piedică-i vor pune;
Dar unul fără seamăn va veni,
Voios, frumos, glumeţ, cu gînduri bune.
Sus inima! La masă să se-adune
Flăcăii mei, că nu s-a mai văzut
Să dai cu tifla la aşa minune
Şi să nu blestemi vremea ce-a trecut.
Iar mai la urmă cel turnat în ceară
Va fi-ncuiat sub clopotul din ornic;
Şi măre-măre, cîţi o să mi-l ceară
Pe clopotarul de ulcele dornic.
Ar ţine-n loc norocul nestatornic
Cine-ar putea de limbă să mi-l prindă,
Înfăşurînd cu brîu de mare vornic
Hambarul plin de rele pînă-n grindă!

CAPITOLUL III

Cum a fost purtat Gargantua unsprezece luni în pîntecele maică-si

Grandgousier era chefliul cel mai vesel al vremii sale şi băutorul cel mai harnic din cîţi a cunoscut lumea. Îi plăcea să mănînce sărat, de aceea în cămările lui se aflau puse la păstrare, pentru oricînd, grămezi întregi de şunci de Baiona şi de Maienţa, nenumărate limbi afumate, belşug de caltaboşi în lunile de iarnă, felurite cărnuri ţinute în muştar şi în saramură, icre de păstrugă în untdelemn şi cîtime de cîrnaţi, dar nu de Bolonia (căci se temea de otrăvurile italienilor), ci de Bigorre, de Lonquaulnay, de Brena şi de Rouerg. În anii bărbăţiei sale s-a însoţit cu Gargamela, fata regelui Parpaioţilor, o femeie chipeşă şi plină de nuri. Atît şi-au frecat şoriciurile şi de-atîtea ori s-au strîns în braţe, jucîndu-se de-a dobitocul cu două spinări, pînă ce Gargamela a rămas grea, zămislind un fecior pe care l-a purtat în pîntecele ei unsprezece luni.

Căci atît, ba chiar mai mult, se întîmplă să ţină sarcina femeii, cînd e vorba de naşterea unui prunc cu stea în frunte, sortit să îndeplinească isprăvi mari la vremea lui. Aşa povesteşte Homer că s-a petrecut cu nimfa care, împreunîndu-se cu Neptun, a născut abia după un an împlinit, adică la douăsprezece luni. Aşa zice A. Gelu[5] (cartea sa a IlI-a), că sămînţa măreţului zeu nici nu putea să rodească într-un timp mai scurt, pentru a da la iveală o făptură cu adevărat desăvîrşită. Tot din această pricină, lui Jupiter i-a trebuit o noapte de patruzeci şi opt de ceasuri ca să facă dragoste cu Alcmena. Cum s-ar fi plămădit mai în grabă unul ca Hercule, care a mîntuit lumea de balauri şi de tirani?

Dumnealor, pantagrueliştii mai vechi, au întărit cele ce vă spun, arătînd lămurit că orice prunc născut de-o femeie pînă în unsprezece luni de la moartea bărbatului ei, se cuvine, potrivit legii, să fie socotit al aceluia. Hipocrat în cartea *Di alimento*[6], Pliniu în cartea VII, capitolul 5, Plaut în *Cistellaria*[7], Marcus Varo în satira numită *Diata* (punînd temei pe spusele lui Aristotel), Censorius în cartea *De die natali*[8], Aristotel însuşi în *Natura animalium*[9], Gellius în cartea III, capitolul 16, Servius, pornind în *Eglo* de la un vers al lui Virgiliu:

Matri longa decern...[10]

şi o mie de alţi nerozi, al căror număr a mai sporit de-atunci cu oamenii legii, au statornicit că femeile văduve, timp de două luni după moartea bărbatului, pot să-şi dea poalele peste cap în toată voia. Eu v-aş ruga, aşadar, dacă ştiţi vreuna din acestea (pentru care face să te osteneşti) să mi-o aduceţi de-a călare pînă aici. Şi dacă pînă în a

treia lună se va întîmpla să rămînă grea, plodul pe care îl va naşte va fi, în bună rînduială, vlăstarul legiuit al răposatului. Sarcina, bine înteţită, îşi umflă foalele şi creşte. Întindeţi pînzele, băieţi, că burta corăbiei e plină! Aşa făcea şi Iulia, fata împăratului Octavian, care nu se întindea cu ibovnicii ei decît în lunile cînd era grea, după cum cîrmaciul nu se suie pe punte, pînă ce nu-i corabia smolită cu grijă şi încărcată cum se cuvine.

Iar dacă vreunul dintre dumneavoastră le-ar ţine de rău pe văduve că fac dragoste cu burta la nas (cînd nici iepele nu se mai lasă la armăsar după ce-au prins), dumnealor vă vor răspunde că nu sînt iepe, ci femei, şi că înţeleg să se folosească de plăcuta îngăduinţă, care le dă voie să se înfrupte fără teamă din ce prisoseşte; aşa a răspuns odinioară şi Populia, după cum zice Macrob în cartea a IlI-a din *Saturnalii [...] păi* grele, n-are decît să le pună astupuş şi să le coasă gura.

CAPITOLUL IV

Cum a mîncat Gargamela o porţie zdravănă de tuslatna înainte de a naşte

Să vă istorisesc acum în ce chip a născut Gargamela; iar dacă nu mă puteţi crede, înseamnă că aveţi pe undeva o scăpăciune.

Dumneaei s-a scăpat, să iertaţi, după prînz în a treia zi a lui februarie, după ce gustase dintr-o porţie zdravănă de tuslama. Tuslamaua e o mîncare făcută din măruntaie de bou gras. Boii se îngraşă în staul, cu fîn proaspăt adus de pe imaş. Imaşul e o păşune care se coseşte de două ori pe an.

Tăiatu-s-au în ziua aceea trei sute şaizeci şi şapte de mii paisprezece boi de-aceştia graşi, care au fost puşi la sărat în cîşlegi, ca să fie pastrama din belşug toată primăvara, ştiut fiind că, la orice ospăţ cumsecade, sărătura stîrneşte băutura.

Bucătarii gătiseră tuslama pe săturate, şi o brodiseră atît de gustoasă că toţi se lingeau pe degete. Dar tuslamaua, vedeţi dumneavoastră, dacă o laşi să stea, se strică, ceea ce e lucru de ruşine. Aşa fiind, Grandgousier a poruncit să se mănînce toată, ca nimic să nu se irosească; şi mai ales să nu se arunce! A poftit la ospăţ pe toţi tîrgoveţii din Saingais, din Suille, din Roche-Clermaud şi din Vaugaudray, la care s-au mai alipit megieşii lor din Coudray, din Montpensier, din Guy de Vede, precum şi alţi buni băutori, fraţi de pahar şi straşnici jucători de popice. Cumătrul Grandgousier i-a primit pe toţi cu mare bucurie, poruncind să i se dea fiecăruia cîte o strachină. Iar pe femeia lui a sfătuit-o să nu înfulice prea lacom,

aflîndu-se în preajma naşterii şi fiind tuslamaua un fel de mîncare anevoie de mistuit: „I s-a făcut mititelului poftă de borhot; nu-l lăsa, că-l papă tot!" Gargamela n-a ţinut însă seamă de nici o oprelişte şi a zvîntat singură şaisprezece baniţe, două ciubere şi şase vedre. Ah, ce mai mîndreţe de băligar creştea şi dospea în ea!

După ce s-au ospătat bine, au luat-o cu toţii pe Sub-Sălcii, şi-acolo în crîng, la iarbă verde, s-au prins la joc şi au săltat, în cîntec vesel de oboaie şi ison dulce de cimpoaie, cu atîta foc şi-atîta pară, că inima ţi se umplea de primăvară, văzîndu-i cu cîtă voie bună petrec şi la ulcele se întrec.

CAPITOLUL V

Vorbe de pahar

Au pornit să bea şi să se veselească, pe pajiştea unde se aflau. Şi numai ce începură butelcile să gonească, şuncile să dănţuiască, băutorii să se avînte şi paharele să cînte.

— Scoate vinul nou din bute şi toarnă-l în clondire, iute!

— Fără apă, fîrtate, fără apă!

— Toarnă-aici, cu ochii-nchişi!

— Uite cum plînge paharul, lacrimă de porfiriu!

— Să cinstim sfînta Sete!

— Ce arşiţă!

— Aş vrea şi eu, cumătră, să-ncep odată să beau!

— Te cam ia cu frig, drăguţo?

— Puţintel.

— Sfîntul Petru aşa zice: bea vinul, să nu se strice! Să cuvîntăm despre băutură, fraţilor!

— Eu beau la ceasuri anumite, ca măgarul papei.

— Eu beau aghiasmă, ca părintele stariţ.

— Ce-a fost mai întîi: băutura sau setea?

— Setea! Nici copilul de ţîţă nu bea pînă nu-i e sete.

— Să vă spun eu, că sînt diac: „La început a fost Băutura!" *Privatio praesupponit habitum*[11]. Scrie la carte: *Fecundi calices quem non fecere diser.*

— Noi, cei fără prihană, bem numai cînd ni-e sete.

— Eu, păcătosul, fără. Dacă nu mi-e sete acum, mîine o să-mi fie. Beau, ca să mă feresc de setea ce m-aşteaptă. Beau pentru setea viitoare! Beau la nemurire! Beţia mea e veşnică şi veşnicia mea-i beţia.

— Să cîntăm, să ne rugăm şi să bem. Domnul să ne ţină harul!

— Cine mi-a luat paharul? Dat-am împuternicire cuiva, să bea în locul meu?

— Udă-te şi te vei usca; usucă-te şi te vei uda!

— Eu nu mă pricep la vorbe; mă ajut cum pot cu fapta.

— Să nu pierdem vremea în zadar! Eu mă stropesc şi beau de frica morţii.

— Bea mereu şi n-ai să mori niciodată!

— Stropeşte-mă, că mă usuc şi mor cu zile! Iar duhul meu, după moarte, o să-şi caute mîntuirea în balta broaştelor. Sufletul omului nu poate vieţui în uscăciune.

— Pivniceri şi voi chelari, dătători de viaţă vie! Veniţi-mi în ajutor, să pot să beau în veacul-veacurilor, amin!

— Vezi, să nu-ţi rămînă maţele neudate!

— Cine nu simte că bea, degeaba bea.

— Vinul care îţi intră în sînge, nu se pierde în scăldătoare.

— Ia să clătim puţin măruntaiele viţelului pe care l-am încălţat azi-dimineaţă.

— Dacă hîrtia zapiselor mele ar suge atît vin ca mine, zarafii care m-au împrumutat, tot ar mai stoarce ceva în ziua plăţii.

— Ai ridicat mereu mîna şi ţi s-a înroşit nasul.

— Cît vin o să mai încapă în mine, pînă îl voi da afară pe cel pe care l-am băut?

— Nu bea cu ţîrîita, că-ţi face rău la lingurică! Parcă-ai trage vinul din butoi cu şipul!

— Ştii ce deosebire e între un şip şi un clondir?

— Mare deosebire! Clondirului îl pui dop, iar şipului, şurub.

— Bunicii noştri erau mai harnici: beau cu oala.

— A ieşit bine ce-a dat din tine. Hai să bem!

— Nu te duci să stai puţin de vorbă cu gîrla? Vecinul meu a plecat să-şi spele maţele.

— Eu mai mult decît un burete nu sug.

— Eu ca un bun templier.

— Eu sorb *tanquam sponsus*[12].

— Eu, *sicut terra sine aqua*[13].

— Ce-i şunca?

— Un cărător de băutură. Cu scripetele cobori vinul în pivniţă, cu şunca îi dai drumul pe gît.

— Aia e! Toarnă să beau!

— Nu mai am încărcătură.

— Dacă aş putea să mă înalţ, aşa cum coboară vinul în mine, de mult aş pluti prin văzduh.

— *„Astfel cîniva Jacques Coeur s-a-mbogăţit.*
Astfel lăstarii-n crîng au înverzit,
Astfel în Indii Bachus a pătruns
Şi filozofi, melinzii au ajuns."

— Ploaia mică goneşte vîntul mare, iar băutura lungă trăsnetele-

alungă.

— *„Ia vericule şi bea Cît mai e vin în ulcea!"*

— Am să chem în judecată setea pentru silnicie şi prigoană. Să vie un copil de casă să-mi scrie plîngerea după dreptul legii.

— Asta zic şi eu băutură! Mai demult goleam paharul întreg, acum nu mai las pe fund nici o picătură!

— S-o luăm cu chibzuială, nimic să nu se piardă.

— Uite colea în strachină, burtă drăgălaşă de bou gras şi măruntaie fripte după pofta inimii. Să le ţesălăm puţin, pentru bucuria pîntecelui.

— Bea, sau te... Ia nu te mai codi şi bea...

— Nu, mulţumesc.

— Bea, cînd te rog!

— Păsările nu mănîncă pînă nu le mîngîi pe coadă; eu nu beau pînă nu mă pofteşti: *Lagona edatera*[14]*!*

— Vinul ăsta îmi culege setea de prin toate încheieturile.

— Mie mi-o stîrneşte, de mi-e mai mare dragul!

— Teamă mi-e, fraţilor, să nu rămîn fără sete!

— Daţi de veste lumii, în sunet de şipuri şi clondire, să se ştie că cine şi-a pierdut setea să nu se ostenească s-o caute la noi: am dat-o afară cu clistirul băuturii!

— Dumnezeu a pus un soare pe cer, să lumineze pămîntul, iar mie pe gît unsoare, să alunece vinul!

— Eu port pe limbă cuvîntul lui Dumnezeu: *Sitio!* Mi-e sete!

— Nici lava nu se stinge mai anevoie decît setea pe care am moştenit-o de la tata.

— Pofta vine mîncînd, zicea popa Angest din Mans; setea o pui pe goană, bînd.

— Cum scapi de sete?

— Ca de muşcătura cîinelui. Dacă alergi în urma cîinelui, cîinele nu te muşcă; dacă bei înainte de a-ţi fi sete, setea nu te mai ajunge.

— Drept ai grăit! Spune mai departe. Adu vin, vierule, cît mai sîntem vii. Argus avea o sută de ochi şi cu toţi vedea; chelarul ca să răzbească cu turnatul ar trebui să aibă o sută de mîini, ca Briareu.

— Ce plăcut lucru, să te zvînţi după ce te-ai udat!

— Mie dă-mi din cel alb. Toarnă, toarnă! Cu vîrf, păcătosule, cu vîrf! Simt că mi se jupoaie limba de arşiţă!

— Să bem, fraţilor! În sănătatea ta, prietene, din toată inima, tot paharul!

— Ha! Ha! Ha! Să bem pe săturate! O, *lacrima Christi!* îl cunosc. Ăsta-i vin de Deviniere, din struguri băşicaţi.

— E un vin ca o mîngîiere. Catifea, nu altceva!

— Nu face nici o cută, e frumos ţesută, din lînă bătută.

— Haide, prietene, eu joc cinstit: am toate cupele! Uitaţi-vă la mine,

cum amestec paharele. Nu-i nici o scamatorie, e numai iuţeală de mînă.

— Ce mai beţivi! Ce arşi de sete! Toarnă aici, paj drăgălaş!

— Cu vîrf!

— *Natura abhorret vacuum.* [15]

— Cine-ar zice, că din vinul ăsta au băut şi muştele?

— Umple paharul şi dă-l pe gît. E doftorie!

CAPITOLUL VI

În ce fel neobişnuit a venit pe lume Gargantua

În vreme ce băutorii schimbau între ei aceste fărîmituri de cuvinte, Gargamela a început să se vaite de dureri în pîntece. Socotind că i-a venit ceasul de a naşte, Grandgousier s-a ridicat de pe iarbă şi, ca s-o îmbărbăteze, a sfătuit-o să se lungească la umbra sălciei, spunîndu-i în glumă că în curînd o să-i mai crească două picioare. A îndemnat-o să-şi ţină firea şi să aştepte cu răbdare sosirea pruncului. Chinurile facerii sînt grele, dar mult nu ţin; după aceea femeia simte o bucurie mare şi de durere nu-şi mai aduce aminte.

— Adevărat îţi vorbesc. Mîntuitorul nostru spune în Evanghelia de la Ioan cetire: „Muierea în dureri va da naştere, dar după ce va fi născut, suferinţa ei va uita-o".

— Of, a răspuns Gargamela, frumos ştii sa grăieşti! Mai bucuroasă ascult cuvintele Evangheliei, decît povestea sfintei Margareta, sau altă trăsnaie.

— Curaj, mieluşico! i-a strigat Grandgousier. Dă-i drumul ăstuia, că pe-urmă mai facem unul.

— Ai! s-a văitat ea. Ce vă pasă vouă, bărbaţilor? Eu, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să mă chinuiesc, dacă aşa ţi-a fost pofta; dar ar fi fost mai bine - Doamne! - să ţi-o fi tăiat!

— Ce să tai? a sărit de colo Grandgousier.

— Ah, ce bărbat de treabă te-ai făcut; numaidecît ai priceput.

— Să mi-o tai! Adu încoace cuţitul, afurisite, dacă aşa ţi-e voia!

— Ba să ferească Dumnezeu de una ca asta! Iartă-mă, Doamne, că n-o spusei într-adins. Să nu-ţi faci nici dumneata sînge rău. Azi o să am de furcă, după mila cerului, şi numai din pricina bărbăţiei dumitale, s-o porţi sănătos!

— Curaj, curaj! zicea Grandgousier. Nu-ţi fie teamă, lasă boii dinainte să tragă. Eu mă duc să mai ciocnesc o oală. Am să stau pe-aici, pe-aproape, dacă te vei simţi rău, să mă strigi; sînt înapoi cît ai bate din palme.

Puţin după aceea, Gargamela a început din nou să se vaite, să plîngă

şi să ţipe. Moaşele s-au strîns în jurul ei şi s-au apucat să-i pipăie pîntecele. Cercetînd-o cu de-amănuntul, au dat peste nişte cărnuri, care nu arătau tocmai bine. Moaşele au crezut că e copilul. Nu. Era maţul gros, care i se întorsese pe dos. Mîncase Gargamela prea multă tuslama, după cum parcă v-am spus.

Atunci s-a desprins din ceata moaşelor o babă răpănoasă, căreia îi mersese faima de felceriţă mare, şi care, cu vreo şaizeci de ani în urmă, se pripăşise pe-acolo, venind din Brisepaille, de lîngă Saint-Genou. Baba i-a pus o cataplasmă atît de cumplită, încît toate larixurile i s-au strîns deodată, strîmtîndu-se atît de tare, că nici cu dinţii nu le-ai fi putut desface; (aşa cum diavolul, voind în timpul slujbei sfîntului Martin, să însemne în catastif clevetirile unor muieri din Galia, cu dinţii s-a apucat să întindă pielicica pe care nu mai avea loc să scrie).

Lărgindu-se boabele mitrei din pricina acelei tulburări, fătul a intrat în vîna cea mare, a ajuns prin diafragmă pînă sub umăr, unde susnumita vînă se desparte în două, apoi a cîrmit-o spre stînga, ieşind afară prin ureche.

De îndată ce-a văzut lumina zilei, plodul n-a început să miorlăie ca alţi copii abia-născuţi: „Miau! Miau!", ci a strigat limpede şi desluşit: „Daţi-mi să beau!", ca şi cum ar fi îndemnat la pahar pe toţi cei de faţă, cu un glas atît de puternic, că s-a auzit pînă în ţara Beussei[16] şi dincolo de Bibarois.

Ştiu bine, că nu veţi da crezare acestei naşteri puţin obişnuite. Mie unuia prea puţin îmi pasă; dar un om de ispravă, cu mintea sănătoasă şi cu scaun la cap, nu se îndoieşte niciodată de ceea ce i se spune, sau vede cu ochii că e scris. Nu zice înţeleptul Solomon în *Proverbiorum[17],* XIV: *„Innocens credit omni verbo?"[18]* Iar sfîntul Pavel în *primo Corinthio[19],* XIII: *„Charitas omnia credit?"* Adică, pentru ce n-aţi crede? Pentru că întîmplarea nu seamănă să se fi petrecut cu adevărat? Dar eu spun că se cuvine s-o primiţi cu deplină încredere, tocmai fiindcă vi se pare de necrezut. Dascălii Sorbonei aşa ne învaţă, că numai prin credinţă se adevereşte a fi tot ceea ce pare că nu este. Găsit-aţi ceva împotriva legii? Împotriva dreptei credinţe? Împotriva Sfintelor Scripturi? În ceea ce mă priveşte, nu văd unde spune Biblia altminteri? De ce să vă îndoiţi că lucrul s-a întîmplat, dacă aşa a fost voia lui Dumnezeu?

Nu vă tulburaţi mintea cu gînduri deşarte: la Dumnezeu toate sînt cu putinţă! Şi dacă ar hotărî el astfel, toate femeile ar naşte, de azi înainte, pe urechi.

Bachus nu s-a desprins din coapsa lui Jupiter?

Sfarmă-Piatră n-a ieşit din călcîiul maică-si, iar Neghiniţă din papucul doicii?

Minerva nu s-a născut din capul lui Jupiter? (Tot prin ureche.)

Adonis nu s-a întrupat din scoarţa unui mirt?

Castor şi Pollux din coaja oului pe care l-a ouat (şi l-a clocit) Leda?

Aţi rămîne cu gura căscată, dacă v-aş arăta aici întregul paragraf în care Pliniu' vorbeşte despre naşterile ciudate sau împotriva firii. Şi vă rog să mă credeţi, că eu nu-s nici pe departe atît de meşter în minciuni ca el. Citiţi *Istoria naturală* a lui (cartea VII, capitolul 3) şi nu-mi mai bateţi capul!

CAPITOLUL VII

Ce nume i-au dat lui Gargantua şi cum a început el să tragă la măsea

În vremea aceasta, cumătrul Grandgousier bea şi petrecea cu prietenii. Auzind pe fiul său cum a răcnit de grozav la venirea pe lume: „Daţi-mi să beau!" a spus:

— Cu vin vrea să-şi facă feciorul meu gargara-ntîia!

La aceste cuvinte, cei de faţă şi-au dat cu părerea că, după obiceiul vechilor evrei, numele noului-născut ar trebui potrivit după cele rostite de tată la ivirea pe lume a băiatului, adică mai pe scurt: Gargantua. Grandgousier nu s-a împotrivit, Gargamela s-a arătat foarte bucuroasă, iar pentru ca pruncul să se liniştească, i-au dat să bea cîteva vedre. Apoi, ca pe-un bun creştin, l-au dus în faţa cristelniţei şi l-au botezat cu apă.

Şaptesprezece mii nouă sute treisprezece vaci de la Pautille şi de pe păşunile din Brehemond au fost alese să-l alăpteze; nici n-ar fi fost cu putinţă să se găsească în toată ţara o doică avînd atîta lapte ca să-l poată hrăni. Totuşi, unii filozofi ca de-alde Scott (nu ştiu nici eu de unde o scot) spun că pe Gargantua l-ar fi alăptat chiar maică-sa, din ţîţa căreia ţîşneau, la fiecare supt, o mie patru sute nouă vedre de lapte, ceea ce e aproape de necrezut. (Această susţinere a avut darul să-i scoată din fire pe învăţaţii Sorbonei, care au socotit-o drept o cumplită batjocură pentru bietele lor urechi, zicînd că miroase a erezie cale de-o poştă!)

Pruncul a fost crescut şi hrănit astfel pînă la vîrsta de un an şi zece luni. Doftorii şi-au dat învoiala, ca în acest răstimp să fie scos la plimbare, iar meşterul Jean Denyau i-a întocmit un car frumos cu juguri pentru boi, în care slujitorii îl purtau toată ziua de colo pînă colo, spre marea lui desfătare. Îţi creştea inima văzîndu-l! Era chipeş la faţă, avea una peste alta nouăsprezece bărbii, iar de urlat, nu urla decît atunci cînd avea poftă. Nu prea stătea mult pe un loc, fiindcă mereu avea ieşire-afară, atît din pricina nevoilor fireşti cît şi a obiceiului pe care şi-l luase de a-şi uda necontenit gîtjelul cu zeamă de

ciorchine. Nu bea niciodată fără rost, numai cînd era supărat sau mîniat, cu arţag sau cu pîrţag; şi de cîte ori pornea să scîncească, să răcnească sau să tropăiască, îi dădeau să bea şi pe loc se potolea, rîdea şi se înveselea.

Una din slujitoarele care i-au purtat de grijă în vremea aceea mi-a jurat pe ce-avea dumneaei mai scump că atît de bine se deprinsese să tragă la măsea, încît era de-ajuns să audă clondirele gîlgîind şi paharele cîntînd, ca să rîdă fericit, de parcă ar fi intrat de-a dreptul pe poarta raiului. Ţinînd seamă de această dumnezeiască meteahnă, cu care firea îl dăruise, femeile îl trezeau dimineaţa în desfătare, dînd glas potirelor de cleştar cu muchea cuţitului şi cîntînd din pîlnie pe pîntecul damigenelor. Iar plodul, auzind acea muzică plăcută, zburda şi se zbenguia, clătina din cap şi se legăna singur-singurel, plimbîndu-şi degetele pe strună şi ţinînd isonul cu şezutul.

CAPITOLUL VIII

Ce fel de veşminte purta Gargantua

La vîrsta de un an şi zece luni, tatăl lui Gargantua porunci să i se pregătească băiatului veşminte de culoarea pe care el însuşi o hotărîse pentru oamenii de la curtea lui: adică alb cu albastru. Meşterii s-au pus pe lucru şi în scurtă vreme hainele au fost gata tăiate şi cusute, după croiala care se purta pe timpul acela.

Cercetînd vechile condici, care se mai păstrează la Curtea de Socoteli din Montsoreau, iată cum am aflat că era îmbrăcat:

Pentru cămaşă s-au folosit nouă sute coţi de pînză ţesută la Chatellerault, iar alte două sute coţi pentru buzunarele de la subsuori. Buzunarele nu făceau cute, fiindcă abia mai tîrziu au fost născocite cămăşile cu falduri, după ce cusutoresele şi-au rupt vîrful acului şi au început să coasă cu dosul.

Pentru pieptar au fost tăiaţi opt sute treisprezece coţi de mătase albă, iar pentru eghileţi o mie cinci sute nouă piei şi jumătate, de cîine. De atunci au început oamenii să-şi lege nădragii de pieptar, iar nu pieptarul de nădragi, ceea ce era împotriva iegilor firii, după cum a dovedit cu prisosinţă învăţatul englez Ockam, în *Exponibilele* domnului de Izmană-Lungă.

Nădragii i-au fost croiţi din o mie o sută cinci coţi şi o treime de postav de lînă albă, ferestruiţi în chip de turnuri crestate, iar la spate crenelate, ca nu cumva să se înfierbînte rărunchii. Nădragii erau de ajuns de largi, iar pulpanele fluturau în voie pe sub despicăturile tăiate din damasc albastru. Trebuie să vă mai spun, de-asemeni, că i s-a dat băiatului o mîndreţe de brăcinar, potrivit pe măsura întregii lui

făpturi.

Pentru prohab, adică pentru buzunarul dintre picioare, s-au folosit şaisprezece coţi şi un sfert din acelaşi postav, croit în chip de seceră. Cele două capete erau prinse frumuşel în două verigi de aur, cu copcii smălţuite, iar în fiecare din ele era încrustat cîte un smaragd de mărimea unei rodii. Fiindcă (cum spune Orfeu în *libro de lapidibus*[20] şi Pliniu în *libro ultimo*[21]*),* smaragdul e piatra care sporeşte bărbăţia şi dă putere mădularului. Deschizătura prohabului avea lungimea unei prăjini şi era împodobită ca şi nădragii cu fîşii de damasc albastru. Minunata ei lucrătură în fire de argint, cu plăcute înfloriturі bătute în aur şi împodobite cu puzderie de diamanturi mărunte, rubine, peruzele, smaragduri şi mărgăritare persiene, semăna aidoma, cu faimosul corn al belşugului cum îl ştim de pe vremea cînd Rhea l-a dăruit nimfelor Adrasteea şi Ida, doicile lui Jupiter: cornul mereu-zîmbitor şi roditor, veşnic înverzit şi înflorit, plin de viaţă şi de dulceaţă, încărcat de flori şi de comori. Te uitai la el şi - Doamne! - nu te mai saturai privindu-l! Dar despre toate acestea voi vorbi mai pe îndelete în cartea mea *Despre cinstea prohabului;* pînă una-alta pot să vă spun că era măreţ şi croit din belşug, frumos împodobit şi bine împlinit, spre deosebire de prohaburile altor domnişori, care sînt umplute cu vînt, spre marea supărare a frumoaselor doamne.

Încălţările, pentru care s-au tăiat patru sute şase coţi de catifea de un albastru strălucitor, erau croite în fîşii egale, rotunjite pe măsura piciorului. Pentru tălpi s-au tăbăcit o mie şi o sută piei de vacă neagră, croite în chip de coadă de peşte.

Pentru pelerină s-au folosit o mie opt sute coţi de catifea albastră, cu picăţele. Marginea era cusută cu înfloriturі alese, iar mai sus, către umeri, una lîngă alta, butelci ţesute în fir de argint şi înşirate pe un drug de aur cu boabe de mărgăritar, voind să arate în acest fel că pruncul va ajunge un vrednic vecin de pahar în ceata băutorilor.

Cingătoarea (dacă nu mă înşel) i-a fost croită din trei sute coţi şi jumătate de mătase, jumătate albă, jumătate albastră.

La cingătoare nu i-au atîrnat nici spadă de Valencia, nici jungher de Saragosa, căci tatăl său nu putea să sufere pe cavalerii spanioli şi nici pe arabi; ci i-au pus la şold o sabie frumoasă de lemn şi un baltag tăiat în piele arsă, toate poleite şi suflate cu aur, cum oricare dintre dumneavoastră ar fi doritor să aibă.

Punga i-au croit-o din fuduliile unui elefant, primite în dar de la her Pracomtal, proconsulul Libiei.

Pentru haina cu poale lungi s-au tăiat nouă mii şase sute coţi, mai puţin două treimi, de catifea albastră (ca mai sus), cu dungi piezişe de aur, închipuind o culoare încă nenumită, pe care numai la gîtul turturelelor aţi mai văzut-o, şi pe care n-aţi fi putut s-o priviţi fără să vi se umple ochii de încîntare.

Pentru pălărie au fost folosiţi trei sute doi coţi şi un sfert de catifea albă; pălăria era largă şi rotundă, pe măsura capului. Tatăl său spunea că acele scufii, răsucite ca nişte foi de plăcintă, care ne-au venit din ţara arabilor, aduc nenoroc celor ce le poartă.

La pălărie i-au pus să fluture, lîngă urechea dreaptă, o pană mare, albastră, smulsă din coada unui onocrotal din Ircania-Sălbatică.

Iar drept emblemă, o placă de aur, care cîntărea şaizeci şi opt de funzi şi purta pe ea un chip smălţuit, înfăţişînd un trup de om cu două capete întoarse unul spre altul, cu patru braţe, patru picioare şi două şezuturi. Aşa spune Platon în *Symposio, Ospăţul,* că arăta făptura omenească în veacurile de la început; iar de jur împrejur era scris cu litere greceşti: AFAIOH OT ZHTEI TA EATTHS (IUBIREA ADEVĂRATĂ NU CERE NICI O RĂSPLATĂ).

La gît i-au atîrnat un lanţ de aur, cîntărind douăzeci şi cinci de mii şaizeci şi trei de funzi, alcătuit din boabe grele, despărţite prin pietre mari de jasp verde, şlefuite şi tăiate în chip de balaur, cu nimb de raze şi scîntei, cum purta pe vremuri regele Necepsos. Lanţul acesta îi atîrna pînă la buric, şi toată viaţa s-a bucurat de puterea făcătoare de minuni cu care medicii greci ziceau că e înzestrat.

Mănuşile i le-au cusut din şaisprezece piei de spiriduşi şi alte trei de vrăjitoare, după sfatul cabaliştilor din Sainlouand, care astfel au hotărît.

Tatăl său i-a dat să poarte inelele care păstrau semnul vechii lor obîrşii: pe arătătorul mîinii drepte, un rubin mare cît un ou de struţ, încrustat cu măiestrie în aur egiptean; pe cel mijlociu, un inel făurit din patru metaluri felurite, topite laolaltă în chipul cel mai minunat ce s-a văzut vreodată, fără ca oţelul să se împotrivească aurului şi fără ca arama să întunece argintul. Inelul acesta era lucrarea căpitanului Chappuis şi a vrednicului său faur, Alcofribas. În degetul mijlociu al mîinii drepte purta un inel încolăcit în chip de şarpe, pe care străluceau un rubin fără seamăn, un diamant crestat în vîrf şi un smaragd de Physon, de un preţ neînchipuit. Hans Carvel, şlefuitorul de nestemate al regelui din Melinda, ca şi fraţii Fourques din Augsburg[22], îl preţuiseră la şaizeci şi nouă de milioane opt sute nouăzeci şi opt de miei cu lînă creaţă.

CAPITOLUL IX

Despre culorile vesmintelor lui Gargantua

Aşa cum aţi văzut, culorile alese pentru îmbrăcămintea lui Gargantua au fost: albul şi albastrul. Tatăl său a voit să arate în acest fel dumnezeiasca bucurie care cuprinsese inima lui. Căci, după cum le

tălmăcea el, albul înseamnă veselie, încîntare, plăcere şi desfătare, iar albastrul, înălţimile cereşti.

Nu m-aş mira dacă, citind aceste rînduri, veţi rîde pe socoteala bătrînului băutor, zicînd că un asemenea tîlc dat culorilor e greşit şi fără nici o noimă; fiindcă, după închipuirea dumneavoastră, albul înseamnă credinţa, iar albastrul statornicie. Dar, fără să vă tulburaţi, să vă mîniaţi sau să vă înfierbîntaţi (fiindcă afară cam bate vîntul), o să vă rog, dacă vă vine la îndemînă, să răspundeţi la o întrebare. (Nu vreau să silesc pe nimeni; nici pe cei de faţă, nici pe alţii, oricare ar fi; voi rosti numai cîteva cuvinte din adîncul paharului.)

Cine v-a zăpăcit şi v-a întors pe dos? Cine v-a spus că albul arată credinţă, iar albastrul statornicie? V-aţi luat, ştiu eu, după o carte care se cheamă *Blazonul culorilor,* pe care o vînd negustorii de mărunţişuri prin bîlciuri, dar pe care prea puţini au citit-o? Nu ştiu cine s-a încumetat s-o scrie, dar a făcut bine că nu şi-a dat în vileag numele. Că n-aş putea să spun ce mă uimeşte mai mult: neobrăzarea sau neghiobia lui?

Neobrăzarea, fiindcă fără nici un rost, fără nici un reazim de gîndire şi fără nici un fel de mărturie, a îndrăznit, cu de la sine putere, să hotărască el singur, ce anume tîlc are fiecare culoare; aşa fac samavolnicii, care vor ca bunul lor plac să ţină loc de lege, pe cînd înţelepţii şi învăţaţii se străduiesc să lumineze pe cititori cu dreapta judecată a minţii.

Neghiobia, fiindcă şi-a închipuit, că fără nici un temei şi fără nici o judecată, cavalerii or să înceapă să-şi întocmească blazoanele după neroziile lui. E iarăşi adevărat (vorba aceea: multe muşte la coada calului), că s-au găsit destui zevzeci din tagma veche a marilor dregători, care, luînd drept bune cele scrise în acea carte, după ele şi-au ticluit sentinţele şi hrisoavele lor, şi-au înhămat catîrii şi şi-au îmbrăcat copiii de casă, şi-au croit nădragii, şi-au înflorit mănuşile, şi-au pus ciucuri la aşternut, şi-au vopsit flamurile, au născocit cîntări şi, ceea ce-i mai urît, au împuiat cu tot felul de minciuni şi năzbîtii capul cucoanelor evlavioase.

În şirul acestor nepricepuţi se cuvine să fie puşi toţi acei fuduli mărginiţi şi schimonositori de cuvinte, care mîzgălesc pe blazonul lor o *sferă,* ca să ne arate că *speră,* scriu alune cu *A mare,* ca să ştim că sînt *amare,* fac dintr-un *pat olog* aşternutul unui *patolog,* îşi aşază pe blazon capul *în cepe,* ca să se laude că neamul lui de la el *începe,* şi aşa mai departe.

Aceste potriviri de cuvinte sînt atît de idioate, de nesărate şi de grosolane, încît acum, după ce *scrisul-frumos* a reînviat în Franţa, ar trebui să-i strîngem grămadă pe toţi cei care mai îndrăznesc să le folosească, să le atîrnăm de gît o coadă de vulpe şi să le spoim faţa cu baligă de vacă.

Dacă m-ar bate gîndul să mă iau după asemenea potriveli (sau aiureli, cum să le zic?), aş putea să pun o *spadă* lîngă un *asin,* ca să arăt un *spadasin,* să încep scrisoarea cu un *a mic,* fiindcă o trimit *unui amic,* să aşez pe pernă un *scul lat,* ca să arăt că m-am *sculat,* să scriu un f lîngă o *cioară,* ca să vorbesc despre o *fecioară* şi să vă cînt cu *cetera,* ca să închei *corscaetera.*

Vechii egipteni se dovediseră mai înţelepţi, scriind cu hieroglife, fiindcă acestea erau bine înţelese de cei ce cunoşteau firea, însemnătatea şi însuşirea adevărată a lucrurilor pe care semnele le arătau. Orus Apollo[23] a vorbit despre acestea în două cărţi în limba greacă, iar Polifil[24] în *Visuri de iubire* de asemeni. La noi în Franţa, veţi întîlni cîteva crîmpeie pe stema domnului d'Admiral, ce-a fost odinioară a împăratului Octavian August.

Cred însă că ar fi vremea să întorc cîrma bărcii mele înapoi, părăsind aceste vîrtejuri de apă şi vaduri înşelătoare, pentru a reveni pe ţărmul de unde am plecat. Într-o bună zi, după cum nădăjduiesc, mă voi învrednici să vorbesc despre acestea mai pe îndelete, arătîndu-vă cu temeiuri de filozofie şi cu mărturii demne de crezare întărite de cei vechi, cîte şi de ce fel sînt culorile, precum şi tîlcul ce se cuvine să fie dat fiecăreia din ele; bineînţeles, dacă nu mi-oi lăsa pînă atunci potcoavele şi dacă s-o îndura Dumnezeu să-mi mai dăruiască vreo cîţiva ani pe deasupra, cum spunea răposata mama.

CAPITOLUL X

Despre ceea ce arată culorile alb si albastru

Va să zică, albul înseamnă bucurie, mîngîiere şi voie-bună; dar nu fără rost, ci după toate temeiurile dreptei judecăţi. Despre aceasta vă puteţi încredinţa lesne, dînd supărarea la spate şi ascultînd cele ce vă spun.

Aristotel ne arată, că punînd faţă în faţă două lucruri potrivnice prin firea lor - cum ar fi binele şi răul, cinstea şi păcatul, frigul şi căldura, albul şi negrul, plăcerea şi durerea, bucuria şi întristarea -- şi dacă apoi, despărţindu-le, împerechem ceea ce e potrivnic unui lucru cu ceea ce e potrivnic altuia, se vede lămurit că acestea din urmă se potrivesc între ele. De pildă: cinstea şi păcatul sînt potrivnice prin firea lor; tot astfel binele şi răul. Dacă cinstea si binele se împacă împreună (căci, fără îndoială, cinstea e un lucru bun), tot astfel se întîmplă cu răul şi păcatul, fiindcă păcatul e un lucru rău.

Pornind de la această lege a dreptei judecăţi, să alegem două lucruri potrivnice: bucuria şi întristarea, apoi alte două: albul şi negrul, care sînt de asemeni, prin firea lor, potrivnice. Dacă negrul înseamnă

întristare, albul, pe bună dreptate, înseamnă bucurie.

Acest înţeles n-a fost hotărît sau impus de voinţa omului, ci e întărit de acea învoire a tuturor, pe care filozofii o numesc *jus gentium (dreptul neamurilor),* recunoscut pretutindeni şi în oricare ţară.

Ştiţi de asemeni, că toate popoarele (afară de siracuzi şi de unii argieni cu mintea întoarsă pe dos), voind să-şi arate întristarea, au purtat în toate vremile veşminte negre, iar culoarea morţii a fost totdeauna cea neagră. Această învoire a tuturora nu ia fiinţă decît atunci cînd natura însăşi ne impune un anumit fel de a gîndi şi o anumită judecată, pe care oricine o înţelege, fără să aibă nevoie de a mai fi îndrumat şi dăscălit de alţii. Noi îi spunem: dreptul natural.

Potrivit aceluiaşi fel de a cugeta, toată lumea înţelege că albul înseamnă: bucurie, mîngîiere, voie bună, plăcere şi desfătare.

În vremurile vechi, tracii şi cretanii însemnau zilele prielnice şi norocoase cu o piatră albă, iar pe cele rele şi fără noroc, cu una neagră.

Noaptea, jalnică şi apăsătoare, nu-i neagră şi întunecată? Lumina nu înveseleşte oare întreaga fire? E mai albă decît orice pe lume! Ca să vă mai dau o dovadă, aş putea să vă îndemn să citiţi cartea lui Laurentio Valla împotriva lui Bartolius[25]; dar mărturia Sfintelor Scripturi va fi de ajuns. Evanghelistul Matei zice că Isus Cristos, în ziua schimbării la faţă: *vestimenta ejus facta sunt alba sicut lux: (veşmintele lui s-au făcut albe ca lumina zilei);* iar această albă strălucire le-a dat celor trei apostoli, care erau de faţă, o icoană a veşnicei desfătări, căci lumina e născătoare de bucurie pentru toate inimile omeneşti.

Vă aduceţi aminte, de asemeni, povestea acelei babe ştirbe, care zicea: *„Bona lux!" (Lumina este bună).* După cum Tobie *(cap. V),* după ce pierduse vederea, întîlnind pe Rafael, care-i dăduse bună ziua, a răspuns: „Ce zi bună să mai fie pentru mine, cînd am ajuns să nu mai văd lumina cerului!" Înveşmîntaţi în alb s-au arătat arhanghelii să vestească lumii întregi învierea din morţi a Mîntuitorului şi înălţarea lui la ceruri. Aşa a văzut sfîntul Ion Evanghelistul îmbrăcămintea de sărbătoare a credincioşilor în cerescul şi preafericitul Ierusalim.

Citiţi istoria veche a grecilor şi a romanilor, şi veţi afla că oraşul Alba (prima matcă a Romei) a fost zidit şi numit astfel după povestea unei scroafe albe.

Veţi mai vedea, cum generalii Romei, de cîte ori se întorceau acasă biruitori, erau purtaţi în triumf prin cetate într-un car tras de boi albi. Iar cei cărora li se făcea cinstea ovaţiilor erau primiţi la fel, căci bucuria reîntoarcerii lor nu se putea tălmăci mai nimerit decît prin semne albe.

Veţi mai afla că Pericle, cîrmuitorul Atenei, îngăduia ostaşilor care trăgeau la sorţi boabe albe, să-şi petreacă ziua în tihnă şi desfătare, pe cînd restul oastei rămînea mai departe pe cîmpul de luptă. Aş putea să

vă mai dau alte o mie de pilde, dar nu e locul.

Înţelegînd toate acestea, veţi fi în măsură să dezlegaţi şi întrebarea pe care Alexandru din Afrodisias a socotit-o fără răspuns: „De ce leul, al cărui răcnet înspăimîntă toate dobitoacele, se teme şi se fereşte de un cocoş alb?" Fiindcă - spune Proclus în cartea sa *De sacrificio et magia*[26] - faţa soarelui, izvorul de lumină al cerului şi al pămîntului, seamănă mai mult cu un cocoş alb, decît cu un leu. Şi tot Proclus mai zice, că diavolii au fost zăriţi adeseori umblînd în chip de leu, iar cînd întîlneau un cocoş alb, se făceau nevăzuţi.

Pentru acelaşi cuvînt, galii (francezii numiţi astfel fiindcă sînt de felul lor albi ca laptele, căruia grecii îi spun *gala)*, poartă de obicei la cap pene albe. Ei sînt voioşi din fire, curaţi la suflet, sprinteni şi cu purtări plăcute; pe steagul lor au zugrăvit un crin, care-i floarea cea mai albă din toate.

Dacă mă veţi întreba pentru ce firea însăşi ne dă să înţelegem că albul înseamnă bucurie şi desfătare, vă voi răspunde că e o potrivire statornic hotărîtă. Căci, după cum albul strălucitor vă ia văzul, topind în lumină toate înfăţişările lumii dinafară, cum zice Aristotel în *Problemele* lui (iar despre aceasta puteţi să vă daţi seama privind îndelung munţii acoperiţi de zăpadă: strălucirea lor vă orbeşte, cum Xenofon povesteşte că s-a întîmplat ostaşilor lui şi cum Galen arată pe larg în *De usu partium),* tot astfel o bucurie mare face ca inima să sufere şi să-şi destrame puterile de viaţă. Iar dacă această bucurie e prea puternic simţită, inima poate să înceteze de a mai bate, cum spune Galen *în Lib. XII, Method., lib. V De locis affectiss, lib. De syptomaton causis*[27]. Aşa mărturisesc Marcu Tulliu, *lib. I Questio Tuscul,* Verrius, Aristotel, Titu Liviu, după bătălia de la Canae, Pliniu *lib. VII, A Gellu, lib. III,* şi alţii, amintind că Diagoras din Rhodos, Chilon, Sofocle, Denis, tiranul Siciliei, Philipide, Filemon, Polycrat, Filiston, M. Juventi şi atîţi ca ei au murit din pricina unei bucurii prea mari.

Căci, aşa cum arată Avicen, bucuria e ca şofranul, întăreşte inima, dar dacă întreci măsura, o ucide.

Dar m-am luat cu vorba şi am lungit-o mai mult decît făgăduisem la început. De aceea voi strînge pînzele şi voi spune în două cuvinte că, albastrul înfăţişează, fără îndoială, lumea cerului, după cum albul înseamnă bucurie şi placere.

CAPITOLUL XI

Copilăria lui Gargantua

De la trei pînă la cinci ani, Gargantua a fost hrănit şi crescut cum se

cuvine, după bunele îndrumări ale tatălui său, petrecîndu-şi timpul ca toţi ceilalţi copii ai ţării, adică mîncînd, bînd şi dormind; dormind, mîncind şi bînd; bînd, dormind şi mîncînd.

Se bălăcea prin noroi, se mînjea pe nas, îşi zgîria obrazul, strica încălţările, căsca gura la muşte şi alerga toată ziua după fluturii din împărăţia tatălui său. Făcea treaba mică pe ghete şi treaba mare în izmene; îşi ştergea nasul cu mîneca şi lăsa să-i pice mucul în ciorbă, tropăia prin toate odăile, bea dintr-un papuc şi se freca pe burtă cu un fund de paner. Îşi ascuţea dinţii cu pila; îşi spăla mîinile în hîrdăul cu lături; se pieptăna cu paharul; se aşeza cu fundul în două luntre; dormea pe burtă şi se învelea cu şezutul; bea sorbind din ciorbă; mînca plăcintă cu pîine; rîdea muşcînd şi muşca rîzînd; scuipa în cutia milelor; plesnea de gras ce era; se uşura împotriva vîntului; se vîra în apă ca să nu-l plouă; închidea uşa în nasul oamenilor; credea că tot ce zboară se mănîncă;[...] se răstea la lighean; ţinea Paştele cailor; trimitea gîştele la păscut; bătea şaua ca să priceapă iapa; punea boii în urma plugului; se lega la cap fără să-l doară; trăgea oamenii de limbă; se întindea mai mult decît îi era plapuma; punea colacul peste pupăză; avea sticleţi în cap; se gîdila ca să rîdă; umbla cu doi bani în trei pungi; vindea castraveţi la grădinar; aştepta să-i pice mura în gură; vindea pielea ursului din pădure; îşi fura căciula singur; tocea cartea; scria cu picioarele şi iscălea cu laba gîşteî; bătea cîmpii şi tot el ţipa; credea că vîrcolacii mănîncă luna; fugea după doi iepuri şi dădea în gropi; îşi făcea gura pungă şi mulgea capra trăsurii; împletea din coada mîţei sită de mătase; căuta calul de dar la dinţi; cosea nod la aţă; căuta sămînţă de vorbă; făcea gaură în cer şi păzea iarna să n-o mănînce lupii. Cînd se căina aştepta să cadă potîrnichile gata firipte; postea cînd n-avea ce să mănînce; juca de nevoie, ca ursul, şi puţin îi păsa, ori de-i tunsă, ori de-i rasă. Ducea calul la apă în fiecare dimineaţă şi mînca dintr-o strachină cu cîinii din curtea lui taică-său; le muşca urechile şi ei îl zgîriau pe nas; le sufla sub coadă, iar potăile îl lingeau pe buze.

Ştrengarul pipăia slujnicele, pe o parte şi pe alta, prin faţă şi pe la spate, începuse de timpuriu să se joace pe sub burtă cu ursuleţul, iar îngrijitoarele lui i-l împodobeau în fiecare dimineaţă, punîndu-i bucheţele de flori, panglicuţe frumoase şi cercei, ciucuri-ciucurei. Îl rotunjeau în palme ca pe un săpunel, iar cînd vedeau că ciuleşte urechile, rîdeau şi se veseleau, ca de-un joc plăcut, cu care îşi treceau vremea. Una îi spunea „cepuleţul meu", alta „cerceluşul meu", alta „crenguţa mea de mărgean", altele „ceparul meu", „sfredeluşul meu", „burghiul meu", „dopşorul meu", „sulişoara mea", „ciucurelul meu" şi aşa mai departe. - „Al meu e tot!" zicea una. - „Ba e al meu!" răspundea alta. - „Şi mie ce-mi rămîne? Să ştiţi că eu i-l tai!" - „Auzi! Să i-l tai? O să-l doară! Aşa faci dumneata, cucoană? Tai ursuleţul

copiilor, să rămînă bieţii de ei fără coadă?"

Ca să aibă o jucărie, ca toţi copiii din partea locului, i-au făcut o morişcă de vînt, cu aripi, după chipul şi asemănarea morilor din Mirebalais.

CAPITOLUL XII

Caii de lemn ai lui Gargantua

Ca să se deprindă a fi în viaţă un bun călăreţ, Gargantua a primit în dar un cal mare şi frumos, de lemn care necheza, sărea, se încura, se rotea, zburda şi zvîrlea cu picioarele înapoi, mergea la pas, în trap, în buiestru, la galop, în pas spaniol, împiedicat, cruciş, în pas de cămilă şi pas de catîr. Tot aşa cum îmbracă popii odăjdii felurite de la o sărbătoare la alta, calul lui Gargantua schimba culoarea părului; din negru ori murg se făcea roib, sur, bălan, şarg, bălţat, pintenog, înstelat, rotat, porumbat şi aşa mai departe.

Dintr-o bîrnă groasă, Gargantua şi-a cioplit singur un fugar de vînătoare; dintr-o bute de teasc, un cal pentru toate zilele; iar din trunchiul unui stejar bătrîn şi-a potrivit un catîr, cu teltie şi cu şa, pentru plimbările prin casă. Afară de aceştia, mai ţinea vreo zece-doisprezece cai de schimb şi şapte cai de poştă. Pe toţi îi culca cu el.

O dată, domnul de Pîinensac a venit cu mare alai să-l cerceteze pe tată-său; şi tot în aceeaşi zi s-a potrivit să pice şi ducele de Frigepui cu contele de Prindevînt. Puteţi să mă credeţi pe cuvînt, că nici odăile, nici grajdurile nu erau destul de încăpătoare pentru a adăposti atîţi musafiri. Aşadar, stolnicul şi artelnicul numitului domn de Pîinensac porniră să cerceteze, dacă nu mai sînt şi alte acareturi ale casei, unde ar putea să aşeze caii. Socotind că adevărul iese totdeauna din gura copiilor, l-au întrebat pe Gargantua, băieţaşul drăgălaş, să le spună la ureche, încotro erau grajdurile pentru caii mari?

Gargantua i-a purtat pînă la scara cea mare a palatului, apoi în iatacul al doilea, de unde au trecut într-o încăpere mai lungă, care dădea spre turn.

Artelnicul zise postelnicului:

— Mie îmi pare că băiatul ăsta îşi bate joc de noi; cine-a mai pomenit grajduri în podul casei?

— Te înşeli, i-a răspuns postelnicul. Eu am văzut multe case, la Lyon, la Basmette, la Chinon şi în alte locuri, unde grajdurile se află sub acoperiş. Trebuie să mai fie undeva, pe sus, o uşă care dă de-a dreptul în curtea din dos. Să mergem să vedem cu ochii noştri cum stau lucrurile.

— Drăguţule, i-au spus băiatului, unde ne duci?

— La grajdurile cailor mei cei mari, a răspuns Gargantua. Ajungem numaidecît. Avem de urcat cîteva trepte.

Apoi, după ce mai trecură printr-o sală lungă, i-a poftit în odaia lui şi a închis uşa:

— Aici sînt grajdurile pe care le căutaţi; uite roibul, şargul, murgul şi bălţatul.

Dîndu-le apoi o bîrnă mare de lemn, le-a spus:

— Primiţi din partea mea acest bidiviu, care mi-a fost trimis de curînd de la Francfurt. Vi-l dăruiesc. E un căluţ cuminte şi inimos. Cu un şoim bine-învăţat, cu şase copoi şi cu doi ogari sînteţi stăpîni toată iarna pe iepuri şi pe potîrnichi.

— Drace! a spus unul din ei, bine-am mai nimerit-o! Mi se pare, că ne-am păcălit.

— A fost şi Păcală pe-aici, acum trei zile, a răspuns Gargantua.

Cei doi au priceput că băiatul îşi bătea joc de ei, dar nu ştiau ce să facă; să-şi ascundă ruşinea, sau să rîdă, prefăcîndu-se că nu bagă de seamă. Gargantua i-a întrebat:

— De un căpăstru cu zăbală n-aveţi nevoie?

— Dar asta ce mai e?

— Sînt cinci felii de baligă uscată, să vă faceţi botniţă din ele.

— Dacă nici acum nu ne-am ars, să ştii că putem să trecem prin foc şi pîrjol fără frică. Băieţaşule, tu îţi baţi joc de noi. O să ajungi papă.

— Aşa cred şi eu. Dumneata o să fii papălapte, iar acest papagal frumos o să se facă paparudă.

— Auzi, auzi! s-a mirat artelnicul.

— Ia să-mi spui, dacă ştii, cîte găurele sînt la cămaşa mamei.

— Şaisprezece, a răspuns artelnicul.

— Mai e şi una pe dinapoi, a spus Gargantua. Nu le-ai numărat bine.

— Cînd le-am numărat?

— Cînd ţi-ai făcut nasul cană, să tragi baliga din butoi, iar gîtul pîlnie, ca s-o treci în alt vas, fiindcă butoiului i se stricase fundul.

— Mă, să fie al naibii! a înjurat stolnicul. Am dat peste unul, căruia nu i-a tors maică-sa pe limbă. Domnule Gurăslobodă, să te ţie Dumnezeu, că ai stupit la furcă!

Coborînd treptele cîte patru, au lăsat să cadă sub bolta scării bîrna cu care îi încărcase Gargantua. Iar el le-a strigat:

— Sînteţi nişte călăreţi nepricepuţi! Nu ştiţi să stăpîniţi calul. De-aţi avea de mers de-aici pînă-n Cahusac, ce-aţi alege: să călăriţi pe un boboc de gîscă, sau să mînaţi o scroafă înhămată?

— Am vrea să bem! a răspuns artelnicul.

Spunînd vorbele acestea, au intrat amîndoi în odaia de jos, unde se aflau ceilalţi prieteni ai lor, care auzind cele întîmplate au rîs cu poftă, ţinîndu-se cu mîinile de burtă.

CAPITOLUL XIII

Cum şi-a dat seama Grandgousier despre isteţimea fiului său, aflînd despre ştergătoarea pe care o născocise

Către sfîrşitul celui de-al cincilea an de la naşterea lui Gargantua, întorcîndu-se Grandgousier din războiul norocos pe care-l purtase împotriva canarienilor, a făcut un popas ca să-şi vadă băiatul. Mult s-a bucurat, ca orice bun părinte, în faţa unei asemenea odrasle. Sărutîndu-l şi îmbrăţişîndu-l, i-a pus o sumedenie de întrebări potrivite cu mintea unui copil; apoi, zăbovind puţin să bea cu el şi cu îngrijitoarele lui, le-a luat la rost pe acestea, dacă l-au spălat şi l-au primenit la vreme. Gargantua a răspuns, că din partea lui şi-a dat toată silinţa şi a izbutit să fie flăcăul cel mai curat din ţara întreagă.

— Cum aşa? s-a mirat Grandgousier. Gargantua a spus:

— În urma multor încercări ce-am făcut, am găsit un mijloc de-a mă şterge la fund, cel mai domnesc, mai plăcut şi mai grabnic din cîte s-au pomenit vreodată.

— Care? a întrebat Grandgousier.

— Îţi voi spune. Am folosit într-o zi masca de catifea a unei domnişoare, şi pot să spun că mi-a plăcut. Apoi am încercat o glugă, tot de-a domnişoarei aceleia, rămînînd la fel de mulţumit. Am luat altă dată o năframă de-a ei; pe urmă o scufiţă de mătase roşie, dar firele de argint cu care era ţesută mi-au julit pielea. Focul sfîntului Antonie să-i ardă maţele giuvaergiului care a lucrat-o, şi domnişoarei cu scufiţa, de asemeni. Nu mi s-au alinat durerile, pînă n-am mîngîiat locul cu pana de la pălăria unui paj elveţian.

Pe cînd mă aflam o dată în dosul unui stufiş, am pus mîna pe un pui de jder, dar mi-a zgîriat cu ghearele tot perineul. M-am tămăduit a doua zi, folosind mănuşile, cu miros de apoponax, ale mamei.

Am ales după aceea flori de salvie şi de maghiran, foi de varză şi de sfeclă, frunze de viţă, de nalbă, de mărar, de coada-şoricelului, de lăptucă şi de spanac. Toate mi-au făcut bine la picior; dar cele de brei, de pătrunjel, de tătănească şi de urzici mi-au băşicat pielea, înfierbîntîndu-mi sîngele; şi numai ştergîndu-mă cu trandafirul meu m-am potolit.

Am încercat, rînd pe rînd, cearşafuri, pături, perdele, perne, covoare, feţe de masă, ştergare, batiste, halaturi, simţind aceeaşi plăcere, ca rîioşii cînd se scarpină.

— Adevărat? s-a mirat Grandgousier. Şi care-i ştergătoarea cea mai nimerită, pe care ai aflat-o?

— Ai puţină răbdare, şi vei afla care sînt minunatele ei însuşiri. M-

am şters cu fîn, paie, maţe de bou, cîlţi, lînă, hîrtie, dar vorba aceea:

După-un petic de hîrtie, Tot rămîne murdărie...

— Aşa? a spus Grandgousier cu uimire. Ai început să faci stihuri de pe acum?

— După cum vezi, măria ta. Şi dau din mine, vers cu vers, de-mi pare că le vărs. Ascultă, te rog, această urare, pe care am închinat-o spîrcîiţilor:

Mîncăcios, scăpăcios,
pîrţîit, cufurit,
cu miros necăcios
de din jos, ne-ai trăsnit!
Băligos, găunos,
urdinos -
arde-mi-te-ar foc sfinţit,
dacă-n dos laşi prisos
puturos
şi cu fundul pleci mînjit!

Mai doreşti şi altele?

— S-auzim!

— Poftim!

RONDEL

Pe oală stînd azi-dimineaţă,
Mă îmbătasem de miros;
Veneau miresme pe din dos
Şi mă lua, puţin cu greaţă.
Chemasem una vorbăreaţă
Şi-o aşteptam politicos, Pe oală.
Aş fi dorit să-i suflu-n faţă
Aroma unui iz duios,
Şi s-o poftesc, năbădăios,
Cu mine-alături călăreaţă, Pe oală!

Să mai zici că n-am învăţat nimic! Maica Domnului mi-e însă martoră, că stihurile acestea nu-s făcute de mine. Am auzit pe unul spunîndu-le cinstitei doamne, aici de faţă, şi le-am băgat la cutie să le ţiu minte.

— Să nu-ţi uiţi povestea, i-a tăiat vorba Grandgousier. Spune mai departe.

— Despre mîncăcioşi?

— Nu, despre ştergătoare.

— Dai un butoi de cidru breton, dacă te-oi întrece?

— Mă învoiesc.

— Mai întîi de toate, n-ai nevoie să te ştergi dacă nu eşti murdar. Iar murdar nu poţi să fii, pînă nu te uşurezi. Aşadar, trebuie mai întîi să te uşurezi, şi abia după aceea să te ştergi.

— Judeci bine, băieţaşul tatii, a spus Grandgousier. Nu mă îndoiesc, că în curînd vei fi primit la Sorbona. Anii tăi sînt puţini, dar mintea ta e coaptă. Du mai departe aceste şterg-gînduri ale tale, atît de preţioase, şi jur pe toate firele din barbă, că-ţi voi da, nu un butoi, ci şaizeci de vedre din cidrul cel mai bun, care însă nu în Bretania se face, ci în binecuvîntatul ţinut al Veronului.

— Am încercat mai întîi, a zis Gargantua, o scufie, apoi o faţă de pernă, un papuc, o tolbă, un coş de răchită - a naibii ştergătoare! - apoi o pălărie.

Trebuie să ştii, că unele pălării sînt netede, altele păroase; unele de catifea, altele de mătase; cea mai bună din toate e pălăria păroasă. Mai tîrziu am folosit o găină, un cocoş, un pui de găină, o pielicică de viţel, un iepure, un porumbel, un cormoran, o geantă de advocat, o glugă de călugăr, o broboadă şi un şoim împăiat. Dar, ca să închei, zic şi susţin că nu-i pe lume o ştergătoare mai minunată decît un boboc de gîscă pufos, dacă ai grijă să-i ţii capul între-picioare. Te încredinţez, pe cinstea mea, că vei simţi o plăcere dumnezeiască; atît sînt de mîngîietori fulgii bobocului şi atît de blîndă e atingerea lor, încît bucuria pe care o simţi, înviorîndu-ţi maţul gros şi altele mai mărunte, îţi pătrunde pînă în inimă şi în creieri. Te-aş ruga să crezi, că eroii şi semizeii din Cîmpiile-Elizee nu sînt senini şi fericiţi fiindcă se hrănesc cu asfodel, nectar şi ambrozie, cum spuneau cei vechi, ci fiindcă se şterg numai şi numai cu boboci de gîsca. (Tot aşa spune, de-altminteri, şi meşterul învăţat John, din Scoţia.)

CAPITOLUL XIV

Cum a învăţat carte Gargantua de la un teolog care ştia latineşte

Auzind acestea, tata-Grandgousier a rămas uimit de judecata sănătoasă şi de mintea ageră a fiului său. El a vorbit slujitoarelor astfel:

— Filip, regele Macedoniei, şi-a dat seama de isteţimea fiului său Alexandru, după îndemînarea pe care a dovedit-o izbutind să îmblînzească un cal neînvăţat. Era un fugar atît de aprins şi de sălbatic, încît nimeni nu îndrăznea să-l încalece. Pe toţi călăreţii îi trîntise, zdrobindu-i unuia grumazul, altuia picioarele, unuia fălcile,

altuia ţeasta capului. Alexandru, privindu-l cu luare-aminte cum se încura pe cîmpul de alergare, a înţeles că acel cal nărăvaş se speria de umbra lui. Încălecîndu-l, l-a îndreptat cu ochii spre soare, în aşa fel ca umbra să-i rămînă în urmă, şi a izbutit să-l stăpînească. Văzînd tatăl lui Alexandru dumnezeiasca înţelepciune care îi lumina mintea, l-a încredinţat învăţăturii lui Aristotel, filozoful cel mai preţuit din toată Ţara Grecească, pe timpul acela. Iar eu vă voi spune, că cele cîteva cuvinte ce-am schimbat cu fiul meu Gargantua, mi-au fost de ajuns să înţeleg, că mintea lui i-a fost dăruită de-o zeiţă a cerului, atît mi s-a arătat de ageră, de iscoditoare, de limpede şi de adîncă. Sînt pe deplin încredinţat, că avînd parte de o bună îndrumare se va ridica pînă la cea mai înaltă treaptă a înţelepciunii. Iată pentru ce voiesc a-l da în grija unui învăţat, care să-l crească potrivit însuşirilor pe care le arată. Pentru aceasta nu voi cruţa din partea mea nici o osteneală.

I-a adus, într-adevăr, un dascăl vestit, pe magistrul Thumbal Holofern, doctor în teologie, care l-a învăţat atît de bine abecedarul, încît ştia să-l spună întreg pe de rost, de la început pînă la sfîrşit, şi de-a-ndoaselea. Pentru aceasta i-au trebuit cinci ani şi trei luni. I-a dat apoi să citească pe Donatus şi pe Facetus, *Teodoletul* şi *Alanus in Parabolis (Gîlceava în Parabole),* ceea ce i-a mai luat treisprezece ani, şase luni şi două săptămîni.

Să ţineţi seama, că în acest răstimp a mai învăţat şi scrierea gotică, copiindu-şi singur toate cărţile, fiindcă pe vremea aceea tiparul nu fusese născocit încă.

Purta cu el o călimară cîntărind peste şapte mii de chintale; condeiul cu care scria era mai gros decît stîlpii cei mari ai cupolei de la Enay, iar sticla cu cerneală îi atîrna legată în lanţuri grele de fier, cuprinzînd mai bine de două mii de livre.

A citit după aceea *Modis significandi (Cum să cugeti),* cu toate însemnările lui Hurtebise, Fasquin, Troptideux, Gualehaul, Jehan zis Viţelul, Billonic, Brelinguandus şi mulţi alţii; învăţătura aceasta i-a mai luat încă optsprezece ani şi şase luni, la capătul cărora ştia cartea atît de bine, încît o spunea pe deasupra, de-a-ndăratelea, cu ochii închişi, dovedind maică-si, pe degete, că *„De modis significandi non erat scientia"*[28].

După aceea a venit la rînd *Compostul*[29], pentru care i-au mai trebuit încă şaisprezece ani şi două luni; pînă cînd, prin anii o mie patru sute douăzeci, magistrul s-a molipsit de vărsat şi-n scurt timp a răposat.

Murindu-i dascălul, Gargantua a încăput pe mîna unui bătrîn răpciugos, meşterul Jobelin Bride, care i-a dat să citească pe Hugutio; *Grecismele* lui Hebrard; *Doctrinalul; Părţile; Quid est*[30] şi *Supplementum;* pe Marmotrat: *De moribus in mensa servandis*[31]*;* pe Seneca: *De quattuor virtutibus cardinalibus*[32]*;* pe Passavantus *cum*

commento, Dormi secure[33], cu toate sărbătorile; şi altele, plămădite din acelaşi aluat. Învăţîndu-le din doască în doască pe dinafară, a ajuns cu mintea mai răscoaptă decît a tuturor învăţaţilor din lume.

CAPITOLUL XV

Despre alţi dascăli ai lui Gargantua

Tatăl său văzuse bine cît de silitor la carte se dovedise Gargantua şi cum îşi petrecea toate ceasurile din zi învăţînd; dar nu era nicidecum mulţumit, fiindcă băiatul nu culegea din toate nici un folos, ba dimpotrivă se stricase la cap, vorbea în bobote cu gîndul aiurea şi se năucise de tot.

Plîngîndu-se lui don Filip de Baltă, viceregele Papeligoşilor, acesta i-a spus că decît să aibă asemenea dascăli, ar fi fost mai bine să nu fi învăţat băiatul nimic. Ştiinţa acelora era o nerozie curată, iar aşa-numita lor înţelepciune, o vorbărie goală, făcută să tulbure frumuseţea minţilor alese şi să ducă la stricăciune lamura tineretului nostru.

— Pentru a te încredinţa despre aceasta, alege la întîmplarepe oricare din tinerii vremii acesteia, care să nu fi zăbovit la învăţătură mai mult de doi ani. Dacă n-o dovedi o judecată mai sănătoasă, dacă n-o găsi cuvinte mai potrivite şi n-o avea o purtare mai cuviincioasă decît fiul tău, să nu-mi dai mai multă cinste decît unui cîrnăţar din Brena.

Propunerea i-a plăcut lui Grandgousier şi a poruncit ca aşa să se facă.

În aceeaşi seară, la cină, don Filip de Baltă a chemat la el pe-un paj al său din Villegongis, numit Eudemon un băiat atît de frumos pieptănat, atît de bine dichisit, cu atîta grija penat şi atît de plăcut la înfăţişare, încît semăna mai mult a hieruvim decît a om. Don Filip de Baltă îi spuse lui Grandgousier:

— Priveşte pe-acest copilandru: n-are încă şaisprezece ani. Vei vedea, şi să nu te superi, cîtă deosebire e între ştiinţa mincinoasă a învăţaţilor năuci din alte vremuri şi purtarea tinerilor noştri de azi.

Grandgousier a rămas încîntat şi i-a făcut semn pajului să vorbească.

Eudemon a cerut mai întîi învoirea viceregelui, stăpînul său. Apoi, cu pălăria în mînă, cu faţa zîmbitoare, cu gura rumenă şi cu ochii senini, îndreptîndu-şi privirile spre Gargantua cu o tinerească bună-cuviinţă, s-a sculat în picioare şi a început să-l laude şi să-l preamărească, ridicîndu-i în slavă, mai întîi cinstea şi bunele deprinderi, apoi ştiinţa, nobleţea şi frumseţea trupească. Cu vorbe plăcute, l-a îndemnat să cinstească pe tatăl său, care îşi dădea atîta

silinţă să-l înveţe carte; iar la urmă, l-a rugat să-l socotească printre cei mai puţin însemnaţi dintre slujitorii lui. S-a închinat cerului, rugîndu-l să nu-i dăruiască altă bucurie decît pe aceea de a-i fi de folos lui Gargantua în orice împrejurare.

A rostit aceste cuvinte cu mişcări ale mîinii atît de potrivite, cu o zicere atît de limpede, cu un glas atît de cald, într-o vorbire atît de frumos împodobită şi atît de latinească, încît semăna mai degrabă cu Grachus, cu Cicero sau cu Emiliu, decît cu un tînăr al veacului în care trăim.

Gargantua a început să plîngă ca un viţel şi şi-a ascuns faţa în scufie; mai lesne ai fi scos un pîrţ dintr-un măgar mort, decît o vorbă din gura lui.

Tatăl său s-a mîniat atît de tare, încît s-a năpustit asupra meşterului Jobelin, dascălul, gata-gata să-l spintece. Dar numitul don Filip de Baltă l-a dojenit cu atîta asprime, încît s-a potolit. A poruncit să-i plătească dascălului simbria cuvenită, să-i mai dea să bea un pahar la botul monacalului, iar pe urmă să se ducă la mama-dracului.

— Cel puţin, a spus el, n-o să apuce să mai facă vreo pagubă, dacă s-o întîmpla să moară pînă diseară beat ca un englez.

După plecarea meşterului Jobelin, Grandgousier a ţinut sfat cu viceregele, pentru a cerceta ce alt magistru să-i aleagă lui Gargantua. Au hotărît să încredinţeze această sarcină lui Ponocrat, dascălul lui Eudemon, apoi să-i trimită pe tustrei la Paris, unde Gargantua avea să primească învăţătura din care se înfruptau tinerii acelor vremuri.

CAPITOLUL XVI

Cum a fost trimis Gargantua la Paris, purtat de o iapă uriaşă, şi cum această iapă a stărpit bondarii din pădurea Beauce

Cam în aceeaşi vreme, Fayol al IV-lea, regele Numidiei, i-a trimis lui Grandgousier o iapă uriaşă, cum nu se mai pomenise vreodată; după cum prea bine ştiţi, lucrurile nemaivăzute la noi, din Africa vin totdeauna.

Iapa, o namilă cît şapte elefanţi, avea copita despicată în două ca armăsarul lui Iuliu Cezar, urechile pleoştite ca ale caprelor din Languedoc, şi un corn sub coadă. Părul îi era roib-aprins, rotat cu pete sure. Dar ceea ce avea mai grozav era coada: o coadă groasă, ca turnul în patru colţuri al bisericii sfîntului Marcu din Langeais.

Mai vrednici de mirare nu fuseseră decît berbecii din Sciţia de-odinioară, a căror coadă cîntărea mai bine de treizeci de ocale; sau cei din Siria, care dacă Tenaud nu minte, îşi purtau coada pe-un căruţ,

atît era de lungă şi de grea. (Măcar de-aţi avea-o şi voi la fel, desfrînaţilor!)

Iapa a fost adusă pe mare, în trei corăbii şi-un caic, pînă la ţărmul Olonei, în Thalmondois.

Văzînd-o, Grandgousier a spus:

— Aceasta e iapa de care aveam nevoie ca să-mi poarte băiatul la Paris. Slavă Domnului, toate merg cum se cuvine, şi fiul meu, în scurtă vreme, va ajunge un mare învăţat. Dacă n-ar fi pe lume dumnealor învăţaţi, am trăi cu toţii ca nişte dobitoace!

A doua zi, după ce au băut zdravăn, cum lesne vă puteţi închipui, Gargantua a pornit la drum, însoţit de dascălul său Ponocrat şi de ceilalţi, printre care Eudemon, pajul cel tînăr. Fiind vremea frumoasă şi cerul senin, tatăl său i-a dat să poarte nişte încălţări uşoare din piele de căprioară, cărora cizmarul meu Babin le spune botfori.

Pînă dincolo de Orleans, călătoria a fost plăcută şi mîncarea gustoasă. Tot glumind şi ospătîndu-se, au ajuns la o pădure mare, lungă de vreo treizeci şi cinci de leghe şi lată de vreo şaptesprezece, nespus de frumoasă, dar plină de muşte şi de bondari. Bieţii cai, catîrii şi măgarii de asemenea, sufereau cumplit din pricina lor. Atunci iapa lui Gargantua, văzînd cu mîhnire chinurile pe care le îndurau fraţii şi surorile ei, i-a răzbunat cu vîrf şi îndesat, printr-o ispravă cu totul neaşteptată.

De cum a intrat în pădure, bondarii s-au năpustit asupra ei, dar iapa a scos coada din teacă, şi-a învîrtit-o cu atîta putere asupra gîngăniilor vrăjmaşe, încît a doborît în jurul ei, de-a lungul şi de-a latul, în sus şi în jos, la dreapta şi la stînga, ici şi colea, toţi copacii din pădure, la fel cum coseşte cosaşul iarba cîmpului, cu coasa. Aşa se face, că de-atunci şi pînă azi, pe locurile acelea n-a mai rămas ţipenie de bondari, dar nici copaci, numai şes cît vezi cu ochii şi cîmpie netedă ca în palmă.

Gargantua s-a arătat foarte mulţumit de această ispravă, şi fără să-şi aducă sieşi vreo laudă a spus:

— Bună treabă a făcut iepşoara mea! Mă bucur, că de-acu înainte, nu va mai bîzîi pe meleagurile acestea nici un bondar scîrbos. *Bos!* a repetat ecoul, şi *Beauce*[34] a rămas pînă în zilele noastre numele acelui ţinut. S-au aşezat apoi la ospăţ şi au aşteptat cu răbdare să se rumenească fripturile. În amintirea acelui popas, cavalerii din Beauce se hrănesc şi astăzi cu răbdări prăjite.

În cele din urmă au ajuns cu bine la Paris. Aici au stat să odihnească vreo două-trei zile, căutînd să ştiricească mai întîi care erau învăţaţii cei mai de seamă şi ce fel de vinuri se găseau în oraş.

CAPITOLUL XVII

Cum a mulţumit Gargantua parizienilor *pentru primirea ce i-au făcut şi cum a dus cu el clopotele de la Notre-Dame*

După ce s-au odihnit cîteva zile, Gargantua a pornit să dea o raită prin oraş, fiind întîmpinat pretutindeni cu mare uimire şi cu nemăsurate ploconeli; căci atît sînt de nerozi locuitorii Parisului, atît de nătărăi şi de rău-nărăviţi, încît verice coţcar, fitece vînzător de acatiste - un măgar cu clopoţei sau un scripcar de răspîntie - strînge în jurul lui mai mulţi gură-cască decît ar fi în stare să adune unul care vine să predice cuvîntul Evangheliei.

Atîta lume s-a ţinut scai după el şi-atîţi nepricopsiţi s-au îmbulzit să-l vadă, încît, ca să scape de liota lor, Gargantua s-a oprit din mers şi s-a aşezat cu fundul pe turnurile bisericii Notre-Dame; iar de-acolo, de pe creasta lor, a rostit, cu glas limpede şi pătrunzător, aceste puţine cuvinte:

— Mi se pare, cioflingarilor, că aşteptaţi să vă mulţumesc pentru primirea ce-mi faceţi. Aveţi toată dreptatea! Staţi să vă botez puţin cu apă galbenă de răsfug, de-i zice pe latineşte *paris!*

Apoi, rîzînd cu mare poftă, a scos stropitoarea şi aplecînd-o asupra lor i-a udat atît de amarnic, încît s-au înecat două sute şaizeci de mii patru sute optsprezece, afară de femei şi de copii.

Numai vreo cîţiva, mai iuţi-de-picior, au izbutit să scape de valul cutropitor care-i potopise. Şi cînd, cu sufletul la gură, tuşind şi scuipînd, udaţi şi asudaţi, au ajuns sus pe dealul Universităţii, au început să blesteme şi să înjure în tot felul.

— Unde eşti, Dumnezeule? - Doamne, rău îţi mai baţi joc de noi! - *Vez tu ben!*- Spurcăciunea spurcăciunilor! - Ptiu! - *Pro cab de biousf* - *Das dich Gott leiden schend!* - *Pote de Christo I*[35] - Papucii Maicii Domnului! - Păcatele mele! - Sfîntă Butcă! - Mîntuieşte-ne, sfîntă Născătoare!- M-a luat dracu!- Nu ne lăsa, tată Noe! -Sfinte Gudegrine, scapă-ne! - Patruzeci de mii de mucenici, îndură-ţi-vă! - Pastele şi grijania voastră! - Crucea şi parastasul! - Maică Cristoase! - Auleo, ne prăpădim! - Fugiţi, că vă potopeşte răsfugul! - Ne-a botezat cu apă de *paris!*

Astfel fu Parisul botezat a doua oară, căci, aşa cum ne arată Strabon, mai demult îi zicea Luteţia, care în greceşte înseamnă *nalbă,* iar acest nume i s-a dat fiindcă femeile au, prin partea locului, pielea albă. Aflînd despre schimbarea numelui oraşului, mulţimea a început să înjure de toţi sfinţii, ceea ce nu trebuie să vă mire, deoarece poporul Parisului, alcătuit din oameni de tot felul, se pricepe să jure şi să înjure, ştie după lege limba să-şi dezlege, iar Joanninus de Barango aşa zice, că *Parrhesian,* pe limba greacă înseamnă gură-slobodă.

După ce mulţimea s-a risipit, Gargantua s-a uitat la clopotele cele mari din mai-sus-amintitele turnuri şi, jucîndu-se cu ele, le-a pornit să cînte. Apoi i-a venit în gînd, că ar putea să facă din ele zurgălăi şi să le-atîrne la gîtul iepei, pe care şi-altminteri voia s-o trimită acasă, tatălui său, cu brînză de Brie şi scrumbii proaspete.

Aşa fiind, a luat clopotele cu el. Tocmai atunci trecea pe-acolo starostele cîrnăţarilor din Saint-Antoine, în căutare de porci. Ca să fie auzit de departe, şi ca să-şi frăgezească şuncile în cămară, s-a gîndit să şterpelească clopotele, dar fiind om cinstit, s-a lăsat păgubaş, nu că ar fi fost prea fierbinţi, dar erau prea grele să le care cu el. Trebuie să spun că nu era cîrnăţarul din Bourg, care mi-e prea bun prieten pentru a-l da în vileag.

În acest timp s-a iscat o răzmeriţă în oraş. Totdeauna le-a plăcut parizienilor să pună la cale astfel de petreceri, iar popoarele lumii au ajuns să se mire de răbdarea regilor Franţei, care (pe bună dreptate) nu încearcă să le pună frîu, socotind că ar putea să aibă, din pricina aceasta, o mulţime de neplăceri, de pe o zi pe alta. Dacă mă va ajuta Dumnezeu, o să dibuiesc eu o dată urma cuiburilor de unde pornesc aceste schisme şi răscoale, şi n-o să am linişte pînă nu le-oi dezvălui pe toate în faţa enoriaşilor din parohia mea.

Închipuiţi-vă acum, că mulţimea aceea, zăpăcită şi asmuţită deopotrivă, s-a năpustit asupra Sorbonei, unde fusese altădată (dar nu mai este) oracolul Luteţiei. Iar învăţaţii Parisului, luînd în cercetare toată întîmplarea, au dovedit cu prisosinţă pierderea clopotelor care lipseau de la locul lor. Tăind cu luare-aminte firul de păr în patru, cu temeiuri pro şi contra, au hotărît în *baralipton, îngaimaripton* de silogismuri, ca bătrînul cel mai cu vază al Facultăţii de teologie să fie trimis la Gargantua, pentru a-i spune marele necaz pricinuit de răpirea clopotelor. Şi, împotriva susţinerilor altor dascăli ai Sorbonei, care ziceau că pentru o asemenea însărcinare mai potrivit ar fi un bun-vorbitor, decît un teolog, a fost împuternicit să ducă solia meşterul nostru Janotus de Baligardo.

CAPITOLUL XVIII

Cum a fost trimis Janotus de Baligardo să ceară înapoi lui Gargantua clopotele cele mari

Meşterul Janotus, tuns ca un împărat roman şi cu pălăria de teolog în cap, după ce s-a împărtăşit cu anafura la frigare şi cu agheasmă din butoi, a pornit spre locuinţa unde trăsese în gazdă Gargantua. Înaintea lui mergeau trei paracliseri rotofei, iar în urmă veneau, înşiraţi ca gîştele, alţi cinci-şase diaci, ţepeni şi jegoşi mai mult decît se poate. În

pragul casei a ieşit să-i întîmpine Ponocrat, care s-a înspăimîntat văzîndu-i astfel smoliţi, ca nişte măscărici culeşi de pe gîrlă. Dascălul lui Gargantua a întrebat pe unul din diacii răpănoşi ce rost avea acel vicleim? Iar diacul i-a răspuns ţîfnos că s-au înfăţişat să ceară clopotele înapoi.

Auzind plîngerea acelora, Ponocrat porni în grabă să-i dea de ştire lui Gargantua. Împreună au ţinut sfat, spre a hotărî ce să răspundă jegoşilor. Alături de dascălul său, Gargantua a chemat pe Filotim, mai-marele bucătarilor, pe scutierul Gimnast, care era căpetenia grajdurilor, şi pe pajul Eudemon. Laolaltă au stat să chibzuiască ce-i de făcut şi toţi au fost de-o părere, ca oaspeţii să fie duşi într-un loc ferit, unde să li se dea de băut după canoane; iar ca să nu se laude răpciugosul, că la cererea lui s-au înapoiat clopotele, Gargantua s-a folosit de rîvna cu care diacii deşertau paharul şi a trimis după judele oraşului, după mai-marele Sorbonei şi după vicarul bisericii, cărora le-a încredinţat clopotele, mai înainte ca meşterul Baligardo să apuce să arate *per longum et per latum*[36] pricina pentru care venise. Ceea ce s-a şi făcut, iar după ce sus-numiţii au sosit, solul fu poftit să vorbească. Şi a început, tuşind, după cum urmează.

CAPITOLUL XIX

Cuvîntarea meşterului Janotus de Baligardo către Gargantua pentru înapoierea clopotelor

— Hm! Hm! Hîc! *Mna dies*[37], domnul meu, *mna dies.* Şi dumneavoastră, domnilor, aşijderea. Aţi face o faptă bună dacă ne-aţi da înapoi clopotele, că ne sînt de mare trebuinţă. Hm! Hîc! Hapciu! Mulţi au venit la noi din Londras-Cahors şi din Bordeaux-Brie să le cumpere cu preţ bun, din pricina însuşirii lor fireşti şi a alcătuirii lor substanţiale, fiind înzestrate cu puterea telurică, esenţială şi elementară, întronificată în natura lor quidativă de a feri de negură şi de furtună nu numai viile noastre, ci şi pe cele vecine; ne-au ispitit cu bani grei, dar nu ne-am îndurat să le dăm clopotele, căci de-am lăsa viile fără apărare, am rămîne lipsiţi de sîngele Domnului şi ne-am pierde deopotrivă simţurile şi legea. De veţi ţine seamă de rugămintea mea şi ne veţi înapoia clopotele, voi primi drept răsplată zece perechi de cîrnaţi şi una de nădragi, de care bătrînele mele oase au mare nevoie. O pereche de nădragi sînt, *Domine,* un lucru foarte folositor, *et vir sapiens non abhorrebit eam*[38]. Hîc! Hapciu! O pereche de nădragi nu se găseşte pe toate drumurile, vă rog să credeţi! Gîndiţi-vă, *Domine,* că sînt optsprezece zile de cînd mă silesc să compun această frumoasă cuvîntare. *Reddite quae sunt Cesaris, Cesari, et quae sunt Dei, Deo. Ibi*

jacet lepus[39]. Aveţi cuvîntul meu, *Domine,* că ne vom ospăta împreună *in camera,* dacă doriţi; voi tăia *unum porcum* şi vă voi pune dinainte *bon vino*[40]. Iar dacă vinul va fi bun, la fel va fi şi latineasca.

Aşadar, *departe Dei, date nobis clochas nostras*[41]. Vă dăruiesc aci din partea Universităţii noastre aceste *Sermones* de Utino, nădăjduind că ne veţi da înapoi clopotele, care sînt de folos pentru toată lumea. Iapa dumneavoastră să fie sănătoasă şi Facultatea noastră de asemenea! Dar clopotele va trebui să ni le daţi! Fiindcă: *Omnis clocha clochabilis, in clocherio clochando, clochans clochativo, clochare facit clochabiliter clochantes. Parisius habet clochas. Ergo gluc*[42]. Ha! Ha! Ha! aşa e că am adus-o bine? Toate aceste le găsiţi în *tertio primo*[43] în *Darii*[44] şi în alte cărţi. Era o vreme cînd mă îndeletniceam şi eu cu Logica; acum mă mulţumesc cu gîndurile mele, şi nu mai rîvnesc altceva decît un vin bun, un aşternut moale, să stau cu şezutul la căldură, cu burta pe masă, şi cu o strachină cît mai adîncă dinainte.

Domine, vă mai rog o dată *in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*[45]*,* daţi-ne înapoi clopotele. Dumnezeu să vă aibă în paza lui, iar Maica Domnului să vă ţină sănătoşi. *Qui vivit et regnat per omnia secula secularum, amen*[46]. Hm! Hapciu! Hîc!

Un oraş lipsit de clopote e ca un orb fără toiag, ca un măgar fără căpăstru şi ca o vacă fără talangă. Pînă nu vă veţi hotărî să ne daţi înapoi clopotele, vom plînge ca orbul care şi-a pierdut toiagul, vom zbiera ca un măgar fără căpăstru şi vom mugi ca o vacă fără talangă! Taponnus, adică nu Taponnus, ci poetul, laic Pontanus aminteşte despre un grămătic, care locuia lîngă biserică, şi ar fi dorit ca toate clopotele să fie făcute din cîlţi, iar limba lor din coadă de vulpe, ca dangătul să nu-i mai tulbure măruntaiele creierului şi să-l lase să-şi ticluiască în linişte rimele lui rimătoare. Dar noi ne-am pornit asupra lui cu puteri unite, l-am scărmănat cum i se cuvenea şi l-am înfierat ca pe un eretic. L-am făcut harcea-parcea! Şi cu aceasta am încheiat. *Vaiete et plaudite.* Aplaudaţi!

CAPITOLUL XX

Cum a primit meşterul Janotus o bucată de postav şi cum s-a judecat cu sorbonarii

Abia sfîrşi teologul vorba, că Ponocrat şi Eumedon au început să rîdă atît de tare, încît mai-mai să-şi dea sufletul; ca altădată Crasus, cînd a văzut un măgar fudul păscînd scaieţi, sau ca Filimon, care a murit de rîs, cînd un alt măgar i-a mîncat smochinele puse deoparte pentru prînz.

Cu ei împreună, pe întrecute, s-a pornit să rîdă şi meşterul Janotus: rîdea cu lacrimi, căci rîzînd i se zguduiau creierii, iar umoarea lacrimală din ei i se scurgea prin nervul ochilor. Văzîndu-l cum rîdea cu lacrimi, ai fi zis că tristul Heraclit s-a apucat de pozne, ca Democrit, iar pe veselul Democrit l-a podidit plînsul, ca pe Heraclit.

După ce se săturară de rîs, Gargantua s-a sfătuit din nou cu oamenii săi în privinţa celor ce trebuiau să urmeze; Ponocrat a fost de părere să i se mai toarne un pahar priceputului vorbitor, şi fiindcă îi făcuse să petreacă şi să rîdă cu atîta poftă, cum nici Păcală n-ar fi fost în stare, să i se dăruiască cele zece perechi de cîrnaţi despre care amintise în vesela lui cuvîntare, o pereche de nădragi, cinci stînjeni de lemne, douăzeci şi cinci de vedre de vin, un pat cu trei saltele, una de lînă şi două de puf, iar pe deasupra o strachină adîncă; adică tot ceea ce rîvnea teologul pentru tihna bătrîneţelor sale.

Totul s-a îndeplinit după cum fusese hotărît; dar fiindcă Gargantua se cam îndoia că se vor găsi nădragi cusuţi gata pe măsura picioarelor vorbitorului, şi neştiind ce croială i-ar plăcea mai mult (cu chingă la spate, ca să-i vie mai uşor fundului să răsufle; marinăreşti, pentru uşurarea mai lesnicioasă a rărunchilor; elveţieni, ca să-i ţină cald la pîntece, ori în coadă de peşte, ca să nu-i înfierbînte şalele) - a poruncit să i se taie din bucată şapte coţi de postav negru, iar pentru căptuşeală alţi trei coţi de lînică albă.

Lemnele i le-au cărat pălmaşii, iar ceilalţi, paracliserii şi diacii, s-au încărcat cu cîrnaţii, strachina şi aşternuturile. Postavul şi căptuşeala le-a luat însuşi meşterul Janotus, deşi unul din diaci i-a spus, că nefiind o treabă cuviincioasă pentru un teolog, ar trebui să lase pe unul din ei să i le ducă pînă acasă.

— Urecheatule! i-a răspuns meşterul Janotus, nu judeci bine *in modo-et figura*[47]. Postavul mi-a fost dat *pro tibiis meis,* pentru picioarele mele, prin urmare se cuvine să-l port eu însumi: *sicut suppositum portal adpositum.*[48]

A înşfăcat postavul repede şi a plecat cu el subsuoară, ca Patelin din poveste.

Dar hazul cel mai mare a fost cînd răpciugosul, mîndru de biruinţa lui, s-a înfăţişat înaintea Sorbonei, cerînd să i se dea cîrnaţii şi nădragii la care avea dreptul. Sorbonarii nici n-au vrut să audă, deşi Janotus le-a dovedit că darul pe care îl primise din partea lui Gargantua nu-i dezlega de făgăduiala dată. Aceia i-au răspuns să-şi atîrne pofta în cui, iar făgăduiala s-o pună la păstrare şi s-o ţină minte.

— Să nu vorbiţi despre minte, a spus Janotus. Aşa ceva pe-aici nu se găseşte. Trădători nefericiţi! Nu faceţi nici cît o ceapă degerată! În veacul veacurilor nu s-au prăsit pe pămînt oameni mai ticăloşi decît voi! Vă cunosc şi ştiu că de neputincioşi nu vă e frică. Răutatea, de la voi am deprins-o. Dar vă jur pe ţîţa Maicii Domnului, că voi înştiinţa

pe rege despre toate fărădelegile voastre, şi să mă mănînce lepra, dacă n-o să vă ardă de vii pe toţi, ca pe nişte tîlhari şi înşelători ce sînteţi, vînzători, eretici, duşmani ai cinstei şi ai lui Dumnezeu!

Pentru rostirea unor astfel de cuvinte, mai-marii Sorbonei l-au trimis, pe meşterul Janotus în judecată; dar el a luat-o cătinel pe calea amînărilor. Pricina a ajuns în faţa înaltei Curţi, unde se află şi astăzi. Sorbonarii au făcut legămînt să nu se mai spele, pînă nu s-o sfîrşi judecata, iar meşterul Baligardo cu ai lui au jurat să nu-şi mai sufle nasul. Aşa s-a făcut, că unii au ajuns jegosi, iar ceilalţi răpciugoşi, fiindcă înalta Curte n-a avut vreme pînă acum să ia spre cercetare pricina. Hotărîrea va fi dată la calendele greceşti, adică niciodată. Fiindcă, vedeţi dumneavoastră, (judecătorii sînt în stare să facă ceea ce natura însăşi nu se pricepe) învăţaţii Parisului spun că numai Dumnezeu singur e stăpîn peste veşnicie. Firea n-a plămădit pînă acum nimic fără moarte, şi tot ce sînul ei rodeşte are o durată şi un sfîrşit: *omnia orta cadunt*[49], *et caetera.* Numai zăbavnicii din Palatul Dreptăţii, cărora le place să bată apa în piuă, lungesc judecăţile la nesfîrşit şi pînă la nemurire, îndreptăţind pe deplin vorba lui Chilon Spartanul, care zicea, cu privire la oracolul din Delfi că judecata te sărăceşte, iar advocaţii toţi sînt nişte potlogari. Mai bine îşi pun laţul de gît, decît să lase să le scape din gheare aşa-numita lor dreptate.

CAPITOLUL XXI

Rînduiala la care a fost ţinut Gargantua după chibzuinţă dascălilor săi sorbonari

Mai trecură cîteva zile, în răstimpul cărora clopotele au fost aşezate la locul lor. Cetăţenii Parisului, voind să-şi arate recunoştinţa pentru fapta cea bună a lui Gargantua, s-au legat cu jurămînt să-i hrănească iapa cîtă vreme va avea plăcere. Gargantua a primit darul cu multe mulţumiri. Iapa a fost dusă la păscut în pădurea Bievre, unde nu cred că se mai găseşte în clipa de faţă.

În ce priveşte învăţătura, Gargantua s-a învoit să asculte întru totul de îndrumările dascălului său Ponocrat; dar acesta, pînă una alta, hotărî să nu schimbe nimic din obiceiurile învăţăcelului, voind să-şi dea el însuşi seama în ce fel, de-a lungul anilor, foştii lui dascăli izbutiseră să-l facă atît de neştiutor şi de îngîmfat.

Gargantua se scula dimineaţa între ceasurile opt şi nouă, fie că se lumina de ziuă, sau nu: aşa statorniciseră foştii lui învăţători învăţaţi, luîndu-se după spusele lui David: *Vanum est vobis ante lucem surgere*[50]. Se mai hîrjonea oleacă în pat, tropăia şi se da de-a tumba, chipurile pentru a-şi limpezi mintea; apoi se îmbrăca, după cum era

vremea afară, de obicei cu o haină lungă de lînă păroasă, căptuşită cu blană de vulpe; se pieptăna cu pieptenele lui Mînă-Lungă, adică cu cele cinci degete; aşa îi spuseseră dascălii lui, că spălatul, pieptănatul şi orice îngrijire a trupului e, pe lumea aceasta, vreme-pierdută degeaba.

Apoi se uşura, îşi lăsa udul, vărsa puţin, rîgîia, se pîrţîia, căsca, scuipa, tuşea, sughiţa, strănuta şi îşi sufla mucii ca un arhidiacon. Ca să nu-l bată bruma şi să nu-l ofilească vîntul, se ospăta din belşug cu măruntaie bine prăjite, cu fleici de vacă rumenite pe cărbuni, cu friptură mustoasă de căprioară şi cu fel de fel de trufandale în zeama lor.

Ponocrat l-a mustrat pentru acest obicei, zicînd că nu-i sănătos să te aşezi la masă de cum te scoli din pat, fără să-ţi mişti puţin mădularele. Gargantua răspundea:

— Nu m-am mişcat destul? Nu m-am tăvalit de şapte ori în aşternut înainte de-a mă scula? Nu-i de-ajuns? Papa Alexandru tot aşa făcea, după sfaturile unui doftor evreu, şi a trăit, slavă Domnului, în pofida răuvoitorilor, pînă în ceasul morţii sale. Aşa m-au învăţat dascălii pe care i-am avut, că mîncînd gospodăreşte, ţinerea de minte sporeşte; de aceea, ei mîncau (şi beau) cei dintîi. Mă simt cum nu se poate mai vesel, şi cu cît mi-e prînzul mai îndestulat, cu atît mai bine îmi cade cina. Meşterul Tubal, cel dintîi dascăl al Sorbonei, îmi spunea, că e mai cuminte să porneşti la drum din vreme, decît, zăbovind, s-o iei pe urmă la goană. Omenirea nu se va mîntui decît obişnuindu-se să bea dis-de-dimineaţă, şi nu aşa cîte un pic, ca raţele; *unde versus:*

De vrei să-ţi meargă bine-n viaţă, Să-ncepi să bei de dimineaţă.

După ce se ospăta din belşug, Gargantua se ducea la biserică, purtînd după el, într-o căruţă cu coviltir, cartea lui de rugăciuni, frumos înfăşurată în cearşafuri, cîntărind, cu încuietori şi pergamente, nici mai mult nici mai puţin de unsprezece chintale şi şase livre. Stătea să asculte douăzeci şi şase de liturghii, iar în răstimp sosea şi popa înfăşurat în odăjdii ca o pupăză, după ce avusese grijă să deşerte cîteva clondire, ca să prindă ghiers. Cu el împreună, Gargantua îşi depăna rugăciunile, vînturîndu-le cu grijă, să nu pice nici o buche pe jos.

La ieşirea din biserică îl aştepta, într-un car cu boi, un maldăr de mătănii, cu boabele mari cît capul omului. Apoi pornea la plimbare în jurul chiliilor, prin pridvoare şi prin grădină, spunînd de-atîtea ori Tatăl-Nostru, cît şapte călugări la un loc.

Învăţa apoi o biată jumătate de ceas, cu ochii în carte şi cu gîndul la bucătărie.

După ce îşî mai golea o dată băşica, se aşeza la masă. Nefiind pripit de felul lui, o lua agale, începînd cu vreo cîteva zeci de şunci, limbi afumate, tobă de creieri, cîrnaţi de purcel şi alte ştafete ale vinului.

Patru ajutoare îi azvîrleau muştar în gură cu lopata, după care dădea pe gît o duşcă grozavă de vin alb, ca să-şi răcorească pipota. Iarnă, vară, înfulica tot soiul de cărnuri şi fripturi, cît îi cerea pofta, iar cînd simţea că-l taie la burtă, se oprea puţin şi făcea un popas, ca orice drumeţ de cale lungă.

În ce priveşte paharele, nu le ţinea socoteală şi nici răgaz prea mult nu-şi lua, fiindcă băutorul adevărat nu se opreşte, pînă nu simte că i-a crescut talpa încălţărilor măcar cu o jumătate de picior[51].

CAPITOLUL XXII

Jocurile lui Gargantua

Mormăind printre dinţi un crîmpei de rugăciune, Gargantua se spăla pe mîini cu vin rece, se scobea în dinţi cu un ciolan de porc şi zăbovea la un vesel taifas cu prietenii. Slujitorii aşterneau pe jos un covor, şi aduceau cu ei o mulţime de zaruri, cărţi de joc, tăblii de şah şi altele. Jocurile lui Gargantua erau cam acestea:

Rişca; Soţ ori făr' de; Ţintarul; Concina dreaptă; Concina oarbă; Concina prădată; Tabinetul;

Toci; Popa-prost; Titirezul; Arşice; Uite-l, nu e; Poşta pleacă!; Zboară, zboară; Inelul pe sfoară;

Scriitorul; V-aţi ascunselea; Table; Dame; Ghiulbahar; Şah; Leapşa pe ouate; Musca;

Musca-n gaură; Musca la miere; Zece degete; Popiei; Uite-o lungă, uite-o scurtă;

Mama şi copiii; De-a prinselea; Sfoara în două; Lupul şi oile; Barbut; Cine pierde - cîştigă;

Treizeci şi unu; Şaizeci şi şase; Douăzeci şi unu; Dardăr; Coarda; Pas, pasărea; Bile;

Tot rondul şi ce-oi lua; Mingea de perete; Mingea-n gaură; Nasturi; Poarca; Oglinda;

Iepurele şi vînătorul; Coada vulpei; Ţurca; Capra; Abiolanul; Sarea şi piperul; Alb şi negru;

Care dă mai tare; Pietricelele; Iadeş; Armaşul; Maica şi călugărul; Ceasul; Cine s-a mişcat?;

Ghici cine a dat?; Bîz! Bîz!; Fă ca mine!; Puia-gaia; Panţarola; Pichet; Macaua; Tablele pe dos;

Burtă peste burtă; Prinderea celui de-al treilea; Baba-oarba; Pe cine-oi lovi, vina mea n-o fi!;

Septica; Şapte jumătate; Fripta; Şotron; Şoarecele şi pisica; Scaunul şchiop; Surorile gemene;

Ţinta mişcătoare; Unde-i fluierul?; Ursul somnoros; Vama;

Vînătoarea; Suveica; A cui e umbra?;

Cumperi ovăz?; Da şi nu; Fereşte picioarele!; Pajura sau coroana; De-a dopurile; Du-te, vino!;

Lumînarea; Ineluş-învîrtecuş; Întrebările; Mingea în cuc; Mingea la colţ; Năfrămuţa; Oină; Ogoiul;

Pîndirea cerbului; Pipăitul; Prinde-l dacă poţi; Porcarul; Spînzurătoarea; Cald şi rece; Scaunul care fuge; Scara; Ultimul cîştigă; Eu nu văd ce nu vezi tu; Găseşte papucul; Vînătoarea oalei; Micul purceluş; Cocostîrcul.

După ce se saturau de joc, cernind bine timpul şi trecîndu-l prin ciur, hotărau să mai bea puţin: cam unsprezece oale de fiecare gît. Pe-o bancă din grădină sau în mijlocul patului, Gargantua aţipea vreo două-trei ceasuri, fără gînduri urîte şi fără vorbe rele.

Cînd se trezea îşi freca oleacă urechile şi cerea vin rece, din care bea mai mult ca în restul zilei. Zadarnic a încercat Ponocrat să-i spună că nu-i sănătos să bei cum te deştepţi din somn.

— Aceasta-i adevărata viaţă a părinţilor noştri, răspundea Gargantua. Eu de felul meu dorm somn sărat şi pe mine somnul mă îngraşă.

Pe urmă se apuca să mai citească puţin în cărţi şi să-şi rostească rugăciunile; iar ca să meargă mai repede încăleca pe un catîr bătrîn, care slujise sub nouă regi. Bolborosea din buze şi clătina din cap, mergînd să vadă dacă nu s-au prins ceva iepuri în capcană.

La întoarcere dădea o raită pe la bucătărie, întrebînd ce fel de cărnuri s-au pus în frigare. Pot să vă spun cu mîna pe inimă că se ospăta zdravăn, poftind la masă totdeauna cîţiva băutori de soi, prieteni de-ai lui mai vechi sau mai noi.

Slujitorii săi cei mai de-aproape erau seniorii de Nebunar, de Godac, de Mestecat şi de Marigny. După cină jucau şah, zaruri şi dame, sau porneau pe la fetele din împrejurimi, în cinstea cărora se întindeau alte mese cu prelungire; apoi se culca şi dormea cu pumnii strînşi, pînă a doua zi de dimineaţă la opt.

CAPITOLUL XXIII

Cum l-a îndrumat Ponocrat pe Gargantua, învăţîndu-l să nu piardă nici un ceas din zi

Văzînd Ponocrat felul cu totul necugetat în care îşi petrecea ziua Gargantua, a hotărît să-i dea de-aici încolo o altă îndrumare. Socotind însă, că firea omului nu se lasă întoarsă de la o zi la alta decît cu mare silnicie, s-a arătat la început mai îngăduitor.

Aşadar, pentru a porni mai departe cu chibzuială, a rugat pe un

doftor învăţat din acea vreme, meşterul Teodor, să caute un leac, cu ajutorul căruia să-l readucă pe Gargantua pe calea cea dreaptă. Meşterul Teodor, după toată rînduiala canoanelor doftoriceşti, i-a dat un clistir cu fiertură de spînz, iarba-nebunilor, curăţindu-i creierii de stricăciune şi de toate deprinderile rele. Folosind aceeaşi curăţenie, Ponocrat l-a făcut să uite tot ce învăţase de la foştii lui dascăli, aşa cum îi lecuia şi Timotei pe învăţăceii lui, ce-şi începuseră ucenicia pe la alţi cîntăreţi.

Pentru a izbîndi mai lesne în cele ce-şi pusese în gînd, Ponocrat l-a dus pe Gargantua în mijlocul învăţaţilor, din partea locului, ca după pilda lor să-şi ascută mintea şi să-şi întărească dorinţa de o învăţătură nouă, mai potrivită cu însuşirile lui.

Îndrumat astfel, Gargantua s-a dedat învăţăturii cu atîta rîvnă, încît, nelăsînd să se irosească nici un ceas al zilei, îşi petrecea tot timpul cu citirea cărţilor şi adîncirea ştiinţei adevărate despre lume.

Se scula în fiecare zi la ceasurile patru de dimineaţă. În vreme ce slujitorii îl frecau cu ştergarele, Gargantua stătea să asculte cîteva versete din Sfînta Scriptură, spuse limpede şi cu glas tare, după rostirea cuvenită unei asemenea citiri. Pentru treaba aceasta fusese ales un copil de casă tinerel, numit Anagnoste, născut şi crescut în palme, la Basche. Potrivit cu înţelesul şi pilda acelor învăţături, Gargantua îşi îndrepta gîndul cu închinăciuni şi rugi evlavioase către bunul Dumnezeu, a cărui mărită strălucire şi minunată înţelepciune o mărturisea cuvîntul Evangheliei.

Se îndrepta apoi spre un loc mai ferit, unde se uşura de rămăşiţele fireşti ale bucatelor ce mistuise. Acolo, pe îndelete, dascălul său venea să-i reamintească pildele ce ascultase, tălmăcindu-i cu de-amănuntul părţile mai adînci şi mai greu de înţeles. Iar la întoarcere se oprea să cerceteze dacă cerul s-a schimbat peste noapte şi ce vreme prevestesc, pentru ziua aceea, luna şi soarele.

După aceasta îl îmbrăcau, îl pieptănau, îi potriveau părul în bucle, îl dichiseau şi-l stropeau cu miresme, în care timp se mai întorcea o dată cu gîndul la cele învăţate în ajun. Îşi rostea lecţiile pe dinafară, căutînd să desprindă învăţăminte privitoare la firea oamenilor. Uneori se mai lăsa odihnei vreo două-trei ceasuri; dar de îndată ce slujitorii sfîrşeau să-l îmbrace, se smulgea din aşternut şi vreme de trei ceasuri împlinite stătea să asculte ce spune înţelepciunea cărţilor.

Gargantua cu dascălul său ieşeau după aceea împreună şi se îndreptau spre răspîntia de drumuri de la Bracque, ori la iarbă verde, unde băteau mingea, jucau ogoiul, înviorîdu-şi trupurile cu mişcări dibace, după ce minţile şi le ascuţiseră cugetînd. Se desfătau astfel în toată voia şi după bunul lor plac, ducînd jocul mai departe pînă ce asudau leoarcă sau se simţeau osteniţi. Se ştergeau de năduşeală şi îşi frecau bine tot trupul, schimbau cămăşile, şi pornind agale, se opreau

să vadă dacă prînzul e gata. În aşteptarea bucatelor, mai rosteau o dată, răspicat şi limpede, învăţătura desprinsă din lecţia zilei aceleia.

Între timp, sosind şi doamna Poftă-Bună, se aşezau la masă fără zăbavă. Pînă să vină şelarul cu vinurile, Gargantua asculta cu plăcere cîteva povestiri vesele despre marile isprăvi ale trecutelor vremi. Apoi, după cum avea bună-plăcere, cerea să i se citească şi altele; zăbovea la un plăcut taifas cu dascălul său, vorbind despre bunătatea, folosul şi alcătuirea osebitelor mîncăruri şi băuturi aduse pe masă, adică pîinea, vinul, apa, sarea, carnea, peştele, fructele, legumele, rădăcinoasele de unde vin şi cum se pregătesc? Astfel în scurtă vreme a ajuns să cunoască de-a fir a păr toate scrierile unde se pomeneşte despre acestea, ale lui Pliniu, Ateneu, Dioscoride, luliu Pollux, Galen, Porfir, Opian, Polib, Heliodor, Aristotel, Elian şi ale altora. Pentru a se lămuri mai bine, porunceau adeseori să li se aducă acele cărţi la masă. Gargantua învăţase pe de rost tot ce scria în ele, aşa că nu se afla doftor în lume, care să ştie măcar pe jumătate cît el.

După ce mai vînturau o dată cele învăţate în dimineaţa aceea, după ce sfîrşeau cu dulciurile, după ce Gargantua se scobea în dinţi cu o tulpină de lemn de mastic şi se spăla pe ochi cu apă rece, înălţau amîndoi rugăciuni de mulţumire lui Dumnezeu, preamărindu-l în frumoase cîntece de laudă pentru bunătatea şi dărnicia lui.

Li se aduceau pe urmă cărţi de joc, dar nu pentru a-şi încerca norocul, ci pentru a învăţa, mînuindu-le, o mulţime de născociri plăcute şi isteţe dibăcii, cu înţelesuri luate din ştiinţa numerelor. Aritmetica îi plăcea lui Gargantua şi în fiecare zi, după masa de prînz şi după cină, îşi petrecea vremea cu această îndeletnicire, găsind în ea mai multă desfătare a minţii decît altă dată în jocul de cărţi ori de zaruri. Atît de bine învăţase să socotească în gînd şi pe hîrtie, încît englezul Tunstal, care a scris multe despre acestea, mărturisea că, dacă ar fi să se măsoare cu Gargantua, abia s-ar pricepe să deosebească cifrele. Dar, în afară de numere Gargantua cunoştea tot atît de bine şi celelalte ramuri ale matematicii: geometria, astronomia şi muzica, iar în timp ce aşteptau să se rumenească fripturile, ori să se mistuiască bucatele, cei doi se apucau să înjghebe tot felul de instrumente ale cîntecului, însemnau figuri de geometrie şi căutau să desluşească legile ştiinţei despre stele. După care, alegînd o melodie cu cinci-şase părţi, se porneau să-i dea viers din adîncul bojocilor. Gargantua învăţase să cînte din liră, din lăută, din spinetă, din harfă, din flautul nemţesc (cu nouă găuri), din violă şi din trombon.

Petrecînd astfel cam un ceas din zi, după ce mistuia mîncarea şi deşerta rămăşiţele, Gargantua se aşeza din nou la învăţat, şi timp de alte trei ceasuri - cîte o dată mai mult - lua de la capăt cărţile de dimineaţă, ori mergea cu cititul mai departe, scriind şi înşirînd una după alta, fără greşeală, vechile litere latineşti.

După aceea plecau la plimbare, însoţiţi de un tînăr cavaler din Turena, scutierul Gimnast, care îl învăţa pe Gargantua arta călăriei. Schimbîndu-şi îmbrăcămintea, încăleca pe rînd un buiestraş voinic, un cal spaniol, un fugar arăbesc, un armăsar de luptă ori o iapă uşoară. Făcea de o sută de ori ocolul cîmpului de alergare, călărea fără scări, sărea peste şanţuri, peste casă, se rotea în cerc, pe dreapta şi pe stînga. Apoi lua în mînă lancea, dar nu ca s-o frîngă, căci nu-i neghiobie mai mare decît să te lauzi: „Am rupt zece lănci într-o întrecere de luptă!" (Şi un potcovar ar fi în stare de o asemenea ispravă.) Adevărata vitejie e să rupi cu lancea ta zece de-ale potrivnicului. Gargantua, purtînd în mînă suliţa lui puternică şi bine ascuţită, putea să dărîme o poartă, să străpungă o platoşă, să reteze un copac, să culeagă din goană un inel, să ia în vîrf o şa de călărie cu călăreţ cu tot, un coif sau o mănuşă de fier. Iar toate acestea le făcea înzăuat şi înarmat din creştet pînă la călcîie.

Cît priveşte frumuseţea pasului de paradă şi nenumăratele mişcări pe care le făcea călare, nimeni nu-l întrecea. Faţă de el, faimosul călăreţ din Ferrara nu era decît o maimuţă. Se deprinsese să sară în goană de pe un cal pe altul într-un chip cu totul uimitor, fără să atingă pămîntul! (Caii aceştia se numeau cai de schimb.) Sărea în şa pe dreapta ori pe stînga, cu lancea în mînă, fără să pună piciorul în scară, şi purta calul după voie, fără frîu. Toate aceste deprinderi erau foarte folositoare pentru pregătirea unui bun ostaş.

Cu aceeaşi dibăcie ştia să mînuiască securea, să azvîrle suliţa, să poarte cu amîndouă mîinile spada grea de luptă, ca şi sabia spaniolă, baltagul şi pumnalul, înveşmîntat în zale sau fără, cu scut, cu coif sau cu pavăză.

Vîna cerbi, căprioare, urşi, ţapi sălbatici, mistreţi, iepuri, potîrnichi, fazani şi dropii.

Se juca cu mingea cea mare şi o zvîrlea în aer, atît cu piciorul, cît şi cu pumnul.

Lupta, alerga şi sărea, dar nu ca alţii, la fiecare trei paşi o săritură într-un picior - sau în salt nemţesc - fiindcă, după spusa lui Gimnast, aceste ţopăieli n-aveau nici un rost şi nu foloseau în luptă; - ci dintr-un singur avînt sărea peste şanţuri, zbura peste garduri şi atingea fereastra la înălţimea unei lănci. Înota în apă adîncă, pe spate, pe burtă, pe-o coastă, cu tot trupul, numai cu picioarele sau cu un braţ afară din apă. Trecea Sena cu o carte în mînă, fără s-o ude şi, ca Iuliu Cezar, îşi purta hainele în dinţi. Ajutîndu-se cu o singură mînă sărea în luntre dintr-o dată şi se azvîrlea din nou în apă cu capul în jos, pînă la fund; ocolea stîncile şi nu-i păsa de ochiuri şi de vîrtejuri. Ducea luntrea în toate chipurile, mai repede sau mai domol, pe unda valului sau împotriva apei, o sucea şi o purta din cîrmă, o ţinea pe loc pe creasta stăvilarului, o îndruma cu o mînă, iar cu cealaltă mînuia vîsla;

întindea pînzele, se urca pe frînghii pînă în vîrful catargului, alerga peste vîntrele, cerceta acul busolei, întindea odgoanele şi lega cîrma.

Ieşind din apă suia în fugă coasta munţilor şi cobora sprinten la vale; se căţăra prin copaci ca un cotoi; sărea de pe o cracă pe alta, ca veveriţele, şi frîngea crengile cele mai vînjoase, ca un al doilea Milon Crotonul; cu ajutorul a două pumnale tăioase şi-a două sule cu vîrf ascuţit, se ridica pînă pe acoperişul casei, fără să-i fie teamă că o să-şi frîngă oasele. Arunca săgeata, drugul de fier, piatra, suliţa, ţepuşa, halebarda; trăgea cu arcul, încorda pe-un şold arbaleta grea de luptă; ochea la semn cu archebuza, aşeza tunul pe roate, ţintea în parapet şi la catarg, de sus în jos, de jos în sus, pe dinainte şi pe dindărăt, ca vechii sciţi. Lega o frînghie de vîrful turnului lăsînd-o să atîrne pînă la pămînt, apoi urca şi cobora în mîini, cu o iuţeală şi o îndemînare, pe care dumneavoastră n-aţi fi în stare s-o dovediţi, nici pe o pajişte netedă ca în palmă. Se agăţa cu mîinile de o prăjină groasă, sprijinită de-a lungul între doi copaci, şi se plimba dintr-o parte în alta fără să atingă pămîntul, cu o repeziciune despre care nu vă puteţi face închipuire.

Pentru a-şi întări coşul pieptului şi plămînii, răcnea de parcă s-ar fi strîns în sobor toţi diavolii din iad. L-am auzit o dată cum îl striga pe Eudemon de la poarta Sfîntului Victor în Montmartre. Nici faimosul Stentor nu dovedise un asemenea glas în războiul Troiei. Pentru a-şi întări braţele, poruncise să i se toarne două greutăţi de plumb, cîntărind fiecare opt mii şapte sute de chintale. Le ridica de jos în cîte o mînă, le sălta deasupra capului şi le ţinea astfel trei sferturi de ceas şi mai bine, cum nimeni altul n-ar fi fost în stare. Biruia la trasul prăjinii pe cei mai tari. Cînd ajungea la semn, se proptea în picioare cu atîta dîrzenie, încît nimeni nu izbutea să-l urnească din loc; la fel făcea şi Milon, după pilda căruia Gargantua prindea în mînă o rodie, făgăduind-o în dar celui care va putea să-i desfacă pumnul.

Astfel trecîndu-şi vremea, după ce slujitorii îl frecau, îl spălau şi îl îmbrăcau în veşminte curate, Gargantua o lua înapoi spre casă. Trecînd pe lîngă o luncă sau un alt ungher de verdeaţă, se oprea să cerceteze copacii, se apleca asupra ierburilor, reamintindu-şi ce-au scris despre ele Teofrast, Dioscoride, Marinus, Pliniu, Nicandru, Macer şi Galen. Se întorcea acasă cu braţele pline de ramuri şi de flori, dîndu-le în seama unui tînăr paj numit Rizotom, care avea în grija lui hîrleţurile, tîrnăcoapele, sapele, lopeţile şi celelalte unelte trebuincioase grădinarului.

Aşteptînd să li se pregătească cina, mai răsfoiau o dată, cu coatele pe masă, cîteva pagini din cărţile citite. Trebuie să vă spun că prînzul lui Gargantua era cumpătat şi cu măsură: mînca numai ca să-şi potolească foamea. Cina, însă era darnică şi îmbelşugată, iar el se ospăta din plin, ca să-şi hrănească trupul şi să-şi păstreze puterea, aşa

cum ne sfătuieşte cinstitul şi binechibzuitul doftoricesc meşteşug, deşi unii negiobi, zăpăciţi la cap de vracii arabi, spun tocmai dimpotrivă.

În răstimpul mesei, dacă socoteau de cuviinţă, reluau lecţia începută la prînz, iar restul ceasurilor treceau în alte convorbiri, pe cît de folositoare, pe-atît de plăcute. După ce îşi rosteau rugăciunea, cîntau din gură, sau din diferite instrumente armonioase, jucau cărţi, dădeau cu zarurile, ospătîndu-se cu prisosinţă pînă la culcare. Alteori mergeau să cerceteze adunările cărturarilor şi ale celor care călătoriseră prin ţări străine.

În toiul nopţii, înainte de a se îndrepta fiecare spre odaia lui, alegeau dinadins locul cel mai îndepărtat şi mai descoperit al locuinţei, pentru a privi de-acolo înfăţişarea cerului, urmărind mersul cometelor (dacă erau), mărimea şi aşezarea aştrilor, apropierea sau depărtarea lor.

Apoi, împreună cu dascălul său, Gargantua îşi reamintea pe scurt - după pilda lui Pitagora - tot ceea ce văzuse, citise, auzise şi făcuse în ziua care se încheia. Se rugau şi se închinau lui Dumnezeu, preamărindu-i necuprinsa bunătate, mulţumindu-i pentru cele ce sînt cerşindu-i milă şi îndurare pentru cele ce vor fi. După care se lăsau în voia somnului.

CAPITOLUL XXIV

Cum îşi petrecea ziua Gargantua pe vreme de ploaie

Dacă se întîmpla să plouă, sau să fie vreme rea, ceasurile dinaintea prînzului păstrau aceeaşi întrebuinţare ca de obicei, cu deosebirea că în cămin ardea un foc vesel, pentru a mai îmblînzi răceala aerului; după prînz, dascălul şi învăţăcelul rămîneau acasă.

Ca să le treacă de urît şi să înlocuiască jocurile de afară, împleteau mănunchiuri de paie, tăiau şi despicau lemne, băteau snopii în hambar, pictau pe pînză, ciopleau în piatră, sau încercau să reia vechiul şi frumosul joc de arşice, pe care îl descrie Leonicus şi pe care bunul nostru prieten Lascaris atît de bine îl cunoaşte. Iar în timp ce jucau, rosteau pe dinafară părţi din scrierile care pomeneau despre acest joc.

Se duceau să vadă cum se lucrează fierul, cum se toarnă puştile, cercetau pe şlefuitorii de pietre scumpe, pe giuvaergii, pe alchimişti, pe topitorii de bani, pe ţesătorii de covoare, de postavuri şi de catifea, pe ceasornicari, pe tăietorii de oglinzi, pe tipografi, pe organişti, pe vopsitori şi pe alţi lucrători, îmbiindu-i cu cîte un pahar de vin. Se minunau de lucrurile frumoase care ieşeau din mîinile lor dibace şi căutau să deprindă taina fiecărui meşteşug.

Alteori mergeau să urmărească prelegerile cu lume multă, desfăşurarea adunărilor sărbătoreşti, pregătirea actorilor, declamările lor, cuvîntările drăguţilor de advocaţi şi predicile propovăduitorilor Evangheliei. Trecînd apoi în sălile de luptă cu sabia, Gargantua încerca pe rînd toate loviturile isteţe împotriva celor mai faimoşi meşteri spadasini, dovedindu-le cu prisosinţă că ştia tot atît, dacă nu mai mult decît ei.

Neputînd, pe vreme rea, să strîngă ierburi şi flori, cercetau dughenile spiţerilor, ale băcanilor şi ale grădinarilor, privind cu luarea-aminte fructele, rădăcinile, frunzele şi seminţele, apoi alifiile şi unsorile de tot felul, precum şi cele cu care se pot înlocui. De acolo plecau să privească la scamatorii de bîlci şi la măscărici, urmărindu-le iuţeala mîinilor, şiretlicurile, tumbele şi felul lor dibaci de a învîrti vorba. Le plăcea cu deosebire îndemînarea şarlatanilor din Picardia, care sînt buni de gură şi ştiu să spună cîte-n lună şi în stele, despre cîini cu covrigi în coadă şi cai verzi pe pereţi.

Întorcîndu-se la cină, se ospătau, mai cumpătat decît în celelalte zile, cu mîncăruri scăzute şi săţioase, pentru a lupta împotriva umezelii care îi pătrunsese şi îi împiedicase să facă obişnuitele lor mişcări de înviorare.

Astfel îndrumat şi mergînd înainte pe calea cea bună, Gargantua s-a ales cu mult folos de pe urma învăţăturilor primite, aşa cum se cuvenea unui tînăr de vîrsta şi de isteţimea lui. La început, lucrurile n-au mers atît de lesne, dar, cu răbdare şi cu stăruinţă, a ajuns să preţuiască plăcuta îndeletnicire a învăţăturii, părîndu-i a fi mai mult o petrecere regească, decît truda silnică a unui şcolar.

Totuşi, pentru a-l lăsa să se mai hodinească puţin după atîta încordare a minţii, Ponocrat alegea o dată pe lună o zi frumoasă, cu cer senin, şi porneau amîndoi dis-de-dimineaţă afară din oraş, la Gentilly sau la Boulogne, la Montrouge, pe podul Charenton, la Vauvres sau la Saint-Cloud. Petreceau acolo ziua întreagă, ospătîndu-se bine, glumind, rîzînd, jucînd, cîntînd (cu băutură din belşug), tăvălindu-se pe pajiştea unei livezi minunate, umblînd după cuiburi de păsări, prinzînd potîrnichi, pescuind raci şi broaşte.

Deşi nu duceau cu ei cărţi în ziua aceea şi legaseră de gard învăţătura, ziua nu trecea fără folos, căci la umbra crîngului cu iarbă verde rosteau pe dinafară plăcute versuri din *Georgicele* lui Virgiliu, din Hesiod şi din *Rustica* lui Poliţian. Îşi aminteau unul altuia epigrame latine, preschimbîndu-le în rondeluri şi balade franţuzeşti. În timpul ospăţului, din vinul amestecat cu apă scoteau afară apa cu o frunză de iederă - cum arată Pliniu şi Caton în *De re rust*[52]. Clăteau vinul într-un vas, de unde îl trăgeau cu pîlnia; apoi lăsau să curgă apa, dintr-un căuş în altul, pe spiţele unei maşinării care mergea singură, ca roata morii.

CAPITOLUL XXV

Cum s-a iscat sfada dintre plăcintarii din Lerne şi oamenii din ţara lui Gargantua, şi cum a pornit de aici un război cumplit

Era pe la început de toamnă şi se apropia vremea culesului. Ciobanii de prin împrejurimi păzeau viile, să nu se abată graurii asupra lor şi să mănînce strugurii.

Tot cam pe-atunci, plăcintarii din Lerne au plecat într-o zi la oraş cu douăsprezece care de plăcinte. Ciobanii le-au ieşit în cale şi i-au rugat să le vîndă şi lor mai multe tăvi pe preţul din tîrg. E adevărat, că nu se poate închipui ceva mai gustos decît un prînz cu plăcintă caldă şi struguri băşicaţi, razachiesau tămîioşi. (Iar pentru cei încuiaţi: ţîţa-vacii sau must de aguridă.)

Plăcintarii nici n-au vrut să audă. Ba mai rău, s-au pornit să le arunce ciobanilor în obraz ocări grele şi vorbe de ruşine, numindu-i derbedei, caraghioşi, pistruiaţi, ştirbi, golani, cacă-vacă, pilă-n pungă, puturoşi, mîncăcioşi, beţivani, lăudăroşi, secături, bădărani, zgîrie-brînză, cioflingari, neciopliţi, mojici, slăbănogi, sărăntoci, pierde-vară, păcătoşi, văcari de poiată - baligă uscată, ciobani de paie-căcăţiş de oaie şi alte asemenea drăgălaşii, adăugind totodată că plăcintele nu-s de nasul lor; să se mulţumească cu pîine uscată şi cu covrigi.

La toate aceste sudalme, unul din ciobani, anume Forgier, băiat de ispravă în felul lui şi fruntaş între flăcăi, a răspuns fără răutate:

— Dar de cînd aţi prins la rană, de v-aţi făcut atît de arţăgoşi? Pînă mai ieri-alaltăieri eraţi prea bucuroşi să ne vindeţi plăcintele, iar acum, hodoronc tronc, nu mai vreţi? Asta-i purtare de buni vecini? Aşa vă răspundem noi cînd veniţi să cumpăraţi făină cernută pentru colaci şi plăcinte? V-am mai fi dat şi struguri pe deasupra. Naiba să vă ia! O să vă căiţi într-o zi cînd veţi avea nevoie de noi; o să facem la fel, să ţineţi minte!

Starostele cel mare al breslei plăcintarilor, Marquet, i-a răspuns:

— Ţi-ai luat nasul la purtare, dis-de-dimineaţă. Se vede că ai mîncat aseară prea mult mălai. Ia fă-te încoa', să-ţi dea neica plăcinte!

Forgier, crezîndu-l pe cuvînt, s-a apropiat scoţînd un ban din chimir şi aşteptînd ca Marquet să-i dea plăcinta făgăduită, dar plăcintarul l-a plesnit atît de tare cu biciul peste fluierele picioarelor, că i-a rămas semn. Apoi a luat-o la fugă. Ciobanul a strigat ca din gură de şarpe: „Săriţi, că mă omoară!" şi, aruncînd după el de-a azvîrlita cu bîta pe care o purta subsuoară, l-a atins la încheietura frunţii, peste vîna tîmplei pe partea stîngă. Marquet, care umbla călare pe-o iapă, s-a răsturnat din şa, căzînd jos mai mult mort decît viu.

În vremea aceasta, nişte zileri care dezghiocau nuci s-au năpustit asupra plăcintarilor, lovind în ei, ca la fasole. Ceilalţi ciobani şi băciţe, auzind răcnetele lui Forgier, s-au repezit cu praştiile, de zburau pietrele asupra plăcintarilor, ca grindina. Alergînd după ei i-au ajuns din urmă şi le-au luat vreo patru sau cinci tăvi cu plăcinte (pe care le-au plătit cinstit, după preţul pe care [...] dîndu-le pe deasupra şi trei coşuri pline cu struguri albi). Plăcintarii l-au ajutat pe Marquet să încalice pe iapă, că fusese pălit, ce-i drept, destul de rău. Nu şi-au mai urmat însă drumul spre Pareille, ci s-au înapoiat acasă, la Lerne, suduind şi amenințînd pe toţi ciobanii, văcarii şi zilierii din Seuille pînă-n Sainnais.

Văzînd că plăcintarii au dat bir cu fugiţii, ciobanii şi băciţele s-au ospătat după poftă cu plăcinte gustoase şi cu struguri de soi; au petrecut în cîntec de fluier şi oboaie, bătîndu-şi joc de vitejii plăcintari, care o păţiseră fiindcă, pasămite, se închinaseră de dimineaţă cu mîna stîngă. I-au spălat picioarele lui Forgier cu must proaspăt de băbească, şi în scurtă vreme rănile i s-au vindecat.

CAPITOLUL XXVI

Cum au năvălit fără veste locuitorii din Lerne asupra ciobanilor lui Grandgousier, la porunca regelui Picrocol

Făcînd cale-întoarsă la Lerne, şi nemaigîndindu-se la mîncare ori la băutură, plăcintarii au dat buzna în palat, unde faţă de regele lor, Picrocol, al treilea cu acest nume, au povestit ce-au păţit, arătînd panerele rupte, scufiile boţite, hainele sfîrtecate, plăcintele lipsă şi, mai cu seamă pe Marquet, care avea o rană cumplită la cap. Vinovaţii, după spusa lor, erau ciobanii şi zilerii lui Grandgousier, iar ticăloşia se săvîrşise pe drumul de ţară care duce la Seuille.

Auzind cele petrecute, Picrocol a fost cuprins de o vajnică mînie şi, fără a mai căuta să afle pricina sfadei, a poruncit să se strîngă gloatele din toată ţara, dînd de ştire ca fiecare să se găsească înarmat, la ceasul prînzului, în piaţa cea mare din faţa palatului: cine va lipsi va fi spînzurat! Pentru a întări porunca a pus să bată toba la toate răspmtiile cetăţii, iar el însuşi, lăsînd bucatele să se răcească, s-a dus să aşeze tunurile pe roate, şi să desfăşoare steagurile, supraveghind cum se încarcă ghiulelele, armele, hamurile şi merindea.

Întorcîndu-se la masă, a împărţit cuvenitele porunci pentru pornirea războiului. Cavalerul Trepăduş avea să ducă la luptă vîrful armiei, care număra nu mai puţin de şaisprezece mii paisprezece arcaşi şi treizeci şi cinci de mii optsprezece ostaşi de strînsură. Marele spătar Taielemne a luat pe seama lui tunurile cu o ţeava şi cu două ţevi, şoimii, bombardierele, şopîrlele şi celelalte guri de foc, fiecare după mărimea şi denumirea ei. Călărimea era sub porunca ducelui de Labălungă, iar regele şi prinţii se păstrau pentru toiul luptei.

Astfel pregătiţi în mare grabă, înainte de a se urni la drum, au trimis trei sute de iscoade, călări, sub ascultarea căpitanului Păpăludă, spre a cerceta drumurile, nu cumva să fie, pe undeva, vreo capcană. Cercetînd împrejurimile cu de-amănuntul, s-au încredinţat că pretutindeni era linişte şi nu se arătau semne de primejdie de nicăieri. În aşteptarea bătăliei, Picrocol a poruncit ostaşilor lui să pornească înainte cu toată graba, fiecare lîngă steagul cetei sale. Astfel, fără nici o împiedicare, gloatele au luat-o de-a valma peste cîmp, prădînd şi jefuind în calea lor, necruţînd nici pe cel avut, nici pe cel sărac, nici casele oamenilor, nici locaşurile sfinte, luînd cu ei boi, cai, vaci, tauri, iepe, viţei, oi, miei, capre, ţapi, găini, claponi, pui de găină, gîşte, gînsaci, raţe, porci, scroafe, godaci. Au scuturat nucii, au dijmuit viile, au retezat butucii, au despuiat pomii de fructe, pricinuind pretutindeni o învălmăşeală cum nu se poate spune.

Nimeni nu se încumeta să le stea împotrivă. Cei prădaţi se rugau de jefuitori să se poarte mai omeneşte, ţinînd seama că trăiseră pînă atunci în bună vecinătate şi niciodată nu se întîmplase să le pricinuiască vreun rău sau să le aducă vreo ocară, ca să se răzbune acum cu atîta urgie şi prăpăd. Dumnezeu care le vede pe toate o să-i pedepsească într-o zi pentru fapta lor.

La toate aceste rugăminţi şi dojeni, năvălitorii răspundeau că au venit să-i înveţe cum se mănîncă plăcintele.

CAPITOLUL XXVII

Cum un călugăr din Seuille a scăpat via mănăstirii de jaful duşmanilor

Prădînd, stricînd şi răvăşind tot ce întîlneau în cale, jefuitorii au ajuns la Seuille. Dezbrăcau pînă la piele pe bărbaţi şi pe femei, ducînd cu ei tot ce puteau să care. Nu lăsau nimic neluat şi nici o povară nu li se părea prea grea. Neţinînd seama că cea mai mare parte din case erau atinse de ciumă, au dat buzna unii după alţii, au pus mîna pe tot ce-au găsit, fără ca vreunul din ei să se molipsească. A fost o întîmplare întrutotul ciudată, căci toţi ceilalţi: popii, duhovnicii,

doftorii, felcerii şi spiţerii, care veniseră să oblojească, să tămăduiască şi să spovedească pe cei atinşi de boală, muriseră ca muştele; numai prădalnicii şi ucigaşii nici un rău n-au suferit. Cum de s-a putut întîmpla una ca asta, fraţilor? Staţi puţin, rogu-vă, şi cugetaţi.

După ce-au jefuit cum au vrut, duşmanii s-au îndreptat, val-vîrtej spre mănăstire. Aici au găsit porţile încuiate şi linişte pretutindeni. Grosul oastei a trecut mai departe, spre Vadul-Vedei; numai şapte sute de pedestraşi şi două sute de lăncieri au rămas din urmă, dărîmînd zidurile împrejmuirii cu gînd de-a prăda via.

Călugării, vai de sufletul lor, nu ştiau la ce sfînt să se mai închine! Şi atunci, la noroc, s-au gîndit să scoată prapurii, să ţină slujbă mare, cu cîntări şi litanii, afurisind pe năvălitori şi dînd acatiste pentru pace.

Se afla în acea vreme la Seuille un tînăr călugăr legat de mănăstire, anume fratele Ioan zis Spintecătorul. Era isteţ, voios, îndemînatic, îndrăzneţ, răzbătător şi descurcăreţ. Înalt şi zvelt, cu gura frumos încondeiată, nasul potrivit, mare meşter ciripitor de rugăciuni, bun vînturător de liturghii şi priceput cărător de parastase. Adică, pentru a nu mai lungi vorba, era călugărul cel mai bine călugărit din toată tagma călugărească, iar pe deasupra, tobă de carte sfîntă.

Ajungînd pînă la urechile lui zarva stîrnită de duşmani în vie, a ieşit afară să iscodească ce se întîmplă. A văzut cu ochii lui cum jefuitorii dăduseră iama prin strugurii cei frumoşi, în care călugării îşi puseseră toată nădejdea; apoi s-a întors în biserică, unde i-a găsit pe ceilalţi fraţi adunaţi în faţa altarului. Călugării s-au uitat la el nedumeriţi, ca şi cum i-ar fi stingherit de la vreo treabă. Auzindu-i cîntînd, fratele Ioan le-a spus:

— Staţi, cîntaţi şi pe voi vă scăpaţi! Să vă ia naiba! Mai bine aţi cînta: *„N-a rămas în deal la vie, nici un bob de razachie..."* Să fiu al ciorilor, dacă nu ne calcă via duşmanii! Taie coardele, rup ciorchinii şi fac atîta prădăciune, încît, cu ajutorul lui Dumnezeu, patru ani de-acum încolo n-o să mai rămînă un bob pe rod! Sfîntă Născătoare, ce-o să bem, bieţii de noi, pînă va creşte via la loc? Of, Doamne!

Stareţul s-a răstit la el:

— Ce caută aici beţivul ăsta! Băgaţi-l în beci, să se înveţe minte să mai tulbure sfînta slujbă! Cinsteşte, păcătosule, măritul har divin!

— Să nu uităm, părinte stareţ, nici cinstea paharului de vin! După cît cunosc, nici sfinţia ta nu dispreţuieşti vinul şi, ca orice om doritor de bine, îl alegi pe cel mai bun. Vinul curat se cuvine inimilor curate, spune înţelepciunea călugărească. Martor mi-e Dumnezeu, că nu-i acum vremea potrivită pentru rugăciuni.

De ce, rogu-te, zilele culesului şi ale secerişului par atît de scurte, iar ale iernii şi ale postului Crăciunului, atît de lungi? Fie-iertatul frate al nostru Maceu Pelosse, binecuvîntată-i fie amintirea, că era suflet credincios şi creştin cucernic (dracu' să mă ia dacă mint), aşa îmi

spunea şi n-am să uit, că vinul trebuie să-l tragi şi să-l pui la butoi toamna, dacă vrei să ai ce bea în lunile de iarnă.

Ascultaţi, fraţilor! Toţi cîţi sînteţi aici buni creştini şi iubitori de vin, veniţi cu mine! Focul sfîntului Anton să mă ardă, de-o mai pune o picătură de vin pe limbă cel care n-o sări în ajutor să mîntuim via! Dumnezeule mare, nu-i avutul mănăstirii? Sfîntul Toma Englezul[53] n-a pierit apărîndu-l?

De-i vom urma pilda, ajunge-vom şi noi în rîndul sfinţilor.

Ba nu, eu n-o să pier: am să-i omor!

În timp ce rostea aceste cuvinte, fratele Ioan şi-a scos anteriul şi a prins, în mînă, zdravăn, crucea cea mare, tăiată în inimă de gorun, lungă cît o suliţă si înflorită ici-colo cu crini, care abia se mai deosebeau din cioplitura lemnului. Apoi s-a năpustit afară aşa cum se găsea, numai în cămaşă, încins peste brîu cu anteriul făcut sul; şi învîrtind crucea ca pe un buzdugan a început să izbească în duşmani. Aceştia, rămaşi fără căpetenii, fără steaguri, fără toboşari şi fără trîmbiţe, culegeau via de zor. Stegarii îşi rezemaseră flamurile de zid, toboşarii îşi desfundaseră tobele ca să le umple cu struguri, iar pe trîmbiţe atîrnau ciorchini spînzuraţi. Toţi forfoteau de colo pînă colo.

Călugărul, fără să-i pese, bătea în ei de mama focului, doborîndu-i la pămînt ca pe nişte porci şi plesnind în grămadă cu măciuca lui Hercul. Unora le zbura creierii, altora le zdrobea mîinile şi picioarele; cîtorva le-a rupt oasele grumazului, multora le-a frînt şalele; le-a turtit nasul, le-a umflat ochii, le-a crăpat fălcile, le-a sfărîmat dinţii, le-a mutat din loc umărul, le-a retezat gleznele, le-a scos din ţîţîni şoldurile şi i-a lăsat fără braţ.

Dacă vreunul căuta să se ascundă sub un butuc mai gros, îi făcea ţeasta ţăndări, pocnindu-l drept la încheietura lambdoidală. Pe cei care încercau să se caţăre prin copaci, închipuindu-şi că astfel or să scape, îi trăgea în ţeapă, vîrîndu-le un braţ al crucii prin şezut. Cîte unul care îl cunoştea striga: - „Stai, frate Ioane, cruţă-mă că mă dau prins!" Dar fratele Ioan îi răspundea: „Te dai, că n-ai încotro, dar de luat, o să te ia dracu'!" Şi se repezea cu crucea, snopindu-l. Dacă se întîmpla ca vreunul să încerce să i se împotrivească, abia atunci îşi dovedea toată puterea, străpungîndu-i într-o clipă pieptul prin inimă şi prin plămîni. Pe alţii îi pocnea la lingurică zdrobindu-le stomacul şi ucigîndu-i pe loc. Pe unii îi pălea în buric cu atîta înverşunare, încît le scotea măruntaiele afară; pe alţii îi străpungea prin boaşe şi le rupea gura maţului gros. O privelişte mai înspăimîntătoare nici nu s-ar putea închipui!

Unii chemau în ajutor pe sfînta Varvara, alţii pe sfîntul Gheorghe, pe sfînta Nitouche, pe Maica Domnului din Cunault, din Laurette, din Bonne-Nouvelle, din Lenou şi din Riviere. Unii pomeneau pe sfîntul Iacob, alţii îşi aduceau aminte de sfintele moaşte din Chambery (care

de altminteri au şi luat foc, trei luni mai tîrziu, de n-a rămas din ele nici un petic). Alţii se rugau sfîntului Ion din Angery, sfîntului Eutrop din Saintes, sfîntului Martin din Candes, sfîntului Clouaud din Sinais, moaştelor din Jaurezay şi altor sfinţi de treabă, dar mai mărunţi. Unii mureau fără să se vaiete, alţii se văietau fără să moară, unii se văietau murind, alţii mureau văietîndu-se. Vreo cîţiva strigau cît îi ţinea gura: „Vreau să mă spovedesc! Vreau să mă spovedesc! *Confiteor! Miserere! In manus* [54]".

Nefericiţii urlau atît de amarnic, încît părintele stareţ a ieşit din biserică, tîrînd pe toţi călugării după el. Văzînd atîta omenire căzută printre araci, şi cum unii trăgeau să moară, s-a îndurat ca pe cei care mai trăiau să-i spovedească, în vreme ce părintele stareţ se îndeletnicea cu spălarea păcatelor, călugăraşii alergară la fratele Ioan, întrebîndu-l cum i-ar putea veni în ajutor.

Fratele Ioan le-a dat poruncă să-i înjunghie pe toţi cîţi zăceau la pămînt. Atunci, agăţîndu-şi comanacele pe bolta viţei, fraţii s-au năpustit asupra celor doborîţi şi i-au trimis pe lumea cealaltă, tăindu-le beregata. Ştiţi cu ce? Cu nişte cosoare, asemeni cuţitaşelor cu care copiii din partea locului curăţă nuci.

Învîrtind buzduganul lui cu cruce, fratele Ioan a trecut mai departe pe pîrtia ce-o deschisese în rîndul duşmanilor. Călugăraşii au pus mîna pe steaguri şi şi-au făcut din ele obiele. Unii din tîlharii spovediţi au încercat să scape pe la spatele fratelui Ioan; dar acesta, cum prindea de veste, îi pocnea în moalele capului, zicîndu-le: „V-aţi spovedit şi v-aţi pocăit; sînteţi spălaţi de păcate şi vrednici să porniţi pe drumul cel mai scurt, spre împărăţia cerului".

Aşa s-a făcut că, mulţumită vredniciei fratelui Ioan, au fost răpuşi toţi tîlharii care pătrunseseră în vie, adică treisprezece mii şase sute douăzeci şi doi, fără să socotim, bineînţeles, pe femei şi pe copii. Nici pustnicul vrăjitor Maugis n-a luptat mai vitejeşte cu toiagul lui împotriva Sarazinilor (după cum scrie în *Povestea celor patru fii ai lui Aimon),* decît călugărul nostru cu prăjina crucii împotriva plăcintarilor jefuitori de struguri.

CAPITOLUL XXVIII

Cum a luat Picrocol cu asalt La Roche-Clermaud şi cu cîtă părere de rău a pornit Grandgousier la război

În vreme ce fratele Ioan îi zvînta astfel pe mîrlanii care năvăliseră în via mănăstirii, Picrocol a trecut în grabă mare cu oamenii lui prin Vadul-Vedei şi a luat cu asalt Roche-Clermaud neîntîmpinînd nici o împotrivire. Şi fiindcă între timp se înnoptase, a hotărît să poposească

în oraş, lăsînd să se mai potolească puţin mînia care îl muncea. În zorii zilei următoare a pornit şi a cuprins meterezele şi castelul, pe care l-a întărit adunînd acolo armele ce strînsese, ca să aibă un adăpost ferit, de va fi cumva el însuşi lovit din altă parte. Locul acela, prin aşezarea lui firească şi prin ceea ce mîna omului adăugase, era o cetate lesne de apărat.

Dar să-i lăsăm pe aceştia, şi să ne întoarcem la bunul nostru Gargantua, care se află la Paris, plin de rîvnă pentru învăţătura minţii şi pentru îndemînările trupului; apoi la bătrînul cumătru Grandgousier, tatăl lui, care după cină îşi încălzeşte pîntecele la flacăra unui foc cuminte, limpede şi liniştit; aşteaptă să se coacă castanele, scrie pe albul căminului, cu vîrful ars al băţului cu care aţîţă focul, şi istoriseşte alor lui minunate întîmplări din vremile de altădată.

Unul din ciobanii care păzeau viile, anume Pillot, a venit spre seară să-i povestească de-a fir-a-păr toate fărădelegile şi jafurile pe care Picrocoi, regele din Lerne, le abătuse asupra pămînturilor sale; cum a prădat şi a răvăşit toată ţara, afară de mănăstirea din Seuille, pe care fratele Ioan Spintecătorul a ferit-o de prădăciune; pentru care faptă, cinste mare i se cuvine. Numitul rege Picrocol se găsea acum cu oastea lui la Roche-Clermaud, unde se întărea.

— Vai! Vai! a oftat Grandgousier. Ce înseamnă una ca asta, oameni buni? Visez sau e adevărat ce aud? Picrocol, vechiul meu prieten de totdeauna, cu care de cînd mă ştiu am trăit în bună vecinătate, a pornit cu război împotriva mea? Cine l-a stîrnit? Cine-l aţîţă? Cine l-a îndemnat? Cine îl sfătuieşte? Of, of, of, of! Isuse Cristoase, Mîntuitorule, vino-mi în ajutor, luminează-mă şi arată-mi ce trebuie să fac. Spun şi jur în faţa ta, cerîndu-ţi ocrotire, că niciodată nu i-am căşunat vreun rău şi nici oamenilor lui vreo pagubă; nu m-am gîndit nicicînd să-i calc sau să-i jefuiesc pămînturile; ba dimpotrivă, l-am ajutat cu oameni, cu arme, cu bani, cu înlesniri şi cu sfaturi, de cîte ori am putut, spre folosul lui. Ce duh rău îl stăpîneşte, de-a pornit asupră-mi cu o astfel de ocară? Dumnezeule mare! Tu care le cunoşti pe toate, ştii că tăria inimii nu-mi lipseşte. Iar dacă i-a fost dat să fie cuprins de nebunie; dacă pentru a-l aduce în simţiri mi l-ai trimis să-l vindec, dă-mi putere şi luminează-mă, să-l îndrum spre ascultare, sub stăpînirea sfintei tale voinţe.

Of, of, of! buni prieteni ai mei şi credincioşi slujitori, veniţi-mi întru ajutor şi dăruiţi-mi sprijinul vostru în acest ceas de grea cumpănă. Toată viaţa am fost dornic de pace; bătrîneţele mele au nevoie de odihnă, şi iată-mă-s nevoit să port pe umerii mei slabi şi osteniţi platoşa de luptă, să prind cu mîinile mele firave suliţa şi ghioaga, pentru a ocroti şi a ajuta pe supuşii mei izbiţi de urgie. Aşa cere judecata cea dreaptă: căci prin munca lor mi-am ţinut zilele şi din

sudoarea lor ne-am hrănit, eu, copiii mei şi tot neamul. N-aş dori, totuşi, să pornesc la război, pînă nu voi încerca toate căile, pentru a ajunge la înţelegere. Astfel m-am gîndit şi aşa găsesc cu cale.

Grandgousier a chemat pe sfetnicii săi şi le-a înfăţişat lucrurile aşa cum erau. Toţi au hotărît într-un glas să fie trimis la Picrocol cu solie unul dintre bărbaţii cei mai chibzuiţi şi să-l întrebe: de ce stricase pacea şi încălcase pămînturile asupra cărora n-avea nici un drept să poruncească. Au mai hotărît de asemeni, să plece cineva să-l caute pe Gargantua şi pe oamenii lui, chemîndu-i să apere ţara.

Grandgousier a întărit cu voie bună aceste hotărîri şi a poruncit ca aşa să se facă. Apoi, fără zăbavă, a trimis pe unul din slujitorii lui, anume Basque să-i ducă lui Gargantua scrisoarea de mai jos.

CAPITOLUL XXIX

Scrisoarea lui Grandgousier către fiul său Gargantua

Cunoscînd silinţa cu care te-ai dedat învăţăturii, nu mi-aş fi îngăduit multă vreme de-aici înainte să tulbur tihna înţeleptelor tale gînduri, dacă tocmai acei prieteni în care îmi pusesem toată încrederea, vecinii cu care aveam vechi învoieli de vieţuire paşnică, nu mi-ar fi răpit în aceste zile liniştea bătrîneţilor mele. Dar fiindcă aşa mi-a fost scris, ca supărările să-mi vină tocmai de la cei pe care mă bizuiam mai mult, iată-mă nevoit să te chem întru apărarea oamenilor şi a bunurilor de care eşti legat prin însăşi legea firii; căci armele luptei rămîn neputincioase, dacă lipseşte din casă sfatul chibzuinţei, după cum, de asemeni, învăţătura se dovedeşte zadarnică, iar sfatul de prisos, cînd nu sînt folosite la timpul potrivit.

N-am de gînd să aţîţ războiul, ci să-l înlătur; nu vreau să lovesc pe nimeni, ci să mă apăr; nu rîvnesc la bunul altuia, ci doresc să rămîn ca şi pînă acum ocrotitorul supuşilor mei credincioşi şi al pămîntului strămoşesc, asupra căruia Picrocol s-a năpustit vrăjmăşeşte, fără nici o pricină sau temei, stăruind în pornirea lui bezmetică şi săvîrşind ticăloşii, pe care nici o fiinţă iubitoare de dreptate nu le poate îngădui.

Am socotit de a mea datorie să încerc să-i astîmpăr trufaşa mînie, făgăduindu-i tot ceea ce, după judecata mea, s-ar cuveni să-l mulţumească. I-am trimis în mai multe rînduri solie prietenească, rugîndu-l să-mi spună cine şi cu ce l-a vătămat. Dar el, în loc de orice alt răspuns, a pornit cu război împotrivă-mi, închipuindu-şi pesemne că are drept să poruncească în ţara mea, după bunul lui plac. Aşa fiind, am înţeles că Dumnezeu cel veşnic l-a părăsit, lăsîndu-l să-şi poarte cîrma după cum l-o ajuta mintea şi l-o povăţui cugetul, care, aşa se vede, numai la rele îl îndeamnă. Voia cerească, pe care el a nesocotit-o, mi l-a trimis mie în aceste împrejurări

atît de supărătoare, pentru a-l aduce la dreapta judecată.

Aşadar, fiul meu mult iubit, de îndată ce îţi va fi la îndemînă, după ce vei fi văzut aceste rînduri, grăbeşte-te şi vino să ne dai ajutor; nu numai mie, faţă de care ai o fiiască îndatorire, ci tuturor alor tăi, pe care eşti ţinut să-i ocroteşti şi să-i mîntui de la pierzare. Vom duce treburile noastre la bun sfîrşit cu cît mai puţină vărsare de sînge şi, după cum se va putea, cu arme cît mai repezi, cu isteţime şi dibăcie de luptă. Vom avea grijă de mîntuirea tuturor sufletelor, trimiţîndu-le să se aşeze liniştite în sălaşul ce li se cuvine.

Preaiubitul meu fiu, pacea lui Cristos, mîntuitorul nostru, să fie cu tine. Spune vorbe bune din parte-mi lui Ponocrat, Gimnast şi Eudemon.

În a douăzecea zi a lui septembrie,

Tatăl tău,

GRANDGOUSIER

CAPITOLUL XXX

Ulric Gallet duce solie lui Picrocol

După ce şi-a întocmit scrisorile şi le-a însemnat cu pecetea lui, Grandgousier a chemat la sine pe marele dregător al jalbelor, Ulric Gallet, un bărbat chibzuit şi de toată încrederea, a cărui cinste o preţuia şi ale cărui sfaturi cuminţi îi fuseseră de folos în multe împrejurări anevoioase. Acestuia i-a poruncit să meargă la Picrocol, acolo unde se află, pentru a-l înştiinţa despre cele hotărîte. Jupîn Gallet a pornit fără tocmeală, iar după ce a trecut vadul cu bine, s-a oprit la o moară, să ştiricească locul unde l-ar putea găsi pe Picrocol. Morarul i-a spus că oamenii regelui, după ce i-au zvîntat toate găinile (fără să cruţe cocoşii), s-au închis în cetatea Roche-Clermaud; dar nu l-a sfătuit să pornească într-acolo, din pricina străjerilor care sînt foarte înverşunaţi; lucru pe care Gallet l-a crezut fără greutate, şi de aceea a cerut morarului să-l găzduiască la el peste noapte.

A doua zi de dimineaţă a pornit să sune din trîmbiţă la poarta castelului, cerînd paznicilor să-l lase să vorbească regelui, spre binele acestuia. Regele, fiind înştiinţat, a poruncit să nu i se deschidă porţile, apoi, arătîndu-se pe creasta zidului, i-a pus solului două întrebări:

— Ce veşti aduci şi ce-ai venit să-mi spui?

Solul i-a împărtăşit cele ce urmează:

CAPITOLUL XXXI

Cuvîntarea lui Gallet către Picrocol

„Nu-i prilej de mîhnire mai mare pentru oameni decît atunci, cînd, aşteaptă cu gînd ascuns milă şi îndurare de la alţii, primesc în schimb numai supărări şi paguba. Nu fără pricină întemeiată, mulţi din cei care au ajuns să sufere asemenea ocară, au socotit-o mai greu de îndurat decît viaţa, şi neputînd s-o înlăture nici cu puterea, nici prin alt mijloc, şi-au făcut seama singuri.

E de minune, cum regele Grandgousier, stăpînul meu, văzînd năvala ta nestăpînită şi vrăjmaşă, nu s-a lăsat cuprins de mînie şi nu şi-a pierdut cumpătul. Ar fi fost însă şi mai ciudat, dacă ar fi rămas nesimţitor faţă de neînchipuitele răutăţi pe care tu şi oamenii tăi le-aţi săvîrşit asupra ţării şi supuşilor săi; atîtea nelegiuiri, din care aţi avut grijă să nu lipsească nici una! Toate acestea l-au mîhnit nespus, căci el iubeşte din inimă pe supuşii săi, după cum ei îi dau, la rîndul lor, mai multă cinste decît a avut vreodată parte un muritor pe pămînt.

Punînd în cumpănă greşelile fiecăruia, regele nostru a văzut cu adîncă mîhnire, că tu şi cu ai tăi sînteţi cei vinovaţi; tocmai voi, care din adîncul vremilor, de cînd ne ştim, aţi avut legămînt de prietenie cu el şi cu părinţii lui. Nu numai el şi cu ai lui, dar chiar neamurile barbare din Poitou, Bretania şi Marceau, pînă dincolo de Insulele Canare, socoteau că ar fi fost mai lesne să se dărîme bolta cerului sau să se înalţe prăpăstiile dincolo de nori, decît să se smintească acea legătură a noastră, care atît de cumplit i-a înfricoşat pe duşmani, încît în năvălirile lor n-au îndrăznit niciodată să lovească sau să prade pe vreunul din noi, de teama celuilalt.

Mai mult decît atît. Faima acestei prietenii dintre noi s-a răspîndit pe întreg pămîntul, şi puţini erau aceia, de aici pînă în ostroavele Oceanului, care să nu fi rîvnit să vi se alăture vouă şi să nu îndeplinească orice le-aţi cere, socotind prietenia voastră mai scumpă decît neamul şi decît pămîntul lor. N-a fost pe lume, de cînd ne-am pomenit, un prinţ atît de trufaş sau o putere atît de lacomă, care să cuteze a călca, nu numai ţinuturile voastre, dar nici pe ale prietenilor voştri. Iar dacă, nestînd prea mult să cugete, ar fi încercat, totuşi, să-i lovească pe aceştia, repede şi-ar fi schimbat gîndul, ştiind bine că le veţi sări în ajutor.

Ce mînie oarbă te-a cuprins deodată, de-ai pornit să sfărîmi această legătură, să calci în picioare jurămintele de prietenie, să treci dincolo de dreptul tău şi să cotropeşti pămînturile regelui meu, fără ca vreunul dintre ai lui să te fi supărat, să te fi înfruntat sau să-ţi fi pricinuit vreo pagubă?

Unde ţi-e credinţa? Unde ţi-e legea? Unde ţi-e judecata? Unde ţi-e omenia? Unde ţi-e teama de Dumnezeu? Crezi tu, că nelegiuirile tale nu sînt ştiute de duhurile cerului şi de Domnul, stăpînul lumii, care ne răsplăteşte pe toţi după faptele noastre?

Dacă astfel îţi închipui, greşeşti, căci toate vor veni odată în faţa

dreptăţii sale. Te-a ajuns cumva blestemul morţii sau ţi-a fost ursită zodia să-ţi pierzi liniştea şi odihna? Toată puterea îşi are sfîrşitul ei; şi chiar de-ajunge pe culmile cele mai de sus, se prăbuşeşte odată şi se dărîmă, fiindcă multă vreme să se ţină deasupra, nu poate. Aşa sfîrşesc toţi aceia care prin felul lor de a fi şi de a gîndi nu se pricep să pună o măsură norocului şi nici stavilă lăcomiei lor.

Dar dacă aşa ţi-a fost scris, ca tihna şi mulţumirile tale să se încheie, de ce te-ai năpustit să tulburi tocmai liniştea regelui meu, care el însuşi te-a înscăunat? Dacă neamului tău i-a fost dat să cadă, de ce, prăbuşindu-se, să se-abată asupra căminului celui care l-a înzestrat? E o faptă atît de necugetată şi de respingătoare pentru orice om cu mintea întreagă, încît rămîne aproape de neînţeles. Străinii nu-i vor da crezare, pînă în clipa cînd vor pricepe cu adevărat, că nu-i nimic sfînt şi neprihănit pentru cel care uită de Dumnezeu şi de dreapta judecată, lăsîndu-se purtat de pornirea lui ticăloasă.

Săvîrşit-am vreo nelegiuire pe pămînturile tale sau împotriva supuşilor tăi? Ocrotit-am pe cei ce-ţi vor răul? Nu te-am fi ajutat în treburile tale? Adus-am vreo vătămare numelui şi cinstei tale? Dacă ponegririle care au căutat să te ducă în greşeală prin cuvinte mincinoase sau închipuiri înşelătoare, ţi-au strecurat bănuiala că am fi urzit împotriva ta uneltiri nevrednice de vechea noastră prietenie, ar fi trebuit mai întîi să le cercetezi temeinicia şi să ne dai de ştire. Te-am fi lămurit cum se cuvine şi ai fi rămas pe deplin mulţumit. Dar tu, Dumnezeu să te înţeleagă! Ce-ai de gînd? Vrei, ca un viclean cotropitor, să prădezi şi să pustieşti regatul stăpînului meu? Îl socoteşti atît de fricos şi de becisnic, lipsit de bani şi de sfetnici, de oameni şi de pricepere la luptă, încît să nu poată răspunde lovirii tale nedrepte?

Să părăseşti cît mai în grabă aceste locuri; iar pînă mîine la asfinţitul soarelui să te găseşti înapoi acasă, fără zarvă şi prădăciuni în calea ta. Pentru stricăciunile ce-ai săvîrşit, vei plăti regelui meu o mie de ducaţi de aur: jumătate mîine, iar jumătate cel mai tîrziu în a cincisprezecea zi a lunii viitoare. Ne vei lăsa pînă atunci, drept ostateci, pe ducii de Piuamorii, de Bucălată şi de Ceapămică, dimpreună cu prinţii de Scărpiniş şi de Rîiaveche."

CAPITOLUL XXXII

Cum a dat Grandgousier plăcintele înapoi, ca să aibă pace

Isprăvind ce-avea de spus, jupîn Gallet a tăcut, iar Picrocol, la toată cuvîntarea, n-a răspuns decît atît:

— Poftiţi de-i luaţi! Poftiţi de-i luaţi! Au bucile frumoase şi moi: o să vă dea să păpaţi plăcinte!

Gallet s-a întors la Grandgousier. L-a găsit în genunchi, cu capul descoperit, într-un ungher al odăii, bătînd mătănii şi rugîndu-se lui Dumnezeu să astîmpere mînia lui Picrocol şi să-i redea minţile, fără să mai fie nevoie de război.

Văzînd pe Gallet intrînd în iatac, l-a întrebat:

— Prietene, ce veşti aduci?

— Veştile mele, a răspuns solul, nu sînt bune. Omul nostru nu mai are mintea întreagă; Dumnezeu l-a părăsit.

— Spune, prietene, a mai întrebat o dată Grandgousier, care-i pricina grozavei lui mînii?

— Nu mi-a arătat nici una. Mi-a pomenit, furios, despre nişte plăcinte. Atît. După cît am înţeles, e vorba de supărarea unor plăcintari.

— Înainte de a lua vreo hotărîre, a spus Grandgousier, vreau să cunosc cele ce s-au petrecut.

Cercetînd, aşadar, cum stau lucrurile, Grandgousier a aflat că ciobanii săi luaseră cu puterea cîteva plăcinte de la oamenii lui Picrocol, iar unul din ei, anume Marquet, se alesese cu o lovitură zdravănă de băţ în cap. Plăcintele au fost însă plătite cu bani peşin, iar acel Marquet se năpustise el însuşi asupra lui Forgier, plesnindu-l cu biciul peste picioare. Sfetnicii au spus că Forgier, fiind cel dintîi lovit, era îndrituit să-şi apere pielea.

— Dacă e vorba numai despre plăcinte, a chibzuit Grandgousier, voi încerca să-l mulţumesc, căci nu mi-ar plăcea să port război pentru un lucru atît de neînsemnat.

Întrebînd cîte plăcinte fuseseră luate şi aflînd că numărul lor nu trecea de cincizeci de bucăţi, a poruncit să se scoată din cuptor chiar în noaptea aceea cinci care de plăcinte; un car întreg de plăcinte cu unt proaspăt, gălbenuş de ou, şofran din cel mai bun şi mirodenii alese, să-i fie dus în dar lui Marquet; iar ca să-l despăgubească şi să-i înlesnească plata felcerilor care îl oblojiseră, a hotărît să-i numere în palmă şapte sute de mii de scuzi. I-a mai dat pe deasupra pămînturile de la Pomardiere, în veşnică şi deplină stăpînire pentru el şi urmaşii lui.

Gallet fu însărcinat să ducă darurile. În drum s-a oprit la lunca dintre sălcii şi a poruncit însoţitorilor lui să culeagă fire de trestie, cu care au împodobit căruţele. Cărăuşii au luat în mînă cîte un fir, iar solul însuşi s-a înfăţişat purtînd o trestie, spre a arăta că dorea pace şi venise s-o răscumpere.

Ajungînd încă o dată la poarta castelului, a cerut să-i vorbească lui Picrocol, ca din partea lui Grandgousier. Picrocol n-a voit să-l lase să intre, si nici nu s-a mai ostenit să vie să-l asculte. I-a trimis vorbă că

are alte treburi şi să spună ce are de spus căpitanului Taielemne, care tocmai îşi rînduia puştile pe metereze.

Căpitanul Taielemne s-a arătat şi jupîn Gallet a vorbit astfel:

— Căpitane, pentru a pune capăt neînţelegerii noastre şi pentru a nu vă lăsa nici o îndreptăţire de a rupe vechea prietenie dintre noi, am adus cu noi plăcintele care au fost pricina supărării voastre. Ciobanii au oprit cincizeci de bucăţi, plătind pentru ele preţul cuvenit; noi, doritori de pace, vă înapoiem cinci care pline; unul pentru Marquet, ţinînd seamă că el a avut de suferit mai mult. Pe lîngă aceasta, pentru a-l despăgubi cu prisosinţă, îi dăm şapte sute de mii trei scuzi, pe care i-am adus cu mine. Iar ca să nu mai fie vorbă, îi mai dăruim de veci şi pămînturile de la Pomardiere, pentru el şi urmaşii lui, fără nici o sarcină: iată aici hrisovul de danie. Iar acum, cinstind numele lui Dumnezeu, să trăim împreună în pace. Întoarceţi-vă cu bine la căminurile voastre şi părăsiţi această cetate, asupra căreia, cum singuri recunoaşteţi, nici un drept nu aveţi. Şi să rămînem prieteni cum am fost.

Taielemne a dus aceste vorbe lui Picrocol, dar în aşa fel, încît mai mult l-a îndîrjit, spunîndu-i:

— Li-e frică, mîrlanilor! Grandgousier s-a scăpat în nădragi, beţivul; bietul de el nu se pricepe la războaie, ştie numai să deşerte paharele. Eu aşa zic, să le luăm plăcintele şi banii. Să ne întărim în grabă şi să ducem mai departe ce-am întreprins. Dumnealor îşi închipuiesc că au de-a face cu nerozi, pe care să-i momească cu plăcinte. Iată ce ai folosit, dacă te-ai purtat bine cu ei. Îşi bat joc de tine. Vorba aceea: dacă-i dai obraznicului un deget, îţi ia mîna toată!

— Bine, bine, a zis Picrocol, o să le dăm ceea ce li se cuvine. Fă aşa cum ai spus.

— Vreau să te mai înştiinţez de ceva, a lungit vorba Taielemne. Stăm rău cu merindele; de-ale gurii avem prea puţine. Dacă Grandgousier ne sileşte să ne închidem în cetate şi nu ne dă răgaz, nu ne mai rămîne decît să ne scoatem măselele din gură, ca să nu mai avem cu ce mînca.

— Mîncare aveţi destulă, a spus Picrocol. Pentru ce am venit aici? Să mîncăm sau să ne batem?

— Să ne batem, fără îndoială, a răspuns Taielemne, dar cu burta goală nu faci mare scofală, iar cine flămînzeşte, puteri nu dovedeşte.

— Nu mai lungi vorba, l-a scurtat Picrocol. Pune mîna pe tot ce ne-au adus duşmanii.

Aşadar, au luat banii, boii şi carele, trimiţînd la plimbare pe Gallet şi pe însoţitorii lui, urmînd ca răspunsul, după ce vor lua-o din loc, să-l primească altădată. Trimişii lui Grandgousier s-au întors cum au venit şi, arătîndu-i cele întîmplate, au mai adăugat, că dinspre pace nu-i nici o nădejde, ci, dimpotrivă, vor trebui să se pregătească de un

război aprig şi greu.

CAPITOLUL XXXIII

Cum unii din sfetnicii lui Picrocol l-au adus în mare primejdie prin îndemnuri necugetate

După ce au luat în primire plăcintele lui Grandgousier, trei cavaleri: ducele de Ceapămică, contele de Baltag şi căpitanul Baligă s-au înfăţişat lui Picrocol şi i-au spus:

— Măria ta, te recunoaştem şi te slăvim ca pe cel mai viteaz şi mai înţelept dintre toţi regii care au fost pe lume de la Alexandru Machedon pînă în zilele noastre.

— Pune-ţi pălăria în cap, a spus Picrocol.

— Mulţumesc. Îţi aducem închinarea noastră, stăpîne, şi iată ce zicem noi. Să laşi aici un căpitan cu un pîlc de ostaşi să păzească cetatea, pe care o socotim destul de tare, atît prin aşezarea ei, cît şi prin întăriturile pe care le-ai ridicat. Oastea să se împartă în două. Jumătate să pornească fără zăbavă asupra lui Grandgousier şi a oamenilor lui, pe care, cu putere lovindu-i, îi va răpune lesne. Vei găsi la el bani destui, fiindcă bădăranul e putred de bogat. Bădăran îi zicem, fiindcă un prinţ adevărat n-are niciodată o lescaie; numai bădăranii pun bani la ciorap. În vremea aceasta, cealaltă jumătate a oastei se va îndrepta spre Aunis, Saintonge, Angoumoys şi Ţara Gasconiei; iar de aici, spre Perigord, Medoc şi Lande. Vei cuprinde fără împotrivire toate oraşele, castelele şi cetăţile. Ajungînd la Baiona, la Saint-Jean-de-Luz şi la Fontarbie, vei pune mîna pe toate corăbiile aflate acolo; urmînd apoi ţărmul Spaniei şi al Portugaliei, vei prăda toate porturile pînă la Lisabona, unde vei găsi marinari destui ca să-ţi duci cuceririle mai departe. Nici o grijă să nu-ţi faci. Vei cuprinde Spania lesne, fiindcă spaniolii sînt nişte pierde-vară. Vei trece prin strîmtoarea Gibraltarului, unde vei ridica două columne mai măreţe decît ale lui Hercule, ca să rămînă în veacul veacurilor faima numelui tău şi a strălucitelor tale fapte. Strîmtoarea se va numi de-aici înainte Marea Picrocolină. Trecem dincolo de Marea Picrocolină şi iată-l pe Kair-Edin, Barbăroşie, care vine să ţi se închine.

— Voi lua sub ocrotirea mea pe Barbăroşie, a spus Picrocol.

— Mai întîi să se boteze! Urmîndu-ţi cuceririle începute, vei lovi pe regii Tunisului, Hiponiei, Algerului, Bonului, Cyrenei şi ai întregii Ţări a Berberilor. Trecînd mai departe, vei lua în stăpînire ostroavele Majorca, Minorca, Sardinia, Corsica, Balearele şi toate celelalte din cotul Genovei. Vei domni peste Galia narboneză, Provenţa, Genova, Florenţa, Luca, şi vei intra triumfător în Roma. Bietul domnu' papă

tremură de frică de pe-acum!

— Vă dau cuvîntul meu că n-am să-i pup papucul!

— După ce vei cuprinde toată Italia, vei lovi cu folos Neapolul, Calabria, Apulia şi Sicilia, cu Malta dimpreună. Vreau să-i văd pe-acei cavaleri caraghioşi, pe unde vor scoate cămaşa?

— Mai bucuros aş fi luat-o spre Loretta, a spus Picrocol.

— Nu, nu, las-o la întoarcere, au spus aceia. Trebuie să cuprindem mai întîi Candia, Cipru, Rhodosul şi Cicladele, după care vom trece în Moreea. E în mîna noastră! Sfinte Anton, Dumnezeu să ocrotească Ierusalimul! Sultanul nu-şi poate măsura puterile cu tine.

— Voi ridica un templu mai măreţ decît al lui Solomon, le-a făgăduit Picrocol.

— Aşteaptă puţin. Nu te pripi. *„Festina lente",* „grăbeşte-te agale", a spus Octavian August. Trebuie să cuprindem mai întîi Asia Mică şi ţările pînă la apa Eufratului.

— Vedea-voi Babilonul şi Muntele Sinai? a întrebat Picrocol.

— Nu-i nevoie deocamdată, au răspuns sfetnicii. E de ajuns să străbatem Marea Hircană, cele două Armenii şi Ţările Arabe, care sînt în număr de trei.

— Dumnezeule, Doamne, sînteţi nebuni? Vreţi să-mi pierd ostaşii?

— Cum adică?

— Unde vom găsi apă de băut, în mijlocul deşertului? N-a murit Iuliu August de sete în pustie cu oastea lui întreagă?

— Am avut grijă. În Marea Siriei ne aşteaptă nouă mii paisprezece corăbii, încărcate cu cele mai bune vinuri care se află, iar la Iafa vom găsi două milioane două sute de mii de cămile, afară de cei o mie şase sute de elefanţi pe care i-ai vînat în Libia. Vom avea băutură îndeajuns.

— Fără îndoială, numai atît că vinul n-o să fie tocmai rece.

— Un viteaz cuceritor - împăratul lumii! - nu trăieşte numai în huzur. Mulţumeşte lui Dumnezeu că vei ajunge teafăr la apa Tigrului.

— Şi ce va face în timpul acesta cealaltă jumătate de oaste, care a rămas să-i vie de hac mîrlanului, beţivului de Grandgousier?

— Nu-ţi fie teamă, că n-o să stea cu mîinile în sîn! Ne vom întîlni cu ea în curînd. Căpitanii tăi vor cuprinde Bretania, Normandia, Flandra, Brabantul, Artois, Olanda şi Noua Zeelandă. Vor trece Rinul, zdrobind pe nemţi şi pe elveţieni; o parte din ei vor supune Luxemburgul, Lorena, Cliampagne şi Savoia, pînă la Lyon, unde se vor întîlni cu cei întorşi după cucerirea Mării-de-Mijloc. Se vor aduna din nou laolaltă în Boemia, după ce au trecut prin foc şi sabie ţinuturile Suabiei, ale Wiirtembergului, ale Bavariei, Austriei, Moraviei şi Stiriei. De-aici, fără nici o împiedicare, se vor îndrepta spre Liibeck, Norvegia, Suedia, Dania, Ţara Goţilor, Groenlanda, Estonia, pînă la Oceanul îngheţat. După care vor cuceri Scoţia, Anglia, Irlanda şi, străbătînd Marea

Nisipoasă şi Marea Sarmată, vor cuprinde Prusia, Polonia, Lituania, Rusia, Valahia, Transilvania, Ungaria, Bulgaria şi Turcia. Iată-i la Constantinopol!

— Să mergem întru întîmpinarea lor, a spus Picrocol. Voi fi împăratul Trebizundei! Nu mai încape vorbă ca pe toţi cîinii de turci şi de musulmani îi vom tăia!

— Dar ce nu vom face? Pămînturile necredincioşilor le vei împărţi celor care te-au slujit cu credinţă.

— Aşa spune mintea înţeleaptă şi aşa cere buna dreptate. Îţi dăruiesc Siria, Carmania şi toată Palestina.

— Măria ta, ce darnic eşti! Îţi mulţumesc din toată inima. Dumnezeu să te ţină.

La acest schimb de cuvinte înflăcărate mai era de faţă şi un bătrîn cavaler hîrşit în lupte, anume Echefron, care păţise în viaţă multe şi adunase oarecare brumă de înţelepciune. Auzind acele planuri măreţe a spus:

— Teamă mi-e ca toate aceste isprăvi de vitejie să nu semene cu povestea cizmarului care se îmbogăţise, în vis, dintr-o oală cu lapte, iar cînd s-a trezit din somn a găsit oala spartă, şi a rămas flămînd. Ce aveţi de gînd să faceţi cu atîtea ţări cucerite? Care va fi răsplata atîtor osteneli şi atîtor căi umblate?

— Întorcîndu-ne acasă, a răspuns Picrocol, ne vom putea odihni în voie. Echefron a întrebat din nou:

— Şi dacă n-o să vă mai întoarceţi nicicînd? Drumurile sînt anevoioase şi pline de primejdii. N-ar fi mai bine să treceţi la odihnă de pe-acum, decît să porniţi razna pe unde nu puteţi şti ce v-aşteaptă?

— Ah! a strigat Baltag. Fie-ţi milă, Doamne, de un biet nebun care aiurează. Cum adică? Să stăm la gura sobei şi să ne trecem vremea cu muierile laolaltă întorcînd frigarea sau torcînd ca Sardanapal? „Cine nu îndrăzneşte, nici cal, nici măgar nu găseşte", a zis înţeleptul Solomon.

— Iar cine merge cu îndrăzneala prea departe, a răspuns Echefron, îşi pierde potcoavele pe drum.

— Ei! a zis Picrocol. Să ne vedem de treabă. Mie de-un singur lucru mi-e teamă, ca nu cumva cetele lui Grandgousier să ne cadă în spate, tocmai cînd ne vom găsi în Mesopotamia. Cum am putea să le tăiem drumul?

— Foarte lesne. Trimite o solie moscoviţilor, şi cît ai bate din palme vei aduna într-o singură tabără patru sute cincizeci de mii de ostaşi de mîna întîi. Dacă te vei gîndi să mă numeşti locţiitorul tău, mă leg să fac moarte de om pentru un fir de păr, să rup cu dinţii, să vărs sînge, să izbesc, să cio-pîrţesc, să prăpădesc...

— Ajunge, ajunge! a zis Picrocol. Să ne grăbim. Cine mi-e credincios, mă urmează!

CAPITOLUL XXXIV

Cum a părăsit Gargantua Parisul pentru a-şi apăra ţara şi cum s-a întîlnit Gimnast cu duşmanul

De îndată ce-a primit şi a citit scrisoarea tatălui său, Gargantua a pus şaua pe iapa lui cea mare şi a pornit la drum. Se găsea acum dincolo de podul din Nonnain. Ponocrat, Gimnast şi Eudemon îl urmau pe cai de poştă; ceilalţi veneau iavaş-iavaş, ducînd cu ei cărţile şi celelalte calabalîcuri ale învăţăturii.

Ajungînd la Parille, Gargantua a aflat de la un plugar din Gourguet, în ce chip cuprinsese Picrocol oraşul La Roche-Clermaud şi cum trimisese pe căpitanul Maţegoale, cu multă oaste, să împresoare pădurea de la Vede şi Vaugaudry; a mai aflat că duşmanii ajunseseră pînă la crama din Biliard, săvîrşind pretutindeni prădăciuni şi omoruri de neînchipuit. La auzul acestora, Gargantua a rămas atît de tulburat, încît nici ce să zică, nici ce să facă nu mai ştia.

Ponocrat l-a sfătuit să meargă la seniorul din Vauguyon, care, ca prieten şi binevoitor al lor de totdeauna, va putea să-l lămurească mai bine cum stau lucrurile. Aşa făcură. Îl găsiră pe prietenul lor hotărît să le vină în ajutor.

Pentru a cunoaşte ce se întîmplă în ţară, pentru a afla ce gînduri are duşmanul şi pentru a lua hotărîrile cele mai potrivite, Gargantua s-a gîndit să trimită în cercetare pe unul din însoţitorii săi. Gimnast s-a arătat gata să ia asupra lui această sarcină; iar pentru a fi mai liniştit, Gargantua i-a dat o călăuză, care cunoştea ca în palmă toate drumurile, potecile şi văile din împrejurimi.

Gimnast a plecat, aşadar, însoţit de Prelungan, scutierul seniorului din Vauguyon şi a cutreierat netulburat tot ţinutul. În vremea aceasta, Gargantua şi-a împrospătat puterile, ospătîndu-se cu oamenii săi. Iepei i-a pus dinainte un ciubăr cu ovăz, în care au intrat cam şaptesprezece măji şi trei baniţe.

Gimnast şi însoţitorul său au mers călare pînă au întîlnit o ceată răzleaţă de ostaşi duşmani, care umblau în neorînduială, prădînd şi jefuind în calea lor fără cruţare. Zărind de departe pe cei doi călăreţi s-au repezit asupra lor să-i dezbrace. Gimnast le-a strigat:

— Fie-vă milă, domnilor, sînt un biet drac, care a rămas fără cămaşă. Mai am la mine vreo cîţiva scuzi de aur, buni de băut: *aurum potabile.* Am să vînd după aceea calul, ca să am cu ce plăti aldămaşul. Sînt omul vostru, fraţilor! Să mă bată Dumnezeu, dacă vă pricepeţi vreunul să tăiaţi, să împănaţi, să frigeţi şi să rumeniţi o găină mai bine decît mine, aşa cum mă vedeţi. Beau în sănătatea voastră, fraţilor,

bine v-am găsit!

Şi destupînd şipul, de care nu se despărţea niciodată, a tras o duşcă bună cu ochii închişi.

Mîrlanii se uitau la el, căscînd o gură cît o şură şi scoţînd limba ca nişte ogari. Aşteptau să le vină rîndul. Căpitanul Maţegoale a venit în grabă să vadă ce se întîmplă. Gimnast i-a întins şipul:

— Pofteşte, căpitane, dă-l pe gît, că i-am făcut proba. E alb de La Fay-Moncau.

— Ce vorbeşti? s-a răstit Maţegoale. Măscăriciul ăsta îşi bate joc de mine. Cine eşti tu?

— Sînt un diavol sărman, care a rămas fără cămaşă.

— Aha! a spus Maţegoale. Dacă eşti drac, vezi-ţi de cale. Voi, diavolii, umblaţi peste tot şi nu plătiţi vamă. Dar, după cît ştiu, băieţii lui Scaraoţchi nu obişnuiesc să călărească pe cai atît de buni. Ia fă bine şi descalecă, jupîn diavole, că tocmai aveam nevoie de un bidiviu ca ăsta. Şi dacă n-o fugi bine, meştere împieliţat, am să pun şaua pe tine, că de multă vreme mi-e poftă să mă ducă dracul în spinare!

CAPITOLUL XXXV

Cum a ucis Gimnast pe căpitanul Maţegoale şi pe ceilalţi oameni ai lui Picrocol

Auzind aceste cuvinte, unii dintre ostaşii duşmani s-au înfricoşat, închipuindu-şi că ar putea să aibă în faţa lor pe însuşi diavolul în chip de călăreţ. Scuipînd în sîn, au început să-şi facă cruce cu amîndouă mîinile. Unul dintre ei, anume Bon-Ioan, căpitan de glotaşi, a scos cartea de rugăciuni din nădragi (unde o ţinea) şi a început să strige cu glas învîrtoşat:

— *Agios ho Theos!*[55] Dacă eşti trimisul lui Dumnezeu, vorbeşte! Dacă eşti de-al Celuilalt, pleacă!

Văzînd că Gimnast nu se clinteşte din loc, vreo cîţiva s-au desprins din rînduri ca să-l privească mai de aproape. Gimnast s-a ridicat din scări, ca si cum ar fi voit să descalice; dar săltîndu-se dinspre stînga, s-a învîrtit ca o sfîrlează, cu spada la şold, pe deasupra scărilor, a sărit peste oblînc şi s-a avîntat în aer, căzînd în picioare pe şa, cu spatele înspre capul calului.

— Merg de-a-ndaratelea! a strigat.

Apoi, aşa cum se afla, a sărit într-un picior, şi răsucindu-se spre stînga, s-a lăsat cu şezuta în şa.

Maţegoale a zis:

— Eu n-aş putea să fac la fel; nu mă mai întreba de ce.

— Ptiu, drace! a scuipat Gimnast, cu un fel de supărare. Nu mi-a

plăcut săritura. Am s-o mai încerc o dată.

Smucindu-se din şa cu o iuţeală şi o putere neînchipuită, Gimnast a făcut o altă săritură, răsucindu-se acum pe dreapta. S-a proptit cu degetul cel mare al mîinii drepte pe oblînc şi s-a săltat în sus, sprijinindu-şi tot trupul numai pe vinele degetului. S-a învîrtit astfel de trei ori, iar a patra oară s-a dat peste cap, fără să atingă calul, şi i s-a lungit între urechi, cu tot trupul în aer, sprijinit numai pe degetul cel mare de la mîna stînga. S-a mai răsucit o dată ca un titirez, apoi, lovind cu palma dreaptă mijlocul şeii, s-a azvîrlit înapoi cu atît meşteşug, încît a căzut pieziş pe coapsa calului, cam în felul cum călăresc domnişoarele.

Pe urmă, fără nici o sforţare, a trecut piciorul drept de deasupra şeii şi a rămas la coada calului, călărind bărbăteşte.

— Parcă mi-ar sta mai bine în şa! a spus el.

Sprijinindu-se numai cu două degete pe spinarea calului, s-a mai dat o dată de-a tumba, şi a rămas înfipt în oblînc. Apoi, ridicîndu-se din nou în picioare şi ţinînd călcîiele alăturate, s-a învîrtit de vreo sută de ori cu braţele încrucişate, strigînd în gura mare:

— Diavolilor, simt că turbez! Ţineţi-mă, diavolilor, nu mă lăsaţi! în vreme ce sărea şi se răsucea astfel, mîrlanii zăpăciţi spuneau:

— Doamne, apără-ne! Ăsta ori e un spiriduş, ori e dracul gol. *Ab haste maligno, libera nos, Domine!* [56]

Şi toţi s-au împrăştiat, uitîndu-se mereu înapoi, cum fuge cîinele cu găina în dinţi.

Văzînd că lucrurile iau o întorsătură prielnică, Gimnast a descălecat şi, trăgînd sabia, s-a năpustit asupra lor, aruncîndu-i la pămînt unii peste alţii, aiuriţi şi învălmăşiţi, tăiaţi şi însîngeraţi. Nici unul nu îndrăzni să se apere.

Zăpăciţi de giumbuşlucurile pe care le făcuse călăreţul şi tulburaţi de vorbele rostite de Maţegoale, îşi închipuiau că au de-a face cu însuşi dracul.

Aruncîndu-se asupra lui cu gînd viclean, Maţegoale a încercat să-i sfărîme ţeasta capului cu lancea; dar Gimnast era bine apărat şi n-a simţit lovitura; întorcîndu-se asupra lui Maţegoale l-a pălit din zbor cu un jungher, şi pe cînd căpitanul îşi ferea faţa, i-a retezat dintr-o singură lovitură de spadă stomacul, maţul gros şi jumătate din ficat. Maţegoale a căzut la pămînt, vărsînd din el mai bine de patru străchini cu zeamă neagră, în care se găsea amestecat şi sufletul lui.

După această ispravă, Gimnast a părăsit în grabă cîmpul de luptă. Ştia că nu e bine să înfrunţi pînă la capăt norocul armelor, şi că orice războinic chibzuit îşi cinsteşte biruinţa fără s-o pună prea mult la încercare. Sărind în şa, a dat pinteni calului şi a luat-o de-a dreptul spre Vauguyon, cu Prelungan după el.

CAPITOLUL XXXVI

Cum a dărîmat Gargantua castelul de la Vede şi cum au trecut ai lui prin vad

La întoarcere, Gimnast a povestit cum s-a întîlnit cu duşmanii şi prin ce dibăcie făcuse harcea-parcea toată haita. Erau, spunea el, oameni fără căpătîi, jefuitori şi tîlhari, neştiind să asculte de nici o rînduială ostăşească. L-a îndemnat pe Gargantua să pornească cu hotărîre mai departe, întrucît nu-i va fi greu să-i căsăpească pe toţi, ca pe nişte vite.

Gargantua a pornit călare pe iapa lui cea mare, însoţit de prietenii lui bine-ştiuţi. În cale a ochit o tulpină de arin. Oamenii din partea locului îl numesc pomul sfîntului Martin, fiindcă, după cum se spune, a crescut dintr-un ciomag sădit în pămînt de cuviosul mai-sus-pomenit. Zărindu-l, Gargantua a strigat:

— Iată ce-mi trebuie! Această tulpină îmi va sluji în luptă, drept suliţă şi buzdugan.

Scoţîndu-l din pămînt ca pe un fulg, a curăţat copacul de crengile mărunte şi l-a potrivit cum îi venea la îndemînă. În vremea aceasta iapa îşi făcuse nevoile, şi lăsîndu-şi udul a revărsat asupra întregului ţinut un puhoi de şapte leghe. Prisosul iepei, curgînd în şuvoaie spre vadul Vedei, atît de mult a umflat apele, încît toată hoarda de duşmani s-a înecat fără scăpare, afară de cîţiva, care apucaseră să urce coasta dealului pe malul stîng al gîrlei.

Ajungînd în pădurea de la Vede, a întîlnit pe Eudemon, care venea să-i dea de veste, că mai rămăseseră cîteva cete de vrăjmaşi sub zidurile castelului. Pentru a se încredinţa despre aceasta, Gargantua a strigat cît a putut:

— Care sînteţi acolo? Sînteţi ori nu sînteţi? Dacă sînteţi, luaţi-o din loc; dacă nu sînteţi, n-am ce să vă mai spun.

Un lefegiu, tunar din pedestrime, care se găsea pe metereze, a tras asupra lui o ghiulea, pocnindu-l în tîmpla dreaptă, fără să-i facă mai mult rău decît un sîmbure de prună.

— Ce v-a găsit? s-a răstit Gargantua. Zvîrliţi în oameni cu sîmburi de struguri? O să plătiţi scump culesul ăsta!

Gargantua îşi închipuia că ghiuleaua fusese un bob dintr-un ciorchine. Ostaşii duşmani din castel, care prădau şi chefuiau, auzind larmă au alergat la tunuri pe creasta zidurilor, şi ochind asupra capului lui Gargantua, i-au trimis peste nouă mii douăzeci şi cinci de încărcături de tun şi de archebuze. Ploaia de plumbi şi de ghiulele era atît de deasă, încît Gargantua, crezînd că sînt muşte, a strigat:

— Ponocrat [...], m-au chiorît muştele! Dă-mi o ramură de salcie să

le gonesc!

Ponocrat a încercat să-l lămurească, spunîndu-i că nu-s muşte, ci puştile care trag de pe zidurile cetăţii. Atunci Gargantua, strîngînd în mîna dreaptă tulpina de arin, a dărîmat turnurile şi meterezele de-a rîndul, făcînd praf şi pulbere pe toţi cîţi se găseau acolo.

Pornind mai departe, au ajuns la podul morii şi au găsit tot vadul plin de leşurile pe care le adusese puhoiul apei. Se strînsese atîta grămadă de stîrvuri, încît gîtuiseră cu totul albia rîului. Oamenii stăteau pe loc şi se întrebau, cum o să treacă rîul? Gimnast a spus cel dintîi:

— Dacă au putut să treacă diavolii, o să trec şi eu!

— Diavolii, a răspuns Eudemon, au trecut ducînd cu ei şi sufletele lor blestemate.

— Sfinte Antoane! a spus Ponocrat. Trebuie să treacă flăcăul, fiindcă altă cale nu-i!

— Fireşte, fireşte, a spus Gimnast. Din două una: sau trec sau aici rămîn!

A dat pinteni calului şi a trecut pe malul celălalt, fără ca fugarul să fi arătat cel mai mic semn de teamă. Gimnast (după pilda lui Elian) îl deprinsese să nu se sperie nici de arme, nici de leşuri; dar nu ucigînd oameni, cum ucidea Diomed pe traci, şi nici ca Ulise, care după spusele lui Homer arunca pe duşmanii înfrînţi sub copitele cailor; ci ridicînd o momîie în vîrful unei căpiţe de fîn şi învăţînd calul să sară peste ea după grăunţe.

Ceilalţi trei îl urmară fără poticneală, afară de Eudemon, al cărui cal, păşind peste stîrvul unui ţopîrlan borţos înecat cu faţa în sus, intrase pînă la genunchi cu un picior în burta mortului şi nu mai putea să-l scoată. Acolo ar fi rămas, dacă Gargantua cu vîrful parului, n-ar fi împins în apă ce mai rămăsese din maţele mîrlanului, ajutînd calul să-şi tragă piciorul afară. Şi, lucru nemaipomenit în toată hipologia, acel cal, călcînd peste maţele înecatului, s-a vindecat ca prin minune de un os mort pe care îl avea la chişiţă.

CAPITOLUL XXXVII

Cum i-au căzut lui Gargantua ghiulelele din păr, pieptănîndu-se

După ce au trecut fără necaz prin valea Vedei, au ajuns în curînd la palatul lui Grandgousier, care îi aştepta cu nerăbdare. Au fost primiţi cu mare alai şi purtaţi pe braţe; de cînd e lumea-lume, nu se mai văzuse atîta voie bună între oameni! Un adaos din *Supplementum supplementi Chronicorum*[57] spune că Gargamela ar fi murit de bucurie

(în ceea ce mă priveşte nu ştiu nimic, şi la drept vorbind nici nu-mi pasă.)

Ceea ce ştiu e că Gargantua, schimbîndu-şi hainele şi netezindu-şi părul cu pieptenele lui, lung de treizeci de prăjini şi tăiat dintr-un dinte de elefant, a adunat de pe jos vreo şapte grămezi de ghiulele, din cele ce-i rămăseseră în păr, pe cînd doborîse pădurea din Vede.

Văzîndu-le şi crezînd că sînt păduchi, tatăl său, Grandgousier, i-a spus:

— Bine, fiule, venişi acasă cu şoimi din ăştia, crescuţi la şcoala din Mointagu? Puteai să nimereşti la altă gazdă!

Ponocrat a răspuns:

— Măria ta, cum ai putea să crezi, că l-aş fi lăsat în acea păducherniţă? Mai bine l-aş fi dat pe mîna răpănoşilor de la Sfîntul Inocenţiu, cu toată nemaipomenita cruzime şi cu toată ticăloşia pe care am văzut-o la ei. Nici maurii şi nici tătarii nu se poartă mai neomeneşte cu robii lor; nici tîlharii în temniţă şi nici cîinii din ograda ta n-o duc mai rău decît topîrlanii oploşiţi în şcoala aceea! Dacă aş fi regele Parisului, ptiu, drace! aş da foc şandramalei şi aş arde de vii pe toţi dascălii, mari şi mici, care îngăduie să se săvîrşească sub ochii lor acele sălbăticii.

Prinzînd apoi în mînă o ghiulea, i-a spus lui Grandgousier:

— Acestea sînt loviturile de tun, pe care duşmanii trădători le-au tras asupra fiului tău Gargantua, pe cînd se afla în marginea pădurii de la Vede. Dar ei au fost pedepsiţi cu vîrf şi îndesat pentru îndrăzneala lor, căci au pierit cu toţii sub zidurile cetăţii dărîmate, precum altădată filistenii răpuşi de puterea lui Samson, sau necredincioşii zdrobiţi de turnul din Siloe, despre care aminteşte Luca Evanghelistul, în cartea a XIII-a.

Eu aş zice să nu întîrziem a porni din nou asupra lor, acum cînd împrejurările ne sînt prielnice; fiindcă norocul numai o dată îţi iese în cale, iar dacă nu-i pui mîna în gît, în zadar alergi în urma lui, după ce ţi-a întors spatele.

— E foarte adevărat, a spus Grandgousier, dar aş dori ca seara aceasta s-o petrecem împreună şi să bem în cinstea întoarcerii voastre. Bine aţi venit sănătoşi!

S-au aşezat cu toţii la masă-întinsă, iar pentru acel ospăţ s-au fript şaisprezece boi, trei văcuţe, treizeci şi doi de viţei, şaizeci şi trei de iezi, nouăzeci şi cinci de miei, trei sute de purcei de lapte, două sute douăzeci şi două de potîrnichi, şapte sute de becaţine, patru sute de claponi (de Laudunois si Cornouailles) şase mii de pui (şi tot atîţi porumbei), şase sute de găinuşe, o mie patru sute de iepuri, trei sute trei dropii şi o mie şapte sute de alte orătănii puse la îngrăşat.

În privinţa soiurilor de vînat, au fost nevoiţi să se mulţumească cu ce s-a găsit: unsprezece mistreţi trimişi plocon de stareţul din

Turpenay, optsprezece cerbi, căprioare şi capre negre (din partea cavalerului Grandmont), şapte sute douăzeci de fazani, cu care venise cavalerul Essarts, cîteva zeci de perechi de porumbei sălbatici şi păsări de apă, ca lişiţe, gîşte, raţe, sitari, stîrci, bîtlani, flamanzi, găini de India ş. a. m. d. (Fără să mai socotim cîtime de aluaturi şi prologurile de ciorbe.)

Drept vorbind, mîncărurile au fost din belşug, potrivite cu tot meşteşugul cuvenit, de bucătarii lui Grandgousier, numiţii Frigepui, Bagănoală şi Zeamădulce. Despre ale băuturii au avut grijă chelarii: Janet, Michel şi Verenet.

CAPITOLUL XXXVIII

Cum a mîncat Gargantua şase pelerini în salată

Povestea adevărată îmi cere să vă spun acum întîmplarea celor şase pelerini, care venind de la Saint-Sebastien, de lîngă Nantes, se ascunseseră noaptea aceea în grădină, de frica duşmanilor, printre verze, lăptuci şi cuiburile de mazăre. Fiind Gargantua cam însetat, a dorit o salată de lăptuci; şi auzind că în grădina tatălui său cresc lăptucile cele mai mari şi mai frumoase din toată ţara, cît nucii şi cît prunii, a coborît să le aleagă cu mîna lui. A cules după pofta inimii cîteva grămezi de salată-verde, iar o dată cu frunzele şi pe cei şase călători, care, de frică, nu îndrăzneau nici să vorbească, nici să tuşească. S-a dus apoi să spele lăptucile la fîntînă; şi pe cînd le clătea în mai multe ape, pelerinii înspăimîntaţi şopteau între ei:

— Aici o să pierim toţi, înecaţi în salată... Ar trebui să strigăm si să dăm de veste; dar dacă pun mîna pe noi, o să ne ia drept iscoade şi o să ne spînzure.

În timp ce sporovăiau astfel şi se sfătuiau ce să facă, Gargantua i-a azvîrlit de-a valma cu salata într-o strachină (mare *cît* butoiul care se păstrează la mănăstirea din Citeau) şi i-a amestecat cu sare, oţet şi untdelemn. Pînă să se aşeze la masă înfulecase vreo cinci din ei, cînd ieşi la iveală, afară din strachină, toiagul celui de-al şaselea, care stătea pitit, mai mult mort decît viu, după un sfîrc de lăptucă.

— Mi se pare că e un corn de melc, a spus Grandgousier, zărind toiagul. Nu-l mînca!

— De ce nu? a întrebat Gargantua. Melcii sînt buni toată luna.

A apucat între degete toiagul, l-a tras afară cu călător cu tot şi l-a supt cu poftă, stropindu-l cu o duşcă grozavă de tămîios, în aşteptarea ospăţului.

Pelerinii, pomenindu-se fără veste în gura căpcăunului, s-au strecurat cum au putut prin rîşniţa măselelor, închipuindu-şi că au fost

aruncaţi într-un adînc de temniţă. Iar cînd Gargantua a dat vinul pe gît (dintr-o înghiţitură) erau mai-mai să se înece, purtaţi de puhoiul care se revărsase peste ei, tîrîndu-i în prăpastie. Sărind în toiag şi într-un picior (aşa cum obişnuiesc plozii noştri să ţopăie de ziua Sfinţilor Arhangheli), s-au adăpostit cum au putut, pe după gardul dinţilor. Din nefericire unul din ei, căutînd să dibuiască drumul prin beznă cu vîrful toiagului (ca să-şi dea seama cam pe unde se află), a pătruns într-o măsea găunoasă, şi lovind destul de tare firul nervului din falcă, i-a pricinuit lui Gargantua o durere atît de simţită, încît a început să urle. Ca să se uşureze, a luat o scobitoare şi scormonind în gaura măselei cu tulpina unui nuc bătrîn, i-a scos afară, unul cîte unul pe toţi cei şase. L-a apucat de picioare pe cel dintîi, de umeri pe cel de-al doilea, de desagi pe cel de-al treilea, de mînecă pe cel de-al patrulea, de brăcinar pe cel de-al cincilea, iar pe cel din urmă (care îl atinsese la măsea) l-a înşfăcat de fundul nădragilor. Adevărul e că, bietul de el, îi făcuse un bine fără să ştie, spărgîndu-i o coptură, care îl necăjea grozav încă de cînd plecase din Ancenis.

Văzîndu-se descoperiţi, pelerinii s-au făcut nevăzuţi, iar durerea lui Gargantua s-a potolit ca şi cum i-ar fi luat-o cu mîna. Atunci s-a arătat şi Eudemon, vestind că ospăţul era gata.

— Adăstaţi puţin, să mă duc să-mi deşert durerea.

Atîta durere a deşertat, încît udul care a curs din el, revărsîndu-se, a tăiat calea pelerinilor, făcîndu-i să se lupte cu valurile. Iată însă, că ajungînd cu chiu, cu vai la marginea unui crîng, toţi afară de unul (anume Fournillier) au căzut într-o capcană, ascunsă în iarbă pentru lupi. N-au scăpat decît mulţumită lui Fournillier, care a izbutit să taie laţul şi sforile unde tovarăşii săi de drum se prinseseră. Au petrecut restul nopţii într-o colibă din apropiere de Coudray. Găsind acolo adăpost s-au mai liniştit puţin, iar unul dintre ei, anume Lasdaler, le-a spus că ceea ce li s-a întîmplat fusese prorocit mai demult în Psalmii lui David: *„Cum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos*[58] (cînd au fost mîncaţi în salată, cu untdelemn şi oţet); *cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos*[59] (cînd a dat vinul peste noi); *torrentem pertransivit anima nostra*[60] (cînd ne-a năpădit potopul pe cîmp); *forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem*[61] (a udului cu care ne-a tăiat drumul). *Anima nostra, sicut passer erepta est de laqueo venantium*[62] (cînd am căzut în capcană); *Laqueus contritus est*[63] (de Fournillier); *et nos liberaţi sumus?*[64]

CAPITOLUL XXXIX

Cum l-a primit Gargantua cu cinste pe fratele Ioan

şi ce vorbe frumoase a spus acesta ospătîndu-se

Aşezîndu-se Gargantua la masă, în timp ce se înfrupta din primele feluri de bucate, Grandgousier a început să spună despre pricina războiului ce se iscase între el şi Picrocol, povestind printre altele biruinţa pe care fratele Ioan Spintecătorul o dobîndise întru apărarea avutului mănăstirii. Mult l-a lăudat pentru fapta sa, socotind-o mai vitejească decît toate isprăvile lui Camil, Scipio, Pompei, Cezar şi Temistocle. Drept aceea, Gargantua a poruncit să fie chemat acel călugăr, ca împreună să chibzuiască asupra celor ce mai aveau de făcut. Un vătăşel a pornit să-l caute şi s-a întors cu bine, însoţit de fratele Ioan, care venea călare pe catîrul ce-i trimisese Grandgousier, purtînd prăjina cu cruce în vîrf.

Toţi l-au întîmpinat cu bucurie şi l-au îmbrăţişat, dîndu-i bineţe din toate părţile.

— Fii blagoslovit, frate Ioane!

— Să trăieşti, frate Ioane!

— Lasă-mă să te pup, frate Ioane!

— Dumnezeu să te ţie, frate Ioane!

— Vino să te strîng la pieptul meu, frate Ioane!

Fratele Ioan rîdea şi nu mai prididea să-şi arate mulţumirea către fiecare. Nicicînd nu s-a văzut pe lume un bărbat mai vesel şi mai prietenos.

— Ei! a poruncit Gargantua, aduceţi un scaun şi aşezaţi-l aici lîngă mine, în capul mesei!

— Facă-se cum ţi-e voia, a spus călugărul. Copile, te-aş ruga pentru un pahar de apă. Toarnă, băieţaş, toarnă! să-mi răcoresc ficaţii cu puţină udeală.

— *Deposita cappa!* Scoate anteriul, a spus Gimnast.

— Doamne fereşte! a răspuns călugărul. Nu mă lasă rînduiala scrisă în *Statutis ordinis*[65]*:* nu ne e îngăduit să scoatem anteriul.

— Îmi bag picioarele în *Statutis ordinis,* a spus Gimnast. Anteriul ăsta ţi-e prea greu în spinare, ia fă bine şi leapădă-l.

— Nu, iubitule, că-mi ţine cald la şale, iar de la băut nu mă ţine. Dacă m-aş potrivi şi l-aş scoate, domnişorii paji s-ar repezi numaidecît să-i scurteze poalele şi să-şi croiască din ele calţavete; am mai păţit-o o dată, la Coulaines, de mi-a pierit toată pofta de mîncare! De aceea, îngăduie-mi să stau la masă cu straiele mele de-acasă. Nu voi pregeta - cu ajutorul Celui-de-sus - să închin din toată inima un pahar, pentru dumneata şi iapa dumitale. Cerul să-i păzească de rele pe toţi cei de faţă! Eu-unul, ca să mărturisesc drept, am mîncat pe ziua de azi, ceea ce nu mă împiedică să mai cinez o dată, fiindcă Dumnezeu s-a îndurat să-mi dăruiască o pipotă bine argăsită, largă ca cizmele sfîntului Benedict şi totdeauna deschisă, ca o geantă de advocat. Decît toţi

peştii (afară de plătică) mai bună e o aripă de potîrniche sau o pulpă de măicuţă tînără. Nimic nu-i mai vrednic de jale decît să te găsească moartea cu pofta în cui! Stareţului nostru îi place la nebunie pieptul de clapon: carne albă!

— În privinţa aceasta, a spus Gimnast, se deosebeşte de vulpe, care nu mănîncă niciodată pieptul claponilor, al găinilor şi-al puilor pe care-i vînează.

— Şi de ce? a întrebat călugărul.

— Fiindcă n-are cine să i-l frigă. Pieptul de pasăre, dacă nu-i pătruns bine, nu se albeşte! Carnea care nu-i friptă de-ajuns rămîne roşie. Afară de raci şi de stacoji, care tocmai la fiert se roşesc.

— Mari sînt minunile tale, Doamne! Va să zică de aceea are subfirurgul mănăstirii noastre ochii roşii ca două găvane de arin, fiindcă nu i-am fiert capul îndestul? Pulpa de iepure face bine la podagră. Şi pentru că veni vorba: ai putea să-mi spui, de ce domnişoarele au totdeauna pulpele răcoroase?

— Despre aceasta nici Aristotel, nici Alexandru din Afrodisia, nici Plutarh nu pomenesc nimic, a răspuns Gargantua.

— Să te lămuresc eu, a spus călugărul. Întîi, fiindcă sînt stropite mereu; al doilea, fiindcă nu le bate soarele şi al treilea, fiindcă le face vînt cămăşuţa! Toarnă, băieţaş, că mi s-a uscat gîtul. Gîl! Gîl! Lăudat să fie Domnul, care a lăsat pe lume vinaţurile! Martor mi-e unul Dumnezeu, că de-aş fi trăit pe vremea lui Isus, nu l-aş fi lăsat să-l prindă saducheii pe Muntele Măslinilor. Să fiu al naibii, dacă nu le-aş fi rupt oasele domnilor apostoli, care au spălat putina ca nişte mişei, după ce s-au îndopat bine, lăsînd pe învăţătorul lor în primejdie. Urăsc mai rău decît otrava pe omul care fuge, cînd trebuie să pună mîna pe cuţit! Ah, de ce nu sînt eu rege al Franţei, măcar pe vreo opt-zeci-o sută de ani. I-aş jugăni pe toţi vitejii care au dat dosul în lupta de la Pavia, slei-i-ar frigurile cele rele! Mai bine să fi murit pînă la unul, decît să-l lase singur pe regele lor în primejdie! Nu-i oare mai cinstit să cazi luptînd cu sabia în mînă, decît să-ţi pui pielea la fereală, spălînd putina mişeleşte? Gîştele n-au scos boboci în ăst-an. Prietene, dacă mă iubeşti, omeneşte-mă cu o felioară de purcel. Ptiu, drace! S-a isprăvit tulburelul! *Germinavitradix Jesse.*[66] Mă las păgubaş de viaţă, mor de sete! Vinul ăsta nu e rău. Ce fel de vin aţi băut pe la Paris? Şase luni am ţinut casă deschisă pentru oaspeţi, să fiu al naibii dacă mint. Îl cunoaşteţi pe fratele Claudiu de la mănăstirea Saint-Denis? Ah, ce prieten de ispravă! Dar nu ştiu ce l-o fi găsit de la o vreme? Stă toată ziua cu nasul în carte. Mie unuia învăţătura îmi face rău. La noi la mănăstire nu învăţăm, ca să nu cădem în ispită. Răposatul nostru stareţ spunea că nimic nu-i pricinuieşte mai multă silă decît un călugăr-cărturar. Iubite prietene, Dumnezeu să mă ierte, dar *magis magnos clericos non sunt magis magnos sapientes*[67]. Niciodată n-au fost

atîţi iepuri ca anul acesta, în schimb, n-am văzut nicăieri nici şoimi, nici ulii. Domnul de Belloniere mi-a făgăduit un erete, dar deunăzi, mi-a scris că s-a îmbolnăvit de ţîfnă. Potîrnichile or să ne mănînce şi urechile anul ăsta. Nu-mi place să stau la umbră, că mă ia cu frig. Dacă nu alerg, dacă nu mă mişc, nu mă simt în apele mele. E drept, că sărind peste garduri şi luînd-o prin stufişuri, mi-a cam chelit anteriul. Am făcut rost de un ogar acătării. Dracii să aibă grijă să-i tăbăcească pielea, de-o scăpa vreun iepure!

M-am întîlnit deunăzi cu un slujitor, care îl ducea domnului de Prostogar: i l-am şterpelit! Rău am făcut?

— Nicidecum, frate Ioane, bine-ai făcut, a spus Gimnast. Iadul să mă înghită, bine-ai făcut!

— Ei, în sănătatea dracilor, cîtă vreme mai sînt. Anafura şi grijania lui de şchiop, la ce i-o fi trebuit lui ogar? Pentru el ar fi fost mai potrivită o pereche bună de boi.

— Cum, frate Ioane, sfinţia ta înjuri? a întrebat Ponocrat.

— Ca să-mi împodobesc vorbirea, a răspuns călugărul. Aşa obişnuia şi Cicero.

CAPITOLUL XL

Pentru ce lumea nu vede cu ochi buni pe călugări şi pentru ce unii oameni au nasul mai mare decît alţii

— Mărturisesc ca un bun creştin, a spus Eudemon, că mă simt cuprins de o adîncă smerenie, văzînd cugetul curat al acestui călugăr, care pe toţi ne-a încîntat; şi mă întreb: de ce oare, din toate adunările oamenilor aleşi, călugării sînt izgoniţi, ca nişte oaspeţi nepoftiţi şi stricători de bucurie, asemeni trîntorilor netrebnici, pe care albinele îi alungă din stupul lor? *Ignavum fucos pecus,* zice Maro, *a praesepibus arcent.* [68]

Gargantua a răspuns:

— E foarte adevărat că toţi purtătorii de glugă şi de anteriu, numai hulă, batjocură şi ocară stîrnesc în jurul lor, aşa cum vîntul de la miazăzi, căruia îi zice Cecias, strînge norii grămadă, întunecînd bolta cerului. Ştiţi de ce? Din pricină că aceşti călugări se hrănesc cu spurcăciunea pămîntului, care sînt păcatele noastre. Drept aceea, noi ca pe nişte mîncători de scîrnăvie îi trimitem la haznaua lor, în schiturile şi mănăstirile, care departe de sfatul treburilor obşteşti sînt zidite, ca privăţile în spatele casei. Dacă veţi sta să judecaţi pentru ce, între oameni, maimuţa are parte totdeauna de rîs şi de chelfăneală, n-o să vă miraţi nici de ce călugării sînt rău văzuţi, de oamenii tineri ca şi de bătrîni. Căci maimuţa nici ograda n-o păzeşte precum cîinele,

nici la jug nu trage precum boul, nici lapte şi lînă nu dă precum oaia, nici poveri nu poartă precum calul. Nici o ispravă nu face, decît stricăciuni şi murdărie, din care pricină numai cu sudălmi se alege şi cu beţe la fund.

Asemeni şi călugării (vorbesc despre cei leneşi). Ei nici pămîntul nu-l ară ca plugarii, nici hotarul ţării nu-l apără ca ostaşii, nici pe bolnavi nu-i tămăduiesc ca doftorii, nici predici nu ţin ca învăţătorii Scripturii şi nici nu pun la îndemîna republicii, ca negustorii, lucrurile ce sînt de trebuinţă. Iată de ce sînt huliţi şi urgisiţi în lumea întreagă.

— Ei se roagă totuşi pentru mîntuirea noastră, a spus Grandgousier.

— Nici aceasta nu-i adevărat, a răspuns Gargantua. Asurzesc pe vecini cu zarva clopotelor. Atîta fac.

— Aşa e, a recunoscut călugărul, dar o liturghie, o utrenie sau o vecernie, frumos cîntată din clopote, e ca slujită pe jumătate.

— Dumnealor îndrugă psalmi şi bolborosesc din vieţile sfinţilor, fără să priceapă o iotă din ce bolborosesc. Înşiră la Tatăl-Nostru cu tocătură de Ave-Maria, gîndindu-se aiurea şi neînţelegînd ce spun. Nu se roagă: îşi bat joc de Dumnezeu! Iar dacă se ostenesc să mai ţină cîte o slujbă, n-o fac de dragul nostru, ci de teamă să nu-şi piardă colacii şi ciorba grasă. În toate ţările şi în toate timpurile, bunii creştini s-au rugat lui Dumnezeu pentru sufletul semenilor lor, iar Dumnezeu, în necuprinsa lui milostenie, s-a îndurat să-i asculte. Adevărat, că şi bunul nostru frate Ioan, aici de faţă, se cheamă că e călugăr, dar pe acesta îl dorim cu toţii în mijlocul nostru, fiindcă nu-i nici făţarnic şi nici răpănos, ci e vesel, cinstit, hotărît la faptă şi bun tovarăş de petrecere. Munceşte şi îşi dă silinţa, ocroteşte pe cei năpăstuiţi, ajută pe suferinzi, iar avutul mănăstirii îl apără.

— Mai mult decît atît, a spus călugărul. După ce, cu inima curată, îndeplinesc rugăciunile utreniei, mă apuc să tai coarde pentru arbalete, cioplesc şi încrestez săgeţi, împletesc capcane pentru iepuri, şi multe altele. Nu stau pe loc, nici cît stă un cîine în coadă. Ei, toarnă în pahar şi hai să bem! Adu şi poamele, dacă sînt. Hm, astea-s castane de Estroc, le cunosc! Stropiţi-le cu puţin tulburel de soi şi o să vă minunaţi singuri cîte vînturi o să trageţi! Nu prea sînteţi vorbăreţi, după cum bag de seamă. Domnul fie lăudat, eu beau la toate vadurile, ca un cal-înaintaş!

Gimnast a spus:

— Şterge-ţi mucul, frate Ioane, că ţi-e nasul leoarcă!

— Hi, hi! a rîs călugărul. Vrei să spui că mi-a ajuns apa pînă la gură şi ţi-o fi teamă să nu mă înec? Nu-i nici o primejdie. *Quarel Quia.* [69]

Din apa care creşte, un strop nu intră-n mine,
Că mi-e smolită gura, cu zeamă de ciorchine.

De-şi va face careva la iarnă cizme din pielea nasului meu, poate să intre cu toate picioarele în baltă şi să culeagă scoici, că nu se udă.

— De ce are fratele Ioan nasul atît de frumos? a întrebat Gargantua.

— Fiindcă aşa i l-a plămădit Cel-de-sus, a răspuns Grandgousier. Dumnezeu e meşterul-olar, care frămîntă lutul mădularelor noastre, potrivindu-le după atotputernica lui voinţă.

— Ba eu cred, a spus Ponocrat, că fratele Ioan a ajuns cel dintîi la bîlciul nasurilor şi l-a ales pe cel mai mare şi mai frumos.

— Nu-i nici aşa, l-a îndreptat călugărul. Judecînd după dreapta ştiinţă mănăstirească, pricina e alta. Doica la pieptul căreia am supt avea ţîţele moi. Intram cu nasul în ele cînd sugeam, iar nasul meu creştea şi se umfla, ca aluatul pe care îl dospeşti în covată... Copilul care suge la sînul unei doici cu ţîţe tari are nasul cîrn... Veseli să fim şi paharul să-l golim!... *Ad formam nasi cognoscitur ad te levavi*[70]... Eu nu mănînc lucruri dulci niciodată. Toarnă aici, băieţaş! Şi nu uita nici castanele!

CAPITOLUL XLI

Cum l-a adormit călugărul pe Gargantua şi ceva despre cartea lui de rugăciuni

După ce zvîntară bucatele s-au aşezat cu toţii la sfat, hotărînd ca pe la miezul nopţii să iasă la pîndă pentru a iscodi unde se află duşmanul şi ce gînduri are; iar pînă atunci au zis să se lase puţin odihnei şi să-şi întărească puterile. Dar Gargantua se sucea cînd pe-o parte cînd pe alta şi nu ajungea să aţipească. Călugărul i-a spus:

— Eu nu dorm niciodată mai cu spor decît în timpul predicii sau cînd îmi spun rugăciunea. Drept aceea te-aş îndemna, dacă n-ai nimic împotrivă, să începem cu cei şapte psalmi. Vei vedea cît de repede o să te fure somnul.

Gargantua s-a arătat bucuros de o asemenea încercare, şi pornind la drum cu psalmul întîi, pînă să ajungă la *beati quorum,* dormeau amîndoi buştean. Călugărul n-a uitat însă a se trezi înainte de miezul nopţii, fiind obişnuit cu veghea utreniilor mănăstireşti. Deşteptîndu-se din somn, s-a grăbit să-i scoale din aşternut şi pe ceilalţi, cîntînd cu tot glasul:

Haide, frate, şi te scoală, Nu mai zăbovi...

După ce i-a trezit pe toţi, le-a spus:

— Cavalerilor, o vorbă înţeleaptă a noastră zice, că trebuie să începi să tuşeşti înaintea slujbei de dimineaţă, iar de băut, să bei înainte de a te aşeza la masă.

Noi o să facem altminteri: o să bem acum, iar de tuşit, o să tuşim diseară. La care Gargantua a spus:

— Doftorii aşa ne învaţă, că nu-i sănătos să te grăbeşti a bea

numaidecît după ce te-ai trezit din somn. Se cuvine mai întîi să-ţi cureţi pipota de prisosuri, şi de celelalte.

— Aşa o fi după doftoricescul meşteşug, a spus călugărul, dar să mă ia naiba, dacă nu-s pe lume mai mulţi bătrîni beţivi, decît doftori bătrîni. Eu am cu setea o învoială: să nu ne despărţim niciodată! Împreună ne culcăm, laolaltă ne sculăm. Ia-te, dacă vrei, după sfatul felcerilor. Eu rămîn la sertăraşul meu.

— Care?

— Sertăraşul unde îmi ţin cartea cu rugăciuni, a răspuns călugărul. Asemenea şoimarilor, care înainte de-a da eretelui să mănînce, îi azvîrlă cîte o labă de găină, ca să-i cureţe creierii şi să-i aţîţe pofta, eu iau dis-de-dimineaţă această drăgălaşă carte de rugăciuni şi îmi limpezesc inima ca să pot să beau.

— Şi cum împărţi rugăciunile? a întrebat Gargantua.

— Aşa cum spune Fecamp: trei psalmi şi trei parabole, nici mai mult, nici mai puţin. Eu nu sînt un rob al rugăciunilor. Rugăciunile sînt pentru oameni, nu oamenii pentru rugăciuni. În ce mă priveşte, le scurtez sau le lungesc după voie, ca scările la şaua de călărie. *Brevis oratio penetrat coelos, longa potatio evacuat scyphos*[71]. Unde scrie?

— Naiba să mă ia, dacă ştiu, a răspuns Ponocrat. Dar bine le mai potriveşti, mînzule!

— Îţi semăn dumitale, a răspuns călugărul. *Venite apotemus*.[72] Hai să bem!

Le-au pus dinainte fel de fel de ciorbe drese cu mirodenii şi cărnuri rumenite pe cărbuni încinşi; iar călugărul n-a băut nici un strop mai mult decît şi-a turnat.

Unii au rămas să-i ţină isonul, alţii s-au ridicat de la masă mai în grabă; dar pînă la urmă toţi s-au dus să-şi aleagă armele şi să se îmbrace în zale de luptă. Mai cu voie, mai fără voie, l-au înarmat şi pe fratele Ioan, deşi lui i-ar fi fost de-ajuns anteriul înfăşurat peste burtă, prăjina cu cruce în vîrf şi puterea pumnului. Ca să le facă celorlalţi pe plac, s-a lăsat înzăuat din creştet în călcîie, a pus şaua pe unul din fugarii cei mai iuţi ai regelui, şi şi-a aninat un paloş la cingătoare.

Gargantua, Ponocrat, Gimnast, Eudemon, cu alţi douăzeci şi cinci de războinici dintre cei mai viteji ai lui Grandgousier, înarmaţi pînă în dinţi, au plecat împreună cu călugărul, călări ca sfîntul Gheorghe purtînd cîte-un puşcaş la coada calului.

CAPITOLUL XLII

Cum i-a îmbărbătat călugărul pe tovarăşii lui şi cum a rămas spînzurat de un copac

Porniră, aşadar, în cercetare vitejii cavaleri, hotărîţi să adulmece urma duşmanului şi să ocolească primejdiile, aşteptînd ceasul cel mare al cumplitei bătălii. Călugărul, ca să-i îmbărbăteze, le spunea:

— Copii, să n-aveţi teamă şi să mă urmaţi cu încredere. Domnul să fie cu noi, şi sfîntul Benedict de-asemenea! Dacă aş avea atîta putere pe cît sînt de hotărît, vi i-aş jumuli pe toţi ca pe nişte boboci de raţă. De nimic nu mi-e teamă, decît numai de puşti. Cristelnicul mănăstirii noastre m-a învăţat o rugăciune care te fereşte de plumbi; din păcate nu-mi va fi de nici un folos, fiindcă nu cred în puterea ei. În schimb, crucea mea o să facă minuni! Să-l ferească pe oricare din voi să dea bir cu fugiţii, că-l călugăresc în locul meu, lua-m-ar naiba! Îi pun anteriul în spinare şi-l vindec de boala fricii. Nici ogarul domnului de Meurles Mierloiul, după cum ştiţi, nu era bun de nimic, dar după ce i-au legat la gît un anteriu, nu mai scăpa nici o vulpe, necum vreun iepure. Cu toate căţelele din împrejurimi îşi făcea de lucru, deşi fusese pînă atunci vlăguit *et de frigidis et maleficiatis*[73].

Rostind de-a călare aceste vorbe cam aspre, călugărul a trecut pe sub un nuc din marginea drumului spre Sălcii; şi, fără să bage de seamă, deschizătura coifului i s-a aninat de ciotul unei crengi mai joase. Fratele Ioan a înfipt cu putere pintenii în burta calului, iar acesta, simţitor de felul lui, a ţîşnit ca o săgeată. Încercînd să desprindă coiful, care rămăsese agăţat, călăreţul în goană a dat drumul frîului, şi s-a apucat cu amîndouă mîinile de cracă; dar simţi cum şaua fuge de sub el, şi rămase spînzurat în nuc. A început să strige după ajutor, văitîndu-se că moare şi că a fost trădat. Eudemon, care l-a zărit cel dintîi, i-a spus lui Gargantua:

— Stăpîne, vino să vezi pe Avesalom spînzurat.

Gargantua s-a oprit, s-a uitat mai de aproape la călugăr, şi văzînd cum stătea atîrnat de cracă, a spus:

— Asemănarea cu Avesalom nu-i potrivită, căci fiul lui David a rămas spînzurat de chică, pe cînd călugărul nostru, fiind ras în creştet, s-a agăţat de urechi.

— Ajutor! Dracu m-a luat! striga călugărul. Acum v-aţi găsit să trăncăniţi? Sînteţi ca predicatorii papei, care cînd văd pe aproapele lor în primejdie de moarte, în loc să-i vină în ajutor, îl îndeamnă sub afurisenie, să se spovedească şi să se spele de păcate. Cînd i-oi vedea şi eu căzînd în rîu gata să se înece, în loc să le întind mîna să-i scap, o să le ţiu o predică lungă, pînă i-oi vedea că s-au dus la fund.

— Nu te mişca, îngerelule, l-a îmbărbătat Gimnast, că viu să te slobod din şireang. N-o să las eu să piară spînzurat un *monachus* atît de drăgălaş!

Monachus in claustro Non valet ova duo: Sed quando est extra, Bene valet triginta.[74]

Am văzut, de cînd sînt pe lume, pe puţin cinci sute de spînzuraţi,

dar nici unul nu arăta atît de frumuşel cu laţul de gît. Dacă aş şti că îmi stă şi mie tot atît de bine, m-aş învoi să rămîn spînzurat pînă la adînci bătrîneţi.

— Lasă predica! a strigat călugărul. Ajută-mă, pentru numele lui Dumnezeu, dacă de numele *Celuilalt* nu vrei să ştii. Jur pe poalele anteriului, că o să-ţi pară rău, *tempore et loco ftrelabitis*[75].

Gimnast a descălecat, şi suindu-se în nuc l-a înşfăcat pe călugăr cu o mînă de subsuori, iar cu mîna cealaltă i-a desprins coiful agăţat de cracă. Fratele Ioan s-a lăsat binişor la pămînt, iar Gimnast a sărit din copac alături de el.

Cum s-a văzut pe picioare, călugărul şi-a desprins platoşa, a aruncat coiful pe cîmp, apoi, una după alta, toate părţile armurii, păstrînd în mînă numai crucea cu prăjina; a încălecat din nou pe calul pe care Eudemon îl strunise din fugă, şi a pornit mai departe, alături de soţii lui de luptă, de-a lungul drumului spre Sălcii.

CAPITOLUL XLIII

Cum s-a întîlnit Gargantua cu vîrful oastei lui Picrocol şi cum călugărul a răpus pe căpitanul Tragevînt, fiind apoi prins de duşmani

Aflînd din spusele celor scăpaţi cu fuga felul cum Maţegoale fusese măcelărit, Picrocol fu cuprins de o straşnică mînie, auzind că o ceată de diavoli tăbărîseră asupra oamenilor lui. Sfatul căpitanilor a ţinut toată noaptea. Căpitanii Repezel şi Taielemne au ajuns la încheierea că puterea lui Picrocol era atît de cumplită, încît lesne va răpune pe toţi dracii din iad, ceea ce Picrocol nu prea credea, şi de aceea nici linişte n-avea.

A trimis sub ascultarea contelui de Tragevînt o poteră de şase sute de călăreţi iuţi, cu arme uşoare, stropiţi toţi cu agheasmă şi purtînd fiecare un patrafir în spinare, ca prin puterea apei sfinţite şi a binecuvîntatelor odăjdii, dracii să se împrăştie, chiar dacă le-ar ieşi cumva în cale.

Cercetaşii lui Picrocol au ajuns într-o goană pînă la Vauguyon şi Maladerye, dar neîntîlnind ţipenie de om, au trecut mai departe şi, luînd-o la deal, au ajuns la un sălaş de ciobani. Aici au dat peste cei cinci pelerini, pe care, batjocorindu-i şi legîndu-i ca pe nişte iscoade, i-au mînat din urmă, cu toate ţipetele, plîngerile şi jurămintele lor. Apoi au coborît spre Seuille.

Gargantua, care le auzise paşii, a spus oamenilor lui:

— Prieteni, în curînd vom da faţă cu duşmanii. Sînt de zece ori mai numeroşi decît noi. Ce spuneţi? Să pornim asupra lor?

— Şi ce naiba alta am putea face? a zis călugărul. Oamenii nu preţuiesc după numărul, ci după vitejia lor.

Apoi a strigat:

— Pe ei, diavolilor! Pe ei!

Auzind această chemare la luptă, duşmanii n-au mai stat la îndoială că au de-a face cu dracii, şi-au luat-o toţi la sănătoasa, afară de Tragevînt, care cu lancea în cumpănire s-a aruncat asupra călugărului, izbindu-l în piept. Fierul, lovindu-se de platoşa fermecată a anteriului, s-a sfărîmat în bucăţi ca o lumînare frîntă pe nicovală. Năpustindu-se la rîndul lui asupra potrivnicului, călugărul l-a pălit cu prăjina crucii în spate, drept între gît şi umăr, dar atît de fulgerător şi de vîrtos, că Tragevînt şi-a pierdut cumpătul şi s-a prăbuşit împleticindu-se, sub picioarele calului.

Zărind patrafirul pe care căpitanul îl purta de gît, călugărul i-a spus lui Gargantua:

— Ăştia-s popi, iar popii sînt numai jumătăţi de călugăr. Sfinte Ioane, eu sînt călugăr pe de-a întregul, şi am să-i omor pe toţi ca pe nişte muşte!

A pornit în goana mare asupra fugarilor şi ajungîndu-i din urmă, a început să izbească în grămadă, secerîndu-i ca pe-un lan de secară.

Gimnast a întrebat dacă trebuie să intre şi el în luptă, dar Gargantua i-a spus:

— Nicidecum. Buna socoteală a luptei cere să nu împingi pe duşman pînă la deznădejde, fiindcă îi întăreşti puterile şi-i sporeşti curajul. Învinşii n-au decît o scăpare, să nu mai nădăjduiască în ea. Multe biruinţe le-au fost smulse biruitorilor, fiindcă nu s-au mulţumit cu ce-au dobîndit, ci au vrut să treacă totul prin foc şi sabie, nelăsînd în viaţă nici măcar un războinic dintre cei învinşi, care să ducă acasă vestea înfrîngerii. Lasă duşmanului tău porţile deschise şi întinde-i mai degrabă o punte de aur pe drumul lui de întoarcere.

— Aşa e, a spus Gimnast, dar călugărul îi goneşte din urmă.

— Cu atît mai amarnică le va fi soarta, a spus Gargantua. Pentru orice împrejurare, noi să nu ridicăm tabăra şi să aşteptăm în linişte. Cunosc apucăturile vrăjmaşului. El nu se călăuzeşte după nici o judecată, ci orbecăieşte la întîmplare.

Au rămas, aşadar, în aşteptare sub nuci, în vreme ce călugărul urmărea pe fugari, pocnind pe toţi cîţi îi ieşeau în cale, fără să cruţe pe nici unul; pînă cînd a întîlnit un călăreţ, care purta la coada calului pe unul din cei cinci pelerini din salată. Acesta, văzînd că fratele Ioan se pregătea să-l pălească, a strigat:

— Domnule stareţ, părinte, sfinţia ta, nu mă lăsa, scapă-mă! Auzind aceste cuvinte, duşmanii s-au oprit din fugă, şi văzînd că un singur călugăr dezlănţuise acel iureş, au tăbărît asupra lui şi au început să dea în el ca într-un măgar de lemn. Dar fratele Ioan avea pielea tare şi

nimic nu simţea. Lăsînd pe călugăr în paza a doi arcaşi, duşmanii s-au reîntors la luptă, şi nemaivăzînd pe nimeni venind asupra lor, şi-au închipuit că Gargantua a luat-o la fugă cu toată ceata lui. S-au îndreptat spre nuci în goana mare, cu gîndul de a-i prinde din urmă, lăsînd pă călugăr în seama celor doi arcaşi.

Gargantua, desluşind de departe tropotul şi nechezatul cailor, a spus oamenilor săi:

— Fraţilor, aud cum duşmanul se apropie şi zăresc pe cîţiva venind asupra noastră. Să ne ascundem pe aproape şi să le aţinem calea. Vom şti să-i primim cum se cuvine, spre cinstea noastră şi spre pieirea lor.

CAPITOLUL XLIV

Cum a doborît fratele Ioan pe cei doi arcaşi şi cum a fost înfrîntă potera lui Picrocol

Călugărul, văzînd pe călăreţii vrăjmaşi pornind în goană, şi-a închipuit că vor năvăli asupra lui Gargantua şi-a oamenilor săi, şi era nespus de mîhnit că nu le putea sări în ajutor. A privit cu luare-aminte la cei doi arcaşi lăsaţi să-l păzească, şi care se arătau foarte supăraţi că n-au pornit dimpreună cu ceilalţi, pentru a mai prăda ce-a rămas. Mereu îşi întorceau ochii spre vîlceaua pe unde se lăsau la vale călăreţii. Călugărul chibzuia aşa în gîndul lui: „Oamenii aceştia nu se pricep să lupte; nici jurămînt nu mi-au cerut, nici buzduganul nu mi l-au luat".

Mai înainte ca arcaşii să prindă de veste, a apucat în mîini crucea şi l-a pocnit pe cel din dreapta, retezîndu-i în întregime vinele jugulare, arterele sfagicide ale gîtului şi gargareonul pînă la cele două adene; apoi izbindu-l încă o dată, i-a fărîmat măduva spinării între a doua şi a treia vertebră. Arcaşul a căzut mort. În aceeaşi clipă, călugărul a întors calul spre dreapta şi s-a năpustit asupra celui de-al doilea, care, văzîndu-şi soţul răpus şi primejdia morţii deasupra capului, a început să strige din adîncul bojocilor:

— Stai, domnule părinte, nu da! Nu da, sfinţia ta, iartă-mă! Călugărul i-a răspuns:

— Domnule fiu, pînă aici ţi-a fost! Ţi-ai găsit naşul.

— Nu da, cuvioşia ta! Să dea Dumnezeu să ajungi vlădică!

— Să n-am parte de haina pe care o port, dacă nu te-oi face cardinal? Îndrăzniţi voi să luaţi ostatic pe-un om al bisericii? Am să-ţi pun pălărie roşie în cap, cu mîna mea!

Arcaşul striga şi mai amarnic:

— Domnule călugăr, domnule vlădică, domnule cardinal, domnule ce vrei să fii... Vai de mine! aoleo! hîc! Nu da, sfinţia ta, mă predau...

— O să te prea-dau eu, dracului! a spus călugărul, şi dintr-o singură lovitură i-a scurtat capul, retezîndu-i scăfîrlia sub osul petrux, zdrobindu-i cele două oase bregmatice, legătura sagitală şi cea mai mare parte din osul coronal; i-a tăiat cele două meninge şi i-a despicat în adîncime ventricolele dinapoi ale creierului. Ţeasta îi atîrna pe umăr, prinsă numai în pielea pericranului, ca o scufie de doftor: neagră pe dinafară, roşie pe dinăuntru. Arcaşul a căzut fără suflare la pămînt.

Călugărul a dat pinteni calului, pornind pe urmele vrăjmaşilor, care între timp se întîlniseră în drum cu Gargantua şi însoţitorii săi. Gargantua, cu trunchiul lui de arin, Gimnast, Ponocrat, Eudemon şi ceilalţi cu armele, îi căsăpiseră atît de cumplit, că rîndurile lor se răriseră, iar cei rămaşi fugeau care încotro, zăpăciţi, aiuriţi, îngroziţi, ca şi cum le-ar fi ieşit moartea în fată. Văzut-aţi vreodată un măgar, căruia i s-a vîrît o muscă sub coadă, cum o zbugheşte la fugă, rupe căpăstrul, zvîrlă povara din spinare, nu mai răsuflă si nu se mai opreşte, nimic nu mai vede şi de nimic nu mai ţine seamă, gonind bezmetic în lungul drumului, fără să ştie încotro porneşte şi cine îl mînă de la spate? Aşa goneau oamenii aceia, ca nişte ieşiţi din minţi, fără să ştie unde fug, mînaţi dinapoi de spaima care le pătrunsese în oase.

Văzînd călugărul, că fugarii nu se mai gîndeau decît să-şi scape pielea, a descălecat, s-a suit pe un prag de stîncă la marginea drumului şi prinzînd în mînă ciomagul cu cruce, s-a pornit să izbească în dreapta şi-n stînga, fără milă şi fără cruţare. Atît de mulţi a ajuns să doboare şi să ucidă, încît prăjina i s-a rupt în două. Atunci, socotind în gîndul lui că măcelărise destui, i-a făcut scăpaţi pe ceilalţi, ca să poată spune acasă ce-au păţit.

Apucînd securea din mîna unuia care zăcea mort, s-a întors pe muchea de stîncă, privind în urmă cum fug duşmanii, şi fără a uita, călcînd printre leşuri, să adune suliţele, săbiile şi archebuzele celor căzuţi. A dat drumul celor cinci pelerini, lăsîndu-le caii duşmanilor care îi duceau legaţi; iar pe Taielemne l-a luat ostatic.

CAPITOLUL XLV

Cum i-a însoţit călugărul pe pelerini şi ce vorbe frumoase le-a spus Grandgousier

Potolindu-se dîldora bătăliei, Gargantua cu toţi oamenii săi (mai puţin călugărul) a întins-o spre casă, iar pe la revărsatul zorilor i s-a înfăţişat lui Grandgousier, pe care l-a găsit în pat, rugîndu-se la icoane pentru viaţa şi biruinţa alor lui. Văzîndu-i pe toţi teferi şi nevătămaţi,

i-a îmbrăţişat fierbinte şi le-a cerut veşti despre călugăr. Gargantua i-a răspuns, că fratele Ioan rămăsese în mîna duşmanilor.

— N-o să le meargă bine! a spus Grandgousier. Aşa crede lumea că se întîmplă cînd îţi iese un popă în cale.

Grandgousier porunci să se pregătească pe seama luptătorilor un ospăţ straşnic, pentru împrospătarea puterilor şi bucuria inimii. Cînd s-au adus bucatele, l-au poftit pe Gargantua la masă dar Gargantua se simţea atît de îngrijorat de lipsa călugărului, încît n-a voit nici să mănînce, nici (mai ales) să bea. Deodată, fratele Ioan s-a arătat în carne şi în oase, începînd să strige de la poartă:

— Un ulcior de vin rece! Gimnast, prietene, am sosit!

Gimnast a ieşit în curte şi l-a văzut pe fratele Ioan venind cu cei cinci pelerini după el, şi cu Taielemne prins. Gargantua şi ceilalţi prieteni i-au ieşit înainte, întîmpinîndu-l cu bucurie mare şi l-au dus în faţa lui Grandgousier, care l-a întrebat despre cele întîmplate. Călugărul i-a povestit cum l-au încolţit duşmanii, cum i-a răpus pe cei doi arcaşi, ce măcel făcuse în calea lui, cum a scăpat viaţa pelerinilor şi cum l-a luat cu el pe Taielemne. Apoi s-au aşezat la masă şi s-au ospătat cu voie bună laolaltă.

Grandgousier a chemat apoi la sine pe cei cinci călători, întrebîndu-i de unde au venit şi încotro se îndreptau. Unul din ei, anume Lasdaler, a răspuns pentru toţi:

— Măria ta, eu sînt din Saint-Genou-Berry; ăsta e din Pallau; dumnealui din Onzay; ăstălalt din Argy; cel de colo din Villebrenin. Venim de la Sfîntul-Sebastian, de lîngă Nantes, şi ne întoarcem acasă fără grabă: două poşte şi-un popas.

— Bine, bine, a spus Grandgousier. Şi cu ce treburi aţi fost la Sfîntul-Sebastian?

— Am dat acatiste pentru ciumă, a răspuns Lasdaler.

— Aşa? Bieţii oameni! Credinţa voastră e că ciuma vine de la Sfîntul-Sebastian?

— Popii noştri aşa spun.

— Profeţi mincinoşi, care vă bagă în cap fel-de-fel de eresuri şi pîngăresc numele sfinţilor cei drepţi ai Domnului, punîndu-i în rînd cu duhurile răului! Homer zice că ciuma a fost trimisă în rîndurile oştilor greceşti de Apolo; aşa îşi închipuiesc poeţii o puzderie de zei răzbunători. Venise o dată un făţarnic de popă să predice la Sinais, spunînd că Sfîntul Anton ologeşte picioarele, sfîntul Eutrop stîrneşte dropica, sfîntul Gidas tulbură minţile, iar podagra vine de la Sfîntul-Genunchi. L-am certat aspru şi l-am pus la popreală. S-a burzuluit şi m-a numit eretic, dar de-atunci nici un negustor de acatiste n-a mai îndrăznit să calce pe pămînturile mele. Mă mir, cum regele vostru îngăduie la el acasă asemenea predicatori lipsiţi de ruşine, mai ticăloşi decît vrăjitorii, care prin farmece şi blesteme ar răspîndi molima în

ţară. Ciuma nu ucide decît trupul oamenilor, dar aceşti semănători de minciuni otrăvesc sufletele.

Rostind Grandgousier aceste cuvinte, a intrat în vorbă şi călugărul:

— Voi de unde sînteţi, prăpădiţilor?

— Din Saint-Genou[76], au răspuns aceia.

— Ce face părintele Deleu? Tot atît de straşnic bea? Dar ceilalţi călugări? Ce feluri de mîncare au învăţat să mai gătească? Sfinte Dumnezeule, voi porniriţi să vă închinaţi la sfinţi, iar în lipsa voastră, sfinţiile lor vă încalecă muierile.

— Hî, hî! a rîs Lasdaler. Despre a mea nu-mi fac nici o grijă. Cine o vede ziua, nu-şi mai primejduieşte oasele să sară noaptea pîrleazul.

— Să nu zici vorbă mare! a răspuns călugărul. Mai urîtă să fie decît Proserpina, tot găseşte, cu ajutorul lui Dumnezeu, unul care să-i umble pe sub fuste. Călugăraşii de primprejur ce păzesc? Meşterul bun nu lasă nici o roată neunsă. Lepra să mă mănînce, dacă n-o să vă găsiţi acasă nevestele cu burta plină! Pămîntul e rodnic la umbra mănăstirii.

— Ca apa Nilului în Eghipet, cum arată Straboniu şi după el Pliniu, în cartea a VII-a, cap. 3, care se revarsă pentru îndestularea trupului cu hrană, a spus Gargantua.

Iar Grandgousier a încheiat:

— Umblaţi sănătoşi, oameni buni. Dumnezeu-ziditorul să vă aibă în paza lui. Dar de-acum înainte să nu mai porniţi cu atîta uşurătate pe drumuri primejduite şi fără folos. Aveţi grijă de casă. Munciţi fiecare pe seama, voastră, creşteţi-vă copiii şi trăiţi după cum ne învaţă bunul apostol, sfîntul Pavel. Urmînd această cale vă veţi bucura de ocrotirea lui Dumnezeu, a îngerilor şi a sfinţilor, şi nici ciuma, nici altă năpastă nu vă va ajunge.

Gargantua i-a luat cu el şi le-a dat să mănînce, dar aceia nu mai conteneau cu oftările spunînd:

— Ce fericită e ţara asupra căreia domneşte un bărbat ca acesta! Vorbele pe care le-a rostit ne-au luminat şi ne-au întărit inima mai mult decît toate predicile pe care le-am auzit în oraşul nostru.

— Aşa zice Platon în cartea a V-a despre *Republică:* fericite sînt republicile unde regii filozofează şi filozofii domnesc.

Le-a umplut straiţele cu de-ale gurii şi ulcioarele cu vin bun. Le-a dat la fiecare cîte un cal să le poarte povara pe drum şi cîţiva bănuţi să aibă de cheltuială.

CAPITOLUL XLVI

Cum s-a purtat de omeneşte Grandgousier cu prinsul său Taielemne

Taielemne fu adus înaintea lui Grandgousier, iar acesta l-a întrebat despre cele puse la cale de Picrocol, voind a cunoaşte cu ce gînduri anume dezlănţuise atîta învălmăşeală. La care Taielemne a răspuns, că dorinţa lui Picrocol şi pofta lui ar fi fost să cuprindă ţara întreagă, dacă se putea, drept răzbunare pentru ocara ce-o suferiseră plăcintarii.

— E o pornire mult prea cutezătoare, a spus Grandgousier. Să nu te întinzi niciodată mai mult decît ţi-e pătura! A trecut leatul năvălitorilor, care răsluiau pămînturile altora, jefuind pe semenii lor fraţi creştini! Să mai încerci în zilele noastre să calci pe urmele unora ca Hercule, Alexandru, Anibal, Scipio, Cezar şi alţii ca ei, e o faptă potrivnică duhului Evangheliei, care ne porunceşte să păstrăm, să ocrotim şi să muncim ogoarele noastre, iar nu să tăbărîm cu vrăjmăşie asupra altora, asuprindu-i. Sarazinii şi varvarii de-altădată numeau aceasta vitejie; dar noi spunem că e răutate şi prădăciune. Stăpînul tău ar fi făcut mai bine să fi rămas la el acasă, văzîndu-şi de regeasca lui gospodărie, decît casa mea să mi-o calce, jefuindu-mă ca un duşman; căci o ţară cîrmuită cu înţelepciune sporeşte, pe cînd jaful şi tîlhăria numai pagube şi pustiire lasă în urma lor. Du-te cu Dumnezeu şi apucă-te de treburi folositoare; arată stăpînului tău greşeala de care acum îţi dai seama; gîndeşte-te la binele tău şi nu-l îndemna la primejdie, căci dacă avutul obştii se prăpădeşte, pierdute sînt şi ale noastre ale fiecăruia. Nimic nu-ţi cer a-mi plăti pentru răscumpărarea ta şi voi da poruncă să ţi se înapoieze armele şi calul. Aşa se cuvine să se poarte vecinii şi prietenii vechi între ei. Neînţelegerea ce între noi s-a ivit, eu nu pot s-o numesc război. Tot astfel zice şi Platon în *Republica* lui, că grecii, cînd ridicau armele unii împotriva altora, nu se războiau, ci se răzvrăteau; iar dacă, din păcate, aceasta se întîmplă uneori, cuvine-se a cîntări lucrurile cu măsură şi chibzuială. Dar chiar război de i-am spune, nu-i decît o sfadă fără însemnătate, care nu din adîncul inimii porneşte, căci nici unul din noi lovit în cinstea lui n-a fost, iar dacă bine judecăm, nu-i vorba de altceva decît de îndreptarea unor greşeli săvîrşite de oamenii noştri, de-ai noştri şi de-ai voştri vreau să spun, greşeli pe care, cunoscîndu-le, aţi fi putut să le treceţi cu vederea, de vreme ce pîrîtorii erau mai vrednici de mustrare decît de ocrotire, după ce m-am arătat gata să-i despăgubesc. Dumnezeu va judeca după dreptate neînţelegerea dintre noi. Dar mai bine să-mi pierd viaţa şi să văd cum mi se prăpădeşte avutul, decît numele lui să fie hulit de mine sau de vreunul din ai mei!

Spunînd aceste cuvinte a chemat la el pe călugăr şi înaintea tuturor l-a întrebat:

— Frate Ioane, iubite prietene, dumneata ai fost acela care l-ai prins în luptă pe acest căpitan Taielemne?

— Măria ta, a răspuns călugărul, dumnealui e aci de faţă, are vîrsta legiuită şi pare întreg la minte. Mi-ar veni mult mai lesne, dacă ar

spune-o el însuşi, decît să mă laud singur.

Căpitanul a mărturisit:

— Într-adevăr, măria ta, omul acesta m-a prins în luptă şi mă recunosc a fi ostaticul lui.

— Îi îngădui să se răscumpere? a întrebat Grandgousier pe călugăr.

— Nici nu mă gîndesc.

— Cît ceri să-l laşi în voia lui?

— Nimic! Nimic... Altele m-au îndemnat în luptă.

Grandgousier a poruncit ca în faţa lui Taielemne să i se numere călugărului şaizeci şi două mii de scuzi, ca răsplată pentru fapta sa. Precum s-a și făcut, iar în timp ce Taielemne se ospăta, Grandgousier l-a întrebat dacă primeşte să rămînă pe lîngă el sau ţine să se întoarcă la regele său. Taielemne a răspuns că aşa va face cum îl va sfătui.

— Dacă e aşa, i-a spus Grandgousier, atunci întoarce-te la regele tău şi Domnul să te-ajute!

I-a dăruit o sabie frumoasă de Vienne, cu teaca de aur şi minerul întreţesut în filigran, precum şi un colan, tot de aur, cîntărind şapte sute două mii de mărci, încrustat cu pietre nestemate şi preţuite la o sută şaizeci de mii de ducaţi. Iar pe deasupra o danie cuviincioasă de zece mii de ducaţi.

În sfîrşit, Taielemne a încălecat pe calul lui, iar Gargantua i-a dat treizeci de călăreţi şi o sută douăzeci de arcaşi sub ascultarea lui Gimnast, să-l păzească pe drum, însoţindu-l la nevoie pînă în porţile cetăţii Roche-Clermaud.

După plecarea lui Taielemne, călugărul a înapoiat lui Grandgousier cei şaizeci şi două de mii de scuzi, spunînd:

— Măria ta, nu-i acum vremea să faci asemenea daruri. Aşteaptă sfîrşitul luptei, că nu se poate şti ce se mai întîmplă. Războiul purtat fără bani îşi pierde răsuflarea degrabă. Banii sînt puterea războiului.

— Fie! a răspuns Grandgousier. La încheierea războiului, vă voi răsplăti regeşte, pe tine şi pe toţi cei care mă veţi sluji cu credinţă.

CAPITOLUL XLVII

Cum şi-a strîns Grandgousier oştile sale, cum a răpus Taielemne pe Repezel şi cum a fost ucis la rîndu-i, din porunca lui Picrocol

În zilele acelea început-au să sosească împuterniciţii din Besse, Marche-Vieux, Saint-Jacques, Trainneau, Parille, Riviere, Roches Saint-Paoul, Vaubreton, Pautille, Brechemont, Bourdes, Villeau-Mere, Huymes, Segre, Husse, Saint-Louant, Panzoust, Couldeaux, Verron, Coulaines, Chose Varenes, Borgueil, Ile Boucard, Croulay, Nassay,

Cande, Montsoreau şi alte locuri vecine, spre a-i da de veste lui Grandgousier, că aflînd despre prădăciunile lui Picrocol hotărîseră, în temeiul vechilor legături de prietenie, să-i vină în ajutor, din toate puterile, cu bani, cu oameni şi cu arme.

Banii, după socotelile ce-i trimiteau, însumau din partea tuturor, de şase ori douăzeci şi paisprezece milioane şi doi şi jumătate scuzi de aur. Oamenii erau în număr de cincisprezece mii lăncieri, treizeci şi două mii călărime mai uşoară, optzeci şi nouă mii puşcaşi, o sută patruzeci mii glotaşi de strînsură, unsprezece mii două sute puşti, bazilice, spirole, precum şi patruzeci şi şapte mii săpători: toţi oştenii cu leafă plătită înainte şi cu hrană pusă la păstrare pentru şase luni şi patru zile.

Acest ajutor, Grandgousier nici nu s-a grăbit să-l nesocotească şi nici pe de-a întregul nu l-a primit; ci mulţumind din toată inima trimişilor. le-a spus că va purta războiul în aşa fel, ca să nu mai fie de trebuinţă să pornească la drum atîţi oameni cumsecade. A dat unuia dintre ei împuternicire să vină cu oştile pe care le ţinea sub arme la Deviniere, la Chaviny, la Gravot şi la Quinquenais, adică două mii cinci sute de călăreţi înzăuaţi, şaizeci şi şase de mii pedestrime, douăzeci şi şase de mii tunari, două sute guri de foc, douăzeci şi două de mii săpători şi şase mii călărime uşoară, toţi împărţiţi în cete bine întocmite, avînd socotitorii lor, potcovarii, artelnicii, armurierii şi celelalte ajutoare trebuincioase pentru purtarea războiului. Ostaşii erau atît de dibaci în mînuirea armelor şi atît de bine înzestraţi; atît de strîns uniţi în jurul fiecărui steag şi răspunzînd atît de grabnic la poruncile căpitanilor; atît de repezi la fugă, atît de tari în bătălie şi atît de isteţi în primejdie, încît, dacă ar fi să caut o asemănare pentru rînduiala cu care se avîntau la luptă, m-aş gîndi mai degrabă la nişte tuburi de orgă, ori la rotiţele unui ceasornic, decît la o oaste de lefegii.

Întorcîndu-se Taielemne acasă, i s-a înfăţişat lui Picrocol şi i-a povestit cu de-amănuntul ce văzuse cu ochii şi ce pătimise el însuşi. L-a sfătuit să cadă la învoială cu Grandgousier, care după socotinţa lui era omul cel mai bun din lume. I-a mai spus, că nici un rost n-avea să dea năvală cu atîta înverşunare asupra unui vecin din partea căruia nu avusese nicicînd vreo supărare. Toate acestea numai pagubă şi nenorocire îi vor aduce, nefiind puterea lui atît de mare, încît Grandgousier să n-o poată răpune.

Nici n-a sfîrşit bine vorba, că Repezel a strigat:

— Nefericit e regele care ajunge să fie slujit de asemenea oameni lesne de năimit, cum îl cunosc acum pe Taielemne. Atît de puţin seamănă vitejia lui cu ceea ce a fost, încît după cum văd, s-ar fi dat bucuros de partea vrăjmaşilor, şi ca un trădător ar fi luptat împotriva noastră, dacă duşmanii s-ar fi învoit să-l primească în slujba lor; dar după cum cinstea e de toţi preţuită, fie prieteni ori duşmani, tot astfel

ticăloşia se dă pe faţă lesne şi e zvîrlită la o parte, ca o zdreanţă. Vrăjmaşul se slujeşte bucuros de mişei şi de vînzători dar cu aceeaşi scîrbă îi dispreţuieşte.

Auzind aceste vorbe de ocară şi neputînd a se mai stăpîni, Taielemne a scos sabia şi l-a străpuns pe Repezel, puţin mai sus de ţîţa stîngă, ucigîndu-l pe loc. Apoi a tras fierul din pieptul celui mort şi a spus liniştit:

— Aşa să piară toţi cei care pe slujitorii credincioşi îi hulesc!

Picrocol a fost cuprins dintr-o dată de o cumplită mînie, şi văzînd în mîna lui Taielemne sabia cea scumpă şi teaca atît de frumos împodobită, a răcnit:

— Ticălosule, ai primit în dar acest fier ca să ucizi în faţa mea, mişeleşte, pe cel mai iubit prieten al meu, pe Repezel?

Apoi a poruncit arcaşilor să-l rupă în bucăţi, ceea ce s-a săvîrşit cu atîta cruzime, încît toată încăperea s-a înroşit de sînge. Pe Repezel l-au îngropat cu mare cinste, iar trupul lui Taielemne a fost zvîrlit într-un şanţ, dincolo de zidurile cetăţii.

Vestea despre această cruntă ucidere s-a împrăştiat în rîndurile oastei întregi şi mulţi au început să mîrîie împotriva lui Picrocol, pînă cînd căpitanul Cotoi i-a spus:

— Măria ta, nu ştiu în ce fel se vor sfîrşi toate acestea. Oamenii au început să şovăie. Rîndurile lor se răresc şi merindele se împuţinează. Vrăjmaşii s-au întărit. Dacă vor porni să ne lovească, ne vor prăpădi cu totul.

— Pîrţ! a răspuns Picrocol. Ţipi ca un ţipar de apă dulce înainte de-a fi jupuit. Lasă-i să vie!

CAPITOLUL XLVIII

Cum l-a împresurat Gargantua pe Picrocol şi i-a nimicit toată oastea

Gargantua a luat sub porunca lui întreaga oaste. Tatăl său a rămas *în* cetate, îmbărbătînd pe oşteni cu vorbe bune, el a făgăduit daruri bogate tuturor celor care vor fi săvîrşit fapte de vitejie.

Ajungînd la vadul Vedei, oastea a trecut pe malul dimpotrivă, în luntre şi pe poduri plutitoare, fără să mai facă popas. Ţinînd seamă de aşezarea cetăţii, care era zidită pe-o înălţime priicioasă, Gargantua a hotărît să aştepte căderea nopţii. Dar Gimnast a spus:

— Măria ta, ştii cum sînt francezii; dacă vrei să faci o ispravă cu ei trebuie să-i iei repede. Atunci se dovedesc mai aprigi decît diavolii; dar dacă-i laşi pe tînjală, se moleşesc mai rău ca muierile. De aceea, eu aş zice să nu mai zăboveşti, ci, după ce oamenii îşi vor astîmpăra

foamea şi vor mai răsufla puţin, să-i porneşti la luptă de îndată.

Gargantua a găsit sfatul bun şi şi-a rînduit oastea de-a lungul cîmpului de bătălie, lăsînd ajutoarele în partea dinspre deal. Călugărul a luat cu el şase cete de pedestraşi dimpreună cu două sute de lăncieri, şi cu multă băgare de seamă a trecut prin mlaştini, pînă mai sus de Puy, pe drumul Loudon-ului.

Între timp s-a dezlănţuit bătălia. Oamenii lui Picrocol nu ştiau ce să facă: să iasă din bîrlog în întîmpinarea duşmanului? sau să stea cuibăriţi în cetate, aşteptînd? Dar Picrocol, în fruntea cîtorva pîlcuri de lăncieri, s-a repezit furios dincolo de ziduri, fiind primit ca la nuntă, cu o grindină de ghiulele, care se abăteau dinspre coasta unde Gargantua aşezase tunurile. Cei din cetate răspundeau cum puteau mai bine, dar fără nici un folos, căci împuşcăturile lor băteau prea sus şi nu ajungeau la ţintă. Vreo cîţiva din ceata lui Picrocol, scăpînd de sub bătaia puştilor, s-au aruncat valvîrtej asupra alor noştri, dar s-au pomenit împresuraţi şi azvîrliţi la pămînt. Au încercat să dea înapoi, dar călugărul le-a tăiat calea, risipindu-i în neorînduială. Cîţiva din oştenii lui Gargantua au pornit asupra lor să-i căsăpească, dar fratele Ioan i-a oprit de teamă să nu se resfire prea mult pe cîmp în urmărirea fugarilor, iar cei din cetate să nu tabere asupra lor zărindu-i împrăştiaţi. Aşteptînd o bucată de vreme şi văzînd că duşmanul nu se mai arată, călugărul a trimis pe ducele Frontist la Gargantua, îndemnîndu-l să cuprindă coasta din stînga dealului, pentru a-l împiedica pe Picrocol să se întoarcă pe poarta cea mare în cetate. Ceea ce Gargantua a îndeplinit în grabă, trimiţînd într-acolo patru companii din garda lui Sabast; dar nici n-au atins bine creasta şi s-au întîlnit faţă-n faţă cu Picrocol şi cu lăncierii care îl urmau în retragere. Oamenii lui Gargantua s-au aruncat asupra lor lovindu-i cu toată puterea; dar ghiulelele şi săgeţile zvîrlite de pe ziduri le pricinuiau alor noştri pierderi grele. Văzînd aceasta, Gargantua n-a mai zăbovit şi a pornit în ajutorul lor, bătînd vîrtos cu toate puştile acea parte a cetăţii şi silind întreaga oaste duşmană să se strîngă în apărarea locului primejduit.

Iar călugărul, dîndu-şi seama că zidurile sub care se găsea rămăseseră fără pază şi fără apărare, s-a năpustit cu o mînă de oameni asupra meterezelor şi le-a cuprins lesne; fiindcă orice oaste care izbeşte fără veste, mai multă spaimă stîrneşte în rîndurile duşmanului, decît aceea care nu se bizuie decît pe puterea ei. S-a ferit fratele Ioan să facă cel mai mic zgomot, pînă cînd toţi ai lui au ajuns pe creasta zidului; numai cei două sute de lăncieri au rămas în vale, pentru a face faţă oricărei împrejurări neaşteptate.

Înfiorînd întreg văzduhul de strigăte, fără a mai întîlni vreo împotrivire, călugărul cu cei din ceata lui se năpustiră asupra străjerilor din poartă omorîndu-i pe toţi. Au deschis poarta şi au dat

drumul în cetate celor două sute de lăncieri; apoi au pornit în goana mare către poarta de la răsărit, unde era învălmăşeala cea mare; izbind pe duşman din spate l-a dat peste cap.

Cei din cetate, văzîndu-se copleşiţi şi împresuraţi, de toate părţile, de ostaşii lui Gargantua, s-au dat prinşi în mîna călugărului, cerîndu-i îndurare. Fratele Ioan le-a poruncit să lepede armele, după care, gonindu-i din urmă, i-a grămădit şi i-a încuiat prin biserici, avînd grijă să strîngă de peste tot crucile de lemn şi să pună pază la uşi, ca nu cumva vreunul să fugă.

Deschizînd poarta de la răsărit, călugărul a ieşit afară din cetate în ajutorul lui Gargantua. Picrocol, crezînd că sînt ai lui, a prins curaj şi şi-a mai strîns o dată rîndurile, pînă ce Gargantua a strigat:

— Frate Ioane! Prietene! Bine-ai venit!

Atunci, dîndu-şi seama că e pierdut, Picrocol a luat-o la goană ca un desmetic, cu toată ceata după el. Gargantua i-a fugărit pînă aproape de Vaugaudry, tăind la ei şi ucigîndu-i. Apoi a poruncit trîmbiţaşilor să sune sfîrşitul luptei.

CAPITOLUL XLIX

Cum a fugit Picrocol, ce nenorociri l-au ajuns şi ce-a hotărît Gargantua după sfîrşitul luptei

În prada deznădejdii, Picrocol a încercat să răzbată spre Ile-Bouchard, dar pe drum, aproape de Riviere, calul i s-a poticnit şi s-a rostogolit în şanţ. Cuprins de furie, Picrocol a tras sabia şi l-a înjunghiat. Neavînd alt fugar la îndemînă s-a repezit să încalece pe măgarul care trăgea la moară, dar morarii au prins de veste, l-au luat la bătaie, l-au dezbrăcat, gol-goluţ şi i-au aruncat pe umeri în batjocură un sac zdrenţuit.

Regele becisnic a plecat ca vai de el mai departe. Trecînd gîrla la Port-Huaulx, a întîlnit o babă-vrăjitoare, căreia i-a povestit prin ce-a trecut; iar zgripţuroaica i-a profeţit că va ajunge din nou rege, cînd vor face plopii pere şi răchita micşunele. De la această întîmplare nu se mai ştie ce s-a ales din Picrocol. Am auzit deunăzi că ar fi ziler la Lyon şi că e tot atît de negru la suflet ca şi altădată. Umblă serta-ferta şi întreabă pe unii şi pe alţii, dacă plopii vor face pere în ăst-an, nădăjduind ca la culesul lor să-şi redobîndească domnia.

După ce a curăţit locul de duşmani, Gargantua şi-a numărat oamenii, aflînd cu bucurie că prea puţini căzuseră în luptă, printre care vreo cîţiva din pedestrimea căpitanului Tolmer. Ponocrat se alesese cu o lovitură zdravănă în platoşă. Gargantua a împărţit hrană ostaşilor pe căprarii, poruncind socotitorilor să plătească tot ce

cumpără cu bani peşin. Ţinînd seama că cetatea era acum a lui, nu voia să pricinuiască nicăieri nici o pabugă. Oamenii, după ce se vor fi ospătat, să fie chemaţi în piaţa cea mare a oraşului şi să i se dea fiecăruia leafa pe-o jumătate de an.

Acestea îndeplinindu-se, Gargantua a strîns resturile oastei lui Picrocol, cu prinţii şi căpitanii în frunte, vorbindu-le după cum urmează:

CAPITOLUL L

Cuvîntarea lui Gargantua către învinşi

„Părinţii şi strămoşii noştri aşa s-au deprins şi mintea astfel îi povăţuia, că voind a preamări amintirea bătăliilor cîştigate, mai bucuros înălţau prin bunătatea lor porţi şi altare în inima potrivnicilor, decît ziduri de piatră pe pămînturile ce le-au cuprins. Ei preţuiau mai mult recunoştinţa pe care dărnicia lor o sădea în cugetele vii, decît epitafurile fără grai, scrise pe columne, pe arcuri de triumf ori pe piramide, supuse măcinişului vremii şi pizmei oamenilor. Vă aduceţi aminte de bunăvoinţa pe care înaintaşii noştri au arătat-o bretonilor, după ce i-au înfrînt la Saint-Aubin-du-Cormier şi cînd fu dărîmată cetatea Parthenay. Aţi aflat de asemeni, şi aflînd n-aţi putut să nu vă minunaţi de îngăduinţa ce-au dovedit-o faţă de păgînii din Spania, care prădaseră, pustiiseră şi trecuseră prin foc şi sabie întreg ţărmul Mării, de la Olonne la Thalmondois. S-a umplut cerul de laudele şi mulţumirile pe care părinţii voştri şi voi înşivă i le-aţi adus, cînd Alfarbal, regele Canariei, pornit în nesăţioasa lui poftă de avere să jefuiască ostroavele Armoricului şi toate ţinuturile vecine, a fost biruit într-o luptă pe apă şi prins de tatăl meu, Dumnezeu să-l apere şi să-l ocrotească. Oricare alt rege ori împărat, chiar dintre cei care se numesc pe sine creştini, l-ar fi pedepsit fără cruţare, azvîrlindu-l în temniţă şi silindu-l să se răscumpere cu bani grei. Tatăl meu s-a purtat cu el blînd şi prietenos. L-a găzduit în palatul său şi, alduindu-l cu negrăită milostenie, i-a dat răvaş de drum şi l-a trimis acasă încărcat de daruri, de vorbe bune şi multe alte dovezi de prietenie. Ce s-a întîmplat după aceea? Reîntors în ţara lui, Alfarbal a adunat pe toţi prinţii şi pe toţi dregătorii, arătîndu-le omenia de care s-a bucurat şi cerîndu-le sfatul, pentru a da în faţa lumii întregi o dovadă a inimii lor voitoare-de-bine, drept răspuns la cinstita noastră bunăvoinţă. Într-un singur glas au hotărît să ne îmbie toate pămînturile şi moşiile lor, întreg regatul, lăsîndu-ne puterea deplină de-a hotărî asupra lor, după bunul nostru plac. Alfarbal însuşi s-a înapoiat curînd în fruntea a nouă mii treizeci şi opt de corăbii încărcate, aducînd cu el nu numai

bogăţiile sale şi ale neamului său regesc, ci avutul mai tuturor ţărilor stăpînite de el; căci pe ţărmul de unde pornise şi oriunde a poposit în drumul său, s-au strîns mulţime de oameni, aruncînd în corăbii aur, argint, inele, giuvaeruri, mirodenii, balsamuri şi miresme, pelicani, maimuţe, arici şi alte vietăţi. N-a rămas nici un urmaş de neam mai înstărit, care să nu aducă în dar ce-avea la casa lui mai de preţ. Sosind la noi, Alfarbal s-a închinat înaintea tatălui meu şi a vrut să-i sărute picioarele; dar tatăl meu nu l-a lăsat ca astfel să se umilească, ci l-a îmbrăţişat faţă de toţi ca pe un prieten, iar darurile aduse nu s-a învoit să le primească, fiind din cale-afară de scumpe. Alfarbal s-a legat să-i fie rob pe viaţă cu întreg neamul lui, ceea ce de asemeni tatăl meu n-a primit, socotind că nu era lucru drept.

Alfarbal a întocmit atunci un hrisov, prin care ne-a lăsat nouă toate pămînturile şi întregul lui regat, dînd pentru aceasta învoire scrisă, iscălită cu mîna lui şi întărită de mărturia celor îndrituiţi a o face. Nici această danie n-a fost primită; pergamentul a fost aruncat în foc, iar tatălui meu i-au lăcrimat ochii de bucurie, văzînd cinstea minunată şi cugetul drept al canarienilor. Prin vorbe potrivite şi cu grijă alese i-a încredinţat, că purtarea lui nu era vrednică de atîta răsplată, iar binele pe care li-l făcuse nu preţuia mai mult ca podoaba unui nasture; dacă le-a arătat oarecare îngăduinţă, era de datoria lui s-o facă. Dar Alfarbal cu atît mai mult stăruia să-şi arate mulţumirea şi să-i ridice în slavă bunătatea. Şi sfîrşitul sfîrşitului care a fost? În loc de o răscumpărare smulsă prin silnicie, pentru care am fi putut să cerem de douăzeci de ori o sută de mii de scuzi luînd ostatici pe fiii lui vîrstnici, Alfarbal s-a legat singur să ne plătească, an de an, un tribut de două milioane, aur curat de douăzeci şi patru de carate, pe care ni l-a numărat, din primul an, fără amînare. În al doilea an, canarienii ne-au plătit, de bună-voia lor, douăzeci şi trei de sute de mii de scuzi, în al treilea, douăzeci şi şase de sute de mii, în al patrulea, trei milioane, şi tot astfel pînă cînd ne-am văzut siliţi noi înşine să-i rugăm a nu se mai socoti datori cu nimic. Aceasta e puterea recunoştinţei, căci vremea care şterge şi macină totul, face să crească şi să sporească fapta frumoasă; iar binele pe care l-ai dăruit o dată unui om cu mintea sănătoasă, necontenit rodeşte în sufletul lui curat şi în dreapta lui amintire. Nevoind, aşadar, să trec peste bunătatea moştenită de la străbunii mei, vă las în voia voastră, nesupăraţi şi stăpîni pe viaţă ca şi pînă acum. Mai mult decît atît, la plecare veţi primi fiecare simbria pe trei luni, ca să vă puteţi reîntoarce acasă, în mijlocul alor voştri. Şase sute de lăncieri şi opt mii de pedestraşi vă vor însoţi şi vă vor apăra, sub ascultarea scutierului meu Alexandru, ca să nu fiţi cumva supăraţi pe drum de ţărani. Dumnezeu să vă ajute! Îmi pare rău din toată inima, că Picrocol nu se află printre voi. L-aş fi făcut să înţeleagă, că n-am voit acest război; nici să-mi măresc avutul, nici să-mi sporesc

renumele. Dar, fiindcă s-a făcut el însuşi nevăzut şi nu poate fi aflat nicăieri, voiesc ca regatul să rămînă fiului său, care nevrîstnic fiind, căci n-a împlinit încă cinci ani, va sta sub îndrumarea şi privegherea prinţilor mai bătrîni şi a învăţaţilor ţării.

Şi fiindcă regatul, lăsat în părăsire, s-ar destrăma cu totul dacă ar cădea pradă lăcomiei unor cîrmuitori nesăţioşi, vreau şi hotărăsc ca Ponocrat să privegheze asupra lor cu toate drepturile, rămînînd alături de regescul prunc, pînă cînd acesta va fi în stare prin priceperea lui să cîrmuiască singur ţara. Socotesc, de asemeni, că a ierta cu pripită şi neprevăzătoare uşurinţă pe răufăcători, ar însemna să-i îndemnăm mai departe la jaf şi ticăloşie prin îngăduinţa pe care le-am arătat-o. Tot astfel Moise, care a fost în vremea lui cel mai blînd dintre oameni, pedepsea cu străşnicie pe toţi cei din neamul lui Izrael care se răzvrăteau. Împăratul Iuliu Cezar, cel atît de darnic, despre care Cicero spunea că puterea îi dăduse bogăţie ca să poată s-o împartă altora, ştia în mărinimia lui să ierte pe cei greşiţi ajutîndu-i să se întoarcă pe calea dreaptă, dar lovea fără cruţare pe aţîţătorii la răscoală. Avînd în faţa noastră aceste pilde, vă cerem ca înainte de plecare să ne daţi pe drăgălaşul Marquet, care prin purtarea lui neobrăzată a fost pricina acestui război; apoi pe ceilalţi plăcintari, care s-au făcut vinovaţi de a nu-l fi ţinut în frîu, şi în sfîrşit pe acei sfetnici, căpitani şi dregători ai lui Picrocol, care l-au aţîţat, l-au linguşit şi l-au îndemnat să treacă dincolo de hotarele dreptului său pentru a tulbura liniştea noastră."

CAPITOLUL LI

Cum au fost răsplătiţi luptătorii după biruinţă

Aceasta a fost cuvîntarea lui Gargantua, după care i s-au adus toţi răsculaţii ce-i ceruse, afară de Baltag, Ceapămică şi Baligă, care, cu şase ceasuri înainte de luptă, se făcuseră nevăzuţi, fugind val-vîrtej, fără să mai privească înapoi şi fără să răsufle, unul pînă pe valea Laignal-ului, altul pînă la pasul Vyre, iar al treilea pînă în Longroine. Mai lipseau doi plăcintari, care între timp muriseră. Celorlalţi nu le-a făcut Gargantua nici un rău, ci i-a trimis să învîrtească la teascurile tiparniţei, pe care tocmai în zilele acelea o pornise. Pe cei căzuţi în luptă i-a îngropat cu toată cinstea cuvenită; pe unii în valea Noirette-i, pe ceilalţi în cîmpul de la Bruleveille. Răniţii au fost adăpostiţi în Spitalul cel Mare. Socotind pagubele pricinuite oraşului şi locuitorilor lui, le-a plătit pe toate cu bani număraţi, după mărturia făcută sub jurămînt de fiecare. Apoi a întărit cetatea, punînd străji pretutindeni, pentru a feri oraşul de alte tulburări.

Despărţindu-se de oştenii lui, a mulţumit tuturor celor care luaseră parte la luptă, trimiţîndu-i să ierneze în taberele lor. A oprit numai pe cîţiva din Legiunea de Fier, a X-a, precum şi pe căpitanii de steag, ducîndu-i laolaltă în faţa lui Grandgousier. La vederea lor, unchiaşul s-a bucurat cum nu se poate spune şi i-a adunat pe toţi la un mare ospăţ; cel mai minunat din cîte s-au pomenit de pe vremea regelui Assur. Ridicîndu-se de la masă, Grandgousier a împărţit vitejilor întreaga zestre a sufrageriei sale, în greutate de opt sute de mii paisprezece bizanţi de aur: tăvi mari, castroane, talere întinse si talere adînci, potire, căni, sfeşnice, pocaluri, blide şi căldări de argint, cutii pentru cofeturi şi alte vase, numai de aur curat şi de argint, nemaipunînd la socoteală pietrele nestemate, giuvaierurile smălţuite şi alte podoabe, preţuind prin frumuseţea lor mai mult decît aurul şi argintul din care erau lucrate. Nu numai atît. A numărat în mîna fiecăruia, din visteria lui, cîte douăsprezece sute de mii de scuzi, iar pe deasupra le-a dăruit pe veci (dacă nu mureau fără urmaşi) pămînturile şi castelele vecine, după cum le era mai la îndemînă. Pe Ponocrat l-a aşezat la Roche-Clermaud, pe Gimnast la Couldray, pe Eudemon la Montpensier, pe Tolmer la Rivau, pe Ithybol la Montsoreau, pe Acames la Cande, pe Sabast la Gravot, pe Alexandru la Quinquenais, pe Sofronie la Ligre şi aşa mai departe.

CAPITOLUL LII

Cum a ctitorit Gargantua mănăstirea din Telem pentru fratele Ioan

Mai rămăsese nerăsplătit numai fratele Ioan. Gargantua voise să-l facă stareţ la Seuille, dar călugărul n-a primit. I-a îmbiat apoi mănăstirea Bourgueil sau pe cea de la Saint-Florent, care i-o plăcea din ele sau pe-amîndouă de-ar fi dorit. Fratele Ioan a răspuns însă hotărît, că nu vrea să-şi facă de lucru cu călugării; nici să le poarte de grijă, nici să le poruncească. „Cum aş putea (zicea el) să cîrmuiesc pe alţii, cînd nu-s în stare să mă stăpînesc nici pe mine. Dacă socoteşti că ţi-am fost de folos - şi aş putea să-ţi mai fiu - îngăduie-mi să înalţ o mănăstire după gîndul meu."

Rugămintea aceasta i-a plăcut lui Gargantua, care i-a dat în seamă întreg ţinutul Telemei, pînă la apa Loarei, cam două leghe depărtare de pădurea din Port-Huault; iar călugărul s-a legat să întemeieze o aşezare mănăstirească, fără asemănare în toată lumea.

— Mai înainte de toate, a spus Gargantua, să nu ridici împrejurul ei ziduri de cetate, cum sînt celelalte mănăstiri, dinadins întărite şi de

restul lumii despărţite.

— Drept ai vorbit! Zidurile despărţitoare sînt rău-sfătuitoare. În ţarcul închis cu muruială se-aude numai mîrîială; cei de dincolo de poartă, pizmă şi necaz ne poartă, iar noi, din chilii tînjim şi unii pe alţii ne bîrfim.

Fiindcă la unele tagme călugăreşti e obiceiul, ca de cîte ori pătrunde în mănăstire o femeie (vorbesc despre cele cucernice şi ruşinoase), să se spele cu leşie locul pe unde a călcat, fratele Ioan a hotărît, la rîndu-i, ca treaba aceasta să se facă temeinic şi cu băgare de seamă, ori de cîte ori s-ar strecura în mănăstire (din întîmplare) un călugăr sau o maică. Şi, pentru că în celelalte mănăstiri din lume toate trebile sînt socotite, şi orînduite de la ceas la ceas, fratele Ioan a statornicit ca în mănăstirea lui să nu fie, nicăieri, nici cadran, nici ornic, ci toate să se îndeplinească după nevoie şi la vremea lor.

— E adevărat, a spus Gargantua, că ţinînd socoteala ceasurilor, pierzi vremea degeaba. Ce foloseşti? Nu se poate închipui o neghiobie mai mare decît să-ţi rînduieşti viaţa după bătaia clopotului şi nu după simţul cel bun şi judecata minţii.

Pe vremea aceea nu se călugăreau decît femeile chioare, şchioape, gheboase, strîmbe, zălude, pocite sau betege, ca şi bărbaţii ologi din naştere, răpciugoşi, nerozi sau trîndavi. (- „La drept vorbind, a spus fratele Ioan, cînd femeia nu-i nici harnică şi nici frumoasă, ce faci cu ea?" - „O trimiţi la mănăstire", a răspuns Gargantua. - „Să facă umbră pămîntului", a spus călugărul.) Aşadar, s-a hotărît ca în mănăstirea fratelui Ioan să fie primiţi numai bărbaţi întregi, zdraveni şi frumoşi, iar femeile să fie tinere, plăcute şi, mai ales, bine făcute.

Fiindcă în mănăstirile de maici, bărbaţii nu puteau să pătrundă (decît fără voie şi pe ascuns), s-a statornicit ca în mănăstirea fratelui Ioan femeile să n-aibă drept de intrare în lipsa bărbaţilor, precum nici bărbaţii, dacă nu s-ar afla pe-acolo nici o femeie.

Şi pentru că, atît maicile cît şi călugării, o dată intraţi în mănăstire, erau legaţi, după un an de încercare, să rămîna monahi şi călugăriţe toată viaţa, s-a hotărît ca din mănăstirea fratelui Ioan, atît bărbaţii, cît şi femeile, să poată pleca oricînd vor pofti, în plină şi desăvîrşită voie.

Şi fiindcă, îndeobşte, călugării făceau trei legăminte: de înfrînare, de sărăcie şi de ascultare, s-a hotărît ca în mănăstirea fratelui Ioan fiecare să-şi poată lua femeie, să aibă avere şi să trăiască după bunul său plac.

Vîrsta legiuită pentru a intra în mănăstire s-a statornicit după cum urmează: femeile de la zece la cincisprezece ani, bărbaţii de la doisprezece la optsprezece.

CAPITOLUL LIII

Cum a fost zidită şi înzestrată mănăstirea telemiţilor

Pentru zidirea şi înzestrarea mănăstirii, Gargantua a dat, bine număraţi, douăzeci şi şapte de sute şi opt mii treizeci de miei cu lînă creaţă, plătiţi în fiecare an pînă ce întreaga lucrare va fi sfîrşită; a mai pus la o parte, din dările de la Divemille, şase sate şaizeci şi nouă de mii de scuzi însoriţi şi tot atîţia înstelaţi.

Pentru a întregi avutul şi gospodăria mănăstirii, i-a dăruit de veci douăzeci şi trei de sute nouă mii cinci sute paisprezece roze de aur englezeşti în scrisuri de pămînt, fără nici o sarcină şi pe de-a întregul răscumpărate, urmînd ca dobînzile să fie numărate în fiecare an, la poarta mănăstirii. A iscălit şi a întărit cu pecetea lui toate aceste danii.

Mănăstirea era o zidire în şase laturi. La cele şase unghiuri ale ei se ridicau şase turnuri înalte şi rotunde, întru totul asemenea, avînd fiecare o grosime de şaizeci de paşi.

Apa Loarei curgea pe lîngă turnul numit Arctic. Spre răsărit se înălţa turnul Calear, apoi celelalte patru: Anatol, Mesembrin, Hesper şi Crier. Depărtarea de la un turn la altul era de o sută de paşi. Clădirea întreagă avea şase caturi, socotind şi pivniţele. Catul al doilea era boltit ca o toartă de paner, iar celelalte caturi se arcuiau în brîuri de piatră, cioplite după chipul unor crengi de vîsc, cu sprîncene încondeiate deasupra ferestrelor. Acoperişul era din ţigle arse, îmbrăcate în cămaşă de plumb, iar sub marginea lui erau rînduite tot felul de chipuri bine potrivite şi frumos aurite. Olanele pentru scurgerea ploii, zugrăvite cu aur şi în albastru, erau prinse de zid între ferestre şi dădeau în şanţurile care purtau apa pe sub temeliile casei pînă la rîu.

Clădirea se ridica de o sută de ori mai măreaţă decît castelele din Bonivet, Chambord sau Chantilly, căci cuprindea nu mai puţin de nouă mii trei sute treizeci şi două de locuinţe, avînd fiecare iatac, cămară, odaie de lucru, altar de rugăciune şi ieşire spre sala cea mare. Înăuntrul clădirii, străbătînd fiecare turn, suia o scară răsucită în chip de melc, cu trepte tăiate în porfir, piatră arabă şi marmură însîngerată; lungimea fiecărei trepte era de douăsprezece picioare, iar grosimea ei de trei degete. Doisprezece stîlpi sprijineau scara de la un cat la altul.

Lumina pătrundea pe locurile de odihnă ale scării prin două arcade frumoase de templu vechi, care mărgineau o încăpere cu ferestre înalte, de aceeaşi lărgime ca şi scara. Treptele urcau pînă sub aripa acoperişului, răspunzînd, de fiecare parte, într-o sală mare de unde se despărţeau celelalte odăi.

De la turnul Arctic pornind şi pînă la Crier se înşirau rafturi mari cu felurite cărţi în limba greacă, latină, ebraică, franceză, toscană şi

spaniolă, rînduite după cuprinsul lor.

Drept la mijloc se desfăcea o scară minunată, prin care, intrînd de-afară, treceai pe sub o boltă largă de treizeci şi şase de coţi. Scara era atît de cuprinzătoare, încît şase ostaşi înarmaţi cu suliţele în cumpănire puteau să urce, umăr la umăr, pînă în vîrful ei.

Turnul Anatol era legat de Mesembrin prin mai multe săli mari şi frumoase, pe care se vedeau zugrăvite fapte de vitejie din vremurile vechi, întîmplări deosebite şi privelişti din toate ţinuturile lumii. De aici pornea altă scară, asemenea celor care coborau pînă pe ţărmul rîului. Pe uşa de la intrare se aflau scrise, cu slove vechi, cele ce urmează:

CAPITOLUL LIV

Pisania scrisă pe poarta cea mare a mănăstirii din Telem

Să nu intraţi, făţarnici şi bigoţi,
Maimuţe rebegite, ipocriţi,
Gămani coborîtori din ostrogoţi,
Cu gît sucit şi capete de goţi,
Călugări desfrînaţi şi urgisiţi,
Ţîrcovnici păduchioşi şi nărăviţi,
Gîlcevitori, măsluitori de cărţi,
Mutaţi-vă năravu-n alte părţi!
Fapta voastră rea în grădina mea
De s-ar oploşi,
M-ar înăbuşi
Şi m-ar îneca
Fapta voastră rea.
Să nu intraţi, clănţăi nesăţioşi,
Jălbari şi scribi ce jăcmăniţi norodul,
Ticluitori de pîre, mincinoşi,
Juzi ucigaşi, ce ne vînaţi cu codul
Mai rău decît pe clinii cei rîioşi,
În ştreang, de gît să vi se strîngă nodul!
Zbieraţi aiurea, că-n această casă
De pricini şi de certuri nu ne pasă.
Cu pricini şi ceartă
Nimeni nu ne ceartă,
Vieţuim în pace;
Numa-n voi mai zace
***Ura** ce vă poartă*
Cu pricini şi ceartă.
Să nu intraţi, voi lacomi cămătari,
Pleşcari de pantahuze, lipitori,
Cotoi vicleni, mişelnici dobîndari,
Zgîrciţi îngropători de bani murdari.
Scuipaţi-vă spurcatele comori,
Aţi supt destul, flămînzi socotitori,
Lingăi cu maţul spart şi chip pocit,
Aici ospăţul vostru s-a sfîrşit!
Faţă otrăvită
De fiară lihnită,
Piei din calea mea,
Du-te, piază-rea,
Moartea să te-nghită,
Faţă otrăvită!
Să nu intraţi, nerozi şi gugumani,
Irozi bătrîni, zăluzi şi cîrcotaşi,
Semănători de vrajbe, bădărani

Din ceata lui Tîndală, ţopîrlani,
Greci sau latini, la fel de pătimaşi
Nici voi, rîioşi, betegi şi nărăvaşi,
Urlaţi pe cîmp cu lupii răpănoşi,
Huliţi de lume, scîrnavi şi buboşi!
Cinste şi plăcere
Inima ne cere,
Bună mulţumire,
Veselă-nvoire,
Trupuri în putere,
Cinste şi plăcere.
Intraţi, cinstiţi şi vrednici cavaleri,
Bine-aţi venit şi bine-aţi revenit,
Tovarăşi buni de jocuri şi plăceri!
În orice vreme, ca pe nişte veri,
Pe oamenii de cinste i-am cinstit,
Oricît au fost de mulţi, i-am mulţumit,
Glumeţi şi sprinteni, veseli şi vioi,
Prieteni multdoriţi, poftiţi la noi!
Prieteni iubiţi,
Oaspeţi străluciţi,
La inimă darnici,
La pahare harnici,
Fiţi bineveniţi,
Prieteni iubiţi!
Intraţi, toţi cei ce-n lume, cu dreptate
Cuvîntul din Scripturi îl tălmăciţi.
Veţi fi păziţi la noi ca-ntr-o cetate,
Feriţi de răzbunări şi strîmbătate
Şi de otrava celor rătăciţi.
Aici, credinţa dreaptă s-o zidiţi.
Să biruiţi în pilde şi-n cuvinte

Pe stricătorii legii cele sfinte.
Din sfînta Scriptură,
Dreaptă-nvăţătură
Veniţi să vă dăm
Şi toţi să luăm
Cuminecătură
Din sfînta Scriptură.
Intraţi de voie, tinere domniţe,
Veniţi la noi cu suflet liniştit,
Sfioase şi sprinţare porumbiţe,
Frumoase doamne, nobile mlădiţe,

La han de bun renume-aţi poposit.
Stăpînul care-aici ne-a ctitorit,
Om milostiv şi vrednic Gospodar,
Spre cinstea voastră ni l-a dat în dar.
Darul dat în dar,
Nu-i dat în zadar,
Fiecare plată
Culege răsplată,
Şi se-ntoarce iar,
Darul dat în dar.

CAPITOLUL LV

Cum era împărţită clădirea mănăstirii din Telem

În mijlocul curţii celei mari se ridica o minunată fîntînă de alabastra - trei zîne albe purtau pe braţe cornurile încărcate ale belşugului, iar apa le ţîşnea prin sîni, prin gura, prin urechi, prin ochi şi prin celelalte despicături ale trupului. Partea de clădire care dădea spre curtea cea mare era înălţată pe stîlpi groşi de casidoniu şi de porfir, alcătuind frumoase bolţi romane, înăuntru se despărţeau de-a lungul mai multe săli încăpătoare, zugrăvite cu picturi frumoase şi împodobite cu coarne de cerb, de inorog, de rinocer, de hipopotam, dinţi de elefant şi alte trofee rare.

Odăile femeilor cuprindeau aripa care se întindea de la turnul Arctic pînă la poarta Mesembrinei. Bărbaţii erau aşezaţi de cealaltă parte. Între cele două turnuri în faţa iatacurilor destinate femeilor, se afla, spre desfătarea lor, locul de alergare al cailor numit *hipodrom;* apoi un teatru şi un şir de minunate băi, înzestrate cu toate cele de trebuinţă; coborai în apă pe trei trepte, iar apa avea mireasmă de mirt.

Lîngă ţărmul rîului se întindea o pajişte pentru jocuri, brăzdată de cărări, pe care se pierdeau paşii trecătorului. Între celelalte două turnuri mai era un loc, dinadins potrivit pentru bătutul mingii. Înspre partea turnului Crier se afla o livadă plină cu pomi de tot felul, frumos rînduiţi în mănunchiuri de cîte cinci. La capătul livezii începea un crîng, în care hălăduia o puzderie de vînat cu păr şi cu pene. Între celelalte turnuri erau aşezate ţinte pentru tragerea cu arcul, cu arbaleta şi cu archebuza. Cămările se aflau dincolo de turnul Hesperiei, la catul întîi; grajdurile, sub cămări; tot acolo se aflau, şoimii-vînători şi celelalte păsări de pradă: vultani, acvile, ulii şi ereţi, aduşi de departe, din Creta, din Veneţia şi din Sarmaţia, bine învăţaţi de meşteri pricepuţi, să se abată peste cîmp şi să aducă la poruncă sălbăticiunile ce le ieşeau în cale. Odăile cu cele trebuincioase pentru vînătoare se găseau mai departe în drumul spre crîng.

Toate sălile, încăperile şi cămările aveau pereţii zugrăviţi cu felurite chipuri, înfăţişînd timpurile anului. Podelele erau acoperite cu postav verde; aşternuturile minunat împodobite cu horbotă şi brodate pe mărgini cu igliţa. În fiecare odaie se afla o oglindă de cleştar, prinsă în chenar de aur curat cu mărgăritare, destul de înaltă ca un om stînd în picioare să se privească în apa ei, întreg. La capătul sălilor ce duceau spre odăile femeilor, se găseau bărbierii, care pieptănau frumos şi stropeau cu parfumuri pe bărbaţii veniţi la taifas. Tot bărbierii aceia aduceau în fiecare dimineaţă la iatacul femeilor apă de trandafiri, de năramze şi de mirt, precum şi un vas de mare preţ, în care ardeau

miresme îmbălsămate.

CAPITOLUL LVI

Cum erau îmbrăcaţi călugării şi călugăriţele din Telem

În primii ani de la întemeierea mănăstirii, femeile îşi croiau rochiile după pofta şi plăcerea lor. Apoi, la buna lor voie, au hotărît să se îmbrace toate la fel.

Purtau izmenuţe roşii şi scurte, care le veneau pînă aproape de genunchi. Marginea de jos a izmenuţelor era împodobită cu horbotă aleasă. Calţavetele aveau aceeaşi culoare ca şi brăţările, strîngînd piciorul deasupra şi dedesubtul genunchiului. Încălţările, botforii, condurii şi papucii erau de catifea roşie sau viorie, cu vîrful crestat ca o coadă de rac.

Sub cămaşă purtau un pieptar uşor de mătase şi un jupon de tafta albă, roşie sau sură; iar pe deasupra o fustă ţesută în fire de argint, cu frumoase cusături de aur şi rîuri împletite din beteală; după cum se arăta vremea, mai caldă sau mai răcoroasă, fusta era de mătase, de damasc ori de catifea (portocalie, verde, argintie, albastră, galbenă, roşie sau albă), de postav auriu, de brocart sau de horbotă. Rochiile, după timpurile anului, erau din pînză cu urzeală de aur şi iţe împletite în fire de argint; de satin roşu împodobit cu rîuri de beteală; de tafta albă, albastră, neagră ori castanie; de borangic, de lînică uşoară, de catifea sau de satin ţesut cu fire de aur şi cusături în fel de fel de feţe.

În unele zile calde de vară purtau, în loc de rochii, măntălute frumoase, potrivite după giuvaerurile cu care se găteau, ori pelerine uşoare de catifea viorie, glugă, ciucuri de aur cu tiv de argint şi un şnur împletit din fire aurite, prins la capete în copci de mărgăritare.

Iarna îmbrăcau rochii de tafta, în culorile mai sus amintite, căptuşite cu blănuri scumpe, de rîs, de vidră, de lutru calabrez, de zibelină şi altele.

Mătăniile, inelele, brăţările, colanurile erau alcătuite din pietre preţioase: rubine roşii, rubine trandafirii, diamanturi, safire, smaralduri, peruzele, granade, agate, topaze, mărgăritare şi altele, de toată frumuseţea.

Podoaba capului şi-o schimbau după starea timpului: iarna se pieptănau ca toate celelalte femei din Franţa; primăvara, ca cele din Spania, vara, ca cele din Ţara-turcească. Duminica şi sărbătorile, fără osebire, îşi potriveau părul după obiceiul franţuzesc, mai plăcut şi mai cuviincios decît toate celelalte.

Bărbaţii erau îmbrăcaţi în felul lor. Purtau ciorapi lungi de lînică

sau de mătase roşie, cu alb şi negru. Nădragii erau de catifea din aceeaşi culoare, brodaţi şi ferestruiţi după acelaşi tipar. Eghileţii erau de mătase şi armătura lor de aur smălţuit.

Hainele de sărbătoare erau croite din postav ţesut cu aur şi argint, sau din catifea de culori potrivite după dorinţă. Hainele bărbăteşti erau tot atît de scumpe ca şi ale femeilor. Cingătoarele aveau aceeaşi culoare ca şi pieptarul; fiecare bărbat purta la şold o sabie frumoasă cu mîner aurit; teaca, îmbrăcată în catifea de culoarea nădragilor, avea vîrful de aur. Jungherul era împodobit la fel. Scufia de catifea neagră, era prinsă în nasturi şi inele de aur; împodobită cu o pană albă şi presărată cu fluturi de aur şi cu mici mănunchiuri de rubine, smaralduri şi altele.

Bărbaţii şi femeile se înţelegeau atît de bine între ei, încît în fiece zi se îmbrăcau la fel şi purtau podoabe asemănătoare. Ca să nu se întîmple vreo greşeală, cîţiva cavaleri aveau îndatorirea să treacă în fiecare dimineaţă pe la odăile bărbaţilor pentru a le spune ce rochii şi ce giuvaeruri vor purta femeile în ziua aceea. Căci toate se îndeplineau după dorinţa femeilor.

Să nu vă închipuiţi însă că unii sau altele pierdeau prea multă vreme cu îmbrăcatul acelor veşminte atît de bogate. Cămăraşii le pregăteau gătelile în fiecare dimineaţă, iar o seamă de fete-în-casă fuseseră atît de bine învăţate, încît într-o clipă femeile ieşeau îmbrăcate din cap pînă-n picioare.

Pentru pregătirea acelor veşminte şi găteli, se aflau în jurul pădurii din Telem mai multe acareturi înşirate pe vreo jumătate de leghe, unde se ţineau giuvaergiii, şlefuitorii de nestemate, ceaprazarii, croitorii, ţesătorii de postavuri, de catifea, de covoare şi de velinţe; fiecare era priceput în meşteşugul lui şi toţi lucrau pentru fraţii şi surorile mănăstirii.

Seniorul din Naziclet le punea la îndemînă ştofele, căptuşelile şi celelalte podoabe, iar în fiece an şapte corăbii se întorceau din ostroavele Perlate şi Canibale, încărcate cu drugi de aur, mătăsuri, mărgăritare şi alte mărfuri de preţ. Cînd giuvaerurile începeau să îmbătrînească şi îşi pierdeau strălucirea, le dădeau unui cocoş frumos să le înghită, şi ieşeau din el, cu găinaţul o dată, mai strălucitoare decît înainte.

CAPITOLUL LVII

Cum trăiau telemiţii în mănăstirea lor

Viaţa în mănăstire nu era supusă nici unor legi, rînduieli ori porunci, întrucît fiecare trăia după voia lui nestingherită şi după bunul

lui plac. Se ridica din aşternut cînd se sătura de somn, bea, mînca, îşi vedea de treburi, şi se culca din nou, cum şi cînd găsea de cuviinţă. Nimeni nu-l trezea, nimeni nu-i poruncea să se aşeze la masă ori să se scoale; nici o silă şi nici o constrîngere nu-l zorea. Aşa hotărîse Gargantua. Întreaga lege a mănăstirii se cuprindea în aceste patru cuvinte:

FĂ CE-ŢI PLACE!

Oamenii liberi şi de neam bun, doritori de plăcută însoţire, au din firea lor înclinări cuminţi şi cuviincioase, ferindu-se de orice rele deprinderi; dar atunci cînd sînt supuşi prin silnicie să sufere umilinţele robiei, ei pierd rîvna de a trăi în cinste, căutînd să sfărîme jugul ce-i apasă. Căci aşa ne-a fost dat: să ne ispitească lucrurile oprite şi să poftim a face ceea ce nu ne e îngăduit.

Lăsaţi în voia lor, telemiţii se împăcau între ei atît de bine, încît, dacă unul singur arăta o dorinţă, toţi ceilalţi se grăbeau a-i face pe plac. Era de ajuns ca oricare din ei să spună: - „Hai să bem!" şi toţi se apucau de băut. Dacă altul zicea: - „Hai să jucăm!", toţi veneau să joace. - „Hai să ne plimbăm în pădure!", toţi porneau la plimbare. Cînd ieşeau la vînătoare, femeile călăreau pe cai buiestraşi, frumos înşeuaţi, ţinînd în pumnul lor mic, înmănuşat, un uliu ori un erete; bărbaţii purtau şoimii.

Erau toţi deprinşi numai în cele alese; nu se afla printre ei nici unul care să nu ştie a citi, a scrie şi a cînta din cele mai plăcute instrumente; fiecare vorbea cinci-şase limbi, pricepîndu-se să alcătuiască povestiri şi să potrivească stihuri.

Nu se mai pomeniseră nicicînd cavaleri atît de viteji şi atît de chipeşi, mai îndemînatici şi mai iscusiţi în mînuirea armelor, călare şi pe jos. Niciodată nu se văzuseră femei mai curate, mai drăgălaşe, mai puţin mofturoase şi mai meştere la lucrul mîinilor, la cusut sau orice altă îndeletnicire potrivită unei femei cinstite şi stăpînă pe voia ei.

De aceea, cînd se întîmpla ca vreun tînăr din cuprinsul mănăstirii, fie la îndemnul părinţilor, fie din altă pricină, să părăsească într-o bună zi aşezările Telemei, de foarte multe ori lua cu sine pe femeia căreia îi fusese prieten credincios şi se însura cu ea; şi după cum la Telem, în mănăstire, trăiseră cu credinţă şi prietenie unul faţă de altul, tot astfel rămîneau şi în căsnicie uniţi pînă la sfîrşitul vieţii lor, ca şi în ziua cea dintîi în care s-au luat.

N-as vrea acum să uit a vă împărtăşi prevestirea ce s-a găsit la temelia mănăstirii, scrisă pe o tablă mare de aramă. Stihurile ei sunau astfel:

CAPITOLUL LVIII

Profeţia găsită la temelia mănăstirii telemiţi lor

Sărmani muritori ce norocul rîvniţi,
Cu inimă tare cuvîntu-mi primiţi.
De e cu putinţă ca omul, văzînd
Mulţimea de stele pe cer luminînd,
În cartea cu semne să ştie-a citi,
Puţind să ghicească ce vremi vor veni,
De-l poartă cu gîndul ştiinţa cerească
A veacului taină din timp s-o cunoască,
Şi-apoi să despice cu minte-nţeleaptă
Ce soartă în drumul vieţii-l aşteaptă,
Voi spune eu însumi, cui vrea să m-asculte,
Că-n iarna aceasta - şi nu-n zile multe -
Pe locul în care ursita ne paşte,
Un alt soi de oameni curînd, se vor naşte;
Sătui de şedere, stricaţi de tînjală,
Stîrni-vor de-a dreptul şi fără sfială,
În lumea întreagă, de sus pînă jos,
Mînie şi ceartă şi gînd duşmănos.
Iar cei ce prealesne le-or da ascultare,
Oricît va fi-n urmă osînda de mare,
Prieteni şi rude porni-vor grămadă,
Morţiş să se-nfrunte cu hulă şi sfadă.
Uita-va ruşinea copilul semeţ,
În bunul lui tată lovind cu dispreţ.
Iar cînd fi-va ceasul să cadă sus-puşii,
Porni-vor la luptă cumplită supuşii.
Nici semn de cinstire, nici loc după nume
Ci toţi vor fi una, o singură lume,
Şi vrînd fiecare destinul să-şi schimbe,
Pe culmi să se-nalţe şi-n văi să se plimbe,
Va fi atît umblet şi-atîta-mbrînceală,
Atîta mişcare şi-atîta-mbulzeală,
Cum alta mai mare n-a fost, nici nu este
Minune cuprinsă-n a lumii poveste.
Vedea-vor puzderii de oameni vestiţi
În anii lor tineri de pofte-mboldiţi,
Gustînd din plăcerea vieţii cu jind,
Murind fără vreme şi-n goană trăind.
Şi toţi laolaltă, bocind în litanii,
Porniţi spre gîlceavă şi roşi de zîzanii,
Veni-vor să umple, haini şi pizmaşi,

Văzduhul de glasuri, pământul de paşi.
Găsi-vor crezare cei răi şi netrebnici
Aceeaşi cinstire ca oamenii vrednici,
Şi toate vor merge pieziş, fără rost,
Aşa cum le-ndrumă, de-a valma, cel prost,
Cînd prăul ajunge înalt dregător;
Potop de ruşine atotstricător!
Potop, spus-am bine, căci reaua-ntocmire
Va merge-nainte şi fără oprire,
Precum nici pământul robit n-o să scape,
Decît năpădindu-l noianul de ape.
Zadarnic lupta-vor voinicii-oţeliţi
Vîltoarea-i va duce, în val înveliţi.
Pe bună dreptate, căci inima lor,
Ce-acum se cufundă, cu mult prea uşor
Sărmanele vite punea să le taie,
Vărsînd sînge proaspăt, spurcînd măruntaie,
Şi nu pentru jertfe pe-altare cereşti,
Ci pentru flămînde nevoi pământeşti.
Aşa veţi pricepe, cu duhul gîndirii,
Cum toate se-aşază în cumpăna firii,
Ce dor de odihnă din hău va pătrunde,
În larma nebună-a drăciei rotunde.
Iar cei ce pământu-l cuprind, înrăiţi,
Cu mîna lor strînsă, stăpînii zgîrciţi,
De teamă de-a-l pierde, veni-vor cu lege
Să-l ţină-n robie şi-n lanţuri să-l lege.
Şi iată că robul va fi mîntuit,
De-acela ce însuşi cîndva l-a zidit.
Iar soarele tînăr, în volbura mare,
Pe valuri apune şi nu mai răsare.
O grea-ntunecime purcede să crească,
Cu mult mai grozavă ca noaptea firească.
Pământul se-afundă în beznă deplină,
O temniţă-adîncă şi fără lumină,
Lipsită de viaţă, ca-ntinsa pustie!
C-un ceas mai-nainte de-această urgie,
Veni-va pe lume un semn lămurit:
Un groaznic cutremur, cu mult mai cumplit
Ca-n ziua cînd Etna, uriaşul vulcan,
În luptă trîntise pe-un fiu de Titan.
Va fi un răsunet ca-n clipa aceia
Cînd grecul Tyfeos în Iramineia
Lovit ca de trăsnet de-un zeu nevăzut,

Cu munţii de-a valma în mare-a căzut.
O altă-ntocmire, născută deodată,
Va pune-n mişcare o lume schimbată,
Şi-n starea cea nouă, stăpînii-nvechiţi
Cu alţii mai vrednici vor fi-nlocuiţi.
Atunci va să vie o vreme mai bună,
Grozavei primejdii un capăt să-i pună,
Iar apele toate, de care-am vorbit,
Curînd se vor trage în vad liniştit,
Apoi, fără veste, ţîşni-va din zare,
Umplînd tot văzduhul, o flacără mare!
Veni-va pe ape o undă fierbinte
Şi iar va fi totul la fel ca-nainte,
Cumplita-ncercare ce-n lume-a trecut
Lăsa-va pămîntul cel bun renăscut.
Belşugul prielnic va prinde să crească
Prisos de bucate şi mană cerească,
Răsplată cinstită şi roade-mplinite;
Iar unele locuri, de-or fi mai lipsite,
Aşa e-ntocmită întreaga lucrare,
Să-şi poarte destinul menit, fiecare.
E bună-ntocmirea.
Iar lumea cinsteşte
Pe cel ce, spre ţintă mergînd, stăruieşte!

Ascultînd aceste stihuri, Gargantua le-a spus celor de faţă, oftînd adînc:

— Prigoniţi au fost totdeauna cei cu dreaptă credinţă. Fericit va fi însă acela care nu se va înfricoşa, ci, fără să fie ispitit de plăcerile trupului, se va îndrepta spre limanul mîntuirii.

Călugărul a întrebat:

— După înţelegerea voastră, ce-ar putea să însemne această prevestire?

— Ce-ar putea să însemne, a răspuns Gargantua, decît lupta şi biruinţa sfintei dreptăţi?

— Pedeapsa cuviosului Goderan să mă ajungă, dar eu cred altminteri. Am recunoscut în aceste stihuri felul de a scrie al proroculuiMerlin; puteţi să-i tălmăciţi şi să-i răstălmăciţi scrisul cu pilde cîte veţi voi; în ceea ce mă priveşte, am înţeles că zugrăveşte în vorbe ocolite jocul cu mingea, care se cheamă oină.

Dezbinatorii de oameni sînt cei care strîng de o parte şi de alta cele două tabere ale jocului; cei care joacă în aceeaşi tabără sînt prieteni, iar după ce au sfîrşit jocul, intră alţii în locul lor. Se feresc toţi

deopotrivă să nu fie loviţi. Drăcia rotundă e mingea cu care joacă, croită din piele de viţel şi umplută cu cîlţi. Apele sînt năduseala jucătorilor. Începînd jocul, se hodinesc toţi la un foc mare şi îşi schimbă cămăşile; după care petrec şi beau cu voioşie, mai ales cei care au cîştigat. Poftă bună!

CARTEA A DOUA

PANTAGRUEL REGELE DIPSOZILOR ÎNFĂŢIŞAT AŞA CUM A FOST CU FAPTELE ŞI ISPRĂVILE LUI ÎNFRICOŞATE DE FIE-IERTATUL ALCOFRIBAS ABSTRĂGĂTOR DE CHINTESENŢĂ

Dizen

ALCĂTUIT DE MEŞTERUL HUGES SALEL ÎN CINSTEA SCRIITORULUI ACESTEI CĂRŢI -

Dacă-mpletind folos şi desfătare,
Un scriitor de toţi e lăudat,
Nu te-ndoi, vei fi la cinste mare;
De-aceasta poţi să fii încredinţat,
Căci scrisul tău, pe glumă-ntemeiat,
Bogate-nvăţături ne-a dăruit,
Ca-n vremuri, înţeleptul Democrit
Rîzînd de întîmplările-omeneşti.
Tu stăruie, şi fi-vei răsplătit,
De nu aici, în lumile cereşti.

TRĂIASCĂ TOŢI BUNII UCENICI AI MARELUI PANTAGRUEL!

CUVÎNTUL ÎNAINTE AL SCRIITORULUI

Prealuminaţi şi preadestoinici luptători, cavaleri, gentilomi şi aşa mai departe, care bucuros vă dedaţi plăcutelor şi cuviincioaselor îndeletniciri de tot felul, văzut-aţi, citit-aţi şi învăţat-aţi pe de rost frumoasele şi bogatele cronici despre grozavul uriaş Gargantua; şi ca nişte buni creştini ce vă aflaţi, crezut-aţi în ele aidoma ca-n cuvîntul Bibliei şi-al Sfintelor Scripturi. Petrecîndu-vă timpul vostru de răgaz cu cinstitele jupînişe şi jupînese, multe din întîmplările însemnate în acea carte le-aţi povestit, de cîte ori altceva mai bun n-aveaţi a le spune; lucru pentru care vrednici sînteţi de laudă şi de neistovită amintire.

Gîndul meu a fost că fiecare dintre dumneavoastră, lăsînd la o parte orice trebi, să nu-şi mai bată capul cu ele, ci uitînd necazurile, să

folosească fără altă grijă sau împiedicare toate ceasurile din zi cu cititul acelor pagini pînă va ajunge a le şti pe dinafară în aşa fel, că dacă meşteşugul tiparului s-ar pierde, sau toate cîte au fost scrise s-ar irosi, să poată a o da drept învăţătură copiilor şi moştenire celor ce vor veni după el, trecînd-o astfel din mînă în mînă, ca pe-o ştiinţă de taină; căci din cuprinsul ei mai mult folos vor culege, decît îşi închipuiesc toţi acei lăudăroşi, înfoiaţi şi scorţoşi, care nu pricep dintr-o glumă nici cît moş-Greblă din Institutele *lui Justinian.*

Cunoscut-am sumedenie de mari şi puternici seniori, aflaţi la vînătoare de fiare sau la pîndă de raţe, care văzînd că salbătăciunea s-a pierdut în hăţiş sau eretele nu s-a ridicat destul de grabnic să apuce prada, se mîniau foarte, după cum lesne vă puteţi închipui, şi nu le trecea supărarea decît citind din carte faptele fără de seamăn ale sus-amintitului Gargantua.

Mai ştiu pe alţii (şi vă poftesc să credeţi că nu-s basme) mai ştiu pe alţii, care suferind cumplit de măsele, după ce au cheltuit fără folos o avere întreagă cu felcerii, s-au tămăduit înfăşurînd într-o cîrpă curată acele cronici, şi punîndu-le fierbinţi pe partea dureroasă, cu oblojeală de muştar şi puţin praf de rugăciune.

Ce să vă mai spun despre bieţii bolnavi de sfrinţie ori de podagră? De cîte ori nu i-am privit în ceasul lor din urmă, unşi cu sfîntul mir şi parcă umflaţi cu ţeava? Faţa lor strălucea ca broasca uşii; făceau spume la gură ca nişte vieri prinşi în capcană şi încolţiţi de copoi, iar dinţii le clănţăneau asemeni clapelor de orgă cînd încep să cînte. Ce puteau să mai aştepte, sărmanii? Altă mîngîiere n-aveau în clipa aceea, decît să asculte cîteva citiri din cartea mai sus-pomenită. Am auzit pe mulţi jurîndu-se, cu un picior în groapă, că simţeau tot atîta uşurare, ca o femeie în durerile facerii cînd îi citeşti din viaţa sfintei Margareta, îndrăzneşte cineva să spună, că e un lucru de nimic? Pun rămăşag pe-o burtă de vin că nu-mi veţi putea numi altă carte, în orice limbă ar fi scrisă şi despre orice ştiinţă ar vorbi, care să aibă aceleaşi însuşiri şi să dovedească aceeaşi putere. Nu, cinstite feţe, nu! E fără asemănare, una singură şi neîntrecută! O spun sus şi tare: puteţi să mă ardeţi pe rug, că nu-mi iau înapoi vorba. Iar cei care altfel spun, sînt nişte coţcari, potlogari, înşelători, amăgitori, măsluitori, şi nimic altceva. E drept, că s-au mai tipărit vreo cîteva cărţi de mare preţ, înzestrate cu anumite însuşiri tainice, cum ar fi Bucăgroasă, Orlando-furiosul, Robert Diavolul, Fierabras, Vilhelm-fără-frică, Huon Bordelezul, Montevielle şi Babarada[77], *dar nu se pot asemăna cu aceea despre care am amintit. Oamenii au ajuns să se încredinţeze singuri despre folosul şi rodnicia acestor cronici garganteşti, iar tipografii au vîndut în răstimp de două luni mai multe din ele decît se vor cere cele patru Evanghelii, de azi în nouă ani.*

Dorind, aşadar, preaplecata dumneavoastră slugă, să vă sporesc din parte-mi clipele de plăcut răgaz, vă dăruiesc aci-de-faţă o altă carte, plămădită din acelaşi aluat, poate mai cumpănită şi mai vrednică de

crezare decît cealaltă. Şi să nu ziceţi (de nu vreţi să cădeţi dinadins în greşală) că aş vorbi despre scrisul meu precum evreii despre Legea lor. Eu sînt născut într-o altă zodie.

Nu mi s-a întîmplat nici să mint, nici să încerc a vă încredinţa despre lucruri neîntemeiate. Agentes et consentientes[78] *Cine nu are cugetul curat, nu are nimic. Cum spune în* Apocalips, *sfîntul Ioan Evanghelistul:* Quod vidimus testamur. (Mărturisesc ce-am văzut!).

Vă voi povesti, aşadar, grozavele fapte şi marile isprăvi ale acelui Pantagruel, căruia i-am fost slujitor de cînd am ieşit din pruncie şi pînă în zilele noastre, cînd m-am întors la coada vacii, să văd cîte rude mi-au mai rămas în viaţă. Şi ca să pun capăt acestui cuvînt-premergător, zic: Blestemat să fiu si o mie de diavoli să mi se bage în suflet şi în oase, în pipotă şi în rărunchi, de voi rosti un singur neadevăr de-a lungul acestei povestiri; iar pe voi aşijderea, focul sfîntului Anton să vă ardă, ducă-se pe pustii să vă apuce, buba neagră să vă roadă, damblaua să vă lovească, un coş în şezut să vă iasă (subţire ca firul de păr şi iute ca argintul-viu), în genune de foc şi pucioasă, ca Sodoma şi Gomora să vă prăbuşiţi, de veţi pune la îndoială cele scrise în paginile care urmează.

DIZEN

SCRIS DE CURÎND ÎN CINSTEA DUHULUI VESEL AL SCRIITORULUI CĂRŢII ACESTEIA

Cinci sute de dizene şi rondeluri,
Şi alte stihuri, cel puţin o mie,
Încondeiate în alese feluri,
Marot şi Saint-Gelais de-ar sta să scrie,
Plătiţi şi răsplătiţi cu dărnicie,
Încununaţi de zînele-Oreade
Şi celelalte Nimfe şi Driade,
N-ar prididi, nici ei, nici Saint-Alais,
Să preamărească-n ode şi-n balade
Pe micul şi-nvăţatul Rabelais.

CAPITOLUL I

Despre obîrşia şi vechimea neamului marelui Pantagruel

Nu va fi vreme cheltuită degeaba, şi nici lucru fără folos, întrucît ne aflăm laolaltă, să vă amintesc vechea obîrşie şi spiţa cea dintîi din care

se trage bunul nostru Pantagruel. Căci după cîte ştiu, aşa pornesc cu povestirea lor toţi cronicarii cei mari, nu numai grecii, arabii şi băştinaşii, ci înşişi scriitorii sfintei Evanghelii, ca Luca şi Matei.

Cuvine-se de aceea să ştiţi, că la începuturile lumii (vorbesc despre cele întîmplate demult, sînt de-atunci de patruzeci de ori cîte patruzeci de nopţi, dacă stăm să socotim ca vechii druizi[79]) - după ce Abel a fost ucis de fratele său Cain, pămîntul stropit cu sîngele celui drept, *din sînul lui a zămislit şi rod bogat ne-a dăruit;* mai cu seamă moşmoane, rămînînd de pomină acel an, în care moşmoanele crescuseră atît de mari, că numai trei tufe laolaltă făceau cît o livadă, în anul acela, martie a căzut afară din post, iar toamna a început la mijlocul lui mai în octombrie (sau poate în septembrie, căci n-aş dori să mă înşel) s-a pomenit acea săptămînă năzdrăvană, în care, din pricina bisextilelor încălecate, a fost joi de trei ori. Soarele s-a aplecat puţin spre dreapta, luna s-a abătut din drumul ei cu mai bine de zece coţi, iar stelele zise mişcătoare au prins să se fugărească pe bolta cerului în aşa fel, că Pleiada mijlocie, părăsindu-şi suratele, a luat-o pieziş spre echinox, pe cînd steaua numită Espi s-a despărţit de Fecioară, pătrunzînd în aria Cumpenei. Acestea sînt nepotriviri atît de grozave şi întîmplări atît de încurcate, încît astrologii n-au cutezat să se atingă de ele. Nici unul n-avea degete atît de lungi ca să se-apuce să descurce, din depărtare, iţele.

Nici nu vă puteţi închipui, cu cîtă poftă s-au apucat oamenii să mănînce moşmoane; atît erau de frumoase la înfăţişare şi de plăcute la gust. Dar aşa după cum Noe, omul sfînt (a cărui amintire veşnic vom slăvi-o), sădind mai întîi viţa de vie (de unde culegem sucul dumnezeiesc, dulce ca nectarul şi nespus de vesel, căruia i s-a dat numele de vin), necunoscînd puterea băuturii a întrecut măsura, tot astfel bărbaţii şi femeile din vremea lui, înfruptîndu-se cu nesaţ din poama plină şi gustoasă care atît le plăcea, multe au avut de pătimit şi cu multe beteşuguri s-au ales.

Unora le-a crescut pîntecele: *ventrem omnipotentem,*[80] dînd la iveală o burtă cît un poloboc. Aceştia au fost oameni cumsecade şi buni prieteni de petrecere. Din neamul lor se trage Marţea grasă şi Lăsatul secului.

Altora li s-a umflat spinarea, ajungînd toţi atît de gheboşi, încît li s-au dat tot felul de porecle, ca Traistănspate, Cocoşilă, Muşuroi şi altele; din aceştia ne-au mai rămas destui, de toate tagmele, bărbaţi şi femei. Din spiţa lor s-a născut Esop, ale cărui frumoase pilduiri le cunoaşteţi.

Altora li s-au lungit picioarele, de-ai fi zis că sînt berze, cocostîrci sau nişte călători pe catalige; în cărţile de citire ale şcolarilor poartă numele de *iambi.*

Altora li s-a umflat nasul, ajungînd să semene cu ţeava cazanului de

fiert rachiu: aveau un nas lucitor şi strălucitor de bube, presărat din belşug cu coşuri stacojii; înmugurit, smălţuit şi cu mărgele roşii tivit. Nas ca acela puteţi vedea oricînd doriţi la canonicul Panzoult sau la felcerul din Angers, căruia îi mai spune şi Piciordelemn. Prea puţini din neamul acestora au gustat apă de fîntînă, fiind obişnuiţi a-şi uda gîtlejul numai cu zeamă septembrală, de butuc. Ovidiu-Nazone din sămînţa aceasta s-a prăsit, ca şi toţi aceia despre care s-a scris: *Ne reminiscaris*[81].

Altora li s-au lăţit urechile, crescînd atît de mari, că dintr-una îşi făceau surtuc, nădragi şi scurteică, iar pe cealaltă o azvîrleau peste umăr în chip de mantie spaniolească. Zice-se că unii coborîtori din neamul acestora s-ar mai afla în Ţara Burbonilor, de unde a rămas şi vorba aceea: urechi de burbon!

Altora le-a crescut trupul întreg, în înălţime, dînd naştere uriaşilor din care se trage Pantagruel. Cel dintîi a fost Calbrot, din care s-a născut Sarabrot; din care s-a născut Faribrot; din care s-a născut Hurtali, marele mîncător de cioite, cel ce-a domnit pe vremea potopului;

din care s-a născut Nembrot;

din care s-a născut Atlas, cel ce ţinea pe umerii lui cerul, să nu cadă;

din care s-a născut Goliat;

din care s-a născut Erix, cel ce-a jucat mai întîi în zaruri;

din care s-a născut Titu;

din care s-a născut Erion;

din care s-a născut Polifem;

din care s-a născut Cacius;

din care s-a născut Etion, cel ce s-a îmbolnăvit mai întîi de pojar, fiindcă n-a pus vinul să se răcească;

din care s-a născut Encelad;

din care s-a născut Ceea;

din care s-a născut Typhoe;

din care s-a născut Aloe;

din care s-a născut Anete;

din care s-a născut Qeogh;

din care s-a născut Briareu, cel cu o sută de mîini;

din care s-a născut Porfirios;

din care s-a născut Adamastor;

din care s-a născut Anteu;

din care s-a născut Agatho;

din care s-a născut Por, împotriva căruia a purtat război Alexandru cel Mare;

din care s-a născut Aiantus;

din care s-a născut Gabara, cel ce ne-a învăţat să bem cu hurta;

din care s-a născut Goliat Filistinul;

din care s-a născut Ofot, care avea nasul frumos, fiindcă bea cu balerca;

din care s-a născut Aratheu;

din care s-a născut Oromedon;

din care s-a născut Gemagog, cel ce-a născocit botforii cu vîrful răsfrînt în sus;

din care s-a născut Sisif;

din care s-au născut Titanii, părinţii lui Hercul;

din care s-a născut Enay, cel ce curăţă mîinile de negi;

din care s-a născut Fierabras, cel ce-a fost biruit

de Olivier, pair al Franţei şi soţul de luptă al lui Roland;

din care s-a născut Morguan, cel dintîi care a jucat în zaruri cu ochelarii;

din care s-a născut Fracasus, cel pomenit în cronica lui Merlin Coceaie;

din care s-a născut Prindemuşte, cel ce ne-a învăţat cum să afumăm limbile de bou în hornul sobei, fiindcă pînă la el oamenii le puneau la sărat, ca pe şunci;

din care s-a născut Bolivorax;

din care s-a născut Longis;

din care s-a născut Roadefîn;

din care s-a născut Batefier;

din care s-a născut Înghitevînt;

din care s-a născut Bubădulce, născocitorul butelcilor;

din care s-a născut Mirlangu;

din care s-a născut Galafru;

din care s-a născut Roboast;

din care s-a născut Sortibrant din Conimbru;

din care s-a născut Brayer, cel ce-a fost biruit de Ogier Danezul, pair al Franţei;

din care s-a născut Mabrun;

din care s-a născut Fotanon;

din care s-a născut Hachelbac;

din care s-a născut Prăsilă;

din care s-a născut Grandgousier;

din care s-a născut Gargantua;

din care s-a născut stăpînul meu, Pantagruel.

Ştiu bine că citind aceste rînduri veţi fi cuprinşi de-o îndoială, pe care o socotesc întemeiată. Vă întrebaţi, desigur, cum e cu putinţă să fi fost astfel, de vreme ce în grozăvia potopului au pierit toţi oamenii, afară de Noe şi de cei şapte pe care i-a luat cu el în corabie, şi printre care despre acel Hurtali nu se pomeneşte? Întrebarea îşi are rostul ei, dar răspunsul cred că vă va mulţumi; iar dacă nu, înseamnă că n-am mintea destul de bine smolită. Şi fiindcă, ce-i drept, n-am apucat acele

vremuri pentru a vă spune ce-am văzut cu ochii, mă voi întemeia pe mărturia *masoreţilor*[82], iscusiţi tălmăcitori ai scripturilor evreieşti, care spun că Hurtali, într-adevăr, nu se afla în arca lui Noe (unde nici n-ar fi încăput pe cît era de uriaş), ci s-a suit pe ea călare, cu picioarele răscrăcărate, cum gonesc în loc copiii pe caii lor de lemn. (Sau ca marele-trîmbiţaş, care a sunat din corn începerea bătăliei de la Marignan şi a pierit călare pe-o bombardieră; fugarul cu nasul cel mai bine cumpănit din cîţi a pomenit lumea.)

În felul acesta Hurtali, al doilea după Dumnezeu, a mîntuit corabia din volbura apelor, făcîndu-i vînt cu piciorul şi îndreptînd-o, cînd într-o parte, cînd în alta, cum ar fi purtat-o din cîrmă. Cei din corabie l-au hrănit cu îndestulare prin deschizătura unui horn, dovedindu-se recunoscători pentru bunul ajutor ce li-l dădea. Din cînd în cînd, veneau să stea cu el de vorbă, ca odinioară Icaromenip[83] cu Jupiter, dacă aveţi timp să-l credeţi pe Lucian.

Lămuritu-v-aţi acum? Daţi pe gît o duşcă de vin (fără apă) iar dacă veţi pune la îndoială ce v-am spus, paguba va fi a dumneavoastră.

CAPITOLUL II

Despre naşterea preatemutului Pantagruel

La vîrsta de patru sute patruzeci şi şapte de ani împliniţi, Gargantua a avut parte de un fiu, pe care i l-a născut nevastă-sa, Badebec, fata regelui amoruţilor din Utopia; dar femeia a murit în durerile facerii. Pruncul era atît de mare şi de greu, cum nu se mai pomenise, încît n-a putut să vie pe lume, fără să nu curme viaţa maicii sale.

Acum, pentru a înţelege de ce i s-a dat la botez numele pe care îl poartă, se cuvine să aflaţi, că în anul acela a domnit o secetă atît de amarnică prin ţinuturile Africii, încît treizeci şi şase de luni, trei săptămîni, patru zile, treisprezece ceaiuri, ba chiar mai mult, n-a căzut un strop de ploaie; iar arşiţa soarelui era atît de fierbinte, că tot pămîntul rămăsese pustiu.

Nici în vremea proorocului Ilie nu bîntuise un pojar atît de cumplit. Copacii pierduseră veşmîntul frunzelor, cît despre flori, nici nu mai amintim. Păşunile rămăseseră fără un fir de iarbă, rîurile secaseră, fîntînile se istoviseră, peştii lipsiţi de apa vieţii lor se zbăteau pe uscat şi urlau cumplit, păsările însetate căzdeau din văzduh ca plumbul, lupii, vulpile, cerbii, mistreţii, ciutele, iepurii, nevăstuicile, dihorii, bursucii şi celelalte sălbăticiuni piereau pe cîmp, cu dinţii rînjiţi.

Cît despre oameni, ţi se rupea inima văzîndu-i cum scoteau limba de-un cot, ca nişte ogari după şapte ceasuri de goană la vînătoare.

Unii se aruncau în fîntînă, alţii se culcau sub burta vacii, căutînd un petic de umbră. (Pe toţi aceştia, Homer i-a numit *alibanţi,* adică: uscături.)

De-a lungul şi de-a latul pămîntului nu se mai zărea mişcînd ţipenie de om. Le plîngeai de milă bietelor vieţuitoare, cum dădeau din colţ în colţ, încercînd să-şi astîmpere setea. Cu multă anevoinţă a fost pusă la fereală apa sfinţită din biserică. Poruncile date de sfatul cardinalilor şi de sfîntul-părinte au fost păzite cu străşnicie şi nimeni nu cuteza să soarbă din agheasmă mai mult de o înghiţitură. De-aţi fi ajuns pînă în faţa altarului, aţi fi văzut de-a valma, unii peste alţii, douăzeci de însetoşaţi, îmbulzindu-se în jurul aghesmătarului şi căscînd ciocurile să nu piardă nici o picătură. Fericiţi au fost aceia care în anul acela au putut să stea la răcoare, în pivniţă, la umbra butoiului.

În acest fel ne-au lămurit filozofii, pentru ce apa de mare e sărată. Lăsînd adică, în vremea aceea, Febus-Apolo frînele carului de lumină pe seama fiului său Faeton, iar Faeton, ageamiu în acel meşteşug, neştiind să urmeze calea ocolită care desparte cele două tropice de discul soarelui, s-a abătut din drum şi s-a apropiat de pămînt atît de mult, încît a secătuit toate ţinuturile dedesubtul lui şi a dat foc acelei fîşii din văzduh, căreia învăţaţii îi spun Calea Laptelui, pe care beţivii o numesc Poteca sfîntului Iacob şi despre care poeţii cei mai de seamă cred că e locul stropit cu laptele Junonei, pe cînd îi dădea lui Hercule să sugă. Pămîntul s-a înfierbîntat, deci, atît de tare, încît din pricina căldurii a asudat, iar sudoarea lui vărsîndu-se în mare a sărat-o, fiindcă sudoarea, după cum se ştie, e sărată. Despre adevărul celor spuse de mine puteţi să vă încredinţaţi gustînd sudoarea dumneavoastră sau a unui bolnav de sfrinţie, ceea ce e totuna.

Astfel s-a întîmplat şi în anul acela. Într-o zi de vineri, pe cînd toată obştea credincioasă pornise cu alaiul rugăciunilor şi dădea acatiste, cerînd atotputernicului Dumnezeu să coboare asupra oamenilor mila şi îndurarea lui mîntuindu-i de năpastă, s-a zărit ţîşnind din pămînt cîţiva stropi mari de apă, ca din trupul unuia care asudă greu. Bieţii oameni au prins să se bucure, ca şi cum le-ar fi venit alinare, închipuindu-şi că apa, care nu mai pica din cer, începuse să izvorască din pămînt! Învăţaţii spuneau că era ploaia antipozilor, asemenea aceleia despre care pomeneşte Seneca în cartea a IV-a din *Questiorum naturalium,* vorbind despre obîrşia şi izvoarele Nilului; dar oamenii s-au înşelat, fiindcă după sfîrşitul slujbei, cînd au voit să culeagă rouă şi s-o toarne în pahare, şi-au dat seama că nu era decît o apă sărată, mai rea şi mai amară decît apa din mare. Născîndu-se Pantagruel în aceeaşi zi, tatăl său i-a dat numele acesta; fiindcă *panta* în greceşte înseamnă *tot,* iar *gruel* în limba arabă înseamnă *însetat.* Gargantua a vrut să arate că în ceasul naşterii lui Pantagruel lumea întreagă era însetoşată, profeţind totodată că fiul său va ajunge, într-o zi, mai

marele băutorilor. Ceea ce s-a arătat, tot atunci, printr-un semn şi mai lămurit. În clipa cînd maică-sa, Badebec, îl aducea la viaţă, şi în vreme ce moaşele se aţineau să-l primească, au ieşit din pîntecele lăuzei şaizeci şi opt de catîri încărcaţi cu droburi de sare, după care au urmat două cămile cărînd şunci şi limbi afumate şi alte şase, cu peşte sărat; apoi douăzeci şi cinci de căruţe cu praz, usturoi, ceapă şi cimbru. Moaşele s-au speriat foarte, dar una din ele a spus: „Iată, suratelor, gustări îndeajuns, n-aveţi ce zice. Să nu ne pripim, şi să bem cu socoteală. Semnul pare a fi prielnic, fiindcă, după cum se ştie, sărătura stîrneşte băutura".

Apoi, pe cînd schimbau între ele aceste fărîmituri de cuvinte, Pantagruel a ieşit la lumină păros ca un urs, iar altă moaşă a strigat cu glas de prorocită: „S-a născut cu păr pe el! Va săvîrşi fapte mari şi va ajunge la adînci bătrîneţi, dacă va avea zile!"

CAPITOLUL III

Despre jalea care l-a cuprins pe Gargantua la moartea soţiei sale

Nimeni n-a fost mai tulburat şi mai răvăşit la naşterea lui Pantagruel decît tatăl său, Gargantua. Căci, văzînd de o parte pe Badebec, soţia lui moartă, iar de partea cealaltă pe fiul său Pantagruel, atît de frumos şi de voinic, nu ştia nici ce să spună, nici ce să facă. O îndoială cumplită îi sfîşia sufletul, nepricepînd dacă trebuie să jelească moartea nevestei sau să rîdă de bucurie pentru naşterea fiului său. Simţăminte potrivnice îi sugrumau judecata şi, prins în cleştele a două întrebări, nu găsea nici o ieşire. Se zbătea printre gîndurile lui, ca un şoarece lipit de clei sau ca un sticlete în laţ.

— Să plîng! zicea Gargantua. Cum n-aş plînge? Nevasta mea cea bună şi cuminte a răposat. Era, aşa şi pe dincolo, o femeie cum nu s-a mai aflat pe lume. N-o voi mai vedea niciodată, şi alta ca ea nu voi mai găsi curînd. Am pierdut o fiinţă de nepreţuit. O, Doamne, cu ce ţi-am greşit de m-ai lovit atît de greu? De ce nu m-ai chemat la tine pe mine mai întîi? Viaţa fără ea, chin şi osîndă îmi va părea. Ah, Badebec, drăguţa mea, iubita mea, guriţa mea dulce (de trei stînjeni şi un cot) mîngîierea inimii mele, haina trupului meu, papucul meu scump, nu te voi mai vedea niciodată! Vai, Pantagruel, bietul de tine, ai pierdut pe măicuţa ta, pe nana ta dulce, pe regina ta mult-iubită! O, moarte vicleană, rău m-ai lovit, răpindu-mii pe aceea, care în veci ar fi trebuit să trăiască.

Astfel se bocea şi plîngea ca o vacă; după aceea începea să rîdă ca

un viţel, aducîndu-şi aminte de fiul său:

— O, prichindelul meu, cît e el de vesel, de zburdalnic şi de frumuşel! Ah, cît mă simt de fericit! Hai să bem! Să lăsăm mîhnirea la o parte. Scoate vin din cel mai bun, clăteşte bine paharele, pune masa, goneşte cîinii, aprinde focul, adu lumînările, închide uşa, prăjeşte pîinea, dă-le săracilor de pomană şi spune-le să plece, dă-mi haina cea nouă şi pieptarul albastru, vreau să mulţumesc cumetrelor...

Apoi, auzind rugăciunile şi prohodul popilor care îi petreceau nevasta la groapă, lăsa vorba neisprăvită şi, întorcîndu-se la durerea lui, striga:

— Doamne-Dumnezeule, de ce trebuie din nou sufletul meu să se întristeze? Nu mai sînt tînăr, am început să îmbătrînesc, vremea e a ploaie şi ar putea să mă apuce frigurile. Sînt nemîngîiat! Poate că aş face bine, oricum, să vărs mai puţine lacrimi şi să deşert mai multe pahare. Mi-a murit nevasta... Ei, Doamne-sfinte, plînsul meu n-are s-o învie! A ajuns în rai, poate mai departe, se roagă lui Dumnezeu pentru noi, e fericită, nu mai poartă povara grijilor şi a nevoilor noastre. Cu atît mai mult n-o vom putea uita! Dumnezeu să ocrotească pe cei care au rămas! Trebuie să încep să mă gîndesc să-mi iau alta.

— Voi ce faceţi? le-a spus moaşelor. Unde sînteţi? Să nu vă văd în ochi. Duceţi-vă la înmormîntare. O să legăn eu copilul. Mă simt însetat şi mi-e teamă să nu mă îmbolnăvesc. Beţi şi voi un pahar, o să vă simţiţi mai bine...

Moaşele s-au supus şi au plecat la îngropăciune. Bietul Gargantua a rămas acasă şi a scris acest epitaf pentru piatra de pe mormîntul răposatei:

Muri născînd, preabuna Badebec,
N-aş fi gîndit că dintr-atîta moare,
C-avea, sărmana, frunte de berbec,
Un piept voinic şi burtă-ncăpătoare.
Aicea zace trupul ei curat,
S-o ierte Dumnezeu, blagoslovitul,
Că i-a fost viaţa fără de păcat,
Şi-a răposat, cînd i-a venit sfîrşitul.

CAPITOLUL IV

Despre copilăria lui Pantagruel

După spusele vechilor cărturari şi scriitori de cronici m-am învrednicit a şti, că mulţi oameni au venit pe lume într-un chip neobişnuit; dar pomelnicul lor ar fi prea lung. Citiţi cartea a VII-a din

Pliniu, dacă aveţi vreme de pierdut. Nu veţi afla însă nicăieri o naştere mai minunată decît a fost aceea a lui Pantagruel. Nici pe la poarta minţii nu vă trece, cît a crescut de repede, în trup şi în putere. Se pomeneşte despre Hercule că fiind încă în leagăn ar fi ucis doi şerpi; dar isprava lui a fost floare la ureche, căci acei şerpi erau destul de firavi. Pantagruel a săvîrşit isprăvi mult mai grozave. Aş dori mai întîi să vă spun, cum sorbea de trei ori pe zi mulsul a patru mii şase sute de vaci şi cum s-au strîns toţi ca haram din Saumur-Anjou, Villedieu-Normandia şi Bramont-Lorena, să meşterească un ceaun în care să-i fiarbă terciul. Îi dădeau să mănînce dintr-un cazan mare, care se mai vede şi acum lîngă patul din Bourges; dar atît de puternici îi crescuseră dinţii, încît într-o zi a muşcat din el o bucată zdravănă, asa cum a rămas semnul pînă azi.

Într-o dimineaţă, pe cînd sugea la ţîţa vacii (cronicarii spun toţi la fel, că n-a avut doică), pruncul s-a desprins din legăturile care îl ţineau în leagăn, şi înşfăcînd vaca de glezne i-a înfulecat ugerul şi jumătate de burtă (cu ficaţi şi rărunchi cu tot). Ar fi hăpăit-o toată, dacă vaca n-ar fi mugit o dată atît de cumplit, ca şi cum ar fi sfîşiat-o lupii. Argaţii au venit într-un suflet şi au scos-o din mîinile lui Pantagruel; dar o ciozvîrtă din pulpă tot i-a rămas. A mîncat-o ca pe un cîrnăcior, iar cînd au încercat să-i ia osul din mînă, l-a înghiţit dintr-o dată, cum ar ciuguli cormoranul un oblet.

Deşi nu învăţase încă să vorbească, a strigat: „Bun! Bun!" voind să spună astfel că i-a plăcut bucăţica, şi că ar mai fi gustat bucuros încă una. Ceea ce văzînd slujitorii săi, l-au legat cu un odgon zdravăn, asemeni celor care se împletesc la Tain pentru căratul sării pînă la Lyon, sau pe care le folosesc corăbiile franţuzeşti pe ţărmul Normandiei, la Havre-de-Grace.

În vremea aceea s-a întîmplat să scape din lanţ un urs pe care îl creştea tatăl lui Pantagruel. Fiara s-a apropiat de leagăn, şi fiindcă dădacele n-avuseseră grijă să spele copilul pe bot, ursul a început să-l lingă. Pantagruel a rupt odgoanele, mai lesne decît Samson frînghiile cu care îl legaseră filistinii, a pus mîna pe moş-Martin, l-a rupt în bucăţi ca pe un pui de găină şi s-a ospătat cu şuncă proaspătă.

Gargantua, temîndu-se pentru viaţa fiului său, a pus să-l lege cu patru lanţuri de fier, zidind împrejurul leagănului patru bolţi zdravăn întărite. Unul din lanţurile acestea se mai păstrează încă în cetatea La Rochelle, legînd în timpul nopţii cele două turnuri de pe ţărm. Al doilea lanţ se află la Lyon, altul e la Angers, iar pe-al patrulea l-au dus diavolii, ca sa-l pună în fiare pe Scaraoţchi, pe care îl apucaseră năbădăile, din pricina durerii de burtă ce l-au ajuns, fiindcă mîncase fript sufletul unui sergent de jandarmi. (Aşadar, puteţi da crezare şi celor scrise de Nicolas din Lyon în psalmul *Et Og regent Basan*[84], arătînd că acel Og fusese atît de puternic şi de voinic în pruncia lui,

încît a trebuit să fie legat cu lanţuri de fier.)

Pantagruel, astfel pironit, s-a mai astîmpărat, căci nu putea să sfărîme lanţurile atît de lesne, după cum rupsese odgoanele, şi nici n-avea, în leagăn, destul lărgămînt pentru a-şi mişca în voie braţele.

Dar iată că s-a ţinut, în timpul acela, un mare ospăţ la curtea tatălui său. Gargantua poftise la o masă bogată pe toţi prinţii din ţara lui. Căpitanii de oaste, zorind cu pregătirea celor cuvenite ospăţului, au uitat de grija bietului Pantagruel şi l-au lăsat, *reculorum*[85], singur-singurel, de capul lui. Şi ce socotiţi că a făcut băiatul?

Ce-a făcut? Oameni buni, să vedeţi! A încercat, mai întîi, să sfărîme în mîini lanţurile cu care era legat de leagăn; dar n-a izbutit, că prea erau groase. Atunci a început să frămînte cu picioarele capătul leagănului şi l-a rupt, măcar că era cioplit dintr-un trunchi lat de şapte coţi. Scoţînd picioarele afară prin spărtură, s-a întins bine-bine, pînă a atins pămîntul. Apoi, opintindu-se încă o dată, s-a ridicat cu toată puterea în călcîie, purtînd leagănul în spinare, ca o broască ţestoasă care s-ar sui pe un perete sau ca un butoi de-o mie de vedre, cu fundul în sus. A pătruns astfel în încăperea cea mare unde se ţinea ospăţul, înfricoşînd pe toţi cei de faţă. Avînd însă braţele în lanţuri, Pantagruel nu se putea atinge de bucate; abia dacă a izbutit, aplecîndu-se asupra mesei, să ia în gură o înghiţitură-două. Tatăl său, văzîndu-l, şi-a dat seama că îl uitase flămînd şi, ascultînd rugămintea celorlalţi seniori şi prinţi care se aflau la ospăţ, a dat poruncă să i se dezlege lanţurile; cu atît mai mult cu cît şi doftorii spuneau că, ţinut în leagăn peste vreme, băiatul era primejduit să pătimească toată viaţa de piatră la băşică.

Desprinzîndu-l din lanţuri, l-au aşezat la masă, iar Pantagruel, izbind de necaz în talpa leagănului, cu o lovitură l-a sfărîmat în cinci sute de mii de bucăţi, strigînd cît îl ţinea gura, că nu se mai culcă în el, cît va trăi.

CAPITOLUL V

Isprăvile din tinereţe ale neasemuitului Pantagruel

Pantagruel creştea de la o zi la alta şi se împuternicea văzînd cu ochii, spre îndreptăţita bucurie a tatălui său. Acesta i-a pus în mînă, de mic copil, arbaletă cu carp să vîneze vrăbii. (E arbaleta cea mare, ce se mai păstrează si astăzi în topitoria de arme de la Chantelle.)

L-a dat apoi la şcoală, ca să-şi petreacă anii cei dintîi ai vieţii cu învăţătura. L-a trimis pentru început la Poitiers unde băiatul a dovedit osebită tragere de inimă la carte, spre marele lui folos. Văzînd că ceilalţi şcolari nu se pricep să se bucure de răgazul ce-l aveau între ceasurile de învăţătură, i s-a iăcut milă de ei, şi într-o zi, dezghiocînd

din muntele cel mare care se cheamă Passelourdin o bucată de stîncă, lungă de doisprezece stînjeni şi groasă de douăsprezece palme, a aşezat-o pe patru stîlpi, drept în mijlocul cîmpului. Astfel, în ceasurile cînd n-aveau altceva de făcut, şcolarii veneau aici să petreacă, suindu-se cu băutură, şunci şi plăcinte în vîrful stîncii, unde îşi ciopleau numele în piatră cu briceagul. Această stîncă se numeşte astăzi Masa-de-Piatră, şi, în amintirea vremilor de demult, oricine vine să înveţe carte la Poitiers, trebuie mai întîi să bea apă din Izvorul-Calului de la Croustelle şi să se urce pe Masa-de-Piatră.

Aflînd din frumoasele cronici ale străbunilor săi, că Geoffroy de Lusignac, zis Geoffroy Colţosul, bunicul vărului vitreg al surorii mai mari a mătuşii unui ginere de-al unchiului uneia din nurorile soacră-si fusese îngropat la Maillezais, a pornit într-o zi să-i cerceteze mormîntul, ca orice om care ţine la neamuri. Plecînd din Poitiers însoţit de cîţiva prieteni, a trecut prin Leguge, unde a poposit la cuviosul abate Ardillon; apoi prin Lusignan, Sansay, Celles, Colonge şi Fontenay-le-Comte, cercetînd aici pe învăţatul doftor Tiraqueau, a ajuns la Maillezais, unde se află locaşul de veşnică odihnă a suspomenitului Geoffroy Colţosul.

Un simţămînt de nedesluşită teamă l-a cuprins pe Pantagruel, privindu-şi strămoşul zugrăvit pe un perete, sub înfăţişarea unui bărbat foarte supărat, trăgînd pe jumătate din teacă sabia lui cumplită. Voind să ştie pentru ce fusese închipuit astfel, a întrebat pe călugării din partea locului, dar aceştia i-au răspuns că aşa e obiceiul zugravilor şi scriitorilor - *pictoribus atque poetis* - să-i înfăţişeze pe oameni după cum găsesc ei de cuviinţă şi le vine mai la îndemînă. Pantagruel nu s-a mulţumit cu acest răspuns şi a zis:

— Nu cred că a fost zugrăvit astfel fără un anumit înţeles. Eu bănuiesc că s-a sfîrşit din viaţă urgisit de o cumplită jignire, pentru care cere răzbunare urmaşilor săi. Voi căuta să aflu adevărul, şi voi face aşa cum voi chibzui că se cuvine.

Dorind să cerceteze şi celelalte şcoli înalte ale Franţei, Pantagruel nu s-a mai înapoiat la Poitiers, ci s-a îndreptat spre La Rochelle, iar de acolo, pe apă, a ajuns la Bordeaux, unde n-a avut prea multe de văzut; numai cîţiva corăbieri, care jucau în bile pe nisipurile de la marginea mării.

De la Bordeaux trecut la Toulouse, unde a învăţat să dănţuiască şi să minuiască spada cu amîndouă mîinile, după obiceiul şcolarilor de acolo; dar cînd a văzut pe aceştia cum îşi pîrjolesc dascălii de vii ca pe nişte scrumbii afumate, a luat-o din loc, spunînd: „Să mă ferească Dumnezeu să-mi sfîrşesc zilele pe jeratic! Port destulă arşiţă în mine, nu mai am nevoie de altă fierbinţeală..."

A făcut apoi popas la Montpellier, unde a găsit vinuri minunate de Mirevaux şi prieteni foarte plăcuţi. S-a gîndit o bucată de vreme să

învețe tainele doftoricescului meşteşug, dar această ştiinţă i s-a părut tristă şi amărîtă, iar felcerii, nişte diavoli boşorogi, miroseau toţi a clistir. A voit mai pe urmă să înveţe drepturile, dar văzînd că, dintre oamenii legii, trei erau mîncaţi de molii, iar al patrulea răpănos, a făcut calea întoarsă şi a plecat din acel oraş. În mai puţin de trei ceasuri, trecînd peste podul din Gard, a ajuns în faţa amfiteatrului din Nimes: o lucrare zeiască, ce nu pare a fi ieşit din mîna omului.

Abia sosise la Cvignol de trei zile, cînd dragostea l-a prins în mrejele[...]. Aici n-a găsit prea multă forfotă de lume, dar a fost cuprins de mare scîrbă, văzînd cum haimanalele oraşului îi chelfăneau pe bieţii şcolari. Într-o zi frumoasă de duminică, pe locul unde lumea se strîngea la joc, unui şcolar i-a venit pofta să dănţuiască şi el; dar derbedeii l-au înşfăcat. Văzînd atîta neobrăzare, Pantagruel s-a mîniat şi a luat la goană pe bătăuşi; zor-nevoie să-i înece pe toţi în apa Ronului! Norocul golanilor a fost că s-au ascuns în pămînt ca nişte cîrtiţe, la o jumătate de leghe sub albia rîului. (Gaura prin care au trecut se mai vede şi astăzi în locul cu pricina.)

Pantagruel a pornit de la Valenţa mai departe, şi în trei sărituri a fost la Anger unde s-a simţit foarte bine, şi unde ar fi rămas mai multă vreme, dacă nu l-ar fi alungat ciuma.

S-a oprit, aşadar, la [...] unde s-a dedat învăţăturii drepturilor. Atît a învăţat, pînă a ajuns sa spună că pravila legilor seamănă cu o haină scumpă de aur strălucitor, unsă pe poale cu baligă... Nu se află pe lume, zicea el, cărţi mai frumos împodobite şi mai arătoase decît Pandectele; dar răstălmăcirile adăugate pe margini, de-alde Accurus şi alţii, sînt atît de scîrnave, încît totul se preface în gutui şi ticăloşie...

De la Bourges a trecut la Orleans, unde s-a împrietenit cu o seamă de şcolari veniţi de la ţară; aceştia l-au luat cu ei la petreceri şi l-au învăţat să bată mingea, un joc pe care a ajuns să-l stăpînească mai bine decît toţi. Nu se ostenea prea mult cu cititul de teamă să nu-i slăbească vederea. (N-a spus odată, nu ştiu cine, că nimic nu vatămă văzul mai rău decît o boală de ochi?)

Nu peste multă vreme, unul din prietenii lui, sfîrşind învăţătura legilor, s-a înfăţişat să-şi primească patalamaua. Nu ducea cu el mai multă ştiinţă decît îi încăpuse în scăfîrlie, dar se pricepea ca nimeni altul să ţopăie şi să lovească mingea. În cinstea lui, Pantagruel a întocmit un blazon şi o deviză, pentru toţi aceia care ieşeau din acea înaltă şcoală a drepturilor de la Orleans:

Cu o minge-n buzunar,
Cu lopata-n brăcinar,
Şi cu legea în samar,
Dacă-nveţi să dănţuieşti,
Învăţat şi doftor eşti!

CAPITOLUL VI

Cum a întîlnit Pantagruel pe unul din Limoges, care stîlcea limba franţuzească

Într-o zi, n-aş putea să spun care, Pantagruel ieşise la plimbare cu prietenii săi spre poarta oraşului, pe drumul care duce la Paris; cînd în faţa lui s-a ivit deodată un şcolar frumuşel, care venea dinspre partea aceea. După ce şi-au dat bineţe, l-a întrebat:

— De unde vii, prietene?

— Din opidul unde fiinţează ilustra şi notoria academie denumită Luteţia.

— Ce zice? a întrebat Pantagruel pe unul din prietenii lui.

— Vrea să spună că vine de la Paris.

— A, vii de la Paris? a întrebat din nou Pantagruel. Şi cum îşi petrec vremea domnişorii care învaţă la Paris?

Şcolarul a răspuns:

— Traversăm Secvana[86] în dilicul şi crepuscul; ambulăm prin compitele şi cvadriviile urbei; expectorăm locuţiunile latine şi, ca nişte amatori autentici, perseverăm în captarea amabilităţilor omnipotentului şi omnigenului sex feminin. În tranziţiile crepusculare descindem în lupanarele din Champgaillard, Matcon, Cul-de-Sac, Bourbon, Glattigny, Huslieu etcetera, şi în extaz bipartit depunem laborioase ofrande zeiţei Venus, generatoarea de indicibile voluptăţi afrodiziace. După care ne transferăm în abundentele taverne, denumite La Bradul Verde, La Castel, La Magdalena şi La Peştele-de-Mare, îngurgitînd opulente spatule de ovine, agrementate de petroselinonul adiacent. Considerînd anemia pecuniară a buzunarelor şi avînd în vedere, în general, penuria metalului feruginos, pentru a lichida obligaţiunile contractate, abandonăm în garanţie caietele şi ornamentele noastre vestimentare, aşteptînd magnificenţa larilor şi penaţilor paterni.

— Ce naiba de limbă o fi asta? a strigat Pantagruel. Nu vei fi, Doamne fereşte, eretic?

— Nu, ilustrisime. De cîte ori aurora cu degetele ei de roză deschide porţile orientului, mă refugiez într-un edificiu monahal, stropindu-mă cu apă sanctificată şi purificîndu-mă cu invocaţiuni liturgice. În mistica rogaţiunilor îmi purific sufletul de păcatele comise în libaţiuni nocturne, onorez forţa celestă şi mă închin marelui imperator al astrelor. Ador şi preţuiesc pe aproapele meu. Păzesc preceptele decalogului şi în măsura puterilor mele nu mă abat de la ele, nici cît e negru sub unghie. E adevărat că Mamona refuzînd să-mi alimenteze peculiul, nu sînt în situaţia de a distribui donaţiuni fiinţelor mizere,

care peregrinează din poartă în poartă, solicitînd o monedă.

— Pîrţ! a zis Pantagruel. Ce spune nebunul ăsta? Îmi pare că vorbeşte limba diavolului, ca să ne zăpăcească dinadins cu descîntece vrăjitoreşti.

Unul din cei de faţă a încercat să-l lămurească:

— Măria-ta, acest domnişor se căzneşte să maimuţărească limba parizienilor, dar nu face altceva decît s-o împestriţeze cu zdrenţe latineşti. Se crede mai iscusit decît Pindar şi, dispreţuind vorbirea obişnuită, îşi închipuie că e un mare orator, pe franţuzeşte!

Pantagruel l-a întrebat pe şcolar, dacă acest lucru e adevărat, iar acela a răspuns:

— Ilustrisime, ingeniul raţiunii mele nu e apt a distinge divagaţiunile acestui plebeu ignar, care îşi debitează insanităţile într-o franceză vulgară; ci, *a contrario,* eu îmi dau silinţa s-o înfrumuseţez *per longum et per latum,* redîndu-i rezonanţa latină.

— Să te ia naiba! a izbucnit Pantagruel. Am să te învăţ eu să vorbeşti ca lumea! Dar mai întîi, ia spune-mi, din ce parte a locului eşti?

Şcolarul a răspuns:

— Originea primordială a bunicilor şi străbunilor mei a fost în ţinuturile limuzine, unde repauzează corpul sfîntului Marţial.

— Aha! a spus Pantagruel. Eşti din Limoges, de la coada vacii, şi ai venit aici să faci pe parizianul? Am să-ţi rup urechile!

Apoi, punîndu-i mîna în gît, a strigat:

— Te-ai apucat să stîlceşti limba ţării, schimonositule! Am să te stîlcesc şi eu, să mă ţii minte!

Văzînd că se îngroaşă gluma, şcolarul din Limoges a început să se vaite:

— Văleleu, tăticule, mînca-ţi-aş sufletul, maica ta, Cristoase, îndură-te, tălică, nu mă păli, nu mă stîlci, nu mă stropşi, că n-oi mai greşi, cît oi trăi!

Iar Pantagruel a spus:

— Aşa? Va să zică ştii să vorbeşti ca oamenii?

Apoi i-a dat drumul, fiindcă bietul limuzin, de frică, se scăpase pe el, iar nădragii lui, croiţi în coadă de peşte, fund neavînd, se spurcaseră de sus pînă jos.

— Sfinte Pafnutie! a spus Pantagruel, ce mai pupăză! Naiba să-l ia de spîrcîit, că rău mai pute!

Şcolarul a şters-o, ruşinat, şi toată viaţa a suferit de-o arşiţă cumplită, simţind mereu mîna lui Pantagruel, care îl strîngea de gît. A murit de sete, cîtiva ani mai tîrziu, adeverind prin cerească pedeapsă ce l-a ajuns, spusele lui Aulu-Gelu, care ne învaţă să rămînem la graiul nostru firesc. Aşijderea ne îndeamnă şi Octavian August, să ne ferim de vorbele fără înţeles, aşa cum ocolesc cîrmacii corăbiilor, pe mare,

colţurile de stîncă.

CAPITOLUL VII

Cum a ajuns Pantagruel la Paris şi despre frumoasele cărţi din librăria Sfîntul Victor

Încheind cu bine anii lui de învăţătură în Orleans, Pantagruel a hotărît să plece la Paris. Dar tocmai cînd se pregătea de drum, a auzit că la Saint-Aignan din Orleans se află un clopot mare, îngropat în pămînt de mai bine de două sute paisprezece ani. Clopotul era atît de greu, încît, cu toate uneltele pe care le folosiseră enoriaşii, nu numai că nu izbutiseră să-l aşeze din nou la locul lui, dar nici măcar cu o palmă nu-l clintiseră de la pămînt. Au încercat, rînd pe rînd, toate mijloacele arătate de Vitruviu, Alberti, Euclide, Teon, Arhimede şi Hero, în *De Arhitectura, De re oedificatoria* şi *De ingeniis*[87], dar degeaba, că nimic n-au isprăvit.

Plecînd urechea cu bunăvoinţă la rugămintea oamenilor din acel oraş, Pantagruel a hotărît să ridice clopotul şi să-l suie în clopotniţă. S-a dus pe locul unde era clopotul şi l-a săltat de la pămînt cu degetul cel mic, atît de lesne, ca şi cum ar fi fost clopoţelul de la gîtul unui erete. Înainte de a-l atîrna în clopotniţă, a dat o raită prin cetate, ţinîndu-l în mînă şi făcîndu-l să sune. Poporul s-a veselit foarte, dar ce-a urmat nu i-a mai fost pe plac, fiindcă, din pricina bătăii clopotului, tot vinul cel bun din Orleans s-a tulburat în butoaie şi s-a borşit. Băutorii n-au băgat de seamă decît în noaptea următoare, cînd, gustînd din acel vin stricat, au început să scuipe un fel de scamă albă, strigînd:

— Ne-am umplut de Pantagruel! Ni s-a aprins gîtlejul!

După această ispravă, Pantagruel a plecat cu însoţitorii lui la Paris. Aici toată lumea a dat buzna să-l vadă, căci aşa sînt făcuţi parizienii, totdeauna gata la îngrămădeală şi nerozi din firea lor, de la *alfa* la *omega.* Se uitau la el cu gura căscată, aiuriţi şi oarecum înfricoşaţi, temîndu-se să nu ia cu el zidurile Luvrului, aşa cum tatăl lui ridicase, oarecînd, clopotele de la Notre-Dame, ca să le atîrne, zurgălăi, la gîtul iepei ce-o călărea.

Zăbovind cîtăva vreme la Paris, Pantagruel a învăţat temeinic cele şapte ştiinţe ale gîndirii, dar n-a voit să-şi mai lungească şederea, fiindcă - după cum spunea el - în Paris e plăcut să trăieşti, dar nu-i bine să mori: toţi calicii oraşului dau tîrcoale prin cimitirul Sfîntul Inocentiu şi îşi încălzesc şezutul cu osemintele morţilor. S-a minunat în schimb de frumoasele cărţi pe care le-a găsit în prăvălia librarului de la sfîntul Victor şi pe care le-a însemnat după cum urmează:

Scripetum salutis[88].

Prohabum juris.

Papucum Decretorum.

Rodia Vitiorum.

Despre oastea Domnului.

Mătura şi făraşul predicatorului, de părintele Hocus-Pocus.

Fuduliile de elefant ale vitejilor.

Mătrăguna episcopilor.

Marmotretus de bubonis et maimucis, cum commento Dorbellis.

Decretum universitatis Parisiensis super profunditate muliercurarum ad pladtum.

Cum i s-a arătat sfînta Gertruda unei călugăriţe din Poissy, care sta să nască.

Ars honeste besendi in societate, de Mortuinum.

Borcanul cu muştar al pocăinţei.

Formicarum artium.

De paharorum usu et honestate chefuendi, per Silvestrem erhieratent Jacobibemus.

Concina, pe scurt.

Traista notarilor.

Aldămaşul măritişului.

Ciubărul cu visuri.

Pleava şi tărîţele legilor.

Gustarea vinurilor.

Diferitele mirosuri ale brînzei.

Spalatorium scholarium.

Tartaretus: De modo cacandi.

Fanfarele Romei.

Bricot: De diferentis ciorbarum.

Temeiul ascultătorilor.

Încălţările smereniei.

Scaunul cu trei picioare al înţelepciunii.

Hîrdăul darurilor.

Poticneala duhovnicilor.

Plesnitoarea popilor.

Reverendi patris fratris Lubini provincialii taclalia, de afumandis carnatibus, libri tres.

Pasquilli, doctoris marmorei, de Capreoliscum ciulinis comendendis, tempora papali ab Ecclesia interdicto.

Căldăruşa, în şase persoane, jucată de Diaconii-Parşivi.

Ochelarii călătorilor care merg la Roma.

Majoris: De modo faciendi carnatos.

Cimpoiul prelaţilor.

Beda: de Optimitate burtorum.

Plîngerea notarilor împotriva puţinătăţii plăcintelor.

Coada de cotoi a procurorilor.

Slănină pe fasole, *cum commento.*

Dulceaţa iertărilor.

Praeclarissimi jurisutriusque doctoris Magister Piloţi. Raquedenari de bobelidandis glossae Accursiane mofturis repetitio enucidilucurisissima.

Stratagemata francacatoris, de Baignolet.

Frantopinus: De re militari, cum figuris Ştefani.

De usu et utilitate belituri equos et equas, authore Nostro de Chur.

D. N. Rostocostopiciorongus: De mustarda post prandium servienda, lib, quatrodecim, apostolati per D. Fleacus.

Jabolenus: De cosmographia purgatorii.

Questio subtilissima utrum chimera, in vacuo burtispossit comendere secundas intentiones? et fuit debatuta per decern hebdomadas in concilio Constantiensi.

Pofta de mîncare a judecătorilor.

Cucuvaia cardinalilor.

De calcaribus removendis decades undecim per Albericum de Rosata.

Ejusdem: De castrametandis crinibus, lib. tres.

Intrarea în Brazilia a lui Antoniu de Leiva.

Marforii bacalarii, cubentis Rome de mascardiis cardinalium Mulis.

Apologia aceluiaşi împotriva celor ce spun că măgarul papii nu bea decît apă.

Pronosticatio que incipit Silvio Pipotamaris, balata per D. N. Aiuritus.

Bamburini episcopi, de mulgetiarum profectibus enneades novem, cum privilegia papali ad trienium, et postea non.

Fandoseala fetelor mari.

Jucăria femeilor văduve.

Guturaiul călugărilor.

Cuvioasa gîngăveală a părinţilor celestini.

Pomul pomenilor.

Obrăznicia calicilor.

Capcana teologilor.

Muştiucul maeştrilor cîntăreţi.

Leneveţii lui Olcam, la prima lor tunsoare.

Magistri N. Frigepuium: De jumulitibus horarum canonicarum, lib. quadraginta.

Clevetitorium confratriarum, incerto autore.

Pantahuza măicuţelor sărmane.

Mirosul spaniolilor nespălaţi, hiperaromatizaţi de Frai Inigo.

Băuturica nevoiaşilor.

Poltronismus rerum Italicarum, autore magistro Frigifer.

R. Lullius: De moftoribus principum.

De partibus secretibus hypocrisia, adore Jacobo Hocstralem, hereticomaestra.

Caldaburtis de magistronostradorumque Beutoris, lib. octo galantissimi.

Pîrţurile copiştilor, scriitorilor, pisarilor, prescurtătorilor şi diacilor papali, culese de Regis.

Calendarul pe o sută de ani pentru podagroşi şi sfrinţiţi.

Manieres maturandi cuptoris, per D. Eccium.

Frînghia negustorilor.

Plăcerile vieţii mănăstireşti.

Rapănul călugărilor făţarnici.

Istoria farfadetilor sau a strigoilor cerşetori.

Starea jalnică a ostaşilor schilodiţi în război.

Înşelătoria dregătorilor.

Cîntarul vistiernicilor.

Moftarium Sorbonifornium.

Rimele vînătorilor de rîme.

Foalele alchimiştilor.

Ţintarul pantahuzelor, adunat de fratele Serratis.

— *Volth mnarbothim dai gousch pal frapin duch im scoth pruch galeth dai Chinon, min foulthrich al conin butbathen doth dai prim.* [89]

— Ati înţeles ceva? a întrebat Pantagruel pe însoţitorii săi.

Epistemon a răspuns:

— Bănuiesc că ar fi limba antipozilor; naiba să mă ia dacă am înţeles o silabă!

Pantagruel a spus străinului:

— Prietene, nu ştiu, poate că zidurile vor fi avînd urechi, cum se spune, dar nici unul dintre noi nu pricepe ce spui.

Noul venit a vorbit atunci în italieneşte:

— *Signor mio, voi vedete per essempio che la Cornamusa non suona mai s'ela non a ii venirepieno. Cosi io parimente non visaprei contare le mie fortune, se prima ii tribulato ventre non a la solită refectione. A quale e adviso che le mani et li dent habbiano perso ii loro ordini naturale et del tute annichillati.* [90]

Epistemon a spus:

— Limba aceasta încă n-am ajuns a o cunoaşte. Călătorul a vorbit pe englezeşte:

— *Lord, if you beso vertuous of intelligence, as you be naturally releaved io the body, you should have pity of me; for nature hath made us equal, but fortuna hath some exalted, and others deprived: nevertheless is vertue often deprived, and the vertuous men despised: for before the last end none is good.* [91]

— Nici atîta! a spus Pantagruel. Panurge a dat-o pe ungureşte:

— *Jona andie guaussa soussy etan beharda er remedio beharde versela*

ysser landa. Anbates otoy y es nausu ey nessassu gourray proposian ordine den Non-yssena batya facheria egabe gen herassy badia sadassu nouraa ssia. Ar an Hon-duan gual de cydassu naydassuna. Estou oussyc eguinan soury hin er darstura eguy harm. Genicoa plasar vadu. [92]

— Genicoa, fă-te-ncoa! a strigat Eudemon. Iar Carpalin a spus:

— Să-mi sară ochii, dacă am priceput cît îi negru sub unghie!

Străinul a vorbit apoi în limba cehilor:

— *Prug frest frins sorgmand strochdt drhas pag brlelangGravot chavygny pomardiere rusth pkalhdracg Deviniere preş Nays. Beuille kalmuch monach drupp delmeuppUst rincq dlrndodelb up drent loch mine stz ringuald de vins ders cordelis bur jocst stzampenards.* [93]

— Creştinească o fi limba aceasta, prietene, sau e limba lui Păcală? E o limbă pe ghiceală, a spus Epistemon.

Călătorul a luat-o prin graiul olandezilor:

— *Heere, ie en spreeke anders geen taale dan kersten taele: my dunct no-chtans al, en seg ie u niet een woordt mynen nood verklaart ghenonch wat ie be-gere; geef my wyt bermhertichеigt yet waer van ie ghevoed maghzunch.* [94]

— Tot aia! a spus Pantagruel.

Străinul a vorbit spanioleşte:

— *Seignor, de tanto hablar yesoy cansado por que suplico avostra reverenda que mire a los perceptos evangelicos, para que ellos movan vuestra reverenda a Io que es de consciencia; y si ellos non bastaren para mover vuestra reverenda a piedad, yo supplico que mire a la piedaă natural, la qual yo creo que le movera como es de razon, y coneso non digo mas.* [95]

Pantagruel a spus:

— Bine, prietene. Nu pun nici o clipă la îndoială că ştii să vorbeşti mai multe limbi: dar alege din ele una, pe care s-o înţelegem şi noi.

Călătorul a început atunci în limba daneză:

— *Myn Herre, endog ie g med inge tunge ta Iede, lygeson boeen ocg uskuulig cveatner: Myne Kleebon och my ne legoms magerhed udviser alligue klalig huuad tyng meg meest behoff girereb somder sandeligh mad och drycke: hvuarpor for-barme teg omsyder offuermeg: oc befarlat gyffuc meg nogneth: affhvylket ieg kand styve myne groendes magher lygeruff son man Cerbero en soppe forsetthr. Soa shal tuloaffue lenge och lycksaltigth.* [96]

— Îmi pare că astfel vorbeau goţii, şi să mă ierte Dumnezeu, tot aşa îi zicem şi noi din şezut.

Atunci străinul a spus:

— *Adoni, scholom lecha: im ischar harob hal habdeca, bemeherah thithen ii kikar lehem, chancathule: laah al adonai cho nen ral* [97].Iar Epistemon a răspuns:

— De data aceasta sînt lămurit. E limba ebraică şi îmi dau seama că

o vorbeşte ca un cărturar.

Călătorul a spus mai departe:

— *Despota tinyn panagathe, diatisy mi uc artodotis, horas gar limo anali-scomenon eme athlios, ke en to metaxy eme uc eleis udamos, zetis de par emu ha u chre. Ke komos philologi pantas homologusi tote logus te kerhemata perita hypar-chin, opote pragma afto paşi delonesti. Entha gar anankei monon logiisin, hina pragmata (hon peri amphisbetumen) me prosphoros epiphenete.*[98]

Iar Carpalim, unul din însoţitorii lui Pantagruel a spus:

— Aha! Mi se pare că vorbeşti greceşte. Ai fost în Ţara Grecească?

Călătorul a răspuns:

— *Agenou dont oussys vou denaguez algarou, nou den farou zamist vou mariston ulbrou, fousquez vou brol tam bredaguez moupreton den goul houst, daguez, daguez nou croupys fost bardou noflist nou grou. Agou paston toi nalprissys hourtou los ecbatonous, prou dhouquys brol panygou den bascrou nou dous caguous goulfren goul oust troppassou.* ***[99]***

— Am început să mă dumiresc, a spus Pantagruel. Asta e limba care se vorbeşte la noi în Utopia. Sau, după cum sună la ureche, una asemănătoare.

Dar înainte de a sfîrşi vorba, străinul şi-a schimbat graiul:

— *Jam toties vos, per sacra, perque deos, deasque omnis, obtestatus sum, ut, si qua vous pietas permovet, egestatem meam solaremini nec hilum proficio clamans et ejulans. Sinite quaeso, sinite, virii impii, quo me fata vocant abire, nec ultra vanis vestris interpellationibus obtundatis, memores veteris illius adagii, quo venter famelicus auriculis carere dicitur.* ***[100]***

— Ascultă prietene, l-a întrebat încă o dată Pantagruel. Nu ştii să vorbeşti franţuzeşte?

— Foarte bine, seniore. Mulţumesc lui Dumnezeu, e limba pe care am supt-o la sînul maicii mele. Sînt născut şi crescut de mic copil în grădina Franţei, adică în Tourraine.

— Dacă-i aşa, te rog să-mi spui: cum te cheamă şi de unde vii? Căci atît de mult te-am îndrăgit, încît dacă vei asculta de dorinţa mea, vei rămîne lîngă mine toată viaţa şi vom fi prieteni împreună, cum au fost Eneea şi Achates.

— Seniore, numele meu adevărat, pe care l-am primit la botez, e Panurge. Acum viu din Ţara Turcului, unde am fost ţinut în robie de cînd pornisem la Metalin cu război împotriva păgînilor. Bucuros mă voi învrednici să-ţi istorisesc păţaniile mele, care sînt mai minunate decît ale lui Ulise: dar fiindcă ţi-a fost voia să mă iei pe lîngă domnia-ta (ceea ce primesc, făgăduindu-ţi să te urmez pînă la mama-dracului), avea-vom destule clipe de răgaz pentru poveşti. În această clipă simt grabnica nevoie de a mă întrema, aflîndu-mă cu burta goală, gîtlejul uscat, iar măselele (toate) crăpate de foame. Gata sînt să mă aşez la înfulecat, şi te încredinţez că îţi va fi plăcut să mă priveşti mîncînd. Dă

poruncile cuvenite - şi Doamne-ajută!

Pantagruel a hotărît să fie dus la locuinţa sa şi să i se dea de mîncare pe săturate. Ceea ce s-a făcut. Panurge a îmbucat din toate, ospătîndu-se pînă în fapt de seară, cînd s-a vîrît în aşternut, o dată cu găinile. A dormit fără vise pînă a doua zi la ceasul prînzului, iar de cum a făcut ochi, s-a strămutat, în trei paşi şi-o săritură, din culcuş de-a dreptul la masă.

CAPITOLUL X

Cum a judecat Pantagruel o pricină încurcată, dovedindu-se mai înţelept decît Solomon

Amintindu-şi despre sfaturile tatălui său şi voind să-şi încerce puterile minţii, Pantagruel a chemat pe toţi învăţaţii la întrecere pe la diferitele răspîntii ale oraşului, punîndu-le în faţă nouă mii şapte sute şaizeci şi patru de întrebări, toate îndoielnice.

La capătul uliţei Fouarre a ţinut piept cu dascălii, magistrii şi retorii Parisului, lăsîndu-i pe toţi cu gura căscată. Apoi s-a războit la Sorbona cu teologii vreme de şase săptămîni, de dimineaţă de la ceasurile patru şi pînă seara la şase, lăsînd un răgaz de două ceasuri la prînz, ca să nu stingherească prea mult tabietul de odihnă şi băutură al acelora. Au venit şi au stat de faţă cei mai mulţi din nobilii de la curte, preşedinţii, perceptorii, sfetnicii oraşului, advocaţii, socotitorii, scriitorii şi atîţi alţii, laolaltă cu dregătorii, doftorii si popii. Unii din aceştia şi-au luat inima în dinţi şi s-au amestecat în vorbă, dar Pantagruel, răsturnînd sofistica lor şubredă, i-a pus cu botul pe labe pe toţi, dovedindu-le că nu sînt altceva decît nişte vite încălţate.

Astfel s-a lăţit faima despre ştiinţa lui minunată. Gura lumii a început să turuie şi să poarte vorbele, încît pînă şi leliţele din tîrg, precupeţele, spălătoresele, vînzătoarele de plăcinte, ascuţitoarele de cuţite şi codoaşele îşi dădeau coatele şi şuşoteau cînd îl vedeau trecînd:

— Uite-l!

Ceea ce văzînd, Pantagruel s-a bucurat, ca altădată Demostene atenianul, prinţul oratorilor, cînd îl arăta cu degetul vreo babă pricăjită, zicînd:

— Ăsta-i, maică!

Tocmai atunci venise spre judecată în faţa înaltei curţi o pricină între doi mari seniori: de o parte domnul Pupăndos ca pîrîtor şi de partea cealaltă domnul Soarbezeamă, pîrîtul.

Neînţelegerea dintre ei era atît de încurcată şi atît de greu de dezlegat după litera legii, încît juzii nu înţelegeau o buche. Regele

dăduse poruncă să se adune laolaltă patru din cele mai de seamă şi mai învăţate Parlamente ale Franţei, dimpreună cu Sfatul cel Mare al Sorbonei şi cu cei mai renumiţi dascăli, nu numai din Franţa, dar şi din Englitera şi Italia, ca Jason, Filip Dece, Petrus de Petronibus şi o grămadă de alţi cărturari, bătrîni cititori de pravili; şi cu toate că au stat şi şi-au bătut capul timp de patruzeci şi şase de săptămîni, n-au izbutit să lămurească pricina, şi nici să-i găsească o dezlegare după temeiul dreptului, rămînînd pentru aceasta atît de ruşinaţi, încît se scăpau pe ei de ciudă şi de necaz.

Pînă într-o zi, văzînd că li s-au sleit creierii de-atîta cugetare, unul, anume Du Douhet, cel mai învăţat, mai priceput şi mai chibzuit dintre toţi, s-a ridicat şi a spus:

— Domnilor, vreme îndelungată s-a scurs, de cînd ne-am adunat aici, şi iată că nimic nu isprăvirăm, neputînd nici să adîncim, nici să limpezim această pricină, pe care cu cît o cercetăm mai cu luare-aminte, cu atît mai puţin o pricepem, spre marea noastră ruşine şi neiertată nevrednicie. După a mea părere, numai cu hulă şi cu ocară ne vom alege pînă la sfîrşit, fiindcă nimic altceva nu facem decît să tăiem frunză la cîini. Iată, aşadar, ce-am socotit. Aţi auzit cu toţii vorbindu-se despre acel mare bărbat numit magistrul Pantagruel, care, după cuvîntările ce-a ţinut şi după biruinţele ce-a cîştigat în faţa lumii asupra, tuturora, s-a dovedit a fi cel mai de seamă învăţat al vremii noastre. Cred şi spun că ar fi bine să-l chemăm şi să-i supunem spre judecată întreaga pricină, fiind cel din urmă si singurul care va putea să-i găsească o dezlegare dreaptă.

Toţi ceilalţi sfetnici şi dascăli şi-au dat învoirea lor, şi fără să întîrzie au trimis să-l caute pe Pantagruel, cu rugămintea de-a binevoi să cerceteze pricina de-a fir-a-păr, aducînd hotărîrea pe care o va găsi de cuviinţă. Apoi i-au pus la îndemînă dovezile scrise ale împricinaţilor: cîţiva saci plini pînă în vîrf, cam cît ar duce în spinare patru măgari zdraveni.

Pantagruel a întrebat:

— Domnilor, cei doi seniori care se judecă, sînt în viaţă?

— Da.

— Atunci, la ce naiba poate să slujească mormanul ăsta de hîrtii şi de hîrţoage, pe care v-aţi ostenit să mi-l puneţi dinainte? N-ar fi mai nimerit să-i ascultăm pe împricinaţi, poftindu-i să-şi dovedească dreptatea prin viu grai, decît să ne pierdem vremea cu cetania acestor bazaconii, care nu-s altceva decît minciuni ticluite dinadins, şiretlicuri diavoleşti de-ale lui Cepota şi altor răstălmăcitori de legi? N-am nici o îndoială, că atît domniile-voastre cît şi ceilalţi care au luat pe seama lor această judecată, mai rău aţi încurcat pricina, altminteri lesne de cumpănit, născocind singuri o puzderie de teoieiuri pro şi contra, răscolind tot soiul de chichiţe lipsite de noimă şi luîndu-vă după

susţinerile prosteşti ale unor nerozi ca alde Accursius, Baldius, Bartolius, Castro, Imola, Hipolit, Panormus, Bertachinus, Alexandru, Curtius[101] şi alţi clănţăi bătrîni, care n-au fost în stare să lămurească nici cel mai prizărit paragraf din Pandecte, ca nişte viţei la poartă nouă, fără nici o pătrundere a legilor, neştiind nici greceşte, nici latineşte, ci numai limba goţilor şi a altor barbari. Să nu uităm că cele dintîi legi ne-au fost lăsate de greci, după cum însuşi Ulpian mărturiseşte, primind de la ei o mulţime de cugetări şi ziceri elineşti; aceste legi au fost scrise apoi în cea mai aleasă şi mai bogată limbă din cîte au vorbit oarecînd neamurile latineşti. Nu voi lăsa deoparte pe Salustiu, pe Varo, pe Cicero, pe Seneca, pe Titus Livius şi pe Quintilian. Cum puteau să adîncească înţelesurile dreptului bătrînii noştri iurişti-aiurişti, cînd în viaţa lor n-au avut sub ochi o carte latinească adevărată, după cum prea îndeajuns o dovedesc prin felul lor de a scrie, care poate fi al unui hornar, al unui bucătar sau spălător de vase, dar nicidecum al unui om de legi.

Mai mult decît atît. Legile sînt rodul firesc al unor silinţi de filozofie şi morală. Cum vor putea să le priceapă nişte zăluzi, care n-au învăţat din filozofie şi morală nici cît măgarul meu? Cît priveşte umanioarele şi ştiinţa despre aşezările lumii vechi - care îşi au însemnătatea lor - aş putea să-i asemăn mai degrabă cu o broască rîioasă, împodobită cu pene, sau cu un guşat care şi-ar agăţa de grumaz o cruce, ca să nu i se vadă beteşugul. Nu numai atît, dar din tot ce-au scris acei nerozi nimic nu se poate înţelege, după cum voi dovedi într-o zi negru pe alb.

De aceea, dacă doriţi cu adevărat să iau spre cercetare această pricină, aruncaţi mai întîi în foc toate hîrţoagele şi chemaţi înaintea mea pe cei doi seniori. După ce îi voi fi ascultat, vă voi împărtăşi judecata mea, fără aiureli şi falsicării.

După cum bine ştiţi, în orice adunare sînt mai mulţi nebuni decît înţelepţi. (Titus Livius adăuga, vorbind despre cartaginezi, că întotdeauna nebunii îi răpun pe înţelepţi.) S-au găsit, aşadar, destui care s-au ridicat împotriva celor spuse de Pantagruel; dar numitul Du Douhet i-a ţinut cu dîrzenie partea, recunoscînd că toate acele condici şi catastife, cercetări şi încheieri, întîmpinări şi îndreptări, nu sînt decît tertipuri drăceşti întru măsluirea dreptăţii şi amînarea judecăţii, pe care va trebui să le lase în plata Domnului, dacă vor să hotărască după măsura cinstită a înţelepciunii şi după duhul Evangheliei.

În cele din urmă, toate terfeloagele au fost arse, iar cei doi împricinaţi au venit să se înfăţişeze, în carne şi oase. Pantagruel i-a întrebat:

— Dumneavoastră vă judecaţi?

— Da, domnule, au răspuns amîndoi într-un glas.

— Care dintre dumneavoastră e pîrîtorul?

— Eu, a răspuns seniorul de Pupăndos.

— Prea bine. Arată-mi cu de-amănuntul dreptatea domniei-tale. Dar să spui adevărul, tot adevărul şi numai adevărul, fiindcă - asta mi-i crucea! - la cea dintîi minciună îţi voi lua capul de pe umeri, ca să afli odată că în faţa judecăţii nu trebuie să umbli cu înşelăciuni. Să nu ascunzi nimic şi să nu născoceşti ce n-a fost. Vorbeşte!

CAPITOLUL XI

Cum s-au apărat singuri cavalerii de Pupăndos şi Soarbezeamă, înaintea lui

Pantagruel

Cavalerul de Pupăndos a început astfel:

— Domnule, adevărul adevărat este că o femeie de la curtea mea s-a dus la tîrg cu nişte ouă să le vîndă.

— Pupăndos, pune-ţi pălăria în cap, a spus Pantagruel.

— Mulţumesc. Tocmai atunci treceau şase firfirici între cele două tropice şi o lescaie, mai ales că pe Munţii Rifani bîntuise în vara aceea o secetă cumplită de şmecherii, din pricina răfuielii de baliverne, care se iscase între baranguini şi acursieri, după răscoala elveţienilor adunaţi în număr de trei, şase, nouă şi zece, pentru a culege vîsc de Anul nou, la zi-ntîi, cînd se adapă boii cu ciorbă şi fetele mari primesc o cheie de cărbune, ca să dea ovăz la cîini. Toată noaptea ne-am trudit (cu mîna pe ulcică) să trimitem ştafete călări şi pe jos, pentru a opri corăbiile, fiindcă croitorii încercaseră să taie ciucurii pe care îi şterpeliseră şi să facă din ei

un puşcoci de soc,
să mute marea din loc,

care între timp se-ngroşase dintr-o oală de varză (după spusa strîngătorilor de fîn). Dar doftorii, cercetînd semnele udului, n-au putut să spună dacă

dropia, în vîrf de par,
gusta cuie cu muştar,

ci numai atît, că domnii de la curtea regelui puseseră oprelişte sfrinţiei, să nu mai dea tîrcoale căldărarilor şi să nu mai umble serta-ferta în timpul slujbelor bisericeşti, întrucît mîrlanii începuseră să *joace furlana* după diapazon,

cu călcîiele în foc şi cu capul la mijloc,

după cum spunea bunul nostru Bondoc. Ah, domnilor mei,

Dumnezeu pe toate le întocmeşte după voia lui, dar a fost odată un căruţaş, care a dat cu tifla ursitei sale, pocnind din bici, ceea ce s-a întîmplat pe cînd se întorcea de la bîlci cu magistrul Anton Lăptucă, uns de curînd doftor în anafura, cum spun tîlcuitorii canoanelor. Dar ceea ce face măreţia paresemilor - opt cu a brînzii, sfinte Sisoe, e că

poţi s-o duci într-o mîncare,
de la Paşti la înălţare,
fiindcă, după cum se ştie,
buturuga mică răstoarnă carul mare.

Dar sutaşul n-a aşezat banul în ţintă destul de sus ca să nu-l ajungă aprodul ce-şi lingea de jur împrejur degetele cu pană de gîscă, anevoindu-se să vadă de departe hornul hanului „La patruzeci de şopîrle", vîrîte în cei douăzeci de ciorapi ai datornicului păsuit pe cinci ani. Dar dacă mai bine te gîndeşti, nu dai vrabia din mînă pe cioara de pe gard, fiindcă ţinerea de minte se pierde dacă ţi se întîmplă să îmbraci nădragii pe dos. Asta e! Dumnezeu să aibă în paza lui pe nădrăgari!

Pantagruel l-a îmbărbătat:

— Foarte bine, prietene, foarte bine! Vorbeşte domol şi nu te mînia. Am început să înţeleg cum stau lucrurile. Grăieşte mai departe.

— E foarte adevărat ce spun unii, că omul trebuie să fie cu ochii în patru, fiindcă prevederea e mama înţelepciunii. Dar femeia despre care vă vorbesc n-a putut, sărmana, rostindu-şi rugăciunea - *gaudes* şi *audi nos*[102] - să-şi pună pe umeri muchea de cuţit a diplomelor Sorbonei, fără să se stropească îngereşte, acoperindu-se cu un şapte de caro şi trăgînd o sabie zburătoare pe locul unde se vînd steagurile vechi, rămase în urma zugravilor din Flandra, după ce aceştia isprăviseră cu potcovitul greierilor. Şi mă mir că oamenii nu s-au deprins să clocească, de vreme ce e atît de plăcut să stai pe ouă.

Seniorul de Soarbezeamă a încercat să-i taie vorba, dar Pantagruel l-a repezit:

— Ei, fire-ai tu să fii, cine ţi-a dat voie să vorbeşti? Mă trec toate năduşelile căutînd să descurc pricina voastră, şi tu vii să mă mai baţi la cap? Linişte, la naiba, linişte! Ai să dai din tine tot ce ştii, cînd ţi-o veni rîndul. Vorbeşte mai departe, Pupăndos, şi nu te grăbi.

— Aşadar, văzînd că în această privinţă Sancţiunea pragmatică rămîne enigmatică, deşi papa a făgăduit fiecăruia să dea drumul vînturilor după buna lui plăcere, dacă flanelele albe n-ar fi vărgate şi oamenii n-ar fi atît de săraci, făcîndu-şi cruce cu mîna stingă, curcubeul măcinat de curînd la Milan pentru a face să răsară ciocîrliile, ar fi îngăduit ca femeia despre care vorbesc să-şi potolească durerile de şale cu lapţi de peşte luaţi pe datorie - fără de care n-am

putea să aflăm cum sînt croite cizmele vechi.

Şi cu toate acestea, Ioan Viţelul, vărul ei dinspre mamă, bine scuturat într-un cazan cu scrisori tipărite, a sfătuit-o să nu spele rufele în albia ei mişcătoare, fără să dea mai întîi foc hîrtiilor: soţ sau făr'de, fiindcă

Non de ponte vădit
Qui cum sapientia cădit, [103]

mai cu seamă că dumnealor de la Curtea Condicilor nu se pot înţelege la numărătoarea flautelor nemţeşti, cu care s-a tipărit la Anvers *Ochelarii prinţilor*. Dar, iată, domnilor, că e de ajuns o mărturie mincinoasă, ca judecata să dea dreptate părţii potrivnice! Noi, dorind a ne supune dorinţei regelui, ne-am înarmat din cap pînă în picioare cu petice de burtă, spre a vedea cum culegătorii viilor noastre şi-au sfîrtecat pălăriile şi s-au preschimbat în sperietoare, fiind vremea tîrgului neprielnică şi o mulţime de arcaşi nevoind a ieşi la paradă, cu toată înălţimea hornurilor (şi prisosul de rapăn şi de oase-moarte) ale prietenului meu Măgăreaţă. De altfel, anul acela se făcuseră scoici multe în ţinutul Artois, spre marea bucurie a tăietorilor de lemne, care mîncau pe nespălate pînă le plesnea bîrneţul. Dacă, după pofta inimii mele, toată lumea ar avea glas frumos ca aceia, jocul cu mingea la perete ar merge mai uşor şi tertipurile folosite la tălpuirea gramaticii ar luneca mai lesne pe apa Senei, sub Podul Morarilor, aşa cum a hotărît regele Canarilor în diploma care se mai păstrează printre hîrtiile vechi ale cancelariei acestui ţinut.

... Drept aceea, domnule, vă rog să binevoiţi a hotărî cele de cuviinţă cu despăgubiri, cheltuieli de judecată şi dobînzi.

Pantagruel l-a întrebat:

— Prietene, mai ai ceva de spus? Pupăndos a răspuns:

— Nu, domnule, am spus tot ce a fost *tu autem* şi nimic n-am schimbat, pe cuvîntul meu de cinste.

— Aşadar, domnule de Soarbezeamă, a spus Pantagruel, e rîndul dumitale. Vorbeşte cît mai scurt, fără să laşi deoparte nimic din ceea ce ar putea să lumineze judecata.

CAPITOLUL XII

Cuvîntarea seniorului Soarbezeamă

Seniorul Soarbezeamă şi-a început astfel cuvîntarea sa:

— Domnule, domnilor, dacă dreptatea oamenilor ar ieşi la iveală într-o judecată cumpănită, tot atît de lesne precum musca se zăreşte în

lapte, lumea - naiba să mă ia! - n-ar mai fi roasă de şoareci precum este, după cum mulţi care şi-au pierdut potcoavele în chip mişelesc ar fi fost feriţi de asemenea pacoste. Susţinerile părţii potrivnice ar putea să pară, pe deasupra, adevărate; în ceea ce priveşte însă temeiurile *de jure* şi *de facto*[104], înşelăciunea, viclenia şi tertipurile mărunte se ascund ca într-un ghiveci cu flori.

Pot oare să rămîn nepăsător, cînd vine unul să-mi sufle în ciorba din care mă ospătez, să-mi tulbure liniştea şi să-mi zăpăcească mintea, făcînd dragoste şi cîntînd:

Cine bea, mîncînd din ciorbă,
Nu mai suflă, mort, o vorbă!

Maică-precistă! cîţi viteji căpitani de oaste n-am văzut pe cîmpul de bătaie împărţind verilor lor ghionţi de apă sfinţită, ca să se fîţîie dumnealor mai în voie, cîntînd din lăută, trîmbiţînd din şezut şi dîndu-se de-a tumba pe acoperiş în botfori noi, împodobiţi cu mustăţi de stacoji? Astăzi lumea s-a stricat la cap din pricina postavului englezesc de Leicester; unii cad în desfrîu, alţii se leagă la falcă de teama iernilor geroase. Iar dacă judecata nu va face dreptate, nimic nu vom mai secera în ăst-an!

De cîte ori un om sărac se apropie de cazanul cu aburi să-şi spele gura de baliga vacii, sau porneşte la tîrg să-şi cumpere încălţări de iarnă, căprarii aflaţi în trecere sau armaşii de pază primesc pe de-a rîndul cîte o fiertură de clistir cu prisosuri de burtă, trecute printr-un scaun găurit, deasupra capului. Dar, pentru atît de puţin lucru, să se apuce unii să roadă ţîţele şi să facă tocană din linguri de lemn? Oamenii gîndesc de multe ori într-un fel, iar Dumnezeu hotărăşte altminteri, căci după ce apune soarele, toate dobitoacele stau la umbră. Puteţi să mă credeţi pe cuvînt, fiindcă vă voi aduce în privinţa, aceasta dovezi temeinice şi limpezi ca lumina zilei.

În anul treizeci şi şase, am cumpărat un dulău nemţesc cu urechile tăiate, din lînă bună, vopsit pestriţ, cum mă încredinţară toţi giuvaergiii. S-a întîmplat însă, că notarul a mai pus de la el un et-caetera. Nu sînt destul de învăţat ca să apuc soarele cu mîna, dar din strachina cu unt, în care se călesc uneltele vulcanului, am auzit că pastrama de vacă te-ar face să nimereşti butoiul cu vin noaptea fără lumînare, chiar de ar fi pitit în traista unui cărbunar încălţat cu cizme şi înveşmîntat cu platoşa şi genunchierele ce-i trebuiesc pentru a rumeni capul de miel la tavă. De asemeni am auzit spunîndu-se, că e bine să te dai în dragoste într-o pădure care a ars de curînd, şi e semn de noroc dacă îţi trece o vacă neagră pe dinainte.

Am întrebat pe dumnealor cărturarii, iar aceştia, adîncind lucrurile, m-au sfătuit să secer la vară într-o pivniţă cu hîrtie, cerneală, pene şi

bricege lioneze pescuite în Ron şi adunate talmeş-balmeş; fiindcă hamurile, dacă intră la apă, rugina le roade ficaţii, ca să nu mai pomenim despre cîrceii care te-apucă uneori după masă, din care pricină zic unii că s-ar fi ridicat preţul la sare.

Să nu credeţi, domnilor, că în clipa cînd numita femeie îşi ungea buricul cu clei pentru a-l lăsa drept amintire ostaşului ce-şi alesese, şi pe cînd tocătura caltaboşului trecea în punga cămătarilor, ea n-avea altceva de făcut, pentru a scăpa de furia mîncătorilor de oameni, decît să lege un pumn de ceapă cu o sută de *Ave Maria* şi cu praporul unui viţel de soi, din crescătoria alchimiştilor; apoi să-şi scuture papucii şi să-i prăjească puţintel, tîrîş-grăpiş, cu sos de sfeclă, ascunzîndu-se în gaură de şarpe ca să ferească jumările. Dacă zarurile, cum vedeţi, nu vor să cadă decît la unu-unu, la trei-trei, şi iar la unu-unu, îi aştern iubitei culcuş într-un colţ al patului, o giugiulesc uite-aşa şi iar aşa, sorbind cu nesaţ din gavanosul coturnurilor frumos croiţi după măsură. Se vor bucura bobocii de gîscă ieşiţi din găoace, care joacă fripta aşteptînd să bată fierul pe nicovală şi să pună ceara la fiert pe seama băutorilor de bere. E drept că, cei patru boi despre care e vorba aveau ţinerea-de-minte cam scurtă; totuşi, fiindcă doreau a învăţa să cînte, nu se temeau nici de cormorani, nici de raţele leşeşti, încît oamenii de pe moşia mea spuneau plini de nădejde: „Pruncii aceştia vor creşte mari şi vor fi cei dintîi în ştiinţa numerelor, ceea ce va întări cu prisosinţă drepturile noastre".

Noi socotim că vom putea prinde lupul, ridicînd gardurile peste moara de vînt de care pomenea partea protivnică. Dar diavolul-cel-mare s-a năpustit asupra noastră cu prigoană, a trimis pe nemţi pe dinapoi, din care pricină dracii toţi au început să cam bea. Şi mult mă minunez, văzînd pe astrologi încurcîndu-se în astrobalurile şi almuncantaridele lor, din pricina dublelor care cad la jocul de table. Nimic nu ne îndreptăţeşte însă a spune, că pe Podul-cel-Mic, de găini împăiate, din Paris, ei s-ar fi înfoiat ca nişte păuni de baltă, afară dacă nu cumva n-au risipit, într-adevăr, stropii de cerneală roşie, căzuţi din literele mari sau aplecate, ceea ce pentru mine e acelaşi lucru, cîtă vreme cotorul cărţilor nu s-a hotărît să scrie şi el stihuri. Şi în presupunerea că, la coţăitul cîinilor de pe uliţă, codanele au sunat din trîmbiţe năvala cea mare, mai înainte ca notarul să-i fi trecut în catastif după ştiinţa Cabalei, nu urmează de aici (afară numai dacă judecata va hotărî altfel) că şase pogoane de livadă preţuiesc mai mult decît trei căldări de cerneală, fără să sufli în havuz, de vreme ce la îngropăciunea regelui Charles puteai

La tîrg să cumperi stofă foarte bună,
Cu cinci pitaci, pe cinstea mea, de lînă.

Am văzut cu ochii mei, în cele mai de seamă case, gospodari de frunte, care, plecînd la vînat de vrăbii, măturau hornul de trei ori şi, aşteptînd să fie puşi în slujbă, îşi oblojeau zalele şi îşi făceau vînt din găoază, dacă le era prea cald.

Judecata de apoi,
Să-i dea vacile-napoi!

Această hotărîre a fost dată la opritoarea anului al şaptesprezecelea de cîrmuirea vitregă a lui Luzfoagerus, despre care judecata va binevoi sa ţină seama.

Nu vreau să spun că după dreptate s-ar cuveni să li se oprească bunurile băutorilor de aghiasmă, cum ai înghiţi undreaua din care se fac de obicei săpunelele pentru şezutul celor ce nu vor să se pocăiască şi să joace cu cărţile pe faţă. *Tune quid juris pro minoribus*[105]. Căci aşa spune Legea Salică, după cît ştiu, că cea dintîi feştilă făcută să pingelească vacile bolnave de răpciugă, care îşi suflă botul în muzicuţă fără să cînte după împunsăturile cizmarului, poate, cît e cu burta plină, să-şi aburească slăbiciunea mădularelor în timpul vecerniei cu muşchi culeş în pădure pentru a spînzura vinurile de Anjou, care se apucă de ceafă şi îşi pun piedică, după obiceiul din Bretania.

Aceste zise, închei. Cu cheltuieli de judecată, despăgubiri şi dobînzi.

Seniorul de Soarbezeamă a tăcut. Pantagrue l-a întrebat pe seniorul de Pupăndos:

— Prietene, mai ai ceva de zis?

Pupăndos a răspuns:

— Nu, domnule, căci nu v-am arătat decît adevărul. În numele lui Dumnezeu, atotputernicul, vă rog să puneţi capăt neînţelegerii noastre, întrucît stăm aci pe bani grei.

CAPITOLUL XIII

Hotărîrea ce-a dat Pantagniel în pricina celor doi seniori

Pantagruel s-a ridicat de la locul lui şi strîngînd laolaltă pe toţi preşedinţii, sfetnicii şi ceilalţi învăţaţi, le-a spus:

— Domnilor, aţi ascultat pe cei doi împricinaţi *vive vocis oraculo*[106]şi vă rog acum să-mi spuneţi ce gîndiţi.

— I-am auzit pe amîndoi, au răspuns aceia, dar să plesnească fierea în noi, dacă am înţeles, care din ei are dreptate. Astfel fiind, te rugăm *una voce*[107], să binevoieşti a hotărî după cum socoteşti cu cale. Îţi

dăm de mai-nainte încuviinţarea noastră *ex nune prout ex tunc*[108], neavînd nici o îndoială că hotărîrea domniei-tale va fi dreaptă.

— Prea bine, domnilor, a spus Pantagruel. Fiindcă aceasta vă e dorinţa, mă voi supune; dar ţin să vă arăt de la început, că pricina nu-i atît de anevoioasă cum vi se pare. Toate paragrafurile din Caton, apoi legile: *Gallus, Frater, Quinque pedurn, Vinum, Si Dominus, Mater, Mulierbona, Si quis, Pomponius, Fundi, Emptor, Prator, Venditor*[109], şi atîtea altele, sînt după socotinţa mea, mult mai încurcate.

Pantagruel a făcut apoi de două-trei ori ocolul încăperii, şi părea sa cugete adînc, fiindcă icnea ca un măgar strîns în chingi, la gîndul că va trebui să facă dreptate, fără să părtinească ori să vateme pe vreunul. Întorcîndu-se la locul lui, s-a lăsat în jilţ şi a vorbit în felul acesta:

— Văzînd, ascultînd şi bine-chibzuind pricina ivită între seniorii de Pupăndos şi Soarbezeamă, judecata hotărăşte cele ce urmează:

Ţinînd seama de scîrba liliecilor care înclină bărbăteşte spre crugul verii pentru a se hîrjoni cu cimpoaiele înnebunite din pricina băutorilor şi a vicleniilor lucifugilor nictocoracici aduşi în suferinţă sub cerul Romei pe urma unui crucifix călare purtînd la şold o arbaletă - pîrîtorul era îndrituit să smolească corabia, pe care numita femeie o umfla, cu un picior încălţat şi cu altul desculţ, răscumpărînd-o fără nici o tocmeală în cugetul ei, cu tot atîtea neadevăruri, cîte fire de păr sînt sub şaua a doisprezece armăsari sau în capul unui pungaş. În acelaşi timp, recunoaştem că nu i se poate aduce o vină pentru împrejurarea deosebită prin care se pare că a trecut, neputînd să se uşureze după voie din pricina îndărătniciei unei perechi de mănuşi aromate cu pîrţuri şi mirosind a opaiţ de nucă - cum se obişnuieşte în ţinutul Myrebalais - şi astfel a dat drumul pînzelor cu ghiulele de bronz, ai căror bucătari plămădeau de-a-ndoaselea zarzavaturile umplute cu veveriţă din clopoţelul eretelui cusut după izvoade ungureşti, purtate de cumnatul ei, drept amintire, într-un paner alături, împodobit cu noduri în trei iţe şi bătaie de cap, din cuşca unde se vînează viermele-papagal, cu pene.

Iar în ceea ce priveşte partea pîrîtă, nu se poate dovedi că ar fi un derbedeu mîncător de brînză sau măsluitor de mumii îmbălsămate, nici că ar fi fost văzut dîndu-se în leagăn, după cum pîrîtorul a arătat; judecata îl cheamă să plătească trei ulcele de lapte prins, prelorelitantat şi şafranizat după obiceiul pămîntului; aceasta pînă la toamnă, în luna mai, cînd numitul pîrîtor va fi ţinut să dea firele şi cîlţii trebuitori pentru astuparea capcanelor din gît, împletite în pelerine bine pietruite cu rotocoale.

Amîndoi sa rămînă prieteni ca şi pînă acum; fără cheltuieli, după cum am hotărît.

Isprăvindu-se judecata, cei doi împricinaţi s-au depărtat mulţumiţi,

ceea ce părea tuturor aproape de necrezut, căci de pe vremea ploilor celor mari nu se mai văzuse şi nu se mai pomenise de peste şase veacuri şi jumătate, ca două părţi potrivnice, care s-au înfruntat cu atîta înverşunare, să rămînă deopotrivă de împăcate cu hotărîrea judecătorului.

Cît despre preşedinţi şi ceilalţi cărturari care se aflau de faţă, atît de uimiţi au fost, încît au rămas în nesimţire mai bine de trei ceasuri, zăpăciţi de chibzuinţă supraomenească, pe care o dovedise Pantagruel lămurind o pricină atît de încurcată şi de spinoasă...

... Şi nici acum nu s-ar fi trezit, dacă nu i-ar fi frecat cu oţet şi apă de trandafiri, ca să-şi vină în fire şi să-şi redobîndească luminile minţii, pentru care lăudat să fie numele Domnului.

CAPITOLUL XIV

Panurge povesteşte cum a scăpat din mîinile turcilor

Judecata rostită de Pantagruel a fost împărtăşită tuturor şi încuviinţată de întreaga obşte. Ea s-a tipărit pe mai multe foi şi s-a aşezat spre păstrare printre hîrtiile înaltei Curţi; iar unul din cei de faţă a spus:

— Nici Solomon, care numai printr-o întîmplare a dat pruncul mamei adevărate, n-a dovedit atîta chibzuinţă ca înţeleptul Pantagruel, pe care spre norocul tuturor îl avem în mijlocul nostru.

Toţi au fost într-un singur gînd, să-i încredinţeze lui Pantagruel slujba de mare-dregător al Dreptăţii, dar el n-a primit, mulţumindu-ie cu următoarele prietenoase cuvinte:

— E prea multă primejdie în îndeplinirea acestei înalte slujbe, iar cei care au luat pe umerii lor răspunderile ei anevoie au izbutit să nu se molipsească de stricăciunea lumii. Dacă asemenea judecători ar sta în scaunul îngerilor, judecata din urmă nu s-ar mai ţine nici peste două mii de ani, şi s-ar dovedi neîntemeiată profeţia lui Nicolaus Cusanus. V-o spun din bună-vreme, ca să ştiţi. Dar dacă aveţi de prisos vreo cîteva vedre de vin bun, le primesc bucuros.

Dorinţa i-a fost ascultată şi orăşenii i-au trimis vinul cel mai bun pe care ii aveau; iar Pantagruel l-a băut pre el.

Nici bietul Panurge nu s-a lăsat pe tînjală, că era slab ca un ţîr şi se clătina pe picioare ca o pisică flămîndă. Unul din cei de faţă, privindu-l cum zvîntă din două înghiţituri o doniţă de porfiriu, l-a mustrat în glumă:

— Ai arşiţă mare, cumetre, bei de stingi!

— Să mă calce vaca-neagră, dacă aş vrea să semăn cu acei

domnişori gingaşi din Paris, care beau cu picătura, ca puii de găină, şi nu sorb o înghiţitură pînă nu-i mîngîi pe coadă, ca pe sticleţi. Ah, vericule, de-aş putea să mă înalţ tot atît de uşor precum coboară vinul în mine, de mult aş fi ajuns în lună, cu Empedocle de mînă. Orice-aţi spune, zeama asta de ciorchine e cît se poate de bună şi are un buchet minunat. Din ce beau mai mult, tot aş mai bea. Îmi vine a crede, că umbra monseniorului Pantagruel stîrneşte setea, precum luna nouă guturaiul.

Cei de faţă s-au pornit să rîdă, iar Pantagruel a întrebat:

— De ce rîzi, Panurge?

— Măria-ta, a răspuns acesta, povesteam prietenilor mei că turcii sînt oamenii cei mai nefericiţi de pe lume: nu pun în gură un strop de vin! De n-ar mai fi altă oprelişte în Coran, şi tot n-aş primi să mă supun legilor lui.

— Ia, istoriseşte-ne: cum ai scăpat din mîinile păgînilor?

— Martor mi-e Dumnezeu, seniore, că nu voi spune nici un cuvînt care să nu fie adevărat:

Blestemaţii aceia de turci mă vîrîseră în frigare, împănat cu bucăţi de slănină, ca pe un iepure; atît eram de sfrijit, că fără grăsime, numai din carnea mea, n-ar fi scos o friptură cumsecade. Se porniseră să mă frigă de viu şi începusem să mă rumenesc. Am chemat în ajutor mila cerului şi duhul sfîntului Laurenţiu, nădăjduind că Dumnezeu mă va mîntui de acele chinuri cumplite; ceea ce s-a întîmplat într-un chip mai mult decît ciudat. În vreme ce mă rugam lui Dumnezeu din adîncul inimii mele pe jumătate fripte: „Doamne-Dumnezeule, ajută-mă, Doamne, mîntuieşte-mă! Scapă-mă de chinurile la care aceşti cîini necredincioşi mă supun fiindcă ascult de poruncile tale!" - turcul care mă frigea a aţipit; aşa a fost voia cerului, sau a bunului Mercur, care a adormit oarecînd pe Argus cel cu o sută de ochi.

Cînd am băgat de seamă că nu se mai învîrteşte frigarea, m-am uitat la turc şi am văzut că doarme. Am apucat repede cu dinţii un ciot pe jumătate ars şi l-am repezit: ţuşti! drept în poala bucătarului care mă frigea. Am culeş din foc un cărbune aprins şi am ochit cum am putut mai bine patul de lîngă sobă, unde-şi întinsese salteaua călăul meu. Paiele au luat foc cît ai clipi din gene, iar flăcările au cuprins aşternutul, întinzîndu-se pe duşumeaua de scînduri. Ciotul pe care-l azvîrlisem în poala păcătosului de turc i-a pîrlit pîntecele şi începuse să miroase a piele arsă; era însă atît de jegos şi puţea el însuşi atît de rău, încît n-a simţit nimic pînă spre ziuă. Atunci, deodată, a sărit pe tălpi, zăpăcit, strigînd la geam cît îl ţinea gura: - „Foc! Foc!" Şi s-a repezit asupra mea să mă arunce pe jeratic, cît eram de mare. Tăiase frînghia cu care îmi prinsese mîinile şi se silea acum să reteze legăturile de la picioare, cînd stăpînul casei, care ieşise la plimbare pe uliţă cu alte paşale şi niscaiva imami, l-a auzit răcnind şi a zărit fumul.

În goană mare a venit să stingă pojarul şi să-şi scoată afară buclucurile.

Năvălind în odaie, a scos frigarea din mine şi-a înfipt-o în turcul care mă prăjea, ucigîndu-l pe loc, drept pedeapsă pentru neghiobia lui. Frigarea a pătruns în el deasupra buricului, lîngă şoldul drept, i-a străbătut al treilea lob al ficatului, a pătruns în diafragmă, a trecut prin punga inimii şi a ieşit prin umăr, între şira spinării şi omoplatul stîng. În clipa cînd paşa a smuls frigarea din mine, m-am prăbuşit la pămînt pe marginea grătarului, lovindu-mă oarecum, dar nu prea rău, fiindcă am căzut pe slănina cu care eram împănat. Văzînd turcul cel mare că îi arsese casa pînă în temelii şi nu mai era nici o scăpare, l-au apucat toate năbădăile şi s-a pornit să înjure - de cîte nouă ori - de Frigegot, de Astarot, de Raspalos şi de Arsulis. Iar eu, fript cum eram, îngheţasem de frică! Mă temeam, că dracii care vor veni să-l ducă or să mă ia şi pe mine. „Sînt prăjit pe jumătate (oftam în gîndul meu) iar moartea de la slănină mi se va trage, fiindcă diavolilor grozav le place mîncarea grasă!" Am făcut semnul crucii cu limba şi am strigat: *Agios athanatos, ho theos!*[110] Dar n-am văzut pe nimeni.

În vremea aceasta, spurcatul de paşă se apucase să-şi străpungă inima cu frigarea, proptind-o în coşul pieptului şi împingînd-o cu toată puterea. Dar frigarea nu-l pătrundea, că nu era destul de ascuţită la vîrf. M-am apropiat de el şi i-am spus:

— „Domnule turc, îţi pierzi vremea de haram; n-ai să izbuteşti să te omori, ci abia te vei schilodi, şi-ai să te chinuieşti toată viata în mîinile felcerilor. Dă-mi voie să te ucid eu, cum se cuvine, şi n-ai să simţi nici o durere. Te rog să mă crezi, că am mai omorît destui, şi toţi au rămas foarte mulţumiţi!"

— „Ah, prietene, a suspinat el, dacă îmi faci acest bine, îţi voi dărui punga mea; iat-o, sînt într-însa şase sute de lire si o seamă de diamanturi şi rubine dintre cele mai frumoase."

— Să le văd! a strigat Epistemon.

— Slavă Domnului, a răspuns Panurge, trebuie să fi ajuns departe, după cum o luaseră la goană! Unde e neaua de mai-an? Iată întrebarea, care nu-l lasă să doarmă pe Francois Villon, cîntăreţul din Paris.

— Spune mai departe, vrem să auzim cum l-ai dat gata pe paşă.

— Să-mi sară ochii dacă vă mint, măcar cîtu-i negru sub unghie! s-a jurat Panurge. Iată. L-am înfăşurat ca-n scutece în nişte zdrenţe pe jumătate arse; i-am prins mîinile şi picioarele cu frînghia în care stătusem eu însumi, şi l-am legat cobză. I-am vîrît frigarea prin gîtlej şi l-am spînzurat între două piroane zdravene, de care atîrnau două halebarde. Apoi am aprins sub tălpile lui un foc drăgălaş, şi l-am prăjit pe lordul meu ca pe-o scrumbie pusă la afumat în hornul sobei.

Ducînd cu mine punga şi o suliţă pe care o ochisem într-un cui, am

luat-o la sănătoasa, şi ştie Dumnezeu, dacă mai simţeam că mi-e spinarea friptă ca unui miel la frigare. Cînd am ajuns în uliţă, am zărit o mulţime de oameni care alergau la foc şi azvîrleau găleţi de apă ca să-l stingă. Văzîndu-mă pe jumătate prăjit, li s-a făcut milă de mine şi m-au udat leoarcă, ceea ce mi-a priit de minune şi m-a răcorit cumsecade; apoi mi-au dat să mănînc. N-am putut însă să mă ospătez după plac, fiindcă de băut n-am avut decît apă: aşa e legea lor! Nici un rău nu mi-au făcut, afară de un turcaleţ pricăjit, ghebos pe dinainte, care tot venea pe furiş să-mi ciugulească slănina. I-am tras una cu suliţa peste degete şi s-a lăsat păgubaş. O grecoaică tinerică mi-a adus un gavanos cu dulceţuri grozave, uitîndu-se cu multă mirare la mădularul meu pe jumătate ars, care abia îmi ajungea pînă la genunchi. Trebuie să vă mai spun, că rumenindu-mă în frigare, m-am vindecat de o durere de şale afurisită, care mă chinuia de vreo şapte ani, tocmai în partea pe care călăul, înainte de-a adormi, mi-o potrivise pe jeratic.

Dar în vreme ce turcii petreceau pe socoteala mea, iată că focul s-a întins atît de aprig, încît a mistuit vreo două mii de case; pînă cînd unul a băgat de seamă şi a început să strige: „Alah! Alah! Arde oraşul, şi noi stăm la taifas!"

Văzînd primejdia, s-au răspîndit toţi pe la casele lor. Eu am apucat-o spre poarta cetăţii, iar cînd am ajuns pe-o colină din apropiere, m-am întors, ca femeia lui Lot, să văd oraşul arzînd, aşa precum altădată Sodoma şi Gomora. Şi atît de mult m-am bucurat, că era cît pe-aci să mă scap pe mine. Dar Dumnezeu m-a pedepsit.

— Cum aşa? a întrebat Pantagruel.

— Pe cînd priveam şi mă veseleam, văzînd cum ardea focul de frumos, rîdeam în mine şi îmi spuneam: „Ah, bieţii păduchi! Sărmanii şobolani! Grea iarnă i-a ajuns, cu focul în casă!" Cînd, dintr-o dată, o haită de cîini, mari şi mici, mai mulţi de şase şi mai bine de treisprezece sute unsprezece, au dat buzna afară din oraş, fugind de pîrjolul focului. Adulmecînd mirosul de carne rumenită, năvăliră asupra-mi, şi m-ar fi sfîşiat ca pe un cîrnat, dacă îngerul meu păzitor nu mi-ar fi suflat la ureche un leac împotriva durerii de măsele.

— Şi de ce mai sufereai de măsele? Durerile de şale nu-ţi trecuseră?

— Maica ta, Cristoase! a răspuns Panurge. Cum să nu te-apuce durerea de măsele, cînd sar asupra ta cîinii să te rupă? Atunci mi-am adus aminte de slănina cu care eram împănat! Am ciugulit-o, am adunat-o în pumni şi am azvîrlit-o în mijlocul haitei. Cîinii s-au năpustit asupra bucăţilor de grăsime şi au început să se bată şi să se muşte între ei, care pe care, lăsîndu-mă să-mi văd de drum. Le-am dat şi eu voie să se scarmene între ei, cît vor pofti.

Astfel am scăpat cu faţa curată, vesel şi voinic. Trăiască friptura la frigare, împănată cu slănină!

CAPITOLUL XV

Cum a născocit Panurge un nou fel de a întări cetatea Parisului

Dorind a se odihni după ceasurile petrecute cu cititul cărţilor, Pantagruel ieşise la plimbare în marginea Parisului, spre Saint-Marceau, iar de-a-colo pînă la Folie-Gobelin. Panurge îl însoţea, purtînd în buzunar, ca de obicei, cîteva felii de slănină şi o butelcă; nu pornea niciodată la drum fără străjeri, cum le zicea. Alte arme nici nu purta cu sine, iar cînd Pantagruel a încercat o dată să-i atîrne o sabie la brîu, a mulţumit, dar n-a voit s-o primească, spunînd că-i înfierbîntă rărunchii.

— Aşa o fi, a spus Epistemon, dar dacă îţi caută vreunul gîlceavă, cu ce te aperi?

— Cu încălţările, a răspuns Panurge, întrucît lupta cu spada grea e oprită.

La întoarcere, privind Panurge zidurile care împrejmuiesc Parisul, i-a spus lui Pantagruel, în derîdere:

— Ia uite, ce mai mîndreţe de ziduri! Zdravăn sînt întărite, şi tocmai bine întocmite ca să păzească nişte gîscani ieşiţi din găoace. Să-mi razi mie mustaţa, dacă o vacă n-ar fi în stare să dărîme şase stînjeni dintr-o dată, cu un singur pîrţ.

— Iubite prietene, a zis Pantagruel, ştii ce-a răspuns Angesilas, cînd a fost întrebat, de ce un oraş atît de mare ca Sparta nu e împrejmuit cu ziduri? Arătînd cu mîna pe cetăţenii care îl însoţeau - toţi pricepuţi în meşteşugul războiului, voinici şi bine înarmaţi - a răspuns: „Iată zidurile cetăţii!" Ceea ce înseamnă, că cea mai bună apărare a unui oraş e vitejia oamenilor care trăiesc într-însul. Tot astfel, această cetate se socoteşte a fi tare, bizuindu-se pe bărbăţia unui popor războinic. N-are nevoie de alte întăriturі, şi chiar de-ar hotărî să le zidească, după pilda Strasbourgului, a Orleansului sau a Ferrarei, tot nu i-ar fi cu putinţă, din pricina cheltuielilor prea mari.

— Aşa-i cum zici, a răspuns Panurge; dar tot nu strică să-i arăţi puţin un obraz de piatră duşmanului care te loveşte, măcar de n-ar fi decît să-l întrebi: „Care-i acolo?" Cît priveşte cheltuiala, adică banii trebuitori pentru ridicarea zidurilor, dacă dregătorii oraşului s-ar învoi să mă cinstească, punîndu-mi dinainte un vin mai acătării, i-aş învăţa cum să le dureze, fără prea multă bătaie de cap.

— Cum? s-a mirat Pantagruel.

— Ţi-oi spune, a răspuns Panurge, dar să nu sufli o vorbă! După cum am băgat eu de seamă, şezutul femeilor din Paris e mai tare decît piatra, iar de găsit se găseşte lesne. În acest chip ar trebui zidite

întăriturile oraşului, clădite şi rînduite cu socoteală, după planul meşterilor zidari; la temelie, şezuturile mari; apoi, îngustînd meterezele ca spinarea măgarului, cele mai potrivite, la mijloc, iar cele mici, sus pe creastă; toate prinse în tencuială de diamanturi, ca turnul din Bourges, şi încinse cu mătănii călugăreşti. Cine ar fi în stare să dărîme asemenea ziduri? Nici turnate în fier n-ar fi mai tari, şi nici trăsnetul nu le-ar putea vătăma! De ce? Fiindcă şezutul femeii e descîntat si e blagoslovit. O singură primejdie ar fi să se arate.

— Care?

— Muştele care s-ar strînge în partea locului ar trebui luate la goană cu o coadă de vulpe. Şi fiindcă veni vorba, am să vă spun în drum spre masă, o întîmplare drăgălaşă, pe care o povesteşte *Frater Lubinus* în *libro De compotutionibus medicamentium:*

Cică pe vremea cînd dobitoacele vorbeau (nu-s de atunci decît trei zile) un biet leu, care se plimba prin pădurea din Bievre, rostindu-şi rugăciunea de dimineaţă, a trecut pe sub un copac, în care un păcătos de cărbunar se urcase să taie lemne. Văzînd leul, a azvîrlit în el cu securea, însîngerîndu-l cumplit la unul din şolduri. Leul, şchiopătînd, a luat-o razna prin pădure, răcnind după ajutor. Un dulgher cumsecade, pe care îl întîlni în drum, i-a pipăit rana, a curăţat-o cum s-a priceput mai bine şi i-a acoperit-o cu muşchi, sfătuindu-l să alunge muştele, pînă s-o întoarce cu ierburi de leac, să nu se pună murdărie de muscă pe locul însîngerat. Tămăduindu-se leul cu ajutorul dulgherului, a plecat mai departe prin pădure, pînă cînd a dat peste o babă uitată de vreme, care strîngea vreascuri pentru foc. Baba, trezindu-se cu leul dinainte, s-a speriat şi a căzut pe spate, iar vîntul i-a ridicat rochia, fustele şi cămaşa pînă mai sus de umeri. Milos cum e din fire, leul s-a apropiat de ea, întrebîndu-se dacă nu s-a lovit, şi, privind-o în partea cum îi zice, a spus: „Sărmană femeie, cine te-a tăiat atît de rău?" Zărind apoi un vulpoi care trecea pe-acolo i-a strigat: „Ei, cumetre vulpoiule, ia fă-te-ncoa, să-ţi arăt ceva!"

Cînd vulpoiul veni mai aproape el zise: „Cumetre vulpoiule, dragă prietene, nu ştiu cine a spintecat-o între picioare pe această nefericită femeie! Priveşte ce rană grozavă i-a făcut, din buric pînă în şezut, lungă de-o palmă şi jumătate! Credea a fost tăiată cu securea, şi nu demult. Vîntur-o, să nu se aşeze pe ea muştele! Vîntură mereu, prietene, vîntură bine, goneşte muştele din rană, să n-o mai supere cu bîzîitul lor pe dumneaei! Vîntur-o, cumetre, vîntur-o, că ţi-a dăruit Dumnezeu coadă zdravănă! Alungă muştele şi le goneşte, nu te lăsa pe tînjală, vîntură-le, vînturătorule, cu vînturătoarea, nu lăsa, muşchetarule, s-o muşte muştele pe biata femeie!

A plecat leul să adune muşchi de pus la rană, strigînd încă o dată, de departe, vulpoiului: „Dă din coadă, cumetre, şi alungă muştele, că am să te bag vînturător cu simbrie la muscăria reginei Măria şi a lui

don Pietro de Castilia. Nu pregeta, goneşte muştele!" Sărmanul vulpoi nu mai pridídea dînd din coadă şi alungind muştele, ici şi colo, pe dinăuntru şi pe dinafară, dar muierea cea rea puţea nu ştiu pe unde, mai rău ca o sută de diavoli! Vulpoiul, bietul de el, nu ştia încotro să-şi mai cîrnească nasul, să scape de mirosurile babei; şi, ferindu-se într-una, zări alături o altă bortă, mai strîmtă, din care, pasămite, venea toată duhoarea. Leul s-a întors în cele din urmă, cărînd muşchi, mai mult decît ar încăpea în optsprezece legături, şi începu să-l vîre în despicătură, ajutîndu-se cu un băţ, pe care îl adusese cu el. Băgase, una după alta, vreo şaisprezece legături şi jumătate, şi se mira: “Naiba s-o ia, dar adîncă mai e rana! Nu mi-ar ajunge, s-o umplu, nici două căruţe şi jumătate, ba chiar mai mult, cu ajutorul lui Dumnezeu!" A tot îndesat muşchiul în spintecătură, pînă cînd vulpoiul l-a oprit, rugîndu-l:. “Cumetre leule, dragă prietene, nu vîrî tot muşchiul în borta cea mare, mai pune o legătură deoparte şi pentru găurica ceastălaltă, care îmi pute în nas, ca cinci sute de diavoli. Simt că mă înăbuş!

Va trebui, aşadar, să tocmim un vînturător, care să gonească muştele de pe zidurile cetăţii.”

— Dar de unde ştii, a întrebat Pantagruel, că femeile din Paris îşi vor îmbia trupul lor pentru o asemenea lucrare? Căci în acest oraş trăiesc destule doamne ruşinoase, iar fete mari o mulţime!

— *Et ubi firenus*[111]*?* a spus Panurge. Nu vreau să mă laud, dar în cele nouă zile, nu mai multe, de cînd sînt în acest oraş, am pipăit patru sute zece şi încă vreo şapte. Azi-dimineaţă am întîlnit un unchiaş, care purta într-o desagă, la fel cu aceea din pilda lui Esop, două fetiţe, de vreo doi-trei ani fiecare: una în traista dinainte, alta în traista dinapoi. Mi-a cerut de pomană, iar eu i-am răspuns că sînt mai bogat în pîrţuri decît în gologani. Apoi l-am întrebat:

— „Unchiaşule, fetiţele dumitale sînt fete-mari?"

— „Vericule, mi-a răspuns, aşa cum mă vezi, le port pe umăr de doi ani; despre cea din faţă, pe care n-am pierdut-o din ochi nici o clipă, aş putea oarecum să spun că-i fată-mare, dar mîna în foc n-o bag. Cît despre cea dinapoi, habar n-am!”

— „Eşti un plăcut tovarăş de drum, i-a spus Pantagruel, şi doresc să te văd îmbrăcat la fel cu toţi cei pe care îi am în slujba mea."

I-au dat veşminte frumoase, croite după tiparul care se obişnuia pe vremea aceea; atît numai că Panurge a cerut să-i lase fundul nădragilor mai larg şi cu trei palme mai lung; nu rotund, ci în patru colţuri. Ceea ce s-a şi făcut. Panurge se arăta tuturor, spunînd că lumea nu s-a încredinţat încă de folosul şi de binefacerile nădragilor cu fundul larg, dar se va lămuri cu încetul, cum se întîmplă, de obicei, ori de cîte ori e vorba de o nouă născocire a minţii omeneşti.

Dumnezeu să-l ţie pe fratele, căruia nădragii largi i-au scăpat viaţa! Dumnezeu să-i ajute celui care, într-o singură zi, a adunat în prohab o

sută şaizeci de mii nouă scuzi, mîntuind de la foamete un oraş întreg. Dacă Dumnezeu mă va milui cu zile, voi întocmi o carte despre rostul şi însemnătatea nădragilor cu fundul larg; odată, cînd voi avea mai mult răgaz decît am acum.

Panurge şi-a ţinut făgăduiala. A scris o carte mare şi frumoasă, cu chipuri în ea; dar, după cîte ştiu, n-a fost tipărită pînă azi.

CAPITOLUL XVI

Despre firea şi obiceiurile lui Panurge

Panurge să tot fi avut pe-atunci vreo treizeci şi cinci de ani. Era de statură potrivită, nici prea înalt şi nici prea scund, avea nasul puţin vulturesc, încovoiat ca minerul briciului, arăta zvelt ca un ostaş de plumb şi părea a fi un bărbat cu inimă largă, deşi rămăsese cu unele obiceiuri rele şi pătimea de acea boală, despre care un cîntec din vremea lui zicea:

Să *nu ai un ban în pungă,*
E o suferinţă lungă.

Totuşi, cînd nevoia de bani îi dădea ghes, se pricepea să-i scoată din piatră seacă în şaizeci şi trei de chipuri, dintre care cel mai cinstit (şi mai obişnuit) era furtişagul. Rău-năravit, măsluitor, hoinar, bătînd uliţele Parisului, *în felul lui, băiatul cel mai bun,* avea totdeauna de pus la cale o păcăleală pe seama caraulelor şi a străjilor de noapte. Strîngea de pe drum trei-patru haimanale, le dădea de băut ca unor buni-templieri, iar înspre seară îi gonea pînă mai sus de Sfînta Genoveva sau în împrejurimile mănăstirii Navara, la ceasul cînd straja trecea prin partea aceea. (Puneau sabia pe caldarîm şi urechea deasupra mînerului; iar cînd sabia începea să zbîrnîie, era semn că paznicii-s pe aproape.) Atunci dumnealui cu ceilalţi ortaci culeşi de pe uliţă luau o cotigă, îi dădeau brînci şi o repezeau cu toată puterea la vale, în calea străjerilor, răsturnîndu-i la pămînt ca pe nişte porci. Apoi o luau la fugă pe altă uliţă şi se făceau nevăzuţi. Panurge, în mai puţin de două zile, ajunsese să cunoască toate străzile, ulicioarele şi trecătorile Parisului.

Altă dată, ochind din vreme un colţ al pieţei pe unde avea să treacă straja, presăra pe jos o dîră de iarbă de puşcă şi îi dădea foc tocmai în clipa cînd ostaşii se apropiau. Panurge murea de rîs, văzîndu-i cum o luau la goană, închipuindu-şi că i-au ajuns flăcările sfîntului Anton.

Cît priveşte pe dascăli şi pe teologi, îi prigonea mai amarnic decît pe toţi ceilalţi. Cînd se întîlnea cu vreunul din ei pe uliţă, nu se lăsa pînă nu-i juca un renghi, strecurîndu-i un găinaţ în scufie sau, agăţîndu-i la

spate, măcar o ureche de iepure, dacă nu vreo două-trei cozi de vulpe.

Într-o zi, pe cînd toţi teologii erau chemaţi la Sorbona spre a hotărî asupra dreptei-credinţe, a plămădit o plăcintă dintr-o amestecătură de usturoi, *assa foetida, galbanum*[112], *castoremn*[113]şi baligă proaspătă, a dospit-o într-o coptură de şancru moale şi, dis-de-dimineaţă, a uns şi a binecuvîntat cu ea toată împrejmuirea Sorbonei, încît nici dracul, cu mîna la nas, nu se putea apropia. Bieţii oameni care încercau să intre îşi vărsau maţele în văzul tuturor. Vreo zece-doisprezece au murit de ciumă, opt s-au molipsit de bubat, iar mai bine de douăzeci şi şapte, de sfrinţie. Dar Panurge trecea pe lîngă ei, fluierînd!

Purta de obicei, sub pulpana hainei, un bici cu care plesnea din mers, fără cruţare, pe toţi pajii trimişi de stăpînii lor după vin.

Avea mai bine de douăzeci şi şase de buzunare şi de pungi, întotdeauna pline; într-una păstra cuţitaşul, ascuţit ca un tăiş de brici, cu care culegea pungile trecătorilor; în alta ţinea zeamă de aguridă, pe care obişnuia să le-o azvîrle în ochi; purta ciulini amestecaţi cu fulgi de gîscă sau de clapon, cu care împodobea haina sau scufiile cetăţenilor cumsecade. Unora le punea pe furiş cîte o pereche frumoasă de coarne, cu care umblau prin oraş cîteodată toată viaţa.

Într-un alt buzunar ţinea o mulţime de punguţe pline cu purici şi păduchi, pe care îi culegea din poala cerşetorilor de la Sfîntul Inocenţiu şi-i sufla printr-un vîrf de trestie sau o pană de gîscă drept în ceafa jupîniţelor mai simandicoase care treceau pe stradă. În biserică nu se suia niciodată pe treptele corului, ci rămînea în naos, printre femei, la liturghie, la vecernie ori în timpul predicii.

În alt buzunar avea o puzderie de undiţe şi cîrlige, cu care agăţa, doi cîte doi, pe bărbaţii şi femeile din biserică, mai ales pe cele care purtau rochii de mătase scumpă, iar cînd se hotărau să se despartă de vecinii lor, toate se pomeneau cu fustele sfîrtecate.

În alt buzunar păstra un amnar cu iască, chibrituri, pietre de scăpărat şi alte unelte potrivite pentru asemenea întrebuinţări de aprindere; apoi cîteva oglinzi cu care orbea pe bărbaţi şi pe femei, trimiţîndu-le în ochi lumina soarelui. Ce deosebire e, spunea el, între o femeie cu ruga-n poale şi alta cu buca moale?

Mai avea, în sfîrşit, o cîtime de ace şi mosoare cu aţă, punînd cu ele la cale tot felul de pozne.

Într-o bună zi, la ieşirea din Palatul Dreptăţii, pe cînd în sala cea mare un călugăr franciscan se pregătea să slujească liturghia dinaintea domnilor juzi, Panurge, prefăcîndu-se că-l ajută pe cucernicia-sa, să-şi îmbrace odăjdiile, i-a cusut patrafirul de anteriu şi anteriul de poalele cămăşii. Cînd s-au arătat domnii juzi şi s-au aşezat să asculte sfînta slujbă, omul nostru s-a făcut nevăzut; iar după ce liturghia a ajuns la *ite, missa est*[114] şi călugărul a început să se dezbrace, bietul frate, scoţîndu-şi patrafirul, a rămas despuiat de anteriu şi de cămaşă, care

erau cusute laolaltă, şi s-a trezit gol pînă în brîu, cum l-a născut maică-sa, arătîndu-şi în văzul lumii toate mădularele, mari şi mici. Trăgea sfinţia-sa de patrafir, dar cu cît se silea mai amarnic, cu atît rămînea mai dezbrăcat; pînă cînd unul din domnii de la Curte i-a strigat: „Ascultă, părinte, ce aştepţi dumneata, să-ţi sărutăm dosul? Săruta-te-ar focul sfîntului Anton pe toate părţile, neruşinatule!"

De-atunci li s-a dat poruncă popilor să nu-şi mai lepede odăjdiile în văzul lumii, ci numai în dosul altarului; şi niciodată faţă de femei, spre a nu le face să păcătuiască cu gîndul.

Lumea se întreba, de ce au fraţii întru Domnul fuduliile atît de mari? Tot numitul Panurge a răspuns cu limpezime şi la această întrebare. Iată: Măgarii au urechile lungi, fiindcă mama lor nu le pune scufie în cap, cînd sînt mici. (Aşa zice *De Aeliaco în Presupunerile* lui.) Tot astfel, desagii bieţilor monahi sînt largi, fiindcă ei nu poartă izmene, şi de aceea mădularul lor creşte în voie, ajungînd pînă la genunchi, ca mătăniile cucernicelor doamne.

Într-un alt buzunar, Panurge ţinea praf de scărpinat, pe care îl azvîrlea pe sub fustele muierilor fudule, silindu-le să se dezbrace în văzul enoriaşilor; unele săreau în sus, ca peştele pe grătar (şi ca beţele pe tobă); altele o luau la fugă pe uliţă, iar el după ele; pe cele care rămîneau în pielea goală le acoperea cu mantaua lui, peste umeri, ca un bărbat îndatoritor şi binecrescut ce era.

Purta în nădragi un şip cu ulei rînced şi, cînd întîlnea o femeie ori un bărbat în straie noi, le ungea cu grăsime şi le mînjea pe unde erau mai arătoase, prefăcîndu-se că le pipăie şi le laudă: „Bun postav (zicea), bună mătasă; Dumnezeu să vă dea după pofta inimii, doamnă! Ţi-ai făcut haine noi, prietene, să le porţi sănătos!" Şi, rostind aceste îndatoritoare cuvinte, punea mîna unsuroasă pe gulerul hainei, iar pata de ulei acolo rămînea pentru totdeauna.

În trup şi-n suflet pătrundea,
Ca un sigil de faimă rea,
Nici naiba nu i-o mai ştergea!

La despărţire spunea: „Ia seama să nu cazi, doamna mea, drept în faţa dumitale e o baltă de noroi."

Într-o punguliţă avea praf de strănutat. Îl presăra pe-o batistă cu horbotă aleasă (şterpelită de sub ochii frumoşi ai spălătoresei, într-o dimineaţă, pe cînd îi culegea din sîn un păduche pe care tot el îl azvîrlise). Iar de se afla împreună cu mai multe cucoane de neam mare, aducea vorba despre lucrătura cămăşilor, le punea mîna în sîn şi le întreba:

— „Dantelă de Flandra ori de Hainaut?"

Apoi îşi scotea batista, lăudînd-o:

— „E ţesută la Foutignan, în patru iţe!" Şi le-o flutura pe sub nas, făcîndu-le să strănute cîte patru ceasuri de-a rîndul. Dădea drumul la vînturi, mai abitir ca o gloabă răpănoasă, iar femeile îl întrebau, rîzînd:

— „Ce faci, Panurge, tragi pîrţuri?"

— „Nu, doamnă, îţi ţin isonul, cît trîmbiţezi dumneata din nas."

Avea la el oricînd un cleşte, un cîrlig, o menghină, o daltă, un şperaclu şi alte asemenea unelte; nu era broască la vreo uşă sau încuietoare de cufăr, pe care să n-o deschidă. Mai ţinea într-un alt buzunar o mulţime de zaruri, pe care le învîrtea în pahar cu mare dibăcie, avînd degete meştere (ca Minerva şi ca Arachneea), ceea ce i-a prins bine pe timpul cînd ajunsese scamator de bîlci. Dădea negustorului să-i schimbe un teston de argint sau alt ban, şi putea să fie acela mai isteţ ca un coţcar, tot nu băga de seamă cum Panurge zvînta de fiecare dată cîte cinci-şase gologani de sub nasul omului, la vedere şi fără durere; iar cel păcălit nimic altceva nu simţea, decît adierea vîntului.

CAPITOLUL XVII

Cum cumpăra Panurge iertările, cum mărita babele şi cu cîţi s-a judecat la Paris

Văzîndu-l într-una din zile pe Panurge în toane rele, încruntat şi tăcut, am înţeles fără multă greutate că n-avea în pungă nici o lăscaie şi i-am spus:

— Panurge, te cunosc după nas că nu ţi-e bine şi ţi-am ghicit boala: ai răcit la pungă. Nu-ţi face sînge rău dintr-atît.

Am cinci bănuţi într-o năframă,
Orfani de tată şi de mamă.

Iar dacă îţi sînt de trebuinţă, ai tăi să fie, ca folos şi cu sfrinţie! El mi-a răspuns:

— [...] partea banilor nu mă sinchisesc. O să am în curînd mai mulţi decît îmi trebuie, întrucît am găsit piatra filozofală, care trage la ea banii din pungă, precum magnetul pilitura de fier. Vrei să vii cu mine, să cumpărăm iertări?

— Drept să-ţi spun, eu nu rîvnesc să fiu iertat, nici pe lumea aceasta, nici pe cealaltă. Să mergem dacă vrei; dar, asta mi-e crucea! mai mult de un dinar n-am de dat.

— Mi împrumuţi cu dobîndă? a întrebat Panurge.

— Nu, nu! i-am răspuns. Ţi-l dăruiesc din toată inima.

— *Grates vobis dominos*[115]*!*

Am pornit amîndoi, oprindu-ne mai întîi la biserica Sfîntul Gervais, unde n-am cumpărat decît o iertare la trunchiul dintîi: eu mă mulţumesc cu puţin. Am spus cîteva rugăciuni scurte pentru sfînta Brigita, în vreme ce Panurge a luat trunchiurile pe rînd, zăbovind la cutia fiecărui vînzător de iertări.

Am dat apoi o raită pe la Notre-Dame, pe la Sfîntul Ioan, pe la Sfîntul Anton şi pe la celelalte biserici unde se vînd iertări. Eu m-am lăsat păgubaş, dar Panurge a sărutat toate moaştele sfinte şi a cumpărat iertări cu ridicata. La întoarcere, m-a dus la cîrciuma Castelului şi mi-a arătat vreo zece-douăsprezece pungi din ale lui, pline cu bani. Mi-am făcut cruce şi l-am întrebat:

— De unde ai strîns atît bănet, şi-aşa de repede?

— I-am luat din căldăruşa iertărilor, mi-a răspuns. Cînd am azvîrlit primul dinţar, răsucitu-l-am pre el între degete, cu dibăcie, ca să pară un șfanț de argint; cu mîna dreaptă am cules din grămadă alţi doisprezece dinari, poate mai mult, iar cu cealaltă trei-patru duzini; şi tot aşa în fiecare biserică pe unde am umblat.

— Dumnezeule, cum e cu putinţă? Ţi-ai vîndut sufletul diavolului, săvîrşind furtişag şi nelegiuire!

— Aşa ţi se pare, dar eu gîndesc altfel. Banii aceştia însuşi vînzătorul de iertări mi i-a dăruit, spunîndu-mi în timp ce sărutam cu evlavie sfintele moaşte: *„Centuplum accipies*!" Am luat, bineînţeles, o sută de dinari pentru unul, fiindcă latinescul *accipies,* bine tălmăcit după vechea limbă ebraică[116], nu înseamnă: *vei primi* (de-aici înainte) ci: *primeşte* (acum). Aşadar, cînd duhovnicul mi-a spus: *„Centuplum accipies",* el a înţeles: *Centuplum accipe*! Primeşte de o sută de ori pe-atît!

Afară de aceasta, trebuie să mai ştii că papa Sixt mi-a dat o mie cinci sute de livre, în scrisuri asupra bunurilor mănăstireşti, fiindcă l-am vindecat de-un şameru moale, care atît de rău îl chinuia, încît se temea să nu rămînă olog pentru tot restul zilelor sanctităţii-sale.

Aşadar, luînd din banii bisericii, am luat din ce mi se cuvine. Ei, prietene, nici nu-ţi trece prin gînd ce bună vacă de muls au fost pentru mine cruciadele! Mi-au adus mai bine de şase mii de fiorini.

— Şi unde naiba sînt, că nu mai ai nici o lăscaie?

— S-au dus pe apa sîmbetei, la alţi stăpîni. Trei mii de fiorini am cheltuit măritînd - nu fete mari, căci acelea găsesc bărbaţi cu duiumul - ci babe uitate de vreme, fără dinţi în gură. Am să-ţi spun pentru ce. M-am gîndit că acele femei bătrîne s-au înfruptat din plin, în anii tinereţii lor, jucîndu-se de-a musca-n gaură cu cine le-a plăcut; pînă în ziua cînd nu s-a mai uitat nimeni la ele. Li se cuvenea (cu ajutorul lui Dumnezeu) să mai aibă o mică bucurie, înainte de a închide ochii. Iată de ce le-am înzestrat; pe una cu o sută de fiorini, pe alta cu o sută douăzeci, pe alta cu trei sute, după cum erau de smochinite, de urîte şi

de puţin dorite. Cu cît erau mai slute şi mai urgisite trebuia să le fac zestre mai mare, fiindcă altminteri nici dracul nu le-ar fi primit în aşternut. Mă tocmeam pe şleau cu fericitul mire şi făceam nunta. Mai întîi îl duceam să-i arăt baba. Apoi îi puneam dinainte fiorinii şi-i spuneam:

— „Vericule, ăştia toţi sînt ai tăi, dacă te hotărăşti să te însori". Bieţii mîrlani nechezau ca nişte catîri bătrîni şi se aşezau pe mîncare şi pe băutură. Beau vîrtos şi mîncau pipărat, ca să-şi facă curaj şi să prindă putere. Pînă la urmă, cu puţini gîndăcei, se mai înfierbîntau şi babele, iar treaba mergea strună ca la toate nunţile. Atît numai, că celor prea pocite trebuia să le pun un sac în cap. Pe urmă am mai cheltuit o mulţime de bani cu judecăţile.

— Ce fel de judecăţi ai purtat, că n-ai nici casă, nici bani, nici pămînt? l-am întrebat.

— Să-ţi spun. Jupîniţele din acest oraş născociseră (după îndemnul necuratului) un soi de guler sau de gît-legău, cum vrei să-i zici, pe care îl purtau sub bărbie, ascunzîndu-şi sînii. Nici n-aveai pe unde să vîri mîna, fiindcă gulerul cu pricina, despicat în spate, era în faţă îmbumbat, ceea ce nu putea să fie pe placul sărmanilor îndrăgostiţi, care se uitau, jinduiau şi tînjeau. Într-o zi frumoasă de marţi, m-am înfăţişat la Curte cu o plîngere împotriva acelor jupîniţe, dovedind ce pagube suferisem şi arătînd că, întrucît judecata nu-mi va face dreptate, întemeiat la rîndul meu pe aceeaşi lege a bunului plac, îmi voi muta despicătura nădragilor, la spate.

Ce să-ţi mai spun? Femeile, le ştii cum sînt, s-au înţeles între ele şi au purtat judecata prin împuterniciţi, arătînd temeiurile ce aveau întru susţinerea pricinii lor; dar nici eu nu m-am dat bătut, am stăruit cu atîta înverşunare în plîngerea mea, încît Curtea, după o lungă chibzuire, a hotărît ca femeile să nu mai aibă voie a purta gulere înalte, sau cel puţin să fie cît-de-cît despicate în faţă.

Am mai purtat de asemeni o judecată destul de proastă împotriva meşterului Fify şi a librarilor săi, cerînd ca *Luleaua, Putinica, Traista cu proverbe,* şi alte asemenea cărţi, să nu mai fie citite noaptea pe ascuns, ci la lumina zilei, în toate şcolile Sorbonei, de faţă cu toţi teologii. Am fost osîndit la cheltuieli, din pricina mărturiei unui paznic de noapte.

Altă dată am înaintat o plîngere împotriva catîrilor domnilor judecători, cerînd să li se pună dinainte un hîrdău, din care să se adape cînd sînt legaţi la gard, ca să nu mai spurce caldarîmul cu balele lor, iar pajii să nu-şi mai murdărească genunchii nădragilor, cînd joacă între ei soţ ori-făr'de sau barbut. Am cîştigat o hotărîre frumoasă, dar m-a costat bani mulţi.

Nici nu bănuieşti apoi cît cheltuiesc în fiecare zi cu hrana pe care o împart pajilor de la Curte.

— Şi pentru ce?

— Iubite prietene, dumitale nu-ţi place să faci cîteodată haz? Eu petrec adeseori mai bine ca un rege. Dacă ai vrea să ne însoţim amîndoi, am face minuni.

— Nu, nu! am spus. Sfîntul Anton să te păzească, dar teamă mi-e că ai să sfîrşeşti în spînzurătoare.

— Iar dumneata vei putrezi în pămînt! Nu-i mai curat aerul decît pămîntul? Isus Cristos n-a murit spînzurat în văzduh? Şi aşa cum îţi spuneam, în vreme ce pajii înfulică, eu păzesc catîrii; ca să mai rîd puţin, tai unuia şi altuia cureaua scării şi tai, tai, pînă nu se mai ţine decît pe-o muche. Cînd un dolofan burduhănos de jude îşi face vînt în şa, cade pe burtă în văzul lumii, tăvălindu-se ca un porc, iar eu fac haz pe socoteala lui, cel puţin de o sută de franci. Rîd cu tot atîta poftă, cînd dumnealor, ajungînd acasă, îi iau la bătaie pe paji; şi dă-i şi trage-i, ca la fasole! Nu-mi pare rău că le-am dat să mănînce şi să bea.

Panurge cunoştea şaizeci şi trei de tertipuri, ca să facă rost de bani; dar ştia alte două sute paisprezece feluri ca să-i cheltuiască, fără să mai socotesc ce băga în el.

CAPITOLUL XVIII

Cum a venit din Anglia un mare cărturar, să se măsoare cu Pantagruel, şi cum a fost biruit de Panurge

În vremea aceea, un vestit cărturar cu numele de Thaumast, aflînd din zvon şi din renume despre ştiinţa fără asemănare a lui Pantagruel, a venit din Anglia, cu gîndul de a-l vedea şi de a-l cunoaşte, spre a se încredinţa dacă înţelepciunea lui e la înălţimea faimei ce dobîndise.

Ajungînd la Paris, i s-a înfăţişat lui Pantagruel, care trăsese la hanul Saint-Denis. În ziua aceea se plimba prin grădină împreună cu Panurge, filozofînd în mers, după obiceiul peripateticilor din Atena. Văzîndu-l cît e de înalt şi de puternic, a tresărit puţin de frică, dar i s-a închinat cu multă curtenie, după cum cerea cuviinţa, spunînd:

— Dacă e adevărat, cum ne învaţă Platon, regele filozofilor, că ştiinţa şi înţelepciunea sînt întrupate aievea, iar chipul lor viu poate fi văzut de ochii omului, drept ar fi ca lumea să nu se mai sature privindu-le. Faima lor, ajungînd la urechile cărturarilor, nu le-ar da răgaz nici să doarmă, nici să se odihnească, zorindu-i să alerge pînă la locul unde se află acel muritor, în care ştiinţa şi-a ridicat altarul şi şi-a aşezat oracolul ei. Aşa a făcut, pe vremuri, regina din Saba, care a pornit de la hotarele Răsăritului şi ale Mării Persane, pentru a cerceta rînduiala din casa înţeleptului Solomon şi pentru a-i asculta cuvîntul; aşa a făcut Anacharsis, care din Sciţia a venit la Atena, ca să-l vadă pe

Solon; aşa a făcut Pitagora, care a cercetat pe profeţii din Memfis; aşa a făcut Platon, care s-a dus să stea de vorbă cu magii Eghipetului şi cu Architas din Tarent; aşa a făcut Appolonius din Tyan, care a ajuns pînă la muntele Caucaz, a trecut prin ţara sciţilor, a masageţilor şi a indienilor, a lopătat pe rîul cel mare al Pysonului, pînă la brahmani, ca să-l vadă pe Hiarchas; iar de-acolo în Babilon, Caldeea, Mezia, Asiria, Părtia, Siria, Fenicia, Arabia, Palestina, Alexandria, pînă în Etiopia, pentru a se întîlni şi a vorbi cu gimnosofiştii. Aş putea să-l mai amintesc şi pe Titus Livius. Mulţi cărturari au venit la Roma, din părţile Franţei şi ale Spaniei, să-l vadă şi să-l asculte vorbind. Nu îndrăznesc să mă număr printre oamenii atît de înzestraţi ca aceia, dar mă socotesc a fi un cercetător harnic al adevărului, iubind nu numai cărţile, dar şi pe cărturari. Ajungînd pînă la noi vestea despre ştiinţa ta neasemuită, mi-am părăsit ţara, rudele şi căminul, venind aici, fără să ţin seama de depărtare, de neplăcerile drumului pe apă sau de primejdia unor locuri necunoscute, numai pentru a te vedea şi a vorbi cu tine despre marile întrebări ale filozofiei, ale geomanciei şi ale ştiinţelor tainice, care toate îmi trezesc îndoieli şi stîrnesc în mine dorinţa de a cunoaşte. Dacă tu vei fi în stare a le da răspuns, mă fac de pe-acum robul tău, eu cu toţi urmaşii mei, căci pentru a te răsplăti n-aş putea să-ţi dau nimic mai de preţ. Voi însemna în scris răspunsurile tale şi le voi împărtăşi tuturor învăţaţilor din acest oraş, pentru ca în faţa lor şi a lumii întregi să stăm de vorbă asupra lor. Dar iată în ce fel aş dori să purcedem. Nu cu temeiuri *pro* şi *contra,* ca sofiştii fără minte de pe-aici şi de-aiurea. Nici declamînd, după obiceiul academicienilor; nici numărînd, cum făcea Pitagora (şi cum a încercat, de asemeni, Pico de la Mirandola la Roma). Aş dori să ne înţelegem prin semne, fără cuvinte, căci întrebările pe care le-am amintit sînt atît de spinoase, încît graiul omenesc nu izbuteşte să le cuprindă după cum am dori. Aşadar, dacă înălţimea-voastră n-are nimic împotrivă, ne vom întîlni mîine în sala cea mare a mănăstirii Navara, la ceasurile şapte dimineaţa.

Sfîrşind englezul ce avea de spus, Pantagruel i-a răspuns cu toată cuviinţa:

— Seniore, darurile pe care Dumnezeu mi le-a hărăzit, bucuros le împărtăşesc oricui, căci de la Dumnezeu sînt toate, iar voia lui este a le trece mai departe oamenilor vrednici de-a primi cerească mană a ştiinţei adevărate. Văzînd că printre aceştia, pe drept cuvînt, ţi se cuvine locul întîi, te încredinţez că la oricare ceas din zi sau din noapte mă vei afla gata de a răspunde, după puterile mele, întrebărilor pe care vei binevoi a mi le pune. La rîndul meu voi învăţa de la tine mai mult decît aş putea eu însumi să te învăţ; dar dacă aceasta ţi-e dorinţa, vom sta împreună de vorbă asupra îndoielilor ce te frămîntă şi vom căuta dezlegarea lor pînă în adîncul cel nepătruns, unde zicea

Heraclit că se ascunde adevărul. Mă învoiesc întru totul a face precum ai spus, înţelegîndu-ne prin semne, iar nu prin cuvinte. Vom fi apăraţi de zarva acelor sofişti neajutoraţi, care bat din palme de cîte ori li se pare că vorbitorul a nimerit drumul cel drept. Aşadar, mîine voi fi de faţă la ceasul şi la locul hotărît; dar te-aş ruga să nu fie între noi nici gîlceavă, nici larmă; să nu căutăm nici faimă şi nici aclamări, ci numai adevărul.

La care Thaumast a răspuns:

— Seniore, Dumnezeu să te aibă în paza lui! îţi mulţumesc pentru înalta mărinimie pe care binevoieşti a o arăta nevrednicului de mine. La revedere, pe mîine!

— Cu bine, a zis Pantagruel.

Dumneavoastră, care citiţi aceste rînduri, să fiţi încredinţaţi că niciodată n-au fost pe lume oameni cercetaţi de gînduri mai înalte şi stăpîniţi mai puternic de ele decît Thaumast şi Pantagruel în noaptea aceea. Thaumast a mărturisit pivnicerului de la hanul Cluny, unde trăsese, că nicicînd în viaţa lui nu suferise mai amarnic de sete ca în acele ceasuri de veghe.

— „Simt, zicea el, cum mă strînge de gît Pantagruel! Dă poruncă, te rog, să-mi aducă de băut, şi sileşte-te să fie udătură destulă pentru arşiţa gurii."

Pantagruel, cuprins de aceeaşi înfrigurare, nu vedea înaintea ochilor: decît cărţi: *De numeris et signis*[117] a lui Beda, *De inenarabilibus*[118] a lui Plotin, *De magia* a lui Proclu, *Peri Semion*[119] a lui Anaxagoras, *Peri Aphaton*[120] a lui Dynnarisis, *Peri Anecfthoneton*[121] a lui Hipponax şi altele. Panurge i-a spus:

— Stăpîne, lasă grijile la o parte şi du-te la culcare. Te văd atît de pătruns de gînduri, încît mi-e teamă să nu te-apuce frigurile. Bea mai întîi vreo douăzeci-treizeci de vedre, apoi treci în iatac şi dormi în voie. Mîine dimineaţă voi răspunde eu englezului, iar dacă nu-l voi dovedi, să nu mai aud din gura ta nici o vorbă bună.

— Aşa să fie, a spus Pantagruel. Dar, Panurge, iubite prietene, cum vei izbuti să ţii piept unui învăţat atît de mare?

— Vei vedea, a răspuns Panurge. Nu-ţi mai bate capul şi lasă-l pe seama mea. Poate să fie pe lume un învăţat mai iscusit decît diavolul?

— Nu, în adevăr, a răspuns Pantagruel, afară numai dacă nu coboară asupra lui, duhul sfînt.

— Eu, a spus Panurge, de cîte ori m-am măsurat cu aceşti învăţaţi i-am pus cu botul pe labe şi i-am lăsat năuci; fii încredinţat, aşadar, că mîine, de faţă cu toată lumea, o să-l fac pe acest straşnic englez să scuipe fiere!

Panurge şi-a petrecut toată noaptea ciocnind pahare cu pajii şi pierzînd toţi bumbii nădragilor la *primus et secundus* şi la rişcă.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, l-a însoţit pe Pantagruel la locul

întîlnirii. N-o să mă credeţi cînd vă voi spune, că tot Parisul, cu mic, cu mare, se găsea de faţă, zicînd fiecare în sinea lui: - „Diavolul ăsta de Pantagruel, care i-a băgat în cofă pe toţi sorbonarii, a dat peste un drac mai împieliţat decît el. O să aibă de furcă cu englezul. Să vedem: care pe care?"

Lumea se adunase de cu vreme. Thaumast aştepta pe Pantagruel şi pe Panurge. Cînd, în sfîrşit, aceştia au sosit, toţi dascălii şi şcolarii Sorbonei, în frunte cu Sfatul cel mare, au pornit să bată din palme după prostescul lor obicei. Dar Pantagruel a strigat o dată, cu un glas cît două tunuri:

— „Tăcere, să vă ia naiba! Pentru numele lui Dumnezeu, tăcere! Dacă mă mai plictisiţi mult, o să vă retez capetele la toţi, nătărăilor!"

Auzind aşa, au tăcut toţi ca nişte curci plouate. Nici dacă ar fi înghiţit fiecare cinci ocale de cîlţi n-ar fi îndrăznit să tuşească! Îşi simţeau gura uscată şi scoteau limba de un cot, însetoşaţi, ca şi cum glasul lui Pantagruel le-ar fi turnat pe gît saramură.

Panurge a spus englezului:

— Seniore, ai venit să ne pierdem vremea, răsucind şi învîrtind întrebările pe toate părţile, sau vrei să afli adevărul?

Thaumast i-a răspuns:

— Seniore, nici un alt gînd nu mă stăpîneşte, decît dorinţa de a şti şi de a afla cele despre care nu m-am putut lămuri pînă acum; fiindcă nici un om şi nici o carte nu mi-au dat încă un răspuns îndestulător, care să limpezească îndoielile mele. Nu doresc să ne înfruntăm într-o zadarnică ceartă de cuvinte. O asemenea josnică îndeletnicire o las pe seama potlogarilor de sofişti, sorbonari, sorbonişti, sorbonizaţi, sorbonisiţi, sorborşiţi, sorbonicaţi, sorbo-năcriţi, care în gîlcevile lor nu caută adevărul, ci numai sămînţă de vorbă.

— Aşadar, a spus Panurge, întrucît eu, aici de faţă, ucenic al meşterului meu Pantagruel, voi fi vrednic a-ţi da un răspuns mulţumitor, cred că ar fi fără cale şi de batjocură să-l mai stingherim pe el însuşi. Să ne fie numai îndrumător şi să judece susţinerile noastre; iar dacă îţi va mai rămîne o nedumerire, el te va lămuri pe de-a-ntregul.

— Prea bine, a răspuns Thaumast. Mă învoiesc. Să începem.

Am uitat să vă spun, că Panurge îşi atîrnase la deschizătura nădragilor un ciucure mare de mătase în patru culori: roşu, alb, verde şi albastru, cu o portocală frumoasă înăuntrul lui.

CAPITOLUL XIX

Cum a răspuns Panurge englezului care îi vorbea prin semne

Toţi cei de faţă priveau în tăcere. Englezul a ridicat amîndouă mîinile deasupra capului fără să le apropie, şi a îndoit vîrful degetelor în felul cum se zice la Chinon: dos-de-găină; a lovit o mînă cu cealaltă peste unghii, de patru ori; apoi a întins degetele şi a bătut în podul palmei cu putere încă o dată, după care, alăturînd din nou mîinile ca mai sus, le-a plesnit una de alta de două ori şi iar de patru ori, cu palmele deschise. Apoi, le-a ţinut lipite una de alta, ca pentru rugăciune.

Panurge i-a răspuns. A ridicat dintr-o dată mîna dreaptă în aer, apoi a proptit degetul cel mare de nară, ţinînd celelalte patru degete lipite şi întinse de-a lungul nasului; a închis ochiul stîng cu totul, privind chiorîş cu cel drept pe sub sprînceana încruntată şi printre pleoapele pe jumătate deschise. A ridicat apoi mîna stîngă, strîngînd mai întîi cu putere şi-apoi desfăcînd cele patru degete, afară de cel mare, pe care l-a ţinut în sus, la fel ca mîna dreaptă, păstrînd între cele două mîini o depărtare de un cot şi jumătate. A coborît spre pămînt amîndouă mîinile, apoi le-a dus pînă în dreptul pieptului, ţinîndu-le ca şi cum ar fi vrut să ochească nasul englezului.

— Şi dacă Mercur... a spus acesta.

Panurge i-a tăiat glasul:

— Zbîrci! Ai vorbit!

Atunci englezul a făcut alt semn. A ridicat mîna stîngă în sus, cu palma deschisă, apoi, strîngînd degetele în pumn, a culcat degetul cel mare pe vîrful nasului. Ridicînd deodată mîna dreaptă, deschisă ca şi cea stîngă, a lăsat-o în jos, alăturînd degetul cel mare al mîinii drepte de degetul cel mic al mîinii stîngi, în vreme ce mişca uşor din celelalte patru degete.

Panurge, fără să arate vreo mirare, a scos cu mîna stîngă batista din buzunarul nădragilor, fluturînd-o de trei ori; după aceea un rest dintr-o fleică de vacă şi două bucăţi de lemn, avînd aceeaşi mărime, una de abanos, cealaltă de lemn de Brazilia, de culoarea cireşei coapte; le-a potrivit pe măsură între degete, lovindu-le una de alta, cu zgomot asemănător clopoţeilor pe care îi poartă leproşii din Bretania, dar sunînd oarecum mai plăcut şi mai limpede; apoi a început să murmure un cîntec vesel, plesnind din cînd în cînd din limbă şi privind drept în ochi pe englez.

Teologii, doftorii cei mari şi dascălii au tălmăcit acest semn în înţelesul că englezul ar fi atins de lepră. Oamenii legii, judecătorii şi avocaţii credeau că Panurge a voit să preamărească lepra ca pe-o fericire trupească, după cum a spus, nu ştiu cînd, Isus Cristos.

Englezul nu s-a înfricoşat, ci a ridicat amîndouă mîinile, a strîns laolaltă cele trei degete din mijloc, iar amîndouă degetele mari le-a petrecut între degetul arătător şi cel mijlociu, întinzîndu-le spre Panurge; după aceasta a împreunat mîinile, astfel ca degetul cel mare

al mîinii drepte să atingă degetul cel mare al mîinii stîngi, iar degetul cel mic al mîinii stîngi pe cel al mîinii drepte.

Panurge, fără a scoate o vorbă, a ridicat amîndouă mîinile şi a făcut acest semn: a lipit unghia degetului arătător al mîinii stîngi de unghia degetului mare, în chip de copcă, iar degetele celelalte ale mîinii drepte le-a strîns la un loc, întinzînd numai arătătorul, pe care îl tot vîra şi îl scotea mereu, între cele două degete amintite ale mîinii stîngi. Apoi, a întins degetul arătător şi pe cel mijlociu al mîinii drepte, desfăcîndu-le cît putea mai mult şi îndreptîndu-le spre Thaumast; ducînd degetul cel mare al mîinii stîngi la coada ochiului de-aceeaşi parte, a desfăcut palma ca o aripă de pasăre (sau ca o coadă de peşte) fluturînd-o uşurel încoace şi încolo; la fel cu mîna dreaptă, la coada ochiului drept.

Thaumast s-a făcut galben la faţă şi a început să tremure. A lovit cu degetul mijlociu al mîinii drepte în podul palmei sub degetul cel mare, apoi a vîrît degetul arătător al mîinii stîngi printre celelalte două degete; dar pe dedesubt, nu pe deasupra cum făcuse Panurge.

Acesta i-a răspuns, izbind mîinile una de alta şi suflînd în palmă. A vîrît de mai multe ori degetul arătător al mîinii drepte printre două degete ale mîinii stîngi făcute inel, a proptit bărbia în piept şi s-a uitat ţintă la englez.

Cei de faţă, care nu pricepeau tîlcul acestor semne, şi-au dat seama, totuşi, că Panurge, fără să scoată un cuvînt, îl întrebase pe Thaumast:

— Ce vrei să spui?

Thaumast începuse să asude din greu şi părea a fi cuprins de o adîncă tulburare. Venindu-şi puţin în fire, a aşezat unghiile tuturor degetelor de la mîna stîngă peste unghiile degetelor de la mîna dreaptă şi, încovoind degetele în jumătate de cerc, a ridicat mîinile deasupra capului, cît putea mai sus.

Văzînd aşa, Panurge şi-a înfipt deodată degetul cel mare al mîinii drepte sub falcă, iar degetul mijlociu l-a vîrît, ca într-o verigă, prin degetele făcute inel ale mîinii stîngi. Apoi a început să cînte, clănţănind din dinţi.

Englezul, stors de puteri şi vlăguit, s-a ridicat verde la faţă, şi simţind că îl cuprinde greaţa, a început să scuipe fiere. Puţea mai rău ca un dihor. Cei de faţă se ţineau toţi cu mîna de nas, fiindcă englezul se scăpase pe el. Thaumast a ridicat mîna dreaptă şi a strîns atît de tare pumnul, încît degetele i se închirciseră ca o gheară; palma mîinii stîngi, desfăcută, a aşezat-o de-a latul pe piept.

Atunci Panurge şi-a smuls ciucurele din prohabul nădragilor şi, ridicîndu-l cu mîna stîngă, a scos portocala zvîrlind-o în sus de şapte ori; a opta oară, a prins-o în pumnul drept, a ţinut-o cîteva clipe în aer, nemişcată, apoi a început s-o plimbe pe sub nasul lui Thaumast.

Englezul se umflase ca un cimpoi şi sufla din greu ca într-o băşică

de porc.

Panurge, văzîndu-l în această stare, a dus un deget al mîinii stîngi pe stinghia şezutului, a sorbit în gol ca şi cum ar fi vrut să înghită un miez de scoică sau o lingură de ciorbă; apoi deschizînd gura, s-a lovit peste dinţi cu palma mîinii drepte, scoţînd un sunet puternic şi adînc, ce părea că vine de la diafragmă prin traheea-arteră; a scos acest sunet de şaisprezece ori!

Thaumast gîfîia ca o gîscă. Panurge a băgat în gură degetul arătător al mîinii drepte, l-a strîns cu putere între bucile obrazului, apoi le-a tras repede afară, cu mare zgomot, cum răsună puşcociul de soc cu care trag copiii la ţintă. Făcu aşa de nouă ori.

Atunci englezul a strigat:

— Da, domnilor, iată taina cea mare! Omul acesta a pătruns-o pînă în miezul ei.

A scos un pumnal pe care îl purta cu el şi l-a întors cu vîrful spre pămînt.

Panurge a apucat încă o dată ciucurele, scuturîndu-l între genunchi cu putere, apoi şi-a aşezat mîinile deasupra capului, în chip de pieptene, scoţînd limba de-un cot şi dînd ochii peste cap, ca o capră care trage să moară.

— Am înţeles! a strigat Thaumast. Şi pe urmă?

Rostind aceste cuvinte, a îndreptat mînerul stiletului spre piept, cu vîrful în palmă, încovoind puţin degetele.

Panurge a aplecat capul spre stînga şi şi-a vîrît degetul mijlociu în ureche, ridicînd uşor pe cel mare. Şi-a încrucişat apoi braţele pe piept, a tuşit de cinci ori, iar a cincea oară a izbit în pămînt cu piciorul drept; a ridicat braţul stîng şi a dus degetul cel mare la frunte, cu pumnul strîns, lovindu-se cu mîna dreaptă peste inimă, de şase ori.

Thaumast, ca şi cum n-ar fi fost mulţumit cu atît, a pus degetul cel mare al mîinii stîngi pe vîrful nasului, ţinînd celelalte degete întinse.

Atunci Panurge a băgat amîndouă degetele arătătoare în colţurile gurii, a tras în lături cît a putut, arătîndu-şi toţi dinţii, iar cu degetele mari de la amîndouă mîinile şi-a lăsat pleoapele în jos, strîmbîndu-se (după părerea celor de faţă) destul de urît.

CAPITOLUL XX

Thaumast laudă ştiinţa şi iscusinţa lui Panurge

Thaumast s-a sculat în picioare şi, scoţîndu-şi scufia din cap, a şoptit lui Panurge la ureche cîteva vorbe de mulţumire; apoi a spus cu glas tare celor de faţă:

— Domnilor, în clipa aceasta pot să rostesc cuvîntul din sfînta

Scriptură: *Et ecce plusquam Salomon hic.*[122] Aveţi aici, printre dumneavoastră, o comoară de nepreţuit: pe domnul Pantagruel, a cărui faimă m-a făcut să viu din depărtările Engliterii, pentru a cerceta împreună întrebările încă nedezlegate ale magiei, alchimiei, cabalei, geomanciei, astrologiei şi filozofiei, pe care de multă vreme le purtam în minte. Astăzi însă mă ridic şi spun, că renumele de care se bucură îl nedreptăţeşte, căci nu arată lumii nici a mia parte din ce preţuieşte cu adevărat.

Văzut-aţi cu toţii, cum ucenicul său, unul singur, a izbutit să-mi dea răspunsul ce căutam, dezvăluindu-mi mai multe decît îl întrebasem; nu numai atît, dar a scos la iveală şi alte întrebări, pe care aşijderea le-a dezlegat. Pot să spun că a deschis înaintea ochilor mei adevăratele izvoare din adînc ale ştiinţei despre toate, deşi n-aş fi crezut pînă acum că se află pe lume un om care să le cunoască măcar începutul; mi-am dat seama despre aceasta, înţelegîndu-mă cu el numai prin semne, fără glas şi fără o fărîmă de vorbă. Voi aşterne la timpul său pe hîrtie ceea ce ne-am spus unul altuia şi am tălmăcit, pentru a nu vă închipui cumva că n-a fost decît un joc. Avînd la îndemînă acea carte, fiecare va putea să înveţe ceea ce eu însumi abia acum am aflat. Vă puteţi da seama cît e de minunată învăţătura meşterului, dacă învăţăcelul său ne-a dovedit o ştiinţă atît de uimitoare, căci *non est discipulus super magistrum*[123]. Într-un cuvînt, Domnul să fie lăudat! Vă mulţumesc pentru cinstea ce mi-aţi făcut-o. Dumnezeu să vă răsplătească în veci!

Pantagruel a dat celor de faţă binecuvintarea lui şi l-a poftit pe Thaumast să se ospăteze împreună.

Au băut pînă le-au sărit bumbii de pe burtă (fiindcă nădragii, pe vremea aceea, se încheiau cu nasturi, nu se strîngeau cu bîrneţul, ca acum). - „Din ce parte a locului eşti, fîrtate?" se întrebau oaspeţii, unii pe alţii. - „Dar repede mai dai pe gît pocalele, Isuse Cristoase!" - „Toarnă, pajule, în oală; cum îţi vine s-o laşi goală?" - „Mişcă-te, nu sta, naiba să te ia!"

Nici unul n-a băut mai puţin de douăzeci de vedre; că fusese cald peste zi şi toţi sufereau cumplit de sete.

În ce priveşte amănunţitul cuprins al întrebărilor lui Thaumast, ca şi tîlcul acelor semne prin care s-a înţeles cu Panurge, voi avea grijă să vă dau lămuriri mai tîrziu. Am auzit că englezul ar fi scris o carte groasă, pe care ar fi tipărit-o la Londra şi în care spune tot, fără să lase nimic la o parte. De aceea, eu, unul, pot s-o las pe altă dată.

CAPITOLUL XXI

Cum s-a îndrăgostit Panurge de o nobilă doamnă

din Paris

După întrecerea din care a ieşit biruitor asupra englezului, Panurge a ajuns vestit în tot Parisul, iar el, ca să pară mai fudul, şi-a pus prohab nou la nădragi, împodobindu-l cu horbotă italienească. Toţi din toate părţile îl lăudau, şi nu ştiu cine i-a făcut un cîntec, pe care îl cîntau copiii pe stradă cînd se duceau să cumpere muştar. Era bine primit în mijlocul jupîniţelor şi al jupîneselor, dar lăsîndu-se prea lesne amăgit de faima ce cîştigase, s-a apucat să dea tîrcoale, cocoşeşte, uneia din cele mai nobile doamne ale oraşului.

Dispreţuind vorbăria dulceagă şi oftările de inimă albastră ale celor care postesc şi nu se ating de frupt, Panurge i-a spus de-a dreptul, într-o zi, aceste cuvinte:

— Ar fi, nobilă doamnă, spre folosul acestui oraş, spre cinstea neamului din care vă trageţi, spre mulţumirea dumneavoastră şi spre binele meu, dacă v-aţi îndura să ne împreunăm amîndoi. Încercaţi o dată, şi n-o să vă pară rău!

Auzind asemenea cuvinte, nobila doamnă l-a trimis la plimbare:

— Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti astfel, obraznicule? Ţi-ai pierdut minţile? Piei din faţa mea, şi să nu-mi mai ieşi în cale, că-ţi rup picioarele!

— Poţi să-mi rupi picioarele, dacă îţi face plăcere, a spus Panurge, dar cu ce mai rămîne să gustăm împreună din fructul oprit:

Tu să-mi numeri stelele,
Iar eu floricelele...

— Pleacă, ticălosule! O vorbă dacă mai spui, chem slujitorii şi-i pun să te snopească în bătaie.

— Nu! a strigat Panurge. Nu se poate să fiţi atît de haină! Să mă fi înşelat, privindu-vă ochii? Nu-i cu putinţă! Mai degrabă se va ridica pămîntul pînă la cer, se va prăbuşi cerul în prăpastie şi se va răsturna rînduiala lumii pe dos, decît să se strecoare un strop de răutate în minunata dumneavoastră frumuseţe! Adevărat, se spune, că

femeia care-i frumoasă,
mîndră e şi năzuroasă!

Dar aşa se poartă numai femeile de rînd. Frumuseţea voastră, doamnă, e atît de aleasă, atît de neasemănată, atît de dumnezeiască, încît aş putea să jur, că natura v-a dăruit-o dinadins, ca să arate oamenilor ce minuni ştie să plăsmuiască măiestria ei. Miere dulce, zahăr şi mană cerească vă e întreaga fiinţă. Vouă v-ar fi dat Paris mărul lui de aur, nu Venerei, nici Junonei, nici Minervei; căci nici

Junona n-avea atîta măreţie, nici Minerva atîta înţelepciune, nici Venus atîta farmec, ca dumneavoastră. O, zei şi zeiţe ale cerului! Fericit va fi muritorul căruia îi veţi îngădui să vă pipăie frumuseţea şi să guste din dulceaţa ei! Eu voi fi acela, cu ajutorul tău, Doamne! A mea va fi, căci pe mine m-a ales. Mie mi-au dat-o ursitoarele, să mă iubesc cu ea. Haide, să nu pierdem vremea, să ne grăbim...

A vrut s-o prindă în braţe; dar dumneaei a dat fuga la fereastră, ca şi cum ar fi voit să cheme vecinii în ajutor. Atunci Panurge, luîndu-şi în grabă picioarele la spinare, a spus:

— Nu vă mai osteniţi, doamnă, aşteptaţi puţin, mă duc eu singur să-i chem...

Apoi s-a făcut nevăzut, fără să se sinchisească prea mult de bobîrnacul pe care îl primise, şi fără să-şi piardă, mai cu seamă, pofta de mîncare.

A doua zi, întîlnind-o în biserică, la ceasul liturghiei, a întîmpinat-o în tindă şi a stropit-o cu agheasmă, aplecîndu-se în faţa ei pînă la pămînt. A îngenuncheat aproape de ea şi i-a spus:

— Doamna mea, sînt atît de îndrăgostit de dumneavoastră, încît nu mai am linişte, şi nici ieşire-afară. Nu ştiu ce gîndiţi; dar de m-oi îmbolnăvi, ce-o să se întîmple?

— Puţin îmi pasă! a răspuns ea. Pleacă şi lasă-mă să-mi fac rugăciunea.

— Rugaţi-vă lui Dumnezeu să-mi dăruiască ceea ce inima dumneavoastră doreşte, şi daţi-mi voie să spun un tatăl-nostru pe mătăniile dumneavoastră.

— Pofteşte, a răspuns ea, ridicînd din umeri, şi nu mă mai plictisi.

Zicînd acestea i-a întins frumoasele ei mătănii, strunguite din lemn aromat de santal şi prinse laolaltă cu boabe grele de aur; dar Panurge a scos pe negîndite unul din cuţitaşele lui şi, tăindu-le legătura, cît ai clipi din ochi le-a înhăţat.

— Nu doriţi cuţitaşul meu? a întrebat-o.

— Nu, nu! s-a răstit ea.

— E al dumneavoastră, doamnă, dimpreună cu tot ce am, avere, aur, bunuri, pipota şi maţele din mine!

Dumneaei însă, supărată de pierderea mătăniilor pe care obişnuia să se roage, îşi spunea în gînd:

— „Flecarul ăsta îmi pare a fi un venetic fără căpătîi. N-o să-mi mai dea înapoi mătăniile. Ce-o să spună soţul meu? O să mă certe, dar îi voi povesti că mi le-a tăiat un pungaş în timpul slujbei. Văzînd capătul şiretului atîrnînd la cingătoare, o să mă creadă."

În după-amiaza aceleiaşi zile, Panurge s-a dus din nou acasă la ea, purtînd sub mînecă o pungă plină cu bani mărunţi, de tinichea. Intrînd în odaia ei, a întrebat-o:

— Care din noi doi iubeşte mai mult pe celălalt? Eu pe

dumneavoastră sau dumneavoastră pe mine?

— Eu nu te urăsc, a răspuns ea, căci Dumnezeu aşa ne porunceşte, să iubim pe aproapele nostru şi pe toţi oamenii.

— Şi nu sînteţi îndrăgostită de mine?

— Te-am mai rugat să nu-mi vorbeşti astfel. Iar dacă nu te astîmperi, domnule, îţi voi arăta că nu sînt o femeie pe care s-o necinsteşti cu asemenea neruşinate cuvinte. Pleacă şi dă-mi înapoi mătăniile! Soţul meu ar putea să-mi ceară socoteală.

— Mătăniile dumneavoastră, doamnă? Nici nu mă gîndesc! Dar dacă îmi îngăduiţi, vă voi dărui altele. Cum doriţi să fie? Din boabe mari de aur smălţuit? Din funde mici, frumos împletite? Înşiruite pe-un lanţ de aur greu? Şlefuite din lemn de abanos? Tăiate în pietre de hiacint? Granate vreţi, prinse în horbotă de peruzele? Doriţi topaze, safire şi rubine, legate între ele cu diamanturi de douăzeci şi opt de carate? Nu, nu! Toate de le-aş strînge laolaltă, ar fi prea puţin! Dar am văzut undeva un şir de mătănii din smaragduri încrustate într-un chihlimbar alb, stropit cu aur şi încheiat cu piatră persană, mare cît o portocală; preţul lor se ridică la aproape douăzeci şi cinci de mii de ducaţi; vi le dăruiesc cu o negrăită plăcere!

Şi în timp ce vorbea astfel, suna mărunţişul din pungă, ca şi cum ar fi fost scuzi de aur însoriţi.

— Doriţi un val de catifea viorie? O rochie de mătase, ţesută în urzeală de aur? Doriţi brăţări, lanţuri daurite, năframe, inele? N-aveţi să rostiţi decît cuvîntul: da! Cincizeci de mii de ducaţi nu înseamnă nimic pentru mine.

Auzind atîtea făgăduieli, doamnei îi lăsa gura apă, dar a spus:

— Nu, mulţumesc; nu vreau să primesc nimic de la dumneata.

— Eu nu pot să spun la fel. Aş dori să-mi daţi ceva... care nu vă costă nimic şi nici nu se pierde. Am cu mine un frăţior, care vă roagă să-l primiţi...

A încercat s-o prindă în braţe, dar dumneaei a început să strige; dar nu prea tare. Panurge, reluîndu-şi înfăţişarea obişnuită, i-a spus:

— Nu vreţi să ne facem puţin de lucru amîndoi? Pagubă în ciuperci, nobilă doamnă! Văd că această cinste şi plăcere nu vi se cuvine; cu ajutorul lui Dumnezeu am să vă las pe seama cîinilor.

Spunînd acestea a luat-o la goană de frica bătăii pe care n-o prea dorea.

CAPITOLUL XXII

Cum s-a răzbunat Panurge împotriva doamnei care l-a izgonit

A doua zi era sărbătoarea Rusaliilor, cînd femeile scoteau la iveală veştmintele lor cele mai frumoase. Doamna cu pricina îmbrăcase o rochie bogată de mătase lucitoare şi o fustă de catifea albă, foarte scumpă.

În ajun, Panurge a cutreierat tot oraşul să caute o căţea în călduri, pe care a dus-o la el acasă. I-a dat să mănînce cît a putut, o zi întreagă şi noaptea următoare, iar dis-de-dimineaţă a spintecat-o. A scos din burta ei măruntaiele despre care vorbesc geomancienii greci, le-a tocat bucăţele şi le-a dus cu el pe furiş la biserică, unde doamna inimii lui trebuia să vină pentru slujba care se ţine de obicei în ziua aceea. Panurge i-a ieşit întru întîmpinare, a stropit-o cu apă sfinţită, s-a înclinat cuviincios în faţa ei, apoi aşezîndu-se în strană alături de ea, i-a strecurat în mînă un rondel, care suna aşa:

Acum-o iată,
Doamnă preafrumoasă,
Cu dorul meu n-ai vrut să fii miloasă,
M-ai alungat, zicînd să nu mai viu,
Deşi nu te-am mîhnit, după cît ştiu,
Cu nici o vorbă rea ori mincinoasă.
De nu doreai iubirea-mi credincioasă
Să-mi fi şoptit: - „Prietene, mă lasă,
Nu stărui, te du, e prea tîrziu!" Acum-o dată,
Dă-i voie inimii înflăcărate
De calda-ţi frumuseţe, să arate
Ce foc o arde, fără mîngîiere;
Şi altceva nici nu-ndrăznesc a-ţi cere,
Decît să mi te laşi puţin pe spate,
Numai o dată.

Şi în vreme ce doamna desfăcea răvaşul să-l citească, Panurge a presărat asupra ei amestecul ce-l pregătise, strecurîndu-i-l prin cutele mînecii şi ale fustei, pe cînd îi vorbea:

— Îndrăgostiţii, doamnă, îşi au suferinţele lor. În ceea ce mă priveşte nădăjduiesc, că

Atîtea nopţi ce n-am dormit
Şi zilele ce-am pătimit
De cînd cu gîndul te doresc
Şi-am început să te iubesc...

vor trage în cumpănă, şi-mi vor fi scăzute din canoanele ce m-aşteaptă în Purgatoriu. Roagă-te lui Dumnezeu, doamna mea, să-mi dea putere răbdătoare, spre a îndura chinurile mele.

Nici n-a apucat să sfîrşească vorba, şi toţi cîinii de pe stradă s-au năpustit asupra doamnei din biserică, stîrniţi de mirosul amestecului pe care Panurge îl presărase asupra-i. Javre mici şi dulăi mari, copoi şi ogari, veneau asupra ei cu limba scoasă, o miroseau, ridicau piciorul şi o botezau pe rînd. Nu se pomenise niciodată, de cînd sînt cîinii pe lume, o porcărie mai mare!

Panurge s-a prefăcut că încearcă să-i alunge; apoi s-a depărtat, furişîndu-se după un perete al paraclisului, să vadă ce se întîmplă. Cîinii se îmbulzeau, care mai de care, să-i aghesmuiască iubita. Un ogar a stropit-o pe cap; cîţiva prepelicari, pe mîneca rochiei; nişte şoricari, pe poale, iar potăile mai mărunte, pe încălţări. Zadarnic au încercat femeile de primprejur să-i vină în ajutor, că prea erau cîini mulţi. Iar Panurge rîdea pe înfundate, spunînd unor seniori care se aflau în biserică:

— Mi se pare să doamna e în călduri, ori s-a dat în dragoste cu vreun copoi!

Cînd a văzut că toţi cîinii se strînsesera împrejur şi mîrîiau în preajma ei, ca şi cum ar fi fost o căţea în călduri, a luat-o din loc, plecînd să-l caute pe Pantagruel. Cum întîlnea un cîine pe uliţă îi trăgea un picior, asmuţindu-l:

— Hai, şterge-o! Te-aşteaptă nunta la biserică! Nu te lăsa, dă-i zor, goneşte!

Ajungînd acasă, i-a spus lui Pantagruel:

— Vino, meştere, să vezi cum s-au strîns cîinii în jurul celei mai frumoase femei din Paris... şi fac nuntă!

Pantagruel nu s-a lăsat rugat şi privind vicleimul, i s-a părut vesel, plăcut şi pînă atunci nemaivăzut.

La ieşirea din biserică s-a întîmplat mai rău. Peste şase sute de mii paisprezece cîini se adunaseră în jurul nobilei doamne şi se ţineau după ea. Pe unde trecea se strîngeau alţii, tot mai mulţi, mari şi mărunţi, adulmecîndu-i urma. Trecătorii se opreau din drum, privind cum năvăleau potăile, pînă cînd, cu chiu, cu vai, alaiul a ajuns acasă. Dar nici aici nu s-a spart nunta! Doamna a intrat în casă, slugile pufneau de rîs, iar cîinii au rămas în uliţă întinzînd hora pînă la jumătate de leghe împrejur şi stropind poarta atît de amarnic, încît se făcuse o gîrlă de-ar fi putut să înoate raţele. Gîrla aceasta trece acum pe lîngă biserica Sfîntului Victor şi în ea se vopsesc covoarele meşterului Gobelin, folosind culoarea roşie pe care o dă udul cîinilor pişăcioşi (după cum a dovedit-o, în faţa lumii întregi, dascălul nostru Doribus).

Ar fi putut să umble şi o moară cu roată, dar nu chiar atît de mare, cum sînt cele de pe Bazade, la Toulouse.

CAPITOLUL XXIII

Cum a plecat Pantagruel din Paris, aflînd că dipsozii au năvălit în ţara amoroţilor, şi pentru ce în Franţa leghele sînt mai mici

La puţine zile după aceea, Pantagruel a primit vestea că tatăl său Gargantua pornise la drum prin Morg în Ţara Zînelor, ca altă dată Artus şi Ogier, fiindcă dipsozii încălcaseră hotarul Utopiei şi o prădaseră în mare parte, împresurînd cetatea de scaun a amoroţilor.

Aflînd despre acestea, Pantagruel a părăsit Parisul în cea mai mare grabă; fără a-şi mai lua rămas bun de la prieteni, a pornit-o de-a dreptul spre Rouen, fiindcă n-avea vreme de pierdut.

Pe drum a băgat de seamă, spre marea lui mirare, că în Franţa leghele sînt mai mici decît în alte ţări. Voind să afle pricina, l-a întrebat pe Panurge, care i-a istorisit cele ce urmează *(după Faptele regilor Canariei, de Monachus Marotus, dinspre Lac)*.

— Cică în vremile foarte vechi, pămîntul nu se măsura în stînjeni, leghe sau poşte, pînă cînd regele Faramond a hotărît astfel: a ales din Paris o sută de flăcăi zdraveni, iar din Picardia o sută de fete nurlii, i-a chemat pe toţi la curtea lui, i-a ţinut opt zile pe mîncare şi pe băutură, apoi i-a împerecheat doi cîte doi, le-a dat bani de cheltuială şi i-a pornit la drum, care încotro. Şi aşa le-a poruncit, ca la fiecare popas unde se vor opri să facă dragoste, să aşeze drept semn o piatră albă. Pînă la piatra aceea să fie o leghe; şi tot astfel mai departe.

Perechile au plecat, zburdînd. Cum erau bucuroşi şi hodiniţi, mereu se opreau şi la fiecare popas se încălecau. Iată de ce leghea e atît de mică în Franţa. Avînd o cale mai lungă de străbătut, au ostenit. Nu mai aveau ulei în lampă, şi nu se mai opreau atît de des. Se mulţumeau (vorbesc despre bărbaţi) cu un singur popas pe zi. Iată de ce, în Bretania, în Lande, în Ţara Nemţească şi în alte ţinuturi mai depărtate, leghea e mai mare, iar pietrele de hotar mai rare. Unii spun altminteri, dar eu cred că aşa a fost precum am arătat.

Pantagruel a încuviinţat şi el, că povestea era întemeiată.

Părăsind oraşul Rouen, au ajuns la Honfleur. De aici mai departe, Pantagruel, Panurge, Epistemon, Eusten şi Carpalim au apucat calea mării. Pe cînd corăbiile stăteau încărcate în aşteptarea unui vînt prielnic, Pantagruel a primit din partea unei doamne cu care fusese în dragoste o bucată de vreme, la Paris, un răvaş cu această însemnare:

Celui mai iubit de femei şi mai nerecunoscător dintre viteji.
P. N. T. G. R. L.

CAPITOLUL XXIV

Răvaşul trimis lui Pantagruel de o doamnă din Paris şi tîlcul unui cuvînt înscris într-un inel de aur

Citind Pantagruel rîndurile de mai sus, a rămas foarte mirat. A încercat să-l descoasă pe trepăduşul care venise cu răvaşul, întrebîndu-l cine îl trimisese; apoi a despăturit hîrtia, dar n-a aflat înăuntru decît un inel de aur, cu un diamant tăiat pe-o singură faţă. Arătînd răvaşul lui Panurge, acesta şi-a arătat presupunerea că a fost scris într-un fel tainic, aşa ca slovele să nu se deosebească la vedere. A apropiat hîrtia de flacăra focului, bănuind că ar fi fost scrisă cu sare de amoniac topită în apă. A muiat-o apoi în apă, cercetînd dacă nu iese cumva la iveală urma sucului de titymal, apoi a privit-o lung la lumînare, să vadă dacă n-a fost scrisă cu zeamă de ceapă albă.

Bănuind că a fost scris cu leşie de smochin, a uns o parte a răvaşului cu ulei de nucă; a stors apoi cîteva picături de lapte de la sînul unei femei care născuse prima fată, presupunînd că scriitorul a folosit sînge de broască veninoasă. A încercat să frece colţul din dreapta cu cenuşa unui cuib de rîndunele, ca să vadă dacă nu s-a scris cu rouă strînsă în zori de pe fructul merilor din Alicacabut. Apoi colţul din stînga cu ceară din ureche (pentru scrierea cu fiere de corb). A muiat hîrtia în oţet, ca să vadă dacă n-a fost scrisă cu lapte de cucută; a uns-o cu grăsime de bufniţă, ca pentru scrierea cu scîrnăvie de balenă (care se cheamă chihlimbar alb), apoi a clătit-o încă o dată în apă rece, scotînd-o repede afară, ca să desluşească urmele de piatră-acră.

Văzînd că nu izbuteşte în nici un chip, a încercat să-l descoasă pe acel trepăduş.

— Prietene, doamna care te-a trimis, nu ţi-a dat cumva să aduci un băţ? l-a întrebat Panurge, amintindu-şi o pilduire cu subînţeles despre care vorbeşte Aulu-Gelu.

— Nu, a răspuns omul.

Panurge s-a gîndit o clipă să-i radă părul din cap, spre a vedea dacă doamna din Paris nu scrisese cu cerneală pe scăfîrlia goală a trepăduşului, dar văzînd cîtă mai chică are, s-a lăsat păgubaş, fiindcă, zicea el, într-un timp atît de scurt n-ar fi putut să-i crească asemenea bogăţie de plete.

Întorcîndu-se spre Pantagruel i-a spus:

— Să mă ia naiba, meştere, dacă ştiu ce să mai zic şi să mai cred. Am folosit, pentru a afla taina acestui răvaş, toate cele arătate de *messir* Francesco di Nianto, toscanul care a cercetat feluritele mijloace de-a scoate la iveală orice scriere ascunsă; n-am uitat nici pe cele ştiute încă de la Zorastru, dar n-am putut să văd altceva decît inelul.

Uitîndu-se mai cu luare-aminte la inel, au băgat însă de seamă, că înăuntrul lui era scris în limba ebraică: *Lamah sabacthani.* L-au chemat

pe Epistemon, întrebîndu-l ce înseamnă aceste cuvinte, iar Epistemon le-a tălmăcit: „Pentru ce m-ai părăsit?"

Panurge a spus numaidecît:

— M-am lămurit! Priviţi acest diamant. Îl vedeţi? Nu-i diamant adevărat. Aşadar, iată tîlcul celor ce-a voit să spună doamna care l-a trimis: „Răspunde, iubit făţarnic, de ce m-ai părăsit?"

Pantagruel a înţeles numaidecît, aducîndu-şi aminte, că în dîldora plecării nu-şi luase rămas bun de la acea doamnă. Mult s-a întristat din pricina aceasta şi s-ar fi înapoiat grabnic la Paris s-o împace, dar Epistemon i-a amintit cum s-a despărţit Enea de Didona şi i-a lămurit cugetarea lui Heraclit din Tarent: „Cînd corabia aşteaptă legată de ţărm şi graba te zoreşte, nu pierde vremea să mai deznozi frînghiile: taie-le!" Astfel l-a îndemnat să lase la o parte gîndurile şi să se întoarcă repede acasă, pentru a-şi apăra ţara de primejdie.

În ceasul următor s-a ridicat un vînt prielnic dinspre apus şi miazănoapte. Au întins pînzele şi au ieşit la larg. În cîteva zile au trecut de Porto-Santo, de Ostrovul Maderei şi au poposit în Ostroavele Canare. De acolo au pornit mai departe, pe la Capul Blanco, Senega, Capul Viride, Sagres, Melli, dincolo de Capul Bunei Speranţe, făcînd al doilea popas în regatul melinzilor. S-au îndreptat apoi, odată cu vîntul de miazănoapte, trecînd prin Meden, [...], Uden, Gelasim, ocolind Ostroavele Zînelor, de-a lungul regatului ahorilor, pînă au ajuns cu bine în portul Utopiei, la trei leghe depărtare de cetatea amoroţilor.

Lăsîndu-se puţin odihnei, Pantagruel a spus:

— Copii, cetatea nu mai e departe. Dar înainte de a porni din nou, să chibzuim asupra celor ce avem de făcut. Să nu greşim ca atenienii, care nu se adunau să se sfătuiască decît după ce dădeau de greu. Sînteţi gata să staţi alături de mine, pe viaţă şi pe moarte?

— Da, măria-ta! au răspuns toţi. Poţi să te bizui pe noi, ca pe braţul tău.

— O singură întrebare mă tulbură şi nu-mi dă răgaz: nu ştiu cît de mulţi sînt vrăjmaşii şi în ce chip au împresurat cetatea. Dacă s-ar cunoaşte numărul şi aşezarea lor, aş porni mai încrezător la luptă. Să judecăm, cum am putea să aflăm toate acestea?

Toţi au răspuns într-un cuvînt:

— Lasă-ne să cercetăm şi aşteaptă-ne aici. Înainte de apusul soarelui vom fi înapoi şi îţi vom aduce veşti lămurite.

— Eu, a spus Panurge, iau asupra mea să străbat pînă în tabăra lor, printre străji şi caraule, să beau şi să mă joc cu ei în săbii, fără să mă dau de gol; să cercetez puştile, corturile căpitanilor şi să mă plimb printre ostaşii duşmani, ca şi cum aş fi de-ai lor. Nici dracul n-o să mă ghicească: eu sînt din neamul lui Zopir[124].

— Eu, a spus Epistemon, cunoscînd isprăvile şi îndemînarea căpitanilor de odinioară, meşteşugul şi dibăcia armelor, îi voi iscodi şi

le voi fura gîndul; iar de mă vor prinde, voi şti să scap povestindu-le despre măria-ta tot ce-mi va trece prin minte: eu sînt din neamul lui Sinon[125].

— Eu, a spus Eusten, voi călca şanţurile şi dînd buzna peste străji, le voi rupe oasele, chiar de-ar fi mai tari ca necuratul: eu sînt din neamul lui Hercule.

— Eu, a spus Carpalim, mă voi strecura pe unde zboară pasărea, mă voi furişa printre întărituri şi voi da ocol taberei pe nesimţite; nimeni nu va prinde de veste, atît sînt de isteţ şi iute de picior. Nu mi-e teamă nici de suliţi, nici de săgeţi, nici de goana calului; nu mă vor ajunge din urmă, de-ar veni călare pe Pegasul lui Perseu sau pe fugarul năzdrăvan din poveste. Eu zbor peste spicele grîului şi peste firele de iarbă, fără să le ating: sînt din neamul Camiliei, regina amazoanelor.

CAPITOLUL XXV

Cum Panurge, Carpalim, Eusten şi Epistemon, oamenii lui Pantagruel, au răpus prin dibăcie şase mii şaizeci de călăreţi

Pe cînd vorbea Carpalim, au zărit o oaste de şase mii şaizeci de călăreţi pe cai iuţi, care veneau în goana mare să vadă ce fel de călători au legat corabia la ţărm. Se apropiau valvîrtej, cu gîndul de a-i prinde, dacă s-ar fi putut.

Pantagruel a strigat:

— Copii, întoarceţi-vă în corabie! Duşmanul vine asupra noastră! Nu vă temeţi. De-ar fi de zece ori mai mulţi, îi voi ucide pe toţi ca pe nişte muşte. Duceţi-vă şi vă vedeţi de treburile voastre.

Dar Panurge a spus:

— Nu, măria-ta, n-are nici un rost. Dimpotrivă, să intre înălţimea-ta-n corabie dimpreună cu toţi ceilalţi. Lăsaţi-i pe seama mea. Grăbeşte-te, măria-ta, numai zăbovi.

Ceilalţi trei au spus la fel:

— Are dreptate. Pleacă, măria-ta. Noi rămînem aici să-i fim de ajutor lui Panurge. Ştii de ce sîntem în stare.

— Prea bine, a hotărît Pantagruel, dar de nu veţi putea războ, să mă strigaţi.

Panurge a ales două parîme de pe corabie, le-a legat de cabestanul de la prora şi întinzîndu-le pe punte le-a răsucit în două inele, unul mai larg, iar altul mai mic, vîrît înăuntrul celui dintîi. Apoi i-a spus lui Epistemon:

— Stai pe corabie, şi cînd voi suna din clopot să învîrteşti cît poţi de repede cabestanul, trăgînd spre tine cele două parîme.

Şi către Eusten şi Carpalim:

— Băieţi, voi aşteptaţi aici, să ieşiţi în calea duşmanilor. Nu vă împotriviţi. Lăsaţi-i să creadă că vă daţi prinşi; dar nu cumva să călcaţi din greşeală peste parîme.

Coborînd înăuntrul corăbiei, s-a întors cu o grămadă de paie şi un pumn de praf de puşcă, răspîndind paiele şi pulberea printre parîme. Apoi s-a aşezat la pîndă, ţinînd în cleşte un cărbune aprins.

Călăreţii năvăleau în goana mare. Cele dintîi rînduri, ajungînd pînă aproape de corabie, s-au izbit de marginea ei; şi cum ţărmul era alunecos, s-au dat peste cap cu cai cu tot, în număr de patruzeci şi patru. Ceilalţi s-au năpustit să le dea ajutor, crezînd că au fost doborîţi în luptă. Panurge, văzîndu-i cum vin, le-a strigat de pe punte:

— Domnilor, îmi pare nespus de rău că v-aţi cam lovit. Vă rog să ne iertaţi, nu e vina noastră, ci a ţărmului mării, care are prostul obicei să-i facă pe călăreţi să alunece. Noi ne dăm prinşi.

Ceilalţi doi au vorbit la fel, iar Epistemon, care se găsea la capătul punţii, aşijderi.

Panurge a făcut cîţiva paşi înapoi. În clipa următoare, văzînd că toţi călăreţii duşmani pătrunseseră în inelul parîmelor, iar cei doi prieteni ai lui se depărtaseră ca să le facă loc, a strigat deodată lui Epistemon:

— Trage!

Epistemon a tras. Caii s-au împiedecat în ochiul frînghiilor şi s-au rostogolit la pămînt, tîrînd după ei pe călăreţi. Văzînd capcana în care au căzut, duşmanii au scos săbiile şi au încercat să taie parîmele, dar Panurge în aceeaşi clipită a dat foc prafului de puşcă şi dintr-o dată a ţîşnit o vîlvătaie de flăcări cuprinzînd pe toţi duşmanii şi pîrjolindu-i ca pe nişte draci. Nici oamenii, nici caii n-au scăpat cu viaţă, afară de un singur călăreţ, care, sărind din fugă pe o iapă turcească, a izbutit s-o ia înapoi. Dar Carpalim l-a ochit şi, ajungîndu-l din urmă cu o nemaipomenită repeziciune, l-a înhăţat la mai puţin de-o sută de paşi, a sărit în spatele calului şi l-a adus înapoi pe corabie.

Văzînd această biruinţă, Pantagruel s-a bucurat mult, a lăudat minunata dibăcie a prietenilor săi, şi i-a lăsat împreună cu prinsul lor, să bea şi să se ospăteze veseli pe ţărmul mării. Bietul călăreţ căzut în robie se temea cumplit că Pantagruel o să-l mănînce de viu; ceea ce n-ar fi fost prea greu, avînd Pantagruel gîtlejul atît de larg, încît l-ar fi înghiţit mai lesne de cum aţi lua dumneavoastră un hap, şi nu l-ar fi simţit printre dinţi, nici cît simte măgarul un bob de mei sub limbă.

CAPITOLUL XXVI

Cum s-au plictisit oamenii lui Pantagruel să mănînce carne sărată şi cum a plecat Carpalim după

vînat

Pe cînd se ospătau cu toţii, Carpalim a început să strige:

— S-o ia naiba de treabă! Cînd o să punem şi noi în gură oleacă de vînat? Carnea asta sărată îmi stîrneşte o sete cumplită. Mă duc să aleg o pulpă de cal mai bine friptă.

Pe cînd se ridica de la masă, căutînd printre frînghii o ciozvîrtă rumenită, iată că s-a ivit la marginea pădurii un cerb mare şi frumos, care după cum bănuiesc zărise focul aprins de Panurge. Mai iute ca o săgeată, Carpalim s-a repezit asupra lui şi l-a înşfăcat. În fugă, a mai doborît cu latul palmei vreo douăzeci şi şase de prepeliţe pestriţe, alte treizeci şi două roşcate, patru dropii dolofane, şapte spîrcaci, nouă becaţe, nouăsprezece stîrci, şaisprezece fazani şi treizeci şi doi de porumbei sălbatici. A mai călcat în picioare zece-doisprezece iepuri şoldani şi mai bătrîni, optsprezece sitari împerecheaţi, cincisprezece mistreţi, doi bursuci şi trei vulpi. A omorît cerbul spintecîndu-i ţeasta capului cu sabia, iar la întoarcere a cules de pe jos iepurii, mistreţii şi sitarii. A strigat cît a putut, pînă unde ajunge glasul:

— Panurge! Oţet! Adu oţet!

Panurge şi-a închipuit că i s-a făcut rău vînătorului şi a poruncit să i se ducă în grabă oţetul cerut; dar în clipa următoare a priceput că e vorba de o sălbăticiune care trebuie atîrnată la vînt şi i-a arătat lui Pantagruel pe Carpalim cum venea cu cerbul pe după gît şi cu un brîu de iepuri la cingătoare.

Fără să mai stea pe gînduri, Epistemon a cioplit, în cinstea celor nouă muze, nouă frigărui de lemn, aidoma ca în pădurile Eladei. Eusten s-a apucat să jupoaie iepurii, iar Panurge a aşezat frigarea pe crăcane, între două şei de călărie; pe ostaşul prins l-au căftănit bucătar şi au fript vînatul la focul unde se prăjeau călăreţii. Au stropit iepurii cu oţet din belşug şi au încins un ospăţ în lege. Îţi creştea inima, văzînd cu cîtă poftă înfulică!

Pantagruel a spus:

— Dumnezeu să mă ierte, dar nici dacă aţi avea fiecare la gît cîte două perechi de clopote, iar eu ornicele cele mari de la Renes, Poitiers şi Cambray, n-am stîrni împreună mai multă larmă, decît mestecînd din fălci.

— Am face mai bine, a spus Panurge, să ne gîndim la treburile noastre şi să chibzuim cum am putea să răpunem pe duşman.

— Foarte cuminte ai vorbit, a încuviinţat Pantagruel. Apoi l-a întrebat pe ostaşul prins:

— Ascultă, prietene, să ştii că dacă ne minţi te jupuim de viu. Eu obişnuiesc, şi îmi face mare plăcere să mănînc carne de om. Îmi plac mai mult copiii de lapte, dar nu-i găsesc oricînd. Ai să ne spui cum e alcătuită oastea voastră, în ce fel şi-a aşezat tabăra şi ce putere are.

Prinsul a răspuns:

— Măria-ta, trebuie să ştii adevărul-adevărat, că în rîndurile noastre se află trei sute de uriaşi înarmaţi cu bolovani mari de cremene. Nu sînt atît de mari ca înălţimea-ta, afară de unul, căpetenia lor, căruia îi zice Căpcăunul. Armele lui sînt nicovalele ciclopilor. Afară de aceştia, mai sînt o sută şaizeci şi trei de mii de pedestraşi înzăuaţi cu piei de vîrcolaci, tot oameni voinici şi îndrăzneţi; apoi unsprezece mii patru sute de ostaşi cu arme grele, trei mii şase sute de tunuri cu două ţevi, puşti nenumărate, nouăzeci şi patru de mii de săpători şi o sută cincizeci de mii de tîrfe, frumoase ca nişte zîne. („Astea-s pentru mine", a spus Panurge.) Unele sînt din ţara amazoanelor, altele de prin Lyon, Paris, Poitou, Normandia, Germania, de toate neamurile şi de toate limbile.

— Prea bine, a zis Pantagruel. Dar regele? Regele e cu ei?

— În carne şi oase, măria-ta. Noi îl numim Anarhie, regele dipsozilor, adică al însetaţilor, căci rar s-au pomenit oameni care să bea mai zdravăn şi cu mai multă poftă. Cortul regelui îl păzesc uriaşii.

— Ajunge! a poruncit Pantagruel. Ei, copii, sînteţi hotărîţi să veniţi cu mine?

— Să-l trăsnească Dumnezeu pe cel ce te va părăsi! a jurat Panurge. Eu m-am şi gîndit cum să ţi-i aduc plocon pe toţi, ca pe nişte porci înjunghiaţi. Unul n-o să scape, nici în gaură de şarpe! Un singur lucru mă cam pune pe gînduri.

— Anume? a întrebat Pantagruel.

— Nu ştiu cum o s-o scot la capăt cu cele o sută cincizeci de mii de zîne?

Că mi-am pus în gînd
Să le iau pe rînd,...

— Ho, ho! a rîs Pantagruel. Iar Carpalim, de colo:

— Zi Doamne-ajută, şi să-mi laşi şi mie vreo trei.

— Şi mie! a sărit Eusten. Postesc de cînd am plecat din Rouen şi îmi stă limba ceasului la douăsprezece.

— Fii liniştit, i-a spus Panurge, am să ţi le pun deoparte pe cele mai durdulii.

— Cum adică? s-a supărat Epistemon. Voi o să vă destrăbălaţi iar eu să pasc bobocii? Dracu să vă ia! Vă închipuiţi că o să stau cu degetul în gură, uitîndu-mă cum petreceţi? E pradă de război, nu?

— Bine, bine, a spus Panurge. O să laşi pe altul să pască bobocii şi ai să vii cu noi.

Pantagruel a mai rîs una bună, apoi a spus:

— Vindeţi pielea ursului din pădure, băieţi. Mi-e teamă că, înainte de-a se face seară, o să vă treacă pofta de ştrengării şi de zîne. O să strîngeţi în braţe suliţi şi săgeţi!

— Ei şi? a zis Epistemon. Să poftească! Am să-i vînez pe toţi! Să-i

frigeţi, să-i fierbeţi, să-i faceţi cîrnaţi, cum v-o plăcea. Nu sînt mai mulţi decît ostile lui Xerxe, care avea cu el trei sute de mii de oameni, după spusele lui Herodot şi-ale lui Trogus-Pompei; iar Temistocle, numai cu o mînă de viteji i-a răpus pe toţi. Nu-ţi face griji, Doamne iartă-mă!

— Înainte, copii! La luptă! a dat poruncă Pantagruel.

CAPITOLUL XXVII

Cum a ridicat Pantagruel un semn de cinstire a biruinţei, iar Panurge un altul în amintirea iepurilor

— Înainte de a părăsi aceste locuri, a spus Pantagruel, vreau să înalţ un semn de aducere-aminte în cinstea faptei mari pe care aţi săvîrşit-o.

Aşadar, în cîntece de veselie şi jocuri cîmpeneşti, au ridicat un stîlp înalt de lemn şi au aşezat în vîrful lui o şa de călărie, un căpăstru, un mănunchi de genunchiere, scări, pinteni, zale, arme cu oţele, o secure, o sabie, o mănuşă de fier, un buzdugan, frînturi de platoşă şi alte podoabe potrivite unei porţi a biruinţei. Iar Pantagruel, în amintirea izbînzii celor patru, a scris aceste stihuri de pomenire:

Aici s-a săvîrşit măreaţa faptă
A celor patru vrednici luptători,
Ce-au biruit în luptă înţeleaptă,
Ca Scipio şi Fabiu alteori,
O hoardă de mîrlani cutropitori,
Arzîndu-i ca pe şoareci, cu grămada.
Aflaţi voi regi, nebuni neştiutori,
Că mintea e mai tare decît spada.
Căci biruinţa
Şi folosinţa
Vor fi mereu
Lîngă credinţa
Şi stăruinţa
În Dumnezeu.
Nu cel ce-i mai puternic şi mai rău,
În luptă, cum zic unii, biruieşte.
Tu apără-ţi cu cinste dreptul tău
Şi-ncrezător în el, nădăjduieşte!

În vreme ce Pantagruel alcătuia aceste stihuri, Panurge a înfipt într-o ţeapă pielea, coarnele şi pulpa dreaptă a cerbului, urechile a trei

iepuri cu spinarea lor, aripile a trei dropii, picioarele a patru porumbei, un şip cu oţet, un corn umplut cu sare, o frigare de lemn cu crăcanele ei, o căldare găurită, o ceaşcă cu zeamă, o solniţă de lut şi un pocal. Apoi, ca o îngînare a închinării lui Pantagruel, a scris următoarele:

Aici s-au pus cu burta la pămînt
Patru beţivi din cei mai năzdrăvani,
Cinstind pe Bacus, zeul lor cel sfînt,
Mai însetaţi ca patru şobolani.
Aici pierdu şi pulpă şi spinare
Jupînul iepure, iar ei ca zmeii îl fugăriră, cu oţet şi sare,
Pin'ce, iertaţi, i-au apucat cîrceii.
Cînd simţi căldură
Şi-n gît arsură,
Voinice, hai
Toarnă-o măsură
De băutură,
Că alt leac n-ai.
(Iar iepurele-n ţeapă dacă-l pui,
Să-l potriveşti cu-oleacă de oţet.
Oţetu-i face bunătatea lui.
Să nu uitaţi cumva acest secret.)

Pantagruel a spus:

— Hai, băieţi, destul aţi cîntat şi aţi cuvîntat despre ale burţii. Mîncării nu fac nici o ispravă pe cîmpul de bătaie. Noi să căutăm umbra steagurilor, aburul cailor în goană şi cîntecul zalelor.

Epistemon l-a îndreptat, rîzînd:

— Eu preţuiesc mai mult umbra butoiului, aburul plăcintelor şi cîntecul paharelor.

Nici Panurge nu s-a lăsat mai prejos:

— Eu zic altfel: umbra să fie a patului, aburul al sînilor, cîntecul al săruturilor.

Apoi s-a ridicat, a sunat din trîmbiţă în fundul nădragilor, s-a dat de-a tumba şi a strigat:

— Trăiască Pantagruel!

Atunci Pantagruel a dat dintr-o dată un pîrţ atît de cumplit, că întreg văzduhul s-a cutremurat pe o întindere de nouă leghe împrejur. În clipa aceea s-au născut cincizeci de mii de băieţi pitici, bicisnici şi schilozi. Dînd drumul unui al doilea pîrţ, au ieşit din pîntecele mamei lor tot atîtea fete pitice, strîmbe şi turtite (cum cred că aţi mai văzut), mai scurte decît coada vacii şi noduroase ca guliile de Limoges.

— Cum, adică? a spus Panurge. Pîrţul măriei-tale are darul de-a

zămisli asemenea roadă: bărbaţi de-o şchioapă şi femei cît un găinaţ? Ar fi bine să-i împerechezi, ca să se prăsească din ei muşte de cal.

Precum Pantagruel a şi făcut. Le-a dat numele de *pigmei* şi împerechindu-i între ei, i-a gospodărit într-un ţinut nu prea îndepărtat, unde de atunci s-au înmulţit. Berzele nu-i lasă în pace, dar ei se apără cu multă înverşunare, fiindcă aceste fărîmituri de oameni (cărora în Scoţia li se spune: coadă de tesală) sînt de felul lor iuţi şi arţăgoşi; din pricină, spun unii, că li-e inima prea aproape de şezut.

Între timp, Panurge a ales două pahare de aceeaşi mărime, le-a umplut cu apă şi le-a aşezat pe cîte un scaun, la cinci picioare departe unul de altul. A luat apoi o lance de aceeaşi lungime şi a aşezat-o culcată peste pahare, aşa ca cele două capete ale lăncii să se reazime pe buza paharelor. Ridicînd de jos un drug de fier, a spus lui Pantagruel şi celorlalţi:

— Domnii mei, am să vă arăt cu cîtă uşurinţă vom răpune pe duşmanul nostru. Aşa cum se va rupe în două această lance deasupra celor două pahare, fără ca paharele să se spargă şi fără ca un singur strop de apă să se verse, tot astfel voi sfărîma capul dipsozilor, fără ca vreunul din voi să fie vătămat şi fără să vă daţi vreo osteneală. Nu-i la mijloc nici o vrăjitorie. Haide! (i-a spus lui Eusten) loveşte cu drugul acesta drept la mijloc şi cît mai tare!

Ceea ce Eusten a făcut. Lancea s-a rupt în două, fără ca o singură picătură de apă să fi curs pe jos.

— Mai ştiu şi altele, a spus Panurge. Să aveţi încredere în mine.

CAPITOLUL XXVIII

Cum a biruit Pantagruel pe uriaşii dipsozi

După ce au schimbat între ei aceste cuvinte, Pantagruel a chemat la sine pe ostaşul prins, şi i-a dat voie să se întoarcă la steagurile lui.

— Du-te în tabăra regelui tău şi povesteşte-i ce-ai văzut. Spune-i că-l poftesc să stăm la masă împreună, mîine la ceasul prînzului, cînd îmi vor veni galerele cu cei optsprezece sute de mii de războinici şi şapte mii de uriaşi, unul şi unul mai mari decît mine. Îi voi dovedi cît de nebun şi de nesocotit a fost, năvălind din bun senin asupra ţării mele.

Pantagruel, spunînd că aşteaptă să-i sosească pe mare o puternică oaste, minţea.

Prinsul a răspuns că i se dă rob, fiind gata să lupte alături de el împotriva alor lui, dacă Dumnezeu îl va ţine în viaţă. Dar Pantagruel nu s-a învoit, ci i-a poruncit să plece cît mai degrabă la ai săi. Ostaşul duşman a plecat, ducînd cu el din partea lui Pantagruel o chisea plină cu magiun de alior, amestecat cu boabe de piper sălbatic dospite în

rachiu, s-o dea regelui şi să-i spună că va putea să pornească fără teamă la luptă, dacă va fi în stare să mănînce măcar o uncie din acel magiun, fără să bea. Ostaşul l-a rugat *în* genunchi să aibă milă de el şi să-l cruţe cînd l-o întîlni pe cîmpul de bătaie. Pantagruel i-a răspuns:

— După ce vei spune cele cuvenite regelui tău, pune-ţi nădejdea în Dumnezeu, care nu te va părăsi. Eu însumi, deşi sînt atît de puternic după cum ai văzut, şi cu toate că am sub porunca mea o puzderie de ostaşi, nu mă bizui nici pe braţul, nici pe isteţimea mea, ci numai şi numai pe cel atotputernic, ocrotitorul meu, care nu lasă niciodată în părăsire pe cei ce-i dau credinţa şi cugetul lor.

Prinsul l-a rugat să-i facă un preţ mai lesnicios pentru răscumpărare, dar Pantagruel i-a răspuns că gîndul lui nu e să despoaie şi să jefuiască pe oameni, ci dimpotrivă, să-i lase slobozi şi să-i înstărească.

După plecarea ostaşului duşman, Pantagruel a spus oamenilor lui:

— I-am dat a înţelege acestui prins al nostru, că aşteptăm să sosească pe apă o oaste mare, cu care îl vom lovi mîine la vremea prînzului. Vreau să-l fac pe regele duşman să se pregătească de luptă în noaptea aceasta şi să dea porunci pentru apărare. Planul meu e să cădem asupra lor cît mai grabnic şi anume la ceasul somnului celui dintîi.

Să-l lăsăm acum pe Pantagruel şi pe prietenii lui, ca să vorbim despre regele Anarhie şi despre oastea acestuia.

Întorcîndu-se în tabără, ostaşul s-a înfăţişat regelui şi i-a arătat de-a fir-a-păr, cum s-a ivit un uriaş grozav numit Pantagruel, şi cum i-a prăjit pe ceilalţi şase sute patruzeci şi trei de călăreţi, lăsîndu-l în viaţă numai pe el, ca să poarte vestea. Uriaşul îi trimite răspuns să se pregătească pentru mîine la ceasul prînzului, fiind, pare-se, hotărît să-l lovească la acea vreme. I-a dat apoi chiseaua cu magiun.

Abia a apucat regele să guste un vîrf de lingură şi i s-a înfierbîntat gîtlejul atît de cumplit, că omuşorul îi era numai o rană, iar limba numai pieliţe jupuite. I-au dat slujitorii lui tot felul de leacuri, dar nici unul nu l-a uşurat, decît numai băutura. Cum lua paharul de la gură simţea foc pe limbă; îi turnau vinul pe gît cu pîlnia. Văzînd aşa, căpitanii, scutierii şi ostaşii de pază au încercat să guste şi ei din acel magiun, spre a se încredinţa dacă stîrneşte cu adevărat setea; dar au păţit-o toţi la fel ca şi regele lor. S-au pornit cu atîta osîrdie să bea, încît în tabără s-a răspîndit vestea, că un călăreţ din cei plecaţi asupra corăbiei se întorsese, că a doua zi vor fi loviţi de duşman şi că regele, căpitanii şi scutierii se pregătesc de luptă, îmbătîndu-se.

Atunci toată oastea s-a pornit să bea, ciocnind şi golind paharele, pînă au adormit toţi, unii peste alţii, ca nişte porci. În tabără nu mai era nici o rînduială.

Să ne întoarcem acum din nou la bunul nostru Pantagruel, şi să vă arătăm care a fost purtarea lui în această împrejurare.

Plecînd de lîngă semnul ridicat în cinstea celor patru, Pantagruel a smuls catargul cel mare al corăbiei, mînuindu-l ca pe un buzdugan; a învelit în pînza corăbiei două sute treizeci şi şapte de butoaie cu vin alb (de Anjou si Rouen); şi-a atîrnat la cingătoare o luntre plină cu sare, aşa cum lefegiii nemţi poartă sacul lor cu merinde; apoi a pornit împreună cu oamenii lui. Cînd au fost aproape de tabăra duşmană, Panurge a spus:

— Măria-ta, vrei să faci un lucru cuminte? Coboară vinul din vîrfuî catargului, şi hai să-l bem cinstit, călugăreşte.

Pantagruel n-a zis ba, şi au băut, au băut, pînă ce n-a mai rămas, din cele două sute treizeci şi şapte de butoaie, nici un strop, afară de un şip de piele, pe care Panurge îl botezase *vademecum* şi pe care şi-l umpluse pe seama lui; iar pe fundul butoaielor o drojdie tulbure, tocmai bună pentru oţet.

După ce au băut zdravăn, Panurge i-a dat lui Pantagruel să înghită un hap de-al lui, făcut din magiun de gutui, cantaridă, litotripon, nefrecatericon şi alte leacuri priincioase pentru limpezirea udului.

Pantagruel i-a spus lui Carpalim:

— Iată ce vei avea de făcut. Te vei căţăra pe ziduri ca un şobolan, lucru la care ştiu că te pricepi, şi vei pătrunde în cetate dînd de ştire ostaşilor să pornească asupra duşmanului, adică asupra noastră, cu toată puterea; vei lua o făclie aprinsă şi, dînd o raită prin tabără, vei aprinde toate corturile; vei striga o dată cît vei putea de tare cu glasul tău cumplit, cum a strigat Stentor peste larma bătăliei, cînd a fost războiul cu Troia; pe urmă vei părăsi tabăra în cea mai mare grabă.

— Aşa voi face, a spus Carpalim, dar n-ar fi bine să le fărîm şi tunurile?

— Nu, a răspuns Pantagruel. Mulţumeşte-te să dai foc pulberăriei.

Carpalim, supus la poruncă, a pornit într-o clipă şi a făcut întocmai cum îi spusese Pantagruel. A aprins toate corturile, furişîndu-se atît de uşor printre ele, încît duşmanii care dormeau adînc şi sforăiau, n-au simţit nimic. S-a îndreptat apoi spre locul unde erau rînduite tunurile şi a dat foc lăzilor cu pulbere. Aici era s-o păţească, fiindcă focul a izbucnit dintr-o dată cu atîta putere, încît bietul Carpalim s-a pomenit pe negîndite în mijlocul flăcărilor. Şi s-ar fi pîrjolit ca un porc, dacă n-ar fi fost atît de sprinten de picior şi n-ar fi zbughit-o, ca o săgeată scăpată din arc.

Ajungînd dincolo de şanţuri, a început să strige, dar atît de grozav, cum nici diavolii din iad, dacă s-ar fi speriat, n-ar fi răcnit. Auzind acel strigăt, ostaşii duşmani s-au trezit din somn, tot atît de buimaci ca şi credincioşii din Luconnois cînd sună utrenia la clopotul cel mare, căruia ei îi spun „sparge-urechi".

În vremea aceasta, Pantagruel izbutise să toarne peste ei sarea din luntre, şi cum toţi dormeau cu gura căscată, li s-a umplut mîrlanilor

gîtul cu sare şi au început, bieţii de ei, să tuşească mai rău ca vulpile, strigînd:

— Aoleo! Vai! Pantagruel! Pantagruel! Ne-a turnat pe gît cărbuni aprinşi!

Atunci, nu ştiu cum, Pantagruel a simţit nevoia grabnică să-şi deşerte băşica udului (poate din pricina leacului pe care i-l dăduse Panurge) şi atît de mult a curs din el, că toată tabăra s-a înecat în acel puhoi, care se revărsase de jur împrejur, pe-o întindere de zece leghe.

Hronicul spune că, dacă în locul lui Pantagruel şi-ar fi lăsat udul iapa tatălui său, ar fi fost un potop mai cumplit decît al Deucalionului; căci de cîte ori iapa se oprea să se uşureze, se pornea o apă mai mare decît Ronul şi Dunărea la un loc.

Cei care apucaseră să iasă din cetate strigau cît îi ţinea gura:

— I-a căsăpit pe toţi! Uite cum curge sîngele!

Ei îşi închipuiau că udul lui Pantagruel e sîngele ostaşilor ucişi; de altminteri nici nu vedeau bine la lumina lunii şi a corturilor care ardeau.

Trezindu-se din somn şi văzînd, pe de o parte cum arde tabăra, iar pe de altă parte cum creşte puhoiul, duşmanii nu mai ştiau nici ce să creadă, nici ce să facă. Unii strigau că e sfîrşitul lumii şi judecata de apoi cu osînda focului; alţii zbierau că e răzbunarea zeilor mării, a lui Neptun, Proteu şi Triton cu toată familia, fiindcă apa care-i potopise făcea valuri şi era sărată.

Cine ar fi în stare să povestească acum lupta lui Pantagruel cu cei trei sute de uriaşi? O, bunele mele muze, Caliope şi Talia! Daţi putere glasului meu şi înaripaţi-mi gîndul, să trec puntea măgarului, şi să nu mă poticnesc în vorbă, încercînd să arăt pe de-a rîndul războiul cumplit care a fost!

O, de-aş avea alături de mine măcar un butoiaş din vinul de soi, pe care îl vor da pe gît cei ce vor citi o dată această poveste adevărată!

CAPITOLUL XXIX

Cum a răpus Pantagruel pe cei trei sute de uriaşi înarmaţi cu pietre şi pe căpitanul lor, Căpcăunul

Înspăimîntaţi de potopul care se abătuse asupra taberei, uriaşii l-au luat în cîrcă pe regele lor Anarhie, precum Enea pe tatăl său Anchise, cînd cu războiul din Troia.

Panurge i-a zărit şi i-a spus lui Pantagruel:

— Priveşte măria-ta, vin uriaşii! Pocneşte-i la mir cu catargul, cum scrie la carte, că a sosit ceasul şi acum este să faci şi măria-ta o faptă bună. Nu vom sta nici noi degeaba şi-ţi vom sări în ajutor, omorînd

cîţi vom putea. David l-a răpus cu uşurinţă pe Goliat, deşi la vremea aceea nu era decît un puţoi; iar eu, care aş fi biruit zece ca Goliat, să nu fiu în stare să răpun zece din ăştia? Eusten e tare cît patru boi şi nu-şi va cruţa nici el osteneala. Nu te lăsa, izbeşte-i! Loveşte şi împunge! Coraj!

— Coraj am, să mai dau şi altora, a răspuns Pantagruel. Dar nici Hercule nu îndrăznea să se lupte cu doi deodată.

— M-ai umplut de brînză! a spus Panurge. Dumneata vrei să te asemeni cu Hercule? Las-o încurcată! Dumneata ai mai multă putere într-o măsea şi mai multă minte în şezut decît a avut vreodată Hercule în tot trupul şi sufletul lui. Omul atît cîntăreşte cît singur se preţuieşte.

Pe cînd schimbau între ei aceste cuvinte, iată că le-a ieşit în faţă Căpcăunul cu toţi uriaşii lui. Căpcăunul, văzîndu-l pe Pantagruel singur, a prins inimă şi s-a repezit asupra lui cu îndrăzneală, socotind că îl va răpune lesne, întorcîndu-se către celelalte namile, le-a spus aşa:

— Păcătoşilor! Jur pe barba lui Mahomet, că-i voi suci gîtul oricăruia dintre voi, care se va îmbulzi să lupte împotriva acestuia. Lăsaţi-mă să-l judec de unul singur. Staţi la o parte şi priviţi în tihnă.

Uriaşii s-au înşiruit în jurul regelui lor, unde erau butelcile cu vin; acolo se trăseseră şi Panurge cu prietenii lui. Panurge, prefăcîndu-se că e cuprins de friguri, îşi frîngea mîinile, tremura din buze şi se văita cu glas răguşit:

— Să-l dăm dracului de război, prieteni! Lăsaţi să se bată stăpînii între ei. Mie daţi-mi să mănînc şi să beau.

Regele şi ceilalţi uriaşi nu s-au împotrivit şi s-au aşezat să se ospăteze cu toţii; iar Panurge, mîncînd şi bînd, bînd şi mîncînd, le-a istorisit isprăvile lui Turpin, pildele sfîntului Nicolae şi povestea cocostîrcului.

Căpcăunul se năpusti asupra lui Pantagruel, mînuind un buzdugan de oţel care cîntărea pe puţin nouă mii şapte sute de chintale şi 2/4 de livră, ţintuit la capăt cu treisprezece colţi de diamant, cel mai mărunt fiind cît clopotul cel mare de la Notre-Dame şi toate ascuţite pe muche, ca briciul. Buzduganul acesta era vrăjit să sfărîme tot ce-i ieşea în cale fără să se rupă. În vreme ce Căpcăunul, plin de trufie, se pregătea să-l pălească, Pantagruel a ridicat ochii spre cer şi, chemînd asupra sa ajutorul lui Dumnezeu, s-a rugat astfel:

— Dumnezeule-Doamne, tu care ai fost totdeauna pavăza şi scutul meu, vezi primejdia în care mă aflu. Nu m-a adus aici decît rîvna pe care tu al sădit-o în inima oamenilor, de a-şi apăra viaţa lor, pe femeia şi copiii lor, ţara şi neamul lor, împotriva celor care calcă legea ta; căci tu nu-i primeşti alături de tine decît pe cei ce mărturisesc credinţa ta şi stau în slujba cuvîntului tău. Poruncitu-ne-ai să nu ridicăm nicicînd armele uciderii şi ale răzbunării; căci tu eşti atotputernicul,

care, pentru lucrarea ta şi biruinţa dreptăţii tale, însuşi tu ne aperi cu mai multă înţelepciune decît mintea noastră ar putea să cuprindă. Tu stăpîneşti asupra sutelor de milioane de îngeri, dintre care numai unul, dacă ar voi, ar fi în stare să ucidă toţi oamenii şi să răstoarne cerul şi pămîntul, aşa cum s-a arătat altădată în faţa oastei lui Senaşerib. De te vei îndura să-mi vii în ajutor în acest ceas de grea cumpănă, cînd toată nădejdea şi mîntuirea mea e la tine, mă leg şi făgăduiesc în faţa ta, ca pretutindeni în ţinuturile Utopiei, ca şi în celelalte ţări unde se va întinde puterea şi stăpînirea mea, să propovăduiesc sfînta Evanghelie a ta, cea curată, nestrămutată şi adevărată, iar înşelăciunile încercate de ceata făţarnicilor şi a profeţilor mincinoşi, care au înveninat lumea cu legi lacome şi răstălmăciri mincinoase, să le nimicesc pe unde voi trece.

Un glas în înaltul cerului s-a auzit atunci: *„Hocfac et vinces!"* Aşa să faci şi vei birui!

Văzînd Pantagruel cum se apropie de el Căpcăunul cu dinţii rînjiţi, i-a ieşit înainte şi a răcnit cît a putut:

— „Moarte, netrebnicule! Moarte!" (ca să bage groaza în el, cum făceau spartanii).

Apoi a aruncat asupra lui, din luntrea pe care o purta la brîu, mai bine de optsprezece baniţe de sare (şi un cinzec) umplîndu-i gura, gîtlejul, nasul şi ochii. Astfel stîrnit, Căpcăunul a ridicat buzduganul, încercînd să-i fărîme creierii. Pantagruel, sprinten de picior şi ager în privire, a apucat să facă un pas înapoi, dar n-avu timp să ferească luntrea, care s-a sfărîmat în patru mii optzeci şi şase de bucăţi, risipind sarea pe jos. La rîndu-i, Pantagruel a repezit braţul cu toată puterea, împungîndu-l pe Căpcăun cu vîrful catargului deasupra ţîţei; apoi, rotind încă o dată catargul spre stînga, l-a izbit între umeri şi grumaz; a mai făcut un pas înainte cu piciorul drept şi i-a înfipt în pîntec vîrful, rupînd pînza şi răsturnînd la pămînt cele trei-patru butoaie care mai erau. Căpcăunul s-a înspăimîntat, crezînd că i s-a spart băşica şi curge udul din el.

Pantagruel nu s-a mulţumit cu atît, ci, lunecînd uşor, a mai făcut un pas înainte, pregătindu-se să lovească. Căpcăunul a ridicat şi el buzduganul şi s-a avîntat cu atîta putere, încît dacă Dumnezeu nu l-ar fi ferit pe bunul Pantagruel, s-ar fi ales cu ţeasta capului zdrobită şi cu pieptul spintecat pînă la splină. Dar Pantagruel s-a ferit cu isteţime, iar buzduganul Căpcăunului a intrat în pămînt, pînă la o adîncime de şaptezeci şi trei de picioare, sfărîmînd o stană de piatră, din care a ţîşnit o flacără înaltă de nouă mii şase stînjeni.

În vreme ce Căpcăunul se căznea să scoată afară buzduganul care se înţepenise între stînci, Pantagruel s-a năpustit asupra-i, hotărît să-i zboare scăfîrlia; dar, spre nenorocul lui, catargul a atins buzduganul vrăjit şi s-a frînt la trei degete aproape de pumn, lăsîndu-l pe

Pantagruel mai mirat şi mai uimit decît un viţel la poarta nouă.

— Ei, Panurge, unde eşti? a strigat el.

Panurge l-a auzit şi a spus regelui şi celorlalţi uriaşi:

— Doamne sfinte, dacă nu-i despărţim, să ştiţi că o să-şi spargă capetele!

Uriaşii însă habar n-aveau şi petreceau ca la nuntă. Carpalim a încercat să se ridice şi să vină în ajutorul lui Pantagruel, dar unul din uriaşi l-a oprit:

— Jur pe Gulfarin, nepotul lui Mahomet, că dacă te mişti de aici, te fac săpunel şi mi te vîr în şezut, că mi s-a încuiat maţul şi nu mă pot uşura decît scrîşnind din dinţi.

Pantagruel, văduvit de ghioagă, a apucat ciotul catargului şi a început să-l ciomăgească pe uriaş la nimereală: uriaşului însă nici că-i păsa, cum nu-i pasă nicovalei dacă-i tragi un bobîrnac. Căpcăunul izbutise să smulgă buzduganul din crăpătura stîncii şi se pregătea acum să se arunce asupra lui Pantagruel; dar acesta, iute ca argintul-viu, se ferea de fiecare lovitură. Potrivnicul lui îi striga:

— Ticălosule, am să te toc ca pe-o chiftea, să te înveţi minte să mai faci pe oameni să se chinuiască de sete!

Atunci, Pantagruel i-a tras cu toată puterea un picior în burtă, azvîrlindu-l cu potcoavele în sus şi l-a tîrît astfel ca pe o piele belită, pînă dincolo de bătaia unui arc. Căpcăunul urla, vărsînd sînge pe gură:

— Mahomet! Mahomet! Mahomet!

Auzind acel răcnet, uriaşii s-au ridicat să-i sară în ajutor, dar Panurge le-a spus:

— Domnilor, ascultaţi ce vă spun, staţi pe loc, că stăpînul meu e cam într-o ureche şi loveşte fără socoteală, cu ochii închişi. Să nu vă pocnească pe careva din greşeală!

Uriaşii, văzîndu-l pe Pantagruel fără catarg, n-au ţinut seama de vorbele lui Panurge. Dar Pantagruel, cum i-a zărit că se apropie, l-a apucat pe Căpcăun de picioare şi, ridicîndu-l în sus ca pe un ciocan şi abătîndu-l ca peste o nicovală, a început să lovească în uriaşii înarmaţi cu pietre, doborîndu-i cum ar dărîma zidarul un perete. Unul după altul, i-a culcat la pămînt pe toţi. Prăbuşirea acelei oştiri de piatră a stîrnit o larmă atît de grozavă, cum s-a auzit numai o dată, cînd s-a prăbuşit în plină zi turnul bisericii din Bourges, a sfîntului Unt.

În vremea aceasta, Panurge, Carpalim şi Eusten le făceau de petrecanie celor căzuţi la pămînt; pot să vă spun că n-a mai rămas nici unul teafăr. Iar Pantagruel, cum secera la ei, purta în mîini pe Căpcăun, ca pe-o coasă, cu care tăia grămezi de iarbă: uriaşii!

Slujind drept armă de luptă, Căpcăunul rămăsese fără cap. Iar în clipa cînd Pantagruel doborî pe unul din uriaşi, numit Înghitepeşte, o aşchie de cremene din ghioaga acestuia i-a retezat gîtul lui Epistemon.

(Ceilalţi erau înarmaţi mai uşor, cu pietre de var şi cărămizi.)

Văzînd că toţi uriaşii zăceau întinşi fără suflare, Pantagruel a azvîrlit stîrvul Căpcăunului în mijlocul cetăţii. Namila a căzut ca o broască, iar în cădere a omorît un cotoi năpîrlit, o mîţă plouată, un spîrcaci şi o gîscă împiedicată.

CAPITOLUL XXX

Cum l-a vindecat Panurge pe Epistemon, care avea gîtul tăiat, şi ce veşti a adus Epistemon din iad

Încheind cu izbîndă această bătălie între uriaşi, Pantagruel s-a îndreptat spre locul unde se aflau butelcile şi a chemat la el pe Panurge şi pe ceilalţi. Au venit toţi, afară de Eusten, căruia un uriaş îi zgîriase obrazul în timp ce-l înjunghia, şi de Epistemon.

Pantagruel a fost cuprins de o mîhnire atît de adîncă, încît voia să-şi facă seama. Dar Panurge i-a spus:

— Lasă, măria-ta, nu te pripi. Îl vom căuta printre cei căzuţi şi vom vedea ce se mai poate face.

L-au găsit pe Epistemon mort şi înţepenit, ţinîndu-şi în mîini capul însîngerat. Eusten a strigat:

— Ah, moarte neîndurată, ai răpit dintre noi pe omul cel mai vrednic din cîţi au trăit vreodată!

Auzindu-i glasul, Pantagruel s-a ridcat, purtînd pe umerii lui povara unei dureri cum n-a fost pe lume.

— Vai, dragă prietene! i-a spus lui Panurge, pilda ta cu lancea şi paharele s-a dovedit înşelătoare.

Panurge a răspuns:

— Nu plîngeţi, băieţi! Trupul lui e cald încă şi-l voi tămădui, readucîndu-l la viaţă mai voinic decît a fost vreodată.

Spunînd acestea, a luat capul lui Epistemon şi l-a ţinut la pieptul său, să nu se răcească. Eusten şi Carpalim i-au adus trupul pe locul unde se ospătaseră mai înainte, dar nu fiindcă mai nădăjduiau să fie readus la viaţă, ci pentru a-l vedea pe Pantagruel.

Panurge i-a îmbărbătat, spunîndu-le:

— Să-mi tăiaţi capul, dacă nu-l voi vindeca! (Numai un nebun putea să facă un asemenea legămînt.) Ştergeţi-vă lacrimile şi daţi-mi o mînă de ajutor.

A spălat capul şi gîtul mortului cu vin alb din cel mai bun şi l-a oblojit cu praf de băligariţă (pe care îl păstra într-un buzunar); apoi l-a uns cu nu ştiu ce fel de alifie, legînd capul de trup vînă cu vînă, nerv cu nerv, oscior cu oscior, avînd grijă să nu rămînă strîmb (fiindcă nu putea să sufere pe oamenii cărora li se zice: gît-sucit). A făcut de jur

împrejurul gîtului cincisprezece împunsături de ac, ca să se prindă capul, apoi l-a uns cu o altă alifie, pe care el o numea: *sculativă.*

Dintr-o dată, Epistemon a început să răsufle, a deschis ochii, a căscat şi a strănutat; apoi a tras un pîrţ, care l-a făcut pe Panurge să se bucure:

— Acum pot să spun că e vindecat!

I-a dat să bea un pahar de vin alb şi să mănînce o bucată de carne friptă.

Deşi vindecat într-un chip atît de iscusit, Epistemon a rămas mai bine de trei săptămîni răguşit, şi s-a ales cu o tuse uscată, de care n-a scăpat decît cu băutură din belşug.

Reîntors la viaţă, a început să vorbească, povestind cum s-a întîlnit cu diavolii şi a stat ia taifas cu Lucifer, ospătîndu-se pe săturate, atît în iad cît şi în Cîmpiile Elizee. Spunea, că dracii sînt oameni cumsecade, iar printre cei osîndiţi să coboare în iad s-a simţit atît de bine, încît îi pare rău că Panurge l-a readus la viaţă.

— Simţeam o plăcere nespusă, privindu-i, a spus Epistemon.

— Cum aşa? a întrebat Pantagruel.

— N-o duc atît de rău cum îşi închipuie lumea; atît numai că starea lor s-a schimbat într-un chip ciudat: L-am văzut pe Alexandru Machedon cîrpind încălţări vechi şi cîştigîndu-şi viaţa cu destulă trudă; Xerxe vinde muştar; Romulus e negustor de sare; Numa îndreaptă cuie; Tarquiniu e scriitor de calendare; Pison, plugar; Sylla, luntraş; Cirus, văcar; Temistocle, topitor de sticlă; Epaminonda, poleitor de oglinzi; Brutus şi Cassius, grădinari; Demostene, vier; Cicero, tăietor de lemne; Fabian, şlefuitor de mărgele; Artaxerxe, frînghier; Enea, tîmplar; Ahile, tăbăcar; Agamemnon, ajutor de bucătar; Ulise, cosaş; Nestor, tîlhar de drumul mare; Darius, căcănar; Ancus Martius, spoitor; Camil, papucar; Marcellus, vînturător de grăunţe; Drussus, măcelar; Scipio Africanul vinde drojdie dintr-o ciubotă veche; Hasdrubal e fînar; Hanibal, vînzător de ouă; Priam, negustor de steaguri vechi; iar Lancelot du Lac umblă după cai morţi să le ia potcoavele.

Cavalerii Mesei-Rotunde sînt hamali şi trag la lopeţi pe apa Cecitului, pe Flageton, pe Stix, pe Acheron şi pe Lete, ca luntraşii din Lyon şi ca gondolierii din Veneţia, de cîte ori domnişorii draci au poftă de plimbare. Dar pentru trecerea de pe un ţărm pe altul nu primesc decît o tiflă, iar seara o bucată uscată de chiflă.

Am văzut pe cei doisprezece pairi ai Franţei, care bineînţeles că nu fac nimic şi îşi cîştigă pîinea cea de toate zilele înghiţind bobîrnaci, scatoalce şi ghionţi peste măsele.

Traian e pescuitor de broaşte; Antoniu, argat; Commodus, şlefuitor de nasturi; Pertinax, curăţitor de nuci; Lucullus, plăcintar; Justinian, negustor de jucării; Hector, bucătar; Paris, cerşetor; Patrocle,

strîngător de fîn; Cambise, îngrijitor de catîri; Hamilcar, pomanagiu; Neron e lăutar, iar Fierrabras, slujitorul lui, îşi bate joc de el în fel şi chip, îi dă să bea vin acru şi să mănînce pîine uscată; iar pentru burta lui pune deoparte ce-i bun; Iuliu Cezar şi Pompei sînt smolitori de corăbii; Valentin şi Orson sînt rîndaşi la băile iadului; Giglan şi Gauvin, porcari; Geoffroy labă-lungă e negustor de amnare; Godeffroy de Bouillon vinde cărţi de joc; Boudin e epitrop la o biserică; don Pedro de Castilia, vînzător de iertări; Morgant, berar; Huon Bordelezul, dogar; Pirus, spălător de vase; Nerva, băiat de prăvălie; Papa Iuliu vinde plăcinte, dar nu mai poartă barbă bulgărească; Jean de Paris e lustruitor de ghete; Artus de Bretania, curăţitor de pălării; Strîmbă lemne culege surcele; Bonifaciu VIII e ciorbagiu; papa Nicolae al III-lea, papugiu; papa Alexandru vînează şoareci; iar papa Sixt face alifii pentru sfrinţie.

— Cum? a întrebat Pantagruel. Sînt şi în iad bolnavi de sfrinţie?

— Ba bine că nu, a răspuns Epistemon. Nicăieri n-am văzut atîţia. Cei care n-au avut sfrinţie pe lumea asta o vor avea pe lumea cealaltă.

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, a spus Panurge, că n-am rămas dator! Am cules ce-a fost mai copt în borta Gibraltarului, şi-am umplut Poarta lui Hercule!

— Ogier Danezul e negustor de coifuri; regele Tigran, învelitor de case; Galien, vînător de cîrtiţe; cei patru fii ai lui Aymon scot măsele; papa Caliste e bărbier de găoaze; papa Urban, cîrnăţar; Melusina, rîndăşoaică; Matabruna, spălătoreasă; Cleopatra, vînzătoare de ceapă; Elena, codoaşe de slujnice; Semiramida, băieşiţă la despăduchere; Didona, vînzătoare de ciuperci; Pantesilea, vînzătoare de salată, Lucreţia ţine un spital; Hortensia e torcătoare, iar Livia curăţă zarzavat.

Toţi cîţi au fost odată mari seniori, la vremea lor, îşi cîştigă o amărîtă de viaţă muncind din greu pe lumea cealaltă. Şi dimpotrivă, toţi oamenii înţelepţi care au fost nevoiaşi pe lumea aceasta, trăiesc dincolo de moarte ca nişte adevăraţi seniori. L-am văzut pe Diogene plimbîndu-se măreţ, cu un sceptru în mîna dreaptă: se răstea la Alexandru cel Mare şi îl croia cu sceptrul pe spinare, de cîte ori uita să-i şteargă încălţările. L-am văzut pe Epictet, îmbrăcat ca un prinţ în haine franţuzeşti, petrecînd în umbra unui crîng şi dănţuind cu fetele; mînca bine, bea vîrtos şi avea punga plină de galbeni! Deasupra bolţii cu frunză de viţă scrisese această urare:

În joc săltînd să te întreci,
Vin bun să bei, pus la răcoare,
Şi toată ziua să-ţi petreci
Sunîndu-ţi galbenii la soare.

Cum m-a zărit, m-a poftit domneşte să beau cu el, ceea ce am primit bucuros. Am golit împreună paharele, popeşte, cu o păhărnicie vrednică de toată lauda. Cirus a venit să ne ceară un dinar de sufletul lui Mercur, să-şi cumpere o legătură de ceapă pentru prînz.

— „Nu, nu, i-a spus Epictet. N-am dinari de dat. Ţine, janghinosule o lăscaie, şi să te faci om de treabă." Cirus a plecat foarte mulţumit cu pomana pe care o primise. Mai sînt, ce-i drept, şi cîţiva regi, ca Alexandru, Darius şi alţii, care umblă noaptea după furtişaguri. L-am văzut, mai departe, pe Patelin, vistiernicul lui Radamante, tocmindu-se cu papa Iuliu pentru plăcinte şi întrebîndu-l cît cere pe-o tavă.

— „Trei dinari", a răspuns papa.

— „Zău? a spus Patelin. Ţine aici trei scatoalce! Dă încoace plăcintele şi mai vezi de altul!" Bietul papă a plecat văicărindu-se, iar cînd l-a luat stăpînul său la rost, s-a plîns că vistiernicul i-a furat plăcintele. Plăcintarul i-a tras papii o mamă de bătaie, că n-ai mai fi putut să alegi din pielea lui nici cît ţi-ar trebui să croieşti un cimpoi. Am văzut pe jupîn Jehan, zis Primarul, făcînd pe papa şi punînd pe papi să-i pupe papucul. Se uita la ei de sus şi le împărţea binecuvîntări, spunîndu-le:

— „Cumpăraţi iertări, pungaşilor, că le dau ieftine. Vă dezleg de pîine şi de ciorbă şi vă îngădui să nu fiţi buni de nimic." A chemat pe bunii lui prieteni Tîndală şi Păcală şi le-a spus:

— „Domnilor cardinali, să-i ungeţi pe toţi cu cîte un băţ la şezut". Ceea ce s-a şi făcut. L-am văzut pe meşterul Frangois Villon, întrebîndu-l pe Xerxe:

— „Cum vinzi muştarul?"

— „Un dinar paharul", a răspuns regele.

— „Mînca-te-ar păduchii, păcătosule, nu-ţi dau nici o lăscaie! Ai venit aici să ne otrăveşti mîncarea cu muştarul tău împuţit!" Şi zicînd aşa, şi-a făcut nevoile în ciubăr, cum obişnuiesc să facă negustorii de muştar din Paris. Arcaşul Bagnolet a ajuns inchizitor al ereticilor. Văzînd pe uriaşul Strîmbălemne făcîndu-şi treaba lîngă un zid pe care era zugrăvit focul sfîntului Anton, l-a judecat să fie ars de viu, iar păcătosul ar fi pierit în flăcări, dacă nu sărea Morgant să-i cumpere iertarea şi alte dezlegări mai mărunte, cu nouă butoaie de bere.

— Bine, bine, a spus Pantagruel, o să ne istoriseşti altădată aceste frumoase întîmplări. Atît să ne mai spui, ce soartă au cămătarii?

— I-am văzut, a răspuns Epistemon, căutînd ace ruginite şi cuie vechi prin şanţurile drumurilor, cum fac în lumea noastră cerşetorii. Dar zece baniţe de asemenea gunoaie nu fac un dumicat de pîine, mai ales cînd secerişul a fost sărac. Bieţii mîrlani rabdă cîte trei săptămîni încheiate, fără să bage in gură o bucăţică, în aşteptarea unui tîrg mai bun. Nici nu-şi mai aduc aminte de spurcata lor îndeletnicire, atît sînt de trudiţi şi de urgisiţi. E mare noroc pe capul lor, dacă la capătul

anului se aleg cu un cîştig de cîţiva șfanți.

— Hai, copii, a încheiat Pantagruel. Să bem şi să ne ospătăm. Niciodată n-a fost o lună a anului mai prielnică pentru golirea paharelor!

Au desfundat buţile şi s-au înfruptat cu prisosinţă din merindele pe care le-au aflat în tabără. Numai sărmanul Anarhie, regele, nu se înveselea de loc. Panurge a spus:

— Ce meserie să-i dăm domnului rege, să se deprindă cu ea înainte de-a ajunge în cetele drăceşti?

— Bine te-ai gîndit, a spus Pantagruel. Ai voia mea întreagă să faci din el ce vrei. Ţi-l dăruiesc.

— Mulţumesc din toată inima, a spus Panurge. Primesc cu bucurie acest dar, ca tot ce vine de la măria-ta.

CAPITOLUL XXXI

Cum a pătruns Pantagruel în cetatea amoroţilor şi cum l-a însurat Panurge pe regele Anarhie

După această strălucită biruinţă, Pantagruel l-a trimis pe Carpalim în cetatea amoroţilor să vestească şi să povestească tuturor, cum a fost prins regele Anarhie şi cum au fost răpuşi duşmanii. La auzul acestora, tot poporul a ieşit înaintea lui, cu mare alai şi în deplină rînduială, ducîndu-l în mijlocul oraşului, unde s-au aprins focuri de sărbătoare în cinstea zilei aceleia; iar la răspîntii au fost întinse mese mari şi bogate, încărcate cu toate bunătăţile gurii. Nu se mai pomeniseră asemenea ospeţe de pe vremea lui Saturn. Adunînd sfatul bătrînilor, Pantagruel a cuvîntat astfel:

— Domnilor, să batem fierul cît e cald! Înainte de a ne ospăta mai departe, voiesc să mergem şi să cuprindem întreaga ţară a dipsozilor. Cei ce se învoiesc să mă urmeze să mai bea un pahar şi să fie gata de plecare. Mîine în zorii zilei, după cum am hotărît, vom porni. Nu fiindcă mi-ar trebui mai mulţi ostaşi spre a îndeplini ce-am de gînd; atîţi cîţi am îmi sînt de-ajuns. Am văzut însă prisos de oameni în acest oraş, unde nu mai ai loc să te mişti pe uliţe. Vă voi duce să vă gospodăresc în ţara dipsozilor şi vă voi da în stăpînire ţinuturi frumoase şi bogate, mai plăcute şi mai roditoare decît oricare din lume, aşa cum pot să mărturisească aceia dintre dumneavoastră care le-au cercetat pe vremuri. Toţi cei ce voiesc să mă urmeze, să fie gata precum am spus.

Această chemare a fost trîmbiţată în tot oraşul şi a doua zi de dimineaţă, mai bine de optsprezece sute cincizeci şi şase de mii unsprezece locuitori, afară de femei şi copii, s-au adunat în faţa

palatului din mijlocul cetăţii. Porneau cu toţii spre ţara dipsozilor, în aceeaşi bună rînduială ca şi fiii lui Israel, cînd s-au urnit din Egipt ca să treacă Marea Roşie.

Înainte de-a porni însă şi noi cu firul povestirii mai departe, aş dori să vă spun ce-a făcut Panurge cu robul lui, regele Anarhie. El şi-a adus aminte de cele ce-i istorisise Epistemon despre felul în care regii şi oamenii bogaţi trăiesc pe lumea cealaltă în Cîmpiile Elizee şi cum îşi cîştigă pîinea cea de toate zilele, îndeplinind cele mai josnice şi mai scîrboase îndeletniciri.

Aşadar, l-a îmbrăcat pe rege cu un preafrumos pieptar făcut din zdrenţe, cum sînt legăturile de la gîtul albanezilor; i-a dat nişte nădragi vechi de marinar, dar l-a lăsat fără ciubote, zicînd că nu-i stă bine încălţat. I-a pus în cap o scufie albastră cu o pană mare de clapon (or fi fost şi două, poate că mă înşel), şi l-a încins cu un brîu negru, cum îi era şi sufletul. Astfel dichisit, i l-a înfăţişat lui Pantagruel.

— Cunoşti pe-acest voinic?

— Nu, a răspuns Pantagruel.

— E domnul rege de pripas. Vreau să fac din el un om de treabă. Regii ăştia, naiba să-i ia, sînt nişte porci: nu ştiu să facă nimic. Sărăcesc poporul şi tulbură lumea cu războaie, pentru a lor urîtă plăcere. Pe ăsta, care mi-a căzut în mînă, vreau să-l învăţ o meserie. Am de gînd să-l fac precupeţ şi să-l pun să vîndă sos de măcriş. Ia încearcă, măria-ta, şi strigă: „Hai sos de măcriş! Sos de măcriş! Sosul!"

Nerodul a început să strige.

— Cînţi prea jos! a spus Panurge. Luîndu-l de urechi s-a răstit la el:

— Ia-o mai sus: sol, re, do... Aşa, naiba să te ia! Altminteri ai glas bun, şi văd că-ţi place să nu mai fii rege.

Pantagruel făcea mare haz de toate acestea, fiindcă îndrăznesc să spun că era hîtrul cel mai bun de glume din cîţi puteţi să număraţi pe degete.

Aşadar, Anarhie, regele, a ajuns precupeţ de sos de măcriş. Panurge l-a însurat cu o curvă bătrînă şi au făcut nuntă mare, cu cap de miel la tavă, ţipar tăvălit în muştar şi tuslama de burtă cu usturoi (din care i-au trimis vreo cinci porţii lui Pantagruel, iar acesta le-a mîncat cu mare poftă, fiindcă îi plăcea tuslamaua). De băut le-a dat proştină şi rachiu de coarne. Pentru danţ a tocmit un scripcar chior, apoi, după ospăţ, i-a dus la palat în faţa lui Pantagruel. Panurge a spus mirelui, arătîndu-i mireasa:

— Să n-ai teamă, că n-o să se pîrţîie.

— De ce? a întrebat Pantagruel.

— Fiindcă e crestată, a răspuns Panurge.

— Vorbeşti în parabole, a spus Pantagruel.

— N-ai văzut, a spus Panurge, cum plesnesc în foc castanele, cînd sînt întregi? Ia crestează-le, să vezi că nu mai pocnesc. Aşa-i şi

mireasa: a fost crestată bine pe dedesubt, şi nu mai pîrîie.

Pantagruel le-a dat o odăiţă în fundul curţii şi un mojar de piatră, îa care să mestece sosul. S-au gospodărit acolo şi Anarhie a rămas cel mai de-treabă precupeţ de sos de măcriş, din cîţi s-au pomenit vreodată în Utopia. Am auzit că nevastă-sa îl bate ca pe un sac cu fasole, dar el tace şi înghite, atît e de nerod.

CAPITOLUL XXXII

Cum a adăpostit Pantagruel sub limbă o oaste întreagă şi ce-am văzut în gura lui

Ajungînd Pantagruel cu oamenii săi pe pămîntul dipsozilor, aceştia s-au arătat bucuroşi şi l-au primit drept stăpîn. De buna lor voie i-au încredinţat cheile de la poarta tuturor oraşelor unde se pregătea să meargă. Numai almirozii s-au împotrivit, trimiţînd răspuns că nu se vor da, decît cu luptă.

— Cum? s-a mîniat Pantagruel. Nu-s mulţumiţi că viu la ei cu strachina plină şi cu paharul în mînă? Să mi-i ştergeţi de pe faţa pămîntului!

Cetele s-au strîns în rînduri şi au pornit la luptă. Dar iată că în drum, pe cînd străbăteau o cîmpie întinsă, asupra lor s-a abătut o ploaie mare. Oamenii, udaţi pînă la piele, au început să tremure şi să se înghesuie unii în alţii. Pantagruel le-a trimis vorbă, că s-a uitat deasupra norilor şi a văzut că stropeala n-o să ţină mult; dar şi pînă atunci va avea grijă să-i pună la adăpost. Scoţînd limba pe jumătate, i-a acoperit pe toţi, cum îşi fereşte găina puii ei zgribuliţi.

În vremea aceasta, eu care vă povestesc aceste întîmplări întru totul adevărate, mă pitisem sub o frunză lată de bardan, cam cît bolta podului de la Monstrible; văzîndu-i pe toţi ceilalţi la adăpost, am venit să mă strecor şi eu printre ei; dar erau prea mulţi şi n-am găsit loc. (Vorba ceea: Nepoftitul n-are scaun.) Neavînd încotro, m-am suit pe podişul limbii, mergînd aşa vreo două leghe, pînă am ajuns în gură. Doamne-Dumnezeule, ce-am văzut! Jupiter să mă fulgere cu trăsnetul lui în trei colţuri, dacă vă mint! M-am plimbat ca prin biserica Sfînta Sofia din cetatea Bizanţului; am întîlnit stînci înalte ca munţii Daniei - aş zice că erau măselele - apoi livezi întinse, păduri adînci, oraşe mari, cam cît Lyonul sau Poitiersul.

Cea dintîi vietate pe care am întîlnit-o a fost un unchiaş care sădea nişte varză. Neputînd să-mi stăpînesc uimirea, l-am întrebat:

— Ce faci aici, unchiule?

— Sădesc varză.

— Aşa? Şi de ce?

— Ei, domnule dragă, n-are toată lumea desaga plină, iar oamenii de pe aici sînt săraci. Mă trudesc şi eu să fac puţin zarzavat şi să-l duc la tîrg în oraş.

— Isuse Cristoase! am strigat. Am ajuns în lumea cea nouă?

— Lume e cîtă vrei, dar nu-i tocmai nouă, mi-a răspuns unchiaşul. Am auzit, că dincolo de meleagurile noastre ar mai fi fiind şi alte ţări, cu soare, cu lună şi alte multe minuni. Noi însă sîntem mai vechi.

— Adevărat? Şi cum se numeşte oraşul unde vrei să te duci să-ţi vinzi varza?

— Asfaragus îi zice. Oamenii sînt creştini cumsecade. Le place să mănînce zdravăn.

Am luat-o şi eu într-acolo. În drum m-am întîlnit cu un alt om, care vîna porumbei. L-am întrebat:

— Prietene, cum au ajuns aici aceste zburătoare?

— Au venit de pe celălalt tărîm, măria-ta.

Am priceput atunci, că de cîte ori Pantagruel căsca, intrau stoluri de porumbei în gura lui, închipuindu-şi că se întorc în porumbar.

Am intrat în oraş, care mi s-a părut frumos, bine întărit şi cu uliţe curate. La poarta cetăţii paznicii mi-au cerut să le arăt dreptul de trecere. Am rămas foarte nedumerit şi i-am întrebat:

— Bîntuie cumva ciuma pe-aici?

— Vai, măria-ta, sînt atît de mulţi morţi în oraşul vecin, că zi, noapte umblă dricurile forfota pe uliţă.

— Sfinte Dumnezeule, unde anume?

Mi-au spus, că molima a început în Laringia şi Faringia, două oraşe mari, cum ar fi Rouen şi Nantes, tîrguri înfloritoare, negustoreşti. Ciuma s-ar fi ivit din pricina unor miasme otrăvitoare care începuseră să iasă de la o vreme încoace din străfundul prăpastiei de la marginea oraşului. În opt zile au pierit mai bine de douăzeci şi două sute de mii şaisprezece suflete. M-am gîndit bine, am numărat zilele şi m-am lămurit, că acele miasme veneau din pîntecul lui Pantagruel, din pricina unei tocane cu usturoi pe care o mîncase şi despre care mi se pare că v-am vorbit. Am pornit mai departe, am trecut printr-un şir de stînci, care erau măselele stăpînului meu. M-am căţărat pe una din ele şi m-am trezit în mijlocul celor mai minunate locuri: pajişti pentru bătaia mingii, chioşcuri frumoase, poieni întinse, vii bogate şi o mulţime de căscioare, împrejmuite, ca în Italia, cu grădini înflorite. Am rămas acolo patru luni, şi niciodată n-am trăit mai bine.

Am coborît apoi pe povîrnişul măselelor de minte şi am ajuns la întorsura fălcilor. Pe drum mi s-a întîmplat să fiu jefuit de nişte tîlhari, care îşi aveau sălaşul într-o pădure dinspre partea urechii. Ajungînd în vale, am dat peste un tîrg mai mic, al cărui nume l-am uitat, unde am fost primit bine şi am izbutit chiar să cîştig ceva bani. Şi ştiţi cum? Dormind! În acel oraş se tocmeau oameni cu ziua la dormit, fiind

plătiţi cu cîte cinci-şase gologani, pentru o dimineaţă de somn; cei care ştiau să sforăie frumos, primeau pînă la şapte gologani şi jumătate.

Am povestit căpeteniilor oraşului cum fusesem jefuit în valea măselelor. Mi-au spus că prin părţile acelea hălăduiau nişte oameni răi din născare. Am înţeles din vorba lor, că aşa cum sînt la noi ţări de dincoace şi de dincolo de munţi, la ei ţinuturile erau de dincolo şi de dincoace de măsele. De partea cealaltă a dinţilor, aerul era mai curat şi viaţa mai plăcută.

Mă gîndeam cît e de adevărat, că o jumătate a lumii acesteia habar nu are cum trăieşte cealaltă jumătate. Nimeni nu s-a ostenit încă să străbată pămîntul acelor douăzeci şi cinci de regate locuite de oameni, fără să mai socotim deşerturile şi un ochi de mare. Eu am scris o carte groasă, pe care am numit-o *Hronicul gîtlanilor,* arătînd viaţa şi obiceiurile popoarelor care trăiesc sub fălcile lui Pantagruel.

În cele din urmă am făcut cale întoarsă şi, trecînd prin barba lui, m-am urcat pe un umăr, de unde am coborît la pămînt, căzîndu-i la picioare. Zărindu-mă, m-a întrebat:

— De unde vii, Alcofribas?

— Din gîtlejul măriei-tale, i-am răspuns.

— De cînd eşti acolo?

— De pe vremea cînd porniseşi împotriva almiorizilor.

— Sînt şase luni de-atunci. Şi din ce ai trăit în acest timp? Ce-ai mîncat şi ce-ai băut?

— Ce-a mîncat şi ce-a băut şi măria-ta. Am vînat bucatele cele mai gustoase cu care te-ai hrănit.

— Adevărat? Dar nevoile unde ţi le făceai?

— Tot acolo, măria-ta.

— Băiete dragă, îmi placi. Află că am cucerit cu ajutorul lui Dumnezeu toată ţara dipsozilor. Îţi dăruiesc pămînturile de la Salmigondin.

— Îţi mulţumesc, stăpîne. Mă răsplăteşti mai mult decît preţuieşte credinţa cu care te-am slujit.

CAPITOLUL XXXIII

Cum s-a îmbolnăvit Pantagruel şi ce fel de leacuri a folosit

Nu mult după aceasta, Pantagruel a căzut bolnav, suferind atît de cumplit de pîntece, încît nu mai putea nici să mănînce, nici să bea. Şi cum răul nu vine niciodată singur, a mai dat peste el şi o aprindere a băşicii, care îl chinuia cum nu vă puteţi închipui. Doftorii l-au îngrijit

cu multă rîvnă şi i-au dat tot felul de fierturi să-i spele măruntaiele şi să-i potolească durerile. Udul lui era atît de fierbinte, încît nici pînă azi nu s-a răcit. Aşa au rămas pînă astăzi, în diferite locuri din Franţa, băi calde ca cele de la Cauterets, Limoux, Dax, Balaruc, Neris, Bourbonne şi altele; în Italia la Appone, la Sfîntul Petru din Padua, la Sfînta Elena, la Casanova, la Sfîntul Bartolomeu şi în alte o mie de părţi.

Stau şi mă minunez, cum îşi pierd vremea atîţi filozofi nebuni şi doftori la fel, să lămurească de unde vine fierbinţeala acelor ape: ba din pricina boraxului, ba a pucioasei, ba a salpetrului, ba a pietrei-acre de sub pămînt... Aiureli! Mai bine şi-ar freca fundul cu urzici, decît să taie frunză la cîini, încercînd să vorbească despre lucruri pe care nu le cunosc. Nu-i nici o taină la mijloc. E foarte lămurit, că acele băi sînt calde, fiindcă au izvorît din udul înfierbîntat al bunului Pantagruel.

Iar pentru a vă arăta cum s-a vindecat de boala lui dintîi, e de ajuns să vă spun că a luat pentru ieşire-afară patru chintale de scamonee cu sacîz, o sută douăzeci de care cu drojdie de vin, unsprezece mii nouă sute de livre de revent, fără a mai socoti alte amestecuri.

Trebuie să mai adaug, cum au hotărît felcerii să-i cureţe răutatea din pîntece. Pentru această lucrare au adus şaisprezece măciulii mari de aramă, goale pe dinăuntru, cam cît aceea care atîrnă de limba ornicului lui Virgiliu la Roma. Măciuliile erau astfel întocmite, că puteau să se desfacă în două şi să se închidă la loc cu ajutorul unui arc. În cea dintîi a intrat un slujitor, purtînd un felinar şi o făclie aprinsă. Pantagruel l-a înghiţit ca pe un hap. În alte cinci s-a vîrît cîte un argat voinic, avînd fiecare un tîrnăcop la brîu. În alte trei, cîte un plugar cu o sapă pe umăr. În fiecare din celelalte şapte, s-a băgat cîte un pădurar cu o prăjină lungă în mînă şi un paner atîrnat de gît. Pe toţi i-a hăpăit ca pe nişte sîmburi.

Ajungînd în burtă, oamenii au deschis capacele şi au ieşit din găoacea lor: cel dintîi purta felinarul. Au umblat astfel mai bine de o leghe prin peştera întunecoasă unde se găseau umorile înveninate. Miasmele acestei peşteri erau mai stricate şi mai urît-mirositoare decît gurile lui Mefitis, mlaştinile Camarinei sau lacul puturos al Sorbonei[126], despre care pomeneşte Strabon. Şi dacă n-ar fi avut cu ei nişte leacuri care să le ferească de înveninare inima, maţele şi burdihanul, ar fi pierit toţi, înăbuşiţi de duhoarea care îi otrăvea.

Răscolind şi adulmecînd adîncurile unde era stricăciunea, au dat peste un morman de scîrnăvie fecală. Au lovit cu tîrnăcoapele, au adunat cu sapa şi au umplut toate panerele. Iar după ce au curăţat bine locul, au intrat înapoi în găoacele lor de aramă. Pantagruel a icnit o dată şi i-a vărsat pe toţi, cu aceeaşi uşurinţă cum aţi trage dumneavoastră un pîrţ pe nas. Săpătorii au ieşit la lumină sănătoşi şi

veseli, cum au coborît pe vremuri grecii, din burta calului lor, în Troia.

Astfel s-a tămăduit Pantagruel, şi în scurtă vreme şi-a redobîndit puterile. Iar una din acele măciulii de aramă se află şi astăzi pe clopotniţa bisericii Sfînta Cruce din Orleans.

CAPITOLUL XXXIV

Încheierea cărţii acesteia şi cuvîntul de iertare al scriitorului

Aşadar, domnii mei, aţi ascultat partea întîia a grozavei povestiri despre stăpînul şi meşterul meu Pantagruel. Voi încheia aici această carte, căci au început să-mi fumege creierii, iar condicile din capul meu s-au încurcat puţin, din pricina brumei de pe struguri. Veţi putea citi urmarea acestor isprăvi, cu prilejul bîlciului din Francfurt. Veţi afla atunci, cum s-a însurat Panurge şi cum a fost încornorat în cea dintîi lună după nuntă; cum Pantagruel a găsit piatra filozofală şi în ce chip aceasta poate fi folosită; cum a trecut munţii Caspiei, a străbătut marea cea mare a Atlanticului, a biruit pe canibali şi a cuprins ostroavele Perlasului; cum a luat de soţie pe fata preotului Ioan, regele Indiei; cum a purtat războaie cu dracii şi a aprins cele cinci încăperi ale iadului, trecînd prin foc şi sabie odaia neagră; cum a aruncat în flăcări pe Proserpina; cum a rupt patru dinţi şi un corn din şezutul lui Lucifer; cum a cercetat ţinuturile din lună, spre a vedea dacă luna e cu adevărat întreagă sau femeile poartă în cap trei pătrare din ea; şi o mie de alte întîmplări vesele, toate adevărate. Acestea sînt sfintele noastre *Scripturi,* pe franţuzeşte.

Noapte bună, domnilor, *perdonnatemi* şi treceţi peste greşelile mele, cum trec şi eu peste ale dumneavoastră.

Iar dacă îmi veţi spune: - „Meştere, te-ai cam stricat la cap, scriind asemenea năzbîtii şi glume prea uşoare", vă voi răspunde că nici dumneavoastră nu dovediţi mai multă minte citindu-le şi înveselindu-vă cu ele. Dar, după cum dumneavoastră le citiţi ca să vă treceţi vremea, bine să ştiţi că tot astfel le-am scris şi eu. Iar dumneavoastră şi cu mine sîntem mai vrednici de iertare decît acei călugări desfrînaţi şi întinaţi, la vorbe darnici şi în cuget făţarnici, mincinoşi, răpănoşi şi păcătoşi, care, ca şi alţii de teapa ior, îşi smolesc obrazul ca să înşele lumea mai bine. Ei vor să arate poporului că sînt milostivi şi cucernici, că postesc şi îşi înfrînează poftele trupului îndestulîndu-şi puţinătatea fiinţei lor firave, cînd, dimpotrivă, toţi se ospătează din belşug şi nu se dau înapoi să se înfrupte din toate felurile de carne. *Et Curios simulant, sed bachanalia vivunt.* [127]

Ca într-o carte scrisă cu slove mari şi cu chipuri, poţi să le citeşti poftele pe rîtul lor trandafiriu, pe burta lor ţuguiată, cu miros de pucioasă!

Cît priveşte cititul cărţilor, le caută şi dumnealor pe-ale mele, dar nu pentru plăcerea de a-şi trece vremea, ci pentru a unelti şi a vă face rău dumneavoastră: răstălmăcind, ticluind, măsluind, minţind, dosind, drăcuind, bolborosind; adică: bîrfind. Ei seamănă cu acei derbedei de prin bîlciuri, care răscolesc prin privăţi pe timpul cireşelor şi al vişinelor, adună sîmburii şi-i vînd spiţerilor să facă din ei ulei de nalbă.

Feriţi-vă de ei; dispreţuiţi-i şi urîţi-i ca şi mine, ca să vă fie vouă bine. Iar dacă voiţi să intraţi în rîndurile ucenicilor lui Pantagruel, să trăiţi în pace, sănătate şi bucurie, ospătaţi-vă bine şi nu vă încredeţi niciodată în oamenii care se uită prin gaura uşii.

SFÎRŞITUL HRONICULUI LUI PANTAGRUEL, REGELE DIPSOZILOR, ÎNFĂŢIŞAT ÎN FIREA SA ADEVĂRATĂ, DIMPREUNĂ CU ISPRĂVILE-I ÎNFRICOŞATE, CARTE ALCĂTUITĂ DE RĂPOSATUL ALCOFRIBAS, ABSTRĂGĂTOR DE CHINTESENŢĂ

CARTEA A TREIA

DESPRE FAPTELE ŞI PILDELE MARI ALE BUNULUI PANTAGRUEL, ALCĂTUITĂ DE DOMNUL FRANCOIS RABELAIS, DOCTOR ÎN MEDICINĂ ŞI MONAH AL OSTROAVELOR HIERE.

CITITORII SÎNT RUGAŢI SĂ NU RÎDĂ ÎNAINTE DE-A AJUNGE LA CARTEA LXXVIII-A

FRANCOIS RABELAIS CĂTRE DUHUL REGINEI DIN NAVARA

O, duh înalt, pătruns de marea taină,
Ce-n cer, la tine acasă-ai revenit,
Şi părăsindu-ţi pămînteasca haină,
De trupul tău frumos te-ai despărţit,
Lăsîndu-l să tînjească, surghiunit,
Pe cel ce ţi-a fost slugă prea plecată;
Din lumea ta de-apururi luminată
Cobori o clipă printre noi, să-ţi spun
Povestea cea de-a treia, închinată
Vieţii lui Pantagruel-cel-Bun.

CUVÎNT ÎNAINTE LA CARTEA A TREIA

Oameni buni, băutori de mare faimă, şi voi iubiţii mei hodorogi, văzut-aţi vreodată pe Diogene, filozoful cinic? Dacă l-aţi văzut, vederea vi s-a luminat (sau eu sînt cu-adevărat lipsit de dreapta judecată).

E un lucru între toate plăcut, să priveşti strălucirea (în vin şi în aur) a soarelui. Mă gîndesc la orbul din naştere, despre care spune Biblia, şi care, avînd voie, după porunca Atotputernicului, să ceară a i se îndeplini orice dorinţă, nimic altceva n-a vrut decît să vadă.

Nu mai sînteţi nici dumneavoastră tineri, şi dobîndind cu vîrsta darul de a şti să preţuiţi paharul, aţi fost primiţi în sfatul beţivilor, ca să cugetaţi mai temeinic şi să chibzuiţi cu ulciorul alături, despre soiul, culoarea, buchetul, bunătatea, minunăţia, puterea, încîntarea, dărnicia şi celelalte însuşiri de mare cinste a preaslăvitului şi multdoritului Vin.

Dacă pe Diogene nu l-aţi văzut (după cum înclin a crede) cel puţin aţi auzit vorbindu-se despre el; căci faima şi numele lui au rămas pîna azi pretutindeni cunoscute, în cer şi pe pămînt. Şi, dacă nu mă înşel, toţi sînteţi

coborîtori din acelaşi neam al frigienilor. N-aveţi atît aur cît avea regele Midas, dar i-aţi moştenit măcar acea parte a trupului, pe care l-au cunoscut odinioară iscoadele perşilor; care împăratului Antoniu îi lipsea, dar pe care o puteţi vedea oricînd în drumul ce urcă şerpuind pe dealul Rohanului, numindu-se Urechea-Mare.

Iar dacă despre Diogene nici cel puţin n-aţi auzit, am să vă povestesc o întîmplare, ca să aveţi prilej de băutură (hai, noroc!) şi puţină sămînţă de vorbă (ascultaţi!): Pentru a nu rămîne în neştiinţă ca nişte păgîni, ţin să vă arăt dintru început că acest Diogene a fost la vremea lui un filozof neîntrecut, şi vesel cum nu s-a mai pomenit un altul. Avea, nu zic, şi unele cusururi, dar acelea nici dumneavoastră nu vă lipsesc; toţi le avem pe ale noastre. Desăvîrşit nu-i nimeni, afară de Dumnezeu. Alexandru cel Mare preţuia atît de mult pe acest înţelept, încît, deşi avusese dascăl şi sfătuitor pe Aristotel, obişnuia să spună, că de n-ar fi fost Alexandru, ar fi vrut să fie Diogene din Sinopa.

Cînd Filip, regele Macedoniei, a pornit să bată cetatea Corintului şi s-o nimicească, aflînd corintienii prin iscoade, că o oaste puternică se îndreaptă asupra lor cu arme grele ca să-i lovească, s-au înfricoşat şi s-au pregătit, fiecare la locul lui, să apere oraşul. Unii aduceau în cetate, de pe pămînturile lor, vite, grîne, fructe şi alte merinde, lucruri de-ale casei şi toate cele de trebuinţă la vreme de război. Alţii întăreau zidurile, înălţau metereze, săpau şanţuri, potriveau capcane, cărau saci cu pămînt, ridicau redute, curăţau adăposturile de sub pămînt, astupau locurile de trecere, întregeau împrejmuirile, croiau drumuri de legătură între turnuri, adînceau marginea parapetelor, potriveau barbacanele pe spinarea ferestrelor, deschideau ochiuri în zid pentru aruncarea ghiulelelor, legau între ele gardurile de apărare, aşezau străji şi trimiteau cercetaşi să pîndească drumurile pînă departe. Toţi stăteau de pază, fiecare cu rostul lui.

Unii frecau de zor platoşele şi lustruiau zalele; alţii puneau coarde arcurilor, curăţau arbaletele, ghioagele, scuturile, lăncile, cazanele vărsătoare de apă fiartă şi cercurile aruncătoare de flăcări; toate maşinăriile şi celelalte helepolide, *cum se numeau uneltele de prăpăd şi de apărare ale războiului. Alţii ascuţeau suliţele, halebardele, securile, ţăruşii de lemn, paloşele, spadele, baltagurile, pumnalele, jungherele, cuţitele. Toţi învăţau mînuirea armelor şi fiecare îşi ştergea spada lui de rugină. Nu era femeie, oricît de plăpîndă sau de bătrînă, care să nu-şi frece pavăza; căci după cum gîndesc că ştiţi, corintienele de altădată erau luptătoare vajnice şi neînfricate.*

Văzînd Diogene acea forfotă din toată cetatea, şi aşteptînd zadarnic să i se dea şi lui o întrebuinţare, a stat şi a privit cîteva zile frămîntarea celorlalţi, fără să sufle un cuvînt; apoi, ca şi cum ar fi fost cuprins dintr-o dată de-o măreaţă pornire vitejească, şi-a azvîrlit mantia pe umeri, şi-a suflecat braţele pînă în cot (ca la culesul viilor), a încredinţat unuia din prietenii lui traista, cărţile şi însemnările opistografe, şi s-a apucat să

împingă de-a berbeleacul, pînă dincolo de cetate, pe ţărmul îngust al mării înspre măgura Craniei[128], butoiul care [...], l-a îmbrîncit, l-a ridicat din vale la deal, l-a rostogolit din deal la vale, cărîndu-l pînă în vîrful Craniei şi dîndu-i drumul să se ducă de-a dura, cam aşa cum se trudise Sisif, oarecînd, cu bolovanul lui. Puţin a lipsit să nu iasă butoiul din cercuri şi să nu-i sară fundul!

Unul din prietenii lui zărindu-l, l-a întrebat de ce îşi frămîntă astfel mintea; pentru ce se osteneşte degeaba şi nu lasă butoiul în pace? Filozoful a răspuns, că întrucît Republica nu-l găsise bun de nimic, îşi făcea de lucru cu butoiul, ca să nu rămînă, în tot oraşul, singurul cetăţean fără nici o treabă.

După pilda lui Diogene, deşi nu sînt stăpînit de aceeaşi spaimă care îi cuprinsese pe corintieni, nu pot să rămîn nesimţitor, văzînd că lumea mă socoteşte nevrednic de vreo ispravă, în vreme ce pe toată întinderea măreţului regat al Franţei, de-o parte şi de alta a munţilor, fiecare se sileşte pentru binele şi apărarea patriei, împotrivindu-se duşmanului şi înfruntîndu-l într-o rînduială atît de desăvîrşită, după o îndrumire atît de pricepută şi pentru un folos atît de vădit al zilei de mîine (căci hotarele Franciei vor fi temeinic aşezate, iar francezii se vor bucura de linişte deplină), încît mă simt îndemnat să mă alătur gîndirii lui Heraclit, care spunea că războiul e tatăl tuturor bunătăţilor. Socotesc că războiul se cheamă pe latineşte bellum, *(ceea ce în limba franţuzească înseamnă frumos), nu pentru a arăta cu acelaşi cuvînt două înţelesuri potrivnice - cum bîiguiesc unii cîrpaci ai vechilor ciubote latineşti - ci fiindcă în adevăr războiul scoate la lumină tot ce-i mai bun şi mai frumos, ascunzînd ce-i rău şi ce-i urît. De aceea Solomon, regele paşnic şi înţelept, voind să înfăţişeze desăvîrşirea neasemuită a cugetării dumnezeieşti, a asemuit-o cu rînduială unei tabere de ostaşi.*

Aşadar, deşi unii dintre ai mei m-au socotit prea nerod şi prea netrebnic pentru a mă lua cu ei în iureşul luptei, ba nici nu mi-au îngăduit măcar să fiu de folos în apărarea cetăţii: să car cu spinarea, să duc bălegarul şi să greblez pămîntul (n-aş mai sta să aleg) - totuşi, mai multă ruşine aş simţi dacă aş privi cu nepăsare pe alţi cavaleri viteji sau vorbitori pricepuţi, care săvîrşesc atîtea fapte însemnate şi trăiesc în văzul lumii o tragică poveste, fără a-mi da eu însumi vreo silinţă şi fără a jertfi din parte-mi acel puţin - totul pentru mine! - ce mi-a mai rămas. Căci prea slabă cinste se cuvine celor care nu se ostenesc decît cu ochii, îşi cruţă puterile, dosesc banii, se scarpină cu degetul după ceafă ca trîndavii, cască gura la muşte ca viţeii şi ciulesc urechile ca măgarii din Arcadia, care ascultau cîntecele prosopopee, arătînd prin tăcerea lor că n-au nimic de spus împotriva cîntăreţilor.

Astfel cumpănind lucrurile, m-am gîndit că nu întreprind o lucrare fără de folos, rostogolind în pierdere de vreme butoiul lui Diogene (singurul bun ce mi-a mai rămas după ce mi s-au înecat corăbiile lîngă farul Nenorocului). Împingînd butoiul la deal şi privindu-l cum se duce de-a dura

la vale, ce credeţi că voi folosi? Jur pe poala fecioarei Maria din Egipt, că nu ştiu să vă răspund. Aşteptaţi o clipă, să sorb o înghiţitură! Vinul e singurul şi adevăratul meu Helicon[129], fîntîna mea minunată şi bucuria zilelor mele. Beau, şi cu paharul în mînă gîndesc, mă dumiresc, vorbesc şi mă hotărăsc. Enius bea scriind şi scria bînd. Eschil (dacă credeţi ce spune Plutarh în Symposiacis*) declama bînd şi bea declamînd. Homer nu se apuca niciodată să scrie pe inima goală. Caton nu lua stiletul în mînă, înainte de a trage o duşcă. Cum aş putea să nesocotesc aceste pilde frumoase şi vrednice de laudă? Vinul e bun şi de-ajuns de rece. Bunul Dumnezeu, domnul Sabaot (al vitejilor) să fie pomenit în veci! Beţi şi dumneavoastră o înghiţitură zdravănă, sau două mai mici: n-am nimic împotrivă, dacă ridicînd paharul i-l închinaţi Celui-de-sus.*

Aşadar, fiindcă aceasta pare să-mi fie ursita, soarta şi destinul (că nu-i dat oricui să intre în cetatea Corintului), m-am hotărît să slujesc deopotrivă pe toţi cum se cuvine, şi să nu stau cu mîinile în sîn. Ajutînd pe cosaşi, pe săpători şi pe zidari, voi face ca Neptun şi Apolo în Troia, pe vremea regelui Laomedon, sau ca Regnaud de Montauban în zilele noastre. Voi avea grijă de lucrători şi le voi fierbe mîncarea; iar după ce se vor ospăta, voi lua lăuta să-i înviorez, zicîndu-le cîte în lună şi în stele. Aşa a întemeiat, a zidit şi a înălţat Amfion cetatea cea mare şi frumoasă a Tebei: cîntînd din liră.

În cinstea războinicilor am să dau cep butoiului, şi din acelaşi teasc, al cărui must l-aţi gustat în celelalte două cărţi ale mele (dacă nu cumva s-o fi apucat să-l prefacă tipograful), voi turna vinul plăcerilor uşoare într-a treia carte, tot atît de veselă, apoi în a patra, plină pînă la buza paharului cu acea înţelepciune pantagruelică, pe care vă poftesc s-o socotiţi vrednică de Diogene. Fiindcă războinicii nu m-au luat cu ei la luptă, le voi fi pivnicer cinstit, întărindu-i după puţinele mele puteri cînd se vor întoarce acasă. Voi fi crainicul neostenit al măreţelor fapte ce-au săvîrşit, şi nu voi lipsi de la datorie, cum nu lipseşte martie din post (o greşeală de care se fereşte, păcătosul!).

Mi-aduc aminte să fi citit o dată, că Ptolemeu, fiul lui Lagus, între alte prăzi şi bogăţii cu care s-a înapoiat din războaiele sale, a înfăţişat poporului, la circ, o cămilă neagră adusă din Bactriana şi un rob bălţat, jumătate alb, jumătate negru, ciudăţenii pe care Egiptul nu le mai văzuse pînă atunci. Ptolemeu credea că, arătînd mulţimii asemenea minunăţii, poporul îl va îndrăgi şi mai mult. Dar ce s-a întîmplat? Văzînd acea cămilă neagră, lumea a fost cuprinsă de spaimă şi de nemulţumire; cît despre robul bălţat, unii l-au luat în batjocură, iar alţii au întors faţa de la el cu scîrbă, socotindu-l drept o stirpitură, născută dintr-o greşeală a firii.

Astfel s-a dovedit înşelătoare socoteala pe care regele şi-o făcuse, închipuindu-şi că prin acest mijloc va izbuti să fie pe placul egiptenilor săi. Înţelegînd că e mult mai lăcut şi mai desfătător să priveşti lucruri frumoase şi desăvîrşite, decît sminteli şi urîţenii, el a ajuns să nu mai poată

suferi acea cămilă neagră si acel rob bălţat, care, lăsaţi în părăsire, fără îngrijiri şi fără hrană, au trecut în scurtă vreme de la viaţă la moarte.

Această pildă mă face să nădăjduiesc şi să mă tem deopotrivă. Să mă tem, că dorind a scoate la iveală lucruri plăcute, nu cumva să dau tocmai peste ceea ce e de nesuferit; să răscolesc o mină de cărbuni, acolo unde căutam o comoară; în loc de chipul lui Venus, să-mi cadă în zaruri Clinele; în loc de a fi de folos oamenilor, să-i supăr; în loc de a-i înveseli, să-i jignesc; în loc de a-i bucura, să-i amărăsc; să păţesc, adică, la fel cu acel cocoş al lui Euclion (pomenit de Plaut în Căldăruşa[130] *şi de Auson în* Gryphon[131] *şi-n altă parte), care s-a ales cu gîtul tăiat, fiindcă rîcîind în ţarină a găsit o comoară. O asemenea nedreptate nu te face să-ţi ieşi din fire? Şi dacă s-a întîmplat o dată, nu înseamnă că s-ar mai putea întîmpla şi a doua oară?*

Nu, nu, jur pe Hercule că aşa ceva nu va mai fi! În noi toţi se află o anumită înclinare şi o însuşire a fiecăruia, pe care înaintaşii noştri o numeau pantagruelism, *mulţumită căreia nu privim niciodată partea rea a lucrurilor, cînd ştim că ele pornesc dintr-o inimă curată şi deschisă. Astfel v-am văzut şi eu, arătînd înţelegere şi primind cu îngăduinţă rodul puţin al cinstitelor mele osteneli.*

Şi acum să ne întoarcem la butoiul nostru. Fraţilor, trăiască vinul! Beţi cu oala plină, băieţi! Iar dacă vinul nu vi se pare de soi, daţi-l la o parte. Nu sînt dintre acei băutori, care silesc pe alţii cu anasîna să bea şi iar să bea. (Care nu se face!) Orice bun băutor, doritor de bine, să poftească la crama mea, dacă îi e sete. Să nu bea, dacă nu-i place vinul. Iar dacă-l găseşte pe gustul domnesc al dumnealui, să bea pe săturate, fără ură şi fără părtinire; să nu-l cruţe şi nici, carecumva, să-l plătească. Aceasta este voinţa mea. Şi să nu vă fie teamă că se va sfîrşi vinul, ca la nunta din Cana Galileii. Cum veţi lăsa să curgă pe cană, atît voi turna la loc pe vrană. Butoiul meu n-are fund. E un izvor nesecat de viaţă vie. Aşa era băutura din cupa lui Tantal; aşa era în Iberia muntele de care pomeneşte Caton; aşa era creanga sfîntă, de aur, a zeiţei subpămîntene pe care a cîntat-o Virgil. E un corn al belşugului, al veseliei şi al glumei. Dacă vi se pare uneori că e pe drojdie, vă înşelaţi.

Nu seacă niciodată! Am aşezat la fund nădejdile cele mai bune, ca în clondirul Pandorei, iar nu disperarea, ca în butoiul Danaidelor.

Să ţineţi minte vorbele mele, şi să nu uitaţi ce fel de oaspeţi doresc. Ca şi Lucilius, care spunea că nu scrie decît pentru tarentini şi consentini, tot astfel şi eu, ca să fiu înţeles am dat cep gîndurilor mele numai pentru voi, oameni de bine, băutori de soi şi damblagii de mîna întîia. Înălţimile lor, care trăiesc ca viermele în măr, ca şi cîrcotaşii de tot soiul, au destule bube în şezut şi destule tolbe de vînătore pe umăr; să se ducă unde or vrea! Aici nu se găseşte vînat pentru dumnealor.

Despre capetele seci şi scormonitorii de păcate, să nu mai vorbim, vă rog în numele cinstitelor pîntece care s-au împreunat ca să vă dea viaţă! Cu

atît mai puţin despre acei făţarnici, care sînt toţi nişte beţivi fără seamăn, roşi de sfrinţie, plini de jeg, stăpîniţi de-o sete neistovită şi de o poftă de mîncare fără leac. De ce? Fiindcă nu sînt oameni buni, ci oameni răi, care, prefăcîndu-se smeriţi, săvîrşesc toate acele păcate de care zilnic ne rugăm lui Dumnezeu să ne păzească. Maimuţe bătrîne, care îşi închipuie că se strîmbă frumos!

În lături, javrelor! La o parte din calea mea şi din lumina soarelui, păcătoşii dracului! Aţi venit aici de-a-ndărătelea, să-mi bîrfiţi vinul şi să vă spurcaţi în butoiul meu? Uite aici ciomagul lui Diogene, pe care l-a lăsat cu limbă de moarte să-i fie pus în mormînt, ca să-i ia la goană şi să-i pocnească la mir pe strigoii pămîntului şi cerberii clănţoşi din Infern. Înapoi, fariseilor! La haita voastră, dulăilor! Naiba să vă ia, păduchi de icoană! Ei! Tot aici sînteţi! Să ştiu bine că mă lepăd de papă, n-am să las pe nici unul nepăpat! Cs! Cs! Cs! Aţi plecat?

Să dea Dumnezeu să vi se astupe maţul, să nu vă încălziţi decît cu beţe la şezut şi să vă scăpaţi pe voi în spînzurătoare!

CAPITOLUL I

Cum a strămutat Pantagruel pe utopieni în ţara dipsozilor

Cuprinzînd în întregime ţara dipsozilor şi voind a o împrospăta, a-i da viaţă şi a o îmbogăţi - căci era puţin locuită şi în mare parte pustie - Pantagruel a strămutat acolo o mare mulţime de utopieni, în număr de nouă miliarde opt sute şaptezeci şi şase de milioane cinci sute patruzeci de mii două sute zece bărbaţi, afară de femei şi copii: meşteşugari de toate felurile şi cărturari pricepuţi în toate ramurile ştiinţei despre om.

A dus atît de mulţi din pricina prisosului prea mare de bărbaţi şi de femei care se sporiseră în Utopia ca lăcustele. Ştiţi prea bine şi nu trebuie să vă mai reamintesc, că utopienii sînt atît de grăbiţi la aşternut şi utopiencele atît de puioase, încît la fiecare nouă luni, din aceeaşi pereche, se năşteau cel puţin şapte prunci. Tot aşa se înmulţise neamul evreiesc în Egipt, dacă nu cumva Scriptura, care ne aduce aminte, minte, iar de Lyra, tălmăcind-o, delirează.

Pămîntul noilor ţinuturi era rodnic şi sănătos. Dar Pantagruel, mai înainte de toate, se gîndea că aşezînd pe vechii şi credincioşii săi supuşi în ţara dipsozilor, o va ţine mai lesne sub ascultarea sa. Utopienii, de cînd s-au pomenit, nu cunoscuseră şi nu slujiseră unui alt domn. De cum veneau pe lume, o dată cu laptele pe care îl sugeau la sînul maicii lor, se înfruptau din bunătatea unei stăpîniri îngăduitoare, de care, zi de zi, se simţeau tot mai strîns legaţi. Atît erau de

mulţumiţi, încît mai lesne s-ar fi despărţit de viaţă decît să se lepede de ocrotirea unui prinţ atît de bun, chiar dacă le-ar fi mutat aşezarea lor într-o altă ţară. Dar nu numai odraslele răsărite pe aceeaşi tulpină creşteau în această credinţă *şi* în această ascultare, ci şi neamurile noi, care se alipeau de stăpînii lor.

Aşa s-a întîmplat şi de data aceasta. Pantagruel nu s-a înşelat în aşteptările lui. Utopienii îi fuseseră recunoscători şi credincioşi de totdeauna; iar dipsozii, numai după cîteva zile de convieţuire cu aceştia, se arătară mai zeloşi chiar decît ei. Oamenii, nu ştiu prin ce înclinare a firii lor, pornesc totdeauna cu mare avînt pe drumul care dintru început li se pare plăcut. De un singur lucru, după cum jurau, se plîngeau etiopienii: că faima numelui lui Pantagruel nu ajunsese mai demult pînă la ei.

Însemnaţi-vă undeva, băutorilor, că o ţară cucerită nu se ţine şi nu se păstrează cum, spre ruşinea şi necinstea lor, îşi închipuie acei tirani dezmetici, care se năpustesc să jefuiască poporul, să-l prigonească şi să-l lovească, să-l sărăcească şi cu bici de foc să-l cîrmuiască, să-l sfîşie şi să-i sugă sîngele, meritînd cu prisosinţă numele de *demovori* (mîncători de popor) pe care li l-a dat Homer. Nu mă voi întemeia pe fapte petrecute în lumea veche, vreau să vă amintesc numai cele trăite de părinţii voştri şi de aceia dintre voi care nu sînteţi prea tineri. Pe pruncul nou-născut trebuie să-l alăptezi, să-l legeni, să-l dădăceşti, să-l păzeşti şi să-l aperi de orice primejdie, de orice lovire şi de orice l-ar putea vătăma, ca pe un puiet, pe care l-ai sădi în livada ta. Omul care a trecut printr-o boală grea asemenea trebuie îngrijit şi cruţat, pentru a-l ajuta să-şi redobîndească puterile; iar poporului să-i laşi credinţa, că nu-i pe lume un prinţ sau rege, pe care să nu şi-l dorească mai degrabă ca prieten, decît ca duşman.

Osiris, regele cel mare al Egiptului, a cuprins întreg pămîntul, nu atît prin puterea armelor, cît prin îndepărtarea prigoanei, prin deprinderea binelui şi a vieţii curate, prin legi potrivite, prin dărnicia şi binefacerile sale. Iată de ce Jupiter însuşi, la o sărbătoare dată în cinstea Pamylei, l-a numit pe Osiris: *evergetul,* adică binefăcătorul. Hesiod, în *Teogonia* lui, ne spune, că duhurile bune (numiţi-le genii, îngeri sau cum voiţi) sînt mijlocitorii între zei şi oameni; mai presus de oameni şi mai prejos de zei. Şi fiindcă ele ne apără de rele, după cum din mîna lor primim toate bucuriile cerului, pe care ni le împart cu dărnicie, Hesiod le socoteşte a fi în slujba regilor, întrucît a face totdeauna binele şi niciodată răul, e o faptă întru totul regească.

Purtîndu-se astfel, Alexandru Machedon a ajuns împăratul lumii. Hercule a stăpînit pămîntul mîntuind pe oameni de căpcăuni, de tîlhari şi de tirani, cîrmuindu-i cu blîndeţe după dreptate, sub legi şi porunci chibzuite şi potrivite fiecărei ţări, împlinind ceea ce lipsea şi acoperind cu veşnică uitare toate vrăjmăşiile trecutului. În acest gînd

a fost dată la Atena, „marea iertare", după ce Thrasybul, prin isteţimea şi vitejia lui, răpusese pe tirani. Cicero a dăruit-o Romei, iar, mai tîrziu, împăratul Aurelian la fel.

Acestea sînt leacuri tămăduitoare şi dovezi de iubire, care îţi îngăduie să păstrezi sub semnul păcii ceea ce cu putere şi anevoinţă ai dobîndit. Biruitorul, fie rege, prinţ ori filozof, nu poate domni fericit decît cumpănind poruncile cu dreptate. Puterea şi-o arată biruind, dreptatea o dovedeşte ţinînd seama de voinţa şi de simţămintele poporului, dîndu-i legi, împărtăşind hotărîri, ridicînd altare şi dînd fiecăruia ce i se cuvine, după cum spunea marele poet Virgil despre Octavian August:

El, care prin putere-a biruit,
Dreptate celor biruiţi le-a dăruit.

Iată de ce Homer, în *Iliada* sa, numeşte „cununa lumii" pe prinţii cei buni şi pe marii regi.

Tot astfel gîndea Numa Pompiliu, al doilea rege al Romei, om drept, bun cîrmuitor şi filozof, care a poruncit ca pentru sărbătoarea zeului Termus să nu se mai jertfească nici o fiinţă vie. El a vrut să arate, că înţelege să păzească hotarele regatului şi să domnească peste pămînturile lui în pace, fără jaf şi vărsare de sînge. Cel care altfel face, nu numai că va irosi ce-a dobîndit, dar se va alege cu hulă şi ocară, fiind socotit nevrednic de a stăpîni puterea, pe care, folosind-o fără pricepere, o va scăpa din mîini. Căci bunurile prin silnicie smulse sînt sortite pieirii. Chiar dacă s-ar bucura cotropitorul de ele toată viaţa, şi numai urmaşii lui ar fi sortiţi să le piardă, numele celui din mormînt tot nu va scăpa de ruşine, iar oamenii îl vor blestema după moarte, ca pe un stăpîn nedrept şi hapsîn. Povestea vorbei: „Cu minciuna poţi să prînzeşti, dar n-apuci să cinezi cu ea".

Mai ţineţi seama, beţivi nărăviţi, că prin chibzuinţă lui, Pantagruel a făcut, dintr-un înger, doi, spre deosebire de Carol-Magnul, care voise să despice diavolul în două, strămutînd pe saxoni în Flandra şi pe flamanzi în Saxonia. Neizbutind să supună şi să ţină în frîu pe saxoni, după ce şi-a întins stăpînirea asupra lor, de teamă ca nu cumva, de la o zi la alta, să se răzvrătească împotriva lui, i-a aşezat în Flandra, ţară care îi era credincioasă. Iar pe flamanzi, supuşii lui fireşti, i-a trimis în Saxonia, socotind că îi vor păstra mai departe credinţă, chiar de se vor gospodări într-o ţară străină. S-a întîmplat însă, că saxonii nici în Flandra nu s-au potolit, iar flamanzii, strămutaţi în Saxonia, s-au molipsit de neascultarea saxonilor, ajungînd pînă la urmă tot atît de îndărătnici ca şi ei.

CAPITOLUL II

Cum a ajuns Panurge castelan la Salmigondin în ţara dipsozilor şi cum nu s-a priceput să-şi chiverniseascâ averea

Chibzuind cum să gospodărească mai bine ţara dipsozilor, Pantagruel i-a dăruit lui Panurge pământurile de la Salmigondin, care aduceau an cu an 6 789 106 789 galbeni regeşti, bani număraţi, afară de cîştigurile întîmplătoare din vînzarea cărăbuşilor şi a găoacelor de melci, care se ridicau, una peste alta, de la 2 435 768 pînă la 2 435 769 de miei cu lînă creaţă. Cînd se făceau melci şi cărăbuşi mulţi, cîştigul sporea pînă la 1 234 554 321 de serafi; dar aceasta nu se întîmpla în fiecare an.

Cu atîta pricepere şi cumpătare (vorbă să fie!) şi-a chivernisit însă avutul, stăpînul cel nou, încît în mai puţin de paisprezece zile a zvîntat cîştigurile pe trei ani: pe cele obişnuite ca şi pe cele întîmplătoare. Nu (cum aţi putea crede) întemeind mănăstiri, ridicînd biserici, şcoli şi spitale, nici măcar hrănindu-şi haitele de cîini cu slănină, ci pornind nenumărate petreceri, ospeţe vesele cu mese întinse pentru toată lumea, prieteni buni de pahar, fete nurlii şi ştrengăriţe sprintene. A tăiat pădurile; a ars buştenii şi a vîndut cenuşa; a luat drept arvună bani grei, cumpărînd scump şi vînzînd ieftin; a cules adică grîul înainte de a se coace, cum se spune.

Aflînd Pantagruel despre acestea, nici nu s-a mirat, nici nu s-a mîniat, căci era, după cum v-am spus, omul cel mai bun dintre toţi cîţi au purtat vreodată sabie la bîru. El ştia să privească totdeauna numai partea plăcută a lucrurilor şi pe toate le tălmăcea în înţelesul cel bun. Nicicînd nu-şi făcea sînge rău şi nu-şi pierdea cumpătul. Nu se depărta nici cu un pas de hotarul binecuvîntat al dreptei-judecăţi şi nu se lăsa tulburat de necazuri sau de mîhnire. Căci, zicea el, bunurile pe care cerul le adăposteşte sub aripa lui, ca şi cele pe care pămîntul le cuprinde în lung şi în lat, în adînc şi în înălţime, nu sînt făcute să ne învenineze simţirea sau să ne adumbrească gîndurile.

Aşadar, chemîndu-l la sine pe Panurge, l-a luat deoparte şi l-a mustrat cu blîndeţe, spunîndu-i că trăind asemenea viaţă fără socoteală, îi va fi cam greu, dacă nu cu neputinţă, să ajungă vreodată un om avut.

— Avut? a răspuns Panurge, întrebînd. Asta ţi-e voia? Ţi-ai pus în gînd cu adevărat să mă pricopseşti? Oare nu-i lucru mai înţelept să trăieşti fără bătaie de cap, mulţumit şi vesel în tovărăşia lui Dumnezeu şi a oamenilor de treabă? Binecuvîntatul tău creier să n-aibă altă grijă în sfîntul lui locaş, iar liniştea să nu-i fie tulburată de vîntul cel rău al întristării. Să fiu mereu sprinten, glumeţ şi voios, iată bogăţia mea! Îi

aud pe toţi strigînd: „Chibzuială! Cumpătare!" dar nici unul dintre cei care vorbesc despre cumpătare şi despre chibzuială nu ştiu ce înseamnă ele cu adevărat. Să mă întrebe pe mine! Află dar din gura mea, că păcatul care mi se pune în seamă l-am deprins de la dascălii cei mari şi de la judecătorii din Paris, unde se află adevăratul izvor al înţelepciunii şi ştiinţa vie a panteologiei şi a dreptăţii.

Eretic îl numesc pe cel ce s-ar îndoi şi n-ar crede! Dascălii şi judecătorii despre care vorbesc mănîncă în fiecare zi un episcop, sau măcar dijmele episcopiei (ceea ce e totuna) pe-un an întreg, ba adeseori pe doi. Dar ei răspîndesc lumină, şi dacă altfel ar face, ar fi buni de ucis cu pietre. Purtarea lor se întemeiază pe cele cinci virtuţi de căpetenie.

I. ***Mai întîi: prevederea.*** Omul prevăzător cheltuieşte banii din timp, căci nu se ştie niciodată cum se învîrteşte roata. Cine poate să spună dacă lumea va mai fi, de-aici în trei ani? Şi chiar dacă nu s-ar sfîrşi pînă atunci, care muritor are înscris la mînă că va mai fi în viaţă?

Căci soarta nimeni nu şi-o stăpîneşte,
Să ştie cîte zile mai trăieşte.

II. ***Legea schimbului:*** să cumperi scump (pe datorie) şi să vinzi ieftin (pe bani număraţi). Ce spune despre aceasta Cato, în *De re rustica* lui? Orice gospodar, tată de copii, trebuie să aibă totdeauna ceva de vînzare. E singurul mijloc de a se îmbogăţi, dacă are grijă să pună mereu deoparte.

III. ***Dreptate pentru toată lumea:*** să ospătezi din belşug pe toţi prietenii buni (am zis: *buni)* şi plăcuţi, care au fost azvîrliţi de soartă, ca Ulise, pe stîncile Poftei-de-Mîncare, fără merinde; apoi pe frumoasele (am zis: *frumoasele)* şi tinerele ştengăriţe, căci după cum ne învaţă Hipocrat, tinereţea e totdeauna înfometată, mai cu seamă cînd e sănătoasă, sprintenă, vioaie, neastîmpărată şi uşurică. Fetiţele noastre sînt oricînd gata, de bunăvoia lor, să fie pe placul oamenilor cumsecade; ele purced de la Plato şi de la Cicero, ştiind bine că n-au venit pe lume numai pentru plăcerea lor, ci pentru a se dărui patriei, şi, din cînd în cînd, prietenilor.

IV. ***Puterea:*** să dobori, ca Milone, copacii bătrîni; să cureţi pădurile întunecoase în care îşi fac sălaş lupii, mistreţii, vulpile, unde se ascund tîlharii şi ucigaşii, se oploşesc plăsmuitorii de bani şi se adună ereticii; să le prefaci pe toate în poieni luminoase şi pajişti vesele, unde, în cîntec de oboaie, să aşezi la rînd jilţurile pentru judecata de apoi.

V. ***Cumpătarea:*** culegînd grîul înainte de a se coace, să-l mănînci cît e verde, după pilda pustnicilor, care trăiesc numai cu ierburi şi rădăcini, în felul acesta, nu mai ai nevoie de secerători, care cer bani mulţi şi beau laptele fără apă; nici de treierători, care cer plăcinte la

masă şi nu-ţi lasă în grădină un fir de ceapă şi de usturoi; nici de morari, care sînt nişte pungaşi, nici de brutari, care nu-s nici ei mai breji. Fără să mai pun la socoteală pacostea şobolanilor, pleava din hambare, prăpădul gărgăriţelor şi a altor gîngănii rozătoare. Din iarba grîului se face o zeamă minunată, care fierbe repede şi se mistuie lesne; curăţă creierii, luminează mintea, limpezeşte vederea, deschide pofta de mîncare, ascute gustul, înviorează inima, îndulceşte limba, netezeşte pielea, întăreşte vinele, potoleşte sîngele, uşurează bojocii, răcoreşte ficaţii, desfundă splina, spală rărunchii, subţiază mijlocul, dezmorţeşte bucile, goleşte băşica, împrospătează fuduliile, rotunjeşte burta şi te ajută să scuipi, să verşi, să strănuţi, să dai drumul vînturilor, să sughiţi, să-ţi goleşti maţul, să tuşeşti, să-ţi sufli nasul, să gîfîi, să sufli, să răsufli, să sforăi, să năduşeşti, să ţii sus steagul şi aşa mai departe.

— Am înţeles, a spus Pantagruel, vrei să arăţi că un nerod n-ar fi în stare să cheltuiască atîţi bani într-un timp atît de scurt. Au mai căzut şi alţii în aceeaşi greşeală, nu eşti cel dintîi. Neron îl lăuda pe unchiul său Caligula şi îl ţinea mai presus de ceilalţi oameni, fiindcă, nu ştiu prin ce mijloc făcător de minuni, izbutise în cîteva zile să risipească toate bogăţiile pe care i le lăsase moştenire Tiberiu. Iar tu în loc să păzeşti legea împotriva risipei (după care, la Roma, cetăţenii n-aveau voie să cheltuiască într-un an mai mult decît cîştigau), ai nesocotinţa să mănînci tot ce găseşti la îndemînă (şi se poate mînca), azvîrlind pe foc ce rămîne şi nepăstrînd nimic pentru a doua zi. Aş putea să spun despre tine, ceea ce Cato spunea despre Albidius. Albidius îşi risipise tot avutul în cheltuieli deşănţate, şi fiindcă îi mai rămăsese o casă i-a dat foc, pentru a putea striga: *Consummatum est!*[132]cum a strigat sfîntul Toma din Aquino, după ce a mîncat o mreană întreagă. Dar nu te sileşte nimeni sa faci la fel.

CAPITOLUL III

Cum laudă Panurge pe datornici şi pe împrumutători

— Şi datoriile cînd ţi le vei plăti? a întrebat Pantagruel.

— La calendele greceşti, a răspuns Panurge. Cînd toată lumea va fi mulţumită şi fiecare se va moşteni pe el însuşi. Să mă ferească Dumnezeu să scap vreodată de ele! N-aş mai găsi pe nimeni să mă împrumute cu o lăscaie! Cine nu seamănă, nu culege. Eşti dator cuiva? Împrumutătorul tău se va ruga zi şi noapte să-ţi dea Dumnezeu viaţă lungă şi fericită (ca să nu rămînă el păgubaş) şi pretutindeni te va vorbi numai de bine. Mulţumită laudelor ce-ţi aduce să mai găseşti şi

pe alţii care să te împrumute, şi să-i plăteşti ceva din datorie, umplînd groapa din ograda lui cu pămînt luat de la altul. Pe vremea cînd, după legea statornicită de druizii din Galia de odinioară, robii, slujitorii şi grămăticii erau arşi de vii la îngropăciunea stăpînilor lor, aceia tremurau de frică în fiecare clipă, ca nu cumva stăpînul să moară cu zile. De ce? Fiindcă ştiau, că vor pieri o dată cu el. Se rugau necontenit lui Mercur şi lui Pluto (tata banilor) să-l ţină cît mai mulţi ani în deplină sănătate; îl slujeau şi îl îngrijeau cu toată rîvna, nădăjduind să trăiască cel puţin pînă la moartea lui.

Crede-mă, că împrumutatorii mei, cu aceeaşi evlavie se roagă lui Dumnezeu să-mi dăruiască zile, fiindu-le teamă că aş putea să dau ortul popii, fără a-i plăti; căci oamenii aceştia ţin mai mult la pălărie decît la cap, şi li-s mai scumpi banii decît viaţa. Dovadă ce s-a petrecut cu nişte cămătari din Landerousse, care s-au spînzurat cînd au văzut că se îndreaptă vremea şi scade preţul vinului şi-al bucatelor.

Pantagruel n-a răspuns nimic, iar Panurge a vorbit mai departe:

— Ei, ştii, că mi-ai plăcut! Dumneata mă cerţi pentru datoriile mele! Dar vezi, că tocmai în ele stă puterea mea, sfîntă şi neasemănată. Filozofii spun, că din nimic nu se naşte nimic; în nimic nu se cuprinde nimic şi cu nimic nu se clădeşte nimic. Aşadar, eu sînt un ziditor de viaţă: un demiurg! Cui am dat naştere? Unor frumoşi şi drăgălaşi cămătari. Cămătarii - voi spune-o şi în spînzurătoare! - sînt fiinţele cele mai bune şi mai folositoare. Cel care nu dă cu împrumut e un om rău şi scîrbos, trimis pe lume de tartorul cel mare din iad. Ce-am făcut anume? Am făcut datorii. Ce lucru de ispravă! Ce datină minunată! Da-to-rii, spun iarăşi, despărţind silabele, cum însemna şi despica odinioară cuvintele cinstitul Xenocrat. Preţuind pe fiecare datornic după numărul împrumutătorilor lui, nu vei greşi niciodată. Te rog a crede, că mă simt nespus de bine cînd văd în fiecare dimineaţă strîngîndu-se în jurul meu smeriţii cămătari, care se grăbesc să-mi dea bineţe şi să-mi facă adînci plecăciuni. Cînd îl privesc mai prietenos pe unul şi-i arăt o faţă mai rîzătoare, păcătosul îşi închipuie că îl voi plăti înaintea celorlalţi şi ia zîmbetul meu drept bani-gheaţă. Parcă aş fi Dumnezeu însuşi, înconjurat de îngeri şi de heruvimi, cum l-am văzut cu ochii mei în *Patimile lui Isus,* la Saumur. Cămătarii sînt prietenii mei, voitorii mei de bine, curtenii mei, colăcarii mei, colindătorii mei de fiecare dimineaţă. Mă gîndesc, că deasupra datoriilor mele se ridică acel Munte-al-Vitejilor, pe care îl zugrăveşte Hesiod, şi în vîrful căruia am ajuns cel dintîi, cucerind o cinste la care năzuiesc toţi muritorii, dar pe care puţini o dobîndesc; căci toată lumea e stăpînită astăzi de dorinţa fierbinte de a face datorii şi de a găsi noi împrumutători (ceea ce nu-i atît de lesne). Vrei dumneata să-mi răpeşti această bucurie? Şi mă întrebi, cînd îmi voi plăti datoriile? Dar nu numai atît. Lua-m-ar sfîntul Babolin cel Bun să mă ia, dacă n-am socotit totdeauna, că

datoriile sînt ca o punte de trecere şi ca o legătură între cer şi pămînt, o hrană de toate zilele a neamului omenesc, fără de care, în scurtă vreme, toţi ne-am prăpădi; datoriile sînt marele suflet al lumii de pretutindeni, care, după cum arată învăţaţii, dă viaţă tuturor lucrurilor. Stau deci şi cuget cu mintea limpede: cum ar fi alcătuită şi cum s-ar ţine în picioare lumea, fără datornici şi împrumutători? (Ia, dacă vrei, drept pildă, a treisprezecea parte din lumea gîndită de filozoful Metrodor sau a şaptezeci şi opta parte din a lui Petroniu.) O lume fără datorii? S-ar sminti drumul stelelor şi toate s-ar învălmăşi într-o cumplită neorînduială. Jupiter, nemaisocotindu-se dator lui Saturn, i-ar răpi globul, şi cu lanţul său homeric ar ţine pe loc toată gîndirea lumii: zeii, cerurile, demonii, geniile, eroii, dracii, pămîntul, marea şi toate elementele. Saturn i s-ar alătura lui Marte şi ar porni împreună o răzmeriţă nemaipomenită. Mercur nu s-ar mai osteni să poarte veştile altora şi nemaiprimind să fie datornicul nimănui, n-ar mai fi vrednic să poarte numele de Camil, cu care îl cinstiseră etruscii. Nici Venus, nemaidînd nimic pe datorie, n-ar mai fi preamărită aşa cum este. Luna ar fi cufundată în beznă şi în sînge; de ce i-ar mai împrumuta, soarele, lumină? Cine l-ar sili? Soarele n-ar mai încălzi pămîntul; stelele n-ar mai îndruma soarta bună a oamenilor şi nici pămîntul nu le-ar mai hrăni cu aburii şi sudorile lui. (Cum spuneau Heraclit, filozofii stoici şi Cicero însuşi.) Elementele nu şi-ar mai recunoaşte semnele lor; n-ar mai sta în legătură unele cu altele şi ar încremeni fără mişcare; căci nici unul nu s-ar simţi dator şi nici unul n-ar mai împrumuta pe altul cu nimic. Pămîntul n-ar mai da din el apă; apa, în aer, ar rămîne apă; aerul n-ar mai lăsa să ardă focul şi focul n-ar mai încălzi pămîntul. Nu s-ar mai naşte pe lume decît căpcăuni, uriaşi şi titani. Ploaia n-ar mai ploua, lumina n-ar mai lumina şi vîntul n-ar mai sufla; n-ar mai fi nici iarnă, nici vară. Lucifer s-ar năpusti din adîncul iadului cu toate furiile după el; durerile şi diavolii încornoraţi ar goni din cer pe toţi zeii. Nimeni nemaidînd pe datorie, am duce o viaţă de cîine. Ar fi în lume o zăpăceală mai cumplită decît în capul marelui meşter al Sorbonei, şi o încurcătură mai încîlcită decît în blestemăţiile măscăricilor pe care i-am văzut jucînd păpuşile la Doue. Oamenii nu s-ar mai ajuta unii pe alţii; ai putea să strigi ca din gură de şarpe că ai luat foc, că te îneci, că te omoară, nimeni n-ar sări să te scape. Şi de ce? Fiindcă n-ai dat cu împrumut şi nu ai datornici. Nu-i pasă nimănui dacă pierzi averea, dacă te duci la fundul apei, dacă dai ortul popii; căci dacă n-ai împrumutat pe nimeni, nimeni nu-ţi datorează nimic. Într-un cuvînt, încrederea, nădejdea şi mila ar fi izgonite din mijlocul oamenilor, care sînt făcuţi să se ajute unii pe alţii; în schimb s-ar strecura bănuiala, dispreţul, duşmănia, cu tot alaiul lor de răutăţi, de dureri şi de blesteme. Vei putea să spui atunci, că Pandora şi-a deşertat toată lada!

Oamenii s-ar sfîşia între ei ca lupii: toţi s-ar preschimba în căpcăuni, în diavoli, în tîlhari, în bîrfitori, în vrăjmaşi, în ucigaşi, fiecare privind cu ură pe celălalt, ca Ismael, ca Metabus sau ca Timon din Atena, căruia i s-a spus *Mizantropul,* adică duşmanul oamenilor. Mai lesne ar zbura peştii în văzduh şi ar coborî cerbii să pască iarbă în adîncul mărilor, decît ar putea oamenii să trăiască într-o asemenea lume de cerşetori, în care nimeni n-ar da pe datorie! Eu pe cerşetori n-am putut să-i sufăr nicicînd. Iar dacă omul însuşi ar trăi după legea unei lumi nefericite, în care nimeni nu dă pe datorie, dezmăţul lui te-ar înspăimînta. Capul n-ar mai împrumuta vedere ochilor, iar mîinile şi picioarele ar orbecăi în întuneric; şi nici picioarele n-ar mai binevoi să poarte capul, nici mîinile să se trudească pentru el. Inima, sătulă de a mai bate pentru a pune în mişcare vinele atîtor mădulare, nu le-ar mai împrumuta viaţă. Plămînii n-ar mai împrumuta inimii foalele lor. Ficatul nu i-ar mai trimite sînge s-o hrănească. Băşica nu s-ar mai învoi să fie îndatorată rărunchilor şi udul s-ar opri. Creierul, văzînd atîta zăpăceală, n-ar mai da simţire nervilor, nici muşchilor putere. În această lume risipită, unde nimeni nu dă nimic şi nimeni nu datorează nimic, s-ar înstăpîni o zîzanie mai nimicitoare decît aceea pe care şi-o închipuia Esop în pilduirile sale. Oamenii s-ar prăpădi în scurtă vreme şi nici Esculap nu i-ar mai putea mîntui de la pieire. Trupul li s-ar nimici, iar sufletul lor ar coborî, mînios, să-şi caute dinarii în fundul iadului.

CAPITOLUL IV

Urmarea cuvîntării lui Panurge întru lauda datornicilor şi a împrumutătorilor

— Închipuieşte-ţi acum o altă întocmire a lumii, în care fiecare dă cu împrumut şi rămîne dator, fiind toţi deopotrivă împrumutători şi îndatoraţi. Ce rînduială minunată va fi în rotirea lumii! O văd, o simt şi o înţeleg, tot atît de lămurit ca şi Plato. Ce bună învoire între elemente! Cu ce bucurie şi-ar îndeplini natura lucrările sale! Iată: Ceres poartă pe braţe spice pline; Bachus, struguri copţi; Flora, flori învoalte; Pamona, roade rumene. Junona răspîndeşte în jurul ei numai pace, lumină, voie bună şi sănătate. Privesc în jurul meu şi nu mă mai satur! Între oameni domneşte înţelegere, iubire, credinţă, tihnă, traiul-bun; e petrecere şi veselie; aur şi argint; sînt bani, giuvaeruri şi mărfuri de tot felul, trecînd din mînă în mînă. Nici judecăţi, nici pricini, nici certuri, nici războaie, nici cămătari, nici hămesiţi, nici zgîrciţi care să strîngă, nici cărpănoşi care să nu dea. Sfinte Dumnezeule! Aceasta ar fi vîrsta de aur a omenirii, domnia lui Saturn,

aşezarea cerească a Olimpului, unde toate pornirile inimii se topesc în una singură, biruitoare, poruncitoare, atotstăpînitoare: dărnicia! Toţi oamenii sînt buni, drepţi la cuget şi frumoşi! Ce lume fericită! Ce fericiţi trăitori ai acelei lumi! De trei şi de patru ori fericiţi! Parcă mă văd în mijlocul lor! Iar dacă papa, cu alaiul lui de cardinali, nu va lipsi nici el din lumea aceasta îndestulată, care împrumută pe toţi şi nu lasă pe nimeni în suferinţă, s-ar prăsi în cîţiva ani la sfinţi - cu predici, rugăciuni, lumînări şi cîrji - mai mulţi decît se află în toate cele nouă eparhii ale Bretaniei (afară, bineînţeles, de Saint-Yves). Aş vrea să-ţi mai amintesc că preacinstitul Pantelin din poveste, voind să laude şi să preamărească pe bătrînul Jossau, n-a găsit să spună despre el altceva, decît că:

Bucuros da cu-mprumut,
Orişicui i-ar fi cerut!

Ah! ce vorbă frumoasă! Ia gîndeşte-te, ce bine i-ar sta microcosmului numit om, dacă ar trăi cu trup şi suflet în starea lui firească, adică luînd şi dînd cu împrumut, datornic fiind el însuşi şi pe alţii îndatorînd. Nici în cuprinsul tăriilor cereşti n-ar domni o rînduială mai deplină ca între oameni. A vrut ziditorul lumii să aşeze în noi suflet dătător de viaţă. Iar viaţa sălăşluieşte în sînge. Sîngele e locaşul vieţii. O singură lucrare a fiinţei noastre e între toate ostenitoare: plămădirea fără răgaz a sîngelui. În necontenita lui primenire, toate mădularele trupului îşi au partea lor de trudă, iar legătura dintre ele cere ca unul să împrumute pe celălalt, împrumutîndu-se la rîndu-i, fiind fiecare totodată datornic şi împrumutător. Natura ne-a pus la îndemînă aluatul din care se plămădeşte sîngele: pîinea şi vinul. Toată hrana omului se cuprinde în pîine şi în vin. E *companajul,* cum i se spune în limba provensală. Culesul, pregătirea vinului şi coptul pîinii sînt lucrarea mîinilor şi osteneala picioarelor, pe care se reazemă toată cheresteaua trupului; iar călăuza cea bună sînt ochii. Tot astfel, pofta de mîncare, cuibărită în cimpoiul stomacului şi stropită cu puţină fiere trimisă prin splină ne sfătuieşte să frigem carnea. Limba o gustă, dinţii o macină, stomacul o primeşte, o mistuie şi o preface în chil. Vinele mezinterului păstrează sucul prielnic şi hrănitor, lepădînd prisosurile (care sînt date afară pe calea maţului), iar lamura rămasă o trec ficatului, care o preface în sînge. Gîndeşte-te, de cîtă bucurie sînt cuprinşi harnicii noştri slujitori, adăpîndu-se din acest rîu de aur, care le dă viaţă şi putere. Nici alchimiştii nu se simt mai fericiţi, cînd după multă trudă şi cheltuială de răbdare, izbutesc să preschimbe metalurile în cuptoarele lor. Tot astfel, fiecare mădular se sileşte să cureţe şi să limpezească această comoară. Rărunchii, prin vinele numite mulgătoare, aleg partea

apoasă, adică udul, şi pe făgaşul uretrelor o trimit în băşica pregătită să-l primească şi să-i deşerte preaplinul la timp potrivit. Splina culege drojdia care se cheamă fierea neagră. Punga biliară alege prisosurile fierii, după care sîngele e purtat într-o altă încăpere, unde se limpezeşte. Inima, cu mişcările ei diastolice şi sistolice, îl curăţă şi-l înroşeşte, apoi, prin ventricul, îl trimite, limpede şi curat, în vinele tuturor mădularelor. Fiecare mădular păstrează sîngele care îi trebuie şi îl foloseşte după nevoie: picioarele, mîinile, ochii şi toate celelalte, care după ce au *dat,* acum *primesc*. În ventriculul stîng al inimii, sîngele se subţiază atît de mult, încît îl numim suflet; şi, ajungînd prin artere în toate părţile trupului, aeriseşte sîngele din celelalte vine. Plămînii îl împrospătează necontenit, suflînd din foaie. Mulţumindu-i pentru acest ajutor, inima îi trimite prin vîna arterială sîngele ei cel mai curat. Această alcătuire în întregimea ei atît de minunat întreţesută, încît duhul vieţii care se desprinde din ea vorbeşte, gîndeşte, socoteşte, chibzuieşte, judecă, hotărăşte şi îşi aduce aminte. Ţine-mă, Doamne! să nu mă rătăcesc şi să nu mă pierd, pătrunzînd în adîncurile acestei lumi de împrumutători şi de datornici. Te rog să mă crezi, a împrumuta e o faptă dumnezeiască, iar a fi dator o mare virtute! Nu numai atît. Lumea aceasta, în care toţi dau şi fiecare e dator, e atît de bine înjghebată, încît, îndeplinindu-şi rosturile clipei de faţă, nu uită să împrumute pe cei care încă nu sînt, pentru ca astfel să ducă viaţa mai departe, născînd alte fiinţe asemănătoare nouă: copiii noştri. Întru această menire, fiecare mădular rupe partea cea mai bună din hrana lui şi o dă pîntecului. Natura a rostuit căile priincioase prin care, după lungi şerpuiri şi ocoluri, hrana trupului ajunge la locul potrivit, dînd bărbatului şi femeii puterile trebuincioase pentru a păstra şi a nu lăsa să se stingă neamul omenesc. Totul se săvîrşeşte prin împrumut de la unul la altul şi astfel izvorăsc îndatoririle dintre soţi. Pe cel ce nu vrea să dea, firea îl loveşte cu o pedeapsă bine hotărîtă: istovirea mădularelor şi zăpăcirea simţurilor. Pe cel care dă, îl răsplăteşte cu plăceri, bucurie şi desfătare.

CAPITOLUL V

Cum îi judecă Pantagruel pe datornici şi pe împrumutători

— M-am lămurit, a spus Pantagruel, şi văd că te pricepi să învîrteşti vorbele. Dar poţi să predici şi să pălăvrăgeşti pînă la paştile cailor, tot n-ai să mă încredinţezi că ai dreptate. Şi miră-te cît vei vrea, n-ai să mă hotărăşti să rămîn dator. Dator să nu rămîi, zic eu, decît cu dragoste şi cu simţire împărtăşită. Ai folosit asemănări şi descrieri

frumoase, care mi-au fost întru totul plăcute, dar pot tot astfel să-ţi spun şi eu, că un datornic neruşinat şi fără obraz, care s-ar întoarce în oraşul unde năravul lui a ajuns de pomină, i-ar face pe cetăţeni să fugă din calea lui care încotro, mai grăbiţi şi mai înfricoşaţi decît dacă s-ar fi întîlnit cu ciuma, înveşmîntată aşa cum a văzut-o filozoful Apollonios din Thyane[133], la Efes. Şi socotesc de asemeni, că perşii aveau dreptate cînd spuneau că minciuna e numai al doilea păcat: cel dintîi e să fii dator, căci minciuna şi datoriile merg mînă în mînă.

Nu vreau să spun prin aceasta, că nu trebuie niciodată să te împrumuţi sau să împrumuţi pe altul. Nu-i pe lume nici un om, cît de bogat, care să nu fie dator, şi nici om atît de sărac, pe care să nu-l împrumuţi la nevoie. Lucrurile stau aşa cum le-a înfăţişat Plato în legile sale, adică să nu laşi pe vecin să scoată apă din puţul tău, dacă el însuşi n-a săpat pămîntul lui pînă la acel strat de lut pe care îl folosesc olarii, şi sub care se găsesc izvoarele de apă; acea humă grasă, cleioasă, netedă şi vîrtoasă, care păstrează umezeala şi n-o lasă să sece. Nu sînt oare lipsiţi de ruşine cei care se împrumută mereu şi în toate părţile, *în* loc să-şi cîştige pîinea muncind? După a mea judecată, nu se cuvine să-i împrumutăm decît pe aceia care, trudindu-se cu osîrdie, n-au izbutit să ajungă la liman, sau pe cei căzuţi în lipsă din pricina nimicirii avutului lor. Dar să lăsăm acestea. De aici înainte să nu mai faci datorii. De cele trecute te dezleg.

— Altceva nu am a face, a spus Panurge, decît să-ţi mulţumesc. Iar dacă mulţumirea mea ar putea să se înalţe pînă la inima binefăcătorului meu, ar fi veşnică şi nesfîrşită, căci dărnicia pe care milostenia ta mi-o arată nu se poate cîntări, nu se poate măsura, e fără margine şi fără istov, şi aş rămîne cu mult mai prejos de bunătatea ei, dacă m-aş mărgini s-o preţuiesc numai după bucuria celui care o primeşte. Nici prin faptele mele, nici prin credinţa cu care te-am slujit nu sînt vrednic de dragostea pe care mi-o dăruieşti; nevoit sînt s-o recunosc, dar nu într-atît cît ai putea să crezi. A mai rămas ceva care mă întristează, mă roade şi mă arde: nu ştiu care va mai fi rostul meu pe lume, după ce-mi voi plăti datoriile? Mi-e teamă, că vreo cîteva luni de aici încolo n-o să mă simt în apele mele. Nu sînt nici pregătit, nici deprins. Şi nu numai atît; de azi înainte, nimeni nu va mai trage un pîrţ la Salmigondin fără să mi-l trimită în nas, şi toţi pîrţîiţii îmi vor striga: „Sîntem chit!" Mă voi sfîrşi cu zile, ştiu bine. Să-mi scrii te rog pe mormînt, că am murit înăbuşit! Iar dacă vreodată felcerii nu vor şti alt leac pentru uşurarea femeilor suferind de pîntecăraie, să folosească moaştele mele, aromate şi bine zvîntate; gustînd cît de puţin din mine, vor slobozi mai multe vînturi decît pot să numere şi se vor tămădui fără greş. Iată de ce te-aş fi rugat, să-mi laşi de sămînţă măcar vreo sută de datorii. La fel s-a căinat şi Miles d'Irviere, episcopul din Chartres, cînd l-a scos din scaun regele Ludovic al Xl-lea,

rugîndu-l să-i lase măcar o parohie, ca să aibă cu ce să-şi piardă vremea. Mai bine le dau toate pătulele cu melci şi cărăbuşeria întreagă, fără să scad nimic din capete!

— Lasă vorba, l-a scurtat Pantagruel.

CAPITOLUL VI

De ce sînt iertaţi de a merge la război tinerii însurăţei

— Aş vrea să-mi aduc aminte, a spus Panurge, în ce lege scrie, că cel care sădeşte o vie, zideşte o casă sau s-a însurat de curînd e iertat de a merge la război timp de un an?

— În legea lui Moise, a răspuns Pantagruel.

— De ce să fie iertaţi însurăţeii? a întrebat Panurge. Cu cei care sădesc via nu-mi bat capul; sînt prea bătrîn, eu port grija celor care o culeg. Nici cei care durează case din pietre neînsufleţite nu sînt trecuţi în catastiful meu; eu zidesc cu pietrele vii, care sînt oamenii.

— După judecata mea, a spus Pantagruel, tinerii însurăţei sînt lăsaţi la vatră ca să se bucure în voie de plăcerile dragostei, să-şi sporească neamul şi să nu rămînă fără urmaşi; dacă vor cădea în luptă după un an, numele şi armele lor vor rămîne moştenire copiilor. Se va vedea, de asemeni, în acest timp, care neveste sînt sterpe şi care sînt vrednice de-a naşte. Un an de încercare e de ajuns pentru o femeie în puterea vîrstei. Rămînînd, unele, văduve după bărbatul dintîi, se vor putea mărita a doua oară, după cum urmează: cele născătoare, cu bărbaţi care vor să aibă prunci, iar cele sterpe, cu aceia care, nedorindu-i, îşi iau femeie numai pentru destoinicia ei, pentru bunătatea ei, pentru liniştea casei şi pentru grija gospodăriei.

— Predicatorii din Varennes, a spus Panurge, sînt împotriva însurătorii de-a doua, socotind-o drept necinste şi sminteală.

— Au şi ei gărgăunii lor, a spus Pantagruel.

— Întocmai, a întărit Panurge. Tot aşa şi fratele nostru Bagănteacă, predicînd deunăzi la Parille împotriva însurătorii de a doua, se jura pe toţi sfinţii, că mai bine s-ar anevoi cu o sută de fete-mari, decît să-şi facă de lucru cu o femeie văduvă. Judecata domniei-tale o găsesc dreaptă şi întemeiată. Dar n-ai fi înclinat a crede, că tinerii însurăţei sînt iertaţi de-a merge la război şi din altă pricină? Căci în anul cel dintîi, după bucuria nunţii, cu atît nesaţ se înfruptă din bunătăţile cele fragede ale dragostei - după cum e drept şi se cuvine - încît cheltuindu-şi puterile, ajung fără vlagă, osteniţi, istoviţi, secătuiţi; iar dacă ar fi duşi în ăst timp pe cîmpul de bătaie, mai degrabă s-ar pune cu burta la pămînt ca raţele, decît să se-avînte în luptă cu vitejii şi să

înfrunte trăsnetul puştilor, în focul dezlănţuit de Enyo[134], zeiţa războiului. Nici o ispravă n-ar săvîrşi sub steagurile lui Marte, căci toată bărbăţia lor se va fi cheltuit sub plapuma lui Venus, ibovnica aceluia.

În casele oamenilor cumsecade mai dăinuieşte încă vechea datină, după care tinerii de curînd însuraţi sînt trimişi plocon la vreun unchi sau mătuşă, departe de nevastă, ca să-şi întremeze puterile şi să poată s-o ia mai cu nădejde de la capăt; deşi de multe ori, nici unchi şi nici mătuşă n-au. Naşa bunicului meu îmi spunea cînd eram mic, că:

Închinăciuni şi slujbe sfinte
Sînt bune dacă le ţii minte;
Dar doi flăcăi care-au cosit,
Nu fac cît unul odihnit.

Tot atît e de adevărat, că podgorenii nu mănîncă struguri, iar vinul, înainte de a împlini anul, nu-l gustă; cei care îşi zidesc casă nouă o lasă un an să se zvînte, de teamă să nu moară înăbuşiţi, cum scrie cu multă ştiinţă Galien în cartea lui *Despre greutatea de a răsufla.* Aşadar, să nu-ţi fie cu supărare, întrebarea mea îşi avea rostul ei şi n-am pus-o fără o pricină bine întemeiată.

CAPITOLUL VII

Ce fel de gărgăuni avea Panurge şi cum şi-a lepădat nădragii

A doua zi, Panurge şi-a găurit urechea dreaptă, ca evreii, şi şi-a pus în sfîrc un cercel de aur încrustat, sub piatra căruia a închis doi gărgăuni: gărgăuni din cei negri, de toată frumuseţea, cum se găsesc foarte rar. V-o spun s-o aflaţi, fiindcă e bine ca omul să le ştie pe toate.

Nu l-au costat mai mult decît ospăţul de nuntă a unei tigroaice din Hircania, să zicem şase sute de mii de firfirici, în rate. Preţul i s-a părut cam mare şi s-a necăjit puţin plătindu-l; iar de atunci îşi hrănea gărgăunii cum fac tiranii şi advocaţii, cu sîngele şi sudoarea supuşilor lui. Apoi a luat patru coţi de postav gros de culoarea pămîntului, şi dintr-o singură cusătură şi-a croit o haină lungă pînă în glezne. Şi-a lepădat nădragii şi şi-a cusut ochelarii pe scufie.

Astfel înveştmîntat s-a dus şi i s-a înfăţişat lui Pantagruel, căruia i s-a părut îmbrăcămintea cam deşucheată. S-a mirat, mai ales, cînd l-a văzut pe Panurge lipsit de frumoşii lui nădragi, în care obişnuia să păstreze ce-avea el mai scump: un talisman purtător de noroc şi

păzitor de ceasuri rele. Bunul Pantagruel nu pricepea ce taină putea să fie la mijloc şi l-a întrebat pe Panurge despre rostul acelei ciudate schimbări.

— Am gărgăuni, a spus Panurge; vreau să mă însor.

— Să fie într-un ceas bun, a spus Pantagruel. Mă bucur din toată inima. Dar mi se pare că îndrăgostiţilor nu le stă bine să umble fără nădragi, cu cămaşa scoasă afară şi cu un sac în spinare; după cum nici această culoare pământie nu mi se pare potrivită pentru o haină cu poale lungi, cum obişnuiesc să poarte bărbaţii cumsecade şi cinstiţi. Dacă unii eretici sau oameni de altă credinţă s-au îmbrăcat vreodată astfel, nu i-am ţinut de rău şi n-am aruncat asupra lor osîndă; deşi mulţi i-au socotit drept nişte înşelători şi făţarnici, care caută să maimuţărească portul lumii nevoiaşe. Fiecare din noi rămîne cu judecata lui, mai ales faţă de lucrurile străine, care nu ne ţin nici cald, nici rece, nu ne par bune, nici rele, fiindcă nu pornesc din inima şi din gîndurile noastre, ca singurele izvoare ale binelui şi ale răului; ale binelui, dacă ne însufleţeşte dragostea de oameni, ale răului, dacă trecem hotarul dreptăţii şi ne lăsăm ispitiţi de diavol. Mie, însă, îmi displac înnoirile nepotrivite şi nici cu nesocotirea obişnuitelor deprinderi nu mă împac.

— Haina mea, a răspuns Panurge, e frumos tivită şi culoarea e potrivită. Postavul îl alesesem dinadins pentru masa mea de scris, fiindcă am de gînd de aici înainte să-mi ţiu socotelile mai cu băgare de seamă. Şi de vreme ce îmi voi plăti datoriile, nici nu bănuieşti ce om sucit o să mă fac, dacă m-o ajuta Dumnezeu. Priveşte, rogu-te, ochelarii mei. Nu ţi se pare că semăn (de departe) cu fratele Jean Bourgeois[135]? Să ştii că la anul am să încep să ţiu şi eu predici pentru o nouă cruciadă! Dumnezeu să aibă în paza lui ostile creştinătăţii! Nu-ţi place haina mea? Te rog să afli, că acest postav are însuşiri tainice, pe care puţini le cunosc. Nu-l port decît de azi-dimineaţă şi simt că fierb, stau pe jeratic şi ard de nerăbdare să mă însor, să-mi dezmierd nevasta, fără să-mi mai fie teamă de ciomăgeală. Ah! ce însurăţel de treabă am să fiu! După moarte să mă ardeţi pe-un rug de sărbătoare, iar cenuşa să mi-o păstraţi la loc de cinste, drept pildă şi amintire a unui bărbat fără cusur!

Uită-te la mine, pe faţă şi pe dos. Am îmbrăcat toga pe care vechii romani o purtau în timp de pace. E aidoma cum am văzut-o pe columna lui Traian şi pe arcul de triumf al lui Septimiu Sever. M-am săturat de războaie, de coifuri şi de zale. Mi s-a tocit spinarea de cîte platoşe am purtat pe umeri. Să lăsăm armele şi să îmbrăcăm toga păcii, măcar în anul cel dintîi al însurătorii, după legea lui Moise, despre care pomeneai ieri. Cît priveşte nădragii, mătuşa mea Laurenţia îmi spunea oarecînd, că sînt croiţi dinadins ca să ne purtăm în ei bărbăţia. Ceea ce cred că aşa este, după cum spune despre cap

pîrdalnicul de Galien (în cartea a IX-a *Despre folosinţa mădularelor),* că e făcut să poarte ochii. Natura ar fi putut să ne aşeze capul la genunchi sau în cot; dînd însă ochilor slujba de a privi departe, i-a potrivit în cap, iar capul l-a ridicat pe culmea trupului, cum sînt farurile şi turnurile înălţate la ţărmul mării, ca lumina să se vadă din larg.

Şi fiindcă aş vrea ca o bucată de vreme, măcar un an, să mă las de războaie, adică să mă însor, nu mai port nădragi, fiindcă orice ostaş care pleacă la luptă mai întîi nădragii şi-i trage. Iată de ce spun, sus şi tare - chiar de m-aţi arde de viu - că turcii nu ştiu să se bată, fiindcă n-au voie, după legea lor, să poarte nădragi, ci numai şalvari.

CAPITOLUL VIII

Cum se cuvine ca la război să fie apăraţi mai întîi nădragii

— Vrei să spui că ostaşul, îmbrăcîndu-se pentru luptă, începe prin a-şi trage nădragii? E o rînduială nouă şi-o găsesc nepotrivită, fiindcă, după cîte ştiu, mai întîi îşi pune pintenii!

— Aşa spun şi aşa cred, pe bună dreptate, a răspuns Panurge. Priveşte, rogu-te, cum firea, voind ca arborii, pomii roditori, florile, toate ierburile, ca şi zoofiţele (care nu-s nici plante, nici dobitoace) o dată ce au fost aduse la viaţă să rodească şi să se înmulţească pentru a nu li se pierde soiul (deşi fiecare în parte e supus pieirii), a ferit într-un chip deosebit sămînţa prin care sporesc; printr-o minunată alcătuire a avut grijă să le înzestreze cu un veşmînt de apărare: teacă, păstaie, coajă, sîmbure, spic, puf, scoarţă, ţepi, ghimpi şi alţi nădragi, care de care mai bine croiţi şi mai zdraveni. Iată mazărea, bobul, nuca, pătlăgica, castravetele, grîul, macul, lămîia, castana şi toate fructele, a căror sămînţă e mai cu grijă păzită, mai ascunsă şi mai bine înarmată decît toate celelalte părţi ale tulpinii. Tot astfel s-a îngrijit firea de păstrarea fiinţei omeneşti. Omul însă se naşte gol, firav şi plăpînd, fără arme de apărare, nevinovat şi neştiutor, ca în vîrsta de aur a lumii. Se naşte ca o făptură însufleţită, nu ca un arbore; făptură însufleţită am spus, făcută pentru pace, nu pentru război; născută pentru a se înfrupta din minunatul belşug al tuturor fructelor şi al tuturor ierburilor şi pentru a domni în linişte asupra tuturor dobitoacelor. Dar încuibîndu-se între oameni duhul răului, s-a înstăpînit pe pămînt puterea lui Jupiter şi a urmat vîrsta de fier; au început să crească spinii, mărăcinii, scaieţii, ciulinii, mătrăguna şi alţi vrăjmaşi ai omului, între ierburi şi pomi roditori. Tot astfel dobitoacele s-au răzvrătit împotriva omului şi s-au înţeles să nu-l mai

slujească, să nu i se mai supună, să nu-l mai asculte, păgubindu-l şi primejduindu-l, după puterea şi înţelegerea lor. De aceea omul, voind să-şi păstreze partea lui de folosinţă şi neputînd să se lipsească de ajutorul celorlalte dobitoace, s-a văzut silit să se înarmeze şi el, pentru a nu pierde stăpînirea asupra lumii.

— Ei, pe sfînta gîscă a sfîntului Guenole! dar mare dezmăţat, vreau să zic învăţat ai ajuns, de cînd s-a pornit din nou să plouă!

— Priveşte, rogu-te, cum firea l-a ajutat pe om să se înarmeze, şi vezi care parte a trupului l-a învăţat s-o apere mai întîi? Înţeleptul căpitan al evreilor, Moise, şi-a croit el însuşi o preafrumoasă pereche de nădragi din frunze de smochin, care prin luciul, tăria, mărimea, tăietura, culoarea şi mireasma lor sînt cele mai potrivite să îmbrace şi să apere părţile trupului cu care orice bărbat se fuduleşte. Să nu-mi vorbeşti despre flăcăii din Lorena, cărora le atîrnă nădragii pînă la pămînt, fără nici un rost; l-am văzut într-o zi de întîi mai, la Nancy, pe Viardere, nobilul Valentin, june logodit, care, ca să se arate mai dichisit, îşi întinsese traista cu fudulii pe masă şi le curăţa de noroi, ca pe-o mantie spaniolească... Aşadar, cînd pleacă ostaşii la război, să nu le mai strigi din urmă: „Fereşte dovleacul!", ci: „Păzeşte-ţi fuduliile!" că omul dacă numai capul şi-l pierde, el singur se prăpădeşte, dar dacă îşi pierde desagii, se duce pe copcă toată omenirea. Aşa spune şi ştrengarul C. Galen *(lib. I de Spermate)* ajungînd la încheierea, că mădularul nostru cel mai de preţ nu-i inima, ci acel altar al trupului nostru, în care purtăm, ca într-un sfînt potir, sămînţa păstrătoare de viaţă a neamului omenesc. Şi pun rămăşag pe cinci șfanți, că acesta a fost aluatul din care Deucalion şi Pyrrha[136] au plămădit încă o dată lumea, după ce faimosul potop o prăpădise. Ceea ce l-a îndemnat pe bunul Justinian să spună în *lib. de Cagotis tollendis[137],* că *summum bonum in nadragibus et prohabis est.* Din această pricină (şi din multe altele) pe cînd seniorul de Merville, în ajun de a pleca cu regele său la război, încerca o platoşă nouă (fiindcă cea veche, pe jumătate ruginită, nu-l mai încăpea), văzînd femeia lui cît de puţină grijă are de partea cea mai preţioasă a trupului, pe care nu şi-o apăra decît cu o za uşoară, l-a rugat s-o ferească mai bine şi să-şi pună sub burtă pavăza cea grea, care stătea fără întrebuinţare pe-un perete din iatacul lui. Despre această întîmplare vorbesc stihurile de mai jos din *Fandoselile fetelor mari* (cartea a IlI-a):

Văzînd că pleacă soţul ei la luptă,
Şi platoşă nu-şi pune la nădrag,
I-a spus: - „De ce te duci cu zaua ruptă
Şi laşi primejduit ce mi-e mai drag?"
Nu pot s-o ţiu de rău în nici un fel;
Femeii grijulii îi era frică,

Bărbatul să nu-şi piardă în război,
Prosteşte, cea mai bună bucăţică!
Aşadar, nu te mai mira văzîndu-mă astfel îmbrăcat.

CAPITOLUL IX

Panurge întreabă pe Pantagruel dacă ar face bine să se însoare

Pantagruel nedînd nici un răspuns, Panurge a oftat o dată adînc şi a vorbit mai departe:

— Stăpîne, ţi-am mărturisit că vreau să mă însor, dacă n-oi găsi cumva toate porţile încuiate. Bizuindu-mă pe vechea dragoste ce-mi arăţi, aş vrea să-ţi cer sfatul în această privinţă.

— De vreme ce ai aruncat zarurile, ai chibzuit şi ai hotărît, să nu mai vorbim. Rămîne să îndeplineşti ce ţi-ai pus în gînd.

— Da, a răspuns Panurge, dar aş dori mai întîi să ştiu, ce crezi şi ce mă sfătuieşti?

— Cred că faci bine şi te sfătuiesc să te însori.

— Dar, a spus din nou Panurge, dacă, totuşi socoteşti că ar fi bine să rămîn aşa cum sînt şi rostul vieţii să nu mi-l schimb, bucuros nu m-aş mai însura.

— Nu te mai însura, a spus Pantagruel.

— Adevărat? Şi te-ai îndura să mă ştii singur-singurel, fără un suflet lîngă sufleţelul meu? Aminteşte-ţi ce spune *Scriptura*: *„Vae soli I"*[138] Omul care trăieşte singur nu cunoaşte plăcerea îmbrăţişării.

— Atunci, însoară-te! a spus Pantagruel.

— Dar dacă nevastă-mea o să mă înşele? Ştii bine că se cam întîmplă, a spus Panurge. N-aş putea să rabd una ca asta şi mi-aş ieşi din fire. Nu zic, bărbaţii încornoraţi nu-mi displac şi îi cercetez bucuros, dar n-aş vrea o dată cu capul să mă prenumăr printre ei. Nu vreau nici mort, coarne să port!

— Dacă nu vrei să porţi coarne, nu te însura. Seneca spune foarte lămurit: „Ce-ai făcut tu altuia, şi altul ţie îţi va face!"

— Altminteri nu se întîmplă niciodată? a întrebat Panurge.

— Niciodată. Aşa spune Seneca.

— Ei, ei! s-a mirat Panurge. Dar vorba e: pe lumea aceasta sau pe lumea cealaltă? De femeie, oricum, nu mă pot lipsi, după cum orbul, ca să umble, nu se poate lipsi de băţ. Iar dacă stau pe loc mă prăpădesc! N-aş face mai bine să mă însoţesc cu o femeie cinstită şi cucernică decît să schimb în fiecare zi alta, trăind iepureşte, de frică să nu mănînc bătaie sau să mă ajungă sfrînţia? (Ceea ce e mai rău.) Căci, să nu se supere bărbaţii, femeie cuminte încă n-am întîlnit.

— Atunci însoară-te, omul lui Dumnezeu, a spus Pantagruel.

— Dar dacă, după voia aceluiaşi Dumnezeu, dau peste o femeie rea? a vorbit mai departe Panurge. O să mă bată, o să ajung mai becisnic decît Iov, sau o să mă apuce turbarea. Am auzit eu, că toate femeile cinstite se apucă din prima zi de-asemenea isprăvi; oţetul din cămara lor se acreşte repede! O să iasă rău, fiindcă o să-i stîlcesc trupuşorul (mîinile, picioarele, capul, ficaţii, rărunchii şi splina), şi-o să-i croiesc atîtea porţii de ciomag, pînă oi lăsa-o lată şi-oi vedea venind pe dracul să-i ducă sufletul blestemat! Aş vrea să mă feresc în ăst-an de asemenea gîlcevi şi aş fi prea mulţumit să n-am parte de ele.

— Nu te însura, a spus Pantagruel.

— Dacă voi rămîne aşa cum sînt, adică neînsurat şi plătindu-mi datoriile (rău voi face, căci împrumutătorii mei nu se vor mai ruga pentru mine), nimeni nu va mai avea grija mea şi nicăieri nu voi găsi dragostea pe care mi-ar purta-o nevasta. Iar de s-ar întîmpla să mă îmbolnăvesc, aş pieri ca un cîine. O vorbă înţeleaptă spune că acolo unde lipseşte femeia (adică mama copiilor tăi şi nevasta ta după lege), omul bolnav n-are parte de-o mînă care să-l îngrijească. Am văzut ce pătimesc papii, cardinalii, episcopii, egumenii, călugării şi popii; n-aş dori să am soarta lor.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, însoară-te!

— Dar dacă, a spus din nou Panurge, fiind bolnav, nu voi putea să-mi îndeplinesc îndatoririle de soţ? Nevastă-mea, văzîndu-mi neputinţa, se va înhăita cu altul, şi nu numai că nu va sta lîngă mine să mă ajute, dar îşi va bate joc de suferinţele mele şi, ceea ce e mai rău, mă va fura, cum mi s-a mai întîmplat să văd. Mi-aş face seama singur sau aş lua-o peste cîmpi, numai în cămaşă.

— Nu te însura!

— Dar rămînînd neînsurat, voi pierde nădejdea de a mai avea vreodată fii legiuiţi, cărora să le las numele şi stema casei mele, avutul şi toate bunurile ce voi dobîndi de aici înainte (căci am de gînd să mă îmbogăţesc zilele acestea şi să ajung cel mai mare strîngător de cîştiguri). Copiii mei mi-ar lumina viaţa, mi-ar mîngîia ceasurile de întristare şi mi-aş petrece vremea aşa cum face bunul dumitale părinte şi atîţi oameni de ispravă, în sînul familiei lor. Căci altminteri, plătindu-mi datoriile şi rămînînd neînsurat, cînd m-ar ajunge vreo supărare, mă tem că în loc de a-mi spune o vorbă bună, mă veţi lua în rîs şi vă veţi bate joc de necazurile mele.

— Însoară-te, a spus Pantagruel, şi Domnul să fie cu tine!

CAPITOLUL X

Cum îi arată Pantagruel lui Panurge că nu-i uşor să

dai sfaturi despre însurătoare, şi ce prevestiri pot face Homer şi Virgiliu

— Sfaturile ce-mi dai, a spus Panurge, sînt ca basmul cu cocoşul roşu. Îţi baţi joc de mine. O dată spui una, o dată alta, le suceşti, le învîrteşti, le întorci cînd pe faţă, cînd pe dos, că nici eu nu ştiu ce să mai aleg din toate.

— Tu vorbeşti? s-a supărat Pantagruel. În judecăţile pe care mi le vînturi sînt atîţi „dacă" şi atîţi „însă", încît nu mai pricep nimic şi nici a te sfătui nu mai sînt în stare. Lucrul de căpetenie e să ştii ce vrei: restul rămîne la voia întîmplării şi în cereasca putere a destinului. Am cunoscut unii oameni, atît de norocoşi în soarta lor, încît viaţa pe care au dus-o în căsnicie părea a fi o răsfrîngere a bucuriilor raiului; în vreme ce pe alţii i-am văzut mai amărîţi decît diavolii care umblă să ducă în ispită pe pustnicii din deşertul Tebaidei şi al Monserratului. Porneşte cu ochii închişi, la noroc; pleacă-ţi fruntea şi roagă-te lui Dumnezeu s-o păzească. Altă nădejde n-aş putea să-ţi dau. Iată ce cred c-ar fi cu cale să faci, dacă bineînţeles vei găsi de cuviinţă. Du-te şi adu-mi scrierile lui Virgil. Vom cerceta cuprinsul lor, despărţind filele cu unghia în trei locuri; după alegerea pe care vom hotărî-o împreună, vom citi în hexametri soarta însurătorii tale. Mulţi şi-au cunoscut astfel destinul din cuvintele lui Homer. Ascultînd Socrate în închisoare acel vers din *Iliada* (IX, 362) în care vorbeşte Ahile:

„Voi fi, fără popas, peste trei zile, în Ftia mîndră, cu cîmpii fertile..."

a prevăzut că va muri a treia zi şi i-a spus-o lui Eschine, după cum ne încredinţează Plato în *Criton,* Cicero în *De Divinatione* şi Diogene Laertius. Tot astfel, dorind Opilius Macrinus să ştie, dacă va ajunge împărat al Romei, a găsit în *Iliada* (VIII, 102) această prevestire:

Vezi, omule bătrîn, soldaţii tăi
Sînt tineri, sînt puternici şi sînt răi;
Puterile, din zi în zi te lasă,
Şi anii, cu povara lor, te-apasă.

Adevărul, e că Opilius trecuse pragul bătrîneţii şi ajungînd împărat, după un an şi cinci luni, a fost răsturnat şi ucis de Heliogabal, care era tînăr şi voinic. Astfel Brutus, voind să cunoască de mai înainte soarta bătăliei de ia Pharsale, în care a pierit, citise în *Iliada* (XVI, 849) aceste vorbe ale lui Patrocle:

Ursita rea m-a osîndit, o ştiu,
Să fiu ucis de al Latonei fiu.

Iar parola în ziua luptei de la Pharsale a fost: „Apolo I". Aşijderea,

multe alte întîmplări mărunte ca şi fapte de mare însemnătate au fost profeţite după tîlcul dactililor lui Virgil. Alexandru Sever, înainte de a fi împărat al Romei, şi-a văzut soarta scrisă în această prorocire a *Eneidei* (VI, 851): *„Vei stăpîni, tu fiu al Romei, lumea-ntreagă!”* Ceea ce s-a îndeplinit după cîţiva ani. Împăratul Adrian, doritor a şti ce gînduri îi nutreşte Traian şi cîtă dragoste îi poartă, s-a lămurit din stihurile *Eneidei* (VI, 809) care spun:

Cine-i acel bărbat, ales de soartă,
Ce creanga de măslin în mînă poartă?
Căruntul păr şi haina lui arată
A fi un rege-al Romei de-altădată.

... Nu mult după aceea Traian l-a înfiat, lăsîndu-i moştenire împărăţia Romei. Claudiu al II-lea, multlăudatul împărat al romanilor, şi-a citit destinul în *Eneida* (I, 269): *Trei veri în Roma vei domni...* Şi în adevăr, n-a domnit decît doi ani... Tot acela, voind să cunoască soarta fratelui său Quintilius, căruia ar fi dorit să-i lase stăpînirea Romei, a fost prevestit de un alt hexametru al *Eneidei* (VI, 869): *Pămînturile sale abia le va vedea...* Ceea ce s-a şi întîmplat. Ajungînd Quintilius împărat, a fost omorît după şapte sau zece zile. Acelaşi sfîrşit l-a avut şi Gordian cel tînăr. Claudiu Albin, dorind să ştie ce soartă îl aşteaptă, a citit în *Eneida* (VI, 858):

Un cavaler, domnind cu zarvă mare,
În Roma va aduce tulburare;
Cartagina sub arme-o va zdrobi,
Ca şi pe gali, de se vor răzvrăti.

Tot Claudiu al II-lea, împăratul după care a venit la domnie Aurelian, arătîndu-se îngrijorat de soarta urmaşilor săi, a aflat în *Eneida* (I, 278) această prevestire:

Ascultă glasul meu şi nu te teme,
Ei vor domni îndelungată vreme.

Aşa s-a întîmplat. Urmaşii lui au fost mulţi, iar şirul lor a dăinuit pînă tîrziu. Pierre Amy, căutînd să ştie dacă va scăpa cu viaţă din ghearele popilor, a găsit în *Eneida* sfatul priincios (III, 44):

Să părăseşti acest ţinut barbar,
Departe de pustiul lor hotar.

Şi astfel a fugit de prigoana lor... Aş pierde prea multă vreme

arătîndu-ţi cu de-amănuntul atîtea alte întîmplări, ale celor care şi-au citit soarta în stihurile *Eneidei.* Dar nu mă încumet să spun că aceste prevestiri sînt fără greş. Ar însemna să te amăgesc.

CAPITOLUL XI

Cum a dovedit Pantagruel că a da cu zarurile nu-i lucru cinstit

— Mai repede m-aş lămuri dînd cu zarurile, a spus Panurge.

— Nu, a răspuns Pantagruel. Zarurile sînt amăgitoare, necinstite şi vrednice de dispreţ. Să nu te încrezi în ele. Acea carte blestemată despre *Jocul cu zarurile* a fost scrisă de diavolul însuşi, pe cînd umbla prin ţara aheilor. Se aciuiase la Bura, lîngă chipul cioplit al lui Hercule, ducînd în ispită, ca şi astăzi, pe mulţi săraci cu duhul, care se lăsau prinşi în mrejele lui. După cum bine ştiţi, tatăl meu, Gargantua, le-a izgonit din ţările sale, le-a ars pe toate, dimpreună cu tiparele lor, stîrpindu-le şi nimicindu-le ca atinse de ciumă. Aşa a făcut şi cu arşicele. Toate acestea sînt momeli şi unelte ale înşelăciunii, cu care diavolul ispiteşte cugetele curate, pentru a le arunca în ghearele pierzării. Totuşi, ca să-ţi fiu pe plac, iată, mă învoiesc să arunci trei zaruri pe masă. După numerele care vor cădea, vom hotărî foile din carte şi versurile ce vom citi. Ai zaruri la tine?

— Am o tolbă întreagă, a răspuns Panurge. Merlin Coccaius zice că sînt frunza verde a dracului. De m-ar prinde fără zaruri, şi-ar bate joc de mine, ca şi cum aş umbla fără frunză verde de întîi mai.

A scos zarurile din tolbă şi le-a aruncat pe masă. Au căzut numerele 5, 6 şi iar 5.

— Cinci cu şase şi cu cinci fac şaisprezece, a spus Panurge. Să luăm al şaisprezecelea stih, de sus în jos. Numărul îmi place şi cred că sorţii îmi vor fi prielnici. S-ajung în mijlocul dracilor, ca o bilă în popice sau ca o ghiulea de tun între pedestraşi, dacă n-oi face tot de-atîtea ori dragoste cu nevastă-mea în noaptea nunţii!

— Nici nu mă îndoiesc, a răspuns Pantagruel. N-aveai nevoie să te legi cu un jurămînt atît de cumplit. Dacă vei da greş întîia oară numărînd pînă la cincisprezece, îţi vei îndrepta greşeala dimineaţa şi vei ajunge la şaisprezece.

— Aşa socoteşti? a spus Panurge. Mă pui în rînd cu toţi jucătorii nepricepuţi? Eu nu dau greş niciodată!

Acestea zise, a pus pe masă cartea lui Virgiliu. înainte de a o deschide i-a spus lui Pantagruel:

— Tremură sufletul în mine ca un văl de mireasă. Pune mîna şi vezi cum îmi bate inima. Parcă m-aş fi luat la trîntă cu toată Sorbona. Nu

crezi că s-ar cuveni, înainte de a porni mai departe, să cerem ajutorul lui Hercule şi al zeiţelor Tenite, care ţin în mîna lor tablele destinului?

— Nu, a răspuns Pantagruel. Nici pe unul, nici pe celelalte. Deschide cartea cu unghia.

CAPITOLUL XII

Cum a căutat Pantagruel să citească în Eneida soarta lui Panurge

Deschizînd cartea şi oprindu-se la rîndul al şaisprezecelea, Panurge a citit:

Nec Deus hune mensa, Dea nec dignita cubilî est. (Nici zeul la ospăţ nu l-a poftit, Şi nici zeiţa-n pat nu l-a primit.)

— Sorţii nu-ţi sînt prielnici, a spus Pantagruel. Aici se arată că femeia ta va fi o desfrînată şi te va înşela. Zeiţa care te prigoneşte e Minerva, fecioara neînduplecată, răzbunătoare şi aprigă, vrăjmaşa încornoraţilor, a craidonilor şi a preacurviei; osînditoarea acelor femei dezmăţate, care nu păstrează bărbatului credinţa făgăduită şi se dăruiesc altora. Zeul e Jupiter, detunătorul şi stăpînul trăsnetelor din cer. Nu uita că, după credinţa vechilor etrusci fulgerele făurite de Vulcan *(manubiile* cum le numeau ei) nu-i sînt date decît Minervei (cum s-a dovedit în lupta corăbiilor lui Ajax Oileus) şi lui Jupiter, din capul căruia acea zeiţă s-a născut. Ceilalţi zei ai Olimpului n-au dreptul să fulgere; de aceea nici nu sînt atît de temuţi de oameni. Întemeindu-mă pe adînca cunoaştere a mitologiei, îţi voi spune mai mult. Cînd titanii au pornit războiul împotriva zeilor, aceştia la început i-au luat în rîs, spunînd că îi vor trimite pe paji să-i cuminţească. Văzînd însă că titanii au ridicat pe braţe piscul Pelionului, peste muntele Osse, şi au început să zgîlţîie Olimpul cu gînd să-l arunce deasupra, au fost cuprinşi de o mare spaimă. Jupiter a chemat Marele Sfat al zeilor şi cu toţii au hotărît în glas, să se apere. Dar, fiindcă multe războaie au fost pierdute din pricina muierilor care veneau să se amestece în rîndurile luptătorilor, au trimis în Egipt toată plevuşca de zeiţe ale cerului, preschimbate în nevăstuici, dihori, lilieci, şobolani şi alte întrupări de jivine. Singură Minerva a rămas alături de Jupiter să mînuiască trăsnetele, ca una ce era, în gînd şi faptă, zeiţa înţelepciunii şi a războiului, temută deopotrivă în cer şi în văzduh, pe apă şi pe uscat.

— Burtă peste burtă! a strigat Panurge. Să fie oare soarta mea aceea a lui Vulcan, care a rămas de pomină? Nu! Că eu nu-s nici şchiop, nici plăsmuitor de bani şi nici fierar ca el. Nevastă-mea va fi tot atît de frumoasă şi nurlie ca şi Venera lui; dar nu va fi rea de piciorul stîng ca

aceea şi nici coarne nu voi purta ca dumnealui. Şchiopul şi-a scos dovadă de încornorat, iscălită cu mărturie de toţi zeii! Cu mine va fi dimpotrivă. Sorţii spun că nevastă-mea va fi cuvioasă, ruşinoasă şi devreme-acasă; nu certăreaţă pe uliţă şi mereu cu mîna pe suliţă, ca o descreierată. Mie n-o să-mi facă zile fripte drăguţul de Jupiter, nici n-o să-mi sufle în ciorbă, cînd vom sta amîndoi la masă. Mîndre isprăvi a mai făcut şi frumos s-a mai purtat în viaţa lui, ce zici? Nu ştiu să se fi pomenit cîndva pe lume un destrăbălat mai mare şi un zeu derbedeu mai ticălos! Şi nici nu-i de mirare, cînd te gîndeşti că a fost alăptat de o scroafă (sub un munte din Creta, dacă Agatocles Babiloneanul nu minte). Mai umblă vorba, că ar fi supt la ţîţa unei capre, Amalteia, rămînînd de atunci cu apucături neruşinate de ţap. Puteri ale Acheronului! N-a gonit dumnealui, într-o zi, a treia parte a lumii, cu oameni, cu dobitoace, cu munţi şi cu ape (adică pe Europa)? Din pricina aceasta (şi ce mai pricină!) amonienii l-au înfăţişat ca pe un berbec berbant, berbec cu coarnele-n sus. Dar eu, de-ale lui coarne voi şti să mă păzesc! Crezi că o să mai găsească un al doilea prost ca Amfitrion? Un nerod cu o sută de ochelari, ca Argus? Un becisnic ca Acrisius? Unul care să-i ţină lumînarea, ca Lycus din Teba? Unul cu capul prin nori ca Agenor, un nepăsător ca Esop, un făţarnic ca Lycaon, un trîndav ca toscanul Corytus sau un Atlas cu spinarea groasă? Zadarnic se va preschimba în lebădă, în taur, în satir, în ploaie de aur, în bărbat înşelat (cum a făcut cînd i-a răpit fecioria Junonei), în vultur, în tierbec, în porumbel (ca atunci cînd s-a îndrăgostit de Ftio, fecioara din Egina), în flacără, în şarpe, în purice, în atomii lui Epicur şi în alte atîtea meşteşugite întrupări. Am să-i pun mîna în gît, şi ştii ce-am să-i fac? Ce i-a făcut Saturn tatălui său, Cerul! (Seneca a spus-o cel dintîi, iar Lactanţiu aidoma ca el.) Ce i-a făcut Rhea lui Athis: am să-l jugănesc. Nici mai mult, nici mai puţin. Şi nici papă n-o să poată să mai ajungă, fiindcă *testiculos non habet.* [139]

— Foarte bine, flăcăule, a spus Pantagruel, foarte bine. Ia mai deschide o dată cartea.

Panurge a citit:

Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis. (îi rupe trupu-n două şi braţele îi frînge, în vine îi îngheaţă înspăimîntatul sînge.)

— Ceea ce vrea să însemne, a spus Pantagruel, că îţi va rupe oasele.

— Ba dimpotrivă, a răspuns Panurge. Prevestirea spune, că o voi sfîşia ca un tigru, dacă o să mă scoată din ţîţîni. Am să-l iau pe sfîntul Nicolae din cui, iar dacă biciul îmi va lipsi, o s-o mănînc de vie, cum şi-a mîncat-o pe-a lui regele Lydiei, Camblu.

— Eşti foarte viteaz, a spus Pantagruel. Nici Hercule nu-ţi va sta împotrivă, cu cîte ajutoare vei avea.

— Vrei să spui că n-am să fiu singur la nevastă?

— Mă gîndesc, că un bărbat însurat găseşte totdeauna pe lîngă el

unul care să-i dea o mînă de ajutor. Nici Hercule nu îndrăznea să lupte cu doi deodată.

Au deschis cartea a treia oară şi au găsit stihul acesta:

Femineo praedae et spoliorum ardebat amore...

(Ardea de dorul scumpei lui soţii, Şi nu se da-napoi de la hoţii.)

Aceasta vrea să însemne că te va fura. Cîteşitrei sorţii arată lămurit. Vei fi înşelat, vei fi bătut, vei fi furat.

— Dimpotrivă, a răspuns Panurge. Stihul vrea să spună că nevastămea îmi va păstra o dragoste neştirbită. Persius spunea odată şi pe drept cuvînt, că femeia, din patimă pentru bărbatul iubit, fură de plăcere lucruri de-ale lui, ca să se joace cu ele. Dar ştii anume ce? O mănuşă, un nasture, mărunţişuri, silindu-l să le caute asupra ei. Fleacuri fără însemnătate, nimic de preţ. Un prilej de glumă, o hîrjoneală nevinovată ce se iscă din cînd în cînd între însurăţei, ca să le aţîţe dragostea şi s-o învioreze, cum ciocănesc tocilarii gresia, ca să ascută tăişurile mai bine. Iată de ce eu spun, că sorţii îmi sînt de trei ori prielnici. Iar de n-o fi aşa, fac cerere de îndreptare: merg la judecată!

— Nicicînd nu poţi să îndrepţi hotărîrile soartei şi ale norocului. Aşa zic toţi vechii oameni de legi şi aşa spune Baldus *in L. ult. C. de leg.* [140] Norocul nu cunoaşte stăpîn, şi nu-i nici un scaun de judecată, care să schimbe hotărîrile lui. Şi nimănui nu-i mai înapoiază ce i-a luat, cum desluşit arată în *L. ait praetor... v. de Minor.*

CAPITOLUL XIII

Cum l-a sfătuit Pantagruel pe Panurge să-şi ghicească norocul şi nenorocul în cartea visurilor

— Văd că nu ne înţelegem în tălmăcirea profeţiilor lui Virgiliu, a spus Pantagruel. Să alegem un alt mijloc de a ghici viitorul.

— Care? a întrebat Panurge.

— Cel mai bun, cel mai vechi, şi cel mai neîndoios dintre toate: visurile. Căci în vis, sufletul omului îşi cunoaşte soarta. Aşa ne arată Hipocrate, Platon, Plotin, Jambicur, Eynesius, Aristotel, Xenofon, Galen, Plutarh, Antemitodorus, Doldianus, Herofil, Calaber, Teocrit, Pliniu, Ateneu şi atîţia alţii. N-am nevoie de prea multe pilde pentru a te încredinţa despre aceasta. Însuţi ai văzut, de-atîtea ori, cum pruncul alăptat, îmbăiat şi legănat, adoarme, adînc, iar doica lui în timpul acesta pleacă pe-aici încolo, socotind că nu are de ce să mai stea de pază lîngă talpa leagănului lui. Aşijderea, cînd trupul nostru doarme şi cînd mistuirea hranei ce i-am dat s-a săvîrşit, sufletul nemaiavînd nici un rost de îndeplinit pînă la trezirea noastră din somn, îşi ia zborul şi

porneşte să dea o raită prin ţara lui de baştină, care e Cerul, regăsindu-şi dumnezeiasca lui obîrşie. Privind spre sfera cugetării fără sfîrşit, al cărei sîmbure e pretutindeni în nemărginire (adică Dumnezeu, după învăţătura lui Hermes Trismegistul) şi ajungînd în locul unde nimic nu se schimbă, nimic nu se mistuie, nimic nu se iroseşte, ci toate timpurile sînt de faţă, sufletul cunoaşte nu numai ce-a fost, dar şi ce va fi; şi, reîntors din trupul din care s-a desprins, vorbeşte prin simţuri împărtăşind prevestirile ce-a cules.

E adevărat, că nu le înfăţişează aidoma cum le-a văzut, din pricina slăbiciunii simţurilor noastre; la fel ca luna, care, primind lumina de la soare, n-o răsfrînge asupra noastră tot atît de limpede, de curată şi de fierbinte, după cum i-a fost dăruită. În aceste prevestiri ale visurilor se află totuşi un tîlc ce poate fi adevărat, folositor, înţeles, bine chibzuit şi desăvîrşit: *onirocrit* şi *oniroftol*[141], cum zic grecii.

Iată pentru ce Heraclit ne învaţă că visurile nimic nu ne dezvăluie, după cum nimic nu ne ascund; ne dau numai semnul şi înţelesul celor ce vor fi spre norocul sau nenorocul nostru, spre norocul sau nenorocul altora. Aşa spun sfintele Scripturi şi cronicarii vieţii lumeşti, arătîndu-ne nenumărate întîmplări prevestite în somn celui ce le-a visat sau altora. Oamenii de prin părţile Atlasului ca şi cei din ostrovul Thasos din Ciclade sînt lipsiţi de acest dar; aceia dorm fără visuri. La fel a fost Trasymedes, Cleon din Daulis, iar în vremile noastre preaînvăţatul francez Villanovanus, care în viaţa lui n-a visat niciodată. Aşadar, mîine la ceasul cînd aurora cea veselă va da la o parte vălurile întunericului cu degetele ei trandafirii, încearcă a te cufunda într-un vis adînc. Desparte-te de orice pornire a inimii: iubire, ură, nădejde sau teamă. Astfel marele prezicător Proteu, care se preschimba după voie în foc, în apă, în tigru, în balaur şi în alte întrupări felurite, nu putea să profeţească întîmplările viitoare decît reluîndu-şi înfăţişarea lui cea adevărată. Nici omul nu primeşte harul cerului şi puterea de a prezice, decît atunci cînd partea lui de dumnezeire *(vovs*[142] sau *mens*[143]*)* s-a liniştit şi s-a potolit în plin repaos, netulburată de patimi sau de simţăminte străine.

— Primesc, a răspuns Panurge. Cum ar fi bine să mă ospătez în astă-seară? Din belşug sau cu măsură? Nu întreb fără o pricină întemeiată; dacă nu mănînc bine, somnul meu nu face doi bani. Moţăi toată noaptea şi visurile îmi sînt tot atît de deşarte, ca şi burta.

— Să nu mănînci nimic ar fi mai bine, de vreme ce în celelalte zile nu te culci flămînd, l-a sfătuit Pantagruel. Amphiarus, prezicătorul din vechime, cerea celor care caută oracole în vis să nu mănînce nimic în ziua aceea, iar vin, trei zile de-a rîndul să nu bea. Eu nu te voi sili la un post atît de aspru, deşi credinţa mea este că omul sătul şi ghiftuit de mîncare anevoie se împărtăşeşte din harul celor sufleteşti; după cum nu pot să fiu nici de partea celor care îşi închipuiesc că, postind

cu străşnicie vreme îndelungată, vor ajunge mai lesne în împărăţia cerurilor.

Adu-ţi aminte, cum tatăl meu Gargantua (al cărui nume cu evlavie îl cinstesc) ne povestea adesea, cît erau de lihode, de nesărate şi de sarbede - ca şi trupul şi scuipatul lor - scrierile acelor pustnici care cugetau pe nemîncate. Căci lucru anevoios este, ca mintea să-ţi rămînă limpede şi întreagă, cînd trupul tînjeşte fără hrană. Pentru aceea doftorii şi filozofii ne arată, că puterile sufleteşti izvorăsc, se nasc, şi trăiesc din sîngele arterelor, limpezit şi curăţat în minunata ţesătură de vase, care se află sub ventricolele creierului.

Să ne fie spre pildă acel înţelept care, socotind că va găsi în singurătate, departe de oameni, liniştea trebuincioasă pentru a cugeta, a chibzui şi a scrie, s-a pomenit înconjurat din toate părţile de cîini care lătrau, lupi care urlau, lei care răgeau, cai care nechezau, elefanţi care mugeau, şerpi care şuierau, măgari care răcneau, greieri care ţîrîiau, turturele care suspinau: era, cu alte cuvinte, tot atît de hărţuit, ca şi cum s-ar fi aflat în mijlocul bîlciului din Fontenay sau din Niort. Ajungînd să flămînzească, maţele îi chiorăiau, vederea i se întuneca, vinele căutau să-şi tragă hrana din însăşi vlaga trupului, slăbindu-i puterile vii ale minţii şi lăsînd să tînjească fiinţa trupească în care sufletul sălăşluieşte; pasărea pe care o ţii strîns în pumn, zadarnic se zbate, cu aripile prinse, să-şi ia zborul. În privinţa aceasta am putea să ne bizuim pe cuvîntul lui Homer, părintele înţelepciunii, care ne povesteşte, că grecii n-au contenit a plînge de jalea morţii lui Patrocle, prietenul de nădejde al lui Achile, decît în clipa cînd li s-a făcut foame. Vintrele lor nu mai aveau de unde să stoarcă lacrimi! Omul istovit de nemîncare nici să plîngă sau să lăcrimeze nu-i în stare. Să ţii cumpăna de mijloc cu dreapta măsură şi vei fi mulţumit. Fasole nu vei mînca, nici iepure, nici alte cărnuri; nici peşte, nici varză, nici alte bucate care ar putea să-ţi tulbure şi să-ţi ştirbească puterile sufletului. Aşa după cum oglinda, cînd îi e luciul umbrit de aburul răsuflării sau de ceaţa vremii de-afară, nu răsfrînge lămurit chipul pe care îl are dinainte, nici sufletul nu poate oglindi faţa visurilor prevestitoare, dacă e stînjenit sau tulburat de aburii şi miasmele mîncărurilor, din pricina nedespărţitei legături dintre trup şi suflet, care una sînt. Vei gusta, aşadar, cîteva pere dulci şi zemoase, un măr de Courtpendu, prune de Tours şi o mînă de cireşe din livada mea. Şi nu vei avea a te teme că visurile îţi vor fi mincinoase şi amăgitoare, cum credeau filozofii peripatetici că ar fi în toamnă, cînd oamenii mănîncă fructe mai multe decît în celelalte timpuri ale anului. Profeţii şi scriitorii vechi ne-au învăţat prin puterile tainei, că visurile zadarnice şi înşelătoare zac ascunse sub frunzele care cad la pămînt; iar frunzele tocmai toamna se desprind de pe crengile lor. Puterea de viaţă, pe care în chip firesc o cuprinde din belşug rodul cel nou, prinde să

fiarbă şi se însufleţeşte (cum ai văzut că mustesc strugurii sub teasc), dar după aceea se istoveşte şi piere. Şi vei bea apă rece din fîntîna mea.

— Îmi va veni cam greu, a răspuns Panurge. Fie ce-o fi! Rămîne să mă ospătez mîine dimineaţă, după ce-oi visa. Voi ruga, aşadar, cele două porţi ale lui Homer să mă primească; pe Morfeu, Icelon, Fantasio şi Fobetor să mă ocrotească. Dacă îmi vor veni în ajutor şi îmi vor da la nevoie sprijinul lor, făgăduiesc să le ridic un altar vesel, pe perne de puf. Îmi pare rău că nu trăiesc în Laconia; m-aş duce la templul lui Ino, între Oetyl şi Talames, unde aş dormi fără grijă, cu vise bune şi frumoase. Apoi l-a întrebat pe Pantagruel:

— N-ar fi bine să pun sub căpătîi o creangă de dafin?

— Nu-i nevoie, a răspuns Pantagruel. E un eres. Să nu te iei după spusele unora ca Serapion, Antifon, Filocorus, Artemon ori Fulgenţiu. Sînt amăgiri. Nici în pielea de pe umărul stîng al crocodilului să nu crezi şi nici în cameleon (cu toată cinstea pe care o datorăm bătrînului Democrit). Nici în piatra de Bactriana, căreia i se mai spune şi *eumetridă.* Nici în cornul lui Hamon, cum numesc egiptenii acea nestemată de culoarea aurului, răsucită în felul unui corn de berbec, cum e fruntea lui Jupiter Hamonitul. (Spun unii, că purtînd asupra ta o asemenea piatră, visurile îţi vor fi mai lămurite şi mai adevărate decît prevestirile oricărui oracol ceresc.) Mai adevărate îmi par cele ce-au scris Homer şi Virgiliu despre cele două porţi pe care le-ai amintit, punîndu-te sub ocrotirea lor. Poarta cea dintîi e de fildeş şi prin ea pătrund visurile tulburi, nelămurite şi amăgitoare, deoarece prin ivoriu, oricît de subţiat ar fi, văzul nu pătrunde. Cealaltă poartă e făcută din aşchii subţiri de corn şi prin ea trec visurile limpezi şi adevărate, fiindcă, prin ţesătura lor luminoasă şi străvezie ca unghia, se zăresc lămurit şi fără greş, toate lucrurile.

— Vrei să spui, a încheiat fratele Ioan (care se găsea de faţă) că visurile unui încornorat, cum o să fie Panurge cu ajutorul lui Dumnezeu şi al nevestei, sînt totdeauna drepte şi adevărate?

CAPITOLUL XIV

Visul lui Panurge şi tîlcul acestui vis

A doua zi, către ceasurile şapte de dimineaţă, Panurge i s-a înfăţişat lui Pantagruel. Se mai aflau acolo Epistemon, fratele Ioan, Ponocrat, Eudemon, Carpalim şi alţii, care, văzîndu-l pe Panurge intrînd, i-au spus lui Pantagruel:

— Iată pe visătorul nostru de visuri!

— Aceste cuvinte, a adăugat Epistemon, au fost odată la mare preţ

şi au fost vîndute scump fiilor lui Iacob.

Panurge a răspuns:

— Mai bine îl visam pe Guillot, birtaşul din Amiens! Am visat multe şi de toate, dar n-am priceput nimic. Se făcea că aveam o femeie tinerică, plăcută şi chipeşă pe cît se poate, care mă îngrijea şi mă răsfăţa ca pe un prunc. N-a fost de cînd lumea, un bărbat mai bucuros şi mai mulţumit decît mine. Mă mîngîia, mă giugiulea, mă săruta, mă pieptăna, şi din joacă cum glumea, două corniţe îmi făcea şi fruntea mi-o împodobea. O rugam rîzînd, să mi le pună deasupra sprîncenelor, să le pipăi mai bine şi să le răsucesc frumos, nu cumva să rîdă Momus de ele, cum a rîs de coarnele boului. Ştrengărită, nepăsătoare la rugăminţile mele, mi le potrivea tot mai sus. Ceea ce îmi pare ciudat, e că nu simţeam nici o durere. Puţin după aceasta, nu ştiu cum s-a făcut, că m-am preschimbat într-o tamburină, iar ea în cucuvaie. În aceeaşi clipă m-am trezit din somn şi am sărit în picioare, zăpăcit, aiurit şi destul de necăjit. V-am pus dinainte tava cu visuri: poftă bună! Rumegaţi-le cum ştiţi. Hai la masă, meştere Carpalim!

— Oricît de puţină pricepere aş avea în tălmăcirea visurilor, a spus Pantagruel, eu aş crede că nevasta nu-ţi va pune coarne văzute, ca cele pe care le poartă satirii; ci, nesocotind credinţa ce-o datorează soţului, se va da altuia şi te va înşela. În privinţa aceasta, crede-mă, Artemidor vorbeşte lămurit. Nu te vei preschimba în tamburină, nici ea în cucuvaie, ci te va bate ca pe-o tobă şi te va fura, după cum e năravul cucuvaielor. Şi iată că visul ce-ai visat se potriveşte aidoma cu prevestirile cărţii lui Virgiliu. Vei fi înşelat, bătut şi furat.

Fratele Ioan a sărit şi el:

— Adevărat a grăit! Nevastă-ta, cu voie de la Dumnezeu, te va înşela şi vei purta cu cinste o pereche minunată de coarne. Hei! Hei! Uite-l pe seniorul de Cornibus! Domnul să te aibă în paza lui! Să ţii o predică frumoasă, iar eu îţi făgăduiesc să umblu cu căldăruşa printre credincioşi.

— Dimpotrivă, a spus Panurge, visul îmi arată că însurîndu-mă voi avea parte numai de bucurii, iar asupra mea se va revărsa cornul belşugului. Ai pomenit despre coarnele satirilor? *Amen, amen, fiat, fiatur, ad differentiam papae.*[144] Asemenea satirilor, voi fi gata oricînd şi neostenit în dragoste, ceea ce mulţi doresc, dar puţini sînt cei învrednicіţi de pronia cerească. Aşadar, avînd ceea ce le lipseşte bărbaţilor înşelaţi, nu voi purta coarne niciodată. De ce umblă să cerşească săracii? Fiindcă n-au acasă cu ce să-şi umple traista. De ce iese lupul din pădure? Să vîneze carnea pe care o rîvneşte. Şi ce anume le îndeamnă pe femei să calce alături? E de prisos să vă mai spun. Mărturie stau toţi aprozii, judecătorii, advocaţii, preşedinţii şi tîlcuitorii preacinstitelor paragrafe de *Frigidis et Maleficiatis.*

Iertaţi-mă dacă o fi altminteri, dar eu cred că aţi căzut în greşeală,

luînd coarnele drept o podoabă a bărbatului înşelat. Diana nu le purta pe frunte, în chip de crai-nou? Şi nu se poate spune că o înşela bărbatul, fiindcă n-a fost măritată niciclnd. Nu răstălmăciţi vorbele, dacă nu vreţi s-o păţiţi ca Acteon. Drăgălaşul Bachus poartă şi el coarne. Zeul Pan, Jupiter Hamonitul şi alţii de asemenea. îi înşală nevestele? Să fie Junona o tîrfă? Înseamnă să vorbiţi în *metalepsă*[145], adică daţi cuvintelor un alt înţeles. Cînd spui, de pildă, despre un prunc în faţa părinţilor lui, că e „copil de pripas", sau „de mîna stîngă", înseamnă pe ocolite, dar prea lămurit, că bărbatul e un încornorat, iar nevastă-sa o deşănţată.

Aşadar, iată ce zic eu. Coarnele pe care mi le răsucea femeia mea, erau semnele belşugului şi ale tuturor bunătăţilor! Despre aceasta n-am nici o îndoială. Cît priveşte tamburina, ea înseamnă că voi fi vesel ca o urare de nuntă, mereu cîntînd, jucînd şi chiuind. Voi fi un bărbat fericit. Iar nevastă-mea va fi nostimă şi cu picăţele, ca un pui de cucuvea.

Cine se-ndoieşte
Să piară hoţeşte
În spînzurătoare,
Iarna viitoare!

— Am înţeles, a spus Pantagruel, dar mă gîndesc din nou la visul ce ni l-ai povestit. La început te simţiseşi fără griji, răsfăţat şi fericit, apoi te-ai trezit din somn, mînios şi supărat, aşa-i?

— Da, a răspuns Panurge, fiindcă m-am culcat cu burta goală.

— O să se lase cu necaz şi cu supărare, după cît se vede. Ar trebui să ştii, că visul din care te trezeşti tresărind, furios şi speriat, nu înseamnă şi nu prevesteşte a bine. Arată boală lungă şi grea, racilă încuibată în miezul măruntaielor, primejdioasă, ascunsă şi rău-mirositoare. În timpul somnului, cînd după toate legile doftoricescului meşteşug, se îndeplineşte mai în voie lucrarea mistuirii, boala prinde putere şi iese la iveală. Frămîntarea ei îţi tulbură odihna, iar simţurile stîrnite suferă şi caută apărare. O vorbă înţeleaptă spune, că nu-i bine să răscoleşti un cuib de viespi, nici să tulburi apa mlaştinii, nici să trezeşti din somn leul care doarme. Visul nu prevesteşte a bine, fiindcă de cîte ori în somn sufletul omului presimte nenorocirea care îl aşteaptă, năpasta nu întîrzie să se arate, cu tot alaiul ei de supărări. Astfel a fost visul de spaimă al Hecubei şi aşa a visat Euridice, nevasta lui Orfeu, despre care Enius ne spune că s-a trezit din somn înfricoşată. Hecuba, după pieirea lui Priam, şi-a visat copiii ucişi, iar ţara ei nimicită. Euridice, la puţină vreme după visul ei, s-a sfîrşit de-o moarte tristă. Tot astfel Enea, visînd că vorbeşte cu umbra lui Hector, s-a trezit din somn buimac şi săgetat de spaimă; în noaptea aceea

căzuse Troia, prădată şi mistuită de flăcări. Altă dată i-au apărut în vis zeii ocrotitori ai neamului său, penaţii, iar el s-a smuls din somn, îngrozit; a doua zi a avut de înfruntat pe mare o furtună cumplită. Turnus, aţîţat de o arătare a furiilor din infern să pornească război împotriva lui Enea, s-a deşteptat cuprins de o aprigă mînie, iar după îndelungate deznădejdi a fost ucis de acelaşi Enea. Aş putea să mai amintesc alte o mie de pilde. Vorbeam despre Enea. Fabius Pictor spune, că toate cîte i s-au întîmplat în viaţă, ca şi cele pe care le-a întreprins el însuşi, n-au fost decît prevestiri ale unui vis pe care îl avusese. Judecata minţii întăreşte temeinicia acestor pilde. Somnul şi odihna sînt daruri şi îngăduinţe ale cerului, cum ne învaţă filozofii şi ne încredinţează poeţii:

Ceasul fericit cînd somnul, dar al cerurilor, dulce,
Omului trudit i-aşterne patul moale, să se culce.

Sfîrşindu-se însă în mînie şi supărare această dulce odihnă, numai jale şi nenorocire vor urma după trezire. Căci odihna va fi neodihnă şi darul va fi în zadar, nu de la zei venind, ci de la diavolul însuşi. Aşa cum un gospodar, aşezîndu-se la o masă îmbelşugată şi cu poftă mîncînd, s-a ridicat deodată speriat, lăsînd bucatele abia începute şi luînd-o la fugă. Dacă n-ai cunoaşte pricina acestei spaime, ai rămîne mirat. Ce s-a întîmplat însă? Slugile dăduseră buzna în odaie, strigînd că arde casa; hoţii tăbărîseră în curte şi copiii ţipau că îi omoară. Atunci omul şi-a lăsat prînzul şi a sărit să dea porunci şi să se apere. Îmi amintesc, că masoreţii şi cabaliştii, tîlcuitorii *Sfintelor Scripturi,* învăţîndu-ne cum am putea ajunge să cunoaştem adevărul cu privire la prevestirile îngerilor (fiindcă de multe ori geniul răului ia înfăţişarea unui arhanghel al luminii), ne arată că deosebirea dintre ei e aceasta: îngerul bun şi mîngîietor ne înfricoşează la început pentru a ne dărui după aceea liniştea şi mulţumirea, pe cînd îngerul viclean şi ispititor, mai întîi ne încîntă, ca să ne lase apoi tulburaţi, înrăiţi şi nefericiţi!

CAPITOLUL XV

Apărarea lui Panurge şi cabala mănăstirească despre afumături

— Dumnezeu să aibă în paza lui pe cei ce bine văd, dar nu aud, a spus Panurge. De văzut vă văd, dar nu vă aud, nici nu înţeleg ce spuneţi. Cînd flămînzeşti, n-ai timp de poveşti. Doamne, Doamne, îmi vine să urlu de foame! M-am silit şi m-am anevoit peste puteri. Nici

cel mai isteţ coţcar din lume n-o să mă facă să mă mai apuc de visuri, pînă la anul. Ei drăcie cu pălărie! S-a mai pomenit aşa ceva vreodată, să rămîn nemîncat? Frate Ioane, hai la masă! După ce m-am săturat bine la prînz şi mi-e burta plină-plinuţă, aş mai putea, la nevoie, să nu pun nimic în gură, pînă spre seară; dar să mă culc fără să cinez, nu se poate! Ptiu, drace! Asta-i ruşinea ruşinilor! Ziua i-a fost lăsată omului să-şi vadă de treburi, să umble şi să robotească, iar pentru înlesnirea lucrărilor sale i-a fost pusă la îndemînă lumina vie şi limpede a soarelui. Amurgul coboară şi-o stinge cu-ncetul, şoptind pe-ndelete: „Băiete, ai fost de ispravă şi îndestul te-ai trudit". Ceasurile muncii se încheie cu noaptea, iar omul se-aşază tihnit să-şi întremeze puterea, cu pîine bună, cu mîncare bună şi cu vin bun. Iar după cîteva clipe de răgaz se lasă somnului, ca a doua zi de dimineaţă, bucuros şi sprinten, să-şi ducă munca lui mai departe. Aşa fac şi şoimarii: după ce şi-au săturat zburătoarele, nu le aruncă asupra vînatului cu guşa plină, ci le dau răgaz să-şi mistuie hrana. De aceea, papa cel înţelept, care a rînduit posturile, ne-a poruncit să ajunăm pînă la al patrulea pătrar al zilei, după care ni-e îngăduit a ne ospăta în voie.

În vremile de demult, oamenii prînzeau mai rar, afară bineînţeles de popi şi de călugări, care nici altminteri nu au altă treabă; pentru ei orice zi e sărbătoare şi trec, cum spune zicătoarea mănăstirească, de*missa admensam,* de la slujbă la drujbă. Nu lasă să se răcească bucatele, pînă vine stareţul; îl aşteaptă mestecînd. Să vie cînd o pofti; n-or să-şi strice, de hatîrul lui, obiceiurile! În schimb, seara, toată lumea se aşeza la masă, în afară de cîţiva zăpăciţi, cu gîndul aiurea. Cinau, fiindcă vorba *caena* înseamnă un lucru de obşte, împărtăşit de toţi. Toate acestea îţi sînt cunoscute, frate Ioane. Hai la masă, prietene, să ne ospătăm! Dracul să mă ia, latră cîinele foamei în mine! Am să-i dau să înfulice o strachină cu ciorbă, să-l potolesc, cum a făcut Sibila cu Cerber. Ţie ştiu că-ţi place zeama de legume noi; eu mă dau în vînt după o ciorbă cu bucăţele de arător, afumat cu nouă rugăciuni şi dreasă cu foi de dafin.

— Am priceput, a răspuns fratele Ioan. Vorbirea ta cu subînţelesuri ai ciugulit-o din bucătăria noastră călugărească. Arătorul e un bou care a tras la plug; afumat în nouă rugăciuni înseamnă că s-a frăgezit de ajuns. Pe vremea mea, cucernicii părinţi ai bisericii, urmînd o veche rînduială a Cabalei, nescrisă, ci trecută din mînă în mînă de-a lungul anilor, cînd se sculau pentru utrenie, se pregăteau sufleteşte înainte de slujbă cu o deosebită grijă. Umblau la umblătoare, scuipau în scuipătoare, tuşeau în tuşitoare, se scăldau în scăldătoare, căscau în căscătoare şi vorbeau în vorbitoare, ca nimic necurat şi nici o spurcăciune să nu rămînă în cugetul lor, mergînd la biserică, îndeplinindu-le pe acestea, intrau cu smerenie în sfîntul paraclis (cum se numea, în graiul lor de taină, bucătăria) şi, cu toată evlavia, aveau

grijă să fie puse la fiert, fără întîrziere, bucatele pentru prînzul fraţilor, întru Domnul Isus Cristos monahi. Nu pregetau să aprindă ei înşişi focul sub cratiţa cea mare. Şi fiindcă, după cum se ştie, utrenia are nouă rugăciuni; cu cît cucernicii monahi se sculau mai de dimineaţă, cu atît, bolborosind buchiile, pofta de mîncare le sporea şi setea li se lămurea, cu mult mai bine decît în timpul slujbelor numai cu una sau două rugăciuni. Şi cu cît se sculau mai devreme cu atît puneau mîncarea la foc mai degrabă.

Mult la foc stătea, bine se frigea; Bine se frigea, mult se frăgezea.

... Dinţii nu-i tocea, pe limbă se topea şi uşor se mistuia. Gîndul cel dintîi, ca şi ţinta cea din urmă a ziditorului a fost, ca omul să nu mănînce pentru a trăi, ci să trăiască pentru a mînca, întrucît pe lumea aceasta numai o viaţă are. Panurge, hai la masă!

— Te-am ascultat cu toată luarea-aminte, berbec mănăstiresc şi cabalistic, a spus Panurge. Ai socotit după socotelile mele. Capetele şi dobînda le iert; mă mulţumesc cu frumoasa cuvîntare ce-ai ţinut despre tainele bucătăriei şi ale cabalei mănăstireşti. Hai, Carpalim! Frate Ioane, bîrneţul pîntecului meu, să mergem la masă! Bunii mei seniori, la revedere. Visurile mi-au făcut sete. Să mergem!

Abia rosti Panurge aceste cuvinte, cînd Epistemon s-a pornit să vorbească:

— E un lucru prea obişnuit şi la îndemîna oricui, să tălmăcească şi să prezică nenorocirile altora. Mai puţini sînt aceia care îşi prezic şi îşi tălmăcesc propria lor nefericire. Aşa m-a lămurit cu înţelepciune pilda lui Esop, care zicea că fiecare dintre noi se naşte cu o desagă pe umăr: în traista dinainte îngrămădim cusururile şi nevoile altora, ca să le avem necontenit sub ochi, iar în traista dinapoi nevoile şi cusururile noastre, ca noi nici să nu le vedem, nici să nu le auzim, ci să le audă şi să le vadă numai aceia pe care cerul i-a învrednicit cu harul lui.

CAPITOLUL XVI

Cum l-a sfătuit Pantagruel pe Panurge să întrebe pe ghicitoarea din Panzust

După cîtva timp, Pantagruel a chemat la el pe Panurge şi i-a spus:

— Dragostea pe care ţi-o port mai de mult, şi care de atunci a crescut, mă îndeamnă să mă gîndesc la binele şi la folosul tău. Iată ce-am chibzuit. Am auzit vorbindu-se, că la Panzust, în apropiere de Croulay, s-ar afla o ghicitoare dibace, care prezice viitorul fără greş. Ia cu tine pe Epistemon şi du-te de vezi ce-ţi va spune.

— E, de bună seamă, o babă mincinoasă. O scorpie şi o strigoaică. Bănuiesc acest lucru, fiindcă prin partea locului, după cîte ştiu, s-au

ivit mai multe vrăjitoare decît au fost pe vremuri în Tesalia. Nu m-aş duce bucuros, căci e o faptă neîngăduită, pe care legea lui Moise o osîndeşte.

— Noi nu sîntem evrei, a răspuns Pantagruel, şi nici nu-i dovedit că baba aceea ar fi o vrăjitoare. Vom vorbi despre toate mai cu temei după întoarcerea voastră. Putem noi să ştim, dacă nu-i cumva a unsprezecea Sibilă sau o altă Casandră? Şi chiar de n-ar fi o Sibilă, nici vrednică de a purta acest nume, zic: ce vei pierde, sfătuindu-te cu ea despre nedumerirea în care te afli, cîtă vreme, oricum, mai multe ştie şi înţelege decît alţii sau decît altele? Totdeauna ai de învăţat ceva

Dintr-o oală,
Dintr-o cizmă goală
Şi-o vorbă cu rost
De la unul prost.

Amintiţi-vă că Alexandru cel Mare, după ce biruise pe regele Darius, la Arabela, fiind de faţă toţi satrapii lui, n-a voit să asculte sfatul unuia, care ceruse să-i vorbească; iar după aceea nespus de rău i-a părut, dar zadarnic. Cuprinzînd ţara Perşilor şi afîndu-se departe de Macedonia, regatul pe care îl moştenise, ar fi dorit să găsească un mijloc, prin care să primească veşti de-acasă; nu era uşor, atît din pricina drumului lung, cît şi a apelor, a munţilor şi a pustiurilor, pe care călătorul trebuia să le străbată. Pe cînd se frămînta astfel, tulburat de acele gînduri şi griji însemnate - căci în lipsa lui se putea înstăpîni un alt rege dintr-un alt neam, fără ca el să prindă de veste şi să se apere - iată că s-a înfăţişat înaintea lui un om din Sidon, un negustor cu ştiinţă de carte şi chibzuit, dar cam ponosit şi nu prea arătos la chip, spunînd că a găsit mijlocul şi calea, prin care vestea despre biruinţa lui Alexandru să ajungă în Macedonia şi Egipt, în trei zile. Regele a socotit această făgăduială atît de îndrăzneaţă şi lipsită de temei, încît nici nu l-a lăsat pe negustor să vorbească, dîndu-i poruncă să plece. Ce-ar fi pierdut, dacă l-ar fi ascultat, şi ascultîndu-l ar fi aflat ce născocise negustorul? Ce pagubă ar fi avut şi ce primejdie l-ar fi ameninţat, dacă ar fi stat să cunoască mijlocul pe care acela spunea că l-a găsit? Natura l-a înzestrat pe om cu urechi mereu deschise, cărora nu le-a pus dinainte perdele, cum le-a pus ochilor, şi nici nu i le-a ascuns, cum a ascuns limba şi alte părţi ale trupului. De ce? Pentru ca necontenit să fie în măsură de a auzi şi a cunoaşte ceea ce se petrece în jurul lui, fiind auzul dintre simţuri cel care ne serveşte cu mai multă credinţă. Mă întorc şi zic: poate că omul acela era un trimis al cerului, aşa cum fusese Rafael, care l-a vestit pe Tobie. Cu prea multă uşurătate l-a izgonit şi mult s-a căit după aceea.

— Frumos ai grăit, a răspuns Epistemon, dar eu unul nicicînd nu mă

voi îndupleca să cer sfat şi îndrumare de la o femeie, şi mai ales de la una trăitoare în acele locuri deocheate.

— Eu, dimpotrivă, a spus Panurge, bucuros cer sfatul femeilor, cu deosebire al celor bătrîne. De cîte ori le-am ascultat, am avut un scaun minunat.

Eu nu spun că n-ar fi curate, ci sînt, ca Junona, preacurate; nu sînt neveste nevestitoare, ci bineprevestitoare, cu îndemnuri bune şi folositoare. Martor îmi sînt Pitagora, Socrate, Empedocle şi meşterul nostru Ortuinus. Nu găsesc destule cuvinte de laudă pentru vechea datină a germanilor, care preţuiau ca pe un altar şi primeau cu cinste mare povaţa bătrînelor; după sfaturile şi îndrumările lor bine primite, numai folos şi belşug culegeau. Aşa au fost, pe vremea lui Vespasian, bătrîna Aurinia şi buna maică Veleda. Vă rog să mă credeţi, că femeile bătrîne sînt pline de însuşiri prearăcitoare, vreau să spun prorocitoare. Să mergem! Dumnezeu să ne aibă în paza lui. Rămas bun, frate Ioane, şi să ai grijă de nădragii mei.

— Bine, s-a înduplecat Epistemon, te voi însoţi, dar te vestesc că dacă baba umblă cu vrăji şi cu descîntece, acolo te las şi n-ai să mă mai vezi!

CAPITOLUL XVII

Cum i-a vorbit Panurge ghicitoarei din Panzust

Au umblat cei doi, cale de trei zile. A treia zi, pe coasta unui munte, la poalele unei păduri mari de castani, au zărit înaintea lor casa ghicitoarei. Era o colibă prăpădită, cu pereţii afumaţi, gospodărie săracă. Au pătruns înăuntru fără greutate.

— Ei, drăcia dracului! a strigat Epistemon. Marele filozof al întunecimilor, Heraclit, intrînd o dată într-o asemenea cocioabă, n-a pregetat a spune învăţăceilor lui, că zeii se simt tot atît de bine într-un bordei, ca şi în oricare palat al plăcerilor şi al desfătării. Aşa trebuie să fi arătat la faţă coliba în care faimoasa Hecala l-a primit cu bucurie pe tînărul Teseu; la fel aceea a lui Hireus ori Eunopion, în care unii ca Jupiter, Neptun şi Mercur au binevoit să intre, cerînd de mîncare şi adăpost pentru noapte; iar cînd a fost să plătească, drept mulţumire l-au făurit pe Orion.

Într-un colţ după sobă au văzut-o pe babă.

— E o sibilă adevărată, aşa cum a zugrăvit-o Homer, a spus Epistemon.

Bătrîna era puţintică la trup, înfăşurată în zdrenţe şi topită de nemîncare: ştirbă, cocoşată, urduroasă, mucoasă, rebegită. Păzea o ciorbă de varză verde, în care pusese la fiert şoricul unui crîmpei de

slănină rîncedă, un os cu măduvă şi cîteva fărîme de carne.

— Ne-am ars! a spus Epistemon. Am nimerit-o rău, nu ne vom alege cu nici o profeţie. N-am adus cu noi creanga de aur a lui Virgiliu!

— Am avut grijă, a răspuns Panurge. O port în tolba mea, într-o vergea de aur greu, împreună cu cîţiva galbeni veseli şi lucitori.

Panurge s-a ploconit în faţa babei şi i-a pus dinainte şase limbi afumate de viţel, o oală de unt cu cuşcuş, un ulcior cu vin şi o fudulie de berbec, plină cu bani de aur noi. Făcînd încă o plecăciune, i-a vîrît în degetul mijlociu un inel de aur, în care era încrustată o piatră de mare preţ. Apoi în puţine cuvinte i-a arătat pricina pentru care venise, rugînd-o să-i spună sfatul şi prezicerile ei despre soarta însurătorii pe care o plănuia.

Baba a rămas o bucată de vreme cufundată în tăcere, adînc cugetînd şi din cei trei dinţi ai ei mestecînd; după care, a luat în mînă trei fusuri vechi; le-a sucit şi le-a răsucit între degete, în felurite feluri; pe urmă le-a încercat vîrfurile: pe cel mai ascuţit l-a păstrat, iar pe celelalte două le-a aruncat sub o piuă cu mei. Trecînd la vîrtelniţă, a învîrtit-o de nouă ori; a noua oară a privit cu luare-aminte mişcarea spiţelor, aşteptînd în linişte să se oprească roata.

Şi-a scos din picioare unul din galenţi, şi-a pus şorţul în cap, ca popii patrafirul cînd slujesc leturghia, şi şi-a legat sub bărbie o basma vărgată. Astfel îmbrobodită a tras o duşcă din ulciorul pe care i-l adusese Panurge, a scos trei bani de aur din fudulia de berbec şi i-a pus în trei coji de nucă, pe care le-a înşirat pe fundul unei oale cu fulgi. A tras de trei ori cu mătura prin odaie, a aruncat în foc jumătate dintr-un fir de iarbă-neagră şi o ramură întreagă de dafin uscat, privind în tăcere cum ard. Ardeau fără să pîrîie şi fără să trosnească. Baba a scos un ţipăt înfricoşat şi a început să mormăie între dinţi un cîntec într-un grai barbar, cu sunete atît de ciudate, încît Panurge i-a spus lui Epistemon:

— Fereşte-mă, Doamne! Vezi-mă cum tremur, mi-e teamă că m-a vrăjit; vorbeşte într-o limbă păgînă! Uită-te, parcă a crescut cu patru palme, cînd şi-a pus şorţul în cap. De ce-o fi tremurînd aşa din buze? Scutură din umeri şi mestecă din fălci, ca o maimuţă cînd mănîncă nuci. Urechile îmi vîjîie, îmi pare că aud strigătele Proserpinei... Vin diavolii peste noi! Ah, ce urîte dobitoace! Să fugim! Sfinte Dumnezeule, mor de frică! Nu-mi plac dracii. Au obiceiul să facă glume proaste. Să fugim! Rămîi sănătoasă, coană mare, mulţumesc foarte mult pentru bunătatea dumitale. Nu mă mai însor, mi-am mutat gîndul.

Se pregătea să părăsească bordeiul, dar baba i-a luat-o înainte şi, ţinînd fusul în mînă, s-a îndreptat spre un petic de grădină din spatele casei. Era acolo un sicomor bătrîn, pe care l-a scuturat de trei ori. A cules, din frunzele care cădeau, opt, şi a scris pe ele cu vîrfui fusului

cîteva rînduri scurte, apoi le-a lăsat să le poarte vîntul, spunînd:

— Du-te şi le culege, dacă vrei. Găseşte-le, dacă poţi. Soarta însurătorii tale e scrisă pe faţa lor.

Spunînd aceste vorbe, s-a întors în coliba ei şi, ajungînd în pragul uşii, şi-a ridicat fustele şi cămaşa pînă la subsuori, arătîndu-şi dosul. Panurge, văzînd-o, i-a spus lui Epistemon:

— Ptiu, drace! Uite ghiocul ghicitoarei!

Dar baba a închis repede uşa în urma ei şi s-a făcut nevăzută.

Cei doi au alergat după frunze să le prindă, adunîndu-le de pe jos cu destulă anevoinţă, căci vîntul le risipise prin stufişurile din vale. Le-au înşirat una lîngă alta şi au găsit această profeţie, în opt stihuri:

Te va scutura
Ca pe boabe pline;
Va rămîne grea,
Însă nu cu tine.
O să ţi se-ascundă,
Pupîndu-te-n bot,
Şi-o să mi te tundă,
Însă nu de tot.

CAPITOLUL XVIII

Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip felurit stihurile ghicitoarei

După ce au adunat frunzele de pe jos, Epistemon şi Panurge s-au întors la curţile lui Pantagruel, pe jumătate bucuroşi, pe jumătate supăraţi. Bucuroşi de întoarcere şi supăraţi din pricina drumului înglodat, plin de pietre şi părăsit. Povestindu-i lui Pantagruel cele păţite şi vorbindu-i despre purtarea ciudată a babei, i-au pus dinainte frunzele de sicomor, pe care cu trăsături subţiri erau scrise stihurile. Pantagruel le-a citit şi i-a spus lui Panurge, oftînd:

— Soarta ţi s-a lămurit. Prevestirea ghicitoarei din Panzust întăreşte întru totul ceea ce au spus deopotrivă hexametrii lui Virgiliu şi visul pe care l-ai avut. Nevastă-ta necinste îţi va purta; te va înşela şi se va da altuia, cu care va rămîne grea; îţi va fura o parte din avut, te va bate şi-ţi va frînge oasele.

— Te pricepi în tălmăcirea profeţiilor, cum ştie să citească mîţa în calendar, a spus Panurge. Te rog să mă ierţi că ţi-o spun, dar prea rău m-ai supărat. Adevărul-adevărat e altul. Iată înţelesul acelor cuvinte. Baba zice aşa: După cum nu ajungi la boabe dacă nu scuturi păstăile, tot astfel bărbăţia şi vrednicia mea nu vor ieşi la lumină decît

însurîndu-mă. De cîte ori nu te-am auzit spunînd, că pe om numai cînd îl pui la treabă îl cunoşti, şi numai îndeplinirea unei slujbe scoate la iveală ce-i în burta lui, arătîndu-ţi cît preţuieşte. Altminteri însuşirile lui rămîn nevăzute ca, în păstaia lor, boabele pline. Acesta e tîlcul celor două stihuri dintîi.

Celelalte două spun, că femeia mea va rămîne grea (dăruindu-mi cea mai mare fericire în căsnicie), dar *nu cu mine.* Ei, Doamne iartă-mă, mai lămurit nici nu se poate! Va rămîne grea cu un copilaş dolofan, pe care îl va naşte spre bucuria mea. Mititelul de el, mi-e drag de pe acum! N-o să fie supărare ori necaz, care să nu-mi treacă văzîndu-l cum zburdă şi auzindu-l cum gungureşte în graiul lui copilăresc! Binecuvîntată să fie baba! Am să-i fac o leafă bună la Salmigondin, nu întîmplătoare ca a diacilor nepricopsiţi, ci statornică şi aşezată, ca a doftorilor mari şi a dascălilor învăţaţi. Cum adică? Aţi vrea ca nevastă-mea să mă poarte pe mine însumi în pîntecele ei? Să mă zămisleascâ şi să-mi dea naştere ca unui al doilea Bachus? Acela da, a venit pe lume de două ori, născut şi renăscut, ca Hipolit şi Proteu; o dată de Tetis şi a doua oară de mama filozofului Apolo. (Aşa au fost cele două Palicii de lîngă apa Simethosuhii din Sicilia.) Nevasta lui Bachus l-a purtat în pîntece pe soţul ei, reînnoind vechea *palintochie*[146] a megarienilor şi *palingeneza*[147]lui Democrit. E o erezie! Nici nu vreau să aud vorbindu-se despre ea! A treia pereche de stihuri zice: Ţi se *va ascunde, pupîndu-te în bot.* Dumneavoastră le tălmăciţi aşa, că mă va prinde în mrejele dragostei spre a mă fura. Mie vorbele îmi plac, dar în alt înţeles. Poate că prietenia pe care mi-o purtaţi vă face să vedeţi lucrurile de-a-ndoaselea, uitînd că iubirea adevărată, cum spun scriitorii, nu-i lipsită de teamă şi de ascunzişuri. Voi înşivă (precum socot) cînd vorbiţi despre furtişag, s-ar cuveni să vă gîndiţi ca poeţii latini şi cei mai vechi, la dulcele frupt al dragostei, care în taină şi pe furiş se culege, după cum Venus însăşi doreşte. Mai staţi să întrebaţi pentru ce? Fiindcă trebşoara aceea, săvîrşită pe negîndite, hoţeşte, între două uşi, sub o scară, după o perdea sau pe un butuc răsturnat, mai multă plăcere îi face zeiţei din Cipru, decît în văzul lumii la lumina zilei, sub un polog străveziu, între perdele aurite, cu burta plină şi cu răgazuri îndelungi, vînturînd un evantaliu de mătase sau gonind muştele cu un pămătuf de pene, pe cînd iubita se scobeşte în dinţi cu un pai smuls din saltea. Aţi vrea să mai spuneţi, că mă va fura pupîndu-mă în bot, cum sorbi stridiile, sau cum femeile din Cilicia (după spusa lui Dioscorid) culeg seminţele de rodie? Mare greşeală! Cine fură, nu pupă! Înhaţă! Pune mîna, nu umblă cu dulceţuri! Stihurile din urmă spun că nevastă-mea mă va tunde, dar nu chiar de tot. Ce grijă drăgălaşă pentru chica mea! Dumneavoastră tălmăciţi aşa, că mă va bate şi mă va lăsa ca şi mort. Vorbe în vînt! Rogu-vă să vă înălţaţi cu gîndul mai presus de cele pămînteşti şi să

chibzuiţi mai bine asupra marilor taine ale firii.

Singuri căderi în greşeală şi voi înşivă vă osîndiţi, răstălmăcind în chip vinovat prevestirile ghicitoarei înzestrate cu sfîntul duh chiar dacă (să zicem) nevastă-mea, după îndemnul diavolului, ar vrea să-mi joace un renghi şi să mă facă de rîs, punîndu-mi coarne, furîndu-mă şi încercînd să mă bată nu-şi va putea îndeplini gîndul şi nu va merge pînă la capăt: adică nu mă va tunde de tot, ci numai cît trebuie, ca să-mi stea bine. Mă întemeiez pe cele ce mi-a spus o dată fratele Artus, zis Curdefier, într-o luni de dimineaţă, pe cînd mîncam împreună dintr-o strachină cu perişoare. Ploua, dacă mi-aduc bine aminte. Dumnezeu să-l ţie. Cică la începutul lumii, sau nu multă vreme după aceea, femeile, ca să se răzbune pe bărbaţii lor, au uneltit între ele să-i jupoaie de vii, începînd cu ceea ce le plăcea mai mult. O, biată slăbiciune femeiască! Dar, de şase mii de ani încoace, n-au izbutit decît să întoarcă pe dos un te-miri-ce de tot hazul! Aşa înţeleg eu profeţia, că nevastă-mea nu mă va tunde de tot. Mă învoiesc, măria-ta, cu plăcere!

— Dar de ce nu spui, i-a tăiat vorba Epistemon, că baba, văzînd cum arde lemnul în foc fără să trosnească, a ţipat o dată cu glas înspăimîntat? Ştii prea bine, că acesta e un semn de rea prevestire şi de mari nenorociri, cum arată Properţiu, Tibul, Eustaţiu şi atîţia alţii.

— Alţi măgari mai ştii? Nişte dezmetici ca toţi poeţii şi nişte zănatici ca toţi filozofii; cu mintea plină de aiureli, ca şi poezia şi filozofia lor.

CAPITOLUL XIX

Cum l-a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui mut

Pantagruel a tăcut cîtva timp, cufundat într-o adîncă gîndire, apoi i-a spus lui Panurge:

— Ai căzut în ispita duhului celui rău, dar ascultă. Am citit că în vremile de demult, prevestirile cele mai drepte şi mai adevărate nu se scriau şi nici prin viu grai nu se rosteau. Se înşelau de multe ori chiar aceia care păreau a fi mai pătrunzători şi mai isteţi: greşeau, fie din pricina cuvintelor nelămurite şi cu două înţelesuri, fie din pricina unor răspunsuri prea scurte. Oracolul cel mai adevărat şi mai drept era socotit cel arătat prin semne. Aşa credea şi Heraclit. Aşa profeţea Jupiter din Amon şi Apolo printre asirieni.

Aceştia şi-l închipuiau cu o barbă lungă, înveşmîntat ca un bătrîn împovărat de ani, iar nu gol, tînăr şi fără barbă, ca grecii. Să folosim deci acest mijloc şi să cerem prin semne sfatul unui mut.

— Mă învoiesc, a răspuns Panurge.

— Dar, a vorbit mai departe Pantagruel, acel mut va trebui să fie şi surd din naştere, căci mutul cel mai nestricat la suflet e acela care nici n-a auzit vreodată.

— Cum vine asta? a întrebat Panurge. Dacă e adevărat, că omul nu începe a vorbi pînă nu aude vorbind pe altul, te-aş pofti să te gîndeşti la o presupunere foarte încurcată. Dar s-o lăsăm baltă. Nu ştii ce-a scris Herodot despre cei doi copii închişi într-o cuşcă la porunca lui Psametic, regele Egiptului, şi crescuţi în cea mai desăvîrşită tăcere? După o trecere de vreme, ei au rostit cuvîntul *becus,* ceea ce în limba frigiană înseamnă „pîine".

— Nimic nu-i adevărat din toate acestea. E o greşeală a spune că graiul ne-a fost dat din fire. Vorbirea s-a născut din voinţa şi buna înţelegere a popoarelor. *Glasurile,* cum le numesc dialecticienii, nu spun nimic de la sine, fără *cuvintele* în care se înveşmîntă gîndirea. Nu fac o asemenea susţinere fără temei. Bartolo povesteşte că pe vremea lui trăia la Euguba un oarecare *messer* Nello Gabrielis, care întîmplător asurzise. Totuşi, după mişcarea buzelor şi prin semne se înţelegea cu orice italian care-i vorbea. Am mai citit în scrisoarea unui cronicar învăţat, că Tiridat, regele Armeniei, a venit la Roma pe timpul lui Neron. Acesta l-a primit cu mare alai şi cu strălucite serbări, pentru a-i cîştiga prietenia statornică faţă de Senatul şi poporul roman. Toate frumuseţile şi minunăţiile oraşului i-au fost arătate şi despre toate a primit lămuriri. La plecare, împăratul l-a încărcat cu daruri de mare preţ, iar pe deasupra l-a rugat să-şi aleagă ce i-a plăcut mai mult din ce-a văzut, făgăduindu-i să-i dea orice îi va cere. Regele i-a cerut un măscărici pe care îl văzuse la teatru. Nu înţelesese nici un cuvînt din ce spunea, dar pricepuse tot, numai din semnele şi strigătele lui. Zicea Tiridat că, avînd sub stăpînirea sa neamuri cu graiuri deosebite, era nevoit să se folosească de tălmaci pentru a le asculta şi a le răspunde. Măscăriciul însă putea să-i înlocuiască pe toţi, căci se pricepea atît de bine să-şi arate gîndurile prin semne, încît parcă degetele lui vorbeau! Totuşi, eu aş zice să alegi un surd din naştere, ca semnele şi mişcările mîinilor lui să fie nemeşteşugite şi fireşti, iar nu ticluite, potrivite dinadins sau prefăcute. Mai rămîne să hotărăşti, dacă vrei să ceri sfatul unui bărbat sau al unei femei.

— Aş alege bucuros o femeie, dar mă tem de două lucruri. Mai întîi că femeile, orice ar vedea şi orice ar gîndi, se duc numaidecît cu închipuirea spre sfintele porţi ale cetăţii Ithyfalusului. Orice semne şi mişcări ale mîinilor ai face, ele cred că e vorba despre o poftire a dulcii împreunări. Tălmăcindu-le pe toate în graiul dragostei, o femeie prea lesne ne-ar putea duce în greşeală. Aminteşte-ţi ce s-a întîmplat la Roma, în al două sute şaizecilea an de la întemeierea ei. Un tînăr patrician a întîlnit pe muntele Celion, o matroană cu numele Verona,

surdă şi mută din naştere. Necunoscînd beteşugul de care suferea, a întrebat-o dacă n-a întîlnit pe drum oarecare senatori? Matroana, neauzind ce-i spunea, şi-a închipuit că-i cere ceea ce, de obicei, un tînăr doreşte de la o femeie. Tot prin semne (care în dragoste sînt mai grăitoare şi mai ispititoare decît vorbele) l-a poftit la ea acasă, unde i-a dat a înţelege, tot pe muteşte, cît de mult îi plăcea să vorbească fără cuvinte. În al doilea rînd, fiindcă femeile nici nu se mai ostenesc să răspundă la semnele pe care li le facem, ci numaidecît se lasă pe spate, voind să ne arate astfel, cît sînt de grăbite să ne fie pe plac. Şi chiar dacă dau întrebărilor noastre un răspuns prin alte semne, acestea sînt atît de deşucheate şi de deşănţate, încît ne dau a înţelege că tot la dragoste le duce gîndul. Ţi-aduci aminte de sora Bucădulce de la mănăstirea Brignole, care, rămînînd grea cu tînărul egumen don Roydimet şi ajungînd ca starea ei să fie ştiută, a fost chemată de maica-stareţă şi mustrată pentru nelegiuirea ce săvîrşise. Păcătoasa s-a dezvinovăţit, spunînd că n-a fost cu învoirea ei, ci fratele Roydimet a luat-o prin silnicie. Stareţa a întrebat-o: - „Nemernico, de ce n-ai strigat? Ţi-am fi sărit în ajutor". Sora a răspuns că n-a îndrăznit să tulbure liniştea dormitorului, unde maicile n-aveau voie să vorbească. - „De ce n-ai făcut un semn măcar, vecinelor tale de pat? a întrebat-o stareţa. - „Le-am făcut semn cu dosul, cît am putut, dar nici una n-a venit să mă scape!" a răspuns sora. - „Şi de ce n-ai venit îndată după aceea să mi te plîngi, arătînd purtarea ticăloasă a siluitorului? Eu, în locul tău, aşa aş fi făcut ca să-mi dovedesc nevinovăţia". Bucădulce a răspuns: - „Fiindcă, temîndu-mă că voi rămîne în păcat cu blestemul cerului asupră-mi şi voi muri pe loc nedezlegată, m-am spovedit părintelui Roydimet, cînd da să plece. Iar părintele, m-a pus să jur întru iertarea păcatului, că nu voi vorbi niciodată despre cele întîmplate. Păcatul meu ar fi fost neasemănat mai mare, dacă aş fi nesocotit taina spovedaniei. Dumnezeu şi îngerii nu m-ar fi iertat. Flăcările cerului ar fi mistuit mănăstirea şi noi toate ne-am fi prăbuşit în adîncul genunei, cu Dathan şi Abiron."

— Acestea nu sînt lucruri de rîs, a spus Pantagruel. Ştiu bine, că orice călugăr mai amarnic se teme să nu calce poruncile lui Dumnezeu, decît rînduielile mănăstirii. Aşadar, te sfătuiesc să alegi un bărbat: pe Nasdecapră, care mi se pare potrivit, fiind surd şi mut din naştere.

CAPITOLUL XX

Cum i-a răspuns Nasdecapră lui Panurge, prin semne

Au trimis, aşadar, după Nasdecapră, care a sosit a doua zi. Panurge l-a întîmpinat cu un viţel gras, o jumătate de porc, două butoaie de vin, un car de grîu şi treizeci de şfanţi mărunţiş. Apoi l-a dus înaintea lui Pantagruel, fiind de faţă toţi slujitorii acestuia.

Panurge i-a făcut surdomutului următorul semn:

A căscat o dată prelung şi, căscînd, a făcut cu degetul cel mare al mîinii drepte la gură forma literii care se cheamă în greceşte *Tau*; aceasta de mai multe ori. Apoi a ridicat privirea spre cer şi a început să învîrtească ochii, ca o capră cînd o apucă durerile facerii. Tuşea şi răsufla adînc. A arătat că-i lipsesc nădragii, a băgat mîna pe sub cămaşă şi s-a plesnit peste coapse, după care a pus genunchiul stîng la pămînt şi a rămas cu braţele încrucişate peste piept.

Nasdecapră l-a privit cu luare-aminte, a ridicat mîna stîngă cu degetele strînse pumn, lăsînd afară degetul cel mare şi arătătorul, apoi a culcat încet o unghie peste cealaltă.

Pantagruel a tălmăcit astfel:

— Am înţeles. Semnul pe care l-a făcut înseamnă căsătorie şi numărul treizeci după tabla lui Pitagora. Te vei însura.

Întorcîndu-se către Nasdecapră, Panurge i-a spus:

— Iubitul meu temnicer, mîna mea cea dreaptă, zbirule, îţi mulţumesc!

Nasdecapră a ridicat din nou în sus mîna stîngă, cu palma întinsă, răsfirînd degetele cît putea mai mult. Pantagruel a spus:

— Vrea să arate şi mai lămurit că te vei însura. Acesta e înţelesul numărului cinci. Nu numai că te vei logodi şi te vei cununa, dar vei trăi cu femeia ta înainte de nuntă. Pitagora spune că numărul 5 însemnează căsătorie, cununie şi împerechere săvîrşită, fiind alcătuit din *3* care e număr-prim nepereche şi din *2,* care e număr-prim pereche, cum sînt femeia şi bărbatul împreunaţi unul cu altul. În Roma de altădată se aprindeau de ziua nunţii cinci lumînări de ceară, şi nu era îngăduit a aprinde mai multe, oricît de bogat ar fi fost neamul celor căsătoriţi. În vremile mai vechi, păgînii chemau asupra celor care se însoţeau ocrotirea a cinci zei sau a unui zeu cu cinci întruchipări deosebite: pe Jupiter, tatăl, pe Junona, ocrotitoarea nunţilor, pe Venus cea frumoasă, pe Pytho, zeiţa vorbirii alese şi pe Diana, pentru uşurarea durerilor facerii.

— Ce băiat de ispravă e Nasdecapră al meu, a spus Panurge. Am să-i dăruiesc o moşie lîngă Cinais şi o moară de vînt la Mirebalais.

Mutul s-a întors spre stînga şi a strănutat o dată cu atîta putere, încît tot trupul i s-a cutremurat.

— Ei drăcia dracului! a strigat Pantagruel. Asta ce mai vrea să zică? E semn rău! Nefericit vei fi în căsnicie! Strănutul (cum ne arată Terpsion) e unul din demonii lui Socrate. Dacă strănuţi spre dreapta, se cheamă că vei izbuti în cele hotărîte, iar ceea ce vei întreprinde, cu

bine vei începe şi vei duce la bun sfîrşit. Dacă strănuţi spre stînga, va fi dimpotrivă.

— De ce alegi totdeauna faţa cea rea a lucrurilor? a spus Panurge. Le vezi pe toate de-a-ndoaselea, ca Davus. Eu unul nu mă las amăgit şi nu cred nici o iotă din acea scriere învechită a prea puţin cititului Terpsion.

— Cu toate acestea, undeva în Cartea a doua *Despre Zei,* Cicero spune la fel, a răspuns Pantagruel.

Panurge s-a întors spre Nasdecapră şi i-a făcut acest semn: Şi-a întors pe dos amîndouă pleoapele, a început să mestece din fălci la stînga şi la dreapta, scoţînd limba afară pe jumătate. Apoi, deschizînd palma mîinii stîngi, cu degetul mijlociu în palmă, a aşezat-o la despicătura nădragilor; iar mîna dreaptă strînsă pumn, cu degetul cel mare în afară, a trecut-o pe subsuoară, pînă deasupra bucilor, pe locul căruia arabii îi spun *al katim*[148]. A făcut această mişcare de nouă ori. A noua oară şi-a îndreptat pleoapele, a contenit cu mestecatul fălcilor, a băgat limba în gură şi, uitîndu-se cruciş spre Nasdecapră, a început să bată din buze ca maimuţele sau ca iepurii cînd mănîncă ovăz înspicat.

Nasdecapră, la rîndul lui, a ridicat palma dreaptă deschisă, a vîrît degetul cel mare, pe jumătate, între degetul mijlociu şi arătător, a întins degetul cel mic şi arătătorul ca pe două coarne şi le-a proptit pe buricul lui Panurge, mişcînd necontenit degetul cel mare. Şi-a plimbat mîna, rînd pe rînd, peste pîntecele, pieptul şi grumazul lui Panurge, apoi pe sub bărbie. I-a băgat degetul cel mare în gură, i-a frecat cu el nasul şi trecînd spre frunte l-a împuns, ca şi cum ar fi voit să-i scoată ochii. Panurge s-a supărat şi a încercat să-l dea la o parte, îmbrîncindu-l. Dar mutul şi-a văzut de treabă, pipăind cu degetul ochii, fruntea şi moţul scufiei lui Panurge. Panurge a strigat:

— Ei, nebunule, dă-mi pace, că te snopesc! Dacă mă mai necăjeşti mult, o să-ţi mut fălcile, mutule!

— Degeaba te răsteşti la el, trandafirule, că e surd, a spus fratele Ioan. Fă-i semn cu o ploaie de pumni în spinare.

— Ce naiba vrea să spună meşterul Aliboron? Mi-a învineţit ochiul, lua-l-ar mama dracului! O să-i dau o porţie de scatoalce cu umplutură de ghionți, să se sature!

Apoi i-a întors spatele, trimiţîndu-i în semn de rămas bun cîteva pîrţuri. Mutul văzînd pe Panurge că vrea să plece, l-a oprit în loc şi i-a făcut semnul acesta:

A lăsat braţul drept cît a putut mai jos, pînă aproape de genunchi şi a închis pumnul, băgînd degetul cel mare între degetul arătător şi cel mijlociu. Şi-a frecat cotul drept cu mîna stîngă şi tot frecîndu-l a ridicat mîna pînă peste cot; apoi a lăsat-o în jos şi iar a ridicat-o de mai multe ori, pînă cînd i-a pus-o lui Panurge sub ochi.

Panurge, ieşindu-şi din fire, s-a repezit cu pumnii asupra mutului, dar dînd cu ochii de Pantagruel, s-a oprit. Pantagruel a spus:

— Dacă numai aceste semne te-au supărat, ce vei face atunci cînd prezicerea lor se va îndeplini? Adevărul iese totdeauna la iveală, ca untdelemnul deasupra apei. Mutul arată şi spune, că te vei însura, vei fi înşelat, bătut şi jefuit.

— De însurat mă voi însura. Atît. Celelalte sînt nişte născociri, pe care nici nu vreau să le iau în seamă. Fă-mi, rogu-te, plăcerea şi crede că n-a fost nicicînd om pe lume, care să aibă la cai şi la femei mai mult noroc decît mi-a fost hărăzit mie.

CAPITOLUL XXI

Cum a cerut Panurge sfatul unui bătrîn cîntăreţ francez, numit Rimanogrobis

— Nu mi-am închipuit niciodată să am de-a face cu un om atît de încăpăţînat, a spus Pantagruel. Nu vrei cu nici un preţ să ieşi dintr-ale tale. Şi totuşi, ca să te lămureşti cumsecade, va trebui să baţi la toate porţile. Iată ce socotesc eu că e bine să faci. Ştii că lebăda, care e pasărea sfîntă a lui Apolo nu cîntă decît în clipa morţii. Îndeosebi cele de pe apa Meandrei din Frigia (spun acestea, fiindcă Elian şi Alexandru Mindius ar fi văzut prin alte părţi lebede care mor fără să cînte). Cîntecul lebedei e aşadar un semn neîndoielnic al sfîrşitului ei apropiat. Nici o lebădă nu moare înainte de a cînta. Aşijderea poeţii (care sînt şi ei ocrotiţi de Apolo), cînd simt că li se apropie clipa din urmă, au darul profeţiei şi pot să prevestească întîmplările viitoare. Am auzit de altminteri, că orice om bătrîn, înainte de a-şi da obştescul sfîrşit, presimte ce se va întîmpla după moartea lui. Mi-aduc aminte că Aristofan spune, în nu ştiu care din comediile lui, că bătrînii au darul ghicirii, ca şi Sibilele. Cînd stai pe malul mării şi priveşti departe pînzele plutind în zare, te rogi în gînd pentru norocoasa întoarcere a corăbierilor şi a călătorilor care înfruntă largul; iar de îndată ce îi vezi apropiindu-se, le faci semn cu mîna, le spui bun sosit şi te bucuri că au ajuns sănătoşi acasă. Tot astfel îngerii, eroii şi duhurile bune (cum spune Plato) cînd văd pe om apropiindu-se de ţărmul nefiinţei, lîngă limanul mîntuirii, al liniştii şi al păcii, departe de frămîntările şi încercările pămînteşti, îi spun bun-venit, îl mîngîie şi îi vorbesc, împărtăşindu-i, cu o clipă mai curînd, însuşirea lor de a vesti ce va să fie. N-am să-ţi vorbesc despre cei vechi, de Isac şi de Iacob, de Patrocle şi de Ahile, de Polimnestra lui Agamemnon şi a Hecubei, de Rodianul pe care îl pomeneşte Posidonios, de Calamus, indianul lui Alexandru cel Mare, şi de atîţia alţii; mă mulţumesc să-ţi aduc aminte

de viteazul cavaler Guillaume de Bellay, fie-iertatul senior din Langey, care a murit pe muntele Tarara în a zecea zi a lunii ianuarie a anului 1543. Cu două-trei ceasuri înainte de a se sfîrşi, ne-a prezis în cuvinte bărbăteşti, cu înţeles limpede şi în deplină linişte, cele ce ne aşteptau în viitor, şi de-atunci s-au întîmplat, după cum e adevărat că în clipa aceea profeţiile lui nu ni se păreau nici ciudate, nici înfricoşătoare, fiindcă nici un semn prevestitor de rău nu întrezăream. Aici, aproape de noi, lîngă Villaumere, trăieşte un om în vîrstă şi poet, numit Rimanogrobis, care a luat de nevastă pe Guramare, mama frumoasei Bazilica. Am auzit că s-ar afla în ultimele ceasuri ale vieţii lui. Să mergem la dînsul şi să-i ascultăm cîntecul. Poate că vei afla de la el ceea ce te frămîntă, iar prin gura lui, Apolo te va lumina.

— Primesc, a spus Panurge. Să ne grăbim, Epistemon, ca nu cumva moartea să ajungă înaintea noastră. Vii cu noi, frate Ioane?

— Viu, de hatîrul tău, porumbelule, a răspuns fratele Ioan, că-mi eşti drag ca lumina ochilor!

Au pornit la drum fără zăbavă şi ajungînd la casa poetului, l-au aflat pe bunul moşneag trăgînd să moară, dar vesel, cu chipul senin şi cu lumină în priviri.

Panurge, dîndu-i bineţe, i-a pus în degetul mijlociu de la mîna stîngă un inel de aur cu un safir mare turcesc, apoi, cum obişnuia Socrate, i-a dăruit un cocoş alb de toată frumuseţea, care a sărit pe pat şi bătînd din aripi a început să cînte cu tot glasul. Panurge l-a rugat pe bătrînul poet să-l asculte şi să-i spună ce gîndeşte despre gîndurile lui de însurătoare.

Rimanogrobis a cerut hîrtie, cerneală şi condei, care i-au fost aduse fără întîrziere. Apoi a scris cele ce urmează:

Însoară-te, nu te-nsura;
Dacă te-nsori, n-ai să greşeşti.
Neînsurat, tot bine eşti.
Să hotărăşti după noroc,
Mergi înainte, stai pe loc,
Aşteaptă dacă te grăbeşti,
Însoară-te, nu te-n...
În post mănîncă de opt ori,
Ia şi desfă ce-ai început,
Fă iar la loc ce-ai desfăcut,
Fii sănătos, trăieşte, mori...
Însoară-te, nu te-n...

Le-a dat aceste stihuri şi le-a spus:

— Mergeţi cu bine, copii. Atotputernicul să vă aibă în paza lui şi să nu-mi mai bateţi capul cu nici un fel de întrebări. Astăzi, în cea din

urmă zi a lunii mai şi a vieţii mele, am dat afară din casă, cu mare trudă şi osteneală, o puzderie de jivine supărătoare, scîrnave şi împuţite, negre, vărgate, roşcate, albe, cenuşii şi pestriţe, care nu mă lăsau să mor în pace, şi, cu înţepături de muscă, împunsături de scorpie şi bîzîit de bondari îmi tulburau gîndurile senine cu care rîzînd mă desfătam, simţind şi preţuind marea fericire pe care bunul Dumnezeu o dăruieşte pe cealaltă lume aleşilor şi credincioşilor lui, acum şi pururea şi-n veacul veacurilor, amin! Feriţi-vă din calea lor şi să nu vă asemănaţi cu ele; nu mă mai plictisiţi şi daţi-mi, vă rog, pace...

CAPITOLUL XXII

Cum a luat Panurge apărarea călugărilor-cerşetori

Părăsind locuinţa lui Rimanogrobis, Panurge a spus, ca şi cum o mare teamă l-ar fi cuprins:

— Doamne sfinte, îmi vine a crede că omul acesta e un eretic! Naiba să mă ia, de n-o fi aşa! L-aţi auzit cum clevetea împotriva călugărilor-cerşetori, şi cum îi vorbea de rău pe iacobini şi pe franciscani, cele două jumătăţi ale lumii creştine, a căror învîrtire girognomică, ca pe două filopendule ale cerurilor, face să se rotească în jurul aceluiaşi punct homocentrical maşina matagrabolică a bisericii romane, de cîte ori se poticneşte în vreo greşeală sau erezie. Ce rău au putut să-i facă sărmanii capuţini şi cordelieri? Nu sînt şi-altminteri destul de urgisiţi, bieţii de ei? Nu sînt afumaţi şi parfumaţi cu destule necazuri, amărîţii mîncători de peşte? Spune după cugetul tău, frate Ioane: curăţitu-s-a el de păcate, şi putea-va trece în lumea drepţilor cu sufletul mîntuit? Nici pomeneală! Moare blestemat, Dumnezeule mare, purtînd în cîrcă o mie de diavoli! Să se apuce el să ponegrească pe vrednicii stîlpi ai bisericii! Asta se cheamă cîntec? Nu pot să-mi viu în fire! E un păcătos, care pîngăreşte credinţa! Simt că înnebunesc! Uf!

— Nu-mi pasă de călugări, nici cît negru sub unghie, a răspuns fratele Ioan. Bîrfesc pe toată lumea, iar lumea le plăteşte cu aceeaşi măsură. Să le fie de bine! Ia arată ce-a scris.

Panurge a citit cu luare-aminte stihurile bătrînului cîntăreţ, apoi a spus:

— Vorbeşte într-aiurea bietul beţiv. Eu îl iert, fiindcă e cu un picior în groapă. Am putea să-i întocmim epitaful. I-am văzut răspunsul şi m-am lămurit buştean. Ascultă, Epistemon, băiete, tu ce-ai priceput? E un sofist, un vorbă-lungă şi un neştiutor. Răspunsurile lui sînt în doi peri: *disjunctive,* cum se zice. Oricum ar ieşi lucrurile, se cheamă că a spus adevărat... măcar pe jumătate. Ce măscărici! Sfîntul Iago de la

Bressuire din aceeaşi spiţă se trăgea.

— Marele ghicitor Tiresias, a răspuns Epistemon, îşi începea toate profeţiile spunînd: „Cele ce îţi voi arăta, se vor întîmpla sau nu se vor întîmpla". Aşa vorbeşte orice proroc chibzuit.

— Şi cu toate acestea, Junona i-a luat vederea.

— Da, a răspuns Epistemon, de necaz că dezlegase mai bine decît ea o întrebare a lui Jupiter.

— Dar, a întors din nou vorba Panurge, ce diavol îl stăpîneşte pe meşterul Rimanogrobis, care fără nici un temei ponegreşte pe preasărmanii şi preafericiţii fraţi iacobini, minoriţi şi franciscani? Sînt foarte supărat din pricina aceasta şi trebuie să v-o spun. A păcătuit greu. Sufletul lui se va duce dracului!

— Nu te înţeleg, a spus Epistemon. La rîndul meu sînt destul de mîhnit, că pui pe seama fraţilor-cerşetori cele ce-a pomenit bunul moşneag despre jivinele negre, vărgate şi celelalte. După judecata mea, el a vrut să arate cu totul altceva. A vorbit limpede şi lămurit despre purici, ploşniţe, păduchi, muşte, ţînţari şi alte gîngănii, care sînt unele negre, altele roşcate, cenuşii, cafenii sau galbene, tot atît de neplăcute, de sîcîitoare şi de plicticoase pentru oamenii sănătoşi ca şi pentru cei bolnavi. Poate că o fi avînd limbrici! Poate că pătimeşte, la mîini şi la picioare, de muşcăturile acelor şopîrle mici şi pistruiate, cărora arabii le spun *venes meden*; o boală foarte răspîndită în Egipt şi pe ţărmurile Mării Roşii. Faci rău că răstălmăceşti vorbele lui, nedreptăţind deopotrivă pe cîntăreţ şi pe fraţii călugări. Se cuvine a da totdeauna cuvintelor înţelesul lor cel bun.

— O să mă înveţi dumneata pe mine de unde sare puricele! a spus Panurge. Pentru Dumnezeu, ţi-am spus că e eretic! Un eretic reformat, clavelat, bun de pus pe foc, să ardă ca un ornic[149]! Zece mii de draci îi duc mugetul, ştii unde?

Drept sub scaunul găurit al Proserpinei, în haznaua iadului, unde îşi deşartă dumneaei clistirele, pe partea stîngă a cazanului celui mare, la zece paşi de gheara lui Lucifer, lîngă odaia cea neagră a lui demiurg, Păcătosul!

CAPITOLUL XXIII

Panurge vrea să se întoarcă înapoi la Rimanogrobis

— Să ne întoarcem şi să-l mustrăm pentru a-l mîntui, a spus mai departe Panurge. În numele Domnului-Dumnezeului nostru, să mergem! Pierzîndu-şi viaţa trupească, să nu-şi osîndească şi sufletul. Întru izbăvirea păcatelor sale, să-l facem să-şi ceară iertare de la călugării în viaţă şi de la cei care nu mai sînt; să stăm martori ai

pocăinţei lui, ca să nu fie, după moarte, trecut printre eretici, cum au făcut călugării farfadeţi cu femeia judelui din Orleans. Pentru a-i îndemna să uite vătămarea ce li s-a adus, vom cere cuvioşilor părinţi de la toate mănăstirile din ţară să slujească acatiste şi leturghii, să facă rugăciuni şi parastasuri, iar în ziua morţii lui să-şi primească cinci porţii de mîncare; plosca cea mare, plină cu vinul cel mai bun, să salte de la o treaptă a cinului la alta, şi nu numai la masa călugărilor şi a fraţilor laici, ci şi la aceea a preoţilor, a diaconilor, a dascălilor şi a paracliserilor. Poate că astfel se va îndura Dumnezeu să-l ierte! Ei, m-am întins cu vorba şi am început să bat cîmpii. Nu mă duc! Să mă ia naiba dacă m-oi duce. Toată casa, Doamne iartă-mă, trebuie să-i fie plină de diavoli! Parcă-i văd trăgîndu-se de păr şi luîndu-se la bătaie, care să se înfrupte mai întîi din sufletul lui Rimanogrobis şi să-l ducă pe tavă lui *signor* Lucifer. Nu-mi mai bateţi capul, că nu merg. Dracul să mă ia, dacă oi merge! De unde ştiu eu, că din greşeală, *qui pro quo,* diavolii, în loc să-l ducă pe Rimanogrobis, n-o să pună gheara pe bietul Panurge? Au mai vrut de cîteva ori să mă înhaţe, zicînd că sînt pîrlit şi plin de datorii. Daţi-vă la o parte, că nu mai merg! Tremură inima în mine cînd mă gîndesc, că m-aş putea trezi în mijlocul cetelor de draci flămînzi, draci negustori de suflete, draci care stau la pîndă! Lăsa-ţi-mă! Mă prind pe ce vreţi că nici un iacobin, nici un carmelit, nici un cordelier n-o să vină la înmormîntarea lui. Foarte bine fac, de vreme ce după moarte nimic nu le-a lăsat. Mai bine să mă ia dracul, decît să-l mai văd! Dacă moare blestemat, cu atît mai rău pentru el. De ce-a clevetit împotriva cuvioşilor părinţi ai bisericii? De ce i-a luat la goană, în ceasul cînd avea mai mare nevoie de ajutorul lor, de sfintele lor rugăciuni şi de duhovnicească lor mustrare? De ce nu le-a lăsat după moarte măcar cîteva fărîmituri de-ale gurii, o mîncărică bună, o gustare pe limbă, pentru a potoli cît de cît foamea acestor sărmani muritori, care n-au pe lume decît viaţa? Să meargă cine o pofti; naiba să mă ia dacă m-oi duce! Cum m-o vedea, pune împieliţatul mîna pe mine! Mai vedeţi de altul. Spălaţi putina! Frate Ioane, vrei să te ia pe sus o mie de draci? Fă trei lucruri, după cum îţi spun. Mai întîi, lasă-mi mie punga, fiindcă pe tine crucea te apără îndestul de farmece; s-ar putea s-o păţeşti, cum a păţit-o perceptorul din Coudray, unul Jean Dodin, la vadul Vedei, mai demult, cînd nişte ostaşi în trecere rupseseră podul. Perceptorul adică, întîlnindu-se pe malul apei cu fratele Adam Cuscoil, un frate franciscan din Mirebeau, i-a făgăduit un rînd de straie noi, dacă îl va trece gîrla purtîndu-l pe umeri ca pe-o oaie moartă; că era altminteri călugărul un mîrlan voinic şi zdravăn. Zis şi făcut! Fratele Cuscoil s-a suflecat pînă la buric şi l-a luat în spate pe nevoiaşul Dodin, ca pe un sfînt Cristofor, mic şi drăgălaş. (Aşa l-a dus Enea în cîrcă pe tatăl său Anchise, cînd cu războiul din Troia.) Fratele Adam a intrat în apă, cîntînd cu glas frumos *Ave maris*

stella[150]. Ajungînd pe la mijlocul vadului, unde e locul mai adînc, cam prin dreptul morii, călugărul l-a întrebat pe perceptor, dacă are bani asupra lui? Perceptorul i-a răspuns că duce cu el o teşcherea plină şi nu va uita să-şi ţină făgăduiala. - „Cum aşa? s-a supărat fratele Cuscoil, ştii bine că după legile călugăreşti n-avem voie să purtăm bani cu noi. M-ai făcut, nefericitule, să cad în păcat şi va fi rău de tine! De ce nu ţi-ai lăsat turbinca la moară? Pedepsit vei fi pentru aceasta! Şi cînd te voi vedea în biserică la Mirebeau, pe năsălie, o să-ţi cînt de la *miserere* pînă la *vitulos*[151], toată slujba!" Apoi, zvîrlindu-l de pe umeri, l-a lăsat să cadă în apă cu capul la fund. Aşadar, frate Ioane, dacă vrei să te ia dracul mai uşor, adu punga încoace şi leapădă crucea. Altminteri te afli în mare primejdie. Avînd bani asupra ta şi purtînd cruce, diavolii te vor izbi de cine ştie ce colţ de stîncă, cum fac vulturii cînd vor să sfărîme broaştele ţestoase (dovadă capul pleşuv al poetului Eschil). Vei suferi, prietene, şi o să-mi pară rău. Sau te vor lăsa să cazi în mare, undeva departe, cum s-a prăbuşit Icar, iar marea aceea se va numi mai tîrziu a Spintecătorului. În al doilea rînd să-ţi plăteşti datoriile; diavolilor nu le plac datornicii. Îi văd cum se poartă cu mine, blestemaţii! Au început să-mi dea tîrcoale şi să-mi spună vorbe dulci, ceea ce nu se întîmpla pe vremea cînd eram dator. Sufletul datornicului e stricat şi miroase rău; nu-i pe gustul diavolului. În sfîrşit, *în anteriul tău semeţ, întoarce-te la cîntăreţ*;

Ia-o întins pe calea dreaptă, Rimanogro bis te-aşteaptă!

Iar dacă astfel dichisit nu te-or lua în cîrcă o mie de draci, plătesc o oală plină din vinul cel mai bun! Nu încerca să mă iei cu tine, că nu merg. Să n-avem vorbe. Dă-te la o parte, că nu merg. Să fiu al naibii, dacă merg!

— Nici că mi-ar păsa, a spus fratele Ioan, dacă aş avea sabia cu mine!

— Drept ai vorbit şi cu temei, ca unul care cunoaşte ştiinţa despre draci. Pe vremea cînd învăţam carte la Toledo, reverendisimul părinte întru diavoli, Picatris, predicator la şcoala de diavologie, ne spunea că dracii se tem de strălucirea tăişului de sabie, ca de lumina soarelui. Iată de ce, cînd Hercule a coborît în infern cu pielea leului pe umăr şi cu măciuca în mînă, nu i-a înfricoşat pe diavoli atît de rău, ca Enea mai tîrziu, cu platoşa lui sclipitoare şi cu sabia bine curăţită de rugină, cum îl sfătuise oracolul din Cumes. De aceea, poate, seniorul Jean-Jacques din Chartres, simţind că i se apropie sfîrşitul, a cerut sabia, şi cu sabia în mînă a murit, luptînd ca un viteaz cavaler în jurul patului împotriva liotei de draci, care venise să-i aţie calea spre mormînt. Iar dacă îi vei întreba pe masoreţi şi pe cabalişti, pentru ce nu îndrăznesc diavolii să intre în rai, îţi vor răspunde că la o poartă stă de strajă un arhanghel, ţinînd în mînă o sabie de foc. În ceea ce mă priveşte întemeindu-mă pe adevărata diavologie a învăţaţilor din Toledo,

recunosc că dracii nu pot fi uciși cu lovituri de sabie, dar spun şi susţin, că sufăr dacă sînt retezaţi în două, cum ai tăia o flacără cu spada sau o trîmbă de fum des şi întunecat. Astfel încrestaţi, ei urlă ca nişte draci ce sînt, căci tăietura e dureroasă a-naibii! Cînd două oştiri se înfruntă şi se lovesc, de unde crezi tu, puţoiule, că se ridică larma cea cumplită care se aude? Ce răsună pînă în marginea zărilor? Strigătele luptătorilor? Zăngănitul zalelor? Şuieratul săbiilor? Ciocnirea ghioagelor? Freamătul lăncilor? Pîrîitul suliţelor rupte? Grindina tobelor? Chemarea trîmbiţei? Gemetele răniţilor? Trăsnetul puştilor? Bubuitul tunurilor? Nechezatul cailor? Bineînţeles, nimic nu lipseşte; dar zgomotul cel mai asurzitor şi gălăgia cea mai mare o fac dracii, care urlă şi se chinuiesc în învălmăşeală, pîndind sufletele celor căzuţi. Făptura lor nevăzută şi una cu văzduhul, tăiată în două de sabie pe negîndite, suferă durere, ca şi un argat din curte, care vine să ciupească bucăţile de slănină din frigare, iar bucătarul îi trage una cu coada lingurii peste mînă. Ei ţipă şi se vaită ca nişte draci, ca însuşi zeul Marte, cînd fu rănit de Diomed în faţa Troiei. Homer ne spune că a strigat mai tare şi mai înfricoşat decît zece mii de glasuri omeneşti laolaltă. Am vorbit despre platoşe strălucitoare şi săbii de foc. Nici paloşul tău nu preţuieşte mai puţin. Lăsatu-l-ai însă în părăsire, nu l-ai folosit şi a ruginit, drept să-ţi spun, mai rău decît încuietoarea unei cămări fără stăpîn. Din două una, frate Ioane: sau freac-o de rugină, vitejeşte, sau las-o aşa ruginită; dar fii cu ochii în patru, dacă ai de gînd să te întorci la casa lui Rimanogrobis. Eu, unul, nu merg! Al naibii să fie care-o merge!

CAPITOLUL XXIV

Cum a cerut Panurge sfatul lui Epistemon

Plecînd din Villaumere şi făcînd calea întoarsă spre curţile lui Pantagruel, Panurge i-a spus lui Epistemon:

— Dragă cumetre şi bătrîne prietene, vezi în ce tulburare a sufletului mă aflu. Dumneata, care cunoşti atîtea leacuri, n-ai vrea să-mi vii într-ajutor?

Epistemon a folosit această împrejurare pentru a-i spune cît de rău priveşte lumea purtarea lui schimbată; l-a sfătuit să bea un ceai de siminichie ca să-şi deşerte supărarea, şi să-şi îmbrace veşminte obişnuite.

— Epistemon, frăţioare, după cum bine ştii, mă bate gîndul să mă însor; dar teamă mi-e să nu port coarne şi să fiu nefericit în căsnicie. Iată de ce m-am juruit sfîntului Francisc cel Tînăr (căruia i se închină la Plessis-les-Tours femeile, mulţumindu-i că a întemeiat o tagmă

călugărească atît de plăcută lor), m-am legat cu jurămînt, zic, să port ochelari la scufie şi să umblu fără nădragi, pînă voi lămuri îndoiala care mă munceşte.

— Vesel şi drăgălaş legămînt! a spus Epistemon. Mă mir că nu ţi-ai venit încă în fire şi nu te-a întors din această rătăcire, redînd minţii tale judecata firească. Auzindu-te vorbind, mi-am adus aminte de argivii cei pletoşi, care, pierzînd la Thyreea războiul împotriva lacedemonienilor, au jurat să umble tunşi chilug, pînă în ziua cînd îşi vor redobîndi cinstea şi pămînturile pierdute. Asemeni fu legămîntul glumeţului spaniol Michel Doris, care a umblat toată viaţa cu zale la un singur picior. Şi nu ştiu care din ei ar fi mai vrednic să poarte scufia verde-galbenă, cu urechi de iepure? Acel vestit luptător, sau Enguerrant însuşi, cronicarul care a pus întîmplarea cu pricina într-o poveste lungă, sucită şi plicticoasă, nesocotind întru totul legile meşteşugului de-a povesti, aşa cum le arată filozoful din Samosate, Lucian. Pornind cu cititul acelei cronici, ai putea crede că e vorba despre începutul unui război cumplit sau despre o schimbare deosebită în soarta popoarelor; iar cînd colo, pînă la urmă, o batjocură se alege: şi din blîndul cavaler, şi din englezul care l-a stîrnit la luptă, şi din Enguerrant, cronicarul lor flecar, umflat ca o oală cu muştar. La fel a rămas de batjocură şi muntele, despre care scrie Horaţiu că se văita ca o muiere în durerile facerii; auzindu-i gemetele, lumea s-a strîns la poalele lui, aşteptînd naşterea minunată a unui uriaş cum nu s-a mai pomenit; şi ce să vezi? Muntele s-a scremut, un biet şoricel a născut, şi de rîsul lumii s-a făcut!

— Mie nu-mi vine să rîd de loc, a spus Panurge. Cine o rîde, gura să i se strîmbe! Eu, unul, îmi voi ţine legămîntul. Noi doi, frate Epistemone, ne-am jurat unul altuia, pe Jupiter şi pe Philios, credinţă şi prietenie. Sfătuieşte-mă, ce să fac? Să mă însor sau ba?

— Întrebarea mi se pare foarte anevoioasă, a răspuns Epistemon, şi nu mă simt în stare s-o dezleg. Spun şi eu vorba bătrînului Hipocrat din Lango: „E boală greu de lămurit". Îmi umblă prin minte destule întorsături de cuvinte, pentru a răspunde într-un fel ori altul îndoielilor care te frămîntă, dar nici una din ele nu mă mulţumeşte. Filozofii din şcoala lui Plato spun, că fiecare dintre noi poartă în el un *genius,* iar cine se pricepe să stea de vorbă cu el, ştie ce soartă îl aşteaptă. Eu n-am pătruns destul de bine această filozofie şi nici nu te sfătuiesc să te încrezi în ea. E prea amăgitoare. Am văzut ce a pătimit de pe urma ei un cavaler plin de rîvnă şi doritor de a şti, din ţara Estanguriei. Una la mînă! Şi mai e ceva. Dacă ar mai stăpîni asupra lumii oracolul lui Jupiter din Amon; oracolele lui Apolo din Lebadia, Delphos, Delos, Cyra, Patara, Tegyra, Prenesta, Lycis, Colophon şi de la fîntîna Castaliei, lîngă Antiohia, în Siria; oracolul lui Mercur la Patras; al lui Apis în Egipt; al lui Serapis la Canoba; al lui Faun în

Melania; al lui Mopsus în Cilicia; al lui Orfeu la Lesbos; al lui Torophonius în Leucadia - aş fi de părere (sau poate tot n-aş fi) să mergi să le asculţi hotărîrea în privinţa celor ce ţi-ai pus de gînd. Dar bine ştii, că toţi aceia au amuţit şi tac precum peştii, de cînd s-a ivit în lume împăratul-mîntuitor, la vederea căruia toţi oracolii s-au risipit, cum dispar la lumina zilei spiriduşii, vrăjitoarele, stafiile, farfadeţii şi toate duhurile întunericului. Iar dacă, totuşi, acei oracoli ar mai fi, nu te-aş îndemna să iei drept bune răspunsurile lor. Prea mulţi au fost aceia care s-au înşelat. Îmi amintesc că Agripina a pus în fiare pe frumoasa Lolia, care întrebase oracolul lui Apolo Clasius dacă împăratul Claudiu va lua-o de soţie. Surghiunită a fost din pricina aceasta, apoi mişeleşte dată morţii.

— Să facem altminteri, a spus Panurge. Nu departe de Saint-Malo sînt ostroavele Ogive; să mergem acolo, după ce vom cere încuviinţarea regelui nostru. Într-unul din acele patru ostroave şi anume în cel mai apropiat de soare-apune, trăiesc, după cum am citit în nişte cărţi vechi şi vrednice de crezare, o seamă de ghicitori şi de proroci. Într-o peşteră de aur se află întemniţat Saturn, legat în strălucitoare cătuşe de aur şi hrănit cu ambrozia şi nectarul ceresc, pe care i le aduc din belşug în fiece zi nu ştiu ce soi de păsări (poate că sînt corbii, care l-au hrănit în deşert pe sfîntul Pavel, cel dintîi pustnic al lumii). El prezice lămurit soarta tuturor celor care vor să ştie ce le va aduce ziua de mîine. Căci nici ursitoarele nu torc un singur fir, iar Jupiter nu cugetă şi nu hotărăşte nimic, fără ca bătrînul, dormind, să nu afle. Ne vom osteni mai puţin, şi mă voi lămuri în privinţa îndoielilor mele.

— E o poveste cusută cu aţă albă şi o minciună gogonată, a spus Epistemon. Nu merg!

CAPITOLUL XXV

Cum a cerut Panurge sfatul lui Herr Trippa

— Ascultă aici, a vorbit mai departe Epistemon. Iată ce gîndesc că ar trebui să faci, înainte de a ne reîntoarce la regele nostru. În apropiere de ostrovul Bouchart locuieşte *Herr* Trippa. Omul acesta, care cunoaşte de-a fir-a-păr astrologia, geomancia, necromancia, chiromancia, metopomancia şi alte asemenea fierturi, prezice tot ce se va întîmpla de azi înainte. Să ne sfătuim cu el asupra îngrijorărilor care te muncesc.

— N-am nici o cunoştinţă despre prezicerile lui. Atît pot să spun, că într-o zi, pe cînd vorbea despre filozofie cu regele nostru în palat, am văzut cum slugile din curte îi înghesuiau nevasta (frumuşică

altminteri) pe sub scară şi între uşi. Iar dumnealui, care iscodeşte fără ochelari toate ungherele cerului şi-ale pămîntului, care ştie tot ce-a fost, ce este şi ce va fi, pe nevastă-sa n-o vedea cum îşi dădea poalele peste cap! Şi nici măcar din zodiac n-a aflat. Dar dacă vrei să-i cerem sfatul, eu n-am nimic împotrivă. Să mergem. De la oricine mai ai cîte ceva de aflat.

A doua zi de dimineaţă au ajuns la casa lui *Herr* Trippa. Panurge i-a dus în dar o blană de lup, o sabie grea cu mîner aurit şi cu teaca îmbrăcată în catifea, precum şi cincizeci de îngeraşi[152] frumoşi, de aur. Apoi s-a sfătuit cu el, prieteneşte, asupra celor ce-i stăteau pe suflet.

Herr Trippa l-a privit drept în ochi şi i-a spus:

— Toată înfăţişarea ta e aceea a unui soţ înşelat. Înşelat fără ruşine, de rîs şi de batjocură.

Uitîndu-se apoi cu de-amănuntul în palma lui Panurge, a vorbit mai departe:

— Această cută uşoară, pe care o văd deasupra Muntelui lui Jupiter, nu se găseşte decît în palma unui încornorat.

A luat în mînă un stilet, a însemnat cu el mai multe puncte, apoi, unindu-le între ele după socotelile geomanciei, a zis:

— Adevărul adevărat este că vei fi înşelat la puţină vreme după nuntă. Ghicitorul i-a cerut apoi lui Panurge horoscopul zilei lui de naştere. Panurge i l-a spus, iar *Herr* Trippa i-a întocmit numaidecît *casa cerului,* cu toate despărţiturile ei, privindu-i îndeaproape aşezarea şi întreita ei înfăţişare. A oftat din greu şi a vorbit:

— Ţi-am arătat dintru început, prea lămurit, că nevasta te va înşela; e un destin de care nu poţi să scapi. Iată aci întărirea celor ce ţi-am prezis. Nu mai încape nici o îndoiala: vei fi încornorat! Femeia ta te va bate şi, pe deasupra, te va fura, căci zăresc în a şaptea despărţitură tot felul de semne necurate şi chipuri purtătoare de coarne, ca Aries, Taurus, Capricornul şi altele, în a patra despărţitură se desluşeşte amurgul lui Jupiter şi aşezarea în patru unghiuri a lui Saturn, însoţit de Mercur. O să fii scărmănat zdravăn, omule bun!

— Frigurile să te scuture, nebun bătrîn, nerod afurisit ce eşti! i-a răspuns Panurge. Cînd o porni alaiul încornoraţilor, pe tine o să te aleagă să porţi în frunte praporul breslei! Ia priveşte, ce neg mi-a ieşit între degete.

A întins spre *Herr* Trippa două degete ale mîinii drepte, desfăcute ca nişte coarne, şi i-a spus lui Epistemon:

— Îl vezi? Ăsta-i faimosul Ollus, despre care spune Marţial că stătea să descoasă necazurile altora, în vreme ce nevastă-sa îşi făcea de cap cu golanii. Era mai nepricopsit decît Irus, cerşetorul, dar se ţinea mîndru, arţăgos şi ciufut, parcă ar fi purtat în el o mie de draci. Hai să mergem. Să-l lăsăm cu diavolii lui pe acest nebun de legat, să aiureze

pînă n-o mai şti de el! Nu pot să cred că dracii se învoiesc să slujească unui asemenea mîrlan. N-a învăţat nici cea dintîi poruncă a filozofiei, care spune: „Cunoaşte-te pe tine însuţi!" El zăreşte paiul din ochiul altuia, dar bîrna din ochiul lui n-o vede. Despre un astfel de *polipragmon*[153] pomeneşte Plutarh. Aşa era vrăjitoarea Lamia, care cînd se afla în mijlocul mulţimii sau într-o casă străină avea văzul mai pătrunzător decît al uliului, dar cînd se întorcea acasă, era mai oarbă decît o cîrtiţă; nimic nu vedea baba, fiindcă de cîte ori intra la ea în odaie, îşi scotea ochii din cap, ca pe nişte ochelari, şi-i băga într-o gheată agăţată în cui lîngă uşă.

Herr Trippa a luat în mînă o ramură de tamarisc.

— De data asta a nimerit-o, a spus Epistemon. Nicander ne învaţă că este o iarbă prevestitoare.

Herr Trippa a vorbit:

— Doreşti, poate, să ajungi la cunoaşterea adevărului cu ajutorul piromanciei şi aeromanciei, pe care atît de mult o laudă Aristofan în *Norii* lui? Vrei să încercăm cu hidromancia şi leconomancia, pe care le proslăveau asirienii şi le folosea Ermoleo Barbaro?

Îţi voi arăta într-o găleată cu apă pe nevastă-ta giugiulindu-se cu doi vlăjgani!

— Cînd îţi vei băga nasul în curul meu, să nu uiţi să-ţi scoţi ochelarii, i-a spus Panurge.

— Sau să întrebăm catoptromancia, cu ajutorul căreia Didius Julianus, împăratul romanilor, a prevăzut tot ce avea să i se întîmple? N-ai nevoie de ochelari. O s-o vezi pe nevastă-ta hîrjonindu-se cu ibovnicii, mai limpede decît ţi-aş arăta-o în fîntîna templului Minervei de la Patras. Vrei, poate, să încercăm cosciomancia, pe care cu atîta cinste o foloseau romanii la sărbătorile lor? Ia un ciur şi o pereche de foarfeci, şi vei zări pe toţi diavolii ţinînd adunare. Ce alegi? Alphitomancia, despre care pomeneşte Theocrit în *Pharmacsutria* lui? Doreşti să amestecăm boabele de grîu în făină, cum cere ale uromancia? Ai poate mai multă încredere în astragalomancie? Iată aici pregătite toate semnele. Te ispiteşte tiromancia? Am pus deoparte o bucată de brînză de Brehemont. Giromancia? Voi arunca cercurile să se învîrtească în faţa ta şi vei vedea cum toate vor cădea pe partea stîngă. Sternomancia? Hm, ai coşul pieptului cam îngust. Limbanomancia? N-avem nevoie decît de puţină tămîie. Gastromancia? De care s-a folosit vreme îndelungată la Ferrara *signora* Jacoba Rodogina, vorbind din burtă pe toate glasurile? Cefalomancia nemţilor, care frigeau pe grătar căpăţîni de măgar? Ceromancia? Voi topi ceară în apă fierbinte şi vei vedea aievea chipul nevestei tale şi al golanilor care o înghesuiesc. Capnomancia? Voi azvîrli pe cărbuni aprinşi cîteva seminţe de mac şi de susan, cu miros plăcut. Axinomancia? Îmi trebuie o secure şi o piatră de agată, pe care o voi

pune pe jar. Homer a folosit acest mijloc împotriva peţitorilor Penelopei. Onimancia? Am nevoie de untdelemn şi de ceară. Tephramancia? Vei vedea ridicîndu-se un nor de cenuşă, închipuind pe nevastă-ta aşa cum îi sade femeii mai bine. Botanomancia? Iată aici frunzele de salvie de care avem nevoie. Sicomancia? Ce însuşiri minunate au frunzele de smochin! Ichtimancia, folosită şi lăudată odinioară de Tiresias şi Polydames? Choeromancia? Vom frige mai mulţi purcei de lapte, ţie o să-ţi rămînă cozile. Cleromancia: cum aştepţi să vezi cui îi pică banul din plăcinta de Anul nou? Antropomancia, de care s-a folosit Heliogaball împăratul romanilor? E puţin cam dureroasă, dar vei răbda-o destul de bine, de vreme ce eşti sortit să porţi coarne. Stichomancia sibilină? Onomatomancia? Cum te cheamă?

— Pupămăncur! a răspuns Panurge.

— Să punem la încercare alectriomancia? lată, voi însemna aici un cerc închis, pe care, privindu-te în ochi, îl voi despărţi în douăzeci şi patru de părţi asemenea. În fiecare voi scrie o literă a alfabetului şi pe fiecare literă voi aşeza un bob de grîu. Voi lăsa să intre în cerc un cocoş nedat la găini şi vei vedea că va ciuguli fără greş boabele de pe literele I. N. C. O. R. N. O. R. A. T. aşa cum împăratul Valens, doritor a cunoaşte numele urmaşului său, cocoşul alectriomantic a mîncat grăunţele de pe literele E. O. A.

... Doreşti să afli mai multe despre ştiinţa aruspicină? Despre extispicină? Despre profeţia citită în zborul păsărilor, în cîntecul oscinelor, în boabele care cad la pămînt din ciocul raţelor sfinte?

— Eu aleg balegospîrcina, a răspuns Panurge.

— Necromancia? Voi reînvia pe unul care a răposat de curînd, cum a făcut Apollonios din Tyane cu Ariile, sau ghicitoarea care i-a profeţit lui Saul. Iar dacă ţi-e teamă de morţi, ca oricărui bărbat înşelat, mă voi folosi numai de sciomancie.

— Dracul să te ia, nebun turbat, vedea-te-aş la casap, cu fes de albanez în cap! De ce nu mă pui să ţiu un smarald sub limbă sau să-mi leg de gît limbi de pupăză şi inimi de broască? Să mănînc ficat de balaur, ca să-mi aud soarta în glasul lebedei şi în cîntecul păsărilor, ca arabii din Mesopotamia de odinioară? Să-l ia naiba de încornorat! Solomonar împieliţat! Arap blestemat! Vrăjitor de-al lui Anticrist! Să ne întoarcem la regele nostru. El ne va primi cu mustrare, că am intrat în vizuina acestui diavol îmbrobodit. Îmi muşc degetele de necaz că n-am rămas acasă. Aş plăti bucuros o sută de scuzi şi paisprezece groşi unuia care mi-a mai suflat o dată în fundul nădragilor, să vie să-i scuip în barbă. Sfinte Dumnezeule! M-a umplut de mînie, de blesteme, de vrăjitorie şi de deochi. Să-l ia dracul! Zi: amin, şi hai să bem. Mi-a pierit pofta de mîncare pe două zile! Dar nu mai mult.

CAPITOLUL XXVI

Cum a cerut Panurge sfatul fratelui Ioan

Foarte supărat de vorbele lui *Herr* Trippa, trecînd prin tîrgul Huymes, Panurge i-a spus fratelui Ioan, bîlbîindu-se puţin şi scărpinîndu-se după urechea stîngă:

— Înveseleşte-mă, rotofeiule, să-mi mai treacă necazul. Nebunul ăla, lua-l-ar dracul, m-a întors pe dos cu aiurelile lui. Sînt, cum să zic? Matagrabolizat! Ascultă, cocoşel frumuşel, tinerel, tras ca prin inel, crestat, înaripat, împintenat, bătăios, caraghios, smolit, plumbuit, văruit, cîntăreţ, iubăreţ, certăreţ, urcat pe coteţ, micuţ, grăsuţ, tîrgoveţ, la coadă creţ, turcesc, arăpesc, călugăresc, călit, păcălit, frumos, lucios, cu dos de abanos, pîntecos, piele şi os, răsfăţat, îndopat, găinăţat, tare în tîrtiţă, cu ochi de cîrtiţă, lustruit, dichisit, ferchezuit, uşure şi sprinten, înfipt în pinten, călăraş, nărăvaş, cu ciocul de caş, voinicos, arţăgos, năbădăios, mic şi hotărît, cu trîmbiţă-n gît, glumeţ, descurcăreţ, ştiutor de carte, cu creasta-ntr-o parte, paşă năzdrăvan, sultan otoman, de puicuţe dornic, la prăsilă spornic, cocoşel mititel, mînca-l-ar neică pe el, spune-mi, frate Ioane, spune, sfatul tău cu vorbe bune. Viu la tine încrezător: ce să fac? Să mă însor?

Fratele Ioan i-a răspuns foarte vesel:

— Însoară-te, prietene, nu mai sta pe gînduri. Sună clopoţeii! Trage limba clopotului cel mare! Scoate praporul, cît mai mult şi cît mai des! Să sune de leturghie, din zori pînă în asfinţit. Pentru numele lui Dumnezeu, ce mai aştepţi? Grăbeşte-te, că ne ajunge sfîrşitul lumii! Sîntem cu doi stînjeni şi un cot mai aproape de pieire, decît alaltăieri. Anticrist s-a şi născut, după cîte aud. Pînă una-alta îşi face de cap cu doica şi cu slugile care îl îngrijesc, şi nu-şi arată încă toată puterea, că e mic. *Crescite. Nos qui vivimus, multiplicamini*[154]. Stă scris în cartea de rugăciuni. Dă-i zor, cîtă vreme se mai vinde sacul de grîu cu trei lăscaie şi vadra de vin cu şase pitaci. Vrei să te găsească judecata de apoi flămînd, *dum venerit judicare*[155]*!*

— Frate Ioane, iubitul meu cocoşel mănăstiresc, a spus Panurge, ai capul limpede şi judeci bine. Cînd Leandru pornea din Abyda, de pe ţărmul Asiei, să treacă Helespontul înot la iubita lui Hero, astfel se ruga lui Neptun, zeul mării:

S-ajung cu bine pîn-la ea mă lasă;
De voi pieri la-ntoarcere, nu-mi pasă!

Voia să moară sătul, ştrengarul! De aceea mă gîndesc, că de aici înainte, pe pămînturile mele din Salmigondin, de cîte ori judecata va osîndi un tîlhar la spînzurătoare, cu o zi-două înainte de a-i pune ştreangul de gît am să-l împerechez ca pe-un bîtlan, să nu mai rămînă în el picătură de sămînţă, nici cît să torni un *Y* grec. Şi dacă se va întîmpla să i se nască după moarte un urmaş, cu atît mai bine. Va muri cu mîngîierea, că a lăsat un om în loc.

CAPITOLUL XXVII

Ce sfaturi vesele i-a dat fratele Ioan lui Panurge

— Panurge, dulcele meu prieten, jur pe barba sfîntului Rigomeu, că nu te-ndemn să faci decît ceea ce eu însumi aş face, dacă aş fi în locul tău.

De aceea ascultă, rogu-te, sfatul ce-ţi dau şi urmează-l. Pune-ţi bărbăţia în necontenită lucrare, altminteri păţeşti ce i se întîmplă doicii care uită să dea sîn pruncului: rămîi fără lapte! Aşa cum spun oamenii legii: dreptul de care nu te foloseşti se pierde. Mîna pe care n-o mişti, amorţeşte şi calul pe care îl ţii în grajd, se leneveşte. Pune şaua pe bidiviu şi dă-i pinteni!

— Aşa e, frate Ioane, a răspuns Panurge. Ai vorbit ca din carte, cocoşelule! Mi-ai luat cu mîna îndoielile care mă munceau. Nu mai mi-e teamă. Să-ţi dăruiască Dumnezeu curajul leului şi puterea ursului! Voi urma sfatul ce-mi dai şi mă voi însura fără a mai sta la tocmeală. Oricînd vei veni să mă vezi, vei afla în casa mea cîteva slujnicuţe frumuşele, pe care ţi le voi lăsa în grijă să le spovedeşti. Întîia parte a predicii nu ţi-a fost degeaba, frate Ioane.

— Ascultă glasul clopotelor din Varennes! Ce spun clopotele? l-a îndemnat fratele Ioan.

— Le-am auzit, a răspuns Panurge, şi mi se pare că ştiu să prevestească mai bine decît toate căldările lui Jupiter şi ale Dodonei. Ascultă: *însoa-ră-te, însoa-ră-te! Bine-ai să faci, bine-ai să faci, bine-ai să faci! Dacă te-nsori, dacă te-nsori, dacă te-nsori, n-ai să mai mori, mori, mori, mori! însoară-te, însoa-ră-te!* Să ştii, frate Ioane, că mă-nsor. Toate glasurile cerului şi ale pămîntului mă îndeamnă. Cît despre treaba aceea, te rog să crezi că nu te voi face de ruşine. Poţi să te bizui pe mine, ca pe o poartă de aramă. Eu sînt ca un dulău, căruia numai o dată să-i strigi: „Şo pe ea!" şi se repede să înhaţe potîrnichea. Se aruncă la poruncă, adulmecă vînatul şi e gata oricînd! Chiar de-ar fi nevastă-mea tot atît de nesăţioasă în dragoste ca Mesalina sau ca marchiza Oincester din Anglia, şi tot voi mulţumi-o, cu vîrf şi îndesat! N-am uitat ce spune Solomon, care era un bărbat înţelept şi se pricepea la treburi din astea; nici ce-a scris mai tîrziu Aristotel, că firea femeii e să nu se sature niciodată. Trebuie să ştii însă, frate Ioane, că nici eu nu mă dau bătut cu una, cu două. Să nu-mi vorbeşti despre faimoşii muieratici, ca Hercule, Proculus, Cezar sau Mahomet (care se laudă în *Coranul* lui, că nici şaizeci de hamali la un loc nu-l întreceau; minţea, păcătosul!). Nu-mi pomeni nici despre acel indian, care, după spusele lui Theofrast, Pliniu şi Atheneu, nu ştiu ce ierburi folosea şi într-o zi de şaizeci de ori iubea, ba şi mai mult. Eu, unul, zic că nu ştia să numere şi se înşela la socoteală. Cît despre mine, te rog să crezi (fiindcă e adevărat), că dinspre partea bărbăţiei sînt *primo del mondo:* întîiul în lume. Ascultă, cocoşelule, ai auzit vreodată despre

anteriul călugărului din Castro? În orice loc ai fi atîrnat acel anteriu, făţiş sau pe ascuns, ca prin farmec, dintr-o dată, toate vieţuitoarele de primprejur, oameni şi dobitoace, bărbaţi şi femei, pînă şi şoarecii şi pisicile, începeau să zburde şi porneau să se împerecheze. Pot să jur, că nici fuduliile mele nu-s mai prejos! Nu-ţi mai spun ce isprăvi sînt în stare să facă în orice casă, în orice bordei, în orice biserică şi la orice tîrg; îmi aduc aminte, că mă găseam o dată la Saint-Maixent, la vicleimul *Patimilor lui Isus* şi, căutîndu-mi loc prin mulţimea care căsca gura, am văzut deodată cum toţi cei de faţă, comedianţii ca şi privitorii, au fost cuprinşi de o asemenea ispită trupească uitîndu-se la nădragii mei, încît n-a mai rămas nici un înger, nici un drac, nici o drăcoaică şi nici un bun creştin, care să nu intre în călduri. Cel care sufla vorbele după carte a azvîrlit foile cît colo, să le ducă vîntul; altul care făcea pe arhanghelul Mihail a sărit pe fereastră; diavolii au ieşit din iad de gît cu mironosiţele; pînă şi Scaraoţchi îşi căuta perechea... S-a iscat o învălmăşeală atît de smintită, încît am luat-o din loc, ca bătrînul Cato, cenzorul, care văzînd la o sărbătoare a florialelor dezmăţul ce se dezlănţuise în jurul lui, a plecat acasă, nevoind să fie martor la acea destrăbălare.

CAPITOLUL XXVIII

Cum l-a liniştit fratele loan pe Panurge în privinţa coarnelor

— Am înţeles, a spus fratele loan, dar timpul macină orice stîncă. Nici marmora şi nici porfirul nu dăinuiesc în veci. Dacă nu eşti pînă acum în scădere, va veni o zi şi nu-i departe, cînd singur va trebui să mărturiseşti că ţi-ai urcat sculele în pod. Ai început să încărunţeşti pe la tîmple. În barba ta e o amestecătură de alb, de cenuşiu, de negru şi de castaniu, care seamănă cu harta lumii. Uite-aici Asia, cu Tigrul şi Eufratul. Uite Africa şi muntele Lunii. Uite mlaştinile Nilului. Iar dincoace, Europa; uite Telemul! Şuviţa asta albă seamănă cu muntele Hiperboric. Să-mi piară setea dacă o fi altminteri; cînd cade zăpada pe creştet şi-n barbă, nu mai e cald nici în valea nădragilor.

— Hodoronc-tronc! a zis Panurge. Vorbeşti anapoda şi nu te pricepi să judeci. Cînd ninge pe culmile munţilor, toate fulgerele, toate furtunile, toate trăsnetele şi toţi dracii coboară şi se strîng în vale. Dacă vrei să te încredinţezi, du-te pe malul lacului Wunderblich, în Elveţia, pe drumul Sionului, la patru leghe de Berna. Te legi de părul meu cărunt? Dar ai uitat, că şi capul prazului e alb, dar coada e verde, fire-ar a dracului!

E adevărat, că eu însumi am băgat de seamă, la mine, unele semne

de bătrîneţe. Bătrîneţe tînără, frate Ioane! Să rămînă între noi şi să nu mai spui nimănui: am început să găsesc vinul mai gustos decît altădată. Nu numai atît, vinul acru nici nu-mi mai place! E un semn lămurit că mă apropii de asfinţit şi că *amiaza,* vieţii mele a trecut. Ei, dar ce-are a face! Ţiu pasul la pahar ca şi mai demult, ba chiar mai bine. Dinspre partea asta nu mă tem. S-ar putea, însă, ca plecînd cu regele nostru Pantagruel, pe care m-am legat să-l întovărăşesc pretutindeni (şi la mama dracului, dacă i-o veni poftă să se ducă), în lipsa mea de acasă, să mă înşele nevasta! Aici e buba. Toţi cei cărora le-am cerut sfatul mi-au profeţit că aşa se va întîmpla, şi mi-au mai spus că de ce mi-e scris n-am să scap.

— Nu-i e dat oricui să poarte coarne! a răspuns fratele Ioan. Dacă nevasta te va înşela, înseamnă, *ergo,* că va fi frumoasă; *ergo,* cu tine drăgăstoasă; *ergo,* mulţi prieteni vei avea; *ergo,* te vei bucura. Aşa judecă mintea mea călugărească. Îţi va merge bine, păcătosule! Vei fi sănătos şi vesel. Cu nimic nu vei fi păgubit şi avutul tău va creşte. Dacă aşa ţi-a fost scris, ce poţi să faci? Spune, cocoşel bătrînel, puţintel, fleşcăit, mucegăit, plouat, scărmănat, încornorat, mofturos, urîcios, întors pe dos, fărîmat, bun de lepădat, olog, slăbănog, pisălog, prăpădit, claponit, istovit, bubos, rîios, urduros, păduchios, cărpănos, străveziu, sanchiu, îngropat de viu, amărît, doborît, omorît, cu laţul de gît, pîrţîit, rebegit, ruginit, curdegăină dat prin făină, îmbrobodit, blagoslovit, miruit, la faţă zbîrcit, puturos, răpănos, pişăcios, friguros, neputincios, murat, tocat, împănat, furat, înşelat, scuturat, Panurge, cocoşelul naibii, dragă prietene, dacă aşa ţi-a fost menit, poţi tu mersul stelelor să-l schimbi? Să sfărîmi găoacea sferelor cereşti? Să întorci pe dos voinţa care pune lumea în mişcare? Să retezi vîrful fusului cu care torc ursitoarele? Să alegi tu mosoarele? Să împiedici roţile? Să opreşti vîrtelniţa? Să rupi firul de tort şi să strici sculurile? Nici pe la poarta minţii să nu-ţi treacă, bobocelule! N-au fost nici uriaşii în stare de o asemenea ispravă! Haide, puişorule, spune-mi mie, ce ţi-ar plăcea mai bine: să fii zuliar fără pricină, sau să porţi coarne fără să ştii?

— Nici una, nici alta, a răspuns Panurge, şi întrucît ştiu ce mă aşteaptă, voi face rînduială la mine acasă, cît mai sînt pe lumea aceasta ciomege! Frate Ioane, aşa să mă ajute Dumnezeu, mi se pare că aş face mai bine să nu mă însor. Ia ascultă ce spun clopotele, cînd le aud mai de aproape: *Nu te-nsu-ră, nu te-nsu-ră, nu te-nsu-ră, nu, nu, nu, daca te-nsori, nu te-n-su-ră, nu te-nsu-ră, dacă te-nsori, dacă te-nsori, rău ţi-o pă-re, nevăstă-tă, ne-văstă-tă, te vă-nşelă, te vă-nşelă... hi,* drăcie cu pălărie! Simt că încep să mă supăr. Voi, ăştia, capete mănăstireşti, nu cunoaşteţi nici un leac împotriva coarnelor? Astfel şi-a bătut joc firea de viaţa omului, încît n-a lăsat pe lume nici un bărbat însurat, pe care să nu-l pasca primejdia de a fi încornorat?

— Aş putea să-ţi arăt un mijloc, pe care, dacă-l vei folosi la vreme, nevastă-ta nu te va înşela niciodată, fără ştiinţa şi învoirea ta.

— Spune, cocoşel drăgălaş, iubite frate Ioane, spune!

— Foloseşte inelul lui Hans Carvel, a spus fratele Ioan. Hans Carvel, marele giuvaergiu al craiului melinzilor, era un bărbat învăţat, priceput în meşteşugul lui, om harnic şi de ispravă, chibzuit şi darnic, evlavios şi înţelept, glumeţ altminteri, prieten bun şi voios, rotunjor la trup, tremura puţin din cap, dar încolo bine făcut şi zdravăn. Spre amurgul zilelor sale s-a însurat cu fata judelui Concordat, o femeiuşcă tînără şi nurlie, fîşneaţă şi cam iute de piciorul stîng, care da cam prea mult de pomană vecinilor şi chiar slugilor din casă. Nu i-au trebuit bietului om nici două săptămîni ca să intre la bănuială, că nevastă-sa se zbenguieşte cu alţii. Se făcuse zuliar ca un tigru, iar ca să înlăture primejdia îi ţinea femeii tot felul de predici, arătîndu-i nenorocirile legate de păcatul preacurviei şi citindu-i pilde întru lauda femeilor cinstite şi ruşinoase. I-a împuiat capul cu poveşti despre credinţa în căsnicie, osîndind cu vorbe de ocară răutatea muierilor desfrînate; iar ca să ţină mai bine minte, i-a dăruit un colan frumos de safire turceşti. Toate acestea n-au împiedicat-o să se întindă mai departe cu vecinii, iar bărbatul se făcea din zi în zi mai bănuitor. Într-o noapte ca toate celelalte, pe cînd stătea el alături de nevastă, muncit de aceleaşi gînduri duşmane, l-a furat somnul şi dormind a visat că stătea de vorbă cu Aghiuţă, căruia îi spunea păsul lui. Dracul l-a îmbărbătat şi i-a pus în degetul mijlociu un inel, zicîndu-i: - „Îţi dau acest inel. Cît timp îl vei avea în deget, femeia ta nu va fi a altuia, fără să ştii sau să-i dai învoire." - „Mulţumesc frumos, domnule drac, a spus Hans Carvel, şi jur pe barba lui Mahomet, că nimeni nu-mi va scoate inelul din deget!" Aghiuţă s-a făcut nevăzut, iar Hans Carvel s-a trezit din vis foarte vesel. Dar, pasămite, pe cînd dormea, vîrîse degetul în vorba-aia a nevestei! Femeia, speriată, a tresărit din somn şi l-a plesnit peste mînă, spunînd: - „Degetul ţi-ai găsit să-l bagi?" Iar lui i s-a părut că cineva încercase să-i şterpelească inelul. Iată, aşadar, un mijloc care nu dă greş. Ascultă pilda mea şi ai grijă să porţi veşnic inelul nevestei tale în deget. Aci s-a sfîrşit şi vorba dintre ei, o dată cu drumul.

CAPITOLUL XXIX

Cum a chemat Pantagruel un popă, un felcer, un judecător şi un filozof pentru a-i întreba asupra îndoielilor lui Panurge

Îndată ce au ajuns în palat, i-au povestit lui Pantagruel cele vorbite pe drum şi i-au arătat oracolul lui Rimanogrobis. Pantagruel l-a citit o

dată, apoi a doua oară, şi a spus:

— N-am avut pînă astăzi sub ochii mei un răspuns care să-mi placă mai mult. El vrea să însemne, că în ceea ce priveşte însurătoarea, fiecare trebuie să fie judecătorul gîndurilor sale şi să nu se sfătuiască decît cu el însuşi. Aceasta a fost şi credinţa mea, pe care ţi-am împărtăşit-o din clipa cea dintîi cînd ai venit să-mi vorbeşti. Dar după cum îmi amintesc, n-ai ţinut seamă de cele ce ţi-am spus. Ştiu că cei care se preţuiesc prea mult pe ei înşişi nu-ţi plac. Să facem, deci altcumva. Iată:

În tot ce sîntem şi în tot ce avem, trebuie să deosebim trei părţi: sufletul, trupul şi bunurile noastre. Trei feluri de oameni cunosc pe lume, care se îngrijesc de acestea: teologii de partea sufletului, felcerii de sănătatea trupească şi oamenii legii de apărarea avutului. Eu aş zice să chemăm la prînzul de duminică un popă, un doftor şi un judecător. Vom sta cu ei de vorbă şi ne vom sfătui asupra îndoielilor tale.

— Sfinte Pafnutie! a izbucnit Panurge. Pot să spun de pe acum, că n-o să facem nici o brînză! Aşa se vede că ne-a fost dat, să n-o scoatem la capăt nicicum. Încredinţăm sufletele noastre popilor, care sînt de cele mai multe ori nişte necredincioşi; lăsăm trupul nostru pe mîna felcerilor, care n-au nici o evlavie pentru meşteşugul lor şi nu iau niciodată leacuri, iar avutul îl dăm în grija advocaţilor, care între ei nu se judecă niciodată.

— Vorbeşti cu uşurinţă, a spus din nou Pantagruel. Nu zic că n-ai dreptate în privinţa popilor. Am văzut eu însumi cu cîtă stăruinţă se prefac a fi buni slujitori ai bisericii, căutînd a sădi în sufletele oamenilor adevărata credinţă catolică; şi nu fac altceva decît să lupte cu vorba, cu scrisul şi cu fapta împotriva unor greşeli şi eresuri de care ei înşişi sînt molipsiţi, în privinţa felcerilor însă n-ai dreptate, căci ei sînt atît de grijulii în a-şi păzi sănătatea, încît, nefiind niciodată bolnavi, n-au nevoie de leacuri. Cît despre advocaţi pot să spun, văzînd pe cei buni punînd atîta rîvnă în apărarea şi sprijinul dreptului altora, că nu mai găsesc nici vreme, nici răgaz, să se îngrijească de al lor. Dar duminică nădăjduiesc să avem la prînz pe bunul nostru părinte Hipotodeu, pe doftorul Rondibilis şi pe prietenul nostru Bridoye, omul legii. Socotesc, de asemeni, pentru a întregi cele patru laturi ale lui Pitagora, să mai chemăm şi un cetlăiaş la înţeleaptă treime, pe supusul nostru credincios, filozoful Gaurigan, întrucît e un desăvîrşit înţelept, care s-a dovedit în stare a răspunde fără şovăire oricărei nedumeriri i s-ar pune în faţă. Carpalim! Dă poruncă să fie poftiţi cu toţii pentru duminica viitoare la prînz.

— Cred că în toată ţara n-ai fi putut face o alegere mai potrivită, a spus Epistemon. Nu numai pentru că fiecare din aceştia au atins desăvîrşirea în privinţa îndeletnicirii lor, ceea ce nu mai poate fi pus

la îndoială, dar şi din altă pricină. Rondibilis e însurat şi n-a mai fost; Hipotadeu n-a fost, nu este şi n-are să fie; Bridoye a fost şi nu mai este; Gaurigan este şi a mai fost. Am să-l scutesc pe Carpalim de-o grijă. Mă voi duce eu însumi să-l poftesc pe Bridoye, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Sîntem cunoscuţi de multă vreme şi aş dori să-i vorbesc în privinţa unuia din vrednicii şi preacinstiţii lui fii, care se află la Toulouse, sub îndrumarea bunului şi învăţatului Boissone.

— Fă cum crezi că e mai bine, a răspuns Pantagruel, şi spune-mi dacă pot, la rîndul meu, să fac ceva în folosul fiului lui Bridoye şi pentru mulţumirea seniorului Boissone, pe care îl iubesc şi îl cinstesc ca pe unul din învăţaţii cei mai de seamă ai ţării mele. Îi voi ajuta pe amîndoi din toată i-nima.

CAPITOLUL XXX

Ce sfaturi i-a dat părintele Hipotadeu lui Panurge în privinţa însurătorii

Nici nu se rumeniseră bine fripturile, cînd oaspeţii de duminică au sosit, afară de Bridoye, care mai avea oarecare treburi la Fonsbeton.

După cel de-al doilea fel de mîncare, Panurge a făcut o adîncă plecăciune şi a spus:

— Domnilor, nu-i vorba decît de-o singură întrebare: Să mă însor sau să nu mă însor? Dacă dumneavoastră, aici de faţă, mă veţi lăsa fără răspuns, nimeni pe lumea aceasta nu va izbuti să mă dumirească, după cum de nedezlegat au rămas *Insolubilia*[156] de Ailyaco. Căci dumneavoastră sînteţi cei mai vrednici ai tagmei din care faceţi parte, aleşi şi vînturaţi, ca făina trecută prin ciur şi prin dîrmon.

Părintele Hipotadeu, la rugămintea lui Panurge, închinîndu-se celor de faţă, a vorbit cu o neasemănată smerenie:

— Ai cerut sfatul nostru, fiule, dar mai înainte de toate ar trebui să te lămureşti cu tine însuţi. Te simţi îmboldit de poftele trupului?

— Foarte, a răspuns Panurge, să fie cu iertare, sfinţia ta.

— Nu face nimic, fiule, a răspuns Hipotadeu. Datu-ţi-a Dumnezeu, stăpînul nostru, puterea de a-ţi înfrîna pornirea simţurilor?

— Mărturisesc că nu, a răspuns Panurge.

— Atunci însoară-te, fiule, căci tot e mai bine să-ţi iei femeie, decît să suferi şi să te chinuieşti, ars de pîrjolul dorinţei.

— Iată o vorbă limpede; fără să mai tai firul de păr în patru, a spus Panurge. Mulţumesc, domnule părinte. Am să mă însor fără să mai stau pe gînduri şi foarte curînd. Să pofteşti şi dumneata la nuntă. *Corpo di gallina!*[157]. Are să fie un ospăţ, să se ducă vestea! Am să-ţi prind beteala în piept cu mîna mea şi o să mîncăm împreună gîsca pe

care o s-o frigă nevastă-mea.

Ai să-mi faci plăcerea să joci cu surorile miresei. Mulţumesc, asemenea... Mai am numai o singură grijă. Una mică şi neînsemnată. O nimica toată. Ce crezi, părinte, o să mă înşele nevasta?

— Ei, fiule, ce să zic? a răspuns Hipotadeu. Cum o fi voia Celui-de-sus!

— Ah! a strigat Panurge. Voia Celui-de-sus! Ce faceţi cu mine, oameni buni? Mă luaţi cu *dacă* şi cu *poate,* care în filozofie înseamnă de toate şi nimic. Dacă măgarul meu ar fi făcut să zboare, ar avea aripi. Dacă o vrea Dumnezeu, voi purta coarne. Dacă n-o vrea, n-am să le port. Scîrţ! Dacă aş putea să mă feresc de ce mi-e frică, nu m-aş prăpădi cu firea. Dar dumneata, părinte, mă trimiţi la chibzuinţa lui Dumnezeu, în odăile Domnului! Voi, francezii, pe ce drum o luaţi, să ajungeţi pînă acolo? Sfinţia-ta cred că ar fi mai bine să nu vii la nuntă. Sfinţiei-tale îi place liniştea, odihna şi tăcerea; chiotul şi larma nuntaşilor n-o să-ţi priască. N-ai să vii, nu-i aşa? De altminteri, nici să dănţuieşti nu prea ştii, şi o să te simţi stingherit între fete. O să-ţi trimit acasă un copan de gîscă şi panglica cu beteală. O să ne faci plăcerea să bei, singur-singurel, un pahar în sănătatea miresei.

— Fiule, a spus Hipotadeu, să nu înţelegi greşit cuvintele mele. Te-am supărat cînd am zis: cum va voi Cel-de-sus? E ceva rău într-aceasta? E blestem şi ocară? Nicidecum! Am cinstit numele lui Dumnezeu, tatăl şi ocrotitorul zilelor noastre, care ne apără şi ne păzeşte pe toţi. Nu-i el singurul ziditor şi păstrător al bunurilor lumii? Nu atîrnă toate de voinţa şi de dărnicia lui? Noi nu preţuim nimic, nu sîntem nimic şi nu săvîrşim nimic, fără sfînta lui milostivire. Nu hotărăşte el despre faptele noastre? Tot ce ne punem noi în gînd să îndeplinim, nu-i oare supus voinţei lui, atît în cer cît şi pre pămînt? Şi gîndind în acest fel, nu înseamnă că slăvim numele lui binecuvîntat? Nevastă-ta, fiule, nu te va înşela, dacă aşa va voi Dumnezeu. Şi dorind a cunoaşte voia lui, nu se cade să-ţi pierzi nădejdea, ca şi cum ar fi la mijloc o taină ascunsă, pentru a cărei ştiinţă ar trebui să pătrunzi în odăile Domnului, pînă la scaunul lui de judecată. Pe toate acestea Dumnezeu însuşi ni le-a lămurit şi ni le-a arătat în sfintele Scripturi. De-acolo vei afla, că nu vei fi nicicînd înşelat, iar nevasta ta nu va fi rea, dacă vei şti să ţi-o alegi dintr-un neam de oameni cumsecade, crescută în cinste şi curăţie, departe de pilda stricăciunii, iubind pe Dumnezeu şi temîndu-se de el, plăcîndu-i să asculte cu credinţă sfintele lui porunci, temîndu-se de a-l mînia şi de a pierde îndurarea lui prin călcarea legilor care osîndesc preacurvia şi cer femeii să stea lîngă bărbatul ei, iubindu-l şi slujindu-l pe el cel dintîi şi pe nimeni altul în afară de Dumnezeu. Iar pentru a o sprijini pe calea ei dreaptă, te vei purta frumos cu ea, îi vei pune în faţă numai pilde bune, vei trăi în cinste şi fără păcat, credincios soţiei tale aşa cum doreşti ca ea

însăşi să-ţi fie; căci după cum cea mai bună oglindă nu e aceea înrămată în aur şi împodobită cu pietre scumpe, ci aceea care răsfrînge mai limpede chipul din faţa ei, tot astfel femeia nu se cuvine a fi preţuită nici după bogăţia ei, nici după neamul din care se trage, nici după frumuseţea ei, nici după hainele scumpe pe care le poartă, ci după rîvna cu care năzuieşte cu ajutorul lui Dumnezeu să aibă o purtare curată şi potrivită cu aceea a bărbatului ei; aşa după cum luna nu-şi primeşte lumina nici de la Mercur, nici de la Jupiter, nici de la Marte, nici de la alta din stelele de pe cer, ci de la soţul ei, Soarele, mulţu-mindu-se cu atîta, cît acesta găseşte de cuviinţă să-i dea. Fiind astfel sprijinul şi îndrumătorul femeii tale, îi vei da pilda cinstei şi a credinţei. Şi necontenit să te rogi lui Dumnezeu, cerîndu-i ajutor şi milostivire.

— Aşadar, a spus Panurge, numărîndu-şi firele din barbă, sfinţia-ta ai dori să mă-nsor cu femeia cea bună, pe care o preamăreşte Solomon. Atît numai, că aceea, fără îndoială, e moartă demult; iar o a doua ca ea, Dumnezeu să mă ierte, n-am văzut şi nu văd. Oricum ar fi, eu îţi mulţumesc, părinte. Ia şi gustă o bucată de turtă dulce: ajută la mistuit. După aceea bea un pahar de porfiriu, e gustos şi face bine jos. Să trecem mai departe.

CAPITOLUL XXXT

Ce sfaturi i-a dat lui Panurge doctorul Rondibilis

Panurge a vorbit mai departe astfel:

— Cînd a venit felceru să-i jugănească pe călugării benedictini la Saussignac, cel dintîi cuvînt pe care l-a rostit, după ce l-a dat gata pe fratele Cauldaureil, a fost: „Altul la rînd!" Aşa spun şi eu. Altul la rînd! Hai, meştere Rondibilis, dă-i drumul! Să mă însor sau să nu mă însor?

— Jur pe toate cele patru picioare ale catîrului meu, că nu ştiu cum să răspund la această întrebare. Ai spus că te simţi stăpînit de poftele trupului. Noi cunoaştem din învăţătura doftoricescului nostru meşteşug, şi după cum sună spusele vechilor ucenici ai lui Plato, că cinci sînt mijloacele prin care omul poate să înfrîneze pornirea simţurilor sale. Mai întîi: vinul.

— Adevărat, a spus fratele Ioan, eu cînd mă îmbăt, nu mai doresc altceva decît să dorm.

— Aşa am înţeles şi eu, a spus Rondibilis. Băutura fără măsură, adică vinul băut cu necumpătare răceşte sîngele, înmoaie vinele, amorţeşte simţurile, zăpăceşte mişcările şi seacă puterile zămislirii. Aşa e zugrăvit Bachus, zeul beţivilor, beat, în haine muiereşti, fără barbă, dolofan şi scopit ca un eunuc. Altminteri se petrec însă

lucrurile, cînd vinul e băut cu socoteală şi cumpătare. Înţelepciunea celor vechi n-a greşit spunînd, că fără Ceres şi Bachus, Venera stă şi tînjeşte. Aşa spun lampsacienii, după cum povesteşte Diodor din Sicilia şi la rîndul lui Pausanias, că domnişorul Priap e fiul lui Bachus şi al Venerei. În al doilea rînd, sînt acele ierburi şi felurite leacuri, care amorţesc simţurile omului, îl răcesc şi îl fac neputincios. Aş putea să vă amintesc vreo cîteva, cu nymphea heraclia[158], *amerina, salcia, sămînţa de cînepă, periclymenosul[159], tamariscul, vitexul, mătrăguna, izma, orhideea, pielea de hipopotami* aşa mai departe, care prin însuşirile şi lucrarea lor îngheaţă sămînţa vieţii şi n-o lasă să iasă din traista semănătorului. După cum sînt şi altele care înfierbîntă sîngele şi aţîţă dorinţa împreunării.

— Mulţumesc, n-am nevoie, slavă Domnului, a spus Panurge. Dar dumneata? Iartă-mă, meştere, n-am spus-o ca să te supăr.

— În al treilea rînd: munca fără odihnă. Orice trudă a trupului îi stoarce puterile în aşa măsură, încît sîngele, care se răspîndeşte pentru a-l hrăni, n-are nici vreme, nici răgaz să ajungă pînă la mădularele zămislirii. Natura astfel a rînduit lucrurile, ca hrana să fie folosită mai întîi de toate pentru susţinerea vieţii şi numai ce prisoseşte să slujească la înmulţirea neamului omenesc. Diana a rămas fată-mare, fiindcă gonea toată ziua după vînat. Aşa era pe vremuri casta castraţilor şi aşa sînt şi astăzi cei care se trudesc fără răgaz: luptătorii din circuri şi ostaşii. Hipocrate pomeneşte în *De aere, aqua et locis[160],* despre unii barbari din ţara sciţilor, care erau mai neputincioşi decît eunucii, fiind tot timpul cînd la lucru, cînd călare. Filozofii spun că, dimpotrivă, trîndăvia e mama desfrîului. Ovidiu, fiind întrebat o dată pentru ce a căzut Egist în păcatul preacurviei, a răspuns: „Fiindcă n-avea nici o treabă!" Dacă s-ar şterge de pe lume odihna, nici arcul lui Cupidon n-ar mai avea vreo putere; ar purta, ştrengarul, tolba lui de săgeţi ca pe-o povară nefolositoare, şi pe nimeni n-ar mai răni. Căci nu e nici el atît de bun ţintaş, să doboare cocorii în zbor şi cerbii gonind prin hăţiş (cum făceau Parcele), adică oamenii prinşi în forfota muncii. Îi nimereşte numai pe cei care stau într-o rînă sau culcaţi, odihnind sau lenevind. Teofrast, întrebat fiind în mai multe rînduri ce e dragostea, a răspuns că e patima gîndului care trîndăveşte. Diogene spunea la fel, că desfrîul e îndeletnicirea celor care n-au altă îndeletnicire. Iar sculptorul Canachus din Sicya, lăsînd să se înţeleagă că lenea şi nelucrarea sînt prielnice dragostei, a cioplit în marmură pe Venera şezînd, iar nu în picioare, cum o înfăţişaseră cei dinaintea lui. Al patrulea mijloc e: învăţătura. Învăţătura cere o asemenea sforţare a minţii, încît sudoarea zămislitoare nu mai poate ajunge la locul cuvenit şi nici nervul găunos nu mai are puterea de a răspîndi sămînţa menită să rodească vieţi omeneşti. Pentru a vă încredinţa despre aceasta n-aveţi decît să priviţi un cărturar aplecat asupra muncii sale:

cum toate vinele capului îi sînt încordate, ca arcul unei arbalete, pentru a da minţii puterea de a umple ventricolele înţelegerii, ale pătrunderii, ale ţinerii de minte, ale judecăţii chibzuite şi ale închipuirii, trecînd cu uşurinţă de la un ventricol la altul, pe calea pe care o arată anatomia, pînă la acea minunată ţesătură unde se sfîrşesc arterele pornite din partea stîngă a inimii; iar viaţa trupească, subţiindu-se prin atîtea treceri, dă naştere vieţii sufleteşti. Astfel, orice fiinţă adînc cugetătoare pare că se desprinde din ea însăşi, şi, lipsită de simţuri, rămîne dincolo de lumea dinafară, suflet fără trup; pe bună dreptate spunea Socrate că „filozofia nu-i altceva decît moartea care gîndeşte". De aceea, poate, Democrit şi-a luat singur vederea, socotindu-se mai puţin stînjenit de orbire, decît de priveliştile care nu-l lăsau să se adîncească cu totul în cugetarea lor. De aceea Pallas, zeiţa înţelepciunii şi ocrotitoarea celor înţelepţi, a rămas fecioară. Toate cele nouă muze sînt fete-mari. Nici cele trei graţii n-au păcătuit vreodată. Am citit undeva, că fiind întrebat Cupidon de maică-sa, Venus, pentru ce le cruţă pe muze, puştiul a răspuns că sînt atît de frumoase, atît de curate, atît de cinstite, atît de ruşinoase, şi au atît de lucru, una cercetînd stelele, alta socotind numerele, alta măsurînd corpurile, alta potrivind cuvintele, alta dînd viaţă cîntecului, încît, de cîte ori încearcă să se apropie de ele îşi destinde arcul, îşi închide tolba şi îşi stinge torţa, de teamă şi de ruşine să nu le stingherească. Apoi, îşi scoate legătura de pe ochi pentru a le privi mai bine şi a asculta în desfătare cîntările lor. Atît de mult îl fermecau, încît adeseori, răpit de dulceaţa şi frumuseţea lor, adormea, nevoind să le ispitească sau să le tulbure. În această privinţă m-am încredinţat de adevărul celor spuse de Herodot în cartea amintită, despre sciţi, ca şi în *De genitura*[161] unde arată că orice om căruia i se taie artera parotidă de lîngă ureche e lovit de neputinţă, din aceeaşi pricină pe care v-am arătat-o vorbind despre viaţa sufletească, pe care o hrăneşte sîngele din artere: căci o mare parte din puterea de zămislire porneşte din creier şi din măduva spinării. În sfîrşit, al cincilea mijloc e faptul împreunării.

— Ştiam eu că aici vrei s-ajungi! a spus Panurge. Arunci pietre în grădina mea. Dar din parte-mi, poţi să dai pilde cîte vrei.

Fratele Ioan a vorbit şi el:

— Fratele Scilino, egumenul de la Sfîntul Victor din Marsilia, spune că e pedepsirea cărnii (după cum credea şi sihastrul de la Sfînta Radegonda de lîngă Chinon). Pustnicii din deşertul Tebaidei, pentru a-şi potoli răzvrătirea cărnii şi pîrdalnica pornire a simţurilor, se pedepseau astfel de la cinci pînă la treizeci de ori pe zi.

— Îl văd pe Panurge bine zidit, a spus Rondibilis, cu toate mădularele întregi, cumpănit sufleteşte şi cu mintea limpede. El şi-a mărturisit, la o vîrstă potrivită, cinstita dorinţă de a se însura. Dacă se

va însoţi cu o femeie care să-i semene întru toate, vor zămisli amîndoi urmaşi vrednici de-a domni într-o împărăţie de peste ape.

Cu cît vor veni pe lume mai curînd, cu atît vor fi mai zdraveni şi mai sănătoşi.

— Meştere doftor, a spus Panurge, mă voi însura cît mai în grabă. Te rog să crezi. În timp ce vorbeai, gărgăunii mei îmi zbîrnîiau la ureche mai stăruitor ca niciodată. Ai cuvîntul meu. Te rog să pofteşti la nuntă, vom bea şi vom mînca pe săturate. Să poftească şi doamna, dacă-i face plăcere; cu toate prietenele dumneaei, se înţelege. Vor fi binevenite.

CAPITOLUL XXXII

Cum a dovedit Rondibilis că toţi bărbaţii au dreptul să fie înşelaţi

— Mai rămîne de lămurit o întrebare, a spus Panurge. Un *p. s.* pe care îl adaugi la scrisoare, adică *pe scurt.* Mă va înşela nevasta?

— Sfinte Dumnezeule! a strigat Rondibilis. Ce întrebare! Dacă te va înşela nevasta? Iubite prietene, eu sînt însurat. Te vei însura şi dumneata. Dar să-ţi intre bine în cap, că oricare bărbat însurat se află în primejdie de coarne, adică, mai bine zis, are dreptul să le poarte. Însurătoarea şi coarnele sînt ca omul şi umbra lui. Cînd auzi spunîndu-se despre cineva aceste două cuvinte: e însurat, poţi să adaugi fără nici o teamă: este, a fost sau va fi încornorat.

— Ce vorbe sînt astea, cobea dracului? a strigat Panurge.

— Prietene, a spus Rondibilis, filozoful Hipocrate, plecînd într-o zi de la Lango la Polistilo, să stea de vorbă cu Democrit, a scris unui bun prieten al său, Dionis, rugîndu-l să-i ducă nevasta la părinţii ei, nişte oameni foarte de treabă, nevoind ca femeia să rămînă singură acasă în lipsa bărbatului. Totodată, să bage bine de seamă şi s-o urmărească pas cu pas, în ce loc se duce şi ce fel de oameni vin s-o caute. „Nu că m-aş îndoi despre cinstea şi credinţa ei, scria Hipocrate, căci niciodată nu mi-a dat pricină de bănuială, dar e femeie, şi ajunge." Firea femeii, prietene, ne-o spune luna. Ca şi luna, femeia se ascunde, se ruşinează şi se preface în faţa bărbatului său. Dar în lipsa acestuia, se dă de gol, îşi leapădă făţărnicia, zburdă, hoinăreşte, îşi dă poalele peste cap, precum luna care, cînd se află în întîlnire cu soarele nu se zăreşte nici pe cer, nici pe pămînt, dar cînd se depărtează de soare, luminează în toată strălucirea ei, mai cu seamă noaptea.

Aşa sînt toate femeile: femei. Cînd spun femeie, înţeleg o fiinţă atît de plăpîndă şi de schimbătoare, atît de nestatornică şi de slabă, încît (cu toată cinstea cuvenită) îmi vine să cred că natura, cînd a zămislit-

o, s-a depărtat de la buna rînduială şi de la măsura potrivită pe care a pus-o în toate lucrările sale. Am stat de-atîtea ori să cuget şi am ajuns la credinţa că, dînd viaţă femeii, firea s-a gîndit mai mult la plăcerea bărbatului şi la înmulţirea neamului omenesc, decît la plămădirea unei făpturi desăvîrşite. Nici Platon nu ştia pe ce treaptă s-o aşeze: printre fiinţele cugetătoare sau printre cele care trăiesc numai cu simţurile? Natura a ascuns în trupul femeii o jivină, care în bărbat nu se găseşte. O fiară fără astîmpăr, care muşcă şi rîcîie, zburdă şi gîdilă, înţeapă şi ustură, răscolind simţurile, tulburînd pornirile sufletului şi răvăşind toate gîndurile. Aşa încît, dacă nu li-e stropită fruntea cu puţină ruşine, ai să vezi pe unele ca nişte ieşite din minţi, cum se dau celui dintîi venit, mai dezmăţate decît proetidele, mimalonidele şi tiadele lui Bachus în desfrînata sărbătoare a bacanalelor; căci acea jivină cumplită le stăpîneşte toate mădularele trupului, cum o arată foarte lămurit ştiinţa care se cheamă: anatomie. Nu vreau să mai lungesc vorba. Voi spune numai atăt, că femeile cinstite şi fără de păcat sînt cu atît mai vrednice de laudă, cu cît găsesc în ele puterea de a înfrîna acea neîmblînzită fiară, care caută să le tulbure judecata. Şi voi încheia spunînd, că numai atunci cînd bărbatul izbuteşte să sature acea jivină nesătulă şi să-i astîmpere (pe cît e cu putinţă) poftele, furia ei se potoleşte şi năbădăile i se liniştesc. Aşadar, să nu te miri, că noi, aceştia, care n-avem de unde să-i dăm să înfulice şi s-o îndestulăm zi de zi, sîntem în necontenită primejdie de-a fi încornoraţi.

— Bună pomană pentru un om sărac, a spus Panurge. Şi n-ai la îndemînă, felcere, nici un leac împotriva unei astfel de primejdii?

— Cum de nu, a răspuns Rondibilis. Ştiu unul foarte bun, pe care îl folosesc eu însumi. L-am găsit în cartea unui învăţat cu mare faimă, care a trăit acum optsprezece veacuri. Să ţi-l spun...

— Eşti un om aproape cumsecade, i-a tăiat vorba Panurge. Dumnezeu mi-e martor, că mi-eşti drag de nu mai pot. Ia gustă din magiunul ăsta de gutui, care strînge maţul şezutului, şi prin însuşirile lui stiptice înlesneşte mistuirea. Ei, asta-i bună! M-am apucat să vînd castraveţi la grădinar! Dă-mi voie să-ţi torn în acest pocal bătrînesc o duşcă de tămîios. Să nu-ţi fie teamă de anghină, că n-am pus în pahar anghinare. Nici piper, nici seminţe de mere pădureţe, ci numai puţină scorţişoară cernută, praf de zahăr şi vin din cel mai bun, de Deviniere, din Valea Sorbului, de sub nucul cel mare.

CAPITOLUL XXXLLL

Rondibilis cunoaşte un leac împotriva coarnelor

— Era pe vremea cînd Jupiter se apucase să pună rînduială în

gospodăria lui din Olimp, a început Rondibilis povestea. Întocmise calendarul zeilor, pe zile şi anotimpuri, dînd fiecăruia o sărbătoare a lui; hotărîse locurile lor de plimbare şi împărţise aşezarea oracolelor, arătînd cu de-amănuntul ce jerfe vor primi.

— N-o fi făcut ca Tinteville, episcopul din Auxerre? a întrebat Panurge. Marele ierarh avea patima vinului - ca orice om de ispravă - dar mai cu seamă prinsese slăbiciune pentru un altoi de viţă bătrînă, moştenit din moş-strămoşi, de la însuşi Bachus. S-a întîmplat însă, că după cîţiva ani altoiul a degerat şi a pierit, iar coardele n-au mai dat muguri, pălite fiind de îngheţ, de brumă, de polei, de chiciură, de grindină şi alte pedepse ale cerului, care se abat pe rînd, o dată cu sărbătorile cuprinse în zodia Taurului: sfîntul Gheorghe, sfîntul Marcu, sfîntul Vital, sfîntul Eutropiu, sfîntul Filip, Ziua Crucii şi Înălţarea. Nemaiavînd înaltul ierarh nici o îndoială că toţi aceşti sfinţi sînt aducători de grindină şi stricători de altoaie, s-a gîndit să mute sărbătorile lor în lunile de iarnă, între Crăciun şi Bobotează (maica celor trei regi, cum o numea el), îngăduindu-le cu toată cinstea să aducă ger şi îngheţ la vremea aceea cît vor pofti: frigul n-o să facă viţei nici o pagubă, iar mugurii nu vor suferi. În locul acelora, a aşezat sărbătorile sfîntului Cristofor, Tăierea capului sfîntului Ioan, a sfintei Magdalena, a sfintei Ana, a sfîntului Dominic, a sfîntului Laurenţiu; iar pe sfînta Maria a mutat-o în luna mai.

— Jupiter, a vorbit mai departe Rondibilis, luînd pe zei şi pe zeiţe la rînd şi dînd fiecăruia locul cuvenit, a uitat de sfintele Coarne, care din întîmplare nu se găseau de faţă, fiind plecate la Paris, cu o judecată pe care o aveau împotriva unor arendaşi de-ai lor. Nu mai ştiu după cîtă vreme, Coarnele au aflat de nedreptatea pe care le-o făcuse Jupiter, dar n-au vrut să-şi strige prea tare supărarea, de teamă să nu-şi piardă dreptul de intrare în Olimp. S-au înfăţişat, amîndouă, zeului zeilor, aducîndu-i aminte ajutorul prielnic pe care i l-au dat în atîtea rînduri şi cerîndu-i cu stăruinţă să nu le lase fără sărbătoare, fără slujbe şi fără jertfe. Jupiter le-a rugat să-l ierte, dar împărţeala se făcuse şi toate zilele din calendar erau date. Dar Coarnele exoflisite, atît de mult s-au rugat şi au stăruit, încît, pînă la urmă, Jupiter le-a trecut în condica Olimpului şi le-a dat în seamă un număr însemnat de capete bărbăteşti, cu toată cinstea cuvenită şi partea lor de jertfe. Cum însă nu mai rămăsese neîmplinit nici un loc pe răbojul anului, le-a rînduit aceeaşi zi de sărbătoare, ca şi potrivnica lor, zeiţa Gelozia.

De asemeni le-a lăsat stăpînire deplină asupra bărbaţilor însuraţi, îndeosebi asupra celor cu neveste frumoase, hotărînd ca îndatoririle lor să fie bănuiala, neîncrederea, îndoiala, cearta, pînda şi iscodirea femeilor, cu poruncă pentru toţi să închine sfintelor Coarne slujbele ce li se cuvin şi să le aducă amintitele jertfe. Iar pe cei care nu vor ţine seama de acele rînduieli, Coarnele să-i ocolească şi să nu le intre în

casă, oricît s-ar ruga. Să-i lase să tînjească singuri cu nevestele lor, fără ajutorul unui al treilea, ca nişte pîngăritori şi eretici. (Aşa se răzbună zeii asupra celor care nu le dau cinstea cuvenită: Bachus asupra podgorenilor, Ceres asupra plugarilor, Pomona asupra grădinarilor, Neptun asupra corăbierilor, Vulcan asupra fierarilor şi aşa mai departe.) După cum, dimpotrivă, cei care vor ţine toate sărbătorile, lăsînd în părăsire lucrul lor şi orice altă îndeletnicire pentru a-şi pîndi nevestele, a le închide în casă şi a le hărţui cu bănuieli, să aibă parte necontenit de podoaba sfintelor Coarne, să se bucure de răsfăţul lor, să le aibă în casă zi şi noapte şi să nu fie lipsiţi de ele niciodată. Am zis!

— Ah, ah, ah! a spus Carpalim. Iată un leac mai lesnicios decît chiar inelul lui Hans Carvel. Naiba să mă ia, dacă nu spun ce gîndesc. Aşa e firea femeilor. Nici trăsnetul nu arde şi nu fărîmă decît ceea ce e tare şi se împotriveşte, ocolind ce-i moale, puhav şi deşert; frînge în două sabia de oţel, dar nu atinge catifeaua care înfăşoară teaca; zdrobeşte oasele trupului, fără să atingă carnea. Tot astfel, femeia nu se răzvrăteşte decît împotriva celor ce-i sînt oprite.

— Fără îndoială, a spus Hipotadeu. Mulţi din învăţaţii noştri cred, că cea dintîi femeie care a fost pe lume - Eva, cum o numesc evreii - n-ar fi muşcat niciodată din fructul păcatului, dacă Vicleanul care a dus-o în ispită nu i-ar fi spus că n-are voie să-l guste. Ca şi cum ar fi voit s-o îndemne: - „E fruct oprit: mănîncă-l! Altminteri n-ai mai fi femeie."

CAPITOLUL XXXIV

Cum rîvnesc de obicei femeile la lucrul oprit

Pe vremea cînd eram flăcău şi trăiam în desfrînare la Orleans, a spus Carpalim, iscodisem un mijloc îndemînatic de-a prinde femeile în laţ şi a le ispiti să se joace de-a dragostea cu mine. Nu cu vorbe dulci, nici cu jurăminte, ci arătîndu-le limpede şi lămurit (cu mare ticăloşie) cît erau de bănuitori bărbaţii lor. Nu născocisem nimic, fiindcă aşa stă scris în cărţi şi astfel a fost mersul lumii de totdeauna. Asemenea pilde şi păţanii îţi scoate viaţa la iveală, în fiecare zi. Vîrîndu-şi în cap tot felul de gînduri poznaşe, nevestele îşi înşală bărbaţii cu toată sîrguinţa, făcînd de altminteri la fel ca Semiramida, ca Egesta, ca femeia din insula Mandes a Egiptului (despre care pomenesc Herodot şi Strabon) şi ca atîtea alte ştrengărite de acelaşi soi.

— Adevăr a grăit, a spus Ponocrat. Ştiam pe vremuri o poveste, cum papa Ioan al XXI-lea, trecînd într-o zi pe la mănăstirea Fonthevrault şi ieşindu-i înainte maica stareţă cu celelalte măicuţe, l-au rugat să le dea învoiala de a se spovedi între ele. Miresele lui Isus, ziceau

mironosiţele, au ca toate femeile unele metehne ascunse, pe care se ruşinează să le mărturisească unui duhovnic-bărbat, ci mult mai lesne le-ar veni să şi le destăinuiască unele altora. - „N-aş pregeta să vă dau o asemenea învoire, ca şi altele, a răspuns papa, dar se iveşte o piedică, după cum socot. Spovedania, bine ştiţi, e o taină; iar voi femeile nu prea ştiţi să vă ţineţi gura." - „Ba ştim, au sărit de colo măicuţele. Mai bine decît bărbaţii!" Atunci sfîntul părinte le-a încredinţat o lădiţă în care, fără să-l fi văzut maicile, ascunsese o păsărică. Le-a poruncit să aşeze lădiţa într-un loc ferit, făgăduind pe cinstea lui de papă că le va îndeplini rugămintea, dacă vor răbda să nu ridice capacul, orice s-ar întîmpla, sub ameninţarea judecăţii episcopeşti şi a veşnicei afurisenii. Abia au auzit călugăriţele opreliştea şi stăteau ca pe ghimpi, să vadă ce-i în lădiţă? Sfîntul părinte le-a dat binecuvîntarea şi s-a dus să se culce. Dar n-a făcut nici zece paşi, că toate măicuţele s-au repezit buluc la lădiţă, să-i cerceteze cuprinsul. A doua zi dimineaţa, papa le-a chemat cu gîndul să le dea dezlegarea cerută. (aşa îşi închipuiau ele.) Dar, înainte de orice altă vorbă, le-a cerut să-i aducă lădiţa cu pricina. I-au adus-o, nu zic ba, dar pasărea... zburase! Iar papa le-a ocărît, întrebîndu-le cum vor fi în stare să păstreze taina spovedaniei, cînd nu s-au putut răbda să nu umble la lădiţa păsăruicii.

— Fii binevenit între noi, cinstite meştere! Am simţit o mare bucurie ascultîndu-te, şi îi aduc laudă Domnului pentru aceasta. N-am mai avut mulţumirea de-a fi laolaltă, de cînd ne-ai înfăţişat la Montpellier, cu vechii noştri prieteni Guy Bourguier, Balthazar Nayer, Jean Quentin, Franşois Robinet şi Francois Villon, acea poznă veselă şi plină de învăţăminte a bărbatului care luase de nevastă o femeie mută.

— Eram şi eu de faţă, a spus Epistemon. Vrednicul bărbat ţinea cu orice preţ ca femeia lui să-şi recapete graiul. L-a recăpătat în adevăr, cu ajutorul unor vraci, care i-au tăiat nu ştiu ce pieliţă de sub limbă. Dar cînd a început muierea să vorbească, a vorbit, a vorbit, a vorbit vrute şi nevrute, verzi şi uscate, de baba-Rada şi de Rada-baba, pînă cînd bărbatul, ieşindu-şi din fire, a alergat într-un suflet la vraci, rugîndu-l să-i ia nevestei graiul înapoi, aşa cum i-l dăduse. Vraciul i-a răspuns, ridicînd din umeri, că el cunoaşte multe leacuri cu care poate să redea graiul femeii, dar n-a aflat pînă acum nici unul, care s-o facă să tacă! Singurul mijloc ar fi surzenia bărbatului. Omul nostru nu-ş ce-a făcut şi ce-a dres, că şi-a pierdut auzul; iar femeia, dîndu-şi seama că bărbatul n-o mai aude, şi că meliţa ei toacă degeaba, a turbat. Cînd vraciul a venit să-şi ceară plata, surdul i-a răspuns că nu-l aude. Vraciul, de necaz, i-a turnat în cap un praf de-al lui şi l-a făcut să-şi piardă minţile. Pînă la urmă, bărbatul nebun şi femeia turbată l-au luat la bătaie pe vraci, lăsîndu-l pe jumătate mort! Nicicînd n-am rîs

mai cu poftă, ca la pozna asta!

— Să ne întoarcem la oile noastre, a zis Panurge. Dumneata spuneai, după cum am înţeles, că pot să mă însor în toată voia, fără să-mi mai bat capul cu întrebarea, dacă mă va înşela nevasta sau nu. Rău ai grăit, cinstite meştere! Ştiu bine, că în ziua nunţii mele te vei găsi cu treburile dumitale prin alte părţi şi nu vei fi de faţă. N-am să te ţiu de rău că nu vei veni la ospăţ.

Stercus et urina sunt medici prandia prima, Ex aliis paleas, ex istis collige grana.[162]

— N-ai spus bine, l-a îndreptat Rondibilis. Stihul al doilea zice aşa: *Nobis sunt signa, vobis sunt prandia digna.*[163]

— Iar dacă, între timp, nevastă-mea nu s-o simţi bine...

— Va trebui să-i cercetez mai întîi udul, să-i ascult inima, să-i pipăi partea de jos a pîntecelui şi împrejurimile buricului, cum ne învaţă Hipocrate, *în 2 Aphorism 35*.

— Nu! Nu! a spus Panurge. Pînă una-alta, nici nu-i nevoie. Noi, oamenii legii, avem pravila noastră: *de venire inspiciendo*[164]. Am să-i pregătesc eu însumi un clistir. Nu-ţi părăsi treburile dumitale, care sînt fără îndoială mai grabnice. Îţi voi trimite un plocon şi vom rămîne buni prieteni.

Panurge s-a apropiat de el şi i-a strecurat în palmă patru scuzi. Rondibilis i-a înşfăcat repede, spunînd cu glas tresărit şi aproape supărat:

— Domnul meu, nu trebuia să te osteneşti... Oricum, îţi mulţumesc cu plecăciune. De la oamenii de rînd nu primesc niciodată, dar pe prieteni nu pot să-i jignesc. Sînt la porunca dumitale, ori de cîte ori vei avea nevoie.

— Cu plată? a întrebat Panurge.

— Bineînţeles!

CAPITOLUL XXXV

Cum priveşte filozoful Gaurigan însurătoarea

După acest schimb de vorbe, Pantagruel i-a spus lui Gaurigan, filozoful:

— Făclia luminii, prietene de credinţă, trecînd din mînă în mînă a ajuns la dumneata, înţeleptule! Ţi-a venit, adică, rîndul să răspunzi la întrebare: Să se însoare Panurge ori să nu se însoare?

— Şi una şi alta, a răspuns Gaurigan.

— Ce-ai spus? a întrebat Panurge.

— Ce-ai auzit.

— Şi ce-am auzit?

— Ce-am spus.

— Aşa ţi-e vorba? Ia scurteaz-o şi spune lămurit: Să mă însor sau să nu mă însor?

— Nici una, nici alta.

— Naiba să mă ia, dacă pricep. Stai să-mi pun ochelarii la urechea stîngă, să te-aud mai bine.

În clipa aceea, Pantagruel a zărit în pragul uşii pe Kyn, căţelul lui Gargantua, şi a spus celor de faţă:

— Regele trebuie să fie pe aproape. Să ne ridicăm în picioare.

Nici n-a apucat să sfîrşească vorba şi Gargantua a intrat în odaia unde se ţinea ospăţul. Toţi s-au sculat de la locurile lor şi l-au întîmpinat cu plecăciuni, după cum se cuvenea. Gargantua le-a răspuns tuturor cu bunătate şi a spus:

— Iubiţi prieteni, dacă voiţi să-mi fiţi pe plac, nu vă părăsiţi nici locurile, nici vorba. Aduceţi-mi un jeţ în capul mesei şi daţi-mi să beau în sănătatea voastră. Fiţi bineveniţi în casa mea. Despre ce vorbeaţi?

Pantagruel i-a spus, că la al doilea fel de mîncare, Panurge pusese întrebarea, dacă ar face bine să se însoare sau nu. Părintele Hipotadeu şi meşterul Rondibilis vorbiseră fiecare în felul lui, iar în clipa cînd regele se pregătea să intre, înţeleptul Gaurigan începuse să răspundă la rîndul său. Panurge l-a întrebat: - „Să mă însor sau să nu mă însor?". „Şi una şi alta", i-a spus la început, apoi: - „Nici una, nici alta". Panurge s-a arătat nemulţumit de aceste răspunsuri care, zice el, se bat cap în cap.

— După înţelegerea mea, a spus Gargantua, aceste răspunsuri seamănă aidoma cu vorba filozofului din vechime, care, fiind întrebat dacă e însurat cu o anumită femeie, a spus: „Am soţie, alţii s-o ţie; trăiesc cu ea, dar şi fără ea".

— Tot cam aşa a răspuns şi o slujnică din Sparta, care, fiind întrebată dacă s-a dat vreodată un bărbat la ea, a răspuns: „Niciodată!", fiindcă ea se dădea la ei.

— Aşadar, a spus Rondibilis, în filozofie ca şi în medicină să păstrăm calea de mijloc, amestecînd laolaltă nepotrivirile şi punîndu-le în cumpănire.

— Trimisul cel sfînt, a spus părintele Hipotadeu, astfel ne-a învăţat, ca cei ce au femeie să trăiască precum n-ar avea, iar cei ce nu sînt însuraţi, ca şi cum ar fi.

— Eu tălmăcesc astfel vorbele: "Să ai şi să nu ai femeie", a spus Panurge. Să ai femeie la treburile pentru care a înzestrat-o firea, adică pentru ajutorul, plăcerea şi tovărăşia bărbatului. Să n-ai femeie, dacă-i vorba să te ţii după fustele ei, să uiţi a te ruga lui Dumnezeu, să nu-ţi mai îndeplineşti îndatoririle tale faţă de ţară, de republică şi de prieteni, să-ţi laşi în părăsire cărţile şi alte folositoare treburi, numai

ca să-i faci muierii pe plac. Astfel înţelegînd: „Să ai şi să nu ai femeie", eu nu văd nici o nepotrivire, nici îndemnuri care nu s-ar împăca laolaltă.

CAPITOLUL XXXVI

Răspunsurile lui Gaurigan, filozoful sceptic şi ucenicul lui Pyron

— Vorbiţi ca nişte ursitoare, a spus Panurge, dar mie-unuia mi se pare că am căzut în fundul acelui puţ întunecat, în care, după cum zicea Heraclit, s-a înecat adevărul. Nu mai văd şi nu mai înţeleg nimic. Sînt buimac, şi pot să spun că vorbăria dumneavoastră nu-mi face nici o plăcere. (Potoleşte-te, filozofule, nu mai băga atît în dumneata!) Ia să schimbăm cîntecul, şi să nu mai despicăm firul de păr în patru. Nici dumitale nu-ţi place să baţi cîmpii, după cum cred. Aşadar, în numele bunului Dumnezeu, drăguţul, răspunde-mi: să mă însor?

Gaurigan - Însoară-te.
Panurge - Şi dacă nu vreau?
Gaurigan - Nu văd cine te-ar putea sili.
Panurge - Nu vezi?
Gaurigan - Nu văd, şi nu sufăr de orbul găinilor.
Panurge - Eu văd o mie de pricini care mă îndeamnă să mă însor.
Gaurigan - Să le numărăm.
Panurge- O mie, aşa vine vorba. Am spus un număr hotărît, ca să arăt un număr nehotărît. Vreau să spun: multe.
Gaurigan - Te ascult.
Panurge - La naiba! Nu pot să trăiesc fără femeie.
Gaurigan - Lasă-l pe naiba la o parte.
Panurge - Pentru numele lui Dumnezeu, poftim! Toţi înţelepţii lumii spun că a te culca în aşternut de unul singur, adică fără femeie, înseamnă să trăieşti ca o vită, cum ofta Didona, suspinînd printre lacrimi.
Gaurigan - Sluga dumitale!
Panurge - Eu ştiu ce vorbesc, filozofule. Ce zici, să mă însor?
Gaurigan - N-am zis nu.
Panurge - Şi o să-mi fie bine?
Gaurigan - După cum vei nimeri.
Panurge - Şi dacă voi nimeri bine, fi-voi fericit?
Gaurigan - De-ajuns.
Panurge - Ia s-o luăm acum în răspăr. Dar dacă nimeresc rău?
Gaurigan - Să nu te amărăşti pentru atît.

Panurge - Dar bine, omule, fie-ţi milă de mine şi sfătuieşte-mă ce să fac?

Gaurigan - Faci ce vrei.

Panurge - Hodoronc-tronc!

Gaurigan - Te rog, fără descîntece!

Panurge - Bine, filozoful lui Dumnezeu, eu nu-ţi cer decît un sfat. Ce sfat îmi dai?

Gaurigan - Nici unul.

Panurge - Să mă însor?

Gaurigan - Eu nu mă amestec.

Panurge - Atunci să nu mă însor?

Gaurigan - N-am spus asta.

Panurge - Dacă rămîn neînsurat, n-am să port coarne?

Gaurigan - Aşa cred.

Panurge - Să zicem că mă însor.

Gaurigan - De ce: să zicem?

Panurge - Închipuieşte-ţi, vreau să spun, că sînt însurat.

Gaurigan - Nu pot acum. Mi-e gîndul în altă parte.

Panurge - M-ai pricopsit! Ah, dacă aş putea să trag o înjurătură... măcar pe şoptite. M-aş mai răcori. Dar, răbdare... Prin urmare, dacă mă voi însura voi purta coarne!

Gaurigan - Aşa se pare.

Panurge - Dar dacă femeia mea va fi cinstită şi credincioasă, nu mă va înşela, nu-i aşa?

Gaurigan - Vorbişi ca din carte.

Panurge - Ascultă-mă...

Gaurigan - Sînt numai urechi.

Panurge - Iată care e întrebarea: nevastă-mea va fi cinstită şi credincioasă? Numai atît aş vrea să aflu.

Gaurigan - Mă cam îndoiesc.

Panurge - O cunoşti?

Gaurigan - Nu.

Panurge - Atunci cum poţi să te îndoieşti de un lucru pe care nu-l cunoşti?

Gaurigan - Iac-aşa!

Panurge - Dar dacă ai cunoaşte-o?

Gaurigan - Mai vîrtos.

Panurge - Ascultă, pajule, mititelule, uite, ţine aici scufia mea - lasă-mi ochelarii! - coboară în curte şi înjură pentru mine o jumătate de ceas. O să înjur şi eu în locul tău o dată, cînd vei avea nevoie... Şi cu cine o să mă înşele?

Gaurigan - Cu cine s-o nimeri.

Panurge - Băga-s-ar dracul în el! O să-i rup oasele!

Gaurigan - Aşa să faci.

Panurge - Să mă ia în coarne o mie de draci, dacă nu i-oi pune lacăt femeii cînd voi pleca de-acasă!

Gaurigan - Ai putea să-ţi alegi cuvintele.

Panurge - Cuvinte am ales şi am ouat destule! Acum vreau să hotărăsc ce am de făcut.

Gaurigan - Hotărăşte, eu nu te împiedic.

Panurge - Ia stai puţin! Văd că n-am izbutit pînă acum să-ţi las sînge. Am să te încrestez în altă parte. Dumneata eşti însurat sau ba?

Gaurigan - Nici una, nici alta.

Panurge - Sfinte Dumnezeule, ţine-mă! Nu mă lăsa! Am asudat leoarcă. Parcă aş fi muncit la sapă, mînca-m-ar viermii! Mi s-a întors rînza pe dos şi mi s-a încuiat maţul! Nu pot să încomofistibulizez în tolba minţii mele răspunsurile pe care mi le dai.

Gaurigan - Atîta grijă să am.

Panurge - Să pornim mai departe, înţeleptule! Eşti însurat?

Gaurigan - Aşa mi se pare.

Panurge - Ai mai fost însurat vreodată?

Gaurigan - Parcă.

Panurge - Şi ai avut noroc întîia oară?

Gaurigan - Oarecum.

Panurge - A doua oară ai nimerit-o mai bine?

Gaurigan - Cine poate să ştie!

Panurge - Pune mîna pe inimă şi răspunde: te simţi bine însurat?

Gaurigan - Aşa şi aşa.

Panurge - Pe barba sfîntului Cristofor, mai degrabă aş stoarce un pîrţ dintr-un măgar mort, decît o vorbă lămurită din gura dumitale! Nu pot s-o scot la capăt cu dumneata în nici un fel. Adevăr mărturisesc, filozofule, că şi dracului i-ar fi ruşine de amîndoi. Răspunde: purtat-ai coarne, da sau ba? Cu dumneata vorbesc, ăsta care stai lîngă mine, nu cu dumneata, ăla care ai plecat să baţi mingea.

Gaurigan - Dacă s-a întîmplat să nu port coarne, înseamnă că am avut noroc. Aşa mi-a fost scris!

Panurge - Pe carnea, pe trupul şi pe sîngele meu, mă las păgubaş, îmi iau catrafusele şi plec. Pe ăsta nu pot să-l apuc de nicăieri.

Auzind aceste cuvinte, Gargantua s-a ridicat şi a spus:

— Lăudat să fie Domnul în toate lucrările lui. După cum văd, lumea s-a făcut mai frumuşică de cînd m-am întîlnit cu ea întîia oară. Bine am ajuns! Va să zică filozofii cei mai învăţaţi şi mai iscusiţi s-au înhăitat cu şleahta schepticilor şi s-au întors înapoi la şcoala lui Pyron. Slavă ţie, Doamne, slavă ţie! Adevăr zic vouă, că mai lesne vei prinde pe lei de coamă, pe cai de urechi, pe zimbri de grumaz, pe bivoli de coarne, pe lupi de coadă, pe ţapi de barbă şi pe ulii de plisc decît pe filozofi de cuvînt! Rămîneţi cu bine, dragi prieteni.

Gargantua s-a depărtat, iar Pantagruel a spus celor de faţă:

— Timeu din cartea lui Platon număra oaspeţii la începutul fiecărei adunări; noi ne vom număra la sfîrşit. Unul, doi, trei... Unde-i al patrulea? Cine lipseşte? Nu cumva e prietenul nostru Bridoye?

Epistemon a răspuns că ducîndu-se să-l poftească nu l-a găsit acasă. Un aprod de la Curtea din Mirelingues venise mai înainte să-l cheme pentru a da seama în faţa Parlamentului despre o hotărîre pe care o rostise. Bridoye plecase în grabă ca să fie de faţă şi să nu se pomenească tras la răspundere în lipsă.

— Voi vedea despre ce e vorba, a spus Pantagruel. Se împlinesc patruzeci de ani, de cînd Bridoye e judecător în Fonsbeton, şi în răstimpul acesta a rostit mai bine de patru mii de hotărîri. Două mii trei sute nouă din ele au mers mai departe înaintea Parlamentului din Mirelingues, în urma plîngerii celor care pierduseră, dar toate au rămas în picioare şi au fost întărite, plîngerile dovedindu-se neîntemeiate. Dacă acum, la sfîrşitul zilelor sale, s-ar vedea lovit cu mustrare, încercarea ar fi prea grea pentru el, după ce a trăit în cinste şi dreptate o viaţă întreagă. Vreau să-l ajut din toate puterile mele. Ştiu că lumea s-a făcut atît de rea, încît dreptatea are nevoie de apărare. O voi face fără zăbavă, pentru a-l feri de orice năpastă.

Mesele s-au strîns, Pantagruel a împărţit oaspeţilor săi daruri de preţ şi de mare cinste: inele, giuvaeruri, potire de aur şi talere de argint, după care, mulţumind încă o dată din inimă tuturor, s-a îndreptat spre odăile sale.

CAPITOLUL XXXVII

Cum l-a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui nebun

În drum spre iatac, Pantagruel l-a zărit lîngă o fereastră pe Panurge trist şi îngîndurat, clătinînd din cap cu amărăciune. Pantagruel i-a spus:

— Semeni cu un şoarece care a căzut într-o mlaştină şi cu cît se zbate să scape, cu atît mai adînc se afundă. Te zvîrcoleşti într-un lanţ încîlcit de îndoieli, şi din ce te smuceşti căutînd dezlegare, cu atît te încurci mai rău. Ascultă! Am auzit o vorbă din popor, că un nebun judecă de multe ori mai bine decît zece învăţaţi. De vreme ce răspunsurile înţelepciunii nu te-au lămurit, ce-ar fi dacă ai cere sfatul unui nebun? S-ar putea s-o nimereşti şi să rămîi mulţumit. Mulţi regi au scăpat de primejdie şi multe ţări s-au păstrat întregi; multe războaie s-au cîştigat şi multe încercări au fost biruite după sfatul şi prevestirile unor nebuni. Gîndeşte-te şi vei recunoaşte că am dreptate.

Cel care poartă grija treburilor lui, dovedindu-se gospodar harnic şi priceput; cel care îşi păstrează judecata limpede şi nu pierde nici un prilej prielnic pentru a-şi spori avutul; cel care cu dibăcie izbuteşte să scape de lipsuri şi de necaz e socotit de noi toţi drept un înţelept. Dar înaintea gîndirii cereşti nu-i preţuit tot astfel; în cumpăna ei nu e cu adevărat înţelept, adică vrednic de a *vedea* pe cele de faţă şi de a *prevedea* pe cele viitoare decît omul care pe el însuşi se uită, care se înalţă deasupra fiinţei sale, se curăţă de toate îndemnurile pămînteşti şi se desprinde cu gîndul de toate slăbiciunile omeneşti, nepăsător la toate. Astfel spunem noi că sînt nebunii. Pe marele proroc Faunus, fiul lui Picus, regele latinilor, poporul neştiutor l-a numit *Fatuel,* adică pe limba lui: Nebunul. Asemeni, în păcălelile pe care le joacă măscăricii, tichia Nerodului şi scufia Nebunului o pun în cap, nu cei mai proşti, ci cei mai isteţi dintre ei. Astrologii spun că împăraţii şi nebunii vin pe lume sub acelaşi semn al zodiacului. Enea şi Choroebus (despre care Euphorion spune că a fost nebun) au avut la naştere acelaşi horoscop. Nu mă voi depărta prea mult, dacă îţi voi aminti ce povesteşte Ioan Andre despre cuprinsul unui canon al nu-ştiu-cărui papă către primarul şi pîrgarii din La Rochelle; Barbaţiu o spune despre pandectele lui Justinian, iar acum de curînd Jason, în proverbele lui, şi Jean Seigny, faimosul nebun al Parisului, străbunicul lui Caillette de mai tîrziu. Iată întîmplarea: Un derbedeu din Paris, trecînd într-o zi prin faţa unei ospătarii de lîngă fortăreaţa Chastelet, s-a oprit în faţa grătarului, a scos din traistă o bucată de pîine şi a început s-o mănînce, sorbind cu nesaţiu mireasma cărnii fripte. Birtaşul l-a lăsat în pace şi nu i-a spus nimic; dar după ce mîrlanul şi-a mestecat codrul de pîine şi a dat să plece, l-a prins frumuşel de guler şi i-a cerut să-i plătească... mirosul fripturii! Omul a răspuns, că nici măcar nu s-a atins de cărnuri, deci cu nimic nu l-a păgubit şi cu nimic nu i se socoteşte dator. Aroma cărnii fripte, răspîndindu-se în văzduh, s-ar fi pierdut oricum, şi nu s-a mai pomenit încă la Paris să se vîndă miros de friptură pe stradă! Birtaşul a răspuns, că el nu-i ţinut să hrănească pe toţi derbedeii Parisului cu aromă de la grătarul lui, şi l-a ameninţat că dacă nu-i plăteşte îi mută fălcile. Mîrlanul a pus mîna pe băţ să se apere, şi s-a încins o zarvă nemaipomenită. Mulţimea de gură-cască s-a strîns din toate părţile să privească încăierarea. Între ei se afla şi Jean Seigny, nebunul oraşului. Zărindu-l, birtaşul a spus mîrlanului: - „Vrei să-l punem pe marele Jean Seigny judecător peste noi?" - „Vreau, cum să nu vreau, lua-te-ar naiba!" a răspuns flămîndul. Jean Seigny, după ce i-a ascultat pe amîndoi, i-a cerut derbedeului să scoată din pungă un șfanț de argint. Mîrlanul, neavînd încotro, s-a supus şi i-a pus banul în mînă. Nebunul l-a luat, l-a aşezat pe umărul stîng ca şi cum ar fi vrut să-i cumpănească greutatea, l-a lovit pe unghie ca să audă cum sună, apoi, închizînd un ochi, s-a uitat cu

luare-aminte să-i citească scrisul. Mulţimea căsca gura la el, birtaşul aştepta încrezător, iar mîrlanul schimba feţe-feţe. După o tăcere destul de îndelungată, nebunul s-a dus să mai sune o dată banul pe tejghea, apoi cu o măreţie de jude-preşedinte, ţinînd în mînă paiaţa lui ca pe un schiptru, înfundîndu-şi pe cap scufia de blană cu urechi de hîrtie zdrenţuită, a tuşit de trei ori şi a spus: - „Curtea găseşte de cuviinţă că, împricinatul care şi-a mîncat pîinea cu miros de friptură, a plătit birtaşului cu sunetul banului. Aşadar şi prin urmare, Curtea îndrumă pe fiecare să-şi vadă de treaba lui. Fără cheltuieli de judecată şi spre ştiinţa părţilor". Hotărîrea nebunului li s-a părut tuturor judecătorilor din Paris atît de dreaptă şi de minunată, încît au recunoscut că nici Parlamentul însuşi, cu legea în mînă, n-ar fi putut să chibzuiască mai bine. Aşadar, gîndeşte-te dacă n-ar fi mai nimerit să ceri sfatul unui nebun.

CAPITOLUL XXXVIII

Ce porecle i-au dat Pantagruel şi Panurge lui Tribulet[165]

— Pentru mîntuirea sufletului meu, primesc, a spus Panurge. Aveam maţul încuiat; acum simt că mi s-a uşurat pîntecele. Dar, după cum, pentru a le cere sfatul, am ales lamura înţelepţilor, tot astfel aş dori să găsim pe nebunul cel mai nebun dintre toţi nebunii.

— Tribulet îmi pare a fi nebunul care ne trebuie, şi-a dat cu părerea Pantagruel.

— E nebun sută-n sută! a încuviinţat Panurge.

PANTAGRUEL
Nebun din mînăstire,
cu benghi, cheie,
părinte,
voios,
drăgălaş,
cu barbă roşu,
păstor,
cu cioc,
verde,
de poi,
îmbrăcat,
gheată,
prădător,
împăratesc,

PANURGE
Nebun de mînăstire,
fotă,
mînes,
ochi,
nas,
păsărilor,
cioc,
verde,
poi,
ghiată,
cocoş,
prădător,
papă,

comercial, registrator,
augustă, augustic,
cezarian, zaharic,
paradisiac, paradisiac,
episcopesc, episcopesc,
dezmoştenit, dezmoştenit,
călugăresc, călugăresc,
impregnator, impregnator,
palatin, palatin,
principial, principial,
la primăvară, primăvăratic,
iubăreţ, iubăreţ,
cu diplomă, diplomatic,
muzical, muzical,
cu prenumele, întîi,
din coadă, cenuşiu,
cenuşiu, lăcrămioară,
lăcrămioară, exemplar,
exemplar, rar,
rătăcitor, rătăcitor,
depărtat, depărtat,
familiar, familiar,

de seamă, favorit, latinesc, de toate zilele, temut, filozof, metafizic, suveran, special, extatic,

categoric, predicator, uriaş, oficial, cu perspectivă, aritmetic, algebric, cabalistic, talmudic,

ermetic, explicativ, prescurtat, hiperbolic, antonomatic, alegoric, foarte logic, pleonasmic,

princiar, cerebral, cordial, indestinal, hepatic, splenetic, cu vînturi, legiuit, la azimut, pe meridian,

binefăcut, cu pervaz, pe piedestal, chibzuit, celebru, binecrescut, înzăuat, prădalnic, cu coada-n sus, cenuşiu, aiurit, lovit cu leuca, bosumflat, superlativ, de dimineaţă, de mîna stîngă, mătăsos,

lînă-n lînă, cu picăţele, burghez, cu mătură, de batjocură, de toate felurile, cu zăbavă, taciturn,

eteroclit, teologic, prescurtat, arăbesc, pecetluit, împuternicit, cu glugă, titular, ascuns, îndărătnic,

zdravăn, jefuit, fudul, de mîna întîi, uşuratic, de bucătărie, de neam mare, la frigare, la tavă,

la cuptor, cu guturai, de 24 de carate, sprinten, solemn, anual, sărbătoresc, distractiv, de la ţară,

glumeţ, cu hrisov, necioplit, grosolan, de toate zilele, cu diapazon,

hotărît, cu hieroglife, adevărat,

de mare preţ, măsurat, fanatic, fantastic, limfatic, înfricoşat, distilat, nesupărător, întors pe dos,

ciufut, cu moţ, cu cîrje, cu paiaţă, pieziş, împiedicat, croit pe măsură, răscopt, necioplit, de ars pe rug, împăunat, împopoţonat, fără oprire, cu şaradă, după tipar, cu glugă, înţelept, încrustat, persan, baritonal, rău de muscă, cu pielea groasă.

Pantagruel - în Roma de altădată, quirinalele erau sărbătorile nebunilor. Am putea să întemeiem şi noi în Franţa: *tribuletinalele*[166].

Panurge - Dacă nebunii ar purta platoşe, ar umbla toţi cu bucile goale pe uliţe.

Pantagruel - Dacă el e Fatuel, zeul nebunilor despre care am pomenit, bărbatul Fatuei, zeiţa nebunelor, tatăl lui se chema Bunăziua, iar bunică-sa Ziuabună.

Panurge - Dacă toţi nebunii ar merge în buiestru, el le-ar lua-o înainte cu un stînjen, măcar că are picioarele strîmbe. Să mergem la Tribulet. Sînt încredinţat că-mi va da un sfat bun.

Pantagruel - Eu plec la Mirelingue. Vreau să fiu de faţă la judecata lui Bridoye. Între timp, voi trimite pe Carpalim la Blois să-l cheme aici pe Tribulet.

Carpalim a pornit la drum. Pantagruel, însoţit de slujitorii săi, de Panurge, Epistemon, Ponocrat, fratele Ioan, Gimnast, Rizotom şi ceilalţi, s-a îndreptat spre Mirelingue.

CAPITOLUL XXXIX

Cum a fost judecat în faţa lui Pantagruel judele Bridoye, care dădea hotărîrile după cum picau zarurile

Ziua următoare, la ceasul hotărît pentru judecată, Pantagruel a ajuns la Mirelingue. Preşedintele, senatorii şi consilierii l-au rugat să stea alături de ei, pentru a asculta lămuririle şi susţinerile lui Bridoye privitoare la hotărîrea ce-o dăduse împotriva unuia Toucheronde. Curtea celor o sută nu socotea hotărîrea dreaptă.

Pantagruel a primit bucuros şi a intrat în sala judecăţilor, unde l-a zărit pe Bridoye şezînd pe scaun în mijlocul încăperii. Fiind întrebat, n-a răspuns decît atît, că din pricina anilor i-au slăbit ochii şi nu mai vede bine; acestea sînt beteşugurile şi nevoile bătrîneţii - vezi *not. per Archid. D. LXXXVT C. tanto.* Iată pentru ce nu mai deosebeşte numerele zarurilor atît de bine ca altădată. Şi aşa precum Isac, bătrîn şi cu văzul tulbure, l-a luat pe Iacob drept Esau, tot astfel, avînd a hotărî asupra pricinii de care era vorba, a citit *5* în loc de *4,* mai ales

că folosise zarurile lui cele mici. Dar după toate legile dreptăţii, slăbiciunile fireşti ale omului nu pot fi socotite drept crimă, după cum scrie în [...]. Căci ar trebui să fie trasă la răspundere natura, nu omul, după cum reiese din 7. *maximum vitium C. de lib. praetor.*

— Despre ce zaruri e vorba? a întrebat preşedintele Curţii, Trinquamelle.

— Zarurile cu care judec, a răspuns Bridoye. *Alea judiciorum*[167], despre care aminteşte [...]. Dumneavoastră ce zaruri folosiţi pentru hotărîrile înaltei Curţi? Toţi ceilalţi judecători hotărăsc potrivit celor arătate de D. Hen. Ferrandat *et not. gl. in c. fin. de sortii, et 1. sed cum ambo ff. de jud. Ubi doct.,* care spune că zarurile sînt mijlocul cel mai cinstit, cel mai folositor şi cel mai priincios pentru judecarea pricinilor şi neînţelegerilor dintre părţi. Mai lămurit vorbeşte Bald. Bartol şi Alex: *C. communia de leg. Si duo.*

— Şi cum faci, prietene? a întrebat Trinquamelle.

— Iată, a răspuns Bridoye, vă voi arăta pe scurt, cum ne învaţă legea *ampliorem* & *in refutatoriis, C. de appela şi gloss. 1. i. j. ff. quod met. causa. Gaudent brevietate moderni.* Fac ca dumneavoastră toţi, domnilor, şi după cum e obiceiul judecăţilor, pe care trebuie să-l urmăm: *ut noi. extra de consuet. c. ex literis et Ibi Innoc.*

Adică: văzînd şi revăzînd, citind şi recitind, răsfoind şi puricînd toate plîngerile, înfăţişările, amînările, mărturiile, cercetările, arătările, dovezile, chemările, duplicatele, triplicatele, depunerile, opunerile, transpunerile, jurămintele, faptele nepermise, încheierile scrise, semnăturile, procedurile, examinările, înfruntările, trimiterile, admiterile, apărarea, învinuirile şi toate celelalte iţe şi chichiţe, înfăţişate dintr-o parte şi alta (cum se cuvine să facă fiecare judecător). Aşez alături, pe colţul mesei, mai întîi sacii cu hîrtiile pîrîtului, dîndu-le precădere (cum faceţi şi dumneavoastră). Pun apoi, pe colţul celălalt, sacii pîrîtorului (cum faceţi şi dumneavoastră). Fiecare cu norocul lui.

— Şi cum deosebeşti de care parte e dreptatea?

— Ca şi dumneavoastră, domnilor, a răspuns Bridoye. Mă uit, mai întîi, să văd cîţi saci sînt de o parte şi cîţi de alta. Dacă sînt saci mai mulţi, scot zarurile mici. Mai am o pereche de zaruri mari, frumos tăiate şi bine şlefuite, pe care le folosesc cînd pricina mi se pare mai uşoară, adică atunci cînd sînt saci mai puţini.

— Şi pe urmă cum hotărăşti?

— Ca şi dumneavoastră, domnilor. Dau cîştig celui care a avut mai mult noroc la zaruri. După cum cred că e şi drept.

CAPITOLUL XL

Cum arată Bridoye pentru ce judeca pricinile dînd cu zarurile

— Foarte bine, a spus preşedintele, dar dacă soarta pricinilor o hotărăşti după cum dă norocul, pentru ce nu arunci zarurile din prima zi cînd ţi se înfăţişează părţile, fără să mai amîni judecata? La ce-ţi mai slujesc sacii, cu toate scriptele lor?

— Îmi slujesc, ca şi domniilor voastre, domnilor, la trei lucruri, deopotrivă de prielnice, folositoare şi plăcute. Mai întîi, pentru a îndeplini formele, fără de care nici o hotărîre n-are putere, după cum o dovedeşte *Spec. I tit. de instr. edit. et tit. de rescript. praesent.* Ştiţi foarte bine, că de multe ori, în judecăţile noastre, forma schimbă şi preface conţinutul, căci *forma mutata, mutatur substantia*[168]. în al doilea rînd, fiindcă îmi prieşte mişcarea, ca şi domniilor voastre, domnilor.

Răposatul Othoman Vadare, un doftor priceput, mi-a spus în mai multe rînduri că lenevirea trupului primejduieşte sănătatea si scurtează viaţa tuturor oamenilor legii, ca şi pe-a dumneavoastră, domnilor. De aceea nouă ne sînt îngăduite unele jocuri cuviincioase şi plăcute, cum scrie în *Thomae in secunda secundae quaest.* ca şi Albert de Ros, care a *fuit magnus practicus*[169], iar după el Bărbăţia *in prin. consil. Interpone tuis interdum gaudia curis*[170].

Într-adevăr, într-o zi a anului 1489, avînd oarecari treburi băneşti la curtea domnilor consilieri generali, şi ajungînd să pătrund pînă la dumnealor, cu învoirea bine răsplătită a aprodului - fiindcă după cum ştiţi *pecuniae obediunt omnia*[171] - i-am găsit jucînd „musca", un joc sănătos, cuviincios şi foarte vechi, îngăduit de lege. Îmi aduc aminte chiar, că domnul Tielman Picquet făcea pe musca şi glumea spunînd celorlalţi domni de la curte, că tot lovindu-l or să-şi rupă scufiile pe spinarea lui şi o să-i certe nevestele cînd s-or întoarce acasă. Or, *resolutorie loquendo*[172] voi spune, ca şi dumneavoastră, domnilor, că nu-i o mişcare a braţelor şi a trupului mai înviorătoare în lumea dreptăţii decît să deşerţi sacii cu dosare, să răscoleşti hîrtiile pricinilor, să umpli coşurile şi să cercetezi temeinic fiecare dovadă.

În al treilea rînd, ca şi dumneavoastră, domnilor, socotesc că orice rod are nevoie de timp ca să se coacă. Timpul le scoate la iveală pe toate. Timpul e părintele adevărului. Iată de ce, ca şi dumneavoastră, domnilor, nu mă pripesc niciodată. Ţiu în loc şi amîn hotărîrea, pînă ce pricina, între timp, se limpezeşte, se dospeşte şi se coace; abia atunci arunc zarurile, iar părţile, după îndelungă aşteptare, primesc mai uşor hotărîrea sorţilor. *Portatur leviter, quod portat quisque libenter*[173].

Judecînd o pricină nedospită bine, adică la începutul ei, aş face aceeaşi greşeală ca şi felcerul care s-ar apuca să taie o bubă înainte de

a se coace, sau ar încerca să cureţe o umoare rea a trupului, cînd abia s-a ivit. *Quod medicamenta morbis exhibent, hoc jura negotiis*[174]. Natura de asemeni ne învaţă, că fructele nu se culeg şi nu se mănîncă verzi, după cum nici fetele nu-s de măritat, cît sînt încă prea crude. *Jam matura thoris plenis adoleverat annis virginitas"*[175].

Toate lucrurile sînt a se îndeplini la vremea lor.

CAPITOLUL XLI

Bridoye povesteşte păţania unui împăciuitor de pricini

— În această privinţă îmi amintesc, a vorbit mai departe Bridoye, că pe vremea cînd învăţam legile la Poitiers, sub *brocadium juris*[176], trăia la Semerve un oarecare Perrin Dendin, gospodar de ispravă, plugar harnic, cîntăreţ în strană şi om de cuvînt, cam tot atît de vîrstnic ca cel mai bătrîn dintre dumneavoastră. (Spunea că apucase în tinereţe marele şi înţeleptul Conciliu din Latran, cu pălărie roşie în cap, alături de soţia dumnealui, Pragmatica Sancţiune, înveşmîntată în mătase liliachie şi cu mătănii groase din boabe de chihlimbar.) Acel bărbat de nădejde descurcase el singur mai multe pricini decît întreaga curte de la Poitiers, cu judecătorii din Monsmorillon şi Parthenay la un loc. Era bine cunoscut şi mult preţuit în toată împrejurimea. Nu se isca o pricină de ceartă sau vreo neînţelegere în Chauvigny, Nouaille, Croutelles, Aisgne, Leguge, la Motte, Lusignan, Vivonne, Mezeaulx, Estable şi în alte părţi, care să nu ajungă în faţa lui la judecată. În toate hotăra cu putere deplină, deşi nu era om de legi, ci numai om cumsecade. Nu se tăia un porc în toată vecinătatea, fără să-i sosească acasă, plocon, toba şi cîrnaţii. Nu trecea o zi de la Dumnezeu, să nu se ţină un ospăţ, o nuntă, un botez, o cumetrie sau o petrecere la crîşmă după lehuzie; în cinstea împăcării, fireşte, căci, după ce părţile cădeau la învoială, împăciuitorul nu uita să-i strîngă pe toţi laolaltă şi îi îndemna să închine un pahar-două, în semn de mulţumire şi de bună înţelegere. Perrin Dendin avea un fiu, pe Tenot, flăcău voinic şi chipeş, prietenos, aş putea să spun ca şi taică-său. Tenot Dendin rîvnea şi el să judece neînţelegerile dintre oameni, fiindcă după cum ştiţi: *Saepe solet similis filius esse patri*[177]. Îi plăcea să se numească singur: împăciuitor de pricini. Se dovedise altminteri îndeajuns de isteţ şi de harnic. Cum auzea, sau numai bănuia, că s-a iscat undeva vreo ceartă, se şi înfăţişa s-o descurce. Fiindcă: *qui non laborat non manige ducat*[178]. A greşit însă o dată destul de rău; şi de atunci nimeni nu-l mai punea judecător, oricît de neînsemnată ar fi fost pricina. Astfel, în loc să împace oamenii, mai mult îi învrăjbea; în

loc să-i potolească, mai amarnic îi stîrnea. Ştiţi, domnilor, că *sermo datur cunctis, animi sapientia paucis*[179]. Iar hangiii din Semerve spuneau că de pe urma lui nu mai vindeau, tot anul, nici atît vin cît se bea altădată într-o jumătate de zi la o împăciuire de-a lui taică-său.

Tenot i s-a plîns părintelui său, vorbind cu amărăciune despre răutatea oamenilor vremii, şi adăugînd că dacă mai demult lumea ar fi fost tot atît de certăreaţă, de pornită şi de îndărătnică, nici el, Perrin Dendin, n-ar fi ajuns la acea faimă de împăciuitor fără greş, de care se bucura. Băiatul a păcătuit grăind astfel, căci nu li-e îngăduit copiilor a judeca pe părinţii lor. - „N-ai luat-o din loc cum trebuie, a spus Dendin fiului său.

Cînd ai pe oportet[180] *în faţa, Să joci aşa cum te învaţă.*

Uite unde-i buba. Nu izbuteşti să împaci pe împricinaţi! Şi ştii de ce? Fiindcă iei în mînă pricinile cît sînt prea crude, adică necoapte. Eu, în schimb, pe toate le descurc. Ştii pentru ce? Pentru că aştept să se dospească bine şi să se coacă! *Dulcior est fructus, post multa pericula ductus*[181]. E o vorbă care spune, că treaba felcerului e mai uşoară către sfîrşitul bolii, decît la începutul ei. Fiindcă, vezi tu, pînă să vină doftorul, boala şi-a făcut mendrele, şi se apropie de capătul ei. Pricinile aşijderea, se istovesc de la sine, cînd împricinaţilor nu le mai rămîne nici un ban în pungă şi au ostenit a se mai război între ei. *Deficiente pecu, deficit omne, nia*[182]. În clipa aceea, nu mai lipseşte decît unul care să mijlocească înţelegerea, precum peţitorul nunta, ducînd vorbele de la o casă la alta şi punînd la cale împăciuirea celor învrăjbiţi, cruţîndu-i fiecăruia ruşinea de a se spune despre el că a închinat cel dintîi steagul şi că s-a dat bătut, fiindcă ştia că n-are dreptate şi simţea că i se scufundă corabia. Şi iată că se arată Dendin! Multdorit şi binevenit, ca sarea în bucate! Atunci soseşte ceasul meu! Norocul meu! Culesul! În felul acesta, fătul meu, aş putea să mijlocesc pacea, sau cel puţin un răgaz de luptă, între marele nostru rege şi veneţieni, între împărat şi helvetici, între englezi şi scoţieni, între papa şi cetatea Ferrarei. Aş merge şi mai departe, cu ajutorul lui Dumnezeu: aş împăca pe turci cu sofioţii, pe tătari cu moscoviţii. Ai priceput? Aş aştepta să-i prind la acel impas, cînd şi unii şi alţii ar fi sătui de războaie, cînd le-ar fi goală visteria şi pungile supuşilor stoarse, cînd şi-ar fi vîndut bunurile şi şi-ar fi zălogit moşia, cînd li s-ar fi isprăvit merindea şi şi-ar fi împuşcat toţi plumbii. Atunci, mama lui Dumnezeu! De voie, de nevoie s-ar opri să mai răsufle şi, vrînd-nevrînd, şi-ar înfrîna neînfrînarea. Cum ne învaţă *gloss. XXXVI d. c. Si quando:*

Odero si potero; si non, invitus amabo[183].

CAPITOLUL XLII

Cum se nasc pricinile şi cum ajung să se coacă

— Iată de ce, a spus Bridoye, amîn şi lungesc pricinile, aşteptînd, ca şi dumneavoastră, domnilor, să se coacă formele şi să se pîrguiască bine dovezile din saci. Orice pricină, la începutul ei mi se pare, ca şi dumneavoastră, domnilor, nelămurită şi şchioapă. Aşa cum puiul de urs, cînd se naşte, n-are nici labe, nici piele, nici păr, nici cap, ci e numai un boţ de carne, fără chip şi fără nume. Abia după ce, cu răbdare de mamă, ursoaica se apucă să-l lingă, ursuleţul începe să semene cu ceea ce se cuvine să fie. Aşa văd eu, ca şi dumneavoastră, domnilor, că vin pe lume pricinile: fără cap şi fără picioare, neîmplinite şi neînchegate, ca ciozvîrta de urs la naştere. Dar, după ce sînt toate părţile bine linse, întinse şi prelinse, unse, tunse şi pătrunse, labele încep să crească, iar dobitocul mişcă din urechi. Cum spune *gloss. fiem q. I c. Paulus: Debile principium melior fortuna sequetur*[184]. Aşa şi dumneavoastră, domnilor, cu toţi portăreii, aprozii, procurorii, advocaţii, ipistaţii, notarii, scriitorii şi judecătorii fără scaun, *de quibus tit. est lib. III C,* pipăiţi necontenit buzunarele împricinaţilor şi, avînd grijă să le lingeţi pungile, puneţi pricinii nou-născute labe, cap, gheare, dinţi, vine, muşchi şi sînge: adică umpleţi sacii! *Qualis vestis erit, talia corda gerit*[185]. Adică în această privinţă sînt mai fericiţi împricinaţii decît împărţitorii de dreptate, fiindcă *beatius est dare quam accipere*[186]. Astfel pricina creşte, frumoasă şi bine împlinită, cum spune *gloss. canonice: Accipe, sume, cape, sunt verbaplacentia papae*[187]. Mai lămurit spune Alber. de Ros: *Roma manus rodit, quas roderenon valet, odit. Dantes custodii, non dantes spernit et odit*[188]. De ce? *Ad praesens ova, cras pullis sunt meliora*[189].

— Foarte bine. Dar ce faci cu pricinile de furt şi tîlhărie, cînd vinovatul a fost prins *flagrante crimine*[190]?

— Ca şi dumneavoastră, domnilor, a răspuns Bridoye. Cer părţii păgubite să doarmă una-bună, înainte de a se înfăţişa la judecată, aducînd despre aceasta cuvenita dovadă, întărită după toată rînduiala legii. *Quandoque bonus dormitat Homeru*[191]. La dovada aceasta vine de se mai alătură încă una.

Fiecare hîrtie naşte altă hîrtie, iar sacul creşte, ca ochiurile cu care se împletesc zalele. Şi pînă la urmă pricina se întregeşte în toate părţile ei, rotunjită, închegată şi bine-mplinită. Atunci, domnilor, scot zarurile! Aşa m-am deprins, şi lucrurile au ieşit totdeauna bine, ca după cea mai bună chibzuială. Mi-aduc aminte de-o întîmplare. În tabăra de la Stockholm un gascon, anume Gratianauld, de felul lui din Sainsever, pierduse toţi banii la cărţi şi, bineînţeles, era foarte necăjit din această pricină, căci, după cum ştiţi, *pecunia est alter sanguis, vita hominis et optimus fidejussor in necessitatibus*[192]. Părăsind jocul, a strigat cu glas puternic în faţa soţilor săi de luptă: - *„Pao cap de bious,*

hillotz, que mau de pipe bous tresbyre! ares que pergudes sont las miesbingt et quouatre baguettes ta pla donnerindics, trucs et patacts. Sein degun de bous aulxqui boille truquar ambe iou a bels embis?"[193] Neră̆spunzîndu-i nimeni, a trecut în tabără nemţească şi a răcnit la fel, poftindu-i pe toţi să se bată cu el. Dar nemţii i-au răspuns aşa: - *„Der Guascogner thut sich us mitteim ieden zu schlagen, ober er ist geneigter zu staelen; darumb, liben frauwen, hend serg zu inuerm hausraut"*[194]. Nici dinspre partea aceasta n-a ieşit vreunul să se bată. Gasconul s-a îndreptat atunci, sărind şi ţopăind, spre tabără pedestraşilor franţuji, cărora le-a strigat aceeaşi chemare voinicească la bătaie. Nu i-a răspuns nimeni. Văzînd aşa, gasconul s-a lăsat păgubaş. S-a culcat frumos la marginea taberei, lîngă cortul cavalerului Cristian de Crisse, şi a adormit.

În vremea aceasta, un alt ostaş, care de asemeni îşi pierduse argintii la cărţi, a ieşit pe cîmp cu sabia scoasă, zor-nevoie să se bată cu gasconul, ca doi mofluzi ce erau amîndoi. *Ploratur lacrymis amissa pecunia veris*[195]. Căutîndu-l prin toată tabără, l-a găsit dormind. L-a scuturat de umeri şi i-a strigat: - „Ei scoală, voinice! Sus, flăcăule, să vedem, care pe care? Hai, lua-te-ar naiba, să-ţi arăt că nu mi-e sabia mai scurtă decît frigarea ta!" Gasconul, buimac de somn, i-a răspuns: - *„Cap de Saint Arnaud, quau seys tu, qui me rebeilles. Que mau de taoverne te [...] cap de Guascoigne, tapla dormie iou, quond aquoest tacuainme bingut* estee"[196]. Francezul l-a stîrnit încă o dată să se bată, dar gasconul i-a spus: *„He, pauret, iou te esquinerie ares que son pla reposat. Vayne unpauc qui teposar comme iou, puesse truqueron*[197]*."* Uitase paguba dormind şi nu-i mai ardea de bătaie. Într-un cuvînt, în loc să se încaiere, şi-au băgat săbiile în teacă şi s-au dus să se cinstească împreună.

Somnul i-a liniştit pe-amîndoi şi le-a potolit arţagul. Pe bună dreptate spune cuvîntul de aur al lui Ioan: *Sedendo et quiescendo fit anima prudens*[198].

CAPITOLUL XLIII

Cum îndreptăţeşte Pantagruel hotărîrile pe care Bridoye le da cu ajutorul zarurilor

Atît a vorbit Bridoye şi nu mai mult. Preşedintele i-a poruncit să părăsească locul, iar Bridoye s-a supus.

— Se cuvine acum, mărite-prinţ, a spus preşedintele, să supunem judecăţii tale purtarea neobişnuită şi întru totul ciudată a lui Bridoye, care în faţa noastră, văzîndu-l şi ascultîndu-l, a mărturisit că judecă pricinile după cum cad zarurile. Nu numai ca o îndatorire faţă de necurmata bunăvoinţă pe care înălţimea-ta a arătat-o faţă de acest

Parlament, ca şi faţă de întregul marchizat al Mirelingue-ului, dar drept recunoaştere a înţelepciunii, a judecăţii chibzuite şi a minunatei învăţături cu care te-a înzestrat Dumnezeu (de la care purced toate bunurile), te rugăm a hotărî asupra lui, aşa cum socoteşti că e bine după lege şi după dreptate.

Pantagruel a răspuns:

— Domnilor, după cum ştiţi, nu e în căderea mea să hotărăsc soarta judecăţilor. Dar, fiindcă v-aţi gîndit să-mi faceţi această cinste, îngăduiţi-mi să nu rostesc înaintea dumneavoastră o hotarîre, ci să vă înfăţişez o rugăminte. Îi găsesc lui Bridoye cîteva însuşiri, care îl fac vrednic de iertare. Mai întîi: bătrîneţea lui. În al doilea rînd: cinstea. Ştiţi bine că dreptul şi legile noastre ţin seamă de amîndouă, şi nu pregetă să ierte pe cei care, bătrîni şi cinstiţi fiind, cad în greşeală. În al treilea rînd, mai cunosc un temei de dreptate care vine în ajutorul lui: aceasta e cea dintîi şi singura lui greşeală, şi se cuvine a fi uitată şi îngropată în mulţimea covîrşitoare a hotărîrilor drepte pe care le-a dat în trecut; căci vreme de patruzeci de ani şi mai bine nimeni nu s-a plîns împotriva judecăţilor lui. Dacă aş lăsa să picure în apa Loarei un strop din valul mării, cine ar mai putea să simtă, bînd din rîu, gustul sărat? Şi înclin a crede că însăşi voinţa lui Dumnezeu a vorbit, de vreme ce toate ale sale hotărîri, date după soarta zarurilor, au fost întărite de înalta voastră Curte.

Aşa vrea adeseori Cel-de-sus, ca puterea lui să se dovedească în rătăcirea celor înţelepţi, în slăbiciunea celor tari şi în luminarea celor săraci cu duhul.

Le voi lăsa însă pe toate acestea la o parte, rugîndu-vă - nu pentru datoria de recunoştinţă pe care spuneţi că o aveţi faţă de mine, şi de care nu vă socotesc legaţi - ci de hatîrul prieteniei nefăţărite pe care v-am arătat-o totdeauna în sprijinul tagmei dumneavoastră, ca acum o dată să vă înduplecaţi a-l ierta, cu două făgăduieli din parte-i: să răsplătească pe cei nedreptăţiţi prin hotărîrea ce-a dat-o, şi să primească pe lîngă el ajutorul unuia mai tînăr, mai învăţat şi mai chibzuit, după sfatul căruia să-şi întocmească de acum încolo hotărîrile. Iar dacă totuşi veţi voi să-l îndepărtaţi cu totul din scaun, vă rog să mi-l daţi mie. Voi găsi pentru el în regatul meu o slujbă unde să fie de folos. Bunul Dumnezeu, atotţiitorul şi dătătorul de viaţă, să vă dăruiască mila şi îndurarea lui, acum şi totdeauna.

Rostind aceste cuvinte, Pantagruel a făcut o adîncă plecăciune în faţa Curţii, apoi a părăsit locul. Pe pragul uşii l-au întîmpinat Panurge, Epistemon, fratele Ioan şi ceilalţi însoţitori ai săi. Au încălecat pe cai şi au luat calea-ntoarsă, spre Gargantua. Pe drum, Pantagruel le-a povestit de-a fir-a-păr întîmplarea cu judecăţile lui Bridoye. Fratele Ioan a spus că l-a cunoscut pe Pierre Dendin, pe vremea cînd era ajutor al abatelui Ardillon, la Fontaine-le-Comte. Gimnast şi-a adus

aminte că se găsea în cortul lui Cristian, cavalerul de Crisse, cînd gasconul era cît pe-aci să se bată cu ostaşul francez. Numai Panurge nu voia să creadă în buna reuşită a judecăţilor hotărîte după cum cad zarurile; mai ales atîţia ani în şir. Epistemon i-a spus lui Pantagruel:

— O întîmplare asemănătoare mi-a povestit unul din judecătorii din Monslehery. E totuşi de mirare, cum zarurile au putut să arate dreptatea de-a lungul atîtor ani. O judecată-două nu m-ar mira să iasă bine; mai ales cînd pricina e încurcată, anevoioasă şi greu de lămurit.

CAPITOLUL XLIV

Cum povesteşte Pantagruel o întîmplare ciudată privitoare la strîmbătatea judecăţii omeneşti

— Aşa a fost pricina care a venit mai demult spre judecată înaintea lui Cn. Dolabella, proconsulul Asiei, a spus Pantagruel. Iată cum s-a întîmplat:

O femeie din Smirna avusese de la primul ei bărbat un fiu numit Abeceu. Rămînînd văduvă, s-a măritat din nou şi cu cel de-al doilea soţ a mai născut un băiat, pe Egeu. După cum însă ştiţi, se întîmplă foarte rar ca părinţii şi fraţii vitregi să iubească pe cei născuţi dintr-un alt tată sau dintr-o altă mamă. Astfel, cel de-al doilea bărbat al femeii dimpreună cu fiul lui l-au atras într-o capcană pe Abeceu şi l-au răpus mişeleşte. Văzînd răutatea şi ticăloşia ucigaşilor, femeia nu s-a putut răbda să lase fapta lor nepedepsită şi, la rîndul ei, i-a omorît pe amîndoi. Dusă la judecată în faţa lui Cn. Dolabella, ea şi-a mărturisit fapta fără să şovăiască, spunînd numai atît, că era în dreptul ei să-i ucidă.

Aceasta era întreaga pricină. Proconsulului i s-a părut atît de încurcată, încît nu ştia ce hotărîre să dea. Femeia săvîrşise fără îndoială o grea fărădelege, luînd viaţa bărbatului şi fiului ei; dar răzbunarea îi era întemeiată pe un drept al omului, căci cei doi ucigaşi îi răpuseseră pe copilul ei întîi-născut, pîndindu-l şi omorîndu-l, fără ca acesta să le fi făcut vreun rău, numai din pofta lacomă de a pune mîna pe moştenirea lui.

Stînd astfel în cumpănă, Cn. Dolabella s-a îndreptat spre areopagul din Atena, cu rugămintea de a-l îndruma ce hotărîre ar trebui să ia. Sfatul înţelepţilor i-a cerut ca într-un răstimp de o sută de ani, cel mult, să-i trimită pe toţi împricinaţii pentru a răspunde prin viu grai asupra unor fapte care nu erau destul de lămurite. Li se păruse şi bătrînilor din Atena că pricina era atît de încîlcită, încît nu se pricepeau s-o dezlege. Dar dacă ar fi fost supusă sorţii zarurilor, hotărîrea judecăţii n-ar fi dat greş nicicum: arătîndu-se norocul

potrivnic femeii, ea ar fi primit pedeapsa ce i se cuvenea, fiindcă îndrăznise să-şi facă singură dreptatea, pe care numai judecata era împuternicită să i-o dea; iar dacă se întîmplă ca zarurile s-o părtinească, însemna că a tras în cumpănă durerea nestăpînită pe care o încercase, văzîndu-şi fiul ucis. E de mirare, totuşi, cum Bridoye a reuşit să judece după dreptate, cu zarurile, o vreme atît de îndelungată!

— N-aş putea să răspund mulţumitor la această întrebare, a spus Epistemon. Recunosc. Aş fi înclinat, totuşi, să cred că hotărîrile întemeiate pe norocul sorţilor sînt un dar al cerului şi un semn de bunăvoinţă a puterii cugetătoare care pune în mişcare lumea. Văzînd curăţia sufletească şi cinstea judecătorului Bridoye, care se îndoieşte el însuşi de priceperea lui, fiindcă ştie nepotrivirea dintre atîtea felurite legi, edicte, obiceiuri ale pămîntului şi porunci regeşti; cunoscînd apoi viclenia întunecimii-sale diavolul, care se preschimbă adeseori în purtător de lumină, şi sub chipul şi asemănarea advocaţilor răi, a judecătorilor, a procurorilor şi a altor interpuşi de-ai lui face din alb negru şi lasă pe fiecare împricinat să-şi închipuie că are dreptate (orice pricină nedreaptă găseşte apărător, fiindcă altminteri n-ar mai fi judecăţi); întrucît cu smerenie judecătorul cel drept a cerut ajutorul şi mila lui Dumnezeu întru lămurirea adevărului prin harul sfinţit al sorţilor, care înfăţişează voia Celui-de-sus; şi ţinînd seama de toate acestea, duhurile cugetătoare ale cerului amestecă zarurile şi le fac să cadă spre cîştigul celui care se îndreaptă înaintea scaunului judecăţii cu plîngere întemeiată. Aşa spun şi tălmăcitorii Talmudului, că a întreba norocul nu e păcat, fiindcă, atunci cînd mintea omenească se găseşte în cumpăna îndoielii, voia Domnului se arată prin tragere la sorţi.

La drept vorbind, atît de mare e stricăciunea celor care judecă în acest Parlament al mirelingienilor din Mirelingue, încît nu cred că o hotărîre dată după cum cad zarurile ar fi mai rea decît acelea care ies din mîinile lor pătate de sînge şi de urîte apucături. Nici n-ar putea să fie altfel, de vreme ce întreaga alcătuire a judecăţilor a fost statornicită de Tribunian, un om fără nici o credinţă, barbar şi viclean, prefăcut şi hain, nedrept şi zgîrcit, care vindea pe bani edictele, rescriptele, legile şi hotărîrile lui, înclinînd cîntarul dreptăţii de partea celui care plătea mai mult. El a fărîmiţat legile, ca nu cumva să se mai vadă întregul lor, şi ca nu cumva rămînînd în putere cărţile vechilor Jurisconsulţi, cuprinse în cele 12 Table şi în Edictele pretorilor, ticăloşia lui să se dea pe faţă în văzul tuturor. De aceea ar fi mai bine (adică mai puţin rău) ca împricinaţii să înfrunte primejdia oricăror alte noroace, decît să se bizuie pe hotărîrile unor asemenea judecători; aşa spunea pe vremuri Caton, că „drumul pînă la locul judecăţii ar trebui semănat cu guri-de-lup".

CAPITOLUL XLV

Cum a cerut Panurge sfatul nebunului Tribulet

După alte şase zile de drum, Panurge s-a întors acasă. Tot atunci a sosit de la Blois, pe calea apei, şi Tribulet.

Panurge i-a dăruit o băşică de porc în care suna frumos o mînă de grăunţe; apoi o sabie de lemn aurit, o tolbă mică, croită din piele de broască ţestoasă, o butelcă îmbrăcată în împletitură de nuiele şi un coş cu mere creţeşti.

— Trăieşte nebunul ca viermele în măr! a spus Carpalim.

Tribulet a încins sabia, şi-a atîrnat tolba la şold, a luat băşica în mînă şi a scuturat-o, a mîncat din mere cît a putut şi a băut tot vinul. Panurge l-a privit cu uimire şi a spus:

— Am văzut în viaţa mea destui nebuni - preţ de vreo zece mii de franci - dar n-am întîlnit nici unul care să toarne pe gît cu atîta poftă!

I-a arătat apoi pe larg nedumerirea lui, în cuvinte frumos potrivite. Nici n-a sfîrşit vorba şi Tribulet i-a repezit un pumn în spinare, i-a întins butelca goală, l-a mîngîiat peste nas cu băşica şi, în loc de orice alt răspuns, i-a strigat clătinînd din cap:

— Sfinte Dumnezeule! Omul ăsta e nebun! Nebun de legat! Fereşte-te de călugări! Dă încoa cimpoiul!

După aceste ciudate cuvinte, s-a tras la o parte şi a început să se joace cu băşica, ascultînd sunetul plăcut al boabelor dinăuntru. N-a fost cu putinţă să mai scoată careva o vorbă din gura lui. Panurge a încercat să-i mai pună o întrebare, dar Tribulet a scos sabia de lemn, gata-gata să-l lovească.

— Ei, drăcia dracului! a strigat Panurge. Am nimerit-o bine! Nebunul ăsta e nebun de-adevărat! Dar mai nebun a fost cine mi l-a adus; şi mai nebun sînt eu, care m-am apucat să-i cer sfatul.

— Asta-i o piatră în grădina mea, a zis Carpalim.

— Să nu ne pripim, a spus Pantagruel. Să căutăm mai bine a desluşi tîlcul purtării şi spuselor lui. Eu unul am întrezărit unele înţelesuri destul de lămurite, şi nu mă mai mir că turcii îi numesc pe nebuni *musafiţi,* adică profeţi. Aţi văzut cum nebunul nostru, înainte de a deschide gura să vorbească, a început să tremure şi să clatine din cap? Ţinînd seamă de ştiinţa filozofilor din vechime, de descîntecele magilor şi de însemnările jurisconsulţilor, aceste mişcări ale capului sînt dezlănţuite de puterea duhului prevestitor, care, pătrunzînd într-un loc neîncăpător (fiindcă un cap cît pumnul nu poate cuprinde prea mult creier), dă naştere unor zdruncinări, despre care doftorii spun că se prelungesc în toate părţile trupului, datorită pe de o parte unei poveri prea grele, pe de alta slăbiciunii mădularelor care o poartă. Tot

astfel cei istoviţi de nemîncare nu pot să prindă în mînă nici măcar o cană de vin, fără să le tremure mîna. Vrăjitoarea Pitia, înainte de a-şi rosti oracolele îşi scutura creanga ei de laur; iar după spusele lui Lamprid, împăratul Heliogabal dădea tot timpul din cap, ca să creadă lumea că are darul ghicirii. Aşa îl înfăţişează Plaut pe Saurias în *Măgarul,* mergînd pe drum, bălăbănind din cap ca un dezmetic şi băgînd spaima în cei cu care se întîlnea. Poetul Catul ne spune, că *menadele,* preotesele lui Bachus şi straşnice ghicitoare, purtau în mîini ramuri de iederă şi tremurau din cap, ca şi preoţii jugăniţi ai Cibelei, din ţara galilor. Titus Livius scrie, că la sărbătoarea bacanalelor, bărbaţii şi femeile, voind să-şi ghicească viitorul, începeau să tremure din tot trupul. Toţi filozofii spun, că darul profeţiei nu se abate asupra nimănui, fără să-l zdruncine din toate încheieturile, de îndată ce puterea duhului coboară asupra celui ales şi îl face să vorbească. Faimosul om de legi Iulian, întrebat o dată despre un sclav, care stătea de vorbă cu nebunii şi se pricepea să ghicească viitorul fără să clatine din cap, a răspuns că acela nu era nebun, ci întreg la minte. De aceea vedem în zilele noastre, cum unii dascăli zgîlţîie zdravăn capetele şcolarilor (cum ai prinde o oală de toarte ca s-o scuturi), trăgîndu-i de urechi (care sînt, după ştiinţa înţelepţilor Egiptului, mădularele ţinerii de minte) pentru a le limpezi judecata şi a-i aduce la ascultare, de cîte ori pornesc cu gîndul aiurea sau se lasă cuprinşi de o simţire care îi tulbură.

CAPITOLUL XLVI

Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip deosebit cuvintele lui Tribulet

— Ţi-a spus mai întîi că eşti nebun. Ce fel de nebun? Nebun de legat, fiindcă în amurgul zilelor tale, spre sfîrşitul vieţii, vrei să-ţi vîri gîtul în iuvăţul însurătorii. Ţi-a mai spus să te fereşti de călugări. Poţi să fii încredinţat şi îţi dau cuvîntul meu, că nevastă-ta te va înşela cu un popă. Ţi-am dat cuvîntul meu, pe care îl socotesc drept lucrul cel mai de preţ, chiar de-aş domni peste toată Europa, Africa şi Asia la un loc. Vezi cît temei pun pe vorba nebunului nostru înţelept, Tribulet. Ceilalţi ghicitori numai atît ţi-au prevestit că, vei fi încornorat; dar nu ţi-au spus cu cine anume ţi se va destrăbăla nevasta. Marele Tribulet te-a lămurit. Vei fi de rîsul şi de batjocura lumii! Aşa ţi-a fost scris, se vede, ca în patul tău să se strecoare preacurvia şi păcatul desfrînării duhovniceşti! Şi ţi-a mai spus: dă-mi încoa cimpoiul! Ei? Cimpoiul n-are coarne? Are. A cerut un cimpoi, cum ar fi cerut regele Ludovic al XII-lea, pentru frate-su, dreptul de arendă al birului pe sare. Aşadar,

rîvnind să iei de nevastă o femeie cumsecade şi cinstită, te vei însura cu o trăsnită, plină de toane, ţipătoare şi umflată ca un cimpoi! Nebunul te-a pocnit peste nas cu băşica şi ţi-a tras un pumn în spinare. Aceasta vrea să însemne, că nevasta te va bate, te va plesni peste nas şi te va fura, cum ai furat şi tu băşica de la copiii care se jucau cu ea la Vaubreton.

— Dimpotrivă! a răspuns Panurge. Nu că aş vrea să mă lepăd de nebunie; sînt nebun şi nu mi-e ruşine s-o spun. Fiecare om are în cap păsărică lui. Solomon spunea, că nimeni n-a fost în stare pînă acum să numere cîţi nebuni sînt pe lume. Mulţimea lor e fără sfîrşit iar nesfîrşitului nu poţi să-i adaugi şi nu poţi să-i mai scazi nimic. Aşa zice Aristotel. Aş fi cu adevărat nebun de legat, dacă n-aş recunoaşte că sînt nebun. Nesfîrşită e şi mulţimea ticniţilor şi a oamenilor suciţi. Avicena spune că felurile de sminteală sînt nesfîrşite. Celelalte vorbe ale nebunului le tălmăcesc spre binele meu. El ar voi să spună femeii mele: - „Fereşte-te de călugări!" temîndu-se ca nu cumva să iau drumul mănăstirii şi să nu mă mai însor. Îmi va fura inima şi mă va face fericit. Va fi veselă, glumeaţă şi sprinţară, ca un cîntec de cimpoi. Tribulet, cu darul lui de ghicitor, a citit în sufletul meu şi a văzut, că mie îmi plac ţărăncuţele zglobii şi neastîmparate, fetele fără zorzoane, cărora le cîntă greierul în călcîi. Îmi plac mai mult decît cucoanele de la curte, cu podoabe bogate şi miros de tămîie; după cum găsesc mai frumos ciripitul voios al cimpoiului, decît scîrţîitul lăutelor şi zdrăngănitul cobzei. Mi-a tras un pumn în gingaşa mea spinare, ca să-mi aducă aminte de suferinţele ce mă aşteaptă în Purgatoriu. N-a făcut-o, Doamne fereşte! cu gînd rău. A voit să glumească şi m-a bătut prieteneşte pe umăr, ca pe un paj. E un nebun cumsecade şi neştiutor. Aş face păcat să-i port pică. Îl iert din toată inima. Mi-a dat un bobîrnac peste nas, fiindcă asemenea jocuri ştrengăreşti sînt obişnuite între tinerii însurăţei. Aşa ne vom hîrjoni în glumă, nevastă-mea şi cu mine."

CAPITOLUL XLVII

Cum s-au înţeles Pantagruel şi Panurge să întrebe oracolul sfintei Butelci

— A mai rămas un singur semn pe care l-aţi trecut cu vederea şi care îşi are tîlcul lui. Nebunul mi-a dat butelca înapoi. Ce înseamnă aceasta? Ce-a voit să spună?

— A voit să spună, fără îndoială, că nevestei tale îi va place să bea, a răspuns Pantagruel.

— Nici vorbă despre aşa ceva, a întors-o Panurge. Butelca era goală!

Aş putea să jur pe spinarea sfîntului Fiacru din Brie că înţeleptul-nebun, lunatecul Tribulet, cel dintîi şi cel din urmă, mi-a dat a înţelege că în butelcă şi nu în altă parte stă dezlegarea îndoielilor ce mă frămîntă. De aceea, în faţa dumneavoastră reînnoiesc legămîntul ce-am făcut de a purta ochelari la scufie şi de a umbla fără nădragi, pînă în ceasul cînd voi afla cuvîntul sfintei Butelci. Voi cere îndrumarea unui prieten al meu, isteţ şi priceput, care cunoaşte ţara şi locul unde se află altarul ei. El ne va călăuzi pînă acolo. Să mergem împreună! Vă rog din toată inima să mă însoţiţi. Voi fi pentru toţi un tovarăş de drum credincios, ca Achates, în rătăcirile lui Enea şi ca Damis, prietenul cel bun al lui Apollonius din Tyana. Ştiu că aţi avut totdeauna patima drumeţiei şi sînteţi dornici de a vedea şi de a cunoaşte lumea. Vă rog să mă credeţi, că vă voi arăta lucruri minunate!

— Bucuros, a răspuns Pantagruel. Dar înainte de a porni la un drum atît de lung, plin de încercări nebănuite şi de mari primejdii...

— Ce fel de primejdii? i-a tăiat vorba Panurge. Primejdiile fug din calea mea la o depărtare de şapte leghe, pe oriunde aş trece! Aşa cum încetează puterea judecătorului, cînd e de faţă regele; cum se risipesc umbrele nopţii, cînd răsare soarele; cum o ia molima la goană, cînd sînt scoase din biserică moaştele sfîntului Martin de la Candes.

— Totuşi, a vorbit mai departe Pantagruel, înaintea plecării avem de îndeplinit unele îndatoriri. Mai întîi, să-l trimitem înapoi pe Tribulet la Blois. (Ceea ce s-a făcut fără întîrziere, după ce Pantagruel i-a dăruit o haină frumoasă de postav ţesut cu fire aurite.) În al doilea rînd, va trebui să ne luăm rămas bun şi să cerem sfatul tatălui meu, regele. În sfîrşit, cred că va fi bine să ducem cu noi un cititor în stele, care să ne călăuzească şi să ne slujească drept tălmaci.

Panurge a răspuns că prietenul său Xenoman le va fi de-ajuns. Trecînd prin ţara Luminilor, vor lua cu ei un înţelept Felinar, care să-i îndrume cu folos în călătoria lor mai departe, aşa cum l-a însoţit Sibila pe Enea cînd a coborît în Cîmpiile Elizee.

Carpalim, care se pregătea să plece cu Tribulet, s-a oprit din mers şi a spus:

— Panurge, băiete, să ai grijă să-l iei pe milord *Debitis* din Calais, căruia îi luceşte atît de frumos nasul, şi să nu uiţi pe *Debitoribus* din ţara Luminilor. Vom avea astfel două felinare.

— Nădăjduiesc că va fi o călătorie veselă. Despre aceasta n-am nici o îndoială. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu pricep limba care se vorbeşte în ţara Luminilor, a spus Pantagruel.

— Eu o cunosc, ca graiul pe care l-am supt la sînul maicii mele, a răspuns Panurge. Voi vorbi pentru dumneavoastră toţi.

Briszmarg d'algotbric nubstzme zos Isquebfzz prusq: albok cinqs zacbac, Misbe dibbarlkz morp nipp stanczbos Stromtz, Panurge weltnap quost grufz

bac.

— Ghiceşte, Epistemon!

— Bănuiesc oarecum ce-ar putea să însemne, a spus Epistemon. Sînt nume de diavoli zburători, diavoli tîrîtori şi diavoli agăţători.

— Drept ai grăit, frumuşelule, a spus Panurge. E graiul care se vorbeşte la curtea Luminilor. Pe drum te voi învăţa o seamă de cuvinte cu care te vei deprinde mai lesne decît cu o pereche de ciuboţele noi. Într-o noapte, pînă la răsăritul soarelui, le vei şti pe dinafară pe toate. În vorbirea noastră obişnuită cîntecul pe care ţi l-am spus adineaori sună astfel:

În dragoste ades m-am înşelat
Şi n-am avut un strop de bucurie;
Mai fericit e omul însurat;
Aşa-i Panurge, şi numai el o ştie.

— Rămîne, aşadar, să ne înfăţişăm regelui şi să-i cerem buna lui învoire, a încheiat vorba Pantagruel.

CAPITOLUL XLVIII

Cum arată Gargantua că nu li-e îngăduit copiilor să se însoare fără învoirea părinţilor

Pătrunzînd în sala cea mare a palatului părintesc, Pantagruel l-a întîlnit pe bătrînul Gargantua, care ieşea tocmai atunci de la un sfat al dregătorilor lui. Povestindu-i în puţine cuvinte întîmplările pe care le cunoaşteţi, i-a vorbit despre călătoria plănuită şi l-a rugat să le dea buna lui învoire. Unchiaşul purta pe braţe două maldăre de plîngeri: unele la care dăduse răspuns, altele care aşteptau dezlegare. Le-a lăsat pe toate în grija lui Ulrich Gallet, vechiul sfetnic al jalbelor, şi luînd la o parte pe Pantagruel, i-a vorbit cu mai multă voie bună ca oricînd:

— Mulţumesc cerului, iubitul meu fiu, că Domnul ţi-a dăruit numai gînduri curate şi îţi urez noroc deplin în drumul pe care vrei să porneşti. Dar tot atît de mult m-aş fi bucurat să aflu că inima te îndeamnă şi doreşti să te însori. Socotesc, în adevăr, că ai ajuns în pragul vîrstei cînd s-ar cuveni să-ţi iei soţie. Văd cu cîtă osîrdie se sileşte Panurge să înlăture piedicile care îl fac să mai stea la îndoială. Vorbeşte-mi despre tine.

— Preabunul meu părinte, a spus Pantagruel, adevărul e că nu m-am gîndit pînă azi la însurătoare, dar oricînd va fi, nu voi pregeta a mă supune voiei tale, urmînd întru totul poruncile ce vei crede nimerit a mi le da. Mai bine să-mi ia Dumnezeu zilele şi să cad mort la

picioarele tale, decît să fac un asemenea pas ieşind din cuvîntul tău. Nu cunosc nici o lege, fie sfîntă, lumească sau barbară, care să îngăduie copiilor să se însoare după capul lor, atunci cînd părinţii sau rudele nu le dau învoire. Nici un dătător de legi n-a lăsat dreptul acesta copiilor, ci l-au încredinţat pe de-a-ntregul părinţilor.

— Iubitul meu fiu, a spus Gargantua, cred în înţelepciunea cugetului tău şi-i sînt mulţumitor lui Dumnezeu că te-a învrednicit a-ţi însuşi numai lucruri drepte şi vrednice de laudă, iar poarta minţii tale nu se deschide să primească decît marile adevăruri ale ştiinţei despre oameni. Am cunoscut în zilele noastre o ţară unde nişte cîrtiţe de popi, duşmani ai cununiei (ca şi pontifii frigieni ai Cibelei) au încercat să ţină sub porunca şi ascultarea lor pe cei uniţi laolaltă ca soţ şi soţie. N-aş putea să-ţi spun ce mă scîrbeşte mai mult: îndrăzneala acelor şobolani, care în loc să stea ascunşi în vizuina altarului lor se amestecă în treburi care nu-i privesc, sau teama prostească a oamenilor care se învoiesc a primi şi a întări prin supunerea lor nişte legi pe cît de viclene pe atît de sălbatice! Ei nu văd, sărmanii, un lucru limpede ca lumina zilei, că toate cîte le rînduiesc popii sînt numai întru folosul lor şi nicidecum spre binele şi mulţumirea obştii. Atît ar fi de ajuns, să le arate cît de necinstite şi de strîmbe sînt acele legi. N-ar fi, zic eu, mai puţin întemeiată îndrăzneala credincioşilor care s-ar apuca să poruncească şi ei, la rîndul lor, popilor cum să-şi ţină slujbele şi cum să-şi săvîrşească jertfele; căci guzganii aceştia nu fac decît să ronţăie bunurile pe care oamenii le cîştigă cu sudoarea braţelor lor, ca să-i îngraşe pe ei şi să-i ţină în trîndăvie. Legile lumeşti, care i-ar înstruni pe popi, n-ar fi, după judecata mea, nici mai rele şi nici mai deşănţate decît cele pe care credincioşii înşişi le îndură. Ai spus bine, că nici o lege din lume nu dă voie copiilor să se însoţească fără ştirea şi dezlegarea părinţilor. Dar după legea ţării aceleia, orice tîlhar, orice desfrînat, orice potlogar, orice răpănos, orice descreierat poate să pună ochii pe o fată frumoasă, cuminte, cinstită şi de neam bun, răpind-o prin silnicie de la casa părinţilor ei, de sub ochii tatălui şi din braţele mamei ei (oricît s-ar împotrivi neamurile), dacă la această ispravă îl ajută un popă, cu care după aceea nu pregetă să-şi împartă prada. Mai răi nu erau nici goţii, nici sciţii, nici masageţii, cînd se năpusteau să jefuiască cetatea pe care, după un război îndelungat, o cotropeau. Ce jale pe bieţii părinţi, care priveau cum un străin, un venetic, un barbar, un răpciugos, un hoit puturos, cu trupul bubos, un sărăntoc, un golan, se repezea să le smulgă din mîini fata lor gingaşă ca o floare şi cu zestre roditoare, pe care se pregăteau s-o mărite la vremea ei cu feciorul unui vecin cumsecade, prieten de-al lor, nădăjduind să aibă urmaşi care să moştenească nu numai numele lor cinstit, dar şi casa cu lucrurile din casă şi ogorul. Ce grozavă privelişte se arăta dintr-o dată ochilor lor înspăimîntaţi! Nici romanii şi

popoarele prietene lor n-au vărsat lacrimi mai amare la moartea lui Drusus Germanicus! Nici spartanii nu s-au simţit mai crunt loviţi, cînd desfrînatul din Troia a venit să le fure pe Elena, grecoaica cea frumoasă! Nici Ceres n-a rămas mai nemîngîiată, cînd Pluto i-a răpit-o pe Prosperina! Nici Isis, cînd l-a pierdut pe Osiris, nici Venus la moartea lui Adonis, nici Hercule cînd a pierit Hilas, nici Hecuba la uciderea Polixeniei! Dar cei supuşi legilor despre care am pomenit, temîndu-se de afurisenie, de puterea diavolului şi de alte închipuiri, nu cutează a se împotrivi popilor părtaşi la răpire. Rămîn nemîngîiaţi, bieţii de ei, plîngînd pierderea copilei dragi; bărbatul blestemînd ziua şi ceasul cînd şi-a luat soţie, femeia ocărîndu-şi pîntecele şi strigînd, că mai bine ar fi lepădat fătul sortit unei ruşini atît de cumplite! Jelesc şi bocesc amîndoi pînă la sfîrşitul vieţii, în loc să-şi trăiască zilele bătrîneţii în linişte, împăcare şi bucurie. Mulţi dintre aceia, cuprinşi de gînduri nebune, cu sufletul copleşit de tristeţe, pierzînd dorinţa de viaţă, s-au aruncat în fîntînă ori şi-au pus ştreangul de gît. Alţii, mai bărbaţi, urmînd pilda fiilor lui Iacob care au răzbunat răpirea surorii lor, Diana, au pornit în căutarea tîlharilor şi, prinzîndu-i în mîrşavă cîrdăşie cu popa, i-au tăiat şi i-au omorît pe toţi, aruncîndu-le stîrvurile pe cîmp să le mănînce lupii. Cucernicii guzgani au început să mişune şi să chiţcăie în vizuina lor, au pornit plîngeri pline de spaimă şi au cerut ajutorul judecăţii lumeşti, strigînd ca din gură de şarpe, că o asemenea fărădelege nu poate să rămînă nepedepsită. Moarte în cazne grele să fie pedeapsa ucigaşilor! Dar nici în dreptul ginţilor, nici în hotărîrile împărăteşti şi nici în legea sîngelui nu s-a găsit un temei, un cuvînt scris sau un paragraf, care să osîndească o faptă atît de tulburătoare şi de neobişnuită; căci nu-i pe lume nici un om cinstit, care să nu fie cuprins de-o mînie nestăpînită, văzîndu-şi fiica răpită, necinstită, pîngărită; nici dacă ar fi fost ucisă înaintea ochilor lui n-ar fi încercat o durere mai cumplită! Socotind pe răpitor drept un ucigaş nelegiuit, care i-a pîndit copila luîndu-i viaţa, părintele era îndrituit să-l omoare pe loc, fără ca judecata să-i poată cere socoteală pentru fapta sa. Aşadar, oricine pune mîna pe desfrînatul care, după îndemnul popii, i-a necinstit copila răpindu-i-o din casă, chiar de a fost cu învoirea ei, poate şi trebuie să-l dea unei morţi de mişel, azvîrlindu-i leşul fiarelor sălbatice, ca nevrednic de a primi în mormînt dulcea îmbrăţişare a bunului nostru părinte, pămîntul. Iubitul meu fiu, cînd zilele mele se vor sfîrşi, să ai toată grija ca asemenea legi să nu ia fiinţă în regatul meu; iar cîtă vreme voi fi în viaţă, voi veghea eu însumi cu ajutorul lui Dumnezeu, ca bunele obiceiuri să nu se strice. Şi deoarece în privinţa însurătorii tale primeşti a te bizui pe îndrumările mele, aşa cum le doresc şi le voi îndeplini, poţi să te pregăteşti pentru călătoria plănuită de Panurge. Du cu tine pe Epistemon, pe fratele Ioan şi pe alţii pe care îi vei alege.

Ia din visteria mea atît cît crezi că-ţi va fi de trebuinţă. Oricît va fi de mult, îţi voi da cu plăcere. În fortăreaţa Thalasei vei afla însoţitorii de care ai nevoie: cîrmaci, năieri şi tălmaci, iar cînd vîntul îţi va fi prielnic, întinde pînzele şi porneşte sub paza şi ocrotirea lui Dumnezeu cel atotputernic. În timpul lipsei tale îţi voi alege o soţie şi voi pregăti un ospăţ de nuntă, cum n-a mai fost altul pe lume nicicînd.

CAPITOLUL XLIX

Cum s-a pregătit de drum Pantagruel şi despre iarba care îi poartă numele

Cîteva zile mai tîrziu, după ce şi-a luat rămas bun de la bătrînul Gargantua, care s-a rugat pentru întoarcerea lui norocoasă, Pantagruel s-a oprit pe ţărmul Thalasei, în apropiere de Saint-Malo, însoţit de Panurge, Epistemon, fratele Ioan, stareţul mănăstirii din Telem, şi de alţi slujitori ai curţii sale, în frunte cu Xenoman, marele călător şi deschizător de drumuri primejduite, care, ca vecin apropiat al castelului din Salmigondin, răspunsese la chemarea lui Panurge.

Pantagruel a adunat lîngă ţărm acelaşi număr de corăbii ca şi Ajax, cînd a pornit din Salamina la război împotriva Troiei. Năierii, cîrmacii, vîslaşii, tălmacii, războinicii cu armele lor, s-au încărcat în corăbii, dimpreună cu merindea, tunurile, praful de puşcă, ghiulelele, banii şi celelalte trebuincioase pentru un drum atît de lung şi primejduit, cum era acela pe care îl plănuiseră. Între altele, Pantagruel a luat cu sine o cîtime îndestulătoare de *pantagruelion*[199]: atît iarbă proaspăt culeasă şi crudă, cît şi fire date la meliţă şi fierte.

Iarba lui Pantagruel are o rădăcină subţire, rotunjoară, mustăcioasă, cu vîrful alb şi teşit, pătrunzînd în pămînt cam de-o palmă. Din rădăcină porneşte o singură tulpină, rotundă ca o nuia, verde pe dinafară, albă pe dinăuntru, găunoasă ca aceea a bobului şi a dinţurii, lemnoasă, dreaptă, fărîmicioasă, uşor crestată, alcătuită din fire nenumărate, care sînt partea ei cea mai de preţ, cu deosebire spre mijlocul tulpinii. Înălţimea ierbii, cu frunze cu tot, nu trece de cinci-şase picioare. Uneori depăşeşte lungimea unei suliţe, mai cu seamă cînd a fost semănată într-un pămînt afinat, mlăştinos, umed, fără a fi rece (cum e cîmpul la Olone şi Rose-en-Sabine) şi cînd are ploaie de ajuns în preajma zilei pescarilor şi în toiul verii. Cîteodată întrece înălţimea unui pom mijlociu, cu toate că tulpina ei piere în fiecare an; dar nici rădăcina, trunchiul şi crengile unora dintre copaci nu dăinuiesc prea mult. De-a lungul tulpinii se desprind ramuri puternice şi mari. Frunzele sînt de trei ori mai lungi decît late, pururi verzi, uşor înăsprite ca ale limbii-boului, tari şi crestate de jur împrejur ca dinţii

ferăstrăului sau ca betuniile, cu vîrful ascuţit ca suliţele macedonenilor sau ca lanţeta felcerului. Înfăţişarea lor nu se deosebeşte prea mult de aceea a frunzelor de frasin şi sînt atît de asemănătoare cu ale şovîrfului, încît mulţi învăţaţi au numit şovîrful: *pantagrulionul sălbatic*. Frunzele cresc în jurul tulpinii la aceeaşi depărtare unele de altele: cinci sau şapte. Natura a dăruit acestei ierbi, în frunzele ei, două numere fără soţ, cu însuşiri tainice şi supraomeneşti. Mirosul lor e puternic şi nu tocmai plăcut nasurilor mai gingaşe.

Seminţele se coc în partea de sus a tulpinii, aproape de vîrf. Numărul lor nu întrece pe al frunzelor. Sînt arcuite şi lunguieţe, de un negru-deschis bătînd în arămiu, destul de vînjoase şi îmbrăcate într-o coajă subţire, fiind foarte plăcute păsărilor cîntătoare, ca sticleţii, scatiii, cintezoii, ciocîrliile şi altele. Omul, dacă mănîncă prea multe, pierde o parte din puterea lui de zămislire. Grecii de odinioară le foloseau totuşi la diferite feluri de mîncăruri, turte şi pogace, pe care le gustau la sfîrşit de masă, pentru a da vinului un gust mai plăcut. Seminţele sînt anevoie de mistuit, lenevesc maţul, strică sîngele şi răscolesc valuri de căldură, încingînd creierii cu aburi nesănătoşi şi stîrnind dureri de cap.

Iarba lui Pantagruel are o parte bărbătească şi o parte femeiască, asemeni dafinului, palmierului, stejarului, asfodelului, mătrăgunei, ferigii ş. a. m. d. Partea bărbătească nu înfloreşte, dar poartă sămînţa, în vreme ce partea femeiască face flori mici şi albe, care nu dau rod. Frunzele ei sînt mai puţin late, mai puţin vînjoase şi nu cresc atît de înalte.

Iarba lui Pantagruel se seamănă cînd se întorc acasă rîndunelele şi se culege cînd încep greierii să răguşească.

CAPITOLUL L

Cum se pregăteşte şi se lucrează iarba lui Pantagruel

Iarba lui Pantagruel se culege, aşadar, la începutul toamnei şi se lucrează în diferite feluri, după cum fiecare se pricepe şi după obiceiul osebitelor ţări. Pantagruel, care a folosit cel dintîi această iarbă, o pregătea în chipul următor: curăţa mai întîi tulpina de frunze şi de sămînţă; o punea la înmuiat în apă stătătoare; cinci zile dacă apa era încropită şi vremea uscată, nouă pînă la douăsprezece zile dacă era ceaţă şi apa rece; o lăsa să se zvînte la soare şi o descojea la umbră; desprindea din carnea tulpinii firele preţioase, lăsînd la o parte partea lemnoasă (care nu-i bună la altceva decît să aprinzi focul sau s-o dai

ştrengarilor să umfle cu ea, suflînd în ţeava, băşicile de porc.) Unii băutori folosesc acele tulpini, rămase după scărmănat, pentru a gusta vinul nou din butoi, pe borta vranei.

Unii pantagruelişti mai noi, socotind că desprinderea firelor cu mîna cere prea multă osteneală, au născocit o unealtă dinţată, asemănătoare cu aceea pe care şi-o prinsese în palmă Junona, pentru a nu-i îngădui Alcmenei să-l nască pe Hercule. Cu ajutorul acelei unelte, partea lemnoasă a tulpinii e crestată, smulsă şi despărţită de firele folositoare. Acest fel de a lucra iarba lui Pantagruel şi-au însuşit-o toţi aceia care, spre mirarea unora şi într-un chip cu totul neînţeles pentru filozofi, îşi cîştigă viaţa mergînd de-a-ndaratelea[200]. Alţii, care vor să aibă un folos şi mai simţitor, fac ceea ce se spune că ar fi îndeletnicirea de fiecare zi a Parcelor, plăcerea de fiecare noapte a nobilei Circeea şi viclenia cu care Penelopa i-a tot amînat pe peţitori în lipsa lui Ulise.

După aceasta, iarba e gata să-şi dovedească însuşirile ei, pe care le voi arăta în altă parte, fiindcă mi-ar fi cu neputinţă să vorbesc acum despre toate.

După ştiinţa mea, denumirea ierburilor şi a copacilor le-a fost dată în diferite chipuri. Unele sînt arătate după numele aceluia care le-a cunoscut mai întîi, le-a răsădit, le-a crescut, le-a îngrijit şi le-a răspîndit în lume, cum ar fi *mercuriala,* de la Mercur; *artemisia glauca,* adică pelinul, de la Artemis, care nu-i alta decît Diana; *eupatoria* de la regele Eupator; *panaceia* de la Panaceu, fiul lui Esculap; *euforbul* sau aliorul, de la Euphorbus, doftorul regelui Iuba; *genţiana* sau ghinţura, de la Gentius, regele Esclavoniei; *climenul* de la Clymenus; *Adonis estivala,* sau cocoşeii de cîmp, de la frumosul grec pe care Venus l-a prefăcut în floare. Dreptul acesta de a da ierburilor numele celui care le-a găsit mai întîi, a fost atît de mult preţuit în vremurile de altădată, încît a stîrnit o ceartă cumplită între Neptun şi Pallas, cînd a fost vorba să se dea un nume pămîntului pe care ei cei dintîiu îl văzuseră şi căruia, de atunci, i s-a spus Atena, după numele grecesc al Minervei. Odinioară, tînărul Triptolem, trimis de Ceres să înveţepe oameni cum să semene şi să crească grîul, a fost pîndit şi ucis prin trădare de Lyncus, regele sciţilor, care voia să-şi însuşească cinstea şi faima nepieritoare de-a fi aflat grăunţele atît de trebuitoare vieţii omului; dar Ceres, drept pedeapsă, i-a dat chip de fiară şi l-a preschimbat în linx, adică în rîs.

Războaie nesfîrşite s-au ţinut lanţ pe vremuri între regii din Capadochia, din pricina numelui ce avea să fie dat unei flori, care pînă la urmă, după lupte crîncene, s-a chemat *polemonia,* adică purtătoare de război.

Unii arbori şi-au luat numele după ţinuturile de unde au fost aduse, ca *piersicul* venit din Persia şi *rodia* sau *Punica granatum* venită din

Cartagina. *Rubarba* îşi trage numele de la rîul barbar numit Rha (cel puţin aşa ne încredinţează Amianus).

Altor ierburi li s-a dat un nume cu înţeles tocmai potrivnic, cum ar fi *jaleşul,* care potoleşte durerile şi *holosteonul,* care vrea să zică: *numai-os,* deşi nu se află frunză mai moale şi mai gingaşă ca a lui. Unele sînt numite după însuşirile lor plăcute ori primejdioase: *creasta-cocoşului* e o ciupercă bună *de mîncat, pălăria-şarpelui* e otrăvitoare. *Culcuşul-vacii* ajută pe femei în durerile facerii, *măselariţa astîmpără* suferinţa măselelor, *odoleanul* îi alină inimii aleanul, *callibricum* dă strălucire părului, *leuşteanul* e bun pentru lingoare, *strigoaica* vindecă rîia. Numai vorbim *de buruiana de ceas rău,* sau *iarba de făcut copii* şi atîtea altele.

E minunată rotirea pe care o împlineşte *floarea-soarelui* din zori pînă seară. Faţa ei zîmbeşte răsăritului şi se întoarce necontenit spre lumină, iar cînd soarele apune, floarea care îi poartă numele îşi pleacă mîhnită fruntea spre *pămînt. Adiantum* creşte la marginea apelor şi nu prinde umezeală niciodată, chiar dacă o cufunzi în apă timp îndelungat. Unele ierburi şi-au luat numele lor de la fiinţele din care s-au întrupat: *mirtul* de la Myrsina, *dafinul* de la Daphnaia, *narcisul* de la Narcis. Altele, după o asemănare oarecare, ca *hippuris,* care aduce cu coada-calului, *alopecuros* cu coada vulpii, *psyllion* cu un purice, *delfinii* cu un delfin. Tot astfel: *talpa-ursului, şopîrliţa, ochiul-boului, coada-şoricelului, coronopus,* adică *piciorul-ciorii, rochiţa-rîndunicii, năsturaşii.* Aşijderea s-au numit: *condurul-doamnei, barba-împăratului, traista-ciobanului, gura-leului, coiful lui Jupiter, carul lui Venus.*

Trifoiului îi zice aşa fiindcă are trei frunze; *cinci-clopoţei* se numeşte astfel fiindcă are cinci; *trandafirul* fiindcă în floarea lui sînt treizeci de foi, *zorelele,* fiindcă se desfac în zorii zilei, *urzica,* fiindcă ustură, şi aşa mai departe.

CAPITOLUL LI

Pentru ce iarba lui Pantagruel se numeşte astfel şi despre minunatele ei însuşiri

Pentru toate aceste temeiuri, lăsînd la o parte pe cele închipuite (căci în cartea de faţă nu veţi găsi decît lucruri adevărate) iarba lui Pantagruel se numeşte aşa, nu fiindcă el ar fi cunoscut-o cel dintîi, ci pentru că i-a dat o întrebuinţare anumită, mai neplăcută pentru gîtul tîlharilor decît e cucuta pentru in, papura pentru ferigă, grindina pentru secerători, neghina pentru grîu, iedera pentru stejar, nufărul alb pentru călugării desfrînaţi, ascultarea pentru şcolarii din Navara, varza pentru viţa-de-vie, usturoiul pentru magnet, ceapa pentru ochi,

sămînţa de ferigă pentru femeile însărcinate, floarea de salcie pentru călugăriţele rele de muscă, umbra de nuc pentru cei care dorm sub ea, omeagul pentru lupi şi leoparzi, mirosul de smochin pentru taurii înfuriaţi, mătrăguna pentru gîscani, porcina pentru dinţi şi uleiul pentru copaci. Pe mulţi răufăcători i-am văzut sfîrşindu-şi zilele, repede şi la înălţime, ca Phyllis, regina Traciei. Bonussus, împăratul romanilor, Amata, femeia regelui latin, Acheus, regele Lidiei şi alţii care au murit în ruşine, nu de boală, ci pentru că li se astupase cu iarba lui Pantagruel gaura prin care ies vorbele şi intră bucatele, înăbuşindu-i mai rău decît anghina.

Am auzit pe mulţi cum strigau, că Atropos[201] le taie răsuflarea cu foarfeca şi se văitau ca din gură de şarpe, că mîna lui Pantagruel îi sugrumă. Pantagruel n-a fost însă niciodată călău. Ştreangul de gît i-l punea iarba lui Pantagruel. Ei săvîrşeau adică acea greşeală de vorbire, care se cheamă în greceşte *solecism,* schimbînd înţelesul cuvîntului, cum spun unii: *Ceres* în loc de pîine si *Bachus* în loc de vin.

Vă jur pe toate vorbele drepte care sînt în această butelcă pusă la răcit în ciubăr, că Pantagruel n-a strîns de gît pe nimeni (afară, bineînţeles, de aceia care, cînd li-e sete, nu se grăbesc să bea).

Iarba lui Pantagruel a fost numită astfel, fiindcă Pantagruel, la naşterea lui, era tot atît de înalt ca şi iarba despre care vorbesc. A mai fost şi o altă potrivire, fiindcă Pantagruel, cum v-am spus, a venit pe lume în timpul secetei mari, cînd se culegea iarba aceea şi cînd cîinele lui Icar, lătrînd la soare, îi silea pe oameni să trăiască în pivniţe şi în vizuini subpămîntene, ca sobolii.

Iarba lui Pantagruel, sau *pantagruelionul*, poartă acest nume din pricina însuşirilor lui deosebite. Şi fiindcă Pantagruel a fost privit ca o întrupare desăvîrşită a bucuriei de a trăi (lucru de care sînt încredinţat că nici un băutor nu se îndoieşte), tot astfel în iarba care îi poartă numele, sălăşluieşte atît a putere, atîtea însuşiri minunate şi atîta desăvîrşire, încît dacă ar fi fost cunoscute pe vremea cînd copacii (cum spun prorocii) şi-au ales un rege al pădurilor care să-i stăpînească şi să le dea porunci, *pantagruelionul* ar fi avut pe seama lui, fără îndoială, cele mai multe glasuri. Ce să vă mai spun? Dacă l-ar fi zămislit Oxylus, fiul lui Orius, împreunîndu-se cu sora lui, Hamadrias, s-ar fi bucurat de vrednicia lui mai mult decît de aceea a celor opt copii ai săi, pe care îi pomeneşte Mitologia, şi al căror nume au rămas de neistovită aducere-aminte. Fiica cea dintîi născută s-a chemat Viţa-de-vie. Fiul cel de-al doilea: Smochinul. Al treilea: Nucul. Apoi: Stejarul, Cornul, Păducelul, Plopul, iar al optulea şi cel din urmă: Ulmul, care a fost pe vremea lui vraciul cel mai renumit.

Trebuie să vă mai spun că zeama de *pantagruelion,* picurată în ureche, topeşte cleiul care se strînge din pricina murdăriei şi ucide

orice jivină ar fi pătruns înăuntru. Dacă torni cîţiva stropi din acel suc într-o găleată cu apă, apa se prinde ca laptele cînd îi pui cheag. Iar această apă închegată e cel mai bun leac pentru caii care şchiopătează sau sînt bolnavi de pîntecăraie.

Rădăcina fiartă în apă e bună pentru cîrcei, pentru durerile de la încheieturi şi pentru podagră. Dacă te-ai ars la foc sau cu apă clocotită şi vrei să-ţi treacă repede, pune pe arsură iarba lui Pantagruel, proaspăt smulsă din pămînt, fără nici o altă oblojeală; să ai grijă numai s-o schimbi, cînd vezi că s-a uscat pe locul ranei.

Dacă această iarbă le-ar lipsi, bucătarii nu s-ar pricepe să gătească şi mîncărurile n-ar mai avea gust, chiar de-ar fi făcute din cea mai fragedă carne; aşternutul nu v-ar îndemna la odihnă, de v-ar fi patul împodobit cu aur, argint, chihlimbar, fildeş sau porfir; morarii n-ar izbuti să macine grîul şi nici faină albă n-ar cerne; advocaţii n-ar fi în stare să vorbească, nici zidarii să-şi care tencuiala. Cu ce s-ar scoate apa din fîntînă? Ce-ar face diacii, scriitorii, caligrafii şi pisarii? Toate zapisele şi hrisoavele s-ar prăpădi fără urmă, ca şi însuşi alesul meşteşug al tiparului. Cu ce-am mai lega lăzile? Cu ce-am trage clopotele? Cu această iarbă se încingeau slujitorii zeiţei Isis în trecutele vremi şi s-a înveşmîntat omenirea întreagă, de la începutul începutului. Apără teatrele şi circurile împotriva căldurii; împrejmuieşte hăţişurile spre folosul vînătorilor şi coboară în apa dulce sau în adîncurile mării, scoţînd pentru pescari pradă îmbelşugată. Nu s-ar putea folosi încălţările de tot soiul: cizmele, papucii, ciubotele, botforii, galenţii, tîrlicii. Nici arcurile nu s-ar întinde, nici arbaletele n-ar putea să tragă, nici praştia n-am izbuti s-o zvîrlim. Iarba lui Pantagruel e sfîntă şi însufleţită, preamărită de zeii casei şi de duhurile nopţii; fără ea nici morţii n-ar putea fi coborîţi în mormînt!

Nu numai atît: cu ajutorul ei sînt oprite şi strînse la un loc, ca într-o închisoare, acele fărîme de substanţă, pe care cu ochiul nu le putem vedea. Pietrele de moară se învîrtesc şi se macină pentru îndestularea noastră, şi mult mă minunez cum se face că vechii filozofi n-au cunoscut această iarbă şi nu i-au folosit minunatele însuşiri, atunci cînd, neavînd-o la îndemînă, oamenii cheltuiau atîta trudă pentru a învîrti singuri roata morilor.

Prinzînd în pînză puterea vîntului, corăbiile mari, puternicele galere, purtînd în pîntecele lor, unele o mie, altele zece mii de oameni, se desprind de la ţărm mulţumită ei şi străbat, purtate din cîrmă, depărtările fără hotar ale mării. Datorită ei, neamurile care trăiau despărţite unele de altele, ascunse şi neştiute, s-au apropiat şi s-au cunoscut; ceea ce n-ar fi putut să facă nici păsările cerului, oricît de uşor le-ar fi zborul cu care firea le-a înzestrat. Taprobana a văzut Lapia; Java a văzut munţii Rifani; Febolul va vedea Telemul, islandezii

şi groenlandezii vor bea din apa Eufratului. Austrul se va întîlni cu Mistralul şi Zefirul va da mîna cu Crivăţul.

Puterile gîndirii cereşti, zeii mării şi ai pămîntului, s-au înspăimîntat văzînd cum folosind binecuvîntata iarbă a lui Pantagruel, popoarele din miazănoapte, urmînd pilda celor din miazăzi, au străbătut marea Atlanticului, au trecut peste cele două tropice, au măsurat zodiacul întreg, au intrat în ţinuturile calde, au depăşit echinoxul şi au ajuns pînă în preajma celor doi poli ai pămîntului.

Zeii din Olimp, cuprinşi de teamă, astfel au gîndit: „Pantagruel cu iarba lui ne-a dat o îngrijorare nouă, mai tulburătoare decît aceea pe care am cunoscut-o pe timpul urmaşilor uriaşului Aloe. În curînd îşi va lua soţie şi va avea fii. La aceasta nu putem să ne împotrivim, căci viitorul lui a fost ţesut de surorile ursitoare, fiice ale Nevoii, care torc destinele omenirii. Copiii copiilor lui vor născoci poate altă iarbă, la fel de minunată, cu ajutorul căreia oamenii vor ajunge pînă la izvoarele grindinei, pînă la zăgazul ploilor, pînă la nicovala pe care se făuresc fulgerele. Vor pătrunde în coclaurile lunii, vor călca peste semnele ariei cereşti şi se vor gospodări după plac în ţinutul Vulturului-de-Aur, al Berbecului, al Coroanei, al Harfei şi al Leului-de-Argint, se vor aşeza la masa noastră, se vor culca cu zeiţele noastre, ajungînd astfel ei înşişi în rîndul zeilor."

Şi zeii s-au strîns la sfat pentru a chibzui între ei, cum ar putea să pună stavilă destinului omenirii.

CAPITOLUL LII

Cum un anumit soi de iarbă a lui Pantagruel nu poate fi mistuit de flăcări

Tot ce v-am spus pîna acum e măreţ şi e minunat. Iar dacă vă veţi încumeta a crede într-o altă însuşire şi mai uimitoare a sfîntului *pantagruelion,* sînt gata să v-o arăt. Veţi pune temei pe vorbele mele sau nu, îmi e totuna. Cum însă va fi greu de înţeles şi respingător oarecum, să-mi îngăduiţi mai întîi o întrebare:

Dacă în această butelcă, turnînd două măsuri de vin şi una de apă, le-aş amesteca bine laolaltă, aţi mai putea să le despărţiţi? Cum aţi face să le alegeţi şi să-mi turnaţi din nou, într-un pahar apă fără vin, iar într-alt pahar vinul fără apă, în aceeaşi măsură cum le-am amestecat în butelcă?

Sau să zicem altfel: dacă, de pildă, cărăuşii care vă aduc acasă pentru beciurile dumneavoastră butoaiele şi boloboacele cu vin de Graves, Orleans, Beaume sau Mirevaux, le-ar bea în drum pe jumătate şi le-ar umple cu apă (cum fac limuzinii cînd cară vinul de la Argenton

şi din Saint-Gaultier), cum aţi putea să scoateţi apa din bute şi să rămînă vinul curat? O să-mi spuneţi despre nu ştiu ce pîlnie răsucită din frunză de iederă. Ştiu, e scris pe hîrtie, e dovedit şi e adevărat. Dar cei care nu cunosc acest mijloc şi nu l-au încercat niciodată nu vă vor crede.

Să mergem mai departe. Dacă aţi fi trăit pe vremea lui Sylla, a lui Marius, a lui Cezar, a împăraţilor romani sau în veacul druizilor gali de odinioară, care ardeau trupurile neînsufleţite ale părinţilor şi stăpînilor lor, şi dacă aţi fi dorit să sorbiţi cenuşa nevestei sau a mamei voastre într-un pahar de vin alb, cum a făcut Artemiza cu pulberea regelui Mausoleu, soţul ei, sau dacă aţi dori s-o păstraţi într-o urnă sau într-un jertfelnic, vă întreb: cum aţi izbutit s-o alegeţi dintre tăciunii rugului pe care trupul celui mort a fost ars? Răspundeţi! Nu sînteţi în stare, nu-i aşa? Ei bine, eu am să vă scot din încurcătură, spunîndu-vă că dacă aţi fi avut la îndemînă iarba lui Pantagruel şi aţi fi înfăşurat trupul celui mort, legîndu-l şi cusîndu-l cu grijă în acest culcuş de iarbă, aţi fi putut să-l azvîrliţi în focul cel mai mare şi mai mistuitor: flacăra, trecînd prin înveliş, ar fi ars şi-ar fi prefăcut în scrum carnea şi oasele trupului, fără ca învelişul însuşi să se fi aprins sau să fie mistuit. Cenuşa cuprinsă în el s-ar fi păstrat neatinsă, un singur atom din trupul ars nu s-ar fi pierdut, după cum nici în *pantagruelion* n-ar fi pătruns un atom din cenuşa rugului: l-aţi fi scos din flăcări mai alb, mai curat decît înainte! Iată pentru ce iarba aceasta a primit numele de *azbest,* ceea ce vrea să spună că *nu arde.* În Ostrovul Carpasiei, acest azbest se găseşte din belşug, iar în ţinuturile Cyenesului se vinde pe bani puţini.

Ce lucru minunat şi de nepreţuit! Focul care arde, mistuie şi prăpădeşte totul, nu atinge azbestul carpasian, ci îl curăţă, îl înălbeşte şi îl înfrumuseţează. Dacă vă mai îndoiţi (ca evreii şi necredincioşii), faceţi o încercare. Luaţi un ou proaspăt şi-l înfăşuraţi în iarba lui Pantagruel. Puneţi-l pe un jeratic aprins şi lăsaţi-l o bucată de vreme. Veţi scoate din foc oul răscopt şi prăjit, fără ca iarba să se fi înfierbîntat măcar! Pentru cincizeci de mii de scuzi bordelezi, mai puţin o leţcaie, puteţi să faceţi încercarea oricînd.

Să nu-mi aduceţi drept pildă salamandrele. E o greşeală. Un foc de paie le-o fi făcînd plăcere, nu zic, dar într-un cuptor bine încins se pîrjolesc şi se înăbuşă ca orice altă jivină. Am văzut! Galien a dovedit-o şi Dioscorid îi dă dreptate. Să nu-mi vorbiţi nici despre piatra-acră. Cunosc şi eu povestea cu turnul de lemn din Pireu, căruia Sylla n-a putut să-i dea foc, fiindcă mai-marele cetăţii, împuternicit al regelui Mithridate, îl stropise de sus şi pînă jos cu apă în care topise piatră-acră. Nici despre copacul pe care Alexandru Cornelius îl asemuia cu trunchiul de stejar al catargului, şi care nu putea fi mistuit de foc sau rupt de valuri, ca şi gorunul din care a fost cioplită faimoasa corabie

Argos. Căutaţi pe altul care să vă creadă, pe mine să mă iertaţi.

Nu se poate asemăna cu iarba lui Pantagruel nici chiar acel arbore minunat din munţii Briancon şi Embrun, a cărui rădăcină e bună de mîncat ca o ciupercă, şi din tulpina căruia se scoate faimoasa răşină pe care Galien o socoteşte tot atît de folositoare ca şi terbentina. Frunzele lui gingaşe sînt pline de mană cerească, iar aceasta, deşi moale şi lipicioasă, nu arde. În greceşte şi latineşte se cheamă *larix,* iar veneţienii şi cei din Padua îi spun: *laregio,* după cum a fost numit *Larignum,* cetatea din Piemont, care i-a făcut atît de mult sînge rău lui Iuliu Cezar, la întoarcerea lui din Galia.

Iuliu Cezar poruncise locuitorilor din Alpi şi din Piemont să-i aducă bucate şi altele de trebuinţă la anumite locuri hotărîte în drumul pe care aveau să treacă legiunile lui. Toţi s-au supus, afară de cei din Larigno, care, bizuindu-se pe aşezarea priincioasă a cetăţii lor, n-au vrut să îndeplinească porunca. Pentru a-i pedepsi, Iuliu Cezar a pornit cu toată oastea către cetatea neascultătoare. La poarta cetăţii se afla un turn clădit din bîrne groase din lemn de melez, ridicate unele peste altele, ca o stivă. Turnul era destul de înalt şi de după metereze apărătorii cetăţii puteau să arunce cu bolovani şi cu trunchiuri de copac asupra oricui încerca să se apropie. Aflînd Iuliu Cezar că cei din cetate n-aveau alte arme decît pietre şi buturugi, pe care prea departe nu puteau să le azvîrle, a poruncit ostaşilor săi să înconjoare zidurile cu legături de crengi uscate şi să le dea foc. Ceea ce s-a făcut. Flăcări mari s-au ridicat de jur împrejur, cuprinzînd întreaga cetate. Părea că în scurtă vreme nu vor mai rămîne din ea decît ziduri arse şi cenuşă. Dar cînd flăcările s-au potolit şi focurile aprinse în jurul zidurilor s-au stins, turnul s-a ivit întreg şi nevătămat, fără să fi suferit nici cea mai mică stricăciune. Atunci, văzînd Iuliu Cezar că n-a izbutit să ardă cetatea, a hotărît s-o împresoare cu un brîu de şanţuri şi întărituri, dincolo de bătaia pietrelor şi-a trunchiurilor de copac cu care se apărau cei dinăuntru. Abia atunci larignanii s-au dat bătuţi.

Din spusele lor a aflat Iuliu Cezar minunatele însuşiri ale acelui lemn, care nu se aprinde, nu face flacără, nu dă cărbune, asemănîndu-se în această privinţă cu iarba lui Pantagruel. De aceea, Pantagruel poruncise ca toate uşile, ferestrele, straşinile, pridvoarele şi podul mănăstirii din Telem să fie cioplite din acel lemn care nu arde; tot astfel pupa, prova, puntea, cala, cămările şi apărătoarele corăbiilor, galerelor, galioanelor, caravelelor şi ale celorlalte nave ale arsenalului său din Thalasa. S-a întîmplat însă, că larixul, pe care focul nu-l mistuie, în apă se macină şi se fărîmă ca piatra cuptoarelor de var; pe cînd azbestul nu numai că nu se strică şi nu se roade, dar se curăţă şi se împrospătează mereu.

Arabi şi indieni, ce vă mîndriţi

Cu mirt, cu smirnă şi cu abanos,
Veniţi în ţara noastră, să primiţi
Sămînţa unei ierbi mai de folos.
Iar de veţi şti la voi s-o răsădiţi,
Mulţumitori să fiţi, în chip şi fel,
Şi-al Franţei nume mare să-l slăviţi,
Că v-a dat iarba lui Pantagruel

CARTEA A PATRA

DESPRE FAPTELE ŞI PILDELE MARI ALE VREDNICULUI PANTAGRUEL, ALCĂTUITĂ DE DOMNUL FRANCOIS RABELAIS, DOCTOR ÎN MEDICINĂ.

PRECUVÎNTARE

Băutori preastrăluciţi şi podagroşi nepreţuiţi! Primit-am, văzut-am, auzit-am şi înţeles-am solia pe care domnia-domniilor voastre a trimis-o înălţimii-mele; împuternicitul vostru mi s-a părut a fi un bun şi iscusit vorbitor.

Am adunat în trei cuvinte cuprinsul înştiinţărilor sale. Aceste cuvinte au o însemnătate atît de mare, încît, în Roma de-odinioară, pretorii le foloseau pentru a răspunde tuturor întrebărilor supuse judecăţii lor. Cu aceste trei cuvinte hotărau în privinţa tuturor neînţelegerilor, plîngerilor şi pricinilor ce li se puneau în faţă. Zilele cînd nu le rosteau erau numite blestemate şi fără noroc; zilele în care le vesteau erau socotite binecuvîntate şi prielnice. Aşadar: aţi dat, *aţi* spus *şi aţi* hotărît! *Oameni buni, eu nu vă pot vedea. Domnul să vă aibă în veşnica lui pază, ca şi pe mine. Aşa e cu cale ca nimic să nu întreprindem, fără a lăuda mai întîi sfîntul lui nume.*

Mi-aţi dat! *Ce anume? O minunată şi cuprinzătoare carte de rugăciuni. Pentru aceasta vă mulţumesc: e destul de puţin din ceea ce aş dori să fie mai mult. Nici pe la poarta minţii nu mi-a trecut, că ar putea să fie o carte de rugăciuni, văzîndu-i tiparul, chipul înflorit ce-o împodobeşte, încuietorile, legătura şi scoarţele, cu cataramele lor şi cu frumoasele coţofene, zugrăvite una lîngă alta pe învelitoare. Aţi vrut să-mi spuneţi, ca într-o scriere cu înţeles ascuns, că nimic nu-i mai vrednic de laudă decît lucrul desăvîrşit al mîinilor de meşter, şi nici o vitejie nu-i mai mare decît a vînătorilor de coţofene; „înhaţă coţofana!" e o pilduire glumeaţă, păstrînd pînă azi amintirea unei întîmplări ciudate, care s-a petrecut în Bretania, cu puţin înainte de faimoasa bătălie de la Saint-Aubin-du-Cornier. Povestea ne-a rămas de la părinţii noştri, şi se cuvine s-o trecem mai departe celor care vor veni după noi.*

Fusese un an de rod îmbelşugat în podgorii: cu o para chioară puteai să cumperi o comoară, adică un butoiaş de vin din cel mai bun. Dinspre ţinuturile lui Soare-Răsare au venit atunci în zbor, pe drumuri deosebite, stoluri de coţofane şi de gaiţe, îndreptîndu-se către Soare-Apune. Şi-au tot dat tîrcoale şi s-au împărţit în aşa fel, încît spre seară gaiţele au luat-o la stînga (aţi prins înţelesul norocoasei prevestiri), iar coţofenele la dreapta, destul de apropiate între ele. Toate coţofenele din partea locului au intrat

în tabăra semenelor lor, iar gaiţele s-au alăturat gaiţelor. Astfel s-au ridicat în zbor şi au trecut pe deasupra oraşului Angers din Franţa, pînă dincolo de hotarul Bretaniei, în rînduri atît de dese, încît întunecaseră tot cerul.

Trăia pe atunci în Angers un bătrîn încărcat de ani, seniorul de Saint-Georges, poreclit Călugărul; cel care a ticluit şi a scris acele frumoase şi vesele colinde, în graiul care se vorbeşte prin Poitou. Unchiaşul avea o gaiţă de care făcea mare haz, cum sporovăia şi îndemna pe oaspeţi la băutură. Nu ştia să cînte altceva decît de băut. Stăpînul ei o poreclise: Guşata.

Guşata, în neastîmpărul ei vitejesc, a sfărîmat colivia şi a pornit cu ceata gaiţelor călătoare.

Un bărbier din vecini, cu numele de Bahuart, ţinea o coţofană îmblînzită şi foarte prietenoasă: a luat-o şi ea din loc, să sporească oastea coţofenelor şi să lupte alături de ele.

Acestea au fost întîmplări pe cît de cumplite pe atît de ciudate; dar văzute, ştiute şi adevărate. Ascultaţi cu luare-aminte ce s-a petrecut. Vreţi să cunoaşteţi urmarea? Doriţi să aflaţi cum s-a sfîrşit povestea? Minunea minunilor, oameni buni; în apropiere de crucea de la Malchara s-a încins o bătălie atît de groaznică, încît mi se zburleşte părul numai cînd mă gîndesc! Coţofenele au fost înfrînte, lăsînd pe cîmpul de luptă două miliarde cinci sute optzeci şi nouă de mii o sută nouă morţi, fără femei şi copii, adică pui şi păsări ouătoare. Aţi înţeles. Gaiţele au rămas biruitoare, dar au pierdut la rîndul lor pe multe dintre luptătoarele lor cele mai bune. A fost jale mare în întreaga ţară!

Bretonii, aşa cum îi ştiţi, sînt din firea lor oameni veseli; văzînd cele întîmplate, ar fi putut totuşi să se întristeze, ca de-o prevestire rea: căci hermina care împodobeşte blazonul lor e presărată cu cozi de coţofană, pe cînd veşmîntul de pene al gaiţei aminteşte armele zugrăvite pe scutul Franţei.

Iată cum s-a făcut că Guşata, după trei zile de lipsă, s-a întors acasă, deşelată, cu un ochi scos şi sătulă de război pînă peste cap. Dar în cîteva ceasuri s-a înzdrăvenit; s-a îndopat bine şi şi-a venit în fire.

Poporul plin de voie bună şi toţi şcolarii din Angers dădeau buzna să vadă gaiţa chioară. Guşata, astfel dichisită, îi îndemna să bea ca de obicei, mai punînd şi două vorbe de la ea: „înhaţă coţofana!" După cum bănuiesc, acela fusese strigătul de adunare al gaiţelor şi porunca de care trebuiau să asculte în luptă. Coţofana lui Bahuart nu s-a mai întors acasă. Fusese mîncată Şi de-atunci a rămas vorba: „Nu-i băutor mai harnic decît un vînător de coţofene!"

Spre neistovita aducere-aminte a acestor isprăvi, seniorul de Saint-Georges, Călugărul, a pus să zugrăvească coţofene pe tavanul sălii lui celei mari. Le puteţi vedea pe măgura lui Saint-Laurent, la Angers.

Chipurile încondeiate pe cartea ce mi-aţi dat-o, mă îndeamnă să cred că e vorba de ceva mai mult decît de rugăciuni. Pentru ce să-mi fi dăruit o

carte de rugăciuni? Cărţi de rugăciune, mulţumită lui Dumnezeu şi dumneavoastră, am destule, şi vechi şi mai noi. Astfel gîndind, deschis-am acea carte şi am văzut că e minunat întocmită; vorbeşte despre lucruri cu rost şi în pilduiri potrivite. Mă îndemnaţi să beau în primul ceas al dimineţii vin alb; în al treilea, în al şaselea si în al nouălea, la fel; la vecernie şi după încheierea slujbei, porfiriu. Aşa beau, adică, mîncătorii de coţofene. Voi pleca la vînat.

Aţi spus. *Ce anume? Că nici o scîrbă nu v-au adus cărţile ce am tipărit pînă acum. Nu vă veţi supăra dacă voi folosi prilejul acesta pentru a vă aminti vorbele unui vechi ucenic al lui Pantagruel:*

E greu (zicea) să izbuteşti,

Pe prinţi s-ajungi să-i mulţumeşti.

Mai mult încă. Spuneţi că vinul celei de-a treia cărţi a fost bun şi v-a plăcut. E adevărat că şi mie mi s-a părut cam puţin: puţin şi bun, cum se zice; dar dumneavoastră aţi dori, ca prietenul meu Evispande Verron: mult şi bun! M-aţi îndemnat să duc mai departe povestea lui Pantagruel, amintind folosul şi roadele ce le-aţi aflat, citind-o în tovărăşia altor oameni cumsecade. Îmi cereţi să vă iert că nu mi-aţi putut îndeplini rugămintea de a nu rîde decît la a şaptezeci şi opta carte. Vă dezleg de greşeală din toată inima. Nu sînt nici atît de aprig, nici atît de neîndurat precum aţi putea să credeţi; dar ceea ce vă rugasem era spre binele dumneavoastră. Vă voi răspunde, deci, cu vorbele lui Hector, amintite de Nevius: nu-i lucru mai plăcut decît să fii lăudat de oamenii vrednici de laudă.

Aşijderea spun şi întăresc, ars de viu dacă aş fi (pricepeţi unde bat), că sînteţi cu toţii oameni foarte de treabă, născuţi din părinţi de ispravă. Vă făgăduiesc, pe cinstea mea de pedestraş, că de ne vom întîlni vreodată în Mesopotamia, am să mă fac luntre şi punte, ca micul conte George al Egiptului-de-Jos să vă dăruiască la fiecare cîte un frumos crocodil din apele Nilului şi cîte o coropişniţă de pe malul rîului Eufrat.

Aţi hotărît! *În folosul cui? Şi-anume ce? Toate pătrarele vechi de lună, cîte au fost şi n-or să mai fie, lăsaţi-le pe seama făţarnicilor, habotnicilor, fariseilor, călugărilor, papistaşilor, ticluitorilor de jalbe, cotoilor pocăiţi, labelor îmblănite. Numai auzind despre aceştia, solului vostru i s-a zburlit părul în cap! Eu nu pricep nemţeşte şi nu ştiu ce fel de jivine se ascund sub acele nume.*

Cercetînd dinadins şi întrebînd în mai multe locuri, n-am întîlnit un singur om, care să primească a fi numit sau poreclit astfel. Înclin a crede, că sînt nişte dobitoace sălbatice, rămase de pe vremea grangurilor celor mari. Astăzi sînt o batjocură şi o înşelare a firii, ca toate lucrurile de pe pămînt cărora le-a sunat ceasul. Nici nu ştim cum să le mai numim, căci ceea ce s-a sfîrşit, nici nume nu mai are.

Dacă, prin acele porecle înţelegeţi pe bîrfitorii scrierilor mele, puteţi să le spuneţi mai de-a dreptul: diavoli! Căci în greceşte ponegrirea se cheamă diabole. *Ştiţi cît de urît e privită această patimă a clevetirii (vorbirea de*

rău a faptelor bune) în faţa lui Dumnezeu şi a îngerilor lui. Deşi alte ale lor păcate par să fie mai mari, diavolii iadului după năravul ponegririi se aleg şi se cunosc. Iar cei despre care pomeneam, nici măcar diavoli nu sînt, ci numai slugile şi trepăduşii lui Satana. Eu i-aş împărţi în draci negri, draci albi, draci de-alergătură şi draci de bătătură. Cum au bîrfit cărţile mele, vor mai bîrfi şi pe alţii, dacă nu-i ţinem înfrîu. Nu vreau să amintesc aici născocirile lor; o spun ca să nu mai scoată capul atîţia, dornici să-şi însuşească faima bătrînului Cato Cenzorul.

Ştiţi ce înseamnă să-i scuipi cuiva în strachină? Cînd, pe vremuri, premergătorii acestor draci fără ruşine, meşteri în desfrînare şi spurcători ai cinstei, ca Filoxen, Gnatho sau alţii de aceeaşi teapă, vedeau, în cîrciumile unde îşi ţineau de obicei predicile, ce fel de bucate gustoase se puneau dinaintea oaspeţilor, scuipau ca nişte mîrlani în blide, ştiind că nimeni nu se va mai atinge de mîncarea pe care cu balele lor au spurcat-o şi vor lăsa-o pe masă, ca să le rămînă lor. Cam la fel, deşi mai puţin scîrboasă, e povestea acelui felcer de apă dulce, nepotul răposatului avocat Amer, care spunea bolnavilor că aripa de clapon le face rău, tîrtiţa e otravă curată, ci numai gîtul (fără piele) le e îngăduit, ca să înfulece el bucăţile cele bune.

Aşa fac aceşti diavoli de lege nouă. Văzînd atîta lume dornică de a se înfrupta din cartea mea, după ce le gustase cu plăcere pe cele de mai înainte, s-au năpustit să-mi scuipe în strachină; mi-au spurcat, mi-au răstălmăcit şi mi-au ponegrit scrierile, ca nimeni să nu le mai citească, nimeni să nu le mai aibă, afară de ticăloşiile lor. I-am văzut cu ochii mei (nu cu urechile) cum ţineau cărţile mele printre hainele de noapte şi se slujeau de ele ca de-o oală pentru nevoile lor zilnice.

I-au oprit pe bolnavi, pe ologi şi pe alţi nefericiţi să se folosească de ele - deşi pentru aceia le-am scris, ca să le mai treacă de urît şi să-şi astîmpere durerile. De-aş fi putut să am sub îngrijirea mea pe toţi cei ce sufăr de boală sau de întristare, n-ar mai fi fost nevoie să dau aceste cărţi la iveală şi să le încredinţez tiparului. Hipocrate a scris dinadins o carte: Despre îndatoririle medicului desăvîrşit *(pe care Galien a întregit-o cu lămuriri preţioase), sfătuind pe doftori ca prin nimic să nu supere pe bolnavi: el nu uită să vorbească pînă şi de îngrijirea unghiilor! Toate ale medicului, mişcările mîinii, faţa, îmbrăcămintea, vorba, privirile, pipăitul, astfel se cuvine a fi potrivite, ca să placă bolnavului şi să-l încînte. Eu însumi, fără să mă fudulesc, aşa am încercat a mă purta cu toţi cei pe care i-am avut în îngrijirea mea; după cum fac toţi ceilalţi din breasla noastră, deşi unii se numesc "şarlatani cu coate goale şi cu mînă lungă", luînd drept bune născocirile prosteşti ale unor lepădături.*

Mai mult, în cartea a doua despre Bolile molipsitoare *a aceluiaşi Hipocrate, se află o parte care a stîrnit multă gîlceavă printre noi: nu pentru a şti dacă doftorul încruntat, morocănos, ursuz şi nemulţumit întristează pe bolnav, iar cel zîmbitor, senin, glumeţ şi prietenos îl*

înveseleşte (căci toate acestea sînt ştiute şi dovedite) - ci dacă această întristare sau această voie bună izvorăsc din starea însăşi a bolnavului, ori dacă, dimpotrivă, purtarea ursuză sau prietenoasă a doftorului se răsfrînge asupra sufletului bolnavului, făcîndu-l vesel sau trist. Filozofii din şcoala lui Platon şi Averrhoes aşa cred. De aceea, fiindcă nu mi-e cu putinţă să mă găsesc la căpătîiul tuturor bolnavilor şi să-i iau sub îngrijirea mea, de ce să-i lipsesc de bucuroasa şi plăcuta trecere a timpului pe care (fără a jigni pe Dumnezeu, pe rege şi pe alţii) le-o dăruieşte, în lipsa mea, citirea cărţilor mele hazliii.

Şi fiindcă, prin hotărîrea dumneavoastră, toţi aceşti bîrfitori şi clevetitori au fost legaţi laolaltă şi trimişi în lună, eu îi iert. N-am mai avea de cine să rîdem de-acum încolo, dacă i-am vedea pe toţi aceşti smintiţi lunatici, unii leproşi, alţii eretici, mulţi dintre ei şi eretici şi leproşi, bătînd cîmpii, rupînd băncile, scrîşnind din dinţi, spărgînd geamurile, umblînd pe toate drumurile, spînzurîndu-se, înecîndu-se, ducîndu-se val-vîrtej la toţi dracii, fiecare după scrînteala lui şi după ciozvîrta de lună pe care o poartă în căpăţînă: crai-nou, primul-pătrar, lună plină, al doilea pătrar sau lună nouă. Vrînd să-i răsplătesc pentru răutatea şi viclenia lor, voi urma pilda lui Timon, mizantropul care s-a răzbunat împotriva nerecunoştinţei atenienilor, după cum vă voi spune.

Amărît de purtarea poporului din Atena, Timon a pătruns într-o zi în sfatul cetăţii, cerînd să i se dea ascultare într-o pricină privitoare la nevoile obşteşti. La dorinţa lui s-a făcut tăcere şi toţi erau nerăbdători să-l asculte cu atît mai mult cu cit, de ani întregi, nu mai venise în mijlocul sfatului, fugea de lume şi trăia în singurătate. Iată cum le-a vorbit:

— Dincolo de zidul grădinii mele, în care nimeni nu intră, creşte un smochin mare şi stufos, sub ale cărui ramuri toţi disperaţii Atenei, bărbaţi, femei, tineri şi fecioare, vin să-şi pună laţul de gît şi să se spînzure. Vă dau de veste, că pentru a-mi lărgi gospodăria, am de gînd să tai acel smochin de azi în opt zile. Aşadar, dacă printre voi sau în întreg oraşul se află vreunul care doreşte să se spînzure, îl poftesc să se grăbească. După ce voi tăia smochinul, nu veţi mai găsi nicăieri un alt loc atît de prielnic şi un copac atît de potrivit.

Ca şi Timon din Atena, îi vestesc pe toţi bîrfitorii mei să se spînzure înainte de ultimul pătrar al lunii acesteia: de ştreang mă voi îngriji eu. Le-am ales un loc bun de spînzurătoare, între Midy şi Faverolles. După prima lună nouă nu se vor mai putea spînzura atît de ieftin; vor fi nevoiţi să-şi cumpere frînghia pe banii lor şi să-şi aleagă copacul singuri, ca signorina *Leontium, cea care l-a ponegrit pe învăţatul şi iscusitul vorbitor Teofrast.*

CAPITOLUL I

Cum a pornit Pantagruel pe mare pentru a întreba oracolul sfintei Butelci

În luna iunie, de sărbătoarea vestalelor, ziua în care Brutus a cuprins Spania, iar zgîrcitul Crasus a fost răpus în luptă cu parții, Pantagruel şi-a luat rămas bun de la Gargantua (care după cinstitul obicei al celor dintîi creştini s-a rugat pentru întoarcerea norocoasă a fiului său) - şi a luat calea mării, pornind de pe ţărmul Thalasei, însoţit de Panurge, de fratele Ioan Spintecătorul, de Epistemon, de Gimnast, de Eusten, de Rizotom, de Carpalim şi de ceilalţi slujitori mai vechi, printre care l-a luat şi pe Xenoman, mare călător şi deschizător de drumuri neumblate, care sosise cu cîteva zile mai înainte, la chemarea lui Panurge. Prevăzător întru toate, Pantagruel l-a rugat pe Gargantua să le arate, pe cartea cea mare a apelor, calea ce trebuiau să urmeze pînă la oracolul sfintei Butelci.

În cartea mea a III-a v-am înşirat cîte corăbii erau. Numărul lor a fost sporit cu mai multe trireme, nave cu vîsle şi galioane, toate bine înzestrate, smolite cu multă grijă şi din belşug încărcate cu iarba lui Pantagruel. Tălmacii, timonierii, căpitanii, năierii şi ceilalţi lupi-de-mare s-au adunat pe corabia lui Pantagruel. La pupa navei flutura un steag pe care era ţesută o butelcă pîntecoasă: jumătate în fire de argint, netede şi sclipitoare, iar jumătatea cealaltă în fire de aur, acoperite cu un smalţ de-un roşu-aprins. Era lesne de înţeles pentru oricine, că albul şi roşul erau culorile alese de nobilii călători, care porniseră să afle cuvîntul sfintei Butelci.

La pupa celei de a doua corăbii atîrna un felinar vechi, alcătuit cu deosebit meşteşug din pereţi foarte subţiri de marmură străvezie; acesta era semnul că vor trece prin ţara Luminilor. A treia corabie purta în cioc, ca pe o deviză, o carafă frumoasă şi cuprinzătoare de porţelan; a patra, o cană de aur cu două toarte, semănînd cu o urnă grecească; a cincea, un ibric uriaş stropit cu smaragd; a şasea un şip călugăresc, făurit din patru metaluri felurite, topite laolaltă; a şaptea, o pîlnie din lemn de abanos încrustată cu aur; a opta, un căuş tăiat din plută şi prins în aur bătut; a noua, un ulcior cu toarte subţiri de aur; a zecea, o ceaşcă mare din lemn frumos-mirositor de aloes, legată într-un cerc de aur cipriot cu tivitură persană; a unsprezecea, un paner de aur, lucrat ca un mozaic; a douăsprezecea, un butoiaş cu doage de aur-mort, şi cercuri bătute în perle indiene şi smalţ verde.

Oricît de trist şi de amărît ai fi fost, oricît de îngrijorat şi de mîhnit, Heraclit-cel-plîngăreţ să te fi chemat, n-ai fi putut să nu te înveseleşti, văzînd acel şirag de corăbii atît de strălucit împodobite. Ai fi înţeles fără greutate, că drumeţii aceia erau băutori straşnici şi bărbaţi de ispravă, a căror călătorie, atît la ducere cît şi la întoarcere, se va săvîrşi în deplină sănătate, sub semnul glumei şi al voioşiei.

Strîngîndu-şi oamenii laolaltă, Pantagruel le-a ţinut mai întîi o scurtă cuvîntare despre călătoriile pe apă, folosind pe ici pe colo pilde din Evanghelie. A sfîrşit destul de repede ce-avea de spus, apoi a rostit cu glas limpede şi pătrunzător o rugăciune către Cel-de-sus, pe care au stat s-o asculte toţi tîrgoveţii şi pîrgarii din Thalasa, îngrămădiţi pe ţărm să vadă plecarea corăbiilor.

După ce s-au rugat îndeajuns, au pornit să cînte cu evlavie şi pătrundere, psalmul care începe cu vorbele: *„Cînd a plecat Israel din Egipt"*. Isprăvind în cele din urmă şi psalmul, oamenii au întins mesele pe punte şi s-au ospătat. Thalassienii, după ce îşi potriviseră şi ei glasurile la cîntarea psalmilor, au scos, la rîndul lor, merindele şi băutura, pe care nu uitaseră s-o ia cu ei din belşug. A închinat fiecare în sănătatea tuturor şi toţi în sănătatea fiecăruia. Aşa s-a întîmplat, că nici unul din călătorii de pe corăbii n-a avut de suferit mai tîrziu de răul mării; nici capul şi nici pîntecele nu le-au făcut vreo supărare. N-ar fi scăpat atît de lesne nici dacă ar fi băut, cu o zi înainte, apă de mare sau de izvor, amestecată cu vin; nici dacă ar fi mîncat o gutuie, coajă de lămîie sau zeamă dulce-acrişoară de rodie; nici dacă ar fi ajunat aşternînd hîrtie pe burtă, sau ar fi ascultat celelalte sfaturi pe care le dau doftorii cei nerozi călătorilor pe mare.

Au mai închinat cîteva pahare la botul corăbiei, apoi oamenii s-au împărţit pe la locurile ce li s-au încredinţat.

Dis-de-dimineaţă au ridicat pînzele în bătaia vîntului de la răsărit, iar timonierul Jamet Brayer, căpetenia celorlalţi cîrmaci, a însemnat drumul şi a potrivit acul busolei. Planul lui, pe care Xenomen l-a încuviinţat pe de-a-ntregul, era să ajungă la oracolul sfintei Bacbuc, adică în India de Sus, lîngă hotarul Chinei, pe-o altă cale decît aceea folosită de portughezi. Călătorii portughezi treceau ecuatorul, ocoleau vîrful Bunei Speranţe, la capătul de miazăzi al Africii, încălecau echinoxul şi făceau un înconjur mare, ferindu-se de a se apropia prea mult de pol. Mai nimerit era, aşadar, să ţină paralel linia cercului care trece prin India, să înconjoare polul spre asfinţit, aşa încît, pătrunzînd în ţinuturile de miazănoapte să rămînă tot timpul în apele Mării Îngheţate, la înălţimea portului Olone, fără a se ridica mai sus.

Acest plan le-a fost călătorilor noştri de mare folos, căci, fără să întîmpine vreo primejdie şi fără să piardă un singur om, au făcut drumul pînă în India de Sus în patru luni, pe cînd portughezii, înfruntînd încercări nenumărate şi suferind pagube grele, n-ar fi ajuns acolo nici în trei ani. Eu, unul, dacă nu greşesc, aş înclina a crede că pe această cutezătoare cale au venit odinioară indienii în ţara germanilor, unde au fost primiţi cu toată cinstea de regele Suediei - în anul cînd era proconsul în Galia, O. Mettelus Celer, după cum arată Cornelius Nepos, Pomponius, Mela şi, după ei, Pliniu.

CAPITOLUL II

Cum a ajuns Pantagruel în ostrovul Medamoti si ce lucruri minunate a cumpărat acolo

În ziua cea dintîi şi în zilele următoare, nici pămînt n-au întîlnit, şi nici privelişti neobişnuite n-au zărit, întrucît pe această cale mai umblaseră şi o cunoşteau. A patra zi au ajuns la un ostrov numit Medamoti, plăcut la vedere, pe-al cărui ţărm, cel puţin atît de lung ca al Canadei, se înălţau turnuri înalte de marmură şi un şir întreg de faruri luminoase.

Pantagruel a întrebat cine e mai mare peste acel ţinut, şi a aflat că acolo stăpîneşte regele Filofan, care lipsea de-acasă, fiind dus la nunta fratelui său Filoteam[...] regelui enginilor. Am coborît pe ţărm, privind cum luntraşii de apă dulce îşi cumpărau cele trebuincioase pentru drum. Pe malul mării erau înşirate o mulţime de dugheni şi de tarabe, cu tot felul de mărfuri rare: covoare, chipuri frumos zugrăvite, peşti, păsări şi alte vietăţi ale locurilor acelora. Era cea de-a treia zi de sărbătoare a tîrgului celui mare, cînd o dată pe an veneau cei mai bogaţi şi mai vestiţi neguţători din Africa şi Asia. Dintre toate acele minunăţii, fratele Ioan a ales două chipuri frumoase şi de preţ; cel dintîi înfăţişa un împricinat înaintea judecăţii, celălalt, o slugă care îşi căuta stăpînul, arătînd cu privirea ochilor, cu mişcarea mîinilor şi cu umbletul paşilor grija de care era cuprins. Amîndouă chipurile ieşiseră din mîna meşterului Charles Chamois, zugravul regelui Megist. Fratele Ioan a făgăduit să le plătească pe amîndouă la sfîntul-Aşteaptă.

Panurge a cumpărat o pînză mai mare, pe care era zugrăvit în culori faimosul covor, ţesut odinioară cu acul de Filomela, pentru a arăta surorii ei Progneia, cum Tereus, soţul acesteia, a necinstit-o şi i-a tăiat limba, ca să nu-i destăinuiască ticăloşia. Vă jur pe mînerul acestui felinar, că era o pictură plăcută şi măreaţă. Să nu vă închipuiţi că înfăţişa un bărbat împreunîndu-se cu o fecioară. Ar fi fost un lucru prostesc şi grosolan. Zugravul a dat dovadă de isteţime şi a închipuit cu totul altceva. Vă veţi încredinţa privindu-i lucrarea, care se păstrează la mănăstirea Thelemului, cum intri în sala cea mare, pe mîna stîngă.

Epistemon a cumpărat o altă pînză, pe care erau zugrăvite cugetările lui Platon şi atomii lui Epicur.

Rizotom a ales una care înfăţişa ecoul în carne şi în oase.

Gimnast a cumpărat pe seama lui Pantagruel treizeci şi opt de covoare de perete, lungi de patru stînjeni şi largi de trei, ţesute în mătase grecească, tivite cu aur şi argint, înfăţişînd viaţa şi luptele lui Ahile; nunta lui Peleu cu zeiţa Tetis, naşterea lui Ahile, tinereţea lui

(povestită de Staţiu Papinian), isprăvile lui vitejeşti (preamărite de Homer), moartea şi punerea lui în mormînt, (cîntate de Ovidiu şi Quintus Calabrezul), apoi arătarea umbrei lui şi jertfa Polixenei (cum le-a scris Euripide).

Pantagruel a mai ales pentru el trei rinoceri tineri şi frumoşi, un armăsar roib, două iepe sure şi un tarand, pe care i l-a vîndut un scit din ţinutul Geloniei. Tarandul e o vietate sălbatică, de mărimea unui taur tînăr, avînd capul ceva mai mare decît al cerbului, coarnele încrengate, copita crăpată, părul lung ca al ursului şi pielea aproape tot atît de tare ca o platoşă. Nu se găsesc nici în Sciţia prea mulţi, iar acel om din Gelonia spunea că tarandul îşi schimbă înfăţişarea după aceea a locului unde trăieşte sau obişnuieşte să pască, luînd culoarea copacilor, a tufelor, a ierburilor şi a celorlalte lucruri înconjurătoare.

Aceeaşi însuşire le-a fost dată caracatiţelor de mare, adică polipilor, ca şi unor maimuţe din Africa, numite papion, apoi licornului din India şi cameleonului, care e un soi de şopîrlă atît de minunată, încît Democrit a scris o carte întreagă despre ea, arătîndu-i înfăţişarea, părţile trupului, însuşirile şi deprinderile ei vrăjitoreşti. Am văzut-o eu însumi cum îşi schimbă culoarea, nu numai pentru a semăna cu lucrurile dimprejur, dar chiar din pricina fricii pe care o simte. Aruncat pe un covor verde, cameleonul se înverzea, iar după un oarecare timp se făcea, rînd pe rînd, galben, albastru, vioriu, aşa cum îşi schimbă culoarea crestei cocoşul de India, cînd încearcă o durere.

Tarandul nu-şi schimbă însă numai culoarea pielii, ci şi a părului, ceea ce ni s-a părut cu atît mai ciudat şi mai vrednic de uimire. Alături de Panurge, care era îmbrăcat în haina lui sură, se făcea cenuşiu; lîngă mantia purpurie a lui Pantagruel, pielea şi părul lui se făceau roşii; lîngă cîrmaciul, care era înveşmîntat ca preoţii egipteni ai lui Isis, se făcea alb. Cameleonul nu se face alb sau roşu niciodată. Cînd nu e stăpînit de teamă sau de o altă pornire, culoarea tarandului e sură, ca a măgarilor din Meung.

CAPITOLUL III

Cum a primit Pantagruel veşti de la tatăl său şi despre felul minunat cum se pot trimite scrisori în ţări depărtate

Pantagruel îşi petrecea timpul cumpărînd aceste vietăţi ciudate, cînd deodată a auzit de departe zece lovituri de tun, apoi strigăte de bucurie pornind de pe puntea tuturor corăbiilor. Întorcîndu-se la ţărm, a zărit una din corăbiile uşoare ale tatălui său, numită *Chelidonia,* fiindcă purta la pupă un peşte zburător, turnat în aramă de Corint.

Acest peşte, căruia i se spune rîndunica mării, seamănă cu o scrumbie de Loara, cărnos şi lipsit de solzi, avînd înotătoare osoase ca aripile liliacului, foarte lungi şi destul de largi, cu ajutorul cărora poate să zboare, cum l-am văzut adesea, la o palmă deasupra apei, într-un salt cît o bătaie a arcului. Marsiliezii îl numesc: *landol.* Corabia era mică, iute ea însăşi ca o rîndunică, şi părea mai mult că zboară decît că pluteşte. Pe puntea ei se afla Malicorn, scutierul lui Gargantua, trimis anume pentru a întreba despre sănătatea lui Pantagruel şi a-i aduce scrisori de la tatăl său.

Pantagruel l-a întîmpinat cu vorbe prieteneşti, l-a îmbrăţişat şi l-a întrebat:

— Ai adus cu dumneata pe Gozal, ştafeta văzduhurilor?

— Da, a răspuns Malicorn, e închis în acest paner.

Era o porumbiţă din hulubăria lui Gargantua. Cînd a pornit Malicorn cu *Chelidonia* la drum, porumbiţa tocmai scosese pui, şi era nerăbdătoare să revină la cuibul ei. Ea urma să se întoarcă acasă cu un semn de la cei aflaţi departe; o panglică neagră la un picior, dacă i s-ar fi întîmplat lui Pantagruel vreun rău. Dar, fiindcă toate erau bune, Pantagruel a dezlegat porumbiţa, i-a prins la picior o fîşie de mătase albă şi, fără să mai întîrzie, i-a dat drumul să plece în drumul ei. Porumbiţa a ţîşnit în văzduh, cu acea repeziciune a păsării clocitoare căreia îi e dor de puii ei, purtată în zbor zorit de grija pentru cuibul ce-o aşteaptă. În mai puţin de două ore, Gozal a străbătut o depărtare pe care, cu cea mai mare silinţă, corăbierii abia o călcaseră în trei zile şi trei nopţi, întinzînd toate pînzele şi vîslind fără răgaz cu vîntul în spate.

Ajungînd acasă, porumbiţa a coborît de-a dreptul la hulubărie, îndreptîndu-se ca o săgeată spre cuibul unde şi-a regăsit puii ei. Vrednicul Gargantua, văzînd că poartă la picior o panglică albă, s-a liniştit în inima lui şi s-a bucurat de sănătatea fiului său. Acest mijloc îl foloseau preacinstiţii Gargantua şi Pantagruel, de cîte ori voiau să afle o veste cu nerăbdare aşteptată şi multdorită, cum ar fi sfîrşitul unei bătălii pe mare sau pe uscat, căderea sau împotrivirea unei cetăţi, înfăţişarea vreunei neînţelegeri, fericita uşurare sau facerea grea a cine ştie cărei regine, moartea sau însănătoşirea unor prieteni bolnavi şi aşa mai departe.

Alegeau un porumbel călător şi, din mînă în mînă, de la o poştă la alta, îl trimiteau pînă la locul de unde aşteptau ştiri. Porumbelul se întorcea cu o panglică albă sau neagră la picior, după împrejurare, străbătînd pe aripile văzduhului, într-un ceas, cale mai lungă decît făceau, pe pămînt, treizeci de poşte într-o zi. În felul acesta primeau veştile mai degrabă şi cîştigau timp. Şi nu-i un lucru de mirare, că în fiecare lună a anului se aflau în cuiburile lor mulţime de porumbei avînd pui mici sau stînd să clocească. (La aceasta ajută, în orice

gospodărie, praful de salpetru şi florile făcătoare de minuni ale verbinei.)

Dînd drumul porumbelului să-şi ia zborul, Pantagruel a desfăcut şi a citit scrisoarea primită de la tatăl său. Iată ce scria Gargantua:

„Fiul meu multiubit, dragostea pe care în chip firesc orice părinte o poartă copilului său, a crescut cu atît mai puternică în inima mea, văzînd şi preţuind alesele însuşiri cu care darul cerului te-a înzestrat; şi din clipa plecării tale gîndul meu te-a însoţit necontenit, stăpînit de-o singură grijă, ca nu cumva să ţi se întîmple pe drum vreun rău. Căci, după cum ştii, iubirea cea adevărată e întotdeauna temătoare. Hesiod ne arată că orice lucru început e pe jumătate îndeplinit, iar o veche zicatoare ne învaţă că pînă nu porneşti, nu ajungi; de aceea, pentru a-mi potoli frămîntarea gîndurilor, l-am trimis spre tine pe Malicorn, dorind a afla ştiri liniştitoare despre sănătatea ta şi despre întîmplările primelor zile ale călătoriei tale. Căci, dacă pînă acum drumul tău s-a îndeplinit cu noroc, ceea ce nădăjduiesc a fi, lesne voi putea să înţeleg şi să prevăd cum se va desfăşura mai departe.

Ţi-am ales aici cîteva cărţi vesele, pe care ţi le va înmîna purtătorul acestora. Le vei citi cînd vei avea cîtva clipe de răgaz în şirul altor îndeletniciri mai de seamă. Trimisul meu îţi va împărtăşi pe larg veşti de la curtea noastră. Pacea celui veşnic să fie cu tine!

Salută pe Panurge, pe fratele Ioan, pe Epistetnon, pe Xenoman, pe Gimnast şi pe ceilalţi slujitori ai tăi, bunii mei prieteni.

Din casa părintească, în a treisprezecea zi a lunii iunie.

Al tău părinte şi prieten

GARGANTUA"

CAPITOLUL IV

Cum a răspuns Pantagruel tatălui său, trimiţîndu-i o seamă de lucruri frumoase şi rare

După citirea acestei scrisori, Pantagruel a zăbovit cîtva timp de vorbă cu Malicorn, pînă cînd Panurge şi-a pierdut răbdarea şi a strigat:

— Dar noi nu bem nimic? Măriei-tale nu-i e sete? Domnul scutier nu obişnuieşte? Nu vi s-a uscat gura vorbind?

— Bine ai grăit, a spus Pantagruel. Du-te şi pregăteşte un ospăţ cum se cuvine la hanul de peste drum, unde ai să vezi atîrnînd deasupra uşii un ţap călare pe cal.

Panurge a luat-o din loc, iar Pantagruel între timp a alcătuit această scrisoare, pe care avea s-o încredinţeze scutierului:

„Preabunul meu părinte,

În faţa oricărei întîmplări neobişnuite sau nebănuite, cu care ne întîmpină trecerea vieţii, simţurile şi puterile noastre sufleteşti sînt adînc zdruncinate, uneori atît de mult, încît sufletul se desprinde de trup, chiar dacă ştirile sînt mulţumitoare şi plăcute; ceea ce nu se petrece, cînd aceeaşi întîmplare e presimţită sau prevăzută. Sosirea fără veste a scutierului tău Malicorn m-a înduioşat şi m-a tulburat nespus, căci nu nădăjduiam să văd curînd pe vreunul din oamenii tăi, nici să am veşti de la tine înainte de sfîrşitul călătoriei noastre. M-am lăsat în voia dulcii amintiri pe care inima mea o poartă şi în gîndul meu a răsărit aievea chipul tău regesc în toată strălucita lui măreţie.

Dar fiindcă ai depăşit aşteptările mele cu darul plăcutei tale scrisori, şi solia scutierului tău mi-a liniştit sufletul cu veşti bune despre sănătatea ta şi alor tăi, mulţumi-voi mai întîi Mîntuitorului, rugîndu-l să te ţină în deplină voie-bună, iar ţie îţi voi rămîne veşnic îndatorat pentru dragostea fierbinte şi statornică pe care o porţi fiului tău prea-supus şi nevrednicului tău slujitor.

În vremea Romei de altădată, un anume Furnius, al cărui tată fusese părtaş la răzvrătirea lui Antoniu, primind iertare de la Cezar-August pentru fapta părintelui său, a spus împăratului: Făcîndu-mi acest bine, m-ai sortit astăzi nevredniciei; căci nefiind în stare a te răsplăti, voi fi socotit de toţi, în viaţă ca şi după moarte, drept un nerecunoscător.

Ca şi acela aş putea să spun, că preamarea bunătate a iubirii tale de părinte mă sileşte să trăiesc şi să-mi sfîrşesc zilele ca un nerecunoscător, afară dacă nu-mi voi spăla vina cu înţelepciunea filozofilor stoici, care spun că orice facere de bine are trei înfăţişări: una a celui care dă, a doua a celui care primeşte, a treia a celui care o răsplăteşte. Cel care primeşte îşi arată recunoştinţa bucurîndu-se de darul primit şi păstrîndu-i o amintire neştearsă. Iar dacă, dimpotrivă, îl nesocoteşte şi îl uită, se dovedeşte a fi cu adevărat omul cel mai nevrednic din cîţi trăiesc pe lume.

Copleşit de neistovita îndatorire născută din marea ta bunătate şi neînvrednicindu-mă a-ţi mulţumi în cea mai neînsemnată parte, voi fi ferit de hulă şi de ponegrire întru aceea, că niciodată n-o voi da uitării; iar buzele mele nu vor conteni să mărturisească şi să-ţi aducă mulţumire, după înţelegerea şi puterile mele.

Cît despre celelalte, nădăjduiesc că, datorită ajutorului şi milosteniei lui Dumnezeu, sfîrşitul călătoriei noastre va fi asemenea începutului ei, încheindu-se cu bucurie şi deplină sănătate. Nu voi uita să fac însemnări zilnice despre întîmplările mai de seamă ce se vor petrece în acest răstimp, pentru a-ţi înfăţişa la întoarcere o povestire întru totul adevărată a drumului ce-am făcut.

Am aflat aici un tarand din Sciţia, un dobitoc minunat şi nemaiîntălnit, care îşi schimbă culoarea părului şi-a pielii după aceea a lucrurilor înconjurătoare. Ţi-l trimit, nădăjduind că îţi va face plăcere. E tot atît de

ascultător şi de lesne de purtat ca un miel. Mai adaug trei pui de rinocer, blînzi şi cuminţi ca nişte mîţişoare. I-am arătat scutierului cum trebuie ţinuţi: neputînd să pască din pricina cornului din frunte, ei mănîncă fructe de pe crengile pomilor roditori, din iesle sau din mînă; de asemenea iarbă, spice, mere, pere, orz, grîu şi orice fel de poame sau legume. Mă mir, că scriitorii noştri cei vechi au spus despre ei că sînt sălbatici, cruzi şi primejdioşi, şi că nici un om viu nu i-a văzut pînă acum cu ochii lui. Te vei încredinţa singur, dacă vei avea bunăvoie, văzîndu-i cît sînt de blînzi, cînd îi laşi în pace şi nu-i aţîţi cu răutate.

Îţi trimit totodată viaţa şi isprăvile lui Ahile, închipuite într-o tapiţerie foarte frumoasă, şi cu mult meşteşug ţesută. Să fii încredinţat, că orice vietăţi necunoscute, păsări, ierburi, dobitoace sau pietre nestemate şi alte lucruri de preţ voi întîlni în drumul nostru, ţi le voi aduce, dacă Domnul-Dumnezeul nostru ne va ajuta. Îl rog să te ţină sănătos şi să-ţi dăruiască bunătatea lui.

Din Medamoti, în a cincisprezecea zi a lunii iunie.

Panurge, fratele Ioan, Epistemon, Xenoman, Gimnast, Eusten, Rizotom, Carpalim îţi sărută dreapta şi îţi înapoiază înmiit vorbele bune ce le-ai trimis.

Preasupusul tău fiu şi slujitor
PANTAGRUEL"

În vreme ce Pantagruel scria tatălui său, scutierul Malicorn fu întîmpinat şi înconjurat de ceilalţi călători, cu mare bucurie. Toţi îl îmbrăţişau din toate părţile, copleşindu-l cu semne de prietenie şi cu urări de sănătate.

Sfîrşind scrisoarea, Pantagruel l-a poftit pe scutier la masă, a închinat cu el şi i-a dăruit un lanţ greu de aur, cîntărind opt sute de galbeni. Lanţul era alcătuit din alte şapte lănţişoare, prinse din loc în loc cu diamante mari, rubine, smaralde şi peruzele. Fiecărui corăbier de pe *Chelidonia* i-a dat cîte cinci sute de scuzi însoriţi. Tatălui său, Gargantua, i-a trimis tarandul, acoperit cu o pătură de mătase, înflorită cu aur, apoi covoarele care înfăţişau viata lui Ahile şi cei trei rinoceri, îmbrăcaţi în postav cu ciucuri de aur.

Apoi s-au despărţit, urmînd fiecare calea lui. Malicorn s-a întors la Gargantua, iar Pantagruel a plecat mai departe spre ţinta călătoriei sale.

În largul mării, Epistemon i-a citit lui Pantagruel cărţile pe care i le adusese scutierul. A petrecut de minune în tovărăşia lor, fiindcă erau plăcute şi vesele. Am să vi le împrumut şi dumneavoastră, dacă mă veţi ruga frumos.

CAPITOLUL V

Cum a întîlnit Pantagruel o corabie care venea din ţara Luminilor

În a cincea zi, pe cînd, depărtîndu-ne de echinox, începusem să facem înconjurul polului pămîntului, am zărit o corabie cu mărfuri, care trecea la stînga noastră. Ne-am bucurat şi unii şi alţii de această întîlnire. Negustorii au primit de la noi veşti de pe mare, iar ei ne-au adus ştiri de pe uscat. Stînd de vorbă cu ei, am înţeles că sînt francezi din Saint-Orgeais. Pantagruel i-a întrebat despre drumul lor şi a aflat că vin din ţara Luminilor, ceea ce cu atît mai mult ne-a bucurat. Rugîndu-i să ne dea lămuriri despre rosturile ţării şi despre obiceiurile de-acolo, am aflat că pe la sfîrşitul lunii iulie urma să se ţină soborul cel mare al Luminilor şi, sosind la vreme, vom avea prilejul să luăm parte la vesela şi frumoasa sărbătoare a felinarelor. Se făceau pregătiri mari pentru ziua în care toţi oamenii din partea locului aveau să fie luminaţi. Ne-au mai spus, că vom trece pe lîngă marele regat Gebarim, unde vom fi primiţi cu mare alai de craiul Ohabe, stăpînul acelui ostrov, care, ca toţi ceilalţi supuşi ai săi, vorbeşte graiul din Tourraine.

În vreme ce culegeam aceste veşti, Panurge se luase la ceartă cu un negustor din Taillebourg, pe numele lui Dindenault. Acesta, văzîndu-l pe Panurge fără nădragi şi cu ochelarii prinşi de scufie, l-a arătat celorlalţi negustori, spunînd: - „Ia uitaţi-vă, ce mutră de încornorat!" Panurge, care de cînd purta ochelari auzea mai bine decît de obicei, s-a mîniat şi de aici a început sfada.

— Cum naiba să fiu încornorat, cîtă vreme nici însurat nu sînt, cum bănuiesc că eşti, judecînd după mutra ta tîmpită?

— Ai ghicit, a răspuns negustorul. Sînt însurat, dar nici pentru toţi nădragii din Europa şi pentru toţi ochelarii din Africa n-aş vrea să nu fiu, căci nevastă-mea e femeia cea mai frumoasă, cea mai cinstită şi cea mai vrednică din tot ţinutul Saintonge, să nu se supere celelalte. Îi duc ca dar, de pe unde am umblat, o creangă minunată de mărgean roşu, lungă de unsprezece degete. Ce te bagi şi ce te amesteci? De unde eşti şi cum îţi zice? Diavol cu ochelari, răspunde: eşti omul lui Dumnezeu, sau sluga lui Anticrist?

— Ia ascultă, a spus Panurge, ce-ai face, dacă după toată rînduiala şi cu încuviinţarea cerului şi a pămîntului, aş fi înghesatingimierlit-o puţin pe frumoasa şi vrednica ta nevastă, şi i-ar fi rămas în carne o ţepuşă din grădina lui Priap? O s-o laşi acolo pentru totdeauna, sau ai s-o tragi afară cu dinţii? Răspunde, berbecul lui Mahomet, lua-te-ar dracul!

— Am să-ţi tai urechile cu ochelari cu tot şi am să te frig ca pe un berbec! a strigat negustorul, repezindu-se să tragă sabia. Dar sabia n-a ieşit din teacă, fiindcă, după cum bine ştiţi, armele ruginesc pe mare din pricina aerului umed şi sărat.

Panurge a chemat pe Pantagruel în ajutor. Fratele Ioan a pus mîna pe paloşul lui proaspăt ascuţit şi l-ar fi ucis pe negustor fără milă, dacă stăpînul corăbiei şi ceilalţi călători n-ar fi sărit de la locul lor, rugînd pe Pantagruel să potolească lucrurile, să nu iasă încăierare cu zarvă şi ruşine. Pînă la urmă vrăjmaşii s-au împăcat, Panurge a dat mîna cu negustorul şi s-au aşezat să bea împreună în semn de pace şi prietenie.

CAPITOLUL VI

Cum, după ce s-a potolit cearta, Panurge a cerut negustorului să-i vîndă un berbec

După ce s-au liniştit lucrurile, Panurge le-a şoptit lui Epistemon şi fratelui Ioan:

— Staţi deoparte şi veţi avea de ce să rîdeţi. O să-l dau puţin în leagăn, de nu s-o rupe frînghia.

Întorcîndu-se din nou spre negustor, a turnat pe gît o cană cu vin straşnic din ţara Luminilor, iar negustorul i-a răspuns cu toată cinstea şi voioşia cuvenită. Apoi, Panurge l-a rugat frumos să binevoiască a-i vinde un berbec din ai lui.

— Ei, ei, iubite prietene şi vecin de pahar, bine te pricepi să-ţi baţi joc de oameni! Frumos muşteriu, n-am ce zice! Vrei să cumperi un berbec, nu-i aşa? Hm! Dumneata semeni mai degrabă cu un pungaş de buzunare decît cu un cumpărător de berbeci. Eu unul, Doamne fereşte, n-aş trece pe lîngă dumneata, noaptea, cu punga la brîu. Hm! hm! Cine nu te cunoaşte, ar putea s-o păţească. Ia uitaţi-vă, oameni buni, cine vrea să mă tragă pe sfoară!

— Ia-o mai domol, a spus Panurge, şi nu te pripi. Hai fă-mi hatîrul şi vinde-mi berbecul. Cît ceri pe el?

— Vecine dragă, fă bine, treci de partea ceastălaltă şi vorbeşte-mi la urechea dreaptă.

Panurge - Cum doreşti.

Negustorul - Mergi în ţara Luminilor?

Panurge - Precum zici.

Negustorul - Ai plecat să cutreieri lumea?

Panurge - Chiar aşa.

Negustorul - De plăcere?

Panurge - Ai ghicit.

Negustorul - Nu te cheamă cumva Robinel-Berbecu'?

Panurge - Întocmai.

Negustorul - Fără supărare.

Panurge - Sluga dumitale.

Negustorul - N-oi fi vreun măscărici?

Panurge - Sînt.

Negustorul - Nu mai spune? Aha, va să zică cutreieri lumea, eşti măscărici şi te cheamă Robinel-Berbecu`. Bun! Pe berbecul meu tot aşa îl cheamă, ca pe dumneata: Robinel, Robinel! Robinel! Bee! Bee! Ce glas frumos!

Panurge - Frumos şi plăcut.

Negustorul -Vecine, hai să facem amîndoi un rămăşag. Dumneata, Robinel-Berbecu, aşază-te pe un taler al cîntarului, iar berbecul Robinel să stea pe talerul celălalt. Uite, mă prind pe-o sută de stridii bordeleze, că la greutate şi la preţ, berbecul meu te rămîne; aşa cum o să rămîi dumneata, într-o zi, atîrnat ca un cîrnat.

— Ia-o mai domol, negustorule! a spus Panurge. Eu cred că ai face mai bine, spre folosul meu şi norocul copiilor dumitale, dacă mi-ai vinde berbecul; pe ăsta, ori pe altul din turma dumitale. Te rog!

— Prietene, i-a spus negustorul, află că din lîna acestui berbec se ţese cel mai bun postav de Rouen. Lîna englezească e o cîrpă pe lîngă lîna berbecilor mei. Din pielea lor se tăbăceşte marochinul cel mai scump, pe care oricînd poţi să-l treci drept turcesc, spaniolesc, sau cel puţin de Montelimar! Din maţe se fac strune de lăută şi de harpă, tot atît de preţuite ca şi cele de [...] sau de Aquila. Aud?

— Fii bun, a spus din nou Panurge, şi vinde-mi berbecul: altminteri nu scapi de mine. Îţi plătesc bani-gheaţă. Cît?

Spunînd acestea, a scos o pungă plină cu *henrici* noi-nouţi şi a făcut-o să sune.

CAPITOLUL VII

Cum s-a tîrguit Panurge cu negustorul de oi

— Iubitul meu prieten şi vecin de pahar, a răspuns negustorul, din carnea berbecilor mei se înfruptă numai regii şi împăraţii. Carnea lor e fragedă şi gustoasă ca o mană cerească. Îi aduc dintr-o ţară unde purceii - Dumnezeu să-i ţie - se îngraşă cu migdale dulci, iar scroafelor, cînd sînt - să iertaţi - după nuntă, li se dă să mănînce numai flori de lămîiţă.

— Vinde-mi berbecul, a spus Panurge, şi ţi-l plătesc regeşte, pe cuvîntul meu de călător. Cît?

— Dragă vecine şi scumpe prietene, oile mele sînt din sămînţa celor pe care le-au purtat Phrixus şi Helle pe marea Helespontului.

— Ei, drăcia dracului! Eşti *clericus vel adicens*[202], care va să zică.

— *Ita*[203] sînt miei, *vere*[204] sînt ai mei. Behe - he! Behe - he! Ia auzi-l pe Robinel. Înţelegi ce spune? Trebuie să mai ştii, că pe brazda unde îşi lasă udul oile mele creşte grîul ca şi cînd le-ar uda Dumnezeu.

Nu mai e nevoie nici de gunoi, nici de băligar. Mai mult decît atît, din udul lor se scoate cel mai bun salpetru din lume. Cu baliga lor, nu vă supăraţi, felcerii de la noi vindecă şaptezeci şi opt de feluri de racile, dintre care cea mai nevinovată e dropica, boala sfintei Eutropa - să vă ferească Dumnezeu s-o aveţi! Mai ai ceva de zis, iubite vecine şi dragă prietene? Trebuie să ştii, că le-am plătit cu preţ mare.

— Cît face, atîta dau, a răspuns Panurge, vinde-mi un berbec şi ţi-l voi plăti bine.

— Dragă prietene şi iubite vecine, te rog să ţii seama, că aceste dobitoace sînt o adevărată comoară; pînă şi părţile pe care le-ai crede nefolositoare au însuşiri minunate şi îţi dau cîştig bun. Ia două coarne de berbec, pisează-le cu un ciocan de fier sau cu vătraiul (e totuna), apoi seamănă-le în pămînt la un loc bătut de soare şi stropeşte-le des; în cîteva luni vei vedea răsărind cel mai frumos sparanghel din lume (socotind şi pe cel de Ravena, dacă nu te superi).

Te rog să-mi răspunzi: coarnele dumneavoastră, a soţilor înşelaţi, au asemenea însuşiri minunate?

— Domol, domol! a spus Panurge.

— Nu ştiu dacă dumneata eşti cărturar, a spus negustorul, eu însă am văzut în viaţa mea mulţi cărturari încornoraţi, ba chiar dintre cei mari, să fie cu iertare. Iar dacă eşti într-adevăr cărturar, trebuie să ştii că aceste binecuvîntate vietăţi au la amîndouă picioarele un os al călcîiului: *astragalul,* pe care nu-l găseşti la alte dobitoace - afară de măgarul indian şi de cerbii din Libia; cu aceste oase se juca în vremea veche regescul joc de arşice, împăratul Octavian August a cîştigat într-o seară la arşice cincizeci de mii de scuzi. Dumneavoastră, bărbaţii încornoraţi, nu veţi avea niciodată atît noroc.

— Domol, domol! a spus Panurge. Treci mai departe.

— Ce-aş putea să mai spun, dragă prietene şi iubite vecine, întru lauda celorlalte mădulare şi măruntaie ale lor: spinarea, pulpa, muşchiul, pieptul, ficatul, splina, băşica din care se fac mingile, burta şi coastele, cărora copiii din Pygmion le pun o coardă de arc şi trag în ciori cu sîmburi de cireşe. Capul se fierbe cu puţină pucioasă, iar zeama lui e cel mai bun leac pentru cîinii cu maţul încuiat.

— Zît! i-a spus, ca din partea lui, stăpînul corăbiei. Vinde-i berbecul dacă vrei, iar dacă n-ai de gînd, nu-i mai bate capul!

— O să i-l vînd de hatîrul dumitale, a spus negustorul. Dar să-mi plătească pe el trei livre.

— E prea mult, a răspuns Panurge. În ţara noastră aş putea să cumpăr cinci, ba chiar şase, cu aceiaşi bani. Nu ţi se pare că ceri prea mult? Am mai văzut eu asemenea negustori lacomi, care, voind să se îmbogăţească repede, au ajuns pînă la urmă în neagră sărăcie, iar unii dintre ei şi-au frînt gîtul.

— Scutura-te-ar frigurile, mîrlan nepricopsit ce eşti! a spus

negustorul. Jur pe sfînta clopotniţă a mănăstirii din Charrous, că cel mai tinerel dintre cîrlanii mei preţuieşte de patru ori mai mult decît berbecii pe care coraxienii din Tuditania, un ţinut al Spaniei, îi vindeau cu un talant de aur bucata. Ştii cît face un talant de aur, muşteriu de vorbă lungă, fără nici un șfanț în pungă?

— Milostive jupîne, a spus Panurge, ai luat-o razna, după cum te văd şi te aud. Să nu mai lungim vorba: uite aici, cît ai cerut!

Panurge a plătit negustorului şi a ales din turmă un berbec mare şi frumos, care a început numaidecît să behăie. Auzindu-l, toate oile i-au răspuns, jelindu-se că le pleacă berbecul. Negustorul le-a spus ciobanilor săi:

— A ştiut, ticălosul, ce să aleagă! Mi-a luat berbecul pe care îl pusesem deoparte pentru seniorul din Cancale, căruia îi ştiu gusturile. E vesel şi fericit, cînd îi pui dinainte o pulpă de berbec mustoasă şi bine rumenită. O mînuieşte ca pe-o lopată cu care bate mingea, iar pînă la urmă, luptînd cu un cuţit bine ascuţit, o răpune!

CAPITOLUL VIII

Cum a înecat Panurge în mare pe negustor şi toate oile lui

Dintr-o dată, nici eu nu ştiu cum, că n-am prins de veste, Panurge a luat în braţe berbecul şi, fără o vorbă, l-a azvîrlit în mare. Berbecul ţipa şi behăia, iar după el, ţipînd şi behăind, toate oile s-au repezit să sară în mare, buluc, pe urma lui. Se grămădeau şi se îmbrînceau, care de care, să se arunce în apă mai degrabă. Era cu neputinţă să le opreşti; căci aşa e obiceiul oilor, cum ştiţi: una o ia după alta, ori încotro ar porni-o cea dintîi. (Aristotel spune că nu se află pe lume un dobitoc mai prost şi mai nătîng).

Negustorul, văzînd cu groază cum toate oile i se înecau şi piereau sub ochii lui, se silea din răsputeri să le aţină calea şi să le oprească. Dar în zadar, una după alta săreau de pe punte şi piereau în valuri. În cele din urmă şi-a încleştat mîinile în lîna unui berbec voinic şi a încercat să-l ţină pe loc, nădăjduind că astfel se vor opri din goană şi oile celelalte. Dar berbecul, cum era puternic şi îşi luase vînt, l-a tîrît cu el în mare, iar negustorul s-a înecat; aşa i-a scos afară din peşteră pe Ulise şi pe însoţitorii lui, oile lui Polifem, uriaşul cu ochiul în frunte. Ceilalţi ciobani şi paznici ai turmei au păţit la fel. Încercînd să oprească oile, apucîndu-le care de coarne, care de picioare, care de coadă, au fost tîrîţi în mare şi înecaţi fără urmă.

Pe puntea corăbiei, înspre partea unde erau bucătăriile, Panurge se proptise cu o lopată în mînă, dar nu pentru a veni în ajutorul

ciobanilor, ci pentru a-i da peste cap, de cîte ori încercau să se urce înapoi în corabie şi să scape de înec. Le vorbea, în cuvinte alese, despre zădărnicia lumii acesteia şi despre mulţumirea care îi aşteaptă pe lumea cealaltă, încredinţîndu-i că morţii sînt mai fericiţi decît cei ce rămîn să-şi poarte amarul în această vale a plîngerii... Nici fratele Olivier Maillard şi nici părintele Jean Bourgeois n-ar fi ţinut o predică mai frumoasă! Făgăduia fiecăruia că-i va ridica o cruce şi-i va aşeza o lespede de piatră drept amintire pe muntele Cenis, după ce se va fi întors din ţara Luminilor. Le-a urat să aibă noroc şi să întîlnească pe valuri un chit care să-i înghită, iar după trei zile să iasă din pîntecele lui, pe un ţărm liniştit, întregi şi sănătoşi ca Ionas.

Văzînd că s-a golit puntea de turmă şi de păstori, Panurge a întrebat pe fratele Ioan:

— A mai rămas în corabie vreun suflet de laie-bucălaie? Unde-s mieii lui Păcală? Unde-s berbecii lui Tîndală, care dormeau, pe cînd oile păşteau în poiană? Nu ştiu, n-am văzut! Lovitură hoaţă, frate Ioane, ce zici? A mers ca la război!

— Pe toate ştii să le potriveşti, a răspuns fratele Ioan. Nu mai am de spus decît atît: altădată, la vreme de război, ostaşilor li se făgăduia, în ziua bătăliei, simbria îndoită; dacă biruiau se găsea de unde să li se plătească, iar dacă pierdeau lupta, le era şi lor ruşine să mai ceară; aşa s-au lăsat păgubaşi elveţienii fugari după lupta de la Cerisoles. Trebuia să mai amîni plata berbecului, şi să ţii frumuşel banii în pungă.

— Nu-mi pasă de pagubă, a zis Panurge. Să mă bată Dumnezeu, dacă o asemenea petrecere nu preţuieşte cel puţin cincizeci de mii de franci. Să ne întoarcem la berbecii noştri. Vîntul îmi pare prielnic pentru plecare. Frate Ioane, ascultă ce-ţi spun! Niciodată n-am uitat să răsplătesc pe omul care mi-a venit în ajutor, şi i-am păstrat în inima mea, oricînd, o bună amintire. Nu sînt din fire nerecunoscător. Dar tot astfel, nimeni nu mi-a făcut pînă astăzi vreun rău, fără să se căiască; dacă nu pe lumea asta, măcar pe lumea cealaltă; că nici atît de prost nu m-a făcut mama.

— Eşti vîndut Satanei! i-a răspuns fratele Ioan. *Mihi vindictam*[205] şi celelalte. Deschide cartea de rugăciuni şi citeşte.

CAPITOLUL IX

Cum a ajuns Pantagruel în ostrovul Enasinilor şi despre ciudatele înrudiri ale oamenilor de-acolo

Se pornise vîntul despre apus şi o zi întreagă am mers fără să întîlnim ţărmul. A treia zi spre amiază, pe la ceasul cînd se trezesc muştele, am zărit o limbă de pămînt în trei colţuri, care prin aşezarea

ei amintea oarecum înfăţişarea Siciliei. Era ostrovul Rubedeniilor. Bărbaţii şi femeile semănau aidoma cu roşcovanii din Poitou, cu singura deosebire că toţi, pînă şi pruncii, aveau nasul crestat în chip de trifoi. Din pricina aceasta, vechiul nume al ostrovului fusese al Enasinilor, adică al Cîrnilor. Toţi erau înrudiţi unii cu alţii prin legături de sînge şi se mîndreau cu aceasta. Marele lor dregător ne-a spus fără înconjur:

— Dumneavoastră, oamenii din restul lumii, socotiţi că a fost o faptă de mare cinste, cînd într-o zi (la 13 februarie) pe aceeaşi poartă a cetăţii (Poarta Carmentală, zidită pe vremuri la poalele Capitoliului între Tibru şi stînca Tarpee) au ieşit împotriva unor duşmani ai Romei (etruscii din cetatea Veies) trei sute şase războinici, toţi înrudiţi între ei (din neamul flaminilor) şi au căzut în luptă dimpreună cu cinci mii de slujitori ai lor, (alături de apa Cremenei, care porneşte din lacul Băcan). În ţara noastră, la o asemenea primejdie, s-ar ridica mai bine de trei sute de mii din acelaşi sînge.

Înrudirile lor erau foarte ciudate, căci fiind toţi neamuri unii cu alţii, nu se mai ştia care e tată sau mamă, soră sau frate, unchi sau nepot, noră sau ginere, naş sau nănaşă. Am văzut astfel un moşneag cîrn, care îi spunea „tăticule" unei fetiţe de trei ani, în vreme ce aceasta îi spunea moşneagului „copila mea".

Înainte de a părăsi această ţară, după ce am cercetat locurile şi am aflat multe despre obiceiurile oamenilor fără nas, am intrat într-un han să ne odihnim puţin. Aici am dat peste o nuntă. N-am să mă plîng, de-ale mîncării se găseau din belşug. Am fost de faţă la cununie: o pară, numai foc şi pară pe dinafară, rumenă şi nurlie (unii care au pipăit-o spuneau că era cam moale) lua un tînăr caş, cavaler cu pufuşor bălăior pe botişor. (Auzisem mai demult despre faima mirelui şi-a miresei, şi ştiam că în multe părţi s-au mai pus la cale asemenea împreunări, iar la noi în ţara vacilor se spunea, că domnişoara Pară-Mălăiaţă se potriveşte foarte bine cu un Caşcavaler ceva mai dospit). În altă încăpere am văzut nunta unei cizme bătrîne cu un tînăr şi sprinten papuc. Tînărul papuc i-a spus lui Pantagruel că se însoară cu bătrîna cizmă, fiind o femeie de treabă, zdravănă, grasă şi frumoasă, care îi era de trebuinţă în gospodărie, mai ales cînd mergea la pescuit. În altă odaie, o gheată nouă se însoţea cu un ciorap de lînă. Nuntaşii ne-au spus, că gheata primise să se mărite cu ciorapul, nu pentru frumuseţea şi voinicia lui - Doamne fereşte! - ci fiindcă era plin, pînă în vîrf, cu arginţi.

CAPITOLUL X

Cum a ajuns Pantagruel în ostrovul Plăcintelor,

unde stăpînea regele Panigon cel Sfînt

Am părăsit, cu vîntul de apus în spate, ostrovul acestor urîcioase corcituri fără nas şi am ieşit la larg. Spre asfinţitul soarelui ne-am oprit la ostrovul Plăcintelor, un ţinut întins şi mănos, unde trăiau oameni mulţi şi bogaţi.

Ţara o stăpînea regele Panigon cel Sfînt. Însoţit de fiii săi şi de ceilalţi prinţi ai curţii, regele a ieşit pe ţărm întru întîmpinarea lui Pantagruel şi, primindu-l cu prietenie, l-a poftit în palatul său.

În faţa turnului cetăţii aştepta regina, cu fiicele şi doamnele de la curte. La dorinţa lui Panigon, toate au venit să-l îmbrăţişeze pe Pantagruel şi pe însoţitori, după obiceiul şi buna-deprindere a ţării aceleia. Numai fratele Ioan, care se strecurase printre căpitanii regelui, lipsea.

Panigon a stăruit pe lîngă Pantagruel să primească a fi oaspetele lui în ziua aceea şi cea următoare. Pantagruel şi-a cerut iertare, spunînd că va trebui să se folosească de marea liniştită şi de vîntul prielnic, pe care toţi călătorii pe apă îl doresc, dar nu li-e la îndemînă totdeauna. (Dacă nu porneşti la drum cînd e vreme bună, zadarnic o aştepţi mai tîrziu, că nu vine.)

După ce fiecare dintre oaspeţi a golit douăzeci-treizeci de pahare, ne-am luat rămas bun de la Panigon. Întorcîndu-ne pe corabie, Pantagruel a băgat de seamă lipsa fratelui Ioan. A întrebat: unde poate să fie şi pentru ce nu se află împreună cu noi? Panurge nu mai ştia cum să-l apere şi se pregătea să se întoarcă după el la palat, cînd iată că îl văzură pe fratele Ioan venind în goana mare, sprinten şi voios, strigînd cît îl ţinea gura:

— Trăiască marele Panigon! o mie de frigări şi de străchini! Să vedeţi ce rînduială ţine la bucătărie! De-acolo viu. M-am luptat oleacă cu cratiţele, încercînd să-mi astîmpăr foamea, după bunul obicei călugăresc.

— Faci ce faci, prietene, a spus Pantagruel, şi nimereşti la bucătărie.

— *Corpo di gallina*! a răspuns fratele Ioan. Cunosc prea bine toate schimonoselile şi maimuţărelile acestor întîlniri cu înaltele doamne: plecăciuni pînă în pămînt, o dată, de două ori, îmbrăţişări, pupături, sărut frumoasele mîini ale înălţimii-voastre, ale măriei-tale, *magni, magna, cacabessa,* să fiţi aşa şi pe dincolo... Pîrţ! Nu zic, nu m-aş da în lături de la puţintică giugiuleală. Dreptul meu! Dar de atîtea serbede închinăciuni, martor mi-e sfîntul Benedict, sînt sătul ca de mere acre! Să mă pup cu domniţele, aţi dori dumneavoastră? Aş face-o bucuros, dacă pentru cinstea cuvioasei haine ce port, nu m-aş teme s-o păţesc cum a păţit-o seniorul Guyercharois, dacă-l ştiţi.

— Îl cunosc, a răspuns Pantagruel. E unul din prietenii mei cei mai bum. Ce i s-a întîmplat?

— A fost poftit o dată la un mare ospăţ, pe care îl dădea unul din vecinii lui, cu care de-altminteri se şi înrudea. Veniseră la măritul praznic toţi cavalerii, doamnele şi domniţele de prin împrejurimi. Înainte de-a sosi seniorul, acele doamne şi domniţe au chemat pe toţi copiii de casă şi i-au îmbrăcat în haine femeieşti, ca pe nişte codane spilcuite, sclivisite şi cu grijă dichisite. Copiii de casă, preschimbaţi în fetiţe, i-au ieşit înainte pe puntea din faţă a castelului, iar domnul Guyercharois i-a pupat pe toţi, cu adînci plecăciuni şi cuviincioase îmbrăţişări. Cucoanele, care îl priveau de la fereastră, au pufnit în rîs şi au făcut semn băieţilor să-şi dezbrace podoabele. Iar vrednicul senior, văzîndu-se păcălit, de ciudă şi de ruşine n-a vrut să mai sărute nici un obraz de femeie, spunînd că şi doamnele celelalte ar putea să fie, la rîndul lor, nişte slujitori în haine schimbate, mai bine dichisiţi decît cei care îl amăgiseră. Nu-i mai cuminte, Doamne iartă-mă, *da jurandi*[206], să ne mutăm cu închinăciunile în sfînta Bucătărie, desfătîndu-ne cu jocul frigărilor şi cu clămpănitul vătraiului? Să luăm îndeaproape cercetare cum se prăjeşte slănina, cum fierbe ciorba, cum se rumenesc plăcintele, care-i rînduiala felurilor de bucate şi ce vinuri s-au ales pentru fiecare fel. *Beati immaculati in via*[207]. Scrie în cartea de rugăciuni!

CAPITOLUL XI

De ce se grăbesc călugării la bucătărie

— Vorbeşte în neştire, ca la mănăstire, i-a spus Epistemon. Eşti călugăr de grătar, nu călugăr de altar. Mi-am adus aminte, ascultîndu-te, de-o întîmplare la care am fost de faţă în Florenţa, acum vreo douăzeci de ani. Mă aflam împreună cu o seamă de oameni înţelepţi, călători pătimaşi, dornici de a cerceta meleagurile Italiei, vechile ei aşezări şi pe învăţaţii acelei ţări minunate. Pe cînd priveam neasemuitele frumuseţi ale Florenţei, măreţia domului, strălucirea bogată a bisericilor, întrecîndu-ne în a găsi cele mai potrivite cuvinte de laudă, s-a apropiat de noi un călugăr din Amiens, anume Bernard, zis şi părintele Slănină, spunîndu-ne foarte aspru şi supărat: „Nu pricep, ce găsiţi aici de laudă? M-am uitat şi eu, că n-am orbul găinilor. Ei şi? Ce vedeţi? Nişte case arătoase. Atîta tot. Dumnezeu şi dumnealui sfîntul Bernard, ocrotitorul nostru, să ne aibă în buna lui pază, dar n-am văzut nicăieri, în tot oraşul cît l-am umblat, nici un han şi nici o ospătărie! Am stat dinadins să număr şi să socotesc, pe dreapta şi pe stînga, de care parte ar fi să fie mai multe plăcintării cu plăcinte şi ospătării unde să te ospătezi. Nimic! La Amiens, pe-o uliţă de trei ori şi de patru ori mai scurtă decît aceea pe unde am mers, aş

putea să vă arăt pe puţin paisprezece birturi cinstite şi bine aromitoare. Nu-mi intră în cap, ce plăcere simţiţi privind, lîngă turnul de pază al cetăţii, leii şi *africanii,* cum le ziceţi dumneavoastră (tigrii cum li se spune pe aici) ori struţii şi aricii din grădina seniorului Filip Strozzi? Să mă trăsnească Dumnezeu, băieţi, dacă nu m-ar ispiti mai degrabă un boboc de gîscă rumenindu-se în frigare!

Stîlpii aceştia de porfir şi aceste chipuri de marmură sînt frumoase, n-am ce zice. N-am să le ponegresc, dar după pofta inimii mele, turtele cu miere, cum se fac la noi la Amiens, sînt mai gustoase. Statuile romane or fi cioplite cu mult meşteşug, dar martor mi-e sfîntul Fereol din Abbeville, că mie îmi plac de o mie de ori mai mult plăcintele de la noi."

— Vrei să zici, i-a tăiat vorba fratele Ioan, că pe călugări îi găseşti totdeauna la bucătărie. Adevărat! Papii şi împăraţii nu dau pe-acolo niciodată.

— O fi, te pomeneşti, a spus Rizotom, vreo putere nevăzută sau vreo însuşire cu totul deosebită, ascunsă printre cratiţe şi frigări, care îi lasă nepăsători pe papi şi pe împăraţi, în vreme ce pe călugări îi atrage, precum magnetul pilitura de fier. Sau, poate, o pornire încuibată în glugă şi în anteriu, care îi împinge pe călugări la bucătărie, chiar cînd (bieţii de ei) n-ar fi voit să intre.

— Aceasta înseamnă, a răspuns Epistemon, că orice mişcare porneşte de la materie, după cum arată Averrhoes.

— Asta e! a spus fratele Ioan.

— Fără să mă încumeta răspunde la această întrebare, pe care o socotesc mult prea spinoasă şi mi-e teamă să nu mă înţep (a spus, la rîndul lui, Pantagruel), vă voi aminti o întîmplare din alte vremuri. Am citit undeva, că regele Antigoniu al Macedoniei, venind o dată în bucătăria rînduită într-un cort al taberei lui şi văzînd pe poetul Antagoras care frigea un ţipar şi ţinea el însuşi de coada tingirii, l-a întrebat în glumă: - „Homer stătea să vadă cum fierb racii, cînd cînta isprăvile lui Agamemnon?" Dar Antagoras i-a răspuns: - „Şi tu crezi, că Agamemnon, cînd îşi săvîrşea isprăvile lui, umbla prin corturi să vadă dacă nu se află vreunul care fierbe raci?" I se păruse regelui lucru de ruşine, ca un poet să-şi facă de lucru la bucătărie; dar poetul i-a arătat, că era cu atît mai nepotrivit, ca un rege să-şi bage nasul prin cratiţe.

— Am să vă dau gata pe toţi, a spus Panurge, istorisindu-vă ce a răspuns într-o zi bretonul Villandry ducelui de Guise. Vorbeau amîndoi despre bătălia pe care a purtat-o regele Francisc împotriva împăratului Carol Quintul, şi în care bretonul, deşi înarmat cu platoşă de oţel călit şi genunchiere, călare pe un armăsar năstruşnic, nu fusese văzut nicăieri. - „Pe cinstea mea, spunea bretonul, n-am fost lipsă şi mi-e lesne s-o dovedesc. Numai că mă aflam într-un loc unde domnia-voastră n-aţi fi îndrăznit să mă căutaţi". Ducele, înţelegînd pe-alături

aceste cuvinte, pe care le socotea mult prea îndrăzneţe, a ridicat din umeri. Dar Villandry a pornit să rîdă şi l-a liniştit, spunînd: - „Păzeam lăzile cu merinde, unde înălţimii-voastre nu i-ar fi trecut niciodată prin gînd să se ascundă!"

Tot povestind astfel au ajuns la corăbiile lor. Apoi s-au depărtat în grabă de ţărmul ostrovului Plăcintelor.

CAPITOLUL XII

Cum a trecut Pantagruel prin ţara Gîlcevilor şi despre ciudatele obiceiuri ale numiţilor cîrcotaşi

Urmîndu-ne calea, am ajuns în ziua următoare pe ţărmul Gîlcevilor, într-o ţară al cărei pămînt, de la un capăt la celălalt, era zgîriat, răscolit şi răvăşit. Am privit în jurul meu şi nimic din ce cunoşteam n-am văzut. Aici trăiesc judecătorii şi cîrcotaşii; oameni amestecaţi şi de toate soiurile. Nu ne-au dat nici să bem, nici să mîncăm. Făcîndu-ne o mulţime de plecăciuni şi de temenele, ne-au spus că sînt gata să ne slujească şi să ne pună la îndemînă orice dorim, dacă le plătim.

Unul din tălmaci i-a povestit lui Pantagruel felul ciudat cum îşi ţineau zilele acest neam de oameni. În vechea Romă trăiau o seamă de cetăţeni, care îşi cîştigau viaţa bătînd, ucigînd şi vînzînd otravă. Cîrcotaşii, dimpotrivă, se lasă scărmănaţi în aşa fel, că dacă vreunul nu mănîncă bătaie vreme mai îndelungată, moare de foame, el cu femeia şi copiii lui.

— Aceşti oameni, a spus Panurge, seamănă cu cei despre care pomeneşte CI. Galien, că nu pot să ridice steagul bărbăţiei spre ecuator, dacă nu sînt biciuiţi cumsecade. Sfinte Tibalde! Mie să-mi facă unul aşa ceva, la mama dracului, n-aş mai fi bun de nimic!

— Iată care e obiceiul şi deprinderea lor, a spus tălmaciul. Cînd oarecare călugăr, popă, cămătar sau advocat pune gînd rău vreunui gentilom din ţara lui, îi trimite pe cap unul din aceşti cîrcotaşi, care îl cheamă la judecată, îl descoase, îl amînă, îl suduie şi îl ocărăşte fără ruşine, după împuternicirea şi îndrumările primite; pînă cînd gentilomul cu pricina, afară dacă nu-i mai nesimţitor şi mai nătîng decît o broască, se vede nevoit să-i pună ciomagul pe spinare, să-i cresteze scăfîrlia cu sabia, să-i taie picioarele, sau fără multă vorbă să-l arunce în şanţ pe fereastra castelului. Iată-l astfel pe cîrcotaşui nostru pricopsit pe cel puţin patru luni, întorcîndu-se de la chelfăneală ca de la culesul grîului! Fiindcă popa, cămătarul, călugărul sau advocatul îl despăgubesc cu prisosinţă, iar gloaba, pe care trebuie s-o plătească gentilomul pentru oasele rupte, e cîteodată atît de mare, încît bietul om îşi pierde tot avutul sau moare în temniţă, mişeleşte, ca şi cum şi-

ar fi omorît regele.

— Eu cunosc un mijloc foarte bun pentru a te apăra de asemenea neplăceri, a spus Panurge. Îl ştiu de la seniorul din Basche.

— Anume? a întrebat Pantagruel.

— Seniorul din Basche, a început Panurge, era un bărbat viteaz, drept, cinstit şi darnic. Întorcîndu-se dintr-un lung război în care ducele de Ferrara luptase cu ajutorul francezilor împotriva furiilor papei Iuliu al II-lea, s-a pomenit zi de zi chemat la judecată, amînat, întrebat, hărţuit, după bunul-plac al grăsunului egumen de Saint-Louant.

Într-o zi, pe cînd stătea la masă cu slujitorii săi (căci era om bun şi cu inimă largă) a chemat la el pe brutarul Loyre şi pe femeia lui, apoi pe preotul parohiei, un anume Oudard, care era în acelaşi timp şi pivnicerul seniorului (cum se obişnuia pe-atunci în Franţa). În faţa tuturor oamenilor săi, slujitori şi cavaleri, a vorbit astfel:

— Băieţi, ştiţi cît sînge rău îmi fac mîrlanii ăştia de cîrcotaşi. Sînt atît de hărţuit, încît, dacă nu-mi veniţi în ajutor, sînt hotărît să părăsesc această ţară şi să plec în Sudan, la mama dracului. Aşadar, cînd vor mai veni să mă amărască, dumneata, Loyre, dimpreună cu nevasta dumitale, să vă înfăţişaţi în sala cea mare a castelului, îmbrăcaţi cu hainele dumneavoastră de nuntă, ca şi cum aţi vrea să vă însoţiţi, ca altădată. Iată aci o sută de scuzi de aur pentru cheltuială. Dumneata, părinte Oudard, să nu uiţi să-ţi îmbraci cele mai frumoase odăjdii şi să aduci apă sfinţită, ca pentru slujba logodnei. Iar dumneata, Trudon (aşa îl chema pe toboşarul castelului), să fii de faţă cu flautul şi cu tamburina. După ce părintele va binecuvînta tînăra pereche, iar logodnicul va da logodnicei sale prima sărutare, Trudon va bate toba, iar dumneavoastră, ca semn de amintire, vă veţi trage în glumă, unul altuia, cîţiva pumni în spinare. O să vă faceţi puţină poftă de mîncare. Iar cînd o să vie rîndul cîrcotaşului, să daţi în el ca la fasole! Nu-l cruţaţi, pocniţi-l, buşiţi-l, scărmănaţi-l, după cum vă rog! V-am pregătit nişte mănuşi de zale, îmbrăcate în piele de căprioară. Loviţi-l din toate părţile, unde se nimereşte, fără să mai număraţi. Cu cît veţi da mai vîrtos, vă voi iubi mai mult. Să n-aveţi teamă de judecată, mă pun eu chezaş pentru toţi. Să faceţi însă aşa, ca şi cînd ar fi o joacă, să rîdeţi şi să glumiţi cum se obişnuieşte la orice nuntă de-a noastră.

— Foarte bine, a spus Oudard, dar cum vom deosebi noi pe cîrcotaş dintre ceilalţi, căci în casa dumneavoastră vin în fiecare zi fel de fel de oameni?

— Am dat poruncile cuvenite, a răspuns Basche. Cînd se va arăta la poartă un călăreţ descălecat sau călărind pe-o mîrţoagă, purtînd în degetul cel mare un inel de argint, să ştiţi că ăla e! Portarul îl va pofti cu plecăciuni şi va trage clopotul. Voi să fiţi gata şi să vă pregătiţi

pentru nuntă, aşa cum v-am arătat.

Într-o bună zi, cu voia lui Dumnezeu, s-a înfăţişat la castel un cîrcotaş roşcovan, bătrîn şi rotofei. A sunat la poartă, iar portarul l-a cunoscut după încălţările lui mari şi grele, după iapa lui costelivă, după traista cu hîrţoage pe care o purta la brîu, şi, mai ales, după inelul de argint de pe degetul cel mare de la mîna stîngă.

Portarul l-a întîmpinat cu temenele, l-a poftit să intre şi a sunat voios din clopot. Auzind clopotul, brutarul Loyre şi nevastă-sa au îmbrăcat hainele lor de la nuntă şi au intrat în sala cea mare, zîmbitori şi veseli cum se cuvenea. Oudard şi-a pus patrafirul, iar cînd a dat să intre, s-a întîlnit nas în nas cu cîrcotaşul, pe care l-a poftit, pînă una-alta, la un păhărel de zăbavă. În vremea aceasta, ceilalţi îşi trăgeau de zor mănuşile. „Nici nu se putea să nimereşti mai bine, i-au spus. Stăpînul nostru e în toane bune şi ne vom ospăta pe săturate. Toate vor merge ca pe roate: avem nuntă! Ia, bea şi te înveseleşte."

Cîrcotaşul s-a aşternut pe băutură, iar Basche, văzîndu-i pe toţi oamenii lui strînşi laolaltă l-a chemat pe Oudard să vie cu apa sfinţită. Cîrcotaşul, călcînd în urma lui, împărţea tuturor cuviincioase plecăciuni şi temenele. S-a îndreptat cu o hîrtie în mînă spre Basche, iar acesta l-a întîmpinat cu zîmbetul cel mai dulce pe buze. I-a pus în palmă un galben şi l-a poftit prieteneşte să fie de faţă la logodnă. Cîrcotaşul n-a zis ba. Toate au mers pe şartul lor, iar la sfîrşitul slujbei au început să curgă pumnii! Cînd, bineînţeles, i-a venit rîndul cîrcotaşului, l-au mîngîiat şi l-au dăruit cu atîţia ghionţi de mănuşă, încît a rămas năuc şi aiurit, cu un ochi învineţit, cu opt coaste stîlcite, cu coşul pieptului strivit, cu spinarea ferfeniţă şi cu falca în trei bucăţi. Toţi rîdeau, iar Trudon bătea toba! Oudard se pornise şi el pe treabă, cu ajutorul lui Dumnezeu, ascunzînd sub pulpana patrafirului mănuşa lui de hermină căptuşită cu zale. Era voinic, părintele, şi trăgea cu sete!

Cîrcotaşul s-a întors în ostrovul Gîlcevilor vărgat ca un tigru, fără să poarte vreo pică seniorului Basche, care îl primise atît de prietenos. Cu ajutorul felcerilor pricepuţi din ţara lui s-a înzdrăvenit şi a trăit mai mult decît s-ar fi cuvenit. Amintirea lui s-a stins, o dată cu cîntecul clopotelor care s-au tras cînd l-au pus în pămînt.

CAPITOLUL XIII

Cum, după pilda lui Frangois Villon, seniorul Basche i-a lăudat pe oamenii lui

După ce cîrcotaşul a ieşit pe poartă călare pe iapa lui chioară, Basche s-a dus în grădină sub bolta de viţă, şi a chemat la sine pe soţia

lui, pe domniţe şi pe toţi oamenii curţii. A poruncit să li se dea tuturor vin de băut, plăcinte, şuncă, poame şi brînzeturi, a închinat cu ei plin de voie bună şi le-a vorbit astfel:

— Meşterul Frangois Villon, spre sfîrşitul anilor săi bătrîni, s-a aşezat la Saint-Maixent, în Poitou, unde îl poftise preotul din acel loc, un om de ispravă. Pentru a face poporul să petreacă, Francois Villon s-a gîndit să joace *Patimile lui Isus,* în graiul oamenilor din acel ţinut şi după înţelegerea lor. A arătat fiecăruia cuvintele pe care trebuia să le înveţe, a pregătit locul unde avea să se aşeze podeaua şi a înştiinţat pe primar şi pe ceilalţi sfetnici ai oraşului, că vicleimul se va ţine în cea din urmă zi a bîlciului din Niort. Rămînea să mai aleagă veşmintele potrivite pentru cei care aveau să joace *Patimile.* Primarul şi sfetnicii oraşului au dat poruncile cuvenite. Pentru îmbrăcămintea unui ţăran bătrîn, care făcea pe Dumnezeu-tatăl, meşterul Villon a rugat pe fratele Frîngegît, paracliserul mănăstirii să-i împrumute un anteriu şi o glugă. Frîngegît l-a trimis la plimbare spunînd că avea poruncă de la episcopie, să nu dea nici-de-unele comedianţilor care joacă teatru.

Villon i-a răspuns că acele rînduieli erau privitoare numai la scamatorii, la măscări, şi alte comedii deşănţate, după cum el însuşi a văzut la Bruxelles şi prin alte locuri. Frîngegît nu s-a lăsat înduplecat şi l-a trimis să încerce în altă parte, că el din paraclisul lui nu-i dă nici un capăt de aţă. Villon a împărtăşit oamenilor săi purtarea duşmănoasă a paracliserului, spunînd cu mare ciudă, că Dumnezeu va şti să-l pedepsească pentru răutatea lui.

În sîmbăta următoare, aflînd că Frîngegît, călare pe fecioara mănăstirii (aşa îi spunea iepei, care nu fusese dată la armăsar), plecase cu talerul să strîngă danii la Saint-Ligaire, de unde n-avea să se întoarcă decît după-prînz, a pornit cu alaiul dracilor de-a lungul oraşului şi prin tîrg. Diavolii, îmbrăcaţi în piei de lup, de viţel şi de oaie, purtînd capete de miei, coarne de bou şi vătraiuri de bucătărie, încinşi cu chimiruri late de piele, la care atîrnaseră clopote de la gîtul vacii şi zurgălăi de măgar, au stîrnit pe uliţe o larmă ca aceea. Unii ţineau în mînă o bîtă vopsită-n negru, în vîrful căreia legaseră scăpărători cu capsă şi plesnitori; alţii cîte un lemn aprins, pe care, la fiecare răspîntie, îl tăvăleau în praf de răşină, scoţînd flăcări şi fum ca de sub talpa iadului. Înşirîndu-i astfel spre hazul oamenilor şi spaima copiilor, i-a purtat pînă la o casă de pe drumul care duce la Saint-Ligaire, să bea şi să petreacă. Acolo l-au zărit de departe pe Frîngegît, care se întorcea cu căldăruşa plină, rostind stihuri lumeşti:

Hic est de patria, natus de gente belistra, Qui solet antiquo bribas portare bisaco.[208]

— Naiba să-l ia! au strigat dracii. N-a vrut să-i împrumute lui Dumnezeu patrafirul; să-i vîrîm în oase puţină spaimă.

— Bine v-aţi gîndit, a spus Villon, să ne-ascundem pînă-o trece, iar

voi pregătiţi-vă pocnitoarele şi staţi cu făcliile gata.

Cînd a ajuns Frîngegît în dreptul lor, au ţîşnit toţi de-a valma din ascunzătoare şi i-au ieşit înainte cu zarvă mare, împroşcînd foc din toate părţile asupra lui şi asupra iepei, bătînd darabana şi urlînd ca nişte diavoli ce erau: „Hu! hu! hu! Brrrr! Rrr! Rrr! Hu! hu! hu! Frate paracliserule, plăcut-a-ţi dracii?"

Iapa speriată a luat-o la galop, sărind, tropăind, pîrţîind, smucindu-se, împleticindu-se, schimbînd piciorul şi pîrîind ca din puşcă; în goana cea mare, l-a zvîrlit din şa pe Frîngegît, care se ţinea de oblînc cu amîndouă mîinile, pe cît îl ajutau puterile. Şaua i s-a răsucit, încălţările i s-au încurcat în curele şi, neizbutind să scoată piciorul din scări, a rămas agăţat, cu şezutul tîrşit pe pămînt, în vreme ce iapa îl sălta ca pe-un sac, tîrîndu-l val-vîrtej peste garduri, prin stufişuri şi prin şanţuri, pînă i-a zdrobit scăfîrlia, mînjind cu creierii lui crucea Floriilor. I-a ciopîrţit trupul, o ciozvîrtă ici, una mai încolo, braţele şi picioarele la fel, i-a scos afară maţele, măcelărindu-l atît de grozav, că n-a mai ajuns din el la mănăstire decît laba piciorului drept şi o gheată agăţată în cureaua scării.

Villon, văzînd că totul s-a petrecut aşa cum socotise, a spus diavolilor săi: - „Aţi jucat bine, domnilor draci, halal să vă fie! Aţi jucat bine, n-am ce să spun. Să poftească dracii din vorbitoarele de la Saumur, Montmorillon,, Langres, Saint-Esprit, Angers şi, Doamne iartă-mă, chiar din Poitiers, să se măsoare cu dumneavoastră! Draci mai adevăraţi ca dumneavoastră nici nu se află!"

— Tot aşa şi eu, iubiţii mei prieteni, a încheiat Basche, sînt încredinţat că aţi fi nişte diavoli minunaţi, de vreme ce, la cea dintîi încercare l-aţi scărmănat, l-aţi buşit şi l-aţi gîdilat atît de bine pe cîrcotaşul meu. Vă măresc tuturor simbria de două ori. Iar dumneata, draga mea (i-a spus soţiei sale) cinsteşte-i după cum vei crede de cuviinţă; îţi las pe mînă şi în bună grijă cheile de la toate cămările. Cît despre mine, să-mi îngăduiţi să ridic paharul în sănătatea voastră a tuturor, dragi prieteni! Vinul e bun şi îndeajuns de-rece. Iubitul meu chelar, ţine acest vas de argint, ţi-l dăruiesc. Scutieri, luaţi fiecare cîte un pocal de argint. Copiii de casă să nu fie bătuţi la tălpi timp de două luni. Draga mea, să le dai cîte o pălărie nouă, cu pană albă şi fluturi de aur. Părinte Oudard, ţine din partea mea acest şip de argint. Să li se împartă şi bucătarilor cîte unul. Feciorii vor primi cîte o cană de argint. Grăjdarilor le dau cîte o nuia de argint aurit. Portarilor, aceste două talere, îngrijitorii catîrilor vor primi cîte o lingură. Dumneata, Trudon, ia aceste linguriţe de argint şi o cutioară pentru cofeturi. Argaţilor le dăruiesc cîte o solniţă frumoasă. M-aţi slujit cu credinţă, prieteni, şi vă sînt recunoscător. Iar acum vă spun, Dumnezeu mă aude, că mai bine mă învoiesc a primi în coif o sută de lovituri de măciucă, luptînd pentru bunul nostru rege, decît să mai fiu chemat în

judecată o singură dată de vreo javră de cîrcotaş, pentru plăcerea cineştie cărui egumen pîntecos!

CAPITOLUL XIV

Urmare la chelfăneala cîrcotaşilor în casa lui Basche

Patru zile după aceea, un alt cîrcotaş, mai tînăr, lung şi deşirat, s-a înfăţişat să-i înmîneze lui Basche o chemare în judecată din partea aceluiaşi egumen borţos. Portarul l-a cunoscut numaidecît şi a tras clopotul. Toţi oamenii curţii au priceput ce se întîmplă. Loyre tocmai frămînta aluatul, iar nevastă-sa cernea făina. Oudard şedea la masa lui de scris. Cavalerii băteau mingea. Seniorul Basche juca o sută-unu cu soţia lui; domniţele jucau arşice; căpitanii jucau taroc; pajii jucau fripta. Toţi au sărit de la locurile lor, cînd au aflat că intră pe poartă cîrcotaşul. Oudard şi-a îmbrăcat în grabă anteriul, Loyre cu nevastă-sa au lăsat plămada în copaie şi şi-au pus hainele de sărbătoare. Trudon a pornit să bată toba şi să sufle în flaut. Toţi rîdeau şi făceau haz, pregătindu-şi mănuşile.

Basche a coborît în curte cel dintîi. Cîrcotaşul, zărindu-l, i-a ieşit în cale, a pus un genunchi la pămînt şi i-a ţinut o frumoasă cuvîntare, rugîndu-l să nu se supere, dar trebuie să îndeplinească porunca egumenului; spunea că el e un slujbaş al stăpînirii, împuternicit al cinului monahal, portărel al mitrei episcopeşti, gata oricînd să-l slujească la fel, ca pe oricare din neamul lui, de cîte ori seniorul va găsi cu cale să-l cheme. - „Nu face nimic, a răspuns Basche. Să nu ne despărţim însă, pînă nu vei gusta un pahar din vinul meu cel mai bun de Quinquenais, şi nu vei lua parte la nunta care se va săvîrşi astăzi în casa mea. Părinte Oudard, dă-i oaspelui nostru să bea şi să mănînce, apoi vino cu el împreună în sala cea mare. Prietene, fii binecuvîntat!"

Cîrcotaşul, după ce şi-a udat bine gîtlejul şi s-a ghiftuit cu de-ale gurii, a intrat cu Oudard în sala cea mare, unde se aflau adunaţi nuntaşii. Ştia fiecare ce-avea de făcut, ca să iasă petrecerea cum se cuvine. Cîrcotaşul a fost întîmpinat cu rîsete şi glume, făcînd şi el haz, în rînd cu toţi ceilalţi. După ce Oudard a rostit ultimele cuvinte despre taina cununiei; după ce, aplecîndu-se asupra mirilor, le-a împreunat mîinile şi i-a stropit cu agheasmă, după ce mirele şi-a sărutat mireasa, iar slujitorii au adus tăvile cu vin şi cu dulciuri, au început să curgă pumnii din toate părţile. Cîrcotaşul i-a tras cîţiva ghionți lui Oudard, dar părintele stătea pregătit cu mîna înmănuşată sub patrafir, şi cînd i-a venit bine, i-a răspuns cîrcotasului cu vîrf şi îndesat. Ploua asupra lui pumnii din toate părţile, şi fiecare, cum îl încolţea şi îl atingea cu o

mîngîiere înzăuată, îi striga: - „Amintire de la nuntă! De la nuntă, de la nuntă! Să nu uiţi!"

L-au dichisit atît de bine, încît îi ţîşnise sîngele din nas, din ochi şi din urechi.

S-a ales cu şalele frînte, cu umărul scrîntit, cu spinarea cocoşată, cu ţeasta capului crăpată, cu ceafa zdrelită, cu pieptul sfărîmat, cu braţele rupte şi cu tot trupul făcut ferfeniţă. Vă rog să mă credeţi, că nici şcolarii din Avignon, în cîşlegi, nu-şi cară, jucînd leapşa, atîţi ghionți, cîţi a înghiţit la înghesuială bietul cîrcotaş! În cele din urmă s-a prăbuşit la pămînt. L-au stropit cu vin pe obraz, i-au legat la subsuoara pieptarului, ca amintire de la nuntă, cîteva panglici galbene şi verzi, l-au proptit în şa pe-un cal răpciugos şi l-au trimis frumuşel acasă. Nu ştiu cum a ajuns în ostrovul Gîlcevilor şi cine l-a oblojit, nevasta sau felcerii din partea locului; nimic nu s-a mai pomenit de atunci despre numele lui.

A doua zi, altă poveste. Hîrtia de chemare în judecată s-a găsit neatinsă în traista cîrcotasului chelfănit, aşa că egumenul cu burtă mare s-a văzut nevoit să trimită un al treilea cîrcotaş, care să-i înmîneze seniorului Basche hîrtia cu pricina. I-a mai dat şi doi aprozi să-l însoţească. Portarul a tras clopotul spre bucuria tuturor, care au înţeles că sosise cîrcotaşul.

Basche stătea la masă cu soţia lui şi cu alţi cavaleri. A trimis să-l cheme pe cîrcotaş şi l-a aşezat lîngă el; aprozii au rămas cu domnişoarele. Au prînzit cu voie bună şi din belşug. La sfîrşitul mesei, cînd s-au adus cofeturile, cîrcotaşul s-a ridicat şi, în faţa celor doi aprozi, i-a înmînat lui Basche chemarea în judecată. Basche a primit-o şi a dat cîrcotasului şi fiecărui aprod cîte patru scuzi însoriţi.

Apoi toţi s-au împrăştiat, aşteptînd să înceapă comedia; Trudon pornise să bată din tobă. Basche l-a poftit pe cîrcotaş să ia parte ca martor la logodna unuia din căpitanii castelului, pentru care va fi plătit spre deplina lui mulţumire. Cîrcotaşul a primit cu plecăciune, şi-a scos călimara de la brîu, a cerut hîrtie şi a chemat lîngă el pe cei doi aprozi. Loyre a intrat în sala cea mare pe-o uşă, nevastă-sa şi domnişoarele pe-o alta, toţi în haine de nuntă. Oudard, înveşmîntat în odăjdii, a dat binecuvîntarea mirilor şi i-a stropit cu apă sfinţită. Învoiala cununiei s-a scris şi s-a iscălit. Dintr-o parte au sosit vinul şi dulciurile, de partea cealaltă mărturiile de logodnă, împletite din panglici albe şi cafenii; apoi mănuşile de fier au răsărit ca din pămînt!

CAPITOLUL XV

Cum au reînviat cîrcotaşii vechile obiceiuri ale logodnelor de altădată

După ce a dat pe gît o cană mare cu vin de Bretania, cîrcotaşul i-a spus seniorului:

— Domnule, sînt lucruri care mie nu-mi plac. Unde sînt nunţile de altădată? Vai! Toate bunele obiceiuri se duc pe apa sîmbetei! Nu mai sînt iepuri în pădure; nu mai găseşti prieteni. Aţi văzut cum s-au scos de prin unele biserici vechile locuri de adăpare ale cucernicului din postul Crăciunului. Oamenii umblă cu capul prin nori. Se apropie sfîrşitul lumii. Vedeţi şi dumneavoastră: avem nuntă! Nuntă! Şi, rîzînd, a început să-l pocnească pe Basche, apoi pe soţia lui, pe domnişoare şi pe Oudard. Mănuşile de zale atît au aşteptat să intre în joc; iar pînă la urmă, cîrcotaşul a plesnit în nouă locuri. Unul din aprozi s-a ales cu braţul rupt, al doilea, cu falca dezghiocată; i se zărea omuşorul şi pierduse un mare număr de măsele, ca să nu mai pomenesc despre dinţi.

În sunet vesel de tobă, nuntaşii au ascuns mănuşile degrabă, iar slujitorii au venit cu alte rînduri de dulciuri. Au închinat unii pentru alţii, şi toţi de-a rîndul, în sănătatea cîrcotaşului şi a aprozilor. Era nevoie! Oudard zicea că s-a săturat de nuntă, fiindcă unul din aprozi îi desfincornifistibulizase umărul. Cu toate acestea a ridicat paharul şi a băut cu voie bună în cinstea lui.

Aprodul cu falca scoasă îşi cerea iertare cu mîinile împreunate. Loyre, brutarul, se plîngea că celălalt aprod (cu braţul rupt) îi trăsese un pumn atît de amarnic, încît îi zdrobistrevicotonosfărîmutilizase călcîiul. Iar Trudon, ascunzîndu-şi ochiul stîng sub batistă şi arătîndu-şi toba spartă pe-o parte, se văita: - „Ce-au avut cu mine? Ce rău le-am făcut? Nu s-au mulţumit să-mi umflinvinestîlcitochiorobroscocrucilizeze ochiul, dar mai mi-au spart şi toba. Toboşarii sînt chemaţi la nuntă să bată toba, nu să fie ei bătuţi! Dracul să vă pieptene!" - „Frate-meu, i-a spus aprodul ciung, nu te supăra, am să-ţi dau din vechile şi înaltele porunci regeşti, pe care le port în tolbă, una scrisă frumos pe piele de viţel, ca să-ţi dregi toba. Iartă-mă, frate-meu, jur pe Maica Domnului din Riviere, că n-am vrut să-ţi fac rău! Doamne păzeşte!"

Unul din scutieri, şchiopătînd şi sărind într-un picior (ca bunul şi vrednicul senior din Roche-Posay) a spus aprodului cu fălcile smulse:- „Ce sînteţi voi? Aprozi sînteţi sau bătăuşi? Mi-aţi fărîdezcărstrivibraţojupilungoscobifrînzdrelizit amîndouă mîinile cu încălţările voastre grosolane, şi mi-aţi înbortisfîrticîrpiboţidesprecurgoliferfeniţat fundul nădragilor, trăgînd în ei la ţintă cu vîrful ciubotelor! Astea sînt petreceri voiniceşti? Vă mulţumesc de astfel de glume!

Aprodul cu mîinile împreunate, se ruga de iertare, mormăind ca un mormoloc: - „Ia-ia-iar-tă-mă-mă-mă!"...

Mireasa rîdea şi plîngea, plîngea şi rîdea, văitîndu-se că aprodul o

pocnise peste toate mădularele fără să mai aleagă, îi smulsese conciul şi îi mototopipăciufugăurirăvăşidesfăpătrumpinsese părţile ruşinoase.

— Ei, drăcia dracului! a spus Loyre. Măria-sa regele (aşa i se spunea cîrcotaşului, cînd venea cu poruncile stăpînirii) altă treabă mai bună de făcut n-a găsit, decît să-i burduşească neveste-mi spinarea? Dar pot să mă supăr? Aşa se glumeşte la nuntă. Mi-ai plăcut, prietene, vorbeşti ca un înger şi te baţi ca un diavol! Ai în dumneata ştofă de călugăr! Beau în sănătatea dumitale; şi în a dumneavoastră, domnilor aprozi.

— Nu ştiu ce-au avut cu mine, spunea soţia lui, de mi-au cărat atîţia pumni după ceafă? Nu-mi aduc aminte să ne fi certat. Nici nu doresc. Ce să vă spun? are o mînă grea cum încă n-am simţit pe spinarea mea niciodată!

Bucătarul îşi înfăşurase mîna într-o cîrpă şi se văita, prăpămototoscărmăbuşit de tot.

— Dracul m-a pus să viu la nuntă? M-am ales, Doamne iartă-mă, cu amîndouă mîinile învîrfărîmăcelărupte. Nuntă-i asta? Fac ceva pe ea!

Cîrcotaşul nu spunea nimic. Tăcea chitic. Aprozii nu ştiau cum să-şi mai ceară iertare, jurîndu-se pe Dumnezeul din cer, că nu avuseseră nici un gînd rău. Apoi au plecat. Întorcîndu-se în ostrovul Gîlcevilor, la ei acasă, au spus tuturor că n-au întîlnit nicicînd un bărbat mai de ispravă ca seniorul Basche, nici n-au intrat într-o casă mai cinstită decît a lui; că n-au fost poftiţi în viaţa lor la o asemenea nuntă furtunoasă, şi că toată vina fusese a celor care au început să dea. Au mai trăit multă vreme după aceea, dar n-aş putea să spun anume cît.

Din ziua aceea, s-a înrădăcinat printre aprozi şi cîrcotaşi credinţa că banii lui Basche erau mai primejdioşi, mai blestemaţi şi mai ucigători decît fusese odinioară aurul Tuluzei şi calul Sejan, pentru toţi cei care rîvniseră să-l aibă. Şi de atunci, numitul senior a avut linişte, iar nunţile din Basche au rămas de pomină.

CAPITOLUL XVI

Cum a dat pe faţă fratele Ioan firea adevărată a cîrcotaşilor

— Povestea aceasta mi s-ar părea plăcută, a spus Pantagruel, dacă n-aş purta mereu în suflet teama de pedeapsa lui Dumnezeu.

— Ar fi fost şi mai veselă, a spus Epistemon, dacă grindina de pumni ferecaţi s-ar fi abătut pe spinarea egumenului celui gras, care îşi cheltuia timpul şi banii hărţuindu-l pe Basche şi trimiţînd pe cîrcotaşi să mănînce bătaie. I s-ar fi potrivit cîţiva ghionţi pe scăfîrlia lui pleşuvă, fiindcă prea au ajuns prădalnici şi apucători aceşti juzi fără scaun, care umblă de colo pînă colo, tăbărînd pe capul oamenilor!

Şi ce pricină de ceartă aveau diavolii aceia împotriva lui Basche?

— Nu ştiu, a spus Pantagruel, dar îmi aduc aminte de povestea unui cavaler din Roma de altădată, numit L. Neratius. Era coborîtor dintr-un neam de oameni de seamă şi bogaţi. Avea însă un obicei, de care nu se putea dezbăra. De cîte ori pleca de-acasă, umplea cu aur şi cu bani de tot felul pungile slujitorilor care îl însoţeau; apoi, întîlnind pe stradă oarecare tineri mai spilcuiţi şi mai drăgălaşi, îi lua la bătaie fără nici o pricină de ceartă şi le căra pumni în obraz, numai aşa ca să facă haz. Cînd socotea că era de ajuns, se oprea; şi ca să nu fie chemat la judecată, împărţea celor chelfăniţi atîtea pungi de aur, încît aceia plecau mulţumiţi şi bine despăgubiţi, după cum scrie în legea celor *Douăsprezece Table*. Aşa şi-a cheltuit cavalerul averea, luînd la bătaie oamenii şi împăcîndu-i cu bani grei.

— Pe cuvioasa cizmă a sfîntului Benedict, a spus fratele Ioan, nu voi avea linişte, pînă nu voi vedea ce fel de oameni sînt aceştia!

Coborînd pe ţărm, a scos din pungă douăzeci de scuzi de aur şi a strigat cîrcotaşilor, care se strînseseră în număr mare împrejurul lui:

— Care vrea să mănînce o bătaie zdravănă pentru douăzeci de scuzi?

— Eu, eu, eu! au răspuns din toate părţile. Ştim bine că o să ne rupi oasele, domnule, dar douăzeci de scuzi sînt bani buni!

Toţi se îngrămădeau şi se îmbrînceau, care de care, s-o ia înaintea celorlalţi, pentru a mînca bătaie. Fratele Ioan a ales din grămadă un cîrcotaş cu botul roşu, care purta la mîna dreaptă un inel mare de argint încrustat cu un ochi de broască. Ceilalţi, rămaşi pe dinafară, au început să murmure; iar unul din ei, mai tînăr, slab şi deşirat, bun cărturar şi, după cum spunea lumea, adevărată uşă de biserică, mîrîia şi se plîngea, că bot-roşul le ademeneşte muşteriii, iar dacă n-ar fi în toată ţara decît douăzeci şi cinci de beţe la fund de cîştigat, el ar şti să facă rost de treizeci! Toate aceste mîrîieli şi plîngeri porneau însă numai din pizmă.

Fratele Ioan i-a cărat cîrcotaşului cu bot roşu atîtea ciomege pe spinare, pe burtă, pe cap, pe mîini şi pe picioare, încît am crezut că l-a lăsat mort. Apoi i-a dat cei douăzeci de scuzi. Mîrlanul nostru s-a ridicat de jos, vesel şi voios ca un rege; ba chiar ca doi.

Ceilalţi i-au spus fratelui Ioan:

— Domnule părinte al diavolului, dacă vei avea buna-plăcere să mai baţi pe cîţiva dintre noi, vă facem un preţ mai scăzut. Sîntem toţi ai dumitale, cu ghiozdane, cu hîrtie, cu condeie şi toate celelalte.

Bot-roşu s-a răstit la ei şi a început să strige în gura mare:

— Huş! Păcătoşilor! Aţi venit să-mi stricaţi treburile? Vreţi să-mi luaţi muşteriii? Am să vă chem pe toţi în judecată, la Episcopie! Să poftiţi la înfăţişare peste opt zile. Să vă învăţaţi minte să încercaţi a mă mai înşela! La! la! la! la! O să vă fac să jucaţi tontoroiul, ca

diavolii din casa lui Vauvert[209]! (Apoi îndreptîndu-se spre fratele Ioan, i-a spus:) Preacucernice frate întru Satana, domnule, dacă m-aţi găsit pe gustul dumneavoastră şi v-ar face plăcere să mă mai chelfăniţi puţin, mă voi mulţumi cu preţul pe jumătate. Vă rog să nu mă cruţaţi, sînt al dumneavoastră, domnule drac, cu tot ce am: cap, bojoci, maţe şi celelalte. Sînt negustor cinstit şi vă dau marfă bună!

Fratele Ioan nu i-a mai răspuns şi s-a îndreptat în altă parte. Cetele de cîrcotaşi i-au înconjurat pe Panurge, Epistemon, Gimnast şi ceilalţi, rugîndu-i să-i bată, mulţumindu-se cu oricît ar binevoi să le plătească, fiind ameninţaţi altminteri să rabde de foame cine ştie cîtă vreme.

Puţin după aceasta, căutînd apă proaspătă pentru vîslaşii corăbiei, am întîlnit două babe cîrcotaşe, care se boceau şi se tînguiau de mama focului. (Pantagruel, care rămăsese în corabie, a dat poruncă să sune adunarea.) Crezînd că sînt nişte neamuri ale cîrcotaşilor ciomăgiţi, le-am întrebat de ce plîng atît de amarnic? Ne-au răspuns că jalea lor are o pricină bine-ntemeiată, fiindcă tocmai atunci fusese duşi la spînzurătoare, cu ştreangul de gît, doi din oamenii cei mai cumsecade din întreg neamul cîrcotaşilor. Voind să aflăm pentru ce faptă fuseseră osîndiţi, babele ne-au spus, că furaseră odoarele din altar şi le ascunseseră sub mîneca parohiei.

— A parohiei? Iată ce înseamnă să vorbeşti cu subînţeles! a spus Epistemon.

CAPITOLUL XVII

Cum a ajuns Pantagruel la ostroavele Tohu-Bohu şi despre ciudata moarte a lui Bringhinarilă, căpcăunul morilor de vînt

În aceeaşi zi, Pantagruel a trecut prin strîmtoarea dintre cele două ostroave: Tohu şi Bohu. Aici n-am putut să fierbem nici un fel de mîncare, fiindcă uriaşul Bringhinarilă, care trăia pe acele meleaguri, înghiţise toate cuptoarele, toate grătarele, toate căldările, toate cratiţele şi toate frigările din ţară (nemaigăsind nici o moară de vînt, cu care se hrănea de obicei). Cu o zi înainte, căzuse greu bolnav de-o aprindere a stomacului (aşa spuneau felcerii), fiindcă, deprins să înfulice mori de vînt întregi, nu putuse să mistuie cuptoarele şi frigările. Căldările şi cratiţele nu-i căzuseră atît de greu; le măcinase destul de bine, după cum se vedea din resturile şi tulbureala celor patru butoaie în care îşi lăsase udul de două ori. Felcerii încercaseră să-l uşureze cu tot felul de leacuri după rînduiala doftoricescului meşteşug, dar boala s-a arătat mai îndărătnică decît leacurile. Iar nobilul Bringhinarilă răposase în dimineaţa aceea într-un chip tot atît

de ciudat ca şi Eschil. Acestuia îi prevestiseră ghicitoarele că va muri într-o anumită zi, căzîndu-i în cap o greutate. Sosind ziua aceea, Eschil a ieşit afară din cetate, ferindu-se cu mare grijă să nu treacă pe lîngă vreo casă sau pe sub vreun copac, unde ar fi putut să-l pîndească primejdia. S-a oprit în mijlocul cîmpiei întinse, încrezător în limpezimea văzduhului liniştit şi socotind că nu are a se teme de nimic, fiindcă n-ar fi putut să-i cadă în cap decît cerul, ceea ce socotea el că n-ar fi fost cu putinţă. (Se spune, că numai ciocîrliilor li-e frică să nu se prăbuşească bolta cerului peste ele, care, dacă s-ar întîmpla, nici una n-ar scăpa neprinsă.) Celţii, care trăiau lîngă apa Rinului, erau stăpîniţi de aceeaşi teamă; iar francezii cei mîndri, cutezători şi bătăioşi, învingători în toate războaiele, cînd i-a întrebat Alexandru cel Mare, de ce anume se tem mai mult pe lumea aceasta - crezînd că din pricina nenumăratelor sale fapte, biruinţe şi cuceriri, îl vor numi pe el - au răspuns că nu se tem decît de un singur lucru, să nu cadă cerul peste ei; dar primesc să lege bună prietenie şi să lupte alături de un rege atît de viteaz şi de darnic. Dacă veţi da crezare lui Străbun şi lui Arian, nu veţi pune la îndoială nici spusele lui Plutarh. În cartea pe care a scris-o asupra diferitelor înfăţişări ale lunii, pomeneşte despre un oarecare Fenaciu, care se temea să nu cadă luna pe pămînt, şi deplîngea soarta celor care trăiau necontenit cu această primejdie deasupra capului lor, ca etiopienii şi taprobanienii. Aşa ar putea să se prăbuşească cerul şi pămîntul laolaltă, dacă nu s-ar sprijini pe stîlpii lui Atlas, cum credeau cei vechi şi cum arată Aristotel *(lib. V. Metaphys)*.

Iar Eschil a fost ucis de o broască-ţestoasă, pe care o purta un vultur în gheare, şi care, căzîndu-i în cap din văzduh, i-a zdrobit creierii.

Tot astfel, Anacreon, dulcele cîntăreţ al Eladei, şi-a dat duhul înecîndu-se cu un sîmbure de strugure. Fabius, pretorul roman, a murit înăbuşit cu un păr de capră, dintr-o strachină cu lapte. Un alt bărbat de seamă al Romei a pierit cu ruşine în faţa împăratului Claudiu, fiindcă s-a ţinut să nu tragă un pîrţ şi n-a dat drumul vînturilor rele. Tot la Roma, pe Calea Flamină, se află mormîntul unuia care, după cum scrie în epitaf, a murit muşcat la degetul mic de-o mîţă. Q. Lecanius Bassus s-a sfîrşit cu zile înţepîndu-se la degetul cel mare al mîinii drepte cu un ac atît de subţire, încît locul abia se vedea. Doftorul Quenelault din Normandia s-a prăpădit scoţîndu-şi cu briceagul o căpuşă din palmă.

Filomen se pregătea să prînzească şi trimisese sclavul să-i cumpere smochine proaspete. Văzînd apoi că lipseşte vinul de la masă, s-a sculat să-şi aducă. În lipsa lui, un măgar rătăcit a intrat în casă şi a început să mănînce cu evlavie smochinele. Pe cînd se întorcea cu vinul, Filomen a zărit măgarul, şi privind cu cîtă gingăşie se ospătează, i-a spus sclavului: - „Fiindcă ai lăsat măgarul să mănînce

smochinele, e drept să-i dai să bea şi vinul cel bun pe care l-am adus". Spunînd acestea, a început să rîdă cu hohote, dar atît de tare, încît i-a plesnit splina, i s-a tăiat răsuflarea şi a murit pe loc. Spirius Saufeius s-a prăpădit mîncînd un ou cleios, după baie. Iar Boccaccio pomeneşte despre un italian, care s-a sfîrşit pe negîndite scobindu-se între dinţi cu un fir de salvie.

Filip Plăcut era voios,
Deştept, voinic şi sănătos,
Dar, datoria şi-a plătit,
Şi fără veste a murit,
fără să fi suferit cîndva de-o altă boală.

Meşterul Zeuzis a murit de rîs, privind chipul unei babe pe care el însuşi îl zugrăvise pe pînză.

Alte multe întîmplări din acestea veţi afla în cele scrise de Veres, Pliniu, Valeriu, Baptist Fulgose şi Bachery-bătrînul.

Vrednicul Bringhinarilă, fie-i ţărîna uşoară, a murit înecîndu-se cu o lingură de unt, pe care îl topise la gura unui cuptor încins, după cum îl sfătuiseră doftorii.

Am mai aflat de asemeni, cum regele Curgros din Bohu răpusese pe satrapii regelui Mehenghi şi prădase cetatea Belimei.

După aceasta am trecut, rînd pe rînd, pe lîngă ostroavele Narg, Zarg, Teneliabin şi Geneliabin (aceste două din urmă bogate în clistire), apoi pe lîngă ostroavele Enig şi Evig, unde landgraful din Hessa a fost însemnat odinioară la obraz cu o lovitură de sabie.

CAPITOLUL XVIII

Cum a înfruntat Pantagruel o furtună cumplită

A doua zi am întîlnit la tribord nouă corăbii mari, încărcate cu călugări iacobini, iezuiţi, capuţini, eremiţi, augustini, bernardini, celestini, cordelieri, carmeliţi şi alte cuvioase feţe, care plecau la conciliul din Chesil, să hotărască despre dreapta-credinţă împotriva unor eretici care se iviseră de curînd.

Panurge s-a bucurat atît de mult văzîndu-i, ca şi cum ziua aceea (şi cele următoare) ar fi fost cele mai norocoase din viaţa lui. A dat bineţe sfinţilor părinţi, cerîndu-le să se roage pentru mîntuirea sufletului său, apoi le-a azvîrlit în corabie şaptezeci şi opt de duzini de şunci, mai multe grămezi de icre, cîţiva stînjeni de caltaboşi, sute de tăvi cu plăcinte şi două mii de galbeni pentru sufletele celor răposaţi.

Văzîndu-l pe Pantagruel gînditor şi îngrijorat, fratele Ioan l-a

întrebat despre pricina întristării sale neobişnuite. În clipa aceea, cîrmaciul a băgat de seamă că vela mică din vîrful catargului de la pupa se învîrtea şi se răsucea, vestind volbură vrăjmaşă şi furtună mare. Toţi timonierii, vîslaşii, năierii şi ceilalţi călători de pe corabie se pregăteau să înfrunte primejdia. Au strîns pînzele, au întărit catargele, au coborît velele mari şi n-au lăsat decît săgeţile.

Pe negîndite marea a început să fiarbă şi să se frămînte din adînc. Mistralul s-a pornit să urle într-un vîrtej dezlănţuit, valuri furioase loveau în coasta corăbiei şi pale înspăimîntătoare de vînt şuierau peste vîrfurile catargelor. Fulgere sfîşiau bolta cerului, umplînd-o de tunet şi de lumină, Ploaia s-a pornit cu grindină, văzduhul întreg s-a întunecat şi, în noaptea care ne înfăşurase deodată cu umbrele ei, nu mai luminau decît suliţele frînte ale fulgerelor şi învolburarea norilor cuprinşi de flăcări. Trăsnetele se prăbuşeau în valuri, răscolind vîrtejuri fierbinţi, aprinzînd văzduhul şi abătînd asupra noastră, de jur împrejur, săgeţi de foc şi cutremur. Toţi eram în picioare, zăpăciţi şi înspăimîntaţi; vîntul furios întorcea necontenit înapoi valurile care ne purtau. În preajma noastră stăpînea noianul fără margini de la începutul lumii. Văzduhul, focul, apa, pămîntul, toate elementele se amestecau şi se războiau între ele, într-o cumplită învălmăşeală.

Panurge, care trimisese înapoi, la mama lor, toţi peştii pe care îi avea în burtă, stătea pe vine la marginea punţii, pleoştit, prăpădit, pe jumătate mort, chemînd în ajutor toţi sfinţii şi toate sfintele din calendar, făgăduind să se spovedească, de îndată ce se va potoli vremea. Apoi a pornit să strige:

— Hei, bucătar! Prietene, unchiule, tată, adu-mi oleacă de sărătură, rogu-te, că după cum văd, o să avem de băut. „Mîncarea e fudulie, băutura e ce e!" De-ar da Dumnezeu şi sfînta Fecioară curată şi binecuvîntată să mă văd viu şi sănătos pe pămînt, acum o dată şi cît mai repede! Ah! De o mie de ori sînt mai fericiţi cei care, la timpul ăsta, seamănă varză! O, ursitoare ale mele, de ce nu m-aţi făcut grădinar? Cît de puţini sînt cei aleşi, cărora le-a hărăzit Jupiter soarta să semene varză! Aceia stau cu un picior pe pămînt, iar cu celălalt pe-aproape. Întrebe-se cine-o vrea, care-i mulţumirea şi binele cel mai mare pe lume; eu am zis şi am hotărît în clipa de faţă, că cele mai fericite vietăţi ale pămîntului sînt semănătorii de varză! Piron, aflîndu-se în aceeaşi primejdie de moarte ca şi noi, văzînd pe ţărm un purcel care ronţăia orz dintr-o troacă, l-a fericit de două ori: mai întîi că avea înaintea lui grăunţe din belşug, şi în al doilea rînd că nu călătorea pe mare.

Ah! Nu-i pe lume un palat mai domnesc şi mai binecuvîntat de Dumnezeu decît grajdul vacilor! Ajută-mă, Doamne milostive, că mă duce valul! Daţi-mi o gură de oţet, fraţilor, nu mă lăsaţi! Sînt asudat leoarcă. Auleo! S-au rupt pînzele, parîmele sînt ferfeniţă, s-au desfăcut

odgoanele, arborele mic a căzut în mare, carena e dezgolită, amarele sînt vraişte! Auleo! Auleo! Unde-s velele? Ne-am dus pe copcă! Catargul dinainte a intrat la apă! Auleo! A cui e gheata asta? Flăcăule, ţi-ai pierdut felinarul... Fraţilor, daţi-mi o apărătoare de valuri! Hei, ţine cîrma bine! Nu lăsaţi să vă scape palancul! Pîrîie catargul! S-a rupt? Bî, bî, bî! Uită-te la acul busolei, meştere cititor al stelelor, de unde s-a pornit furtuna asta năprasnică? Doamne-Dumnezeule, mă ia cu răcori! Brr, brr, brrr! Sînt un om mort! Mi s-au întors maţele pe dos! M-am scăpat pe mine de frică! Bî, bî, bî! Brrr! Brr! Brr! Mă înec, mă prăpădesc, oameni buni, m-am dus la fund! M-am înecat!

CAPITOLUL XIX

Cum s-au luptat Panurge şi fratele Ioan cu furtuna

Pantagruel, după ce s-a închinat lui Dumnezeu-milostivul şi a rostit o rugăciune pentru toţi, a trecut la catargul cel mare sprijinindu-l cu toată puterea, după sfatul cîrmaciului. Fratele Ioan şi-a dezbrăcat anteriul şi a sărit în ajutorul năierilor împreună cu Epistemon, Ponocrate şi ceilalţi. Panurge a rămas la locul lui pe punte, plîngînd şi văicărindu-se. Fratele Ioan, văzîndu-l atît de prăpădit, i-a spus:

— Uitaţi-vă la el, Doamne, Doamne! În ce hal a ajuns Panurge viţelul, Panurge plîngăreţul, Panurge bocitoarea! Ai face mai bine să dai o mînă de ajutor, decît să răgi ca o vacă, cu fundul pe cămaşă!

— Gî, gî, gî! a răspuns Panurge. Frate Ioane, tată, prietene, mă înec, mă înec, vericule! Părinte al sufletului meu, s-a sfîrşit cu mine! Nici sabia ta nu mă mai poate mîntui. Auleo, am sărit peste vîrful scării, dincolo de do-diez! Gî, gî, gî! Am coborît de-a berbeleacul pînă la *gama*! Mi s-au rupt toate strunele! Ah, unchiule, tată, inima vieţii mele! Mi-a intrat apă în gheată pe la ceafă! Brrr! Brr! Gî! Gî! Hapciu. Hu, hu! Hu! Vai! Vai! Vai! Mă înec! Auleo! M-am dus cu tălpile în sus şi cu capul la fund! Dumnezeule mare, ce bine m-aş simţi în corabia preacuvioşilor părinţi de azi-dimineaţă! Ce cucernici erau! Ce grăsuţi! Ce dolofani! Ce voioşi! Ce lipsiţi de griji! Vai! Vai! Vai! Auleo! Ce val al dracului! *Mea culpa, Deus!*[210] Se duce corabia la fund! Auleo! Frate Ioane, prietene, taică, vreau să mă spovedesc, cad în genunchi. *Confiteor*[211]*,* dă-mi binecuvîntarea din urmă...

— Naiba să te ia, spînzuratule! i-a spus fratele Ioan, vino încoace şi ne dă ajutor! O mie de draci împieliţaţi, vii sau nu vii? Uite-l, că mai stă la tocmeală!

— Nu înjura, frate Ioane, tătucule, iubitule, nu-i acum timpul potrivit, las-o pe mîine. Vai! Vai! A intrat apa în corabie! Mă înec! Auleo! Auleo! Gî, gî, gî! Hu! Hu! Ne scufundăm! Auleo, dau

optsprezece sute de mii de scuzi, bani număraţi, dacă se mai găseşte pe lumea asta un om cumsecade, care să mă scoată la mal, aşa spîrcăcios şi cufurit cum mă aflu. Auleo! *Confiteor*... Auleo! Lasă-mă să-mi fac diata... Ultima mea voinţă este...

— Călca-te-ar vaca neagră, păcătos încornorat ce eşti! a strigat fratele Ioan. Doamne iartă-mă, îţi arde de ultima ta voinţă, cînd sîntem în primejdie şi ne silim toţi din răsputeri să scăpăm cu faţă curată? Vii, diavole, ori nu vii? Hai, voinicule, mititelule, viteazule, fă-te încoa! Gimnast, aici, la pupa! Dumnezeule mare, furtuna asta o să ne lase dezbrăcaţi! Mi s-a stins felinarul. Se duc toate la mama dracului.

— Valeu! Valeu! se văicărea Panurge. Bî, bî, bî! Valeu, pînă aici mi-a fost! Vai, oameni buni, mă înec, am murit! *Consummatum est*! S-a sfîrşit cu mine!

— Na! Na i-a spus fratele Ioan. Urît mai eşti, miorlăitule! Băligosule! Musule, băiete, tu întoarce-te sub punte. Te-ai lovit? Ţin-te bine de cabestan. Ici, colea, mititelule, aşa... Fir-ar al dracului de vînt!

— Ah, frate Ioane, tata sufletului meu, prietene, nu înjura. E păcat. Valeu! Valeu! Brr, brr! Gî, gî! Mă înec! Mor! Iubiţii mei, vă iert pentru toate cîte mi-aţi greşit. Rămîneţi cu bine, *în manus Domini*[212]*!* Brr! Of! Of! Sfinte Mihail, sfinte Nicolae, ajutaţi-mă numai acum o dată! Vă făgăduiesc la amîndoi, şi domnului nostru Isus Cristos de asemenea, dacă mă ajutaţi în primejdie şi mă scoateţi pe uscat, vă făgăduiesc să vă ridic o mare şi frumoasă bisericuţă sau chiar două, între Candes şi Montsoreau...

Şi nimeni n-o să pomenească,
Pe-acolo vacă să mai pască.

Auleo şi vai de mine! Am înghiţit pe puţin optsprezece găleţi de apă, şi încă două. Ptiu, că sărată şi amară mai e!

— Fire-ar să-ţi fie de cap şi de ciolane! Dacă te mai aud o dată miorlăind, încornoratul dracului, te fac peşte! Dumnezeule sfinte, ce bine ţi-ar sta în fundul mării! Hei, vîslaşule dragă, prietene, nu te lăsa! Ţin-te bine! Tună şi fulgeră, de parcă s-au năpustit asupra noastră toate duhurile iadului! Ori poate că au apucat-o pe Proserpina durerile facerii. Joacă toţi dracii, cu zurgălăi la picioare!

CAPITOLUL XX

Cum părăsesc năierii corabia în toiul furtunii

— Vai, a oftat Panurge, păcătuieşti cu vorba, scumpul meu *fost* prieten, frate Ioane! Zic că ai fost, fiindcă în clipa de faţă nimic nu mai sîntem, nici eu, nici tu. Mă doare în inimă că trebuie să ţi-o spun. Ştiu

că înjurînd ţi se uşurează pipota, aşa cum îl ajută, pe tăietorul de lemne, unul care stă pe-aproape şi face „hîc!" de cîte ori îl vede că trage cu toporul; sau cum se simte îndemnat jucătorul de popice, cînd după ce a azvîrlit bila greşit, vede lîngă el pe unul deştept, care se apleacă uşurel spre partea unde ar fi trebuit s-o apuce ghiuleaua ca să lovească popicul. Dar e păcat să înjuri, cuvioase! Nu crezi, că dacă am gusta dintr-o pulpă de căprioară, bine friptă, am înfrunta mai lesne furtuna? Am citit undeva, că slujitorii zeilor cabiri, slăviţi de Orfeu, de Apollonius, de Ferecyde, de Strabon, de Pausanias şi de Herodot, nu ştiau ce-i frica şi nici primejduiţi nu erau.

— Vorbeşti într-aiurea, diavole, a spus fratele Ioan. O mie de milioane de draci împieliţaţi să te găsească, încornoratul naibii! Hai şi ne ajută! Hu! Hu! Tigrule! Vii ori nu vii? Ia-o la stînga! Pocitură de sfînt mucenic, ce maimuţăreală de rugăciune bolboroseşti între dinţi? Numai din pricina nebunului ăsta, ucigă-l toaca! s-a pornit toată furtuna, şi acum nu vrea, păcătosul, să dea o mînă de ajutor la vîsle! Doamne, Doamne! Dacă mi-aş pune mintea cu tine, te-aş face ferfeniţă, diavol vîntos! (Ţin-te bine, micuţule, stai să fac aici un nod grecesc.) De i-ar da lui Dumnezeu în gînd, stareţ al Pesmeţilor te-ar pune, iar pe cel de acum l-ar trimite să păzească vacile la Croullay! (Ponocrat, frăţioare, ai să-ţi rupi degetele... Epistemon, nu sta sub uşă, că te trăsneşte!)

— Strîngeţi pînzele!

— Comanda e bună! Strîngeţi pînzele! Luntrea sus! Sus! Sfinte Dumnezeule, ce-i asta? Toată partea din faţă a corăbiei s-a făcut zdrob! Urlaţi, diavolilor! Tunaţi! Pîrţîiţi-vă şi băligaţi-vă, val-vîrtej! Ca m-aş în el de val, era să mă răstoarne! Toţi dracii s-au adunat în sobor, ca la o alegere de stareţ!

— Stînga!

— Bine! Hei, flăcăule, păzeşte-ţi dovleacul! Stînga! Stînga!

— Bî, bî, bî! s-a bîlbîit Panurge. Bî, bî, hî, hî! Hu, hu, hu, mă înec! Nu mai văd nici cer, nici pămînt! Au! Au! Din cele patru elemente, n-au mai rămas decît două: focul şi apa! Aş binecuvînta numele Domnului, dacă m-aş găsi acum în via de la Seuille sau la plăcintăria lui Inocenţiu din Chinon, lîngă gîrliciul beciului, anevoindu-mă cu mînecile suflecate să scot plăcintele din cuptor. Băiete dragă, n-ai putea să mă arunci dincolo de ţărm, pe pămînt sănătos? Eşti priceput la toate, după cîte am auzit. îţi dăruiesc moşia mea de la Salmigondinois, cu toate acareturile, dacă mă scoţi la mal. Auleu! Auleu!... Mă înec! Dragii şi iubiţii mei prieteni, să nu mai alegem locul, să aruncăm ancora unde o fi! Coboară greutatea, meştere, să măsurăm adîncimea apei. Dă drumul firului cu plumb, prietene, pentru numele lui Dumnezeu cel sfînt, mai repede... O să bem apă de-a-n-picioarele! Nu mai avem mult...

— Hei, uretac! La catargul mare! a strigat cîrmaciul. Uretac! Ţineţi cîrma! Puneţi corabia în pană! Prova în vînt! Jos pînzele! Hei! Uretac! Dezlegaţi parîmele! Corabia în pană! Jos gabia! Ţineţi bine cîrma!

— Nu mai e nici o nădejde? a întrebat Pantagruel. Bunul Dumnezeu să ne aibă în paza lui!

— Ei, puneţi corabia în pană! a strigat Jamet Brayer, cîrmaciul corăbiei. Jos pînzele! Prova în vînt! Aveţi grija sufletelor voastre şi rugaţi-vă lui Dumnezeu să se întîmple o minune!

— Să ne rugăm, a bîlbîit Panurge. Vai şi iar vai! Auleo! Bî, bî, bî! Valeu! Să ne pocăim, fraţilor, să dăm de pomană, hai, hai, scoateţi fiecare ce aveţi în pungă...

— Ei, mişcă, lua-te-ar o mie de draci! a spus fratele Ioan. La tribord! Dezlegaţi parîmele, pentru numele lui Dumnezeu! Strîngeţi pînzele! Puneţi corabia în pană! O să avem ce bea! Apa sărată face bine la burtă. Ascultă, bucătarule, ia spune ce-ai gătit pentru azi? Ne-am dus dracului! Copilaşule, adu-mi tu cartea mea de rugăciuni... Aşa, deschide-o aici. A plouat-o şi a bătut-o grindina. Ţine-o mai sus. Cînd o fi căzînd ziua celor patruzeci de sfinţi? Azi e sărbătoarea a patruzeci de milioane de draci!

— Frate Ioane, iar înjuri! Îţi vinzi sufletul iadului pe nimic. Ce prieten bun mi se duce! Valeu, valeu, se îngroaşă gluma! Am căzut din Scila în Caribda! Vai! Vai! Frate Ioane, părintele meu, prietene, meştere filozof, neostenitule călător, Achate al sufletului meu, viaţa mea! Mă înec, mor! Aşteaptă puţin, să-mi fac diata, două vorbe şi un cuvînt: *Confiteor*... Stai colea pe scăunel, lîngă mine!

CAPITOLUL XXI

Cum s-a înteţit furtuna şi despre diatele făcute pe mare

— Să te apuci să-ţi faci diata, cînd ar trebui să dai ajutor din toate puterile pentru a scăpa corabia de înec, a spus Epistemon, mi se pare tot atît de nepotrivit, ca şi purtarea căpitanilor şi băieţandrilor lui Cezar, care, pătrunzînd cu legiunile în Galia, îşi pierdeau vremea scriindu-şi diata şi punîndu-i coadă, jelindu-şi avutul, tînjind de dorul femeilor şi al prietenilor din Roma, în loc să ridice armele şi să pornească asupra lui Ariovist, vrăjmaşul lor. E o neghiobie tot atît de mare ca aceea a cărăuşului, care, văzîndu-şi căruţa cu roţile în sus, ar cădea în genunchi şi ar cere ajutorul lui Hercule, în loc să pună umărul la roţi şi să îndemne boii. La ce slujeşte să-ţi faci acum diata? Fiindcă, din două, una: sau scăpăm cu viaţă, sau vom pieri înecaţi. Dacă vom scăpa, te-ai frămîntat degeaba, căci ce rost mai are diata,

dacă n-ai murit? Iar dacă ne vom îneca, va pieri în valuri o dată cu noi şi diata ce-ai scris. Cine s-o ducă moştenitorilor?

— Un val prielnic, a răspuns Panurge, care o va azvîrli la ţărm ca pe Ulise; iar fiica unui rege, ducîndu-se cu paşi uşori să se scalde, va găsi-o şi îmi va împlini dorinţa din urmă, înălţînd la marginea mării un semn în amintirea mea; ca Didona, soţului ei Siceu; ca Andromaca, lui Hector, în cetatea Butrat; ca atenienii, lui Euripide şi lui Aristotel, la Hermias şi Eubul; ca romanii, lui Drusus în Germania şi împăratului Alexandru Sever în Galia; ca lui Argentin, la Callaicra; ca lui Xenocrit, la Lisidicia; ca Timor, fiului său, Teleutagor; ca Eupolice şi Aristodicia fiului lor Teotim; ca Onest lui Timocle şi Calimah, la Sopolis, fiului său Dioclide; ca Statius, tatălui său; ca Germain de Brie lui Herve, faimosului corăbier al Bretaniei.

— Aiurezi! s-a răstit fratele Ioan. Lua-te-ar cinci sute de milioane de draci, vino şi ne-ajută! Dare-ar Dumnezeu să ţi se umple bărbia de coşuri coapte, să te pricopseşti cu cinci coţi de şancru şi să-ţi faci nădragi noi cu bube la şezut! Corabia a rămas în voia valurilor! Cum s-o cîrmim din loc? Toţi diavolii mării s-au năpustit peste noi! Nu mai scăpăm, ne-a luat dracul!

Atunci a răsunat în vîrtejul furtunii glasul lui Pantagruel, rugîndu-se:

— Dumnezeule, Doamne, vino şi ne mîntuieşte, că pierim! Ascultă rugăciunea noastră, milostive, şi facă-se voia ta!

— Dumnezeu şi maica Domnului să fie cu noi! a spus Panurge. Vai, mă înec! Bî, bî, bî! Gî, gî, gî! *In manus.* Sfinte tare şi fără de moarte, trimite-mi pe valuri un delfin, să mă ducă la ţărm ca pe micul şi drăgălaşul Arion. Îţi voi cînta din harfă, de n-o avea strunele rupte.

— Să mă ia o mie de draci! a strigat fratele Ioan. (Doamne miluieşte... a murmurat Panurge printre dinţi.) Cînd vom ajunge la ţărm, o să te duc în faţa oglinzii să-ţi arăt ce desagi de viţel nerod îţi atîrnă la fund, încornorat cu coarne ce eşti! Vino, blegule, de ne ajută! Nu plînge ca o vacă, lua-te-ar o mie de draci! Vii ori nu vii, viţel de apă sărată? Ptiu, urît mai eşti, miorlăitule!

— Alt cîntec nu mai ştii?

— Ia-o din loc, sugaciule, dacă nu vrei să te jupoi în răspăr! *Beatus vir qui non abiit*[213]. Să-i spun povestea sfîntului domn Nicolae.

Horrida tempestas montem turbavit acutum[214]. Tempesta îl chema pe unul din dascălii de la Montaigu, care bătea pe şcolari cu biciul. Dacă sînt vrednici de ocară dascălii care bat copii nevinovaţi, şi dacă Ixion stă în Hades la roată biciuind cîinele scurt de coadă care-o trage, cu atît mai vîrtos...

CAPITOLUL XXII

Sfîrşitul furtunii

— Pămînt! Pămînt! a strigat Pantagruel. Se zăreşte pămîntul! Băieţi, inima sus! Nu vă lăsaţi! Sîntem aproape de ţărm. Cerul a început să se limpezească la miazănoapte. Priviţi spre răsărit.

— Nu vă lăsaţi, băieţi, a strigat cîrmaciul. Furtuna se potoleşte. La catargul dinainte! Sus pînzele! Sus! Gabia sub vînt! Sus! Parîmele la cabestan! Vira! Vira! La şarturile catargului din mijloc! Ţine bine cîrma! Luaţi seama la buline! Vira! Vira! Murele la babord! Pînzele în bătaia vîntului! Strînge bulinele la tribord, fecior de lele!

— Bucură-te, băiete, a spus fratele Ioan, o să ai veşti de la maică-ta!

— Ţineţi bine cîrma!

— Cîrma e ţinută! au răspuns corăbierii.

— Prova pe intrare! Ţineţi-vă beretele, să nu vi le ia vîntul. Sus pînzele! Sus!

— Foarte bine! a spus fratele Ioan. Sus! Sus! Băieţi, daţi-i zor! Aşa... Sus! Sus! La babord!

— Furtuna s-a potolit şi se apropie de sfîrşit. Lăudat să fie Domnul! Diavolii au început să spele putina.

— Se vede ţărmul!

— Ţi-a ieşit un porumbel alb din gură! Ţărmul! Ponocrat, voinicule, Dumnezeu să te ţie în putere şi să-ţi dea numai feciori. Eusten, flăcăule, treci la catargul din faţă.

— Sus pînzele, sus!

— Foarte bine! Sus pînzele! Doamne-ajută! Nici prin minte nu-mi trece, să-mi mai fie teamă.

Azi e zi cu soare,
Azi e sărbătoare!

— Iată un cîntec care îmi place, a spus Epistemon. Ziua de azi e o zi sfîntă.

— Sus pînzele, sus! Bine!

— Să aveţi încredere, a spus Epistemon. Zăresc la dreapta mea pe Castor, fiul cel bun al Ledei.

— Bî, bî, bî! a spus Panurge, mi-e teamă să nu fie tîrfa de Elena.

— E Mixarchahevas, dacă îţi sună mai bine în ureche vorbirea argivilor. Fiţi veseli! Zăresc pămîntul, zăresc ţărmul, zăresc oameni pe mal. Văd lumină în vîrful unui obelisc.

— Înainte! a strigat cîrmaciul. Dublaţi capul şi ocoliţi stîncile.

— Am dublat! au răspuns marinarii.

— Corabia înaintează! a spus căpitanul. Corăbiile din urmă de asemeni. Se face vreme bună.

— Sfinte Ioane! a spus Panurge. Frumoase vorbe ştii să rosteşti!

— Gîl, gîl, gîl! a spus fratele Ioan. Să mă înghită toţi dracii, de ţi-oi da să înghiţi o picătură! Ai auzit, baliga naibii? Ţine, prietene, bea din

oală, e vin de cel mai bun. Gimnast, adu pahare şi cîteva bucăţi mai dolofane de plăcintă; cu carne sau cu brînză, e tot aia. Bagă de seamă, să nu torni pe de lături!

— Sus inima, copii! a spus Pantagruel. Să fim veseli! Priviţi! Se apropie de noi două luntre, trei corăbii mai mici, cinci bărci englezeşti, opt caravele, patru gondole şi cinci fregate; oamenii de pe ţărmul ostrovului apropiat ni le trimit în ajutor. Dar cine-i neisprăvitul care strigă şi se văicăreşte ca o bocitoare? N-am ţinut catargul cel mare cu mîinile mele, mai strîns decît două sute de odgoane?

— Pe diavolul ăsta de Panurge l-au apucat frigurile de baltă, a răspuns fratele Ioan. Aşa tremură, de cîte ori se îmbată.

— E adevărat că a fost stăpînit de teamă în timpul cumplitei furtuni care ne-a primejduit viaţa, şi nu s-a gîndit să ne sară în ajutor; eu, totuşi, n-am încetat a-l preţui ca şi mai înainte. Numai acela e vrednic de a fi socotit mişel, care se teme de nimic; aşa era Agamemnon (pe care Ahile îl mustra spunîndu-i că are ochi de cîine şi inimă de cerb). Să-ţi fie frică în faţa primejdiei, nu-i un semn al lipsei de bărbăţie. Pot să spun că dintre toate lucrurile de care ne temem în viaţă, începînd cu mînia lui Dumnezeu, nu moartea e cel mai înfricoşător. Nu vreau să spun, ca Socrate şi ca filozofii academici, că moartea nu-i prin ea însăşi nici rea, nici de temut; dar a pieri înecat e un sfîrşit chinuitor, groaznic şi nefiresc, aşa cum îl socoteşte şi Homer. Tot astfel Enea, surprins de furtună în drum spre Sicilia, spunea că mai bine ar fi fost răpus de braţul puternicului Diomed, socotindu-i de trei ori mai fericiţi pe cei căzuţi în războiul Troiei. Dintre noi n-a pierit nici unul. Bunul Dumnezeu, pavăza zilelor noastre, să fie lăudat în veci! Dar gospodăria noastră e cam răvăşită. Trebuie să facem puţină rînduială. Fiţi cu grijă, să nu loviţi fundul corăbiei de stînci...

CAPITOLUL XXIII

Cum s-a făcut Panurge băiat de treabă, după ce-a trecut furtuna

— Ha! Ha! a spus Panurge. Merge bine! Furtuna a trecut. Fraţilor, să-mi daţi voie să cobor cel dintîi. Am puţină treabă... Staţi, să vă ajut! Adu încoace parîma s-o înnod! Aţi văzut că nu mi-e frică? Eu am inimă tare! Dă-mi voie, prietene... Ştii, nu mi-e teamă nici cît e negru sub unghie! E-adevărat că un val vrăjmaş m-a plimbat oleacă de la prova la pupa şi mi-a cam zdruncinat vinele...

— Strîngeţi pînzele!

— Foarte bine! De ce stai degeaba, frate Ioane? Acum e vreme de băut? Dacă dălhăucii sfîntului Martin stîrnesc din nou vînturile? Iar o

să mă chemaţi să vă ajut! Să fiu al naibii dacă nu-mi pare rău că n-am urmat sfatul cel înţelept al filozofilor care spun că a te plimba pe mare fără să te depărtezi de ţărm e tot atît de plăcut şi de puţin primejdios, cum ai merge pe drum, ţinînd calul de căpăstru. Ha, ha, ha! Merge bine! Mai aveţi nevoie de mine? Dă-mi voie, băiete, să-ţi ajut. Să nu-ţi fie teamă, am mîini dibace, fire-aş al dracului!

Epistemon, ţinînd cu nădejde parîma, se rănise în palmă şi sîngera. Auzind cuvintele lui Pantagruel, a spus:

— Să nu-ţi închipui, stăpîne, că mie mi-a fost mai puţin frică decît lui Panurge. Ei şi? Teama nu m-a împiedicat să viu în ajutorul corăbierilor. Eu cred cu adevărat că moartea e un sfîrşit pe care nu-l putem înlătura, şi numai sfînta voie a lui Dumnezeu hotărăşte în ce fel şi cînd vom pieri. Iată de ce nu trebuie să încetăm nici o clipă a îndrepta spre el rugăciunile noastre, cerîndu-i îndurare şi preamărindu-l. Dar nu-i de ajuns atît: „Ajută-te şi Dumnezeu te va ajuta", a spus Mîntuitorul.

Aduceţi-vă aminte de vorbele pe care le-a rostit consulul Flaminius, cînd s-a văzut împresurat de vicleanul Anibal, lîngă lacul Peruziei, care se chema pe atunci Trazimen: „Copii, a spus el ostaşilor săi, să nu nădăjduiţi a ieşi din această încercare chemînd pe zei în ajutor şi rugîndu-vă. Nu-i decît o singură scăpare: să ne croim drum cu sabia în mînă prin rîndurile vrăjmaşilor!"

Salustiu tot astfel spune, că nu dobîndim ajutorul zeilor rugîndu-i cu umilinţă şi bocindu-ne ca muierile, ci veghind, muncind, străduindu-ne să ducem lucrările noastre la bun sfîrşit. Dacă în faţa constrîngerilor şi a primejdiei, omul se dovedeşte leneş, vlăguit de puteri şi lăsător, cu cît mai amarnic se va jeli, cu atît zeii vor fi, în mînia lor, mai neînduplecaţi.

— Să mă ia dracul, s-a jurat fratele Ioan (viu şi eu, a spus Panurge) dacă via noastră din Seuille n-ar fi fost jumulită şi culeasă de tîlhari, dacă aş fi stat să cînt ca ceilalţi diavoli de călugări: *Contra hostium insidias*[215] (cum scrie în cartea de rugăciuni), în loc să-i iau la goană pe prădalnicii din Lerne, punîndu-le prăjina crucii pe spinare.

— Corabia înaintează! a strigat Panurge. Toate sînt bune. Numai fratele Ioan stă degeaba. Trîndăveşte ca un porc şi se uită la mine cum asud dînd ajutor acestui om de ispravă, cîrmaciul cel dintîi al corăbiei. Ei, prietene! Două vorbe, dacă nu te superi. Ce grosime au pereţii corăbiei?

— Două degete, a răspuns cîrmaciul. N-ai nici o teamă.

— Sfinte Dumnezeule! Mereu la două degete de moarte! Să fie una din cele nouă plăceri ale omului însurat? Ah, prietene, bine faci că masori primejdia cu cotul. Cît despre mine, nici că îmi pasă! Pe mine mă cheamă Vilhelm-Viteazul, ca să ştiţi. Am mai multă vitejie decît îmi trebuie. Nu vitejie de iepure, vitejie de lup: rup fără milă! Nu mi-e

frică decît de primejdie.

CAPITOLUL XXIV

Cum fratele Ioan îl sileşte pe Panurge să-şi mărturisească frica fără rost din timpul furtunii

— Bună ziua, domnilor, a spus Panurge. Bună ziua la toţi! Cum vă simţiţi? Mulţumesc lui Dumnezeu, eu sînt bine. Dar dumneavoastră? Să coborîm. Vîslaşi, lăsaţi jos scara. Apropiaţi-vă de caravela din dreapta. Mai aveţi nevoie de ajutor? Mi-e o foame de lup! Am muncit cît patru boi! Ţinutul e frumos şi oamenii par să fie de treabă. Mai aveţi nevoie de mine, copii? Lăudat să fie numele Domnului, nu cruţaţi sudoarea frunţii mele! Adam, adică *Omul,* s-a născut pentru a munci, după cum pasărea a fost făcută să zboare. Aşa a hotărît Domnul-Dumnezeul nostru, să ne cîştigăm pîinea cea de toate zilele cu truda braţelor, nu ca acest călugăr trîndav, numit fratele Ioan, pe care îl vedeţi cum bea şi tremură de frică. Vremea s-a îndreptat. Abia acum îmi dau seama cît de bine şi de întemeiat a gîndit marele filozof Anacharsis atunci cînd, fiind întrebat pe ce fel de corabie se simte mai puţin primejduit, a răspuns: „Pe corabia care a tras la mal!".

— Nu numai atît, a întregit Pantagruel. Îndemnat să spună dacă numărul celor morţi întrece pe-al celor vii, el a întrebat: „Pe cei ce călătoresc în largul mării, cum se cuvine a-i socoti?" dînd astfel a înţelege că aceştia, aflîndu-se în veşnică primejdie de a pieri, trăiesc alături de moarte şi mor în fiece clipă. Portius Cato zicea că trei lucruri nu şi-a iertat în viaţă: de cîte ori a încredinţat o taină unei femei, de cîte ori a petrecut o zi în trîndăvie şi de cîte ori a pornit pe mare, la un drum pe care ar fi putut să-l facă tot atît de bine pe uscat.

— Jur pe sfînta haină ce-o port, a spus fratele Ioan lui Panurge, că ţi-a fost frică degeaba, cocoşelule, fiindcă ursita ta nu e să pieri înecat, ci atîrnat în văzduh sau prăjit pe foc, vesel ca un tată. Doreşti, măria-ta, o haină bună care să te apere de ploaie? Leapădă blana de lup şi de bursuc. Jupoaie-l pe Panurge şi fă-ţi ipingea din pielea lui. Numai să nu te apropii de foc şi să nu treci, Doamne fereşte, pe lîngă foalele fierăriei, că se preface ipingeaua în cenuşă şi te pomeneşti dezbrăcat! În ninsoare şi sub grindină, poţi să stai fără grijă. Aruncă-te în gîrlă şi n-ai să te uzi. Fă-ţi din Panurge cizme şi n-o să-ţi intre în ele nici o picătură de apă. Croieşte din pielea lui colaci, şi învaţă-ţi copiii să înoate: nu-i nici o primejdie!

— Aşadar, a spus Pantagruel, pielea lui are aceleaşi minunate însuşiri ca şi iarba numită Cosiţa-lui-Venus, care nu se udă şi nu se umezeşte niciodată. Oricît de adînc ai cufunda-o în apă, rămîne

uscată; de aceea îi zice, pe greceşte, *adiantos*.

— Panurge, scumpul meu prieten, să nu-ţi fie teamă de apă niciodată. Viaţa ta în flăcări se va sfîrşi.

— Adevărat? a spus Panurge. Dar bucătarii iadului nu bagă bine de seamă şi greşesc uneori, punînd la fiert ce-ar trebui să meargă la cuptor; cum se întîmplă adesea pe pămînt cu unii, care împănează potîrnichile, porumbeii şi pulpele de căprioară, ca să le pună chipurile în frigare, şi cînd colo le fierb în oală! Potîrnichile cu varză, porumbeii cu praz şi pulpa de căprioară cu sfeclă. Ascultaţi, prieteni buni! În faţa dumneavoastră, mă leg ca biserica pe care am făgăduit s-o închin sfîntului domn Nicolae, s-o zidesc în fundul apei, unde *încă nu s-a mai văzut Bou sau vacă la păscut*!

— Darnic mai eşti! a spus Eusten. Nu-i pe lume altul să-ţi semene. Vorba italienească:

Passato el pericolo, gabbato el santo! [216]

CAPITOLUL XXV

Cum a ajuns Pantagruel după furtună în ostrovul Macreonilor

Tocmai atunci am ajuns la ţărmul ostrovului care se cheamă al Macreonilor. Oamenii din partea locului ne-au întîmpinat cu cinste şi cu prietenie. Un bătrîn macrob (cum se numea primarul lor) l-a poftit pe Pantagruel în casa de obşte a cetăţii, spre a se întrema şi a se odihni după osteneala drumului. Dar Pantagruel i-a mulţumit şi a rămas la ţărm, pînă cînd au coborît pe uscat toţi oamenii lui. După ce s-a încredinţat că nu lipseşte nici unul, le-a poruncit să-şi schimbe veşmintele şi să scoată din cămară toate merindele, ca vîslaşii să se ospăteze după pofta inimii. Ceea ce s-a îndeplinit fără zăbavă. Şi Dumnezeu ştie, cît au mîncat şi au băut! Oamenii locului aduceau din belşug de-ale gurii, şi nici ai lui Pantagruel nu se lăsau mai prejos. Am avut mare noroc, că merindele nu suferiseră de pe urma furtunii.

Sfîrşindu-se ospăţul, Pantagruel a rugat pe fiecare să dea o mînă de ajutor pînă se vor drege stricăciunile corăbiei. Treaba a fost destul de uşoară, fiindcă toţi trăitorii acelui ostrov erau meşteşugari, mai ales dulgheri buni, cum nu se găsesc decît în arsenalul Veneţiei. Ostrovul era foarte întins, dar nu cuprindea decît trei cetăţi la ţărmul mării şi alte zece parohii; cea mai mare parte a ostrovului era acoperită de o pădure deasă şi neumblată, cum sînt la noi codrii Ardenilor.

La rugămintea noastră, bătrînul macrob ne-a arătat clădirile mai de seamă, vrednice de văzut, ale ostrovului. Pătrunzînd dincolo de

pădurea umbroasă şi sălbatecă, am întîlnit mai multe altare vechi dărîmate, obeliscuri, piramide, morminte strămoşeşti, cu felurite pisanii şi epitafuri. Unele scrise cu hieroglife, altele cu semne arabe, cu slove slavoneşti şi altele.

Epistemon le-a buchisit pe toate cu multă luare-aminte, iar Panurge i-a spus fratelui Ioan:

— Ostrovul acesta se numeşte al macreonilor. *Macreon,* în greceşte, înseamnă bătrîn, om încărcat de ani.

— Numele nu-mi place, dar nu am ce-i face, a spus fratele Ioan. N-am fost de faţă la botez!

Bătrînul macrob l-a întrebat pe Pantagruel în graiul ionic, prin ce minune a putut să ajungă la ţărmul lor, cînd se dezlănţuise în văzduh o furtună atît de aprigă, iar pe mare vîrtejuri de apă atît de cumplite. Pantagruel a răspuns, că Domnul se îndurase de vrednicia şi de sufletul curat al oamenilor lui, care nu călătoreau pentru cîştig sau schimb de mărfuri, ci porniseră pe mare cu gîndul cinstit de a cerceta oracolul înţeleptei Bacbuc şi de a afla cuvîntul sfintei Butelci într-o grea cumpănă şi îndoială a unuia din ei. Totuşi călătoria lor n-a fost lipsită de mari încercări şi de înfricoşata primejdie a înecului. L-a întrebat, aşadar, care putea să fie pricina acelei grozave furtuni şi dacă mările vecine ale ostrovului erau bîntuite adesea de asemenea vîltori, cum sînt în Ocean apele repezi de la Saint-Mathieu sau Maumusson, iar în Marea-de-Mijloc vîrtejurile de la Satalia, Montargentan şi Plombin, Capul Melio în Laconia, strîmtoarea Gibraltarului, farul din Messina şi altele.

CAPITOLUL XXVI

Cum povesteşte bunul macrob lui Pantagruel despre viaţa vitejilor şi moartea lor

Macrobul îndatoritor a răspuns:

— Prieteni călători, acesta e unul din ostroavele Sporade; nu cele pe care le ştiţi din marea noastră Carpatică, ci ostroavele Sporade ale Oceanului. În vremile de demult, a fost aici o ţară rodnică şi ades cercetată, cu mult popor şi întinse legături de negoţ, supusă cîrmuirii Bretaniei. Astăzi, după trecerea anilor şi decăderea lumii, e aşa cum o vedeţi, săracă şi pustie. În aceste păduri adînci, care se întind în faţa dumneavoastră pînă la o depărtare de şaptezeci şi opt de mii de parasangi[217], trăiesc o mulţime de demoni şi de mari războinici, acum foarte bătrîni. Fiindcă steaua cu coadă, care s-a ivit acum trei zile, nu se mai zăreşte pe cer, bănuim că unul dintre ei ar fi răposat. La moartea lui s-a dezlănţuit furtuna cu care aţi avut de luptat. Cît

timp sînt în viaţă, ostrovul nostru şi ostroavele vecine au linişte, iar marea e cuminte. Dar cînd piere unul din ei, se aud pornind din adîncul pădurii bocete grozave şi strigăte de jale, iar asupra noastră se abat dintr-o dată nenorociri mari: ciuma şi alte urgii. Văzduhul se umple de noapte şi peste ape se dezlănţuiesc furtuni cumplite.

— E un miez de adevăr în cele ce spui, a răspuns Pantagruel. O torţă, cîtă vreme arde, răspîndeşte în jurul ei lumină şi străluceşte în văzul tuturor, bucurîndu-i pe toţi şi nevătămînd pe nimeni; dar cînd se stinge, otrăveşte aerul cu fumul şi mirosul ei greu, înăbuşind pe toţi cei de faţă şi primejduindu-le sănătatea. Aşa se întîmplă cu aceste suflete mari şi viteze. Cîtă vreme sînt una cu trupurile lor, casa în care locuiesc e liniştită, plăcută şi priincioasă; dar în clipa desprinderii sufletului de trup, se dezlănţuie în văzduh o straşnica tulburare, abătînd asupra lumii întunecime, fulgere şi grindină; pămîntul se cutremură şi se prăpădeşte, marea se înfurie şi fierbe; popoarele îşi strigă jalea lor, credinţele cad, domniile se schimbă, ţările se prăbuşesc.

— Am avut şi noi o dovadă despre aceasta la moartea viteazului şi dreptului cavaler Guillaume de Bellay; în timpul vieţii lui, Franţa a fost o ţară fericită, temută şi pizmuită de toţi; dar după ce a închis ochii, numai răstrişte şi hulă s-a abătut asupra ei, spuse Epistemon.

— Tot astfel s-a întîmplat, a spus Pantagruel, cînd a pierit Anchise la Trapeni în Sicilia; o furtună cumplită s-a abătut asupra lui Enea. Irod, regele crud şi nemilos al iudeilor, văzîndu-se în pragul unui sfîrşit scîrnav (căci a murit de *ftiriasis,* ros de viermi şi mîncat de păduchi, ca mai demult Sylla, apoi Pherekide din Siria, care a fost dascălul lui Pitagora, poetul grec Alcman şi alţii) - şi prea-bine ştiind că poporul la moartea lui va aprinde focuri de bucurie în toată ţara, a chemat la el din toate cetăţile, oraşele şi castelele Iudeii pe căpitanii şi pe dregătorii săi, minţindu-i că ar avea să le împărtăşească lucruri însemnate pentru nevoile cîrmuirii. Cînd i-a văzut strînşi la un loc, a dat poruncă să fie toţi închişi în circul cel mare, spunînd surorii sale Salomeea şi bărbatului acesteia, Alexandru: „Ştiu foarte bine, că iudeii se vor bucura la moartea mea; dar dacă veţi face aşa cum vă spun, voi fi înmormîntat cu toată cinstea şi poporul mă va plînge cu jale şi mîhnire. În clipa morţii mele porunciţi arcaşilor, aşa cum i-am înştiinţat, să ucidă pe toţi căpitanii şi dregătorii închişi. Aflînd despre moartea lor, iudeii, fără să vrea, se vor întrista şi vor plînge; iar străinii îşi vor închipui că jelesc pierderea marelui şi viteazului lor rege."

Un alt tiran ieşit din minţi spusese odinioară: „Focul şi pămîntul să se amestece, cînd voi muri!" adică să piară lumea întreagă. Neron, după cum arată Suetoniu, a spus la fel: *„Eu* să trăiesc!" Dion Nicanus şi Seneca au pus această vorbă urîtă în gura împăratului Tiberiu.

CAPITOLUL XXVII

Cum vorbeşte Pantagruel despre sfîrşitul sufletelor vitejeşti şi cumplitele minuni ce s-au întîmplat înaintea morţii răposatului senior din Langey

— Avînd de înfruntat eu însumi cumplita vrăjmăşie a valurilor, a spus Pantagruel, nu mă încumet să privesc cu dispreţ spusele acestui vrednic macrob. Sînt chiar înclinat a crede tot ceea ce ne-a povestit despre steaua cu coadă, care s-ar fi ivit pe cer în ajunul morţii acelui bătrîn războinic; sînt focuri ale cerului, care vestesc cu mai multe zile înainte pierderea sufletelor mari şi vitejeşti. Aşa face doftorul cel bun, care, cunoscînd după anumite semne vădite apropiatul sfîrşit al bolnavului, dă de ştire femeilor şi copiilor, rudelor şi prietenilor să fie pregătiţi, iar pe cel care mai trăieşte încă îl sfătuieşte să-şi încheie socotelile cu viaţa, să-şi binecuvînteze copiii, să spună un ultim cuvînt femeii, să lase cele cuvenite pentru creşterea orfanilor, punîndu-şi casa şi cugetul în bună rînduială. Tot astfel cerul îmbietor aprinde focuri de bucurie, meteoruri şi comete în cinstea sufletelor fericite pe care se pregăteşte să le primească la sînul lui, dînd de ştire oamenilor că în puţine zile se vor desprinde de trupul lor, părăsind pămîntul.

Înţelepţii areopagului din Atena, stînd să chibzuiască ce pedepse se cuvin răufăcătorilor, obişnuiau să folosească anumite semne pentru a arăta hotărîrile ce-au luat: [...] însemna osîndă la moarte, *T* însemna iertare, iar *A* însemna că pricina nu e destul de bine lămurită şi, fiind nevoie de noi dovezi, se amînă. Aceste semne erau aduse la cunoştinţa tuturor, curmînd cu un ceas mai devreme grija şi îndoiala rudelor, prietenilor şi a tuturor cetăţenilor doritori să afle ce soartă îi aşteaptă pe cei întemniţaţi. După cum luminile ce se ivesc pe bolta cerului vor să spună oamenilor: „Fiinţe muritoare! Dacă vreţi să ştiţi, să aflaţi şi să cunoaşteţi ceea ce ar putea să vă mai spună, spre folosul vostru şi spre binele obştesc, sufletele fericite care se pregătesc să părăsească lumea, grăbiti-vă a le întreba, căci sfîrşitul trecerii lor prin viaţă se apropie; iar după ce jalnica poveste se va fi încheiat, zadarnice vor mai fi părerile voastre de rău".

Mai mult decît atît. Pentru a dovedi celor ce trăiesc pe pămînt, că sînt nevrednici să stea alături şi să se bucure de tovărăşia acelor suflete mari, cerul trimite asupra lor semne supraomeneşti: groază, minuni şi prăpăd, aşa cum s-a întîmplat la moartea învăţatului şi viteazului cavaler de Langey, despre care ai pomenit.

— Mă cuprind fiori de spaimă, a spus Epistemon, iar inima mea tremură şi acum în găoacea ei, cînd îmi aduc aminte de înfricoşatele semne şi minuni pe care le-am văzut cu ochii noştri, cinci sau şase zile

înainte de a-şi da obştescul sfîrşit. Prietenii şi slujitorii lui: seniorii d'Assier, Chemant, Mailly chiorul, Saint-Ayl, Villeneuve, Guyart, meşterul Gabriel, doftorul Savillan, Rabelais, Cohuau, Massuau, Maiorici, Bulou, Cercu zis Burgmaistrul, Francois Proust, Ferron, Charles Girard, Francois Bourre, şi atîţia alţii stăteau înmărmuriţi şi se priveau în tăcere fără să rostească un cuvînt, stăpîniţi de aceleaşi griji şi presimţind că în curînd cerul va chema la el, ca pe un bun al lui, pe cavalerul fără păcat, care fusese al Franţei cel mai strălucit ocrotitor.

— Chelului, tichie de mărgăritar îi trebuie! a spus fratele Ioan. Aş vrea şi eu să ajung om învăţat la bătrîneţe, că minte, slavă Domnului, am destulă.

Deci vă-ntreb cu întrebare,
Cum întreabă fiecare:
Căpitanii pe ostaşi,
Mamele pe copilaşi:

E oare cu putinţă ca vitejii-vitejilor şi cei născuţi din zei să coboare ca şi noi în mormînt? Nu sînt ei, sfîntă Fecioară, nemuritori ca heruvimii? Dumnezeu să mă ierte, dar parcă reverendisimul macrob ne spunea că şi ei, pînă la urmă, mor.

— Nu toţi, a răspuns Pantagruel. Filozofii stoici ne arată că orice fiinţă e pieritoare, afară de una singură, fără moarte, netulburată în veşnicia ei nevăzută. Pindar arată lămurit, că ursitoarele şi parcele, atît de părtinitoare, au tors din caierul lor şi au dăruit zeiţelor hamadriade un fir de viaţă mai lung decît al copacilor pe care îi au în pază şi grija lor. (Sînt stejarii, din care ele însele s-au născut, cum cred Calimah şi Pausanias, iar după ei Martin Capella.) Cît despre semizei, satiri, silvani, egipani, spiriduşi, zîne, demoni şi eroi, viaţa multora dintre ei, după socoteala lui Hesiod, numără pînă la nouă mii şapte sute douăzeci de ani, adică unu luat de patru ori, înmulţit cu patru şi din nou cu cinci pe fiecare latură a triunghiurilor întregi. (Vezi *Cartea Oracolelor* a lui Plutarh.)

— În cartea mea de rugăciuni, a spus fratele Ioan, nu se pomeneşte nimic despre toate acestea. Eu unul cred, ca să-ţi fac dumitale plăcere.

— Eu aşa spun, a întărit Pantagruel, că foarfeca lui Atropos cruţă firul vieţii sufletelor atotştiutoare, care sînt fără moarte: ale îngerilor, ale demonilor ca şi ale oamenilor. Iată, vă voi povesti o întîmplare cu totul ciudată, dar scrisă si întărită de mai mulţi cronicari învăţaţi.

CAPITOLUL XXVIII

Cum povesteşte Pantagruel trista moarte întîmplată

— Epithersiu, tatăl retorului Emilian, călătorea din Grecia în Italia pe o corabie încărcată cu mărfuri şi lume de tot felul. Vîntul, încetînd spre seară, în preajma ostroavelor Echinade, între Moreea şi Tunis, corabia s-a oprit la Paxes. Unii călători se culcaseră; alţii beau şi mîncau; cînd deodată s-a auzit, venind de pe acel ostrov un glas care a strigat: *„Thamun!"* Toţi au tresărit înspăimîntaţi. Thamun îl chema pe cîrmaciul corăbiei, un egiptean; dar prea puţini dintre călători îi cunoşteau numele. Acelaşi glas înfricoşat a strigat a doua oară: *„Thamun!"* Nimeni n-a răspuns. Toţi tremurau de groază şi tăceau. Glasul a strigat a treia oară şi mai puternic: *„Thamun!"* Atunci, Thamun însuşi a răspuns: „Aici sînt. Cine eşti şi ce vrei de la mine?" - „Cînd vei ajunge la Palodes să dai tuturor de veste, că marele zeu Pan a murit!" i-a poruncit glasul necunoscut. Epithersiu povesteşte că la auzul acestor cuvinte toţi oamenii de pe corabie s-au înfricoşat şi, cuprinşi de o adîncă tulburare, s-au sfătuit ce ar fi mai bine să facă: să ducă vestea, aşa cum le poruncise glasul cel tainic, sau să tacă? Văzînd vîntul prielnic, Thamun a hotărît să treacă pe lîngă Palodes ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Marea era liniştită şi nu se arăta nici o primejdie. Iată, însă, că în apropierea acelui ostrov vîntul a căzut şi corabia s-a oprit în loc. Întorcîndu-se cu faţa spre ţărm, Thamun a dat atunci de ştire că marele zeu Pan a murit! Nici n-a apucat să sfîrşească vorba şi s-au ridicat de pe pămînt puternice strigăte de jale şi gemete prelungi, dar nu ale unuia singur, ci ale mai multor glasuri.

Cei care au fost atunci de faţă au povestit întîmplarea aceasta mai departe, iar vestea a ajuns pînă la Roma. Tiberiu, cezarul Romei, a chemat la sine pe acel Thamun, şi, ascultîndu-l a dat crezare spuselor lui. Întrebînd pe învăţaţii de la curtea lui şi pe cei din Roma, a aflat de la ei, că Pan era fiul lui Mercur şi al Penelopei (după cum scrisese mai demult Herodot, iar mai pe urmă Cicero, în cartea a III-a *Despre zei.)* Eu cred că era vorba mai degrabă despre marele Mîntuitor al credincioşilor, pe care l-au dat morţii, în Iudeea, pizma şi strîmbătatea saducheilor, fariseilor, popilor şi călugărilor legii lui Moise. Această ticluire nu mi se pare greşită, căci, pe bună dreptate, se poate spune despre el în greceşte *„Pan",* adică *Totul.* Toată viaţa şi toată nădejdea noastră e în el, prin el şi de la el. E bunul zeu Pan, marele păstor, care (cum spune Corydon), nu iubeşte numai oile sale, ci şi pe ciobanii care le păzesc. La moartea lui au suspinat, au plîns şi au gemut cerul şi pămîntul, mările şi iadul însuşi. Potrivirea mi se pare cu atît mai grăitoare, cu cît Mîntuitorul a murit aproape de Ierusalim, în acele zile cînd stăpînea la Roma împăratul Tiberiu.

Sfîrşind povestirea lui, Pantagruel a păstrat o îndelungă tăcere, rămînînd adîncit în gînduri. Am zărit curgînd din ochii lui lacrimi

mari, cît oul de struţ. Să mă bată Dumnezeu dacă mint, măcar cît e negru sub unghie.

CAPITOLUL XXIX

Cum a ajuns Pantagruel la ostrovul Sobolilor, unde domnea Postul cel Mare

După ce am dres toate stricăciunile corăbiilor şi ne-am împrospătat merindele, lăsînd pe macreoni întru totul mulţumiţi de dărnicia cu care Pantagruel îi răsplătise, naierii noştri, mai voioşi decît oricînd, au întins pînzele şi pornirăm la drum în dimineaţa următoare, purtaţi din urmă de un vînt senin şi mîngîietor. Pe la amiază, Xenoman ne-a arătat în depărtare ostrovul Sobolilor, unde domneşte Postul cel Mare. Pantagruel auzise vorbindu-se despre el şi bucuros ar fi voit să-l vadă aievea, dar Xenoman l-a sfătuit să se lase păgubaş, ţinînd seamă, pe de o parte, de ocolul pe care trebuia să-l facem, iar pe de altă parte de îndoielnica primire cu care am fi fost întîmpinaţi în acele ţinuturi, şi mai ales la curtea Postului cel Mare. În loc de orice ciorbă, a spus Xenoman, vă va ieşi înainte un mîncău de mazăre frecată, culegător de scoici, vînător de cîrtiţe şi cărător de paie; un soi de uriaş cu tuleie în barbă şi tunsoare în creştetul capului, neobosit strîngător de mucuri, născut la umbra lumînărilor, staroste al mîncătorilor de peşte, căpetenia muştarurilor, bătăuş al pruncilor, aprinzător de cenuşă, doică şi sugaci de doftori, împărţitor de iertări şi lătrător de predici. Altminteri, întru totul cucernic. Boceşte trei sferturi din zi, iar pe la praznice nu se arată. E drept că un alt meşter mai priceput în grătare şi frigărui n-ai să găseşti peste nouă mări şi ţări. Acum şase luni, trecînd prin ostrovul Sobolilor, am luat cu mine o frigare mare şi am dus-o măcelarilor din Candes, care mi-au mulţumit pe bună dreptate. Cînd ne-om întoarce acasă, am să vă arăt alte două agăţate de uşa bisericii. Gămanul se hrăneşte cu saramură de coifuri, cu zeamă de zale şi fier fiert în fiere, din care pricină suferă cîteodată de dureri de băşică. Culoarea veşmintelor lui e foarte veselă: cenuşie şi rece. Croiala de asemenea: nimic dinainte, nimic în spate, iar mînecile la fel.

— Ţi-aş rămîne îndatorat, a spus Pantagruel, dacă, aşa, cum mi-ai vorbit despre îmbrăcămintea, despre hrana, despre obiceiurile şi deprinderile Postului cel Mare, mi-ai zugrăvi în cîteva cuvinte înfăţişarea şi diferitele părţi ale trupului lui.

— Te rog şi eu, cocoşelule, a spus fratele Ioan. Am dat peste el în cartea mea de rugăciuni: l-am găsit înaintea sărbătorilor schimbătoare.

— Bucuros, a răspuns Xenoman. De altfel veţi auzi vorbindu-se mai

multe despre el, cînd vom trece pe lîngă ostrovul Sălbatic, unde domnesc scrumbiile grase, împotriva cărora Postul cel Mare poartă un război cumplit şi fără cruţare. Dacă nu le-ar sări să le apere bunul lor vecin şi ocrotitor Lăsatul-secului, pe toate le-ar fi zvîntat şi le-ar fi înghiţit pînă acum.

— Sînt parte femeiască sau bărbătească? Îngeri sau muritoare? Muieri sau fecioare?

— Sînt parte femeiască, a răspuns Xenoman; născute pentru a muri; unele sînt fecioare, altele nu.

— Să fiu eu al dracului, a spus fratele Ioan, dacă n-am să le viu în ajutor! E un lucru împotriva firii să te războieşti cu femeile. Să ne întoarcem şi să-i facem de petrecanie acestui mîrlan!

— Las-o naibii de treabă, a spus Panurge, eu, unul, nu-s nici atît de smintit, nici atît de viteaz, să-mi măsor puterile cu Postul cel Mare. *Quid juris*[218] dacă ne vom pomeni striviţi între Postul cel Mare şi scrumbii, ca între ciocan şi nicovală? Mulţumesc. Ia-o din loc! Să ne vedem de cale. Rămîi cu bine, Postule cel Mare! Îţi las în grijă scrumbiile, şi nu uita nici de cîrnaţi!

CAPITOLUL XXX

Despre Postul cel Mare şi părţile trupului său

— Postul cel Mare, a început Xenoman, are părţile trupului astfel alcătuite (sau cel puţin aşa le ştiam pe vremea mea):

Creierul din aceeaşi plămadă şi de aceeaşi mărime ca fudulia stîngă a unei căpuşe de parte bărbătească.

Ventriculul creierului ca un piron.
Ieşindurile vermiforme ca un mai.
Membranele ca o glugă de călugăr.
Gîtlejul ca o targa de zidar.
Obrazul ca un bostan.
Mădularul bărbăţiei ca un cimpoi.
Reţeaua vaselor minunate ca un căpăstru.
Sfîrcul ţîţelor ca un bocanc.
Timpanele ca o morişcă.
Tîmplele ca un şomoiog.
Ceafa ca un fanar.
Nervii ca o cişmea.
Omuşorul ca o ţeava.
Cerul gurii ca o macara.
Scuipatul ca uleiul de rapiţă.

Amigdalele ca nişte ocheane.
Gura ca o boltă de biserică.
Beregata ca un coş cu struguri.
Stomahul ca un chimir.
Pilorul ca o furcă de fier.
Artera cea mare ca o custură.
Gîtul ca un ghem de cîlţi.
Bojocii ca o pelerină de canonic.
Inima ca un patrafir.
Mediastinul ca un căuş.
Pleura ca o scoabă.
Arterele ca o mantie bearneză.
Diafragma ca o scufie cu cocardă.
Ficatul ca o secure cu două tăişuri.
Vinele ca o răsadniţă.
Splina ca o capcană de potîrnichi.
Maţele ca un năvod.
Băşica fier ii ca o găleată.
Măruntaiele ca o mănuşă.
Mezenterul ca o mitră episcopească.
Maţul-subţire ca un cleşte.
Maţul-orb ca un pieptar.
Maţul-gros ca un ulcior.
Maţul-curului ca un şip călugăresc.
Rărunchii ca o mistrie.
Şalele ca un lacăt.
Porii ureterului ca un cuier.
Vinele rărunchilor ca două ţevi.
Vasele spermatice ca foile de plăcintă.
Prostata ca o ulcică.
Băşica udului ca o arbaletă.
Gîtul băşicii ca o limbă de clopot.
Mirachul[219] ca un fes albanez.
Sifachul[220] ca o mînecă.
Muşchii ca nişte foaie.
Vinele ca laba gîştei.
Încheietura oaselor ca o turbincă.
Oasele ca nişte pesmeţi.
Măduva ca o desagă.
Zgîrciurile ca o broască ţestoasă.
Gîlcii ca un cosor.
Bătăile inimii ca nişte ghionți.
Puterea de viaţă ca o plesnitură din degete.
Sîngele, iute ca nişte bobîrnaci.

Udul ca un hughenot.
Prăsila lui era un sac de cuie.
Doica lui îmi spunea, că, însoţindu-se cu Jumătatea-Postului, au dat naştere unui şir întreg de zile flămînde.
Avea ţinere de minte ca o basma.
Priceperea ca un băţ.
Închipuirea ca o bătaie de clopot.
Gîndurile ca un zbor de sticleţi.
Cugetul ca un cuib de barză.
Hotărîrea ca nişte foaie de orgă.
Remuşcarea ca un tun cu două ţevi.
Sîrguinţa ca un fund de corabie.
Mintea ca o carte de rugăciuni zdrenţuită,
Înţelegerea ca un melc ieşind din zmeuriş.
Voinţa ca trei nuci într-o căldare.
Pofta cît şase căpiţe de fîn.
Gîndirea ca o limbă de pantof.
Cumpătarea ca un scripete.
Judecata ca un scăunel cu trei picioare.

CAPITOLUL XXXI

Tot despre mădularele Postului cel Mare

— Postul cel Mare, a spus mai departe Xenoman, e destul de bine făcut, iar părţile trupului oarecum potrivite, afară de cele şapte coaste, care depăşesc măsura obişnuită la ceilalţi muritori.

Are degetele de la picioare ca un ţambal.
Unghiile ca un sfredel.
Picioarele ca o cobză.
Călcîiul ca o măciucă.
Pulpele ca o viţă sălbatică.
Genunchii ca un butuc.
Coapsele ca un coif.
Şoldurile ca o coarbă.
Pîntecele încheiat în nasturi, cum se purta mai demult, şi petrecut peste piept.
Buricul ca o lăută.
Celelalte părţi ca o plăcintă.
Mădularul ruşinos ca un papuc.
Desagii ca o damigeana.
Fuduliile ca nişte lopeţi.
Perineul ca un clarinet.
Gaura şezutului ca o oglindă de cleştar.
Bucile ca o furcă.
Rărunchii ca un gavanos.
Prapurul ca o masă de biliard.
Spinarea ca un arc încordat.
Şira spinării ca un cimpoi.
Coastele ca o vîrtelniţă.
Coşul pieptului ca un polog.
Spata ca o piuă.
Pieptul ca o harmonică.
Ţîţele ca un corn de vînătoare.
Subţiorile ca un joc de şah.
Umerii ca o targa.
Braţele ca o glugă.
Degetele ca nişte grătare mănăstireşti.
Oasele mîinii ca nişte picioroange.
Braţele pînă la cot ca nişte seceri.
Coatele ca nişte greble.
Mîinile ca o ţesala.
Gîtul ca o ceaşcă.
Bărbia ca o strecurătoare.
Mărul lui Adam ca un ciubăr de care atîrnau două guşi de aramă, rotunde şi frumoase, ca un ornic de soare.
Barba ca un felinar.
Bărbia ca un dovleac.
Urechile ca două mitene.
Nasul ca o cizmă pe un blazon.
Nările ca o scufie.

Sprîncenele ca nişte frigărui.

Sub sprînceana stîngă avea o aluniţă ca o oală de noapte şi de aceeaşi mărime.

Pleoapele ca o cobză.

Ochii ca un toc de pieptene.

Nervii văzului ca o ţeava de puşcă.

Fruntea ca o ulcea.

Tîmplele ca o stropitoare.

Obrajii ca două copite.

Fălcile ca două ulcioare.

Dinţii ca nişte tîrnăcoape. (Unul din ei se găseşte astăzi la Colonges-les-Royaux, în Poitou, alţi doi sînt la Brosse în Saintonge, la uşa pivniţei.)

Limba ca o harfă.

Gura ca un sac.

Faţa crestată ca un samar.

Capul răsucit ca un cazan de fiert rachiu.

Ţeasta ca o tolbă de vînătoare.

Încheieturile ca nişte inele de năvod.

Pielea ca o zeghe şi găurită ca ciurul.

Părul din cap ca o perie de şters cizmele.

Părul de pe trup, precum am spus.

CAPITOLUL XXXII

Unele obiceiuri de-ale Postului cel Mare

— Felul de a se purta al Postului cel Mare, a spus mai departe Xenoman, mi se pare cu totul uimitor şi vrednic de a-l cunoaşte.

Cînd scuipă, azvîrlă panere întregi de vrăbii.

Cînd îşi suflă mucii, scoate pe nas numai ţipari afumaţi.

Cînd plînge, pică din ochii lui raţe fripte cu sos de lacrimi.

Cînd tremură, aruncă pe jos ficaţi de iepure.

Cînd năduşeşte, sudorile lui sînt scoici în unt proaspăt.

Cînd strănută, împroaşcă butoaie de muştar.

Cînd tuşeşte, dă din el coşuri de pîine.

Cînd sughiţă, icneşte grămezi de lăptuci.

Cînd cască, scapă printre dinţi străchini de fasole frecată.

Cînd suspină, oftările lui sînt limbi de viţel afumate.

Cînd sforăie, zboară pe sus castroane cu mazăre bătută.

Cînd îl apucă greaţa, varsă picioare de porc cu hrean.

Cînd vorbeşte, scoate pe gură valuri de postav călugăresc (în loc de mătase purpurie, din care ar fi dorit Parysatis să fie ţesute cuvintele celor ce vorbeau fiului său Cirus, regele perşilor).

Cînd răsuflă, îi ies din adîncul bojocilor tejghele întregi cu iertări de vînzare.

Cînd clipeşte din ochi, cad pe jos pişcoturi şi minciuni.

Cînd se supără, îi ţîşnesc din gît cozi de dihor.

Cînd clatină din cap, pornesc căruţe cu roţi ferecate.

Cînd strîmbă din nas, se strică vremea.

Cînd mormăie, începe Curtea să judece.

Cînd tropăie din picioare, amînă plata datoriilor pe cinci ani.

Cînd face un pas înapoi, cad din văzduh prepeliţe fripte.

Cînd îi lasă gura apă, se duce şi-şi coace pîinea în cuptoarele seniorilor.

Cînd e răguşit, cheamă să-i joace cadînele.

Cînd pîrţîie, ies din el botfori de vită încălţată.

Cînd îi e greaţă, varsă cizme de piele de Cordova.

Cînd se scarpină, face legi noi.

Cînd cîntă, scutură fasolea în căldare.

Cînd îşi face nevoile, dă din el dovleci şi mînătărci.

Cînd îşi iese din fire, bate cîmpii.

Cînd n-are ce face, se gîndeşte la neaua de mai-an.

Cînd are vreo grijă, o dă s-o mănînce cîinii.

Cînd prinde o broască, o jumuleşte de păr.

Cînd doarme, visează cai verzi pe pereţi.

Lucru foarte ciudat: se trudeşte nefăcînd nimic, şi nefăcînd nimic, osteneşte. De teamă să nu tabere asupra lui scrumbiile, cu care se află într-o veche duşmănie, doarme cu ochii deschişi ca preoţii Cibelei, coribanţii şi iepurii din Champagne.

Muşcă rîzînd şi rîde muşcînd.

Ajunează ca să nu mănînce; nu mănîncă, fiindcă ajunează.

Rumegă bănuieli şi se adapă cu aiureală.

Se scaldă în vîrful clopotniţei şi se usucă în apă curgătoare.

Pescuieşte în văzduh şi prinde din zbor raci uriaşi.

Umblă la vînat pe fundul mării şi săgetează în goană, sub apă, cocori, ţapi sălbatici şi căprioare. Scoate ochii tuturor ciorilor care îi cad în laţ.

Nu se teme decît de umbra lui, se joacă cu ciucurii de la brîu şi din pumn face măciucă.

Scrie pe piele de viţel cu pană de gîscă, profeţiii şi calendare.

— Cinstit bărbat! a strigat fratele Ioan. E omul meu. De cînd îl caut! Am să-i azvîrl mănuşa!

— E o ciudată făptură de om, dacă *om* poate fi numit, a spus Pantagruel. Mi-a venit în minte alcătuirea trupească şi felul de a fi al

lui Amodunt şi al Discordanţei.

— Ce purtări aveau şi cum erau? a întrebat fratele Ioan. Dumnezeu să mă ierte, dar n-am auzit despre aceste dihănii niciodată.

— Vă voi povesti ce-am citit în cărţile celor vechi, a răspuns Pantagruel. Natura, al cărei nume e Physis, a dat naştere celor doi copii ai ei, Frumuseţea şi Armonia; fără nici o împreunare trupească, fiind ea însăşi din fire puternică şi roditoare. Antiphysia, care poartă naturii o ură de totdeauna, a fost cuprinsă de ciudă văzînd naşterea unor odrasle atît de minunate şi de plăcute, şi împreunîndu-se cu Telumon, a adus şi ea pe lume doi copii, dar cu totul deosebiţi de-ai lui Physis: pe Amodunt şi Discordanţa. Capul lor era neted şi rotund ca o minge, puţin turtit de-o parte şi de alta, căutînd să semene a chip omenesc. Aveau urechi mari de măgar. Ochii, ieşiţi din cap, porneau dintr-un os asemănător cu al călcîiului; n-aveau sprîncene şi erau tari ca un şancru. Picioarele le erau umflate ca nişte gheme, iar mîinile şi braţele răsucite înapoi, peste umăr. Umblau în cap şi se dădeau de-a tumba, cu şezutul pe creştet şi cu picioarele în sus. După cum bine ştiţi, părinţilor li se pare totdeauna că pruncii lor sînt minunea lumii. Aşijderea şi Antiphysia îşi lăuda plozii în gura mare, silindu-se a dovedi tuturor, că sînt neasemănat mai frumoşi şi mai plăcuţi decît ai lui Physis. Ea zicea anume, că o făptură, care are capul rotund ca o minge, picioarele date la strung şi merge rostogolindu-se ca o roată, e întruparea însăşi a unei părţi din dumnezeiasca desăvîrşire, care în întregimea ei veşnică astfel arată la chip şi la înfăţişare. Mersul, cu picioarele în văzduh şi cu capul în jos, urmează adică pilda ziditorului lumii, căci rădăcinile omului sînt părul lui, iar ramurile lui sînt braţele. Ar putea oare copacii să fie mai bine înfipţi în pămînt cu ramurile, decît cu rădăcina? Judecînd astfel, Antiphysia voia să spună că vlăstarele ce născuse semănau cu nişte copaci în picioare, pe cînd ai potrivnicei sale creşteau de-a-ndoaselea, ca nişte copaci răsturnaţi. Cît despre braţe (zicea ea), e mai firesc să fie răsucite peste umăr, întrucît apără astfel partea dinapoi a trupului, aşa după cum, pentru a-şi feri partea dinainte, omul se slujeşte de dinţi fără ajutorul mîinilor, luptînd din mers împotriva celor ce-ar încerca să-l vatăme. Dobîndind sprijinul şi mărturia fiarelor sălbatice, Antiphysia a strîns în jurul ei pe toţi nebunii şi pe toţi smintiţii, bucurîndu-se de lauda şi de preţuirea tuturor celor lipsiţi de măsură şi dreaptă judecata. Din sămînţa ei s-au prăsit făţarnicii, ipocriţii, fariseii, aiuriţii, stricaţii lacap, calviniştii vînduţi diavolului, neruşinaţii Genevei[221], cîinii turbaţi din Fontevrault, popii cerşetori, bigoţii, cotoii călugăriţi, canibalii şi alte dihănii pocite: ruşinea omenirii!

CAPITOLUL XXXIII

Cum a întîlnit Pantagruel lîngă ostrovul Sălbatic un chit uriaş

Spre miezul zilei, pe cînd ne apropiam de ţărmul ostrovului Sălbatic, Pantagruel a zărit de departe un chit uriaş, care se îndrepta spre noi, pufnind şi sforăind. Era o namilă mai înaltă decît catargul corăbiei, azvîrlind înaintea ei cu gura plină o trîmbă de apă, care se vărsa în mare ca un puhoi rostogolit din vîrful muntelui.

Pantagruel a arătat-o lui Xenoman şi căpitanului corăbiei. Căpitanul a poruncit să sune trîmbiţele, şi toţi corăbierii au fost în picioare, pregătiţi pentru luptă. Corăbiile, galioanele, caravelele s-au înşiruit în linie de bătaie, aşezîndu-se, după rînduiala războiului pe mare, în chip de Y, semnul lui Pitagora. (Tot astfel zboară şi cocorii: în unghi ascuţit.)

Oamenii se pregăteau să înfrunte primejdia, vitejeşte. Fratele Ioan stătea lîngă tunuri la marginea corăbiei în rînd cu puşcaşii, cutezător şi hotărît. Panurge a pornit din nou să se vaite, mai înfricoşat ca oricînd.

— Bî-bî-bî! se bîlbîia voinicul, acum o dată am păţit-o! Să fugim! Oameni buni, ăsta e Leviatanul de care pomeneşte marele profet Moise în cartea despre viaţa sfîntului Iov. O să ne înghită pe toţi ca pe-un hap, cum ar lua măgarul pe limbă un bob de muştar. Uite-l cum vine! Să ne grăbim! Să tragem la mal! E zeul mărilor, pe care îl trimisese Neptun să sfîşie pe Andromeda. Sîntem pierduţi! Unde e Perseu, să ucidă fiara?

— Perseu sînt eu! a spus Pantagruel. Să n-aveţi teamă!

— Doamne-ajută! a strigat Panurge. Scapă-ne de primejdie şi ai să vezi cum o să-mi treacă frica.

— Dacă soarta ţi-e aceea despre care vorbea fratele Ioan, nu ai a te teme decît de Pyreis, de Heous, de Aethon şi de Phlegon, faimoşii telegari ai soarelui, care varsă foc pe nări. Chitul, care azvîrlă pe gură şi pe urechi numai apă, nu poate să-ţi primejduiască viaţa. Tu nu de apă vei pieri; apa te apără şi te păzeşte, apa nu ţi-e vrăjmaşă.

— Vorbă să fie! a spus Panurge. S-o spui la alţii! Nu v-am arătat destul de lămurit cum se preschimbă elementele între ele şi cît de puţină deosebire e să fii fript sau fiert, fiert sau fript? Aoleo! Uite-l! Unde să mă ascund? O să pierim cu toţii! O văd sus, în vîrful catargului, pe ticăloasa de Atropos, cum îşi ascute foarfecele şi stă gata să ne reteze firul vieţii! Păzea! Uite chitul! Ah, că urît şi groaznic mai eşti! Pe mulţi i-ai înghiţit, şi nici unul nu s-a mai întors să se laude! Măcar de-ar ţîşni din tine un vin bun, alb ori porfiriu, plăcut şi gustos, nu apă sărată, amară şi puturoasă! Ptiu! Aş îndura moartea mai uşor, ca acel milord englez, care, fiind osîndit la moarte pentru fărădelegile lui şi îngăduindu-i-se a-şi alege singur felul morţii, a cerut

să fie înecat într-un butoi cu vin grecesc. Uite-l! Vai! Vai! E Satan! Leviatan! Nu pot să-l privesc în faţă, prea e pocit şi hidos! Pleacă de te judecă, urîtule! Du-te la cîrcotaşi!

CAPITOLUL XXXIV

Cum a răpus Pantagruel chitul cel uriaş

Chitul, pătrunzînd în unghiul deschis al şirului de corăbii, azvîrlea asupra lor grămezi de apă, cu mai multă furie decît căderile Nilului din Etiopia. Săgeţile, suliţele, lăncile şi securile zburau asupra lui din toate părţile. Fratele Ioan se silea din răsputeri; Panurge îngheţase de frică. Puştile tunau şi fulgerau de mama focului ca la nuntă, dar fără prea mult folos, căci ghiulelele de fier şi de bronz, oricît erau de grele, se topeau în pielea chitului ca zăpada pe un acoperiş bătut de soare.

Atunci a socotit Pantagruel că e prilejul nimerit să ridice braţul şi să arate ce-i în stare să facă.

— V-am auzit o dată spunînd - şi stă scris în cărţi - că împăratul Romei, janghinosul Comod, ştia să tragă atît de bine cu arcul, încît punea pe copii să ridice mîna în sus şi trimitea săgeata printre degetele lor răsfirate, fără să-i vatăme. Ne-aţi spus de asemeni o poveste de pe timpul cînd Alexandru cel Mare cuprinsese India, despre acel arcaş indian, care azvîrlea de departe, printr-un inel, săgeţi lungi de trei coţi şi atît de grele, încît retezau în două săbiile, străpungeau scuturile şi treceau prin platoşe oţelite, fiind făurite dintr-un fier tare şi pătrunzător, cum nu s-a mai văzut. Ne-aţi amintit de minunata dibăcie a vechilor franci, care preţuiau mai mult decît orice meşteşugul de a trage cu arcul. Pornind la vînătoare de sălbăticiuni negre ori roşcate, ei frecau vîrful săgeţilor cu sabur, ca să fie carnea vînatului mai fragedă, mai pătrunsă şi mai gustoasă. Ne-aţi vorbit aşijderea despre parţi, care trăgeau în urma lor, fugind, mai bine decît alte neamuri în luptă deschisă. I-aţi lăudat pe sciţi pentru neasemănata lor îndemînare. O solie a lor s-a înfăţişat odinioară lui Darius, regele perşilor, aducîndu-i în dar o pasăre, o broască, un şoarece şi cinci săgeţi. Darius a întrebat ce însemnau acele daruri, şi dacă solul mai avea ceva de spus prin viu grai. Trimisul a tăcut, iar regele a rămas foarte nedumerit şi adînc tulburat în gîndurile lui. Unul din cei şapte căpitani care uciseseră pe magi, anume Gobryes, a dat această tălmăcire: „Prin darurile ce-au trimis, sciţii vor să spună: chiar de veţi zbura în văzduh ca păsările, chiar de vă veţi furişa pe sub pămînt ca şoarecii, chiar de vă veţi ascunde în apă ca broaştele, tot nu veţi scăpa cu viaţă de săgeţile noastre".

În meşteşugul de a trage la ţintă, marele Pantagruel era neîntrecut.

Cu lăncile şi suliţele lui - de mărimea bîrnelor pe care se reazimă podurile din Nantes, Saumur, Bergerac, iar la Paris, podul Zarafilor şi al Mojarilor (la fel de groase, de lungi, de grele şi de bine ferecate), Pantagruel, de la o depărtare de o mie de paşi, desfăcea scoica în două fără să-i ştirbească muchile, ţintea flacăra lumînării fără s-o stingă, lovea pasărea drept în ochi, dezlega snopii fără să-i risipească, dezbrăca pe călugări de glugă fără să-i atingă şi întorcea foile din cartea de rugăciuni a fratelui Ioan, fără să le rupă. A prins în mînă una din suliţele cele multe pe care le avea în corabie, i-a pus vîrf de oţel şi, de la cea dintîi aruncătură, a izbit chitul drept în frunte, străpungîndu-i deodată amîndouă fălcile şi limba, încît fiara n-a mai putut nici să deschidă gura, nici să arunce apă din mare asupra noastră. Cu cea de-a doua lovitură i-a crăpat ochiul drept; cu cea de-a treia pe cel stîng. Toţi priveau cu mare bucurie cum se zbătea chitul purtînd în frunte cele trei coarne, care îi spînzurau dinainte ca un triunghi cu laturile deopotrivă. Fiara se zvîrcolea cînd pe o parte, cînd pe alta, clătinîndu-se pe valuri, zăpăcită, oarbă, trăgînd să moară. Pantagruel, ca şi cum nu s-ar fi mulţumit cu atît, i-a mai repezit o suliţă în coadă, apoi alte trei în şira spinării, pieziş, la aceeaşi depărtare una de alta. În sfîrşit, i-a mai înfipt în coaste cincizeci de sulițe de-o parte şi cincizeci de alta. Trupul întreg al chitului semăna cu pîntecele unei corăbii şi priveliştea lui era foarte plăcută. S-a întors cu burta către cer, cum fac toţi peştii cînd mor, şi semăna astfel cu scolopendra, şarpele cu o sută de picioare, despre care vorbeşte bătrînul înţelept Nicandru.

CAPITOLUL XXXV

Cum a coborît Pantagruel pe ostrovul Sălbatic, în ţara Scrumbiilor

Vîslaşii corăbiei din capăt au legat chitul cu odgoane şi l-au cărat pe ostrovul Sălbatic din apropiere, pentru a-l căsăpi şi a-i scoate grăsimea de la rărunchi, despre care se zice că foloseşte la tămăduirea unei boli, numită de ei „sărăcie". Pantagruel nu s-a mai ostenit să-i urmeze, fiindcă în mările Franţei văzuse balene tot atît de grozave, dacă nu şi mai mari. S-a învoit totuşi să coboare pe ostrovul Sălbatic, pentru ca oamenii, udaţi pînă la piele şi mînjiţi de stropeală, să-şi usuce veşmintele şi să se întremeze. Au poposit la marginea unui oraş pustiu, aşezat pe ţărmul mării cu faţa spre miazăzi, lîngă un petic de pădure cu copaci înalţi şi frumoşi, la umbra cărora murmura un pîrîu vesel, cu apă limpede şi argintie. Au înălţat corturile, iar bucătarii au aprins focurile, avînd la îndemînă lemne din belşug. Corăbierii şi-au schimbat hainele şi s-au primenit; iar cînd fratele Ioan a sunat

clopotul, oamenii au întins mesele pe ţărm şi au început să se ospăteze. Pe cînd Pantagruel, plin de voie-bună, stătea la masă cu oamenii lui, a zărit cîteva scrumbii mai mici, care se sileau de zor să se caţăre într-un copac înalt, nu prea departe de locul unde se aflau corăbierii. Neştiind dacă sînt veveriţe, nevăstuici, dihori sau hermine, l-a întrebat pe Xenoman:

— Ce fel de jivine sînt acestea?

— Sînt scrumbii, a răspuns Xenoman. Acesta e ostrovul Sălbatic, despre care v-am vorbit azi-dimineaţă. Între scrumbii şi Postul cel Mare, vechiul şi vicleanul lor duşman, dăinuie de multă vreme un război pe viaţă şi pe moarte. Îmi închipui că loviturile de tun pe care le-am tras asupra chitului le-au speriat. Ele se tem, ca nu cumva vrăjmaşul, tăbărînd asupra lor pe neaşteptate, să le jefuiască ostrovul, cum a mai încercat în atîtea rînduri; fără să izbutească pe de-a-ntregul, fiindcă scrumbiile au sărit şi s-au apărat. Ameninţate necontenit de un vecin apucător şi rău, scrumbiile sînt nevoite să vegheze zi şi noapte, pentru a nu fi lovite fără veste.

— Pentru Dumnezeu, iubite prietene, dacă ştii vreun mijloc drept şi cinstit prin care să curmăm acest război şi să facem pace, nu întîrzia a mi-l spune. Îmi voi da toată silinţa şi nu voi cruţa nici o osteneală pentru a pune capăt unei vrăjmăşii care stăruieşte de atîta vreme.

— Nu cred că va fi cu putinţă, după cîte ştiu, a răspuns Xenoman. Răzbind pînă aici acum vreo patru ani, am încercat o împăciuire, măcar pentru o bucată de vreme, căutînd a statornici între cele două tabere vrăjmaşe legături de prietenie şi de bună vecinătate. I-am îndemnat, şi pe unul şi pe celelalte, să lase la o parte duşmănia cu care se înfruntă. Dar Postul cel Mare n-a primit să cadă la înţelegere, nici cu cîrnaţii afumaţi, nici cu caltaboşii din vale, vechii prieteni şi vecini ai scrumbiilor. Scrumbiile ceruseră ca întreaga cetate a Butoiului să treacă sub stăpînirea lor, precum şi castelul Saramurii, de unde să fie izgoniţi toţi tîlharii puturoşi care s-au încuibat în el. Postul cel Mare nu s-a învoit, şi astfel pacea, fiind socotită nedreaptă de amîndouă părţile, nu s-a mai încheiat. N-am izbutit să curm starea de război, dar parcă în ultima vreme vrăjmaşii nu se mai înfruntau cu atîta înverşunare; pînă la răfuiala cea grozavă din sinodul de la Chesil, unde scrumbiile au fost chemate la judecată şi scărmănate, iar Postul cel Mare a fost batjocorit şi aspru mustrat, că nu vrea să facă pace cu scrumbiile. Acuma izbucnit din nou zîzania, mai înveninată, mai înăcrită şi mai nepotolită decît oricînd. Nu-i nimic de făcut. Mai degrabă vei împăca pisicile cu şoarecii şi iepurii cu ogarii.

CAPITOLUL XXXVI

Cum a fost pîndit Pantagruel de scrumbiile sălbatice

În vreme ce Xenoman vorbea, fratele Ioan a zărit pe ţărm vreo douăzeci si cinci pînă la treizeci de scrumbii, nu prea mari, îndreptîndu-se în grabă spre cetatea lor. Fratele Ioan i-a spus lui Pantagruel:

— O să petrecem bine, după cum se arată. N-ar fi de mirare, ca preacinstitele scrumbii să-şi închipuie că măria-ta eşti Postul cel Mare, deşi n-ai cu el nici o asemănare. Să lăsăm ospăţul şi să ne pregătim de luptă.

— N-ar fi rău, a spus Xenoman. Scrumbiile sînt femei, şi prin aceasta de două ori trădătoare.

Pantagruel s-a ridicat de la locul său pentru a cerceta ce se întîmplă dincolo de liniştea pădurii. Apoi s-a întors, spunînd că a zărit la stînga un pîlc de scrumbii care stăteau la pîndă, iar la dreapta, o armie întreagă de alte scrumbii uriaşe sub poalele dealului, venind spre noi cu gînd de luptă, în cîntec de cimpoaie, de fluiere, de tobe, de trîmbiţe şi de surle. Numărînd pînă la şaptezeci şi opt de steaguri, am socotit că scrumbiile care ne puseră gînd rău nu erau mai puţine de patruzeci şi două de mii. Rînduiala pe care o păstrau, umbletul lor apăsat, feţele lor hotărîte ne-au dat a înţelege că nu erau scrumbii începătoare, ci vechi şi încercate luptătoare. Aşa cum le zăream de departe, de la primele lor rînduri pînă dincolo de steaguri, toate erau înarmate ca pentru război, cu suliţe uşoare, bine ascuţite şi cu vîrf oţelit. Aripile erau întărite cu caltaboşi înfuriaţi, puternice tobe şi cîrnaţi călări, lungi şi binefăcuţi, tîlhari cruzi, toţi născuţi şi crescuţi pe-acele meleaguri. Pantagruel a fost cuprins de o mare tulburare - şi nu fără pricină - deşi Epistemon a încercat să-l liniştească, spunînd că poate aşa obişnuiesc scrumbiile să-şi arate bucuria şi să primească pe oaspeţii străini, cum cinstitele noastre oraşe îi întîmpină pe regii Franţei după ungerea şi încoronarea lor.

— Poate că sînt străjerele reginei acestui ostrov, care aflînd de la celelalte scrumbii că a poposit la ţărm un alai de strălucite corăbii, şi închipuindu-şi că vine s-o cerceteze un prinţ bogat şi puternic, a ieşit ea însăşi întru întîmpinarea noastră.

Pantagruel nu s-a bizuit pe o asemenea îndoielnică presupunere şi a chemat pe oamenii săi cerîndu-le sfatul asupra celor ce-ar fi de făcut în faţa primejdiei. Le-a amintit în puţine cuvinte că felul acesta de-a ieşi cu arme întru întîmpinarea oaspeţilor ascunde adeseori, sub zîmbetul prieteniei, vicleşug şi duşmănie.

— În felul acesta, le-a spus el, a ucis împăratul Antoniu Caracalla pe locuitorii Alexandriei; şi tot el a răpus altă dată oastea lui Artaban, regele perşilor, minţind că vine să-i ceară fata de soţie. Fapta lui n-a

rămas nepedepsită, căci în scurtă vreme şi-a pierdut viaţa. Fiii lui Iacob, pentru a răzbuna răpirea surorii lor Dina, la fel au prădat şi au nimicit pe sichimieni. Folosind aceeaşi apucătură făţarnică, împăratul Romei, Galien, a răpus oastea Bizanţului. Înşelînd pe Artababa, regele Armeniei, cu mincinoase dovezi de prietenie, Antoniu l-a ademenit în capcană, l-a aruncat în lanţuri şi mai tîrziu l-a dat morţii. Vremurile vechi ne-au lăsat o mie de pilde asemănătoare. Şi pe bună dreptate, am lăudat în zilele noastre chibzuita purtare a lui Carol VI, regele Franţei, care întorcîndu-se biruitor în frumoasa cetate a Parisului, după ce i-a răpus pe flamanzi şi a supus Gandul, aflînd la Bourget că parizienii, în număr de douăzeci de mii, ieşiseră să-l întîmpine înarmaţi cu ciomege, n-a vrut să intre în oraş, pînă n-au lepădat toţi bîtele şi nu s-au tras pe la casele lor, deşi se juraseră că n-aveau nici un gînd rău, ci veniseră cu arme asupra lor ca să-l primească aşa cum se cuvine unui războinic.

CAPITOLUL XXXVII

Cum a chemat Pantagruel în ajutor pe căpitanii Taiecîrnat şi Prindepeşte; şi o cuvîntare potrivită despre numele locurilor şi ale oamenilor

Sfatul a hotărît ca oamenii să stea pregătiţi pentru orice împrejurare. Pantagruel a trimis pe Gimnast şi pe Carpalim să cheme de pe corabie ostaşii înarmaţi, printre care se aflau căpitanii Prindepeşte şi Taiecîrnat.

— Aş vrea să-l scutesc pe Gimnast de această osteneală, a spus Panurge. Aici vă va fi de mai mult folos.

— Să n-am parte de haina pe care o port în spinare, a spus fratele Ioan, dar mi se pare, voinicule, că vrei să dai dosul, şi n-ai de gînd să te mai întorci! Nu-i nici o pagubă, fiindcă n-ai face altceva decît să plîngi şi să boceşti, tulburînd pe ostaşii care vor să lupte.

— Mă voi întoarce, frate Ioane, a spus Panurge. Mă voi întoarce cît mai repede, părinte al sufletului meu. Te rog să ai însă grijă ca păcătoasele acestea de scrumbii să nu năvălească în corabie. Mă voi ruga pentru biruinţa voastră, după pilda viteazului căpitan Moise, îndrumătorul neamului lui Izrael.

— Numele celor doi războinici, Prindepeşte şi Taiecîrnat, i-a spus Epistemon lui Pantagruel, sînt o chezăşie de biruinţă, dacă scrumbiile se vor încumeta să ne lovească şi vom fi nevoiţi să luptăm.

— Ai dreptate, a spus Pantagruel, şi îmi pare bine că, bizuindu-te pe vitejia căpitanilor mei, prevesteşti izbîndă. Prezicerile întemeiate pe nume de mult nu mai găsesc crezare. Odinioară erau folosite de

ucenicii lui Pitagora, care le ţineau în mare cinste. Mulţi oameni de seamă au tras folos şi s-au lămurit de pe urma lor. Octavian August, împăratul romanilor, a întîlnit o dată un ţăran cu numele de Euthyche (adică: om cu noroc), ducînd de căpăstru un măgar pe care îl chema Nicon (ceea ce în greceşte înseamnă: biruitor). Şi tălmăcind înţelesul celor două nume, al ţăranului şi al măgarului, s-a bucurat că îl aşteaptă în viaţă belşug, fericire şi izbîndă. Vespasian, înainte de a ajunge împărat al Romei, rugîndu-se într-o zi singur în templul lui Serapis, a înţeles că va dobîndi puterea în clipa cînd a văzut venind spre el, pe neaşteptate, unul din sclavi: Bazilide (adică: fiu de rege) pe care îl lăsase bolnav acasă. Regilian, fără nici un alt temei, a fost ales împărat de ostaşii lui, numai din pricina numelui pe care îl purta. Citiţi dialogurile lui Platon despre *înţelesul numelor*.

— Să-mi ţie Dumnezeu setea, a spus Rizotom, ard de nerăbdare să le citesc; te-am auzit în mai multe rînduri vorbindu-mi despre ele.

— Vei vedea cum ucenicii lui Pitagora au dovedit cu ajutorul numerelor şi al numelor că Patrocle trebuia să fie omorît de Hector, Hector de Ahile, Ahile de Paris şi Paris de Filoclet. Sînt tulburat de puţinătatea înţelegerii mele, văzînd minunata ştiinţă a lui Pitagora, care, după numărul cu soţ sau fără soţ al silabelor fiecărui nume, afla care oameni sînt şchiopi, orbi, podagroşi, paralitici, ofticoşi sau suferinzi de alte boli, aşezînd numerele cu soţ pe partea dreaptă a trupului, iar cele fără soţ pe partea stîngă.

— Acest lucru e adevărat, a spus Epistemon. Am văzut o întîmplare asemănătoare la Saintes, cu prilejul unui alai la care se afla de faţă bunul, înţeleptul şi dreptul preşedinte Briand Valee, seniorul din Douhet. De cîte ori trecea un şchiop sau o şchioapă, un chior sau o chioară, un cocoşat sau o cocoşată, numai întrebînd despre numele lor, fără să-i vadă, spunea de-a dreptul de care picior şchioapătă, cu care ochi nu vede şi pe care parte a umărului poartă cocoaşa; pe dreapta, dacă silabele numelui lor erau fără soţ, pe stînga, dacă erau cu soţ. Şi nu s-a înşelat niciodată!

— Cunoscînd această potrivire, a spus Pantagruel, învăţaţii au arătat că Ahile, îngenunchind, a fost rănit în călcîiul drept de săgeata lui Paris, fiindcă numele lui are trei silabe: număr fără soţ. Venus, adică Afrodita, a fost rănită la mîna stîngă de Diomed în faţa Troiei fiindcă, în greceşte, numele ei are patru silabe. Vulcan şchiopăta de piciorul stîng dintr-aceeaşi pricină. Anibal era chior de ochiul drept. Tot astfel putem să lămurim orice vătămătură, dureri de cap sau de şale, folosind cheia lui Pitagora. Şi, ca să ne întoarcem la înţelesul numelor, vă voi spune că Alexandru cel Mare, fiul regelui Filip, a izbutit să-şi îndeplinească planurile sale prin tălmăcirea unui singur nume. El împresurase cetatea Tirului şi purta război greu de mai multe săptămîni. Toate încercările şi toate armele lui dăduseră greş. Tirienii

astupau toate spărturile şi întregeau din nou zidurile dărîmate. Alexandru hotărîse să ridice tabăra, foarte întristat de ştirbirea pe care o suferise faima cuceririlor sale. În prada acestor gînduri tulburătoare, a adormit. Atunci i s-a arătat în vis un satir, care pătrunsese în cort, sărind şi ţopăind pe picioarele lui de ţap. Alexandru a dat să-l apuce, dar satirul se ferea, fugind. Pînă în cele din urmă, l-a încolţit şi l-a prins; dar în aceeaşi clipă s-a trezit. Povestind visul său învăţaţilor şi înţelepţilor de la curte, aceia i-au spus că zeii i-au făgăduit izbînda, şi Tirul în scurtă vreme va cădea: căci cuvîntul *Satyros,* împărţit în două, înseamnă: *sa Tyros,* adică *al tău e Tirul.* Într-adevăr, la cea dintîi năvală pe care a pornit-o din nou, a luat cetatea şi a supus acel popor îndărătnic. Şi dimpotrivă, aduceţi-vă aminte cum şi-a pierdut nădejdea Pompei, desluşind înţelesul unui singur nume. Învins de Cezar în lupta de la Pharsale, nu-i mai rămăsese altă scăpare decît fuga. Luînd calea mării şi ajungînd în insula Cipru, în apropiere de cetatea Paphos, a zărit pe ţărm un palat strălucit şi bogat. Întrebînd pe cîrmaciul corăbiei despre numele acelui palat, a aflat că se cheamă „Mormîntul regilor". La auzul acestui nume a înţeles că nu va mai scăpa cu viaţă şi a fost cuprins de-o spaimă atît de mare, încît corăbierii şi ceilalţi călători s-au înfiorat auzind gemetele, plînsul şi strigătele lui deznădăjduite. Nu mult după această întîmplare, un ţăran necunoscut, anume Achillas, l-a prins şi i-a tăiat capul. Aş mai putea să vă povestesc ce i s-a întîmplat lui L. Paulus-Aemilius, cînd senatul roman l-a ales împărat şi a pus sub porunca lui oştile trimise împotriva lui Perseu, regele Macedoniei. În ziua aceea, spre seară, întorcîndu-se spre casă pentru a se pregăti de plecare, a îmbrăţişat pe fiica lui, Tratia, şi văzînd-o întristată, i-a spus: - „Ce ai tu, Tratia? De ce eşti atît de mîhnită?" „Tată, a murit Persa!" a răspuns ea. Persa era o căţeluşă, la care fata ţinea mult. Auzind aceste cuvinte, Paulus n-a mai avut nici o îndoială că-l va răpune pe Perseu. Dacă aş avea mai mult răgaz, v-aş vorbi despre cărţile sfinte ale evreilor, unde sînt amintite sute de întîmplări, care dovedesc cît preţ puneau aceia pe nume şi cu cîtă evlavie căutau să deosebească înţelesul lor.

În timpul acesta au sosit cei doi căpitani împreună cu ostaşii lor, toţi înarmaţi pînă în dinţi şi pregătiţi de război. Pantagruel le-a spus cîteva cuvinte, îndemnîndu-i să fie îndrăzneţi în bătaie, dacă va fi nevoie să se lupte (fiindcă nu putea încă să creadă în trădarea scrumbiilor), dar, orice s-ar întîmpla, să nu lovească ei cei dintîi. Drept semn de recunoaştere le-a dat lozinca: *Lăsatul secului!*

CAPITOLUL XXXVIII

Cum se dovedeşte că scrumbiile nu sînt de dispreţuit

Veţi rîde de mine, beţivilor, şi nu veţi da crezare spuselor mele. N-am ce să vă fac. Dacă mă veţi crede, cu atît mai bine; dacă nu, duceţi-vă şi vă încredinţaţi singuri. Eu spun ce-am văzut. Lucrurile s-au petrecut în ostrovul Sălbatic. Vi l-am numit. Şi mi-aţi adus aminte, fără să vreţi, de puterea neasemuită a uriaşilor care au pornit o dată să ridice muntele Pelion peste muntele Ossa, iar pe-acesta să arunce adumbritul Olimp, războindu-se cu zeii şi izgonindu-i din înaltul cerului. Pentru asemenea ispravă nu era de ajuns o putere obişnuită; dar uriaşii aceia, prin o jumătate a trupului lor, erau peşti, sau ca să nu mint: şerpi.

Şarpele care a ispitit pe Eva ţinea de neamul peştilor şi se spune, că era cel mai şiret şi mai isteţ dintre toate dobitoacele.

Unii învăţaţi mai cred şi astăzi că vicleanul ispititor era un ţipar, numit *itiphel,* în care se întrupase preacinstitul *messer* Priap, mare ademenitor de femei prin toate paradisurile *(paradis,* pe greceşte, înseamnă grădină). Cine ştie dacă *boşii,* poporul atît de războinic astăzi, n-au fost odinioară *caltaboşi?* Eu unul nu pun mîna în foc. Himantopozii, un neam de frunte al Etiopiei, aşa cum îi zugrăveşte Pliniu, sînt - nici mai mult, nici mai puţin - decît ţipari.

Dacă spusele mele n-au darul să vă risipească îndoiala (nici după cîteva pahare), veniţi cu mine la Lusignas, Parthenay, Vovant, Mervant sau Ponseuges în Poitou. Veţi culege acolo mărturii vechi şi de toată încrederea ale unor oameni de vază, care, jurînd pe braţul sfîntului Rigomeu, vă vor spune că Mieluzina, cea dintîi descălecătoare a ţării lor, avea trup de femeie pînă la buric, iar de acolo în jos era peşte cu coadă, adică avea coadă de peşte. Mişcările îi erau legănate şi domoale, cum vor să fie astăzi ale saltimbancilor bretoni, cînd se pornesc deodată să cînte şi să dănţuiască.

Pentru ce credeţi că a născocit Erehteu targa, carul şi căruţa? Fiindcă Vulcan îl zămislise cu picioare de scrumbie, şi voind a le ascunde nu umbla călare, ci în caleaşca. (Pe vremea aceea, pasămite, scrumbiile n-aveau căutare.) Zîna sciţilor Ora avea trupul jumătate femeie, jumătate scrumbie. Dar era atît de frumoasă, încît Jupiter s-a culcat cu ea şi i-a făcut un băiat numit Colaxes. Aşadar, nu mă mai luaţi peste picior şi dezvăţaţi-vă de a crede numai ce-i scris în Evanghelie.

CAPITOLUL XXXIX

Cum s-a însoţit fratele Ioan cu bucătarii pentru a lupta împotriva scrumbiilor

Văzînd fratele Ioan cu cîtă furie şi cu ce repeziciune veneau asupra

lor scrumbiile i-a spus lui Pantagruel:

— Vom avea de furcă, după cum bag de seamă! Dar cîte cîntece de slavă şi cuvinte de laudă se vor înălţa în cinstea biruinţei noastre! Aş fi dorit să rămîi pe corabie şi să priveşti bătălia ce voi da-o cu oamenii mei.

— Care oameni? a întrebat Pantagruel.

— Cartea de rugăciuni vorbeşte! a răspuns fratele Ioan. De ce crezi că Putifar, mai-marele bucătarilor de la curtea lui Faraon - acel Putifar care l-a cumpărat pe Iosif şi căruia acesta, dacă ar fi vrut, i-ar fi pus coarne - de ce crezi că era căpetenia călăreţilor din întreg regatul Egiptului? Pentru ce tocmai Nabuzardan, bucătarul regelui Nabucodonosor, a fost ales dintre toţi căpitanii de oaste, pentru a bate şi a dărîma cetatea Ierusalimului?

— Ascult, a răspuns Pantagruel.

— Aş putea să jur, a spus fratele Ioan, că au luptat pe vremuri cu scrumbiile sau cu alte vietăţi tot atît de temute; căci bucătarii ştiu să spintece, să taie şi să toace neasemănat mai bine decît toţi ostaşii din lume, pedestraşi sau călăreţi.

— Cele ce îmi spui mi-au adus aminte de un răspuns glumeţ al lui Cicero. La Roma, pe timpul războiului civil dintre Cezar şi Pompei, Cicero înclina mai mult spre acesta din urmă, deşi Cezar căutase să-l cîştige şi îl acoperise cu daruri. Într-o zi, după o bătălie în care oamenii lui Pompei suferiseră pierderi grele, Cicero s-a dus în tabăra lor, unde, după cum şi-a dat seama, se aflau puteri puţine, vitejie mai de loc şi neorînduială destulă. Prevăzînd că lucrurile se vor sfîrşi rău, cum s-a şi întîmplat, a început să-i batjocorească şi să-i ia peste picior, cînd pe unul, cînd pe altul, cu vorbe tăioase şi usturătoare, cum se pricepea să le ticluiască. Cîţiva căpitani care îl întovărăşeau, voind să-şi laude voinicia, ca şi cum nu s-ar fi îndoit de izbîndă, i-au spus arătînd steagurile: „Vezi cîte acvile purtăm cu noi în luptă?" „V-ar prinde foarte bine, dacă aţi merge la război împotriva ciorilor!" a răspuns Cicero. Aşadar, fiindcă vom avea de furcă, după cît se pare, cu scrumbiile, dumneata socoteşti că cei mai buni ostaşi ar fi bucătarii? Fă cum crezi, eu voi aştepta aici să văd cum ai s-o scoţi la capăt.

Fratele Ioan s-a îndreptat spre cortul bucătarilor şi le-a spus foarte cuviincios şi vesel:

— Băieţi, vreau să vă văd astăzi biruind cu cinste şi cu strălucire. Veţi avea de săvîrşit fapte de vitejie nemaipomenite şi nemaivăzute. Sus inimile!

Va afla lumea întreagă cine sînt şi ce pot bucătarii! Să pornim asupra acestor neruşinate scrumbii! Eu sînt căpitanul vostru. Să bem, prieteni! Înainte!

— Căpitane, au răspuns bucătarii, ai vorbit ca din carte. Sîntem cu toţii gata să-ţi ascultăm bunele porunci. Vom trăi şi vom muri cu tine!

— Veţi trăi, a spus fratele Ioan, nu veţi muri. Asta-i treaba scrumbiilor. Strîngeţi rîndurile. Parola noastră e: *„Nabuzardan!"*.

CAPITOLUL XL

Cum a pregătit fratele Ioan scroafa şi despre vitejii bucătari care au intrat în burta ei

La porunca fratelui Ioan, bucătarii au pus pe roate o *scroafă* mare, luată din corabia care purta drept steag şipul călugăresc. Scroafa era o maşină de război minunată, astfel întocmită, încît, de pe şoriciul ei, putea să împroaşte jurîmprejur ghiulele mari şi săgeţi de fier cu vîrf oţelit. În burta ei încăpeau, adăpostiţi, pînă la două sute de luptători. Era făcută după chipul şi asemănarea scroafei din Reole, cu ajutorul căreia cetatea Bergeracului a fost smulsă din mîinile englezilor, în anii tineri ai regelui Carol al Vll-lea.

Iată aici numele vitejilor bucătari, care, după pilda grecilor din calul troian, au intrat în pîntecele scroafei:

Înghitepui Pielescurtă
Drobdemiel Pîrjoală
Prăjeală Piuliţă
Maţumplut Oalăplină
Jumară Tigaie
Capdebou Saramură
Falcăprăjită Limbădulce
Ceapărasă Ficăţel
Pipăruş Frigăruie
Zeamălungă Cleştenvînt

(Aceşti bucătari de neam mare aveau drept stemă a lor: un cîmp de guri căscate, frigărui cu slănină printre ele şi o pulpă de căprioară aplecată spre stînga.) Mai erau:

Slăninăfriptă Taieslănină
Slăninăprăjită Roadeslănină
Slăninăarsă Pişcăslănină
Slăninărîncedă Înghiteslănină
Slăninăsărată Şoricideslănină

(Zeamălungă era de felul lui din Rambouillet. Pe marele meşter de ciorbe îl chema de acasă numai: Zeamă, dar i s-a zis Zeamălungă pentru a-l deosebi de ceilalţi fraţi ai săi:

Zeamăchioară Zeamădulce
Zeamăacră Zeamădeasă
Zeamăgoală Zeamăgrasă

Nume necunoscute printre evrei şi arabi. Pe alţii îi chema:
Fudulie Lingeblide
Varzăcreaţă Burtăplină
Crăticioară Bagănoală
Dovlecel Polonic
Pîinişoară Străchinel
Lingurică Curcăbeată
Maţesparte Bobcernut
Fripturică Gîtuscat
Crapumplut Ciorbărece
Sfarmăoase Învîrtefrigare

Apoi: Suflănfoc, luat din bucătăriile nobilului cardinal Le Veneur; Gălbenuş (din Mayonne) care a închegat cel dintîi maioneza; şi Borcănel, născocitorul sosului cu muştar (foarte potrivit şi foarte sănătos pentru spinarea de iepure la frigare, raţa la tavă, ouăle răscoapte, peştele afumat, purcelul de lapte şi alte multe feluri de bucate).

Toţi aceşti vrednici şi veseli bucătari au intrat în pîntecele *scroafei* împreună cu alţii. Fratele Ioan şi-a făcut loc cel din urmă, purtînd în mînă paloşul şi trăgînd după el porţile ferecate, care aveau încuietori cu arcuri.

CAPITOLUL XLI

Cum a rupt Pantagruel picioarele scrumbiilor

În vremea aceasta scrumbiile se apropiaseră atît de mult, încît Pantagruel le vedea cum îşi mişcau braţele şi cum începuseră să se strecoare pe sub frunzişul pădurii. Atunci l-a trimis pe Gimnast să le întrebe ce gînduri aveau şi ce pricină de ceartă născociseră, ca să ridice armele din senin împotriva unor vechi prieteni, care nu le adusese nicicînd vreo vătămare?

Gimnast a ieşit în întîmpinarea primelor rînduri, a făcut o adîncă plecăciune şi a strigat cît a putut de tare:

— De-ai voştri, de-ai voştri, de-ai voştri! Toţi sîntem de-ai voştri şi la porunca voastră! Noi ţinem toţi cu vechiul vostru prieten Lăsatul secului! (Unii mi-au povestit mai tîrziu, că n-a spus Lăsatul secului, ci Salata lacului.) Oricum ar fi fost, la acest cuvînt, un caltaboş voinic şi ţîfnos a ieşit din rînduri şi a încercat să-l apuce de gît.

— Blestematule! a strigat Gimnast. Vrei să intri în mine? Aşteaptă mai întîi să te fac bucăţi!

Scoţînd din teacă pe Pupămăncur (aşa îşi botezase sabia) Gimnast a tăiat caltaboşul în două cît ai zice: peşte! Doamne, gras mai era! Avea cel puţin două degete de slănină pe burtă! Mi-am adus aminte de *taurul*[222] din Berna, care a fost ucis în lupta de la Marignan, unde au fost înfrînţi elveţienii. Văzînd caltaboşul lor spintecat, scrumbiile au sărit asupra lui Gimnast şi l-ar fi făcut tocătură, dacă nu-i sărea în ajutor Pantagruel cu oamenii lui. Căpitanul Frîngecîrnat tăia la cîrnaţi de mama focului. Căpitanul Taiepeşte a dat iama prin scrumbii. Pantagruel le prindea de nas şi le rupea tîrtiţa. Fratele Ioan rămăsese ascuns în pîntecele *scroafei* şi urmărea mişcările duşmanului. Văzînd că un şir de cîrnaţi care stăteau la pîndă ieşiseră din pădure şi tăbărîseră asupra lui Pantagruel, a deschis uşile *scroafei,* şi în fruntea vitejilor săi ostaşi s-a repezit la luptă. Unii erau înarmaţi cu frigări de fier, alţii cu grătare, cu pirostrii, cu făraşuri, cu vătraiuri, cu măturoi, cu piuliţe, cu căldări, cu satîruri, cu frigărui, în cea mai deplină rînduială (ca tîlharii care dau foc la case) şi strigau toţi deodată cu glas înfricoşat: *„Nabuzardan! Nabuzardan! Nabuzardan!"* Într-un iureş cumplit s-au năpustit asupra cîrnaţilor, trecînd ca un tăvălug peste caltaboşi.

Scrumbiile, în faţa noului val de duşmani, au luat-o la goană, cu sufletul la gură, ca şi cînd ar fi văzut pe dracul. Fratele Ioan le turtea cu paloşul ca pe muşte. Bucătarii le spintecau pe capete. Ce jale şi ce prăpăd! Tot cîmpul era semănat cu scrumbii moarte ori spintecate. Povestea spune că, dacă nu s-ar fi coborît asupra lor, ocrotitoare, mîna lui Dumnezeu, neamul scrumbiilor s-ar fi stins pentru totdeauna în acel măcel dezlănţuit de bucătari. S-a întîmplat însă o minune. Puteţi să credeţi sau să nu credeţi. Iată!

S-a ridicat în zbor dinspre miazănoapte un porc cu coada scurtă, gras pe burtă, rotund ca o turtă, purtat prin văzduh peste pămînt de aripi uriaşe, ca ale morilor de vînt. Avea părul roşu ca penele fenicopterelor, cărora în Languedoc li se spune flamanzi. Avea ochii de jăratic, ca nişte rubine aprinse, urechile verzi ca smaraldul, dinţii galbeni ca topazele, coada neagră ca marmura de Lucullus, picioarele albe şi străvezii ca diamantul, semănînd cu labele de gîscă ale reginei Pedauque din Toulouse. La gît purta un colan de aur, avînd de jur împrejur scrise o seamă de cuvinte cu buchi greceşti, dintre care n-am putut desluşi decît: „Porcul vestitor al Minervei".

Vremea era limpede şi liniştită, dar la ivirea acestei fiare s-a pornit în stînga noastră un tunet atît de puternic, încît toţi am rămas înmărmuriţi. Scrumbiile, zărind arătarea, au azvîrlit armele la pămînt şi au căzut toate în genunchi, cu mîinile împreunate, fără să spună un cuvînt, ca şi cum i s-ar fi rugat.

Fratele Ioan, cu bucătarii lui, lovea înainte în scrumbii şi le lua în frigare. Dar la o poruncă a lui Pantagruel, goarnele au sunat încetarea

luptei şi măcelul s-a oprit. Fiara din văzduh a mai zburat de cîteva ori între cele două tabere, a aruncat la pămînt douăzeci şi şapte de lăzi cu lămîi, apoi s-a făcut nevăzută, strigînd într-una: „Lăsatul de sec! Lăsatul de sec! Lăsatul de sec!"

CAPITOLUL XLII

Cum a căzut Pantagruel la înţelegere cu Nifleset, regina scrumbiilor

Fiara zburătoare nu s-a mai zărit, iar cele două oşti au rămas nemişcate, într-o tăcere deplină. Pantagruel a cerut să stea de vorbă cu regina scrumbiilor, doamna Nifleset[223], care rămăsese în caleaşca ei, pe locul unde erau adunate steagurile. Răspunsul ei a fost mulţumitor. Regina a coborît din caleaşca şi s-a înclinat înaintea lui Pantagruel cu o uşoară mlădiere a trupului, mărturisindu-se bucuroasă de această întîlnire. Pantagruel i s-a plîns, că fără nici o pricină s-a văzut nevoit să poarte un război pe care nu-l dorise. Doamna Nifleset şi-a cerut iertare, arătînd că lupta pornise de la o greşeală a iscoadelor ei, care au venit să-i dea de veste că Postul cel Mare a coborît pe ţărm şi s-a apucat să cerceteze udul balenelor. L-a rugat încă o dată să se înduplece şi să-i ierte jignirea ce suferise, încredinţîndu-l că scrumbiile nu sînt în stare să poarte ură, iar în burta lor poartă mai multe icre decît fiere. Ca o dovadă de prietenie, s-a legat ca atît ea, cît şi celelalte Niflesiţele care îi vor urma să-i închine ţara, lui şi urmaşilor lui, ascultîndu-l cu supunere totdeauna şi întru toate, prietenii lui fiind şi prietenii ei, duşmanii de-asemeni; ca o dovadă de recunoştinţă a făgăduit să-i trimită plocon în fiecare an şaptezeci de mii de scrumbii albastre, pentru a sluji la începutul mesei timp de şase luni.

Regina s-a ţinut de cuvînt: chiar a doua zi tînăra Nifleset moştenitoarea ostrovului şi fiica reginei a pornit să ducă marelui Gargantua scrumbiile pomenite mai sus.

Gargantua le-a trimis în dar regelui din Paris; nu ştiu însă de ce, din pricina schimbării aerului sau a lipsei de untdelemn, scrumbiile au pierit aproape toate. La porunca regelui, au fost înmormîntate una lîngă alta într-un loc al Parisului, care se cheamă şi astăzi Uliţa Scrumbiilor. Doamnele de la curte au luat sub ocrotirea lor pe tînăra Nifleset, care, scăpînd cu viaţă, fusese găzduită la curte cu toată cinstea cuvenită. S-a măritat cu un şalău frumos şi de neam bun, cu care a avut, din mila Domnului, o puzderie de urmaşi.

Pantagruel a mulţumit frumos reginei scrumbiilor şi i-a dăruit un cuţitaş de mare preţ; apoi a întrebat-o, ce-a însemnat acel balaur înaripat, care s-a arătat în văzduh? Ea a răspuns, că era o întrupare a

Lăsatului de sec, zeul lor ocrotitor la vreme de război, întemeietorul şi strămoşul întregului neam al scrumbiilor. Se arată în chip de porc, fiindcă grăsimea scrumbiilor de la el se trage. Pantagruel a vrut apoi să ştie de ce a aruncat pe pământ atîtea lăzi de lămîi, la care regina a răspuns că lămîile erau sfîntul Graal al lor şi adevărată mană cerească. Punînd numai cîteva picături pe-o scrumbie spintecată, se înzdrăvenea dacă era numai crestată, şi învia dacă era moartă.

Pantagruel şi-a luat rămas-bun de la regină şi s-a întors la corabie, urmat de toţi ceilalţi soţi de luptă, cu armele şi cu *scroafa* lor.

CAPITOLUL XLIII

Cum a ajuns Pantagruel în ostrovul Ruah[224]

După două zile de cale am ajuns la ostrovul Ruah. Jur pe cloşca cu pui de pe cer că obiceiurile poporului din acea ţară erau mai ciudate decît aş putea să vă spun în cuvinte.

Oamenii aceştia trăiesc cu vînt. Nu beau şi nu mănîncă decît vînt. Casa lor e o vîrtelniţă. În grădina lor nu seamănă decît două-trei soiuri de păpădie, plivind cu mare grijă izmă creaţă şi alte ierburi care se folosesc împotriva vînturilor. Poporul de jos îşi potoleşte foamea făcîndu-şi vînt cu evantaie de hîrtie, de pînză sau de pene, după putinţa fiecăruia. Cei bogaţi se hrănesc din belşug cu mori de vînt. Se ospătează ca la nuntă, şi, mîncînd pe săturate, vorbesc între ei despre gustul, bunătatea şi felul deosebit al vînturilor, aşa cum dumneavoastră, băutori pricepuţi, judecaţi vinurile şi ţineţi sfat despre însuşirile lor.

Unii ridicau în slavă sirocul, alţii băltăreţul; unii lăudau crivăţul, alţii zefirul, unii mistralul, alţii taifunul şi aşa mai departe. Îndrăgostiţii îşi făceau vînt cu cămăşile.

Bolnavii înghiţeau vîntul în hapuri, cum se iau şi pe la noi unele leacuri.

— Ah, îmi spunea unul din ei, umflat în foaie, dacă aş putea să fac rost de-o băşică bună plină cu mistral! învăţatul doftor Scurron, care a călătorit o dată prin ţara Languedocului, ne povestea că acest vînt suflă uneori cu atîta putere, încît răstoarnă o căruţă încărcată. Ce bine le-ar prinde o copaie cu vînt picioarelor mele bolnave!

— Ar fi mai bună, a spus Panurge, o vadră de vin de Marivaulx-Chanteperdrix sau Frontignan!

Am văzut apoi un bărbat, destul de chipeş şi cu pîntecele dolofan, care, cuprins de-o cumplită mînie, bătea de mama focului, cu papucul, pe un trepăduş de-al lui, gras şi rotofei de altminteri ca şi el. Necunoscînd pricina supărării lui, mi-am închipuit că în ţara aceea,

după sfatul doftorilor şi pentru buna îngrijire a sănătăţii, stăpînii la necaz îşi băteau slugile; iar slugile mîncau bătaie ca să se îngraşe. Am aflat însă că acel trepăduş ticălos îi furase o aripă de vînt uscat, pe care o pusese cu grijă la păstrare pentru la iarnă.

Nimeni nu scuipă, nu varsă, nu-şi lasă udul şi nu-şi deşartă maţul pe-acel ostrov; în schimb toţi se pîrţîie şi trag vînturi, pe întrecute! Ei pătimesc de toate acele boli, care, după cum arată Hipocrate, în *Flatibus,* sînt pricinuite de oprirea vînturilor. O a mai obişnuită şi mai răspîndită e pîntecăraia, pe care o tămăduiesc cu pahare la şezut, uşurîndu-şi foalele. Toţi mor de dropică: bărbaţii pîrţîindu-se, femeile dezumflîndu-se. Sufletul lor pleacă în veşnicie pe uşa din dos.

Plimbîndu-ne de-a lungul ostrovului, am întîlnit trei zvîntaţi plecaţi să privească zborul sitarilor, care trăiesc în mare număr pe aceste meleaguri şi se hrănesc de-asemeni cu vînt. Am băgat de seamă că, aşa după cum dumneavoastră, băutorii de vin, porniţi peste coclauri cu şipuri şi butelci în buzunar, aceia purtau toţi la cingătoare cîte o pereche de foale. Dacă se întîmpla să nu mai bată vîntul, scoteau foalele de la brîu şi, suflînd cu ele, se mai întăreau cu un pic de adiere. (După cum ştiţi prea bine, mişcarea aerului se numeşte vînt.)

Iar pe cînd ne pregăteam de plecare, ne-a venit din partea regelui porunca sa nu luăm cu noi pe corabie nici un bărbat şi nici o femeie din partea locului, fiindcă nu ştiu care din ei şterpelise măriei-sale o putină plină cu ultimele resturi din faimosul vînt pe care harnicul suflător Eol îl dăruise odinioară lui Ulise, să-i poarte pînzele pe vreme liniştită. El păstra cu sfinţenie acea putină de vînt, ca pe-un potir făcător de minuni, mulţumită căruia tămăduise multe boli grele, lăsînd să treacă prin vrană o undă uşoară, ca un pîrţ de fată mare, sau, cum spun călugăriţele, un suspin.

CAPITOLUL XLIV

Cum ploaia mică goneşte vîntul mare

Pantagruel a găsit cuvinte de laudă pentru felul de-a trăi al acestor oameni, iar cîrmuitorului lor, Hypenemian (adică plin de vînt), i-a spus:

— Dacă aţi găsi drept înţelepte cuvintele lui Epicur, care spune că nu munca grea, ci plăcerile uşoare dau fericirea deplină, vă socotesc eu însumi ca pe nişte făpturi fericite; căci fiinţa voastră, hrănindu-se cu vînt, nu vă cere nici o trudă sau prea puţină: e de ajuns să suflaţi.

— E adevărat, a răspuns stăpînul ostrovului, dar în viaţa noastră pieritoare nimic nu e desăvîrşit. Adesea cînd ne aşezăm la masă, ospătîndu-ne din belşug, după obiceiul părinţilor noştri, cu o aripă de

vînt, dulce şi săţioasă ca mana cerească, începe să cadă ca din senin o ploaie uşoară şi-o goneşte. Ospăţul se sfîrşeşte, cînd nu mai sînt bucate!

— Aceasta îmi aduce aminte, a spus Panurge, de povestea lui Jenin din Quinquenain, care, stropind cu puţin ud pe nevastă-sa, a oprit vîntul rău-mirositor care ieşea din ea. Am ticluit cîndva un dizen frumuşel despre această întîmplare:

Jenin, gustînd o dată din vinul lui molan
Care-ncepuse parcă pe drojdie să fiarbă,
I-a spus femeii sale să coacă un bostan,
Să curgă tulburelul mai bine pe sub barbă.
Apoi sfîrşind ospăţul, s-au tolănit în iarbă,
Dar n-a putut sărmanul Jenin să aţipească:
Femeia lui, din goarnă, sufla fără-ncetare!
Atunci el a stropit puţin, s-o potolească.
Ea s-a oprit, căci spune o vorbă bătrînească,
Precum că ploaie mică goneşte vîntul mare.

— Mai avem în fiecare an o pacoste care ne loveşte, a spus stăpînul ostrovului. Se află în ostrovul Tohu un uriaş numit Branghinarilă, care vine la noi primăvara să-şi cureţe maţele. Prăpădeşte morile de vînt, pe care le înghite ca pe nişte hapuri. Îi plac la nebunie cimpoaiele şi le soarbe cu lingura mare, lăsîndu-ne să postim de trei, patru ori pe an, fără slujbe, rugăciuni ori denii.

— Şi nu vă puteţi apăra? a întrebat Pantagruel.

— Urmînd sfatul doftorilor noştri pricepuţi în boalele pîntecelui, am ascuns în fiecare moară găini şi cocoşi o mulţime. Întîia oară cînd i-a înghiţit era să moară. Cocoşii îi cîntau în burtă şi băteau din aripi, cutremurîndu-i inima şi îngreţoşîndu-l atît de amarnic, ca şi cum ar fi înghiţit un şarpe.

— Asemănarea nu mi se pare tocmai potrivită, a spus fratele Ioan, căci, după cum am auzit, şarpele care îţi alunecă pe gît şi ajunge în stomac nu-ţi pricinuieşte nici o supărare, iar dacă te aşezi cu picioarele în sus şi duci la gură o strachină cu lapte, şarpele, adulmecînd mirosul, iese la lumină.

— Aşa ai auzit, a spus Pantagruel, dar nimeni pînă astăzi n-a văzut şi nici n-a citit în cărţi că un asemenea leac e cu putinţă. Hipocrat scrie că în vremea lui a aflat o dată despre o asemenea întîmplare, dar omul a murit numaidecît, în chinuri şi zvîrcoliri cumplite.

— Nu numai atît, a vorbit mai departe stăpînul insulei. Vulpile îi intrau pe gît şi fugeau după găini; uriaşul leşina în fiecare clipă, pînă cînd, folosind leacul unui solomonar, a început să verse vulpile şi să se uşureze. Acum a găsit un alt leac. Îşi face un clistir cu zeamă de grîu şi

de mei fiert, ademenind găinile să iasă. Dacă amestecă în el ficat de gîscă, atrage vulpile. Mai înghite el şi nişte hapuri, făcute din tocătură de ogari şi cîini ciobăneşti. Puteţi să vă închipuiţi cît sîntem de amărîţi!

— Să nu mai aveţi teamă de-aici încolo, oameni buni, le-a spus Pantagruel. Uriaşul Branghinarilă, căpcăunul morilor de vînt, a răposat, pot să v-o spun. A murit sugrumat şi înăbuşit, mîncînd, la gura cuptorului, o lingură de unt proaspăt, după sfatul doftorilor.

CAPITOLUL XLV

Cum a ajuns Pantagruel la ostrovul Smochiniţilor

A doua zi de dimineaţă am întîlnit în cale ostrovul Smochiniţilor, nişte oameni care fuseseră o dată bogaţi şi fericiţi - pe-atunci li se spunea „voinicii"[225].

Acum sînt săraci, prăpădiţi şi supuşi papimanilor[226]. Iată cum s-a întîmplat:

Într-o zi de sărbătoare, al cărei hram se ţinea în fiecare an, primarul voinicilor, cu ceilalţi sfetnici ai oraşului şi cîţiva învăţaţi mai de seamă, s-au dus să vadă cum petrec papimanii de pe ostrovul vecin. Unul dintre ei, zărind chipul zugrăvit al papei, cum era obiceiul să fie arătat poporului în zilele de sărbătoare, s-a strîmbat, smochinindu-şi obrazul în nasul lui, ceea ce pentru papimani era semn de batjocură şi derîdere.

Pentru a răzbuna această jignire, cîteva zile mai tîrziu papimanii au pus mîna pe arme şi au tăbărît, fără veste asupra voinicilor, au jefuit şi au prădat ostrovul, trecînd prin sabie tot ce purta barbă. N-au cruţat decît pe femei şi pe flăcăi, dar numai dacă se vor supune aceleiaşi încercări ruşinoase, la care Frederic Barbăroşie i-a silit odinioară pe milanezi.

În lipsa lui, milanezii se răzvrătiseră şi izgoniseră din cetate pe nevastă-sa, împărăteasa, suind-o în bătaie de joc pe-o catîrcă bătrînă, numită Thacor, călare cu dosul spre capul catîrcei şi cu faţa spre coadă. Întorcîndu-se în Milan, Frederic a pus mîna pe ei şi i-a închis pe toţi, iar după îndelungate căutări a dat de urma acelei catîrce, Thacor. La porunca lui s-a adunat în mijlocul tîrgului cel mare al oraşului tot poporul, dimpreună cu cei osîndiţi; apoi călăul, înfigînd o smochină în despicătura ruşinoasă a catîrcei, a vestit cu glas de trîmbiţi că oricine vrea să scape de moarte va trebui să scoată în văzul tuturor smochina cu dinţii şi s-o bage la loc tot astfel, fără ajutorul mîinilor. Cei care nu se vor supune vor fi strînşi de gît pe loc sau spînzuraţi. Unii au fost cuprinşi de atîta scîrbă şi ruşine, încît au

primit mai bine moartea decît să îndeplinească scîrnava poruncă; aceştia au sfîrşit în ştreang. La alţii frica de moarte a fost mai tare decît ruşinea. După ce trăgeau smochina cu toţi dinţii, o arătau călăului s-o vadă, zicînd: *Ecco Io fico!* [227] Aceeaşi înjosire a mîntuit viaţa unora dintre voinicii care nu fuseseră tăiaţi de sabie. Au ajuns robii şi şerbii papimanilor, iar numele de smochiniţi li s-a dat fiindcă îndrăzniseră să se strîmbe dinaintea chipului papei! De atunci, sărmanii oameni n-au avut decît necazuri şi pagube. I-a bătut grindina, i-au bîntuit furtunile şi au suferit de foame, loviţi de toate nenorocirile, ca o veşnică pedeapsă pentru păcatul strămoşilor lor.

Am intrat într-o bisericuţă de pe malul mării; era dărăpănată, jalnică şi, asemeni bisericii sfîntului Petru din Roma, fără acoperămînt. Am zărit în agheasmatar, cufundat în apă pînă în gît ca o raţă, un bărbat cu mai multe pelerine pe el. În jurul lui stăteau trei preoţi cu faţa rasă şi tunşi în creştetul capului, care citeau dintr-o carte de rugăciuni, să gonească pe diavol. Lui Pantagruel i s-a părut priveliştea ciudată şi a întrebat ce fel de comedie se juca acolo? Iată ce-a aflat. Cu trei ani mai înainte bîntuise pe acel ostrov o ciumă atît de cumplită, încît jumătate din ţară rămăsese pustie, iar pămînturile fără stăpîn. Se stinsese acum molima, şi acest om ascuns în agheasmatar, îşi lucra cu osîrdie ogorul lui rodnic pe care semăna grîu. Un drăcuşor împielităt, care nu se pricepea să tune şi să fulgere decît asupra verzelor, şi care, pe deasupra, nici carte nu învăţase, a primit de la Lucifer învoirea de a veni pe ostrovul Smochiniţilor să se odihnească şi să petreacă, aşa cum făceau toţi ceilalţi draci, primiţi cu prietenie de femeile şi de bărbaţii din partea locului.

Întîlnindu-l pe cîmp, drăcuşorul l-a întrebat pe plugar, cu ce se îndeletniceşte? Bietul om i-a spus că seamănă grîu, ca să aibă ce mînca la anul.

— Bine, i-a spus diavolul cel mic, dar cîmpul nu-i al tău. E al meu, fiindcă din ziua cînd aţi batjocorit chipul papei, această ţară ne-a fost dată nouă în deplină stăpînire. E adevărat, că eu unul nu mă pricep să semăn grîu; de aceea îţi las ţie ogorul, dar numai dacă te învoieşti să împărţim cîştigul amîndoi.

— Mă învoiesc, i-a răspuns plugarul.

— Adică, uite cum: vom despărţi rodul în două, a spus dracul cel mic. Unul va lua ce-a rămas în pămînt, celălalt ce-a crescut deasupra. Alegerea mi se cuvine mie, fiindcă eu sînt diavol de spiţă veche şi aleasă, pe cînd tu eşti un mîrlan. Aşadar, să ştii de pe acum că partea mea va fi cea din pămînt; tu vei primi pe cea de deasupra. Cînd va fi culesul?

— La jumătatea lui cuptor, a răspuns plugarul.

— Voi avea grijă să fiu de faţă, a spus drăcuşorul. Tu vezi-ţi de treabă şi munceşte înainte, mîrlane, munceşte! Mă duc acum să

ispitesc cu dulcele păcat al desfrînării pe cuvioasele măicuţe de la mănăstirea sfintelor Vînturi, pe habotnici şi pe vreo cîţiva călugări. Nu mă îndoiesc de buna lor primire. Ne vom socoti amîndoi la întoarcere.

CAPITOLUL XLVI

Cum a fost păcălit diavolul cel mic de plugarul smochinit

La mijlocul lunii iulie, diavolul cel mic s-a înfăţişat la locul ştiut, însoţit de un pîlc de drăcuşori din stranele iadului. Întîlnind pe plugar i-a spus:

— Ei, mîrlanule, purtatu-te-ai bine de cînd nu ne-am văzut? A sosit vremea să facem împărţeala.

— E drept, a răspuns plugarul.

Plugarul cu oamenii lui au secerat spicele de grîu; drăcuşorii smulgeau din pămînt paiele rămase pe mirişte. Plugarul a dus grîul la arie, l-a treierat, l-a pus în saci şi l-a cărat la tîrg. Drăcuşorii, socotind că fac la fel, s-au aşezat în obor alături de plugar, să-şi vîndă şi ei paiele. Plugarul a dat grîul lui pe preţ bun, iar cu banii primiţi şi-a umplut vechea pungă ce-o purta la brîu. Drăcuşorii au rămas cu paiele nevîndute, alegîndu-se pe deasupra cu batjocura ţăranilor, care rîdeau de ei în mijlocul oborului.

După ce s-a spart tîrgul, diavolul cel mic a spus plugarului:

— Mîrlanule, m-ai înşelat de data aceasta, dar a doua oară n-ai să mă mai păcăleşti.

— Domnişorule drac, cum aş fi putut să te înşel, cînd dumneata singur ai hotărît partea care ţi se cuvine? E adevărat, că ţi-a fost în gînd să mă tragi pe sfoară, crezînd că pentru mine nu va răsări nimic din pămînt, iar ţie îţi vor rămîne boabele pe care tot eu le-am semănat. Voiai să ispiteşti cu ele pe cei nevoiaşi, pe popi şi pe zgîrciţi, ademenindu-i în capcanele tale! Eşti cam prea tinerel pentru un asemenea meşteşug. Sămînţa pe care am azvîrlit-o în pămînt a putrezit, dar din inima ei au răsărit grăunţele noi, pe care ai văzut că le-am cules. Tu ai ales ce-a fost mai rău, pentru că eşti blestemat de cuvîntul Evangheliei.

— Să sfîrşim vorba, a spus puiul de drac. Ce vei semăna la anul pe moşia noastră?

— Pentru a scoate un cîştig mai bun, m-am gîndit să semăn sfeclă.

— Foarte bine, a răspuns drăcuşorul, eşti un mîrlan de ispravă. Seamănă sfeclă multă, iar eu voi avea grijă s-o păzesc de furtuni şi de grindină. Dar, să ne înţelegem. Eu voi culege ce creşte deasupra; partea ta va fi ce rămîne în pămînt. Munceşte, mîrlane, munceşte! Mă

duc să ispitesc pe eretici; sînt suflete dornice de prăjeală. Pe măria-sa Lucifer îl cam doare burta: o să-i prindă bine o zeamă caldă.

Venind din nou timpul culesului, puiul de diavol s-a înfăţişat însoţit de-o altă ceată de drăcuşori de-acasă. A chemat la împărţeală pe plugar, iar el s-a apucat să taie şi să culeagă frunzele de sfeclă. În urma lui, plugarul cu oamenii lui au săpat pămîntul, au scos sfeclele una cîte una şi le-au pus în saci. Apoi au plecat amîndoi la tîrg.

Plugarul şi-a dat sfeclele pe preţ bun. Diavolul cel mic n-a vîndut nimic şi a rămas de rîsul tîrgului.

— Văd, mîrlane, că m-ai înşelat şi a doua oară, a spus drăcuşorul. Desfacem învoiala şi vom vedea al cui va fi pămîntul. Ne vom lupta cu ghearele, şi care din noi va birui, va rămîne stăpîn pe toată holda. Mă întorc peste o săptămînă. Pregăteşte-ţi pielea, mîrlane, că ai să vezi pe dracul! Acum mă duc să ispitesc pe nişte împricinaţi cîrcotaşi, măsluitori de pricini, notari scamatori şi advocaţi hoţomani, care mi-au trimis vorbă că mă aşteaptă cu braţele deschise. Sînt oamenii mei. Cum Lucifer nu mistuie uşor sufletele lor, mai ales cînd nu sînt îndeajuns de sărate, le trimite de obicei la bucătărie dracilor spălători de vase.

Am auzit spunîndu-se între oameni, că Lucifer mănîncă dimineaţa şcolari, la prînz advocaţi, la urmă podgoreni, la cină negustori şi înainte de culcare vistiernici; cît despre popi, aceştia nu lipsesc niciodată de la masa lui. E cît se poate de adevărat. Domnul Lucifer gustă cîţiva popi la începutul fiecărei mese, iar dimineaţa ia totdeauna o tocăniţă de şcolari. Dar vai! nu ştiu pentru care nefericită pricină şcolarii au început să înveţe din Evanghelie şi nu putem să mai prindem nici unul. Cred că dacă popii nu ne vor ajuta, smulgînd prin ameninţări, prin silă şi prin ardere pe sfîntul Pavel din mîinile lor, nu vom avea multă vreme ce ronţăi. La prînz mănîncă advocaţi coţcari şi jefuitori de săraci, din care totdeauna găseşte cît îi place. Dar ţi-e lehamite să te hrăneşti numai cu pîine! Ne spunea o dată, în plin sinod, că s-ar înfrupta bucuros din sufletul unui fariseu care a uitat într-o zi să se roage. Ne-a făgăduit răsplată bună şi simbrie îndoită, dacă îi vom aduce în dinţi unul din aceştia. Am căutat şi am răscolit peste tot, dar degeaba. Ei sînt de-altminteri atît de vicleni, încît toate doamnele fac danii pentru mănăstirea lor. Domnul Lucifer mănîncă la cină cu nespusă plăcere cămătari, spiţeri, plăsmuitori de bani răi şi negustori de marfă stricată. Dacă se simte în voia lui, seara, înainte de culcare, gustă dintr-un pivnicer, care, după ce-a băut vinul stăpînului, umple butoiul cu apă de ploaie. Dă-i zor, mîrlane, dă-i zor! Mă duc să ispitesc pe seminariştii din Trebizunda, să-şi părăsească părinţii, să se despartă de orice legătură obştească, să nu se mai supună poruncilor regelui, să trăiască în libertate sub pămînt, să privească lumea cu dispreţ, să-şi bată joc de toţi, şi, îmbrăcînd haina veselă a

nevinovăţiei, să se preschimbe toţi în gingaşi călugări-cerşetori.

CAPITOLUL XLVII

Cum a fost păcălit diavolul de o bătrînă smochinită

Plugarul s-a întors acasă trist şi gînditor. Femeia lui, văzîndu-l astfel, şi-a închipuit că i-a furat cineva banii la tîrg. Aflînd însă pricina supărării lui şi zărindu-i la brîu punga doldora de bani, l-a îmbărbătat cu blîndeţe, liniştindu-l că nu va păţi nimic. L-a rugat să se bizuie pe ea, căci va găsi un mijloc să-l scape din încurcătură.

— Oricum ar fi, eu la cea dintîi zgîrietură mă dau bătut şi îi las pămîntul.

— Nu, nu, a spus femeia, încrede-te în mine şi du-te de te culcă. Lasă-mă să-l surchidesc cum ştiu eu. Spuneai că e un pui de drac nătăfleţ; am să-l fac să se lase păgubaş, iar pămîntul ne va rămîne nouă. Dacă ar fi un diavol bătrîn, aş mai sta pe gînduri.

Noi coborîsem pe ostrov tocmai în ziua hotărîtă pentru încăierare. Dis-de-dimineaţă, plugarul s-a spovedit ca un bun credincios şi, după sfatul sfinţiei-sale, s-a ascuns în agheasmatar, aşa cum l-am văzut. Pe cînd ascultam povestea de mai sus, a ajuns la noi vestea că baba păcălise pe drăcuşor şi dobîndise pămîntul în felul următor.

Puiul de drac a bătut la uşa plugarului, strigînd:

— Ei, mîrlane, mîrlane! Ţi-ai ascuţit ghearele?

Intrînd pe uşă sprinten şi bătăios, dracul a băgat de seamă că plugarul lipseşte de acasă şi a văzut-o pe nevastă-se trîntită la pămînt, bocind şi văitîndu-se.

— Ce înseamnă asta? Unde-i mîrlanul? Ce mai aşteaptă?

— Of! a început să se vaite baba. Ticălosul! Tîlharul! Ucigaşul! M-a schingiuit! M-a dat gata! M-a omorît!

— Cum aşa? a întrebat diavolul. Am să-l jupoi! Aşteaptă puţin!

— Vai! plîngea baba, e un călău, un zbir, un zgîrie-draci! Mi-a spus că trebuie să se lupte azi în gheare cu dumneata, şi, ca să-şi încerce unghiile dacă sînt ascuţite, m-a atins cu degetul cel mic, aici între picioare... M-a prăpădit! S-a sfîrşit cu viaţa mea, n-o să mă mai vindec niciodată, ia te uită! Acum, ca şi cînd nu i-ar fi fost de ajuns, a plecat la potcovar să-i mai ascută vîrful unghiilor! Eşti pierdut, domnişorule drac, şterge-o cît mai e vreme, că te face ferfeniţă! Pleacă, te rog...

Zicînd acestea s-a dezgolit pînă la bărbie, ca mamele din Persia de altădată în faţa fiilor care fugeau de luptă, arătîndu-şi ce nu se spune.

Diavolul, la gîndul că ar putea s-o păţească la fel, s-a pornit să strige:

— Mahon! Demiurg! Megera! Alecto! Persefona! N-o să pună mîna

pe mine. Am luat-o din loc. Nu-mi trebuie pământ!

Aflînd sfîrşitul poveştii, ne-am întors la corăbiile noastre şi n-am mai zăbovit mult pe-acele locuri. Pantagruel, văzînd nevoile ţării şi sărăcia oamenilor, a dăruit pentru trunchiul bisericii optsprezece mii ducaţi de aur.

CAPITOLUL XLVIII

Cum a ajuns Pantagruel pe ostrovul Papimanilor

Lăsînd în urmă ţinutul amărît al Smochiniţilor, am mai mers o zi întreagă, pe-o vreme plăcută şi senină, cînd am văzut ivindu-se în faţa noastră ostrovul Papimanilor. Mai înainte de a fi lăsat ancora şi de-a fi legat corăbiile la ţărm, ne-am pomenit lîngă noi cu o luntre, în care se aflau patru oameni îmbrăcaţi felurit. Cel dintîi era un călugăr încotoşmănat, fălos şi soios; al doilea, un şoimar, cu momeală pe umăr şi mănuşi de zale; al treilea, un portărel, ducînd în spinare un sac cu chemări de martori, întîmpinări, răspunsuri şi amînări; al patrulea, un podgorean din Orleans, cu obiele frumoase de pînză, cu un paner în mînă şi cosor la cingătoare.

Cum s-au apropiat de corabia noastră, au pornit să strige cîteşipatru deodată:

— L-aţi văzut, cinstiţi călători? L-aţi văzut?

— Pe cine? a întrebat Pantagruel.

— Pe *el!*

— Care el? a întrebat fratele Ioan. Să fiu al naibii de nu i-oi crăpa capul! Fratele Ioan îşi închipuise că e vorba despre un tîlhar, un ucigaş sau un eretic.

— Cum, cinstiţi călători, au întrebat cei patru, nu-l cunoaşteţi pe Cel-Fără-Asemănare?

— Domnilor, a răspuns Epistemon, noi nu pricepem ce voiţi să spuneţi. Vă rog să aveţi bunăvoinţa a ne lamuri despre cine e vorba şi vă vom arăta pe faţă tot ce ştim.

— E cel ce este, au spus cei patru. Nu l-aţi văzut niciînd?

— Cel ce este, a răspuns Pantagruel, după învăţătura bisericii noastre e Dumnezeu, care cu aceste cuvinte i s-a dezvăluit lui Moise. Nu l-am văzut, fireşte, şi nici nu va fi vreodată muritor care să-l vadă.

— Nu vorbim despre Dumnezeul care stăpîneşte în ceruri, au răspuns aceia. Noi vorbim despre Dumnezeul care e mai mare pe pămînt. Nu l-aţi văzut?

— Pe cinstea mea, a spus Carpalim, mi se pare că e vorba despre papa!

— Da, da, a răspuns Panurge. În ceea ce mă priveşte, eu, domnilor,

am văzut cu ochii mei vreo trei; dar m-am ales numai cu văzutul.

— Cum aşa? au şi sărit cei patru. Sfintele canoane spun, că în viaţă nu poate fi decît unul singur!

— Vreau să spun că am văzut trei, unul după altul, nu pe toţi trei deodată.

— O, oameni de trei ori fericiţi! Bine aţi venit printre noi! au strigat aceia.

Au îngenuncheat în faţa noastră şi au vrut să ne sărute picioarele, ceea ce noi n-am primit, spunîndu-le că nici papa însuşi, dacă ar veni să-i cerceteze, n-ar merita atîta cinste.

— Ba da, ba da, au răspuns cei patru; în privinţa aceasta toate sînt dinainte hotarîte. Îi vom pupa sfîntul-şezut şi tot ce sub frunza de viţă se-ascunde, dar trebuie să fie, căci altminteri, după canoane, nici papă n-ar fi fost ales. Canoanele spun foarte lămurit: „Papei fără fudulii, mitră în cap nu i se va pune". Dacă toţi oamenii s-ar naşte fără, nici papă pe lume n-ar mai fi!

Pantagruel a întrebat pe un vîslaş de pe luntre, cine erau cei patru? Vîslaşul i-a răspuns că ei înfăţişează cele patru stări ale ţării, şi a mai adăugat că vom fi bine primiţi şi ospătaţi, întrucît am avut fericirea de a-l fi văzut pe papa. Panurge i-a şoptit la ureche:

— Domnul să fie lăudat! Toate vin la rîndul lor pentru cine ştie să aştepte. N-am cîştigat nimic cînd l-am văzut pe papa. De data aceasta, să fie al dracului, mi se pare că ne vom alege cu ceva folos.

Am coborît pe ţărm. Tot poporul, bărbaţi şi femei cu copii în braţe, ca într-un alai de sărbătoare, au ieşit întru întîmpinarea noastră. Cele patru stări vesteau în gura mare:

— L-au văzut! L-au văzut! L-au văzut!

Mulţimea a îngenuncheat în calea noastră şi, ridicînd mîinile împreunate spre cer, striga:

— O, fericiţi muritori! Prea fericiţi!

Au strigat astfel vreme de un sfert de ceas. Apoi ne-a ieşit înainte mai-marele învăţaţilor lor, cu toţi ceilalţi dascăli şi cu şcolarii, care erau purtaţi din urmă cu biciul, cum se obişnuieşte pe la noi să fie bătuţi copiii ca să ţină minte de cîte ori e dus la spînzurătoare un tîlhar. Pantagruel s-a supărat şi le-a spus:

— Domnilor, dacă mai biciuiţi copiii, eu plec.

Mulţimea s-a minunat auzind acel glas răsunător, iar unul mic şi cocoşat, cu degete lungi, a întrebat pe mai-marele dascălilor:

— Minunea minunilor! Toţi cîţi îl văd pe papa cresc atît de mari ca acest uriaş care ne ameninţă? Ah! De ce nu-l pot vedea şi eu, să ajung la fel?

Atîta larmă au stîrnit strigînd, încît episcopul lor, Homenas, s-a grăbit să ne întîmpine la rîndul lui, călare pe-un catîr fără frîu şi înveşmîntat în verde. Era însoţit de ajutoarele lui, care duceau crucea,

praporii, steagurile, baldachinul, lumînările şi potirele cu agheasmă. S-a repezit şi preasfinţia-sa să ne sărute picioarele, spunînd că unul din hipofeţii lor, vînturător şi ticluitor al sfintelor canoane, a lăsat scris, că aşa după cum Mesia cel mult aşteptat li s-a arătat evreilor, tot astfel papa va coborî într-o zi pe ostrovul lor; iar pînă va sosi acel ceas fericit, să întîmpine cu cinste şi cu slavă pe toţi cei care îl vor fi văzut la Roma.

Noi însă l-am rugat foarte frumos să ne scutească.

CAPITOLUL XLIX

Cum Homenas, episcopul papimanilor, ne-a lămurit sfintele canoane

Homenas ne-a spus:

— Sfintele canoane ne îndrumă şi ne poruncesc să ne ducem mai întîi la biserică, nu la cîrciumă. Iată de ce, pentru a nu călca aceste înalte orînduiri, vom merge acum să ne rugăm şi numai după aceea ne vom aşeza la masă.

— Omul lui Dumnezeu, a spus fratele Ioan, ia-o înainte, noi te urmăm. Ne-ai cinstit, ca un bun creştin, cu atît de frumoase cuvinte, cum de mult nu ne-a fost dat să auzim. Mi-e inima plină de bucurie şi cred că mă voi ospăta cu poftă. E un lucru minunat, să-ţi iasă în cale un om al lui Dumnezeu!

În tinda bisericii am zărit o carte mare, îmbrăcată în aur şi încrustată cu felurimi de pietre nestemate: rubine, smaralde, diamante şi mărgăritare, cel puţin tot atît de frumoase ca cele pe care Octavian August le-a închinat lui Jupiter în Capitoliu. Cartea atîrna legată cu două lanţuri grele de aur sub bolta de la intrarea bisericii. Am privit-o cu multă încîntare. Pantagruel o mînuia şi o răsfoia cu uşurinţă, fiind întocmită parcă pe măsura lui. Ne spunea că, atingînd acele pietre preţioase, simţea o dulce gîdilare în braţe şi o poftă nestăpînită de-a lua la bătaie vreo doi-trei paznici, bineînţeles nu din cei tunşi în creştetul capului.

Homenas ne-a vorbit astfel:

— Odinioară Moise a dat evreilor legea pe care Dumnezeu cu mîna lui o scrisese. În oraşul Delfi, pe fruntea templului lui Apolo, se găseau aceste cuvinte dumnezeieşti săpate în marmură: *GNOTHI SE AUTON*[228]. *Iar* după o bucată de timp, o mînă cerească a scris dedesubt: *„EI"*[229]. Chipul Cibelei a coborît din cer pe o cîmpie din Frigia, numită Pasimunt. Tot astfel s-a strămutat în Tauris chipul Dianei (dacă credeţi ce spune Euripide). Flamura sub care regii creştini ai Franţei au pornit la luptă împotriva necredincioşilor tot din

cer le-a fost trimisă. Pe timpul domniei lui Numa Pompiliu, al doilea rege al Romei, din cer a căzut scutul cel sfînt, de care a rămas legată soarta cetăţii. În cetatea Acropolei, la Atena, a coborît din cerul empireu statuia Minervei. Aceste sfinte canoane, pe care le vedeţi aici, au fost scrise de mîna unui heruvim. Dumneavoastră, oamenii de dincolo de mare, poate că nu credeţi...

— Nu prea, a răspuns Panurge.

— Ele ne-au fost trimise din cer într-un chip cu totul minunat, aşa cum spune Homer, părintele filozofiei (dacă lăsăm la o parte sfintele canoane), că a coborît de-a dreptul din Jupiter. Şi fiindcă aţi văzut pe papa, evanghelistul şi veşnicul păzitor al canoanelor, vă vom îngădui să le pipăiţi şi să le sărutaţi cuprinsul, dacă veţi găsi cu cale. Va trebui mai întîi să postiţi însă timp de trei zile, să vă spovediţi mărturisindu-vă păcatele, aşa cum ne învaţă sfintele canoane aici de faţă. S-ar cuveni, aşadar, să aveţi mai mult răgaz înaintea dumneavoastră.

— Omul lui Dumnezeu, a spus Panurge, de canonit, dacă mi-e îngăduit să spun astfel, ne canonesc şi pe noi destule canoane, scrise pe hîrtie sau pe piele de viţel, cu slove de mînă sau trase la tipar; n-aveţi nevoie să vă osteniţi a ni le mai arăta pe-ale dumneavoastră. Vă mulţumim pentru bunăvoinţă.

— Mofturi! a spus Homenas, n-aţi văzut niciodată pe acestea scrise cu mînă de înger. Ale dumneavoastră sînt măsluite după ale noastre, cum au arătat vechii noştri scriitori canonici. Vă rog să nu-mi cruţaţi osteneala. Dar trebuie să vă hotărîţi, dacă primiţi să vă spovediţi şi să postiţi trei zile, scurte şi frumoase, de-ale bunului Dumnezeu.

— De spovedit, a răspuns Panurge, ne vom spovedi bucuros. Cu postul, însă, o să fie mai anevoie; fiindcă am ajunat destule zile pe mare, iar printre dinţii noştri au ţesut păianjenii pînză. Fratelui Ioan Spintecătorul, aici de faţă (Homenas l-a îmbrăţişat părinteşte), i s-a împietrit gîtlejul şi i-a crescut muşchi pe măsele, fiindcă a lăsat prea multă vreme fălcile în nelucrare.

— E adevărat, a răspuns fratele Ioan, m-am cocoşat de atîta post!

— Să intrăm în biserică, a spus Homenas. Ne veţi ierta dacă nu vom sluji leturghia cea mare. A trecut de amiazi şi după sfintele canoane această slujbă nu mai e îngăduită. Vom face o scurtă rugăciune, fără împărtăşanie.

— Ce să spun, o gură de vin bun de Anjou ne-ar fi prins bine, a spus Panurge.

— Doamne ajută! a încheiat fratele Ioan. Numai de un lucru îmi pare rău: va trebui să ascult slujba pe nemîncate! Scurteaz-o cît mai mult, să nu-şi mînjească poalele; şi încă pentru ceva: mi-e cam foame.

CAPITOLUL L

Cum ne-a arătat Homenas arhetipul unui papă

Sfîrşind slujba, Homenas a scos dintr-un sipet de lîngă altarul cel mare o legătură de chei şi a descuiat pe rînd treizeci şi două de broaşte şi paisprezece lacăte, care închideau, deasupra altarului, o fereastră oarbă cu zăbrele de fier; şi-a pus cu mare evlavie pe umeri un sac ud şi, dînd la o parte o perdea: de mătase roşie, ne-a arătat o icoană (destul de stîngaci zugrăvită, după cum mi s-a părut). A mîngîiat-o uşor cu vîrful unui băţ lung, şi ne-a dat să pupăm capătul care atinsese icoana. Apoi ne-a întrebat:

— Cu cine seamănă acest chip sfînt?

— E chipul unui papă, a răspuns Pantagruel. Îl cunosc după mitră, după haina ce poartă, după pelerină şi după papuc.

— Adevărat, a spus Homenas, e icoana bunului Dumnezeu de pe pămînt, a cărui venire o aşteptăm cu smerenie, şi pe care nădăjduim să-l vedem într-o zi în ţara noastră. O! mult dorită zi şi binecuvîntată! Voi, fericiţi muritori, v-aţi născut sub stea norocoasă: voi aţi văzut cu ochii voştri faţa bunului Dumnezeu de pe pămînt! Noi privim numai chipul lui zugrăvit, spălîndu-ne pe de-a-ntregul de toate păcatele mărturisite, şi cam de-a treia parte din cele pe care le-am dat uitării. Nu venim să îngenunchem în faţa icoanei lui decît la marile sărbători de peste an.

Pantagruel spunea că e o lucrare vrednică de meşterul Dedal. Deşi nefirească şi rău-zugrăvită, avea totuşi în ea ceva ascuns şi vrăjit, ca o tainică putere dumnezeiască de a împărţi iertări.

— O droaie de cerşetori din Seuille, a spus fratele Ioan, se ospătau într-o zi de sărbătoare, în faţa bisericii. Unul se lăuda că în ziua aceea cîştigase şase albi; altul doi gologani; al treilea, şapte pitaci. Un cerşetor rotofei se ţinea mîndru, că partea lui fusese trei arginţi. „Ţi-a pus Dumnezeu mîna în cap!" au spus ceilalţi, ca şi cum Dumnezeu ar fi putut să atingă, cu sfînta lui mînă, o scăfîrlie plină de păduchi şi de rîie!

— Altă dată cînd vei avea de gînd să mai spui asemenea snoave, s-a supărat Pantagruel, să vii şi cu un lighean. Îmi vine să vărs! Cine a mai pomenit să amesteci numele Domnului cu rîia şi cu păduchii! Ptiu! n-am altceva de zis decît „ptiu!" Şi dacă voi, călugării, obişnuiţi să spuneţi vorbe spurcate, lăsaţi-vă năravul la mănăstire, nu-l mai purtaţi prin lume.

— Doftorii cred, a spus Epistemon, că în foarte multe boli se arată oarecum voinţa lui Dumnezeu. Neron avea o mare evlavie pentru ciuperci şi le numea pîinea zeilor, fiindcă otrăvise cu ajutorul lor pe tatăl lui vitreg, Claudiu, împăratul romanilor.

— Eu găsesc, a spus Panurge, că acest chip aici zugrăvit nu seamănă cu nici unul din papii vremii noastre, care, după cum i-am văzut eu,

nu purtau scufie, ci coif oţelit, asemenea unei mitre persane; şi în vreme ce pacea şi buna-învoire domneau în toate celelalte ţări creştine, ei singuri purtau cu sabia în mînă, un război sîngeros şi mişelnic.

— Se războiau cu nesupuşii, cu ereticii, cu protestanţii dezmetici, cu răzvrătiţii care se împotrivesc voinţei sfinte a bunului Dumnezeu de pe pămînt, a spus Homenas. Ceea ce era nu numai drept şi îngăduit, ci o îndatorire poruncită de înseşi sfintele canoane; căci papii sînt ţinuţi să treacă prin foc şi sabie pe toţi împăraţii, regii, ducii, principii, şi republicile care se abat măcar cu o iotă de la poruncile lui: să le ia pămînturile, să-i izgonească din ţările lor, să-i afurisească şi să-i ucidă pe toţi, cu fiii şi cu neamurile lor, trimiţîndu-le blestem şi osîndă, să fiarbă în cazanul cel mai încins din fundul iadului!

— Dracul să le poarte de grijă! a spus Panurge. După cum bag de seamă, pe la dumneavoastră nu se găsesc eretici de-alde Rimanogrobis, nici de soiul celor care s-au prăsit prin ţara nemţilor şi prin Anglia. Sînteţi toţi creştini cernuţi prin sită: bob numărat!

— Slavă Domnului! a răspuns Homenas. Drept aceea toţi vom fi mîntuiţi. Veniţi să luaţi agheasmă, şi să ne aşezăm la masă.

CAPITOLUL LI

Cuvinte la ospăţ întru lauda canoanelor

Trebuie să vă spun, cinstiţi băutori, că în timpul slujbei săvîrşite de Homenas, trei epitropi ai bisericii, cu cîte un taler în mînă, au făcut ocolul credincioşilor, spunînd: „în cinstea fericiţilor călători care i-au văzut chipul!" La ieşirea din biserică i-au adus lui Homenas talerele pline de bani papimani. Homenas ne-a spus că vom avea parte de un ospăţ îmbelşugat, hotărînd ca jumătate din ce s-a strîns să meargă pe mîncare, iar cealaltă jumătate pe băutură (după cum stă scris într-o minunată însemnare pe marginea unei file a sfintelor canoane). După cum s-a şi făcut. Era acolo un han de toată frumuseţea, cam la fel ca al lui Guillet din Amiens. Vă rog să credeţi, că mîncarea a fost pe săturate, iar băutură de ajuns. Voi însemna aici două lucruri care mi-au rămas în minte. Mai întîi, că toate felurile de mîncare: căprioară, clapon, rîmător (nicăieri n-am văzut atîţi porci ca în ţara papimanilor), porumbel, iepure, cocoş de India şi celelalte, erau puse pe masă dimpreună cu un adaos bogat de minciuni călugăreşti. Al doilea, că bucatele, ca şi plăcintele, ne-au fost aduse la masă de fete-mari, din partea locului, toate bune de măritat. Erau frumuşele, n-am ce zice, sprintene şi bălăioare, gingaşe şi săritoare, înveşmîntate în rochii albe, lungi, cu mijlocul strîns în cingătoare şi cu capul gol,

purtînd pe creştet cununi împletite din panglici de mătase viorie, presărate cu flori plăcut mirositoare, trandafiri, garoafe şi maghiran. Cu mişcări mlădioase ne turnau în pahare şi ne îndemnau să bem, înclinîndu-se cu plecăciuni uşoare şi pline de cuviinţă, spre desfătarea ochilor şi încîntărea inimii tuturor.

Fratele Ioan le privea pe sub sprînceană, cum adulmecă vulpea găinile. După cel dintîi fel de bucate, au cîntat cu glasul lor dulce un psalm de preamărire a sfintelor canoane. La al doilea fel, Homenas, bucuros şi vesel, a chemat pe mai-marele pivnicerilor şi i-a spus:

— Luminăţia-ta, luminează-mă!

Una din fecioare i-a înfăţişat un potir plin cu vin minunat. Homenas l-a prins cu amîndouă mîinile şi i-a spus lui Pantagruel:

— Monseniore şi iubiţi prieteni, beau în sănătatea dumneavoastră din adîncul inimii. Fiţi bineveniţi!

A golit paharul, apoi l-a înapoiat gingaşei copile, spunînd cu glas puternic:

— O, sfinte şi dumnezeieşti canoane! Mulţumită vouă, vinul cel bun e atît de bun!

— Vinul nu e rău, a încuviinţat Panurge.

— Mai vrednice de laudă ar fi sfintele canoane, a spus Pantagruel, dacă ar preschimba vinul cel rău în vin bun.

— O, serafică şesime![230] a spus Homenas. Cît eşti de trebuitoare pentru mîntuirea sufletelor noastre! O, carte clementină[231], scrisă cu mîini de heruvim! În tine se cuprinde şi se lămureşte viaţa adevăratului creştin! O, minuni îngereşti! Fără voi s-ar pierde sărmanele suflete, pe care trupurile muritoare le poartă în rătăcire pe această vale a plîngerii! Vai! Cînd le va fi dăruită oamenilor marea bucurie de a lăsa la o parte orice alte gînduri şi oricare altă îndeletnicire, pentru a vă citi, a vă învăţa, a vă cunoaşte, a vă folosi, a vă adînci şi a vă cuprinde, binecuvîntîndu-vă şi umplînd cu sfinţenia voastră adîncul creierului lor, măduva oaselor şi întortocheatul labirint al arterelor purtătoare de sînge! O, atunci, numai atunci şi numai astfel, lumea va fi cu adevărat fericită!

La aceste cuvinte, Epistemon s-a ridicat şi i-a mărturisit cinstit lui Panurge:

— Scaunul pe care stau n-are gaură şi trebuie să ies puţin pînă afară. Mi-am umplut burta cu gogoşi; nu pot să le mai ţin în mine!

— O! a vorbit mai departe Homenas, nu vor mai bîntui atunci nici îngheţul, nici grindina, nici poleiul, nici alte nenorociri! Bunăstarea şi belşugul vor înflori pe pămînt! Pretutindeni va domni pace statornică şi de neînfrînt. Vor înceta războaiele, prădăciunile, tîlhăriile. Nimeni nu va mai fi trimis la moarte, afară bineînţeles de eretici şi de răzvrătiţi. O, ce bucurie, ce voie-bună, ce petrecere şi ce desfătare vor fi în toată lumea! O, măreaţă şi binecuvîntată învăţătură! Ştiinţă de

nepreţuit! Dumnezeiască înţelepciune, dăruită nouă de sfintele cărţi ale veşnicelor canoane! Citiţi numai un sfert de canon, două şiruri dintr-un paragraf, un singur cuvînt, şi veţi simţi în inima voastră flacăra şi jarul iubirii dumnezeieşti; milă pentru aproapele vostru, dacă nu-i cumva eretic; dispreţ de neclintit pentru toate deşertăciunile lumeşti; înălţare suprapămîntească sufletelor voastre pînă în al nouălea cer şi deplină împăcare îndemnurilor inimii voastre!

CAPITOLUL LII

Alte minuni datorite canoanelor

— Ai vorbit ca un profet! i-a spus Panurge. Dar pe mine nu mă mai ajută credinţa, din ziua cînd, găsindu-mă la Poitiers în casa învăţatului scoţian Canonibus, am citit una din acele cărţi lăudate. Să mă ia naiba, aşa cum mă vedeţi, dacă n-am rămas cu maţul încuiat timp de patru-cinci zile! Nu ieşeau din mine decît fărîmituri de găinaţ uscat! Cum spunea Catul despre vecinul său Furius:

Fac zece baligi într-un an.
Atît! Dar sînt aşa de tari şi de uscate,
Că poţi să le frămînţi în mîini oricît,
Şi degetele îţi rămîn curate.

— Ah! Ah! a spus Homenas, aveai, după cum cred, iubite prietene, un greu păcat care-ţi stătea pe inimă.

— Asta-i altă mîncare de peşte! a spus Panurge.

— Într-o zi, pe cînd eram la Seuille, a spus fratele Ioan, m-am şters la fund cu o filă din asprele canoane ale papei Clement, pe care părintele Jean Guymard o azvîrlise în tinda mănăstirii. Atît am suferit şi am sîngerat, că era cît pe-aici să mă ia dracul.

— Hm! Hm! a spus Homenas, te-a pedepsit Dumnezeu pentru păcatul ce-ai săvîrşit, spurcînd sfînta carte, pe care trebuia s-o cinsteşti şi s-o săruţi ca pe o icoană!

— Jean Chouart, a spus Ponocrat, cumpărase de la călugării mănăstirii Saint-Olary din Montpellier nişte frumoase canoane scrise pe piele de viţel, din care şi-a întocmit tipare ca să toarne bani de aur. Dar n-a avut noroc. Printr-o neînţeleasă întîmplare tiparele s-au stricat, nici un ban n-a ieşit bun şi turnătorul de aur a rămas păgubaş.

— Mînia şi pedeapsa lui Dumnezeu! a spus Homenas.

— La Mans, a început să povestească Eudemon, spiţerul Franţois Cornu s-a gîndit să facă pungi de hîrtie din filele rupte ale unor pravili mănăstireşti. Să n-am parte de Satana, dacă mint: toate mirodeniile pe

care le învelea în acea hîrtie se stricau, se împuţeau şi se înveninau: tămîia, piperul, cuişoarele, cimbrul, şofranul, scorţişoara, ienibaharul, tamarinul şi celelalte.

— Pedeapsa şi blestemul lui Dumnezeu! a spus încă o dată Homenas. Să necinsteşti sfintele scrieri înfăşurînd în ele marfă de vînzare!

— La Paris, a spus Carpalim, croitorul Groignet a folosit nişte *clementine* vechi, ca să taie din ele tipare. Toate hainele pe care le-a croit astfel, după măsură, le-a greşit şi le-a aruncat: rochii, mantale, fuste, scurteici, zăbunuri, gulere, pieptare, cazace, turnuri. Pornea să croiască o pelerină şi ieşea un crac de nădrag. Se apuca să potrivească din foarfeci o jiletcă şi se pomenea cu fundul unei pălării ţuguiate; din tiparul unui pieptar ieşea o izmană; croia, chipurile, pe măsură, o scurteică de lînă şi ieşea un burlan. Îl dădea la cusut pe mîna calfelor, care-l mai lărgeau, pînă ajungea să semene aidoma cu o sobiţă pe care se coc castanele. Un guler se făcea papuc; dintr-o fustă ieşea o glugă; pornea să croiască o mănătăluţă şi se pomenea cu o tobă elveţiană. Muşteriii l-au pîrît şi judecata l-a pedepsit să plătească postavul stricat. Acum n-are după ce bea apă.

— Pedeapsa şi mînia lui Dumnezeu! a zis pentru a treia oară Homenas.

— La Cahusac, a început Gimnast, se hotărîse o întrecere de tras la ţintă între seniorul d'Estisac şi vicontele Luzun. Unul a rupt o jumătate de filă dintr-un canon în stare bună şi a tăiat drept în mijloc un cerc alb pentru semn. Să mă ia dracul pe degeaba şi fără arvună, dacă s-a aflat un singur arcaş din ţara Guyennei, unde sînt numai trăgători de mîna întîi, care să nimerească în ţintă vreo săgeată! Toţi au tras pe-alături! Preasfîntul semn alb a rămas neatins, nepîngărit, negăurit! Feciorul cel mai mare al lui Sansounin s-a jurat că a văzut cu ochii lui, lămurit şi limpede, cum săgeata lui Carquelin a zburat drept spre mijlocul ţintei, dar, cînd să se înfigă, s-a abătut deodată cu o palmă mai jos!

— Minune! a strigat Homenas, minune, minune! Luminăţia-ta, luminează-mă! Beau în sănătatea tuturor. Văd că sînteţi cu toţii creştini buni.

Fetele începuseră să se zbenguiască între ele. Fratele Ioan necheza cu nările umflate, gata-gata să se arunce asupra lor, ca un cîine rău sau ca numitul Herbault[232] asupra oamenilor cumsecade.

— Îmi pare că ţinta albă n-a fost mai ameninţată decît Diogene într-o împrejurare asemănătoare, a spus Pantagruel.

— Cum adică? a întrebat Homenas. Diogene trăia după canoane?

— Nu se potriveşte, a spus Epistemon, care se întorsese de la treburile lui de afară.

— Diogene, (a povestit Pantagruel) într-o zi cînd n-avea altceva mai

bun de făcut, a ieşit la plimbare să privească arcaşii cum trăgeau la ţintă.

Se afla printre aceia unul, atît de neîndemînatic şi de nepriceput, încît toţi de primprejur se fereau să nu fie loviţi de săgeţile lui. Văzînd că cea dintîi săgeată a zburat cam la un stînjen mai departe de semn, iar la a doua, lumea s-a risipit speriată care încotro, Diogene a venit şi s-a aşezat drept în ţintă; singurul loc, zicea el, în care n-avea a se teme că va fi atins!

— Un paj al seniorului d'Estisac, anume Chamouillac, a spus Gimnast, a priceput taina. Ascultîndu-i sfatul, arcaşii au schimbat ţinta şi au tăiat alta, din hîrtiile unei pricini care s-a judecat mai demult la Pouillac. De data aceasta toţi au nimerit în semn!

— În Landerousse, la nunta lui Jean Delif, a zis Rizotom, fusese un ospăţ de pomină, cum se obişnuia pe atunci. Petrecerea s-a prelungit cu jocuri, snoave şi tot soiul de comedii vesele; cu danţuri arăbeşti în cîntec de clopoţei şi tamburine; cu tot felul de giumbuşlucuri, păcăleli şi năzdrăvănii de măscărici. Prietenii mei de şcoală şi cu mine, pentru a cinsti sărbătoarea nunţii, ne-am gătit cu panglici albe şi albastre, iar spre sfîrşitul ospăţului am înjghebat un vicleim hazliu, prefăcîndu-ne în scoici de mare şi melci-codobelci. Neavînd la îndemînă nici hîrtie, nici frunze de brustur, ne-am acoperit faţa cu foi din cartea a şasea a canoanelor, tăind cîte o gaură pentru ochi, pentru gură şi pentru nas. Era o frumuseţe! Am zburdat cît am zburdat, dar după ce am isprăvit cu dănţuitul şi ne-am scos măştile, arătam la faţă mai schimonosiţi şi mai pociţi decît toţi dracii iadului, care joacă tontoroiul în *Patimile Domnului,* la Doue! Foile din carte ne lăsase pe obraz numai carne vie şi semne de boală. Unul avea pojar, altul gălbează, unul vărsat, altul scarlatină, iar al cincilea o puzderie de buboaie coapte. Unul singur din noi scăpase mai uşor: nu-i căzuseră decît dinţii.

— Minune! a strigat Homenas, minune!

— Nu-i de rîs şi nici de glumă, a spus Rizotom. Surorile mele, Renee şi Caterina spălaseră şi înălbiseră nişte guleraşe de horbotă şi nişte mînecuţe de-ale lor; le înmuiaseră în scrobeală cum se cuvine şi le puseseră să se netezească între filele unor canoane cu scoarţe groase şi încuietori ferecate. Dumnezeule...

— Aşteaptă puţin, i-a tăiat vorba Homenas, despre ce Dumnezeu vrei să vorbeşti?

— Nu-i decît unul singur, a răspuns Rizotom.

— Cel care stă în ceruri? a spus Homenas. Dar pe pămînt nu mai avem unul?

— Fîşt! a spus Rizotom. Uitasem. Aşadar, pe Dumnezeu din cer şi pe trimisul lui de pe pămînt vă jur, că toată horbota, toate guleraşele şi toate mînecuţele, albe ca zăpada, săpunite şi scrobite, s-au făcut negre ca un şorţ de cărbunar!

— Minune! a strigat Homenas. Luminăţia-ta, luminează-mă şi ţine minte aceste frumoase întîmplări.

— Vorba cîntecului, a spus fratele Ioan:

De cînd trăim după canoane,
Şi merg ostaşii cu zorzoane,
Iar popii umblă de-a călare,
E-n lume rău şi zarvă mare!

— Am înţeles, a spus Homenas, acestea sînt glume proaste de-ale unor eretici.

CAPITOLUL LIII

Cum, cu ajutorul canoanelor, Roma fură aurul Franţei

— Aş vrea să pot să bag atîtea burţi de vin în mine, a spus Epistemon, pînă vom ajunge să cercetăm la izvorul lor faimoasele capitole: *Execrabilis, De multa, Si plures, De Annatis per totum, Nisi essent, Cum ad Monasterium, Quod dilectio, Mandatum*[233] şi alte cîteva, mulţumită cărora trec din Franţa în buzunarele Romei, an de an, patru sute de mii de ducaţi şi mai bine.

— E ceva mai mult decît nimic, a spus Homenas, şi totuşi mi se pare puţin, deoarece Franţa drept-credincioasă e doica cea bună a Curiei romane. Dar te rog să-mi arăţi, ce alte cărţi pe lume, de filozofie, de medicină, de drept, de matematică, de poveşti, ba chiar, Doamne iartă-mă, sfintele Scripturi, au mai adus vreodată atîta cîştig! Nici pomeneală! Nu se potriveşte! O asemenea vînă de aur nu veţi afla niciunde! Iar acei blestemaţi de eretici mai cutează să nu le citească? Puneţi-i pe foc! Strîngeţi-i în cleşte! Tăiaţi-i cu foarfecă! Înecaţi-i! Spînzuraţi-i! Trageţi-i în ţeapă! Rupeţi-i în bucăţi! Spintecaţi-i! Prăjiţi-i! Fierbeţi-i! Scurtaţi-i! Răstigniţi-i pe cruce! Zdrobiţi-le oasele! Striviţi-i! Ciopîrţiţi-i! Ardeţi de vii pe aceşti eretici ticăloşi, canonofagi, canonucizi, mai răi decît antropofagii, mai nemernici decît paricizii, canoni-i-ar Satana în adîncurile iadului! Voi toţi ceilalţi, oameni de treabă, dacă sînteţi cu adevărat buni creştini, cum vă ştie lumea, să nu credeţi, să nu gîndiţi, să nu spuneţi şi să nu faceţi altceva decît ceea ce arată sfintele noastre canoane şi adaosurile lor: *şesimea* papei Bonifaciu, rînduielile papei Clement şi cele întregitoare ale neclintitului nostru *Corpus juris canonici*[234]. Toate vă vor fi dăruite: mărire, cinste, înălţare, bogăţie, putere, locul cel dintîi între oameni.

Slăviţi de toţi veţi fi şi temuţi de fiecare; preţuiţi, aleşi, binecuvîntaţi! Căci în orice ţară de sub bolta cerului veţi merge, nu veţi găsi oameni mai vrednici decît aceia, care cu ştiinţa lui Dumnezeu şi prin nesfîrşita înţelepciune a soartei s-au dedat învăţăturii sfintelor canoane. Doriţi un rege viteaz, un dibaci căpitan de oaste, un cîrmuitor chibzuit în timp de pace şi un bun strateg în vreme de război, care să ştie să prevadă toate piedicile, să preîntîmpine toate primejdiile, să ducă pe oameni val vîrtej în luptă, să nu lase nimic la voia întîmplării, să fie învingători totdeauna, să cruţe viaţa ostaşilor lui şi să ştie să folosească biruinţa? Căutaţi un canonit! Nu, nu, vreau să spun un canonic...

— Tot aia e! a spus Epistemon.

— Aveţi trebuinţă în timp de pace de un bărbat priceput în a cîrmui o republică, un regat, o împărăţie? Să reverse asupra nobilimii, poporului, bisericii şi senatului pacea, belşugul şi prietenia? Să statornicească pretutindeni ascultarea, cinstea şi omenia? Chemaţi la voi un ştiutor al sfintelor canoane! Doriţi un om care prin pilda vieţii lui, prin vorbirea lui aleasă, prin cuvioasele lui mustrări, în puţine zile şi fără vărsare de sînge, să mîntuiască Sfîntul Pămînt, şi să aducă la dreapta credinţă pe păgînii turci, evrei, tătari, moscoviţi, mameluci şi saraboviţi? Alegeţi un cititor de canoane! Cine poartă vina, că în atîtea ţări poporul e rău-năravit şi îndărătnic, slujitorii sînt lacomi şi neascultători, şcolarii nerozi şi neştiutori? Vinovaţi sînt cîrmuitorii, stăpînii şi dascălii lor, fiindcă nu se ţin de canoane.

Şi, cu mîna pe inimă, răspundeţi: Cine a ctitorit, a ridicat şi a sfinţit măreţele biserici care împodobesc, înfrumuseţează şi luminează pretutindeni lumea creştină, ca stelele cînd răsar pe bolta cerului? Sfintele canoane! Cine a întemeiat, cine ţine în viaţă şi hrăneşte cinul bunilor călugări din schituri şi mănăstiri, fără ale căror necontenite rugăciuni de zi şi noapte, omenirea s-ar întoarce fără îndoială în bezna nopţii dintru început? Sfintele canoane! Cine sporeşte în fiecare zi bunurile lumeşti şi duhul dătător de viaţă veşnică, moştenirea de toţi ştiută şi preamărită a sfîntului Petru? Sfintele canoane! Cine dă sfîntului-scaun apostolic al Romei de azi şi de totdeauna acea putere atît de temută în lume, care face ca toţi regii, împăraţii,, domnii şi stăpînii să atîrne vrînd, nevrînd de voinţa lui? Să fie încoronaţi, înscăunaţi şi împuterniciţi de el, să vină să i se închine şi să-i sărute papucul, minunatul papuc pe care l-aţi văzut zugrăvit? Cine? Sfintele canoane ale Domnului!

Am să vă mai dezvăluiesc o taină. Toate şcolile înalte ale lumii voastre au drept semn şi lozincă a lor o carte, cîteodată deschisă, alteori închisă. Ştiţi ce carte poate să fie?

— Nu ştiu, a răspuns Pantagruel. N-am citit în ea niciodată.

— Vă voi spune. Sînt canoanele, fără de care acele înalte şcoli şi-ar

pierde toate drepturile lor! Aşa-i că nu ştiai? Aha, ha, ha!

Homenas a început să rîdă şi să pîrţîie, să scuipe şi să asude. A dat scufia lui cu patru buzunare uneia din fete, care şi-a pus-o rîzînd pe frumoasele ei cosiţe, după ce a pupat-o mai întîi cu iubire, ca un semn de noroc, că se va mărita cea dintîi.

— *Vivat!* a strigat Epistemon. *Vivat, fifat, pipat! bibat!* Tainele Apocalipsului!

— Luminăţia-ta, a spus Homenas, luminează-mă! Fecioarelor, aduceţi poamele! Adevărat vă spun, că dacă veţi dărui zilele voastre bunei învăţături a sfintelor canoane, veţi fi pe lumea aceasta bogate şi cinstite. Tot astfel vă încredinţez că veţi fi primite toate în împărăţia binecuvîntată a cerului, ale cărui chei au fost date spre păstrare sfîntului Dumnezeu al canoanelor. O, bunul meu Dumnezeu, căruia mă închin şi pe care nu l-am văzut niciodată, îndură-te de noi şi deschide-ne măcar în ceasul morţii binecuvîntată comoară a sfintei noastre biserici, căreia îi eşti ocrotitor şi paznic, darnic chivernisitor şi împărţitor de bunuri. Porunceşte ca preţioasele cărţi de iertare a păcatelor noastre viitoare să nu ne lipsească, pentru ca dracii să nu poată muşca din sufletele noastre, iar gura cumplită a iadului să nu ne înghită! Iar dacă ne va fi dat să trecem prin Purgatoriu, dă-ne răbdare! Căci a ta e voinţa şi puterea de a ne mîntui, atunci cînd vei socoti că e vremea.

Sfîrşind vorba, Homenas a pornit să plîngă cu lacrimi grele şi fierbinţi, bătîndu-şi pieptul şi sărutîndu-şi cele două degete mari ale mîinilor, puse unul peste altul în chip de cruce.

CAPITOLUL LIV

Cum a dat Homenas lui Pantagruel perele bunului creştin

Văzînd această întorsătură jalnică, Epistemon, fratele Ioan şi Panurge şi-au ascuns faţa sub şervete şi au început să strige: „Miau! miau! miau!" ştergîndu-şi ochii ca şi cum ar plînge. Fetele, dinadins învăţate, le-au pus dinainte cîte o cupă cu vin de-al papei Clement şi belşug de cofeturi. Ospăţul s-a însufleţit din nou.

La sfîrşitul mesei, Homenas ne-a dăruit mai multe pere mari şi frumoase, zicînd:

— Luaţi, prieteni! Perele acestea sînt fără asemănare. Nu veţi mai afla altele la fel în toată lumea, căci nu se coc în orice livadă. Fiecare pămînt are rodul lui. Abanosul cel negru ne soseşte din India. Tămîia cea bună ne-o dăruieşte Saba. Insula Lemnos ne dă lutul sfragitid al sigiliilor. Aceste pere minunate nu se coc decît pe ostrovul nostru. Ar

trebui să duceţi altoi la voi acasă.

— Cum le spuneţi? a întrebat Pantagruel. Sînt foarte bune şi zemoase. Tăiate în patru, coapte la tavă cu puţin zahăr şi oleacă de vin, sînt priincioase atît bolnavilor cît şi celor sănătoşi.

— Le spunem pere, ceea ce sînt, a răspuns Homenas. Noi sîntem săraci cu duhul, aşa cum a vrut Dumnezeu. Smochinelor le spunem smochine, prunelor, prune, şi perelor, pere.

— Într-adevăr, a spus Pantagruel, cînd mă voi întoarce acasă - cît mai curînd să dea Dumnezeu - le voi altoi în grădina mea din Tourraine, pe marginea Loarei, şi le voi numi perele „Bunului Creştin", căci nicăieri n-am întîlnit oameni mai drept-credincioşi decît voi, papimanii.

— N-ar fi rău, a spus fratele Ioan, să luăm cu noi şi vreo două-trei căruţe cu fete.

— Ce să faceţi cu ele? a întrebat Homenas.

— Să le altoim între degetele mari ale picioarelor cu nişte puşcaşi de soi. Vom odrăsli astfel urmaşi de buni creştini, iar neamul lor se va înmulţi în ţara noastră, unde bunii creştini au ajuns cam rari.

— Nici pomeneală! a răspuns Homenas. Nu vi le dăm, fiindcă pruncii lor or să iasă nişte deşucheaţi. Te cunosc după nas, deşi nu te-am văzut niciodată. Vai, fiule, ai putea să fii un om cumsecade! De ce îţi vinzi sufletul? De ce nesocoteşti canoanele? De ce nu încerci să le pătrunzi mai bine?

— Ai răbdare, a spus fratele Ioan. Eu nu mă tem de omul cu barbă, chiar de-ar fi doftor de cucoane ori de canoane, cu trei scufii una peste alta.

Sfîrşindu-se ospăţul, ne-am luat rămas bun de la Homenas şi de la toţi ceilalţi, mulţumindu-le cu smerenie şi făgăduind drept răsplată pentru buna primire, că o dată ajunşi la Roma vom stărui pe lîngă sfîntul-părinte să cerceteze ţara lor cît mai degrabă. Apoi ne-am întors la corăbii. Pantagruel, pentru a cinsti chipul papei şi drept recunoştinţă că l-a fost văzut, i-a dăruit lui Homenas nouă valuri de postav întreţesut cu fire de aur, să facă din el perdea la fereastra cu zăbrele. A umplut trunchiul iertărilor cu scuzi mari de aur şi a lăsat pentru fiecare fată care ne-a slujit la masă cîte nouă sute paisprezece mii de ducaţi, ca zestre pentru ziua cînd i-o fi dat să se mărite.

CAPITOLUL LV

Cum a auzit Pantagruel în largul mării nişte cuvinte dezgheţate

Ne aflam în largul mării, deşertînd pahare, înfulecînd, privind zările

şi rostind pe rînd scurte şi frumoase cuvîntări, cînd Pantagruel s-a ridicat în picioare, ca şi cum ar fi vrut să cerceteze ce se petrece în jurul nostru. Apoi a spus:

— Prieteni, nu auziţi nimic? Mie îmi pare că sînt, undeva în văzduh, oameni care vorbesc. Dar nu văd pe nimeni. Ascultaţi!

Am ciulit toţi urechile şi am ascultat cu luare-aminte. Sorbeam aerul *ca* pe-o stridie proaspătă, şi pentru a nu pierde nici o şoaptă din glasul care ar suna în scoică, pusesem mîinile pîlnie la urechi, ca împăratul Antoniu. Şi totuşi nu auzeam nimic. Pantagruel stăruia a ne spune, că el prinde din văzduh un zvon de glasuri: unele de bărbat, altele de femeie. Pînă la urmă am spus şi noi că sînt, dacă nu cumva ne vîjîiau urechile. Nu înţelegeam nimic lămurit; dar ascultînd mai bine, glasurile se desluşiră din ce în ce mai limpezi. Acum auzeam cuvinte întregi. Toţi am rămas înspăimîntaţi, căci nu zăream pe nimeni. Erau zgomote ciudate, strigăte de bărbaţi, de femei, de copii, tropot şi nechezat de cai. Panurge a strigat:

— Ei, drăcia dracului! Ce fel de glumă o mai fi şi asta? Dumnezeule! Ia ascultaţi... Trage cu tunul! Să fugim, sîntem pierduţi! Se dă o bătălie undeva, pe-aproape. Frate Ioane, prietene, unde eşti? Stai aici lîngă mine, te rog! Unde ţi-e sabia? Vezi, să nu fi înţepenit în teacă. Şterge-o de rugină... S-a sfîrşit cu noi! Să fugim! Nu cu picioarele la spinare, cum spunea Brutus despre ai lui în lupta de la Pharsale, ci cu toate pînzele sus şi cu mîinile pe vîsle. Să fugim! Eu, ca să spun drept, nu mă simt la largul meu pe mare. În pivniţă am mai mult curaj. Să fugim! Cît mai repede! Nu fiindcă mi-ar fi frică! Totdeauna am spus, că eu nu mă tem decît de primejdie! Aşa zicea şi arcaşul din Bagnolet[235]. Dar nu-mi place să primesc bobîrnace în nas. Să fugim! Înapoi! Suceşte cîrma, fecior de curvă! Doamne, Doamne! ce bine mi-ar sta în clipa de faţă la Quinquenais, chiar de-aş fi osîndit să nu mă mai însor niciodată! Să fugim! Aici nu-i de noi, sîntem unul împotriva a zece, ascultaţi ce vă spun! Ei sînt la ei acasă, iar noi nu cunoaştem locurile. O să ne răpună! Să fugim, că nu-i de ruşine. Demostene spune că toţi ostaşii fugari se vor reîntoarce la luptă. Cel puţin, să ne dăm puţin mai înapoi. La babord! La tribord! La prova! La mărul catargului! Să fugim! La mama dracului! Să fugim!

Pantagruel, auzindu-l pe Panurge văicărindu-se, a spus:

— Din ce gaură a ieşit fricosul ăsta? Să vedem mai întîi ce fel de oameni sînt. Poate-s de-ai noştri. Nu văd pe nimeni. Sînt totuşi în jurul meu o sută de mii! Să ascultăm... Am citit undeva despre filozoful Petroniu, care credea că hotarele tuturor lumilor alcătuiesc laolaltă un triunghi cu laturile egale: drept în mijlocul acestor lumi se află tărîmul adevărului, unde trăiesc cuvintele, cugetările, chipul şi înfăţişarea lucrurilor trecute şi viitoare; iar în jurul lor se întinde vremea însăşi. În unii ani, din cînd în cînd, o parte din aceste taine se desprind şi se

revarsă asupra oamenilor, ca o cădere de apă sau ca rouă care a căzut pe creştetul lui Ghedeon[236]; altă parte rămîne pe seama viitorului, pînă la sfîrşitul veacurilor. Aristotel spune, după cît îmi aduc aminte, că vorbele lui Homer se mişcă, aleargă şi zboară, aşadar, sînt însufleţite. Iar Antifan zicea că învăţăturile lui Platon seamănă cu nişte cuvinte rostite într-un ţinut cu iarnă aspră, care ar îngheţa în văzduh şi nu s-ar auzi. În acest fel vorbea Platon copiilor, aşteptînd ca aceştia să-i înţeleagă filozofia, atunci cînd vor ajunge bătrîni.

Ar fi poate prilejul să cercetăm cu gîndul şi să căutăm a şti, dacă nu cumva printr-o norocoasă întîmplare, ne aflăm tocmai pe locul unde îngheaţă cuvintele. Ar fi un lucru minunat, dacă am vedea plutind pe întinderea apei capul şi lira lui Orfeu. Aduceţi-vă aminte, că femeile din Tracia, tăindu-l în bucăţi pe Orfeu, i-au azvîrlit capul şi lira în rîul Ebrului, de unde, purtate pe valuri, au ajuns în marea Pontului, iar de aici pe ţărmul ostrovului Lesbos. De pe buzele celui mort se desprindea fără încetare un cîntec de jale, în vreme ce lira, atinsă de aripa vîntului, însoţea cîntecul cu tremurul strunelor ei. Să ne uităm, dacă nu zărim prin apropiere ce-a mai rămas din Orfeu.

CAPITOLUL LVI

Cum printre cuvinte îngheţate, a găsit Panurge cuvinte învăţate

Cîrmaciul corăbiei a spus:

— Stăpîne, să n-ai nici o teamă. Ne aflăm la hotarul Mării îngheţate, unde s-a dat iarna trecută o bătălie aprigă între arimaspieni şi nefelibaţi[237].

Vorbele şi strigătele oamenilor, bărbaţi şi femei, învălmăşeala oştilor, ciocnirea platoşelor de fier şi a securilor, nechezatul cailor, toată larma cumplită a bătăliei a rămas îngheţată în văzduh.

Acum greul iernii a trecut, vremea s-a înmuiat şi sub cerul înseninat zgomotele se topesc şi se aud.

— Eu, unul, a spus Panurge, nu cred, Doamne fereşte. Doar dacă am putea să le şi vedem. Mi-aduc aminte să fi citit că pe muntele, unde Moise a primit legea evreilor, poporul zărea foarte limpede glasuri...

— Priviţi! a spus Pantagruel, mai sînt unele, care nu s-au topit încă! Pantagruel a cules cu amîndouă mîinile şi a aruncat pe puntea corăbiei un morman de cuvinte îngheţate, care semănau cu nişte mărgele de culori felurite. Erau cuvinte însîngerate, cuvinte de cer albastru, cuvinte de nisip, cuvinte aurite, şi toate se topeau în mîinile noastre ca nişte fulgi de zăpadă. Atunci am prins să le auzim mai bine, dar nu le-am înţeles fiindcă erau ale unei limbi barbare. Un cuvînt

îngheţat, destul de mare, pe care fratele Ioan îl încălzise în palme, a trosnit ca o castană coaptă. Toţi am tresărit de spaimă.

— Aceasta a fost odată o lovitură de tun, a spus fratele Ioan. Panurge l-a rugat pe Pantagruel să-i dăruiască şi lui cîteva cuvinte.

— Daruri de cuvinte nu fac decît îndrăgostiţii, i-a răspuns Pantagruel.

— Atunci vinde-mi unul, a spus Panurge.

— Numai advocaţii sînt negustori de cuvinte, a răspuns Pantagruel. Ţi-aş vinde mai degrabă, pe preţ bun, un adînc de tăcere, cum obişnuia cîteodată să facă Demostene.

A azvîrlit, totuşi, pe punte trei-patru pumni de cuvinte. Le-am văzut. Erau rupte şi sfîrtecate; după cum căpitanul corăbiei ne-a spus, ele încercau să se întoarcă în pieptul celor ce le rostiseră; aceştia aveau însă gîtul tăiat. Erau strigăte de spaimă şi hidoase la vedere. Pe măsură ce se topeau, amauzit: *hin, hin, his, tic, troc, lurg, bred, bredac, frr, frrr, bu, bu, bu, bu, bu, trac, trac, tr, trr, trrr, trrrr, trrrrr, un, un, un, on, on, on, got, magot* şi alte cîteva sunete barbare, care semănau a strigăte de luptă şi nechezat de cai: apoi am auzit altele, mai prelungi, care, topindu-se, sunau asemenea tobelor, fluierelor, trîmbiţelor şi surlelor. Vă rog să credeţi, că am stat şi le-am ascultat vreme îndelungată.

Am vrut să pun cîteva cuvinte spre păstrare, în untdelemn, aşa cum se înveleşte de obicei gheaţa în cîrpe curate. Dar Pantagruel m-a oprit, spunînd că n-are nici un rost să strîngi şi să pui deoparte ceea ce niciodată nu-ţi lipseşte şi ai la îndemînă oricînd, cum ar fi vorbele dezgheţate, pe care le rostesc bunii şi veselii pantagruelişti.

Fratele Ioan s-a supărat puţintel pe Panurge, fiindcă a încercat să-i ia înapoi un cuvînt pe care i-l dăduse.

— Ai să păţeşti cum a păţit G. Jousseaume, cînd a încercat să ia înapoi postavul pe care îl vînduse preacinstitului Patelin; sau ca un bărbat înşelat, care ar vrea să scape de coarne şi nu mai poate!

Panurge s-a strîmbat la el în bătaie de joc şi i-a spus:

— Poate că dă Dumnezeu să aud aici cuvîntul sfintei Butelci, şi să nu fim nevoiţi a porni mai departe.

CAPITOLUL LVII

Cum a ajuns Pantagruel în ţara domnului Gaster, meşterul cel mai iscusit din lumea întreagă

În ziua aceea, Pantagruel a ajuns la un ostrov minunat între toate, atît prin aşezarea lui, cît şi prin cîrmuitorul care îl stăpînea. La cea dintîi privire, acel ostrov ni s-a părut a fi un ţinut aspru, pietros şi

sterp; tot atît de sălbatic şi cu urcuşuri tot atît de grele ca şi muntele Dauphine, care are înfăţişarea unui dovleac, şi în vîrful căruia, de cînd e lumea, nimeni n-a izbutit să ajungă; afară de Doyac, căpitanul puşcaşilor de sub regele Carol al VIII-lea. Acest Doyac, urcînd muntele cu ajutorul unui scripete ce nu se mai văzuse, a găsit pe culme un berbec bătrîn. Nimeni nu ştia să spună cum ajunsese acolo. Unii povesteau că vulturul răpise odinioară un miel, care, scăpîndu-i din gheare, a căzut într-un tufiş, unde a trăit de atunci în singurătate. Am suit cu multă trudă ţărmul stîncos, şi asudînd din greu am ajuns pe culmea muntelui, într-un loc atît de plăcut, de rodnic, de sănătos şi de îmbietor încît părea să fie însuşi acel rai pămîntesc, a cărui aşezare se anevoiesc s-o găsească învăţaţii cărţilor sfinte. Pantagruel ne-a spus că ar putea fi ţara Areteii (adică a virtuţii) despre care pomeneşte Hesiod; să creadă fiecare aşa cum socoteşte mai potrivit.

Ostrovul era cîrmuit de domnul Gaster[238], cel mai mare meşter din întreaga lume. Dacă vă închipuiţi că cel dintîi meşter al omenirii a fost focul, cum scrie Cicero, vă înşelaţi. (Şi nici Cicero nu credea ce spune.)

Dacă socotiţi că Mercur e născocitorul tuturor meşteşugurilor, cum spuneau odinioară vechii noştri preoţi druizi, sînteţi de asemenea pe un drum greşit. Adevărul adevărat l-a rostit scriitorul de satire, care a spus că cel mai mare meşter din lume e domnul Gaster. Alături de el stăpîneşte doamna cu inimă bună, Penia, adică Nevoia, mama celor nouă muze, cea care în însoţire cu Porus, seniorul Belşugului, a născut pentru noi Iubirea, frumoasa copilă, care, cum ne încredinţează Platon, poartă solia de pace între Cer şi Pămînt.

În faţa acelui rege mistuitor trebuie să ne închinăm. Să-i jurăm ascultare şi să-i dăm întreaga cinste, fiindcă ştie să poruncească; e aprig, împlinit, zdravăn, greu de mulţumit şi neîndurător. Degeaba încerci a-l amăgi; nu vei putea să-l îndupleci şi nici să-l cîştigi cu vorbe. Nu aude! Şi după cum egiptenii spuneau despre Harpocras, zeul tăcerii, că e *astomat,* adică n-are gură, tot astfel Gaster a fost zămislit fără urechi, aşa cum se vede cioplit în Creta chipul lui Jupiter. Nu vorbeşte decît prin semne, dar acestor porunci tăcute toată lumea li se supune, mai grabnic decît unui edict al pretorului sau unor porunci regeşti. Meşterul Gaster îşi cere dreptul lui şi nu îngăduie nici un răgaz! Ştiţi că toate dobitoacele se înfioară cînd aud în apropierea lor răgetul leului; stă scris, e adevărat, am văzut. Aşa tresare întreaga omenire şi se cutremură tot pămîntul, cînd se ridică ameninţător şi fără glas, domnul Gaster. Porunca lui a fost dată: o îndeplineşti fără şovăire, sau mori!

Cîrmaciul corăbiei ne-a povestit că într-o zi, urmînd pilda picioarelor care se răzvrătiseră împotriva stomacului (cum scrie în pilda lui Esop), întreg regatul somaţilor[239] s-a ridicat împotriva

domnului Gaster, jurînd să nu-i mai dea ascultare. Dar au avut mult de suferit şi s-au pocăit, întorcîndu-se cu supunere la îndatoririle lor. Altminteri ar fi pierit de foame. Oriunde s-ar afla, i se dă locul dintîi şi toată cinstea cuvenită. El trece înaintea regilor, a împăraţilor, chiar înaintea papei! La sinodul de la Bale, el s-a înfăţişat cel dintîi, şi, după cum aţi auzit spunîndu-se, zarva cea mare s-a iscat din pricina nerăbdării primilor veniţi. Toată lumea se trudeşte şi îşi dă silinţa de a-l sluji. Drept răsplată, el a născocit toate artele, toate maşinile, toate meşteşugurile, toate uneltele şi toate îndemănările. A izbutit să dea pînă şi fiarelor sălbatice o isteţime cu care firea nu le înzestrase. Pe corbi, pe gaiţe, pe papagali şi pe grauri i-a făcut oratori, coţofenei i-a dat ghiers şi a deprins-o să cînte şi să vorbească omeneşte. Şi toate acestea numai pentru pîntec!

Îmblînzeşte cu vorbe dulci păsările călătoare, sălbatice şi răpitoare: vulturii, şoimii, ereţii, vultanii, ulii, şi, luîndu-le libertatea cerului, le învaţă să se ridice în văzduh după voinţa lui, să se oprească din zbor, să plutească deasupra norilor şi să se arunce la pămînt ca o săgeată. Şi toate acestea numai pentru pîntec!

Îi pune pe elefanţi, pe lei, pe rinoceri, pe urşi, pe cai, pe cîini, să joace, să sară, să lupte, să înoate, să se ascundă, să înhaţe tot ce-i place, să-i aducă tot ce doreşte. Şi toate acestea numai pentru pîntec!

Scoate afară din adînc peştii de mare şi de apă dulce, goneşte pe lupi din pădure, pe urşi din peşteri, pe vulpi din vizuina lor, pe şerpi de sub pămînt. Şi toate acestea numai pentru pîntec!

E atît de cumplit în pornirea lui, încît mănîncă tot: dobitoace şi chiar oameni; cum s-a întîmplat pe timpul războaielor lui Sertorius, cînd Metelus i-a lovit pe vasconi, cum s-a întîmplat cînd Anibal i-a împresurat pe sagontini, iar romanii pe evrei în Ierusalim, cum s-a mai întîmplat de atîtea sute de ori.

Şi toate acestea numai pentru pîntec!

Cînd locţiitoarea lui, Nevoia, porneşte în lume, oriunde se arată ea judecăţile nu se mai ţin, edictele amuţesc, poruncile rămîn zadarnice. Nevoia nu cunoaşte lege, trece peste legi! Toţi fug şi se feresc din calea ei, înfruntînd furtunile mărilor, trecînd prin viitoarea focului, căţărîndu-se pe culmile munţilor şi coborînd în prăpăstii - orice mai bine decît să-i cadă în gheare!

CAPITOLUL LVIII

Cum îi judeca Pantagruel pe engastrimiţii şi pe gastrolatrii de la curtea marelui meşter

La curtea acestui mare meşter iscoditor, Pantagruel a întîlnit două

soiuri de oameni plicticoşi şi nepoftiţi, din acea tagmă pe care niciodată nu putuse să-i sufere.

Unii se numeau *engastrimiţi*[240], ceilalţi *gastrolatri*[241]. Engastrimiţii se lăudau că sînt coborîtori din vechea spiţă a lui Euricle, şi îşi întemeiau spusele lor pe mărturia lui Aristofan din comedia *Tăunii sau Viespile.* De aceea, în vremea veche, li se zicea *euricleni* (cum scrie Platon şi după el Plutarh în cartea sa despre oracoli). În legile sfinte ei poartă numele de *ventriloci.* Aşa îi numeşte în limba grecească Hipocrate, fiindcă vorbesc din burtă. Sofocle îi numeşte *sternomanţi*[242]. Ei se dădeau drept ghicitori, umblau cu farmece şi înşelau poporul sărman, lăsîndu-l să-şi închipuie că nu vorbesc pe gură, ci din burtă.

Aşa era italianca Iacoba Rodogina, o femeie de neam prost, pe care am cunoscut-o în anul Domnului 1513. Am auzit cu urechile mele, cum din burta ei ieşea glasul unui duh necurat, şovăitor şi firav, dar îndeajuns de limpede şi de lămurit, răspunzînd unor principi bogaţi şi seniori ai Galiei Cisalpine, care o chemaseră să le ghicească. Aceştia, pentru a se încredinţa că nu foloseşte nici un fel de vicleşug ascuns sau vreo scamatorie, o dezbrăcaseră pînă la piele, astupîndu-i nasul şi gura. *Creaţă* sau *Cincinata,* cum îi plăcea să i se zică, dădea răspuns la toate întrebările lor. Despre întîmplările trecute sau ale timpului de faţă vorbea foarte limpede şi foarte hotărît, umplînd de uimire pe toţi cei care o ascultau.

Despre întîmplările viitoare nu spunea decît minciuni; adevărul-adevărat, niciodată. Adeseori îşi mărturisea singură neştiinţa şi, în loc de orice ghicire, trăgea un pîrţ sau mormăia vorbe neînţelese cu iz de limbă barbară.

Ceilalţi gastrolatri umblau laolaltă, în cete vesele sau triste, unii sprinţari şi rotofei, alţii încruntaţi şi amărîţi, trăind toţi în trîndăvie, nefăcînd nimic, ca o povară netrebnică a pămîntului, temîndu-se necontenit (cum spunea Hesiod) să nu le sufere pîntecele vreo slăbiciune ori vreo vătămare, îşi smoleau faţa în fel şi chip, îşi preschimbau înfăţişarea şi purtau veşminte atît de ciudate, încît îţi făcea plăcere să-i priveşti. Aţi văzut, după cum atîţi învăţaţi şi filozofi din vremile vechi au scris, în ce fel de feţe şi culori i-a plăcut firii să îmbrace scoicile mărilor, dîndu-le o strălucire şi o frumuseţe neîntrecută; nici îmbrăcămintea, atît de felurită şi mereu înnoită a gastrolatrilor sidefaţi, nu era mai prejos. Gaster era zeul lor cel mare. I se închinau lui şi îi aduceau jertfe, ca unei zeităţi atotputernice, singura în care credeau, singura pe care o slujeau, iubind-o mai presus de toate şi slăvind-o ca pe Dumnezeu însuşi. S-ar părea, că despre ei a vorbit trimisul Domnului, cînd a scris în *Filipini* (III): „Mulţi sînt aceia despre care v-am mai amintit de atîtea ori: vrăjmaşi ai lui Cristos şi ai Crucii, care se vor istovi în moarte şi al căror Dumnezeu e pîntecele".

Pantagruel îi asemuia cu ciclopul Polifem, pe care Euripide îl face să vorbească astfel: „Nu aduc jertfe zeilor, ci numai mie şi pîntecului meu, cel mai mare dintre zei!"

CAPITOLUL LIX

Despre chipul cioplit al Gămanului şi jertfele pe care i le aduc gastrolatrii

Pe cînd priveam mutrele şi portul acestor gastrolatri lacomi şi temători, am auzit spre marea noastră uimire, un puternic glas de clopot. Toţi s-au înşiruit ca pentru luptă, fiecare după treapta, rostul şi vechimea lui. Unul după altul au ieşit întru întîmpinarea domnului Gaster, care venea urmat de un flăcău gras şi burtos, purtînd în vîrful unui băţ lung, suflat cu aur, un chip de lemn, cioplit grosolan şi zugrăvit fără îndemînare, aşa cum ni l-au înfăţişat în scrierile lor Plaut, Juvenal şi P. Fertus, numindu-l *Gămanul* (La Lyon, în sărbătorile cîşlegilor, îi zice *Linge-Blide)*. Era un chip caraghios, schimonosit şi hidos, sperietoare pentru copiii mici, cu ochii mai umflaţi decît burta, cu capul mai mare decît restul trupului, cu fălci uriaşe şi două rînduri de dinţi ascuţiţi. Prin lăuntrul prăjinii aurite trecea o sfoară, care mişca fălcile, făcîndu-le să clănţănească din dinţi, ca balaurul sfîntului Clement din Metz.

M-am apropiat de gastrolatri şi i-am văzut înconjuraţi de o mulţime de slujitori, care purtau cu ei panere, lăzi, oale, traiste şi cratiţe. Avînd în fruntea lor pe marele Găman, deschideau mereu panerele şi cratiţele, cîntînd un soi de psalmi, imnuri de slavă în cinstea lui Bachus şi alte cîntece de laudă. Aduceau dinaintea zeului lor bunătăţi felurite, caracatiţă fragedă şi bine friptă, pîine albă, pîine poaspătă, pîine de secară, chifle, cărnuri la grătar, muşchi de căprioară, capac de viţel rece cu sos de ienupăr, cuşcuş, măruntaie, nouă feluri de tocană, plăcintă la tavă, trufandale în zeama lor, ciorbă de dafin, varză umplută cu măduvă, clapon cu castane şi ghiveci la cuptor.

Toate aceste mîncăruri soseau însoţite de vinuri fără istov; la început un vin alb, plăcut şi uşor, apoi un porfiriu rece ca gheaţa turnat în ceşti mari de argint. După care au urmat: ţipari tăvăliţi în muştar, cu tarhon, cîrnaţi, limbi de viţel afumate, pastramă, muşchi de porc pe mazăre, pulpă de viţel împănată, caltaboşi, tobă de creier, salamuri, şuncă, cap de mistreţ cu verdeţuri, vînat cu sos de napi, ficat de gîscă, măsline murate.

Alte băuturi de viaţă lungă urmau. Apoi au început să-i vîre zeului pe gît: spinare de berbec cu mujdei de usturoi; aluaturi în sos fierbinte; costiţe de purcel cu ceapă prăjită; claponi îndopaţi şi fripţi în

sucul lor; ştiuci umplute; friptură de căprioară, de cerb şi de ied; iepuri şi şoldani, prepeliţe, fazani şi făzăniţe; stîrci şi cocostîrci; becaţe şi becaţine; granguri; cocoşi, găini şi pui de India; porumbei şi porumbiţe; purcei la tavă; raţe cu sosuri felurite; mierle; găinuşe; raţe sălbatice; pescăruşi albi; lişiţe; cufundari; bîtlani; pescăruşi; ciocîrlii; bursuci; spinare de miel; fleici de vacă; piept de viţel; rasol de găină şi piftii de clapon; bibilici; pui de găină; potîrnichi; iepuri de casă; berze; dropii; ciute; turturele; porumbei; gîşte şi gîscani; boboci de raţă sălbatică; lopătari; flamanzi şi lebede; vrăbii; cocori; stăncuţe; cormorani; sitari; melci; arici bine stropiţi cu oţet.

La sfîrşit veneau plăcintele: cu carne de vînat, de ciocîrlie, de căprioară, de porumbel, de clapon, gogoşi cu jumări, picioare de porc în grăsimea lor, claponi întregi, piersici de Corbeil, brînzeturi, anghinare, plăcintă în foaie, măruntaie de viţel, clătite, şaisprezece feluri de turte, colaci, plăcintă cu miere, gutui coapte, lapte covăsit, smîntînă dulce, fructe zaharisite, peltele şi magiunuri, siropuri albe şi roşii, minciuni, douăzeci de soiuri de torturi, dulceţuri de şaptezeci de feluri, cofeturi în o sută de culori, caşcaval, uscăţele cu praf de zahăr.

La urmă de tot veneau vinurile care sînt bune împotriva gîlcilor; *idem*[243] fripturile.

CAPITOLUL LX

Ce fel de jertfe aduceau gastrolatrii zeului lor în zilele de post

Privind această puzderie de jertfitori cu grămezile lor de jertfe, Pantagruel s-a scîrbit şi a vrut să plece; dar Epistemon l-a rugat să mai rămînă pentru a vedea cum se sfîrşeşte vicleimul.

— Ce jertfe aduc aceşti mîrlani zeului lor ventripotent în zilele de post? a întrebat Pantagruel.

— Vă voi spune, a răspuns cîrmaciul corăbiei. La începutul mesei îi dau icre negre, unt proaspăt, jumări de ouă, mazăre bătută, spanac, scrumbii proaspete, scrumbii sărate, sardele, stridii, obleţi, ghiveci de legume, o sută de feluri de salate, lăptuci, untişor, mălură, ruşinea-ţigăncii, clopoţei, sparanghel, caprifoi, apoi somoni şi ţipari afumaţi, morun în untdelemn şi varză murată. (Zeul simte nevoia să bea, că altminteri îl ia dracul; toţi au grijă să-l adape, şi udătura nu-i lipseşte.) După aceea îi pun dinainte ţipari de mare cu sos, stacoji, cegă şi nisetru, somotei, raci, scrumbii albastre, păstrăvi, ştiuci, bibani, zvîrlugi, cambule, lufari, barbuni, ursini, labani, roşioară, păstrugă proaspătă şi afumată, mrene, crapi, ciortani, caraşi, stavrizi, şalăi, scoici prăjite, scoici, lin, langustă, ton, caracudă, chefali, plătică,

guvizi, melci, caracatiţă şi picioare de broască.

După atîta pescărie, dacă zeul n-ar bea din nou, ar fi la doi paşi de moarte. Şi-ar fi păcat să se prăpădească! Vine apoi rîndul batogului, al peştelui uscat şi al moluştelor de tot soiul, al porcuşorilor, al ştiucilor marinate şi al ouălor coapte în spuză, prăjite, înăbuşite, cătrănite.

Pentru mistuirea mai uşoară a ouălor, zeul toarnă peste ele oţet cu nemiluita. Iar ca încheiere, mai înfulecă ceva orez, păsat, unt de migdale, fisticuri, smochine, struguri, alune, prune, frişca bătută, nuci şi anghinare.

Şi peste toate, mereu şi totdeauna, băutură pe săturate!

Toţi îşi dădeau silinţa să aducă zeului lor, Gaster, jertfe mai scumpe şi mai îmbelşugate decît Heliogabal pe altarul idolului lui, sau decît regele Baltazar zeului Baal din Babilon.

Şi cu toate acestea, Gaster nu se recunoaşte a fi zeu, ci o biată fiinţă becisnică şi păcătoasă; după cum regele Antigon-întîiul, sătul de laudele unuia Hermodotus, care în cîntecele lui de slavă îl numea zeu şi fiu al soarelui, i-a răspuns: „Slujitorul, care îmi duce oala de noapte, nu te va crede!"

Tot astfel, Gaster trimite pe închinătorii lui să-i cerceteze scaunul cu gaură, pentru a vedea mai bine şi a cugeta mai adînc asupra duhului sfînt care sălăşluieşte în resturile bogatului său ospăţ.

CAPITOLUL LXI

Cum a născocit Gaster pîinea şi meşteşugul de a o păstra

Diavolii aceia de gastrolatri s-au împrăştiat, iar Pantagruel a rămas să privească mai de-aproape, cum arată şi cu ce se îndeletniceşte marele meşter Gaster.

Ştiţi că după rînduiala firii, pîinea cu miezul şi coaja ei i-a fost dăruită drept hrană şi întărire, iar cerul l-a binecuvîntat cu putinţa de-a o dobîndi şi a o păstra. El a născocit dintru început mijlocul de a lucra pămîntul şi de a culege spicele de grîu. A născocit armele şi ştiinţa de-a le mînui pentru a-şi apăra grăunţele; medicina şi astrologia, cu matematicile lor, pentru a păstra sămînţa veacuri de-a rîndul şi de-a o pune la adăpost de stricăciunea aerului, de năvala fiarelor sălbatice şi de prădăciunea tîlharilor. A născocit morile de apă şi de vînt, ca şi pe cele purtate de braţul omului, apoi o sumedenie de unelte pentru a măcina boabele şi a le preface în făină. A născocit drojdia care face să crească aluatul, şi a găsit sarea care îi dă gust (ştiind că nimic pe lume nu primejduieşte mai mult sănătatea omului decît pîinea nesărată şi nedospită). A născocit focul pentru a coace

pîinea, fiica cea mai bună a spicului de grîu, şi a făurit ceasornicul, care măsoară timpul potrivit pentru rumenirea ei.

Văzînd că adesea se întîmplă într-o ţară să lipsească grăunţele, a născocit mijlocul de a le purta dintr-o parte în alta. Prin isteţimea minţii lui a împreunat două soiuri de dobitoace: iapa şi măgarul, aducînd la viaţă pe-al treilea: catîrul, un dobitoc mai puternic şi mai puţin gingaş, mai răbdător la muncă decît celelalte. A născocit carul şi căruţa, pentru a purta grîul la moară şi făina la cuptorul brutarului; pentru a aduce prisosul de grăunţe din ţările barbare şi depărtate, a născocit galerele, corăbiile, caravelele, uimind natura însăşi cu îndrăzneala lui.

S-a întîmplat în anii din urmă, ca ogoarele arate să nu aibă ploaie la vreme şi boabele puse în pămînt uscat să se piardă. În alţi ani s-au revărsat prea multe ploi şi-au înecat semănătura, apoi a bătut-o piatra, au risipit-o vînturile, a împietrit-o îngheţul. Cu mult înainte de sosirea noastră, meşterul cel mare născocise mijlocul de a chema ploaia din cer, cosind pe întinsul păşunilor o iarbă prielnică, pe care ne-a arătat-o. Ne-a încredinţat că e aceeaşi iarbă, din care pontiful Jovial punea odinioară un singur fir în fîntîna Agriei de pe muntele Lycian din Arcadia; sub arşiţa zilei firul ierbii scotea aburi, aburii se adunau pe cer în nori grei, care stropeau cu ploaie întreaga cîmpie, atît cît cerea pămîntul însetat. Meşterul Gaster a născocit apoi mijlocul de a opri ploaia în văzduh, ori s-o trimită să cadă în mare. A născocit mijlocul de-a abate grindina, de a ţine în frîu vînturile, de a pune zăgaz furtunilor, la fel cum izbuteau metamensienii[244] din Trezena.

S-a ivit mai tîrziu o altă nenorocire. Tîlharii furau de pe lanuri grăunţele şi pîinea. Atunci a născocit meşteşugul de a zidi oraşe, cetăţi şi metereze, pentru a pune pîinea şi grăunţele la adăpost.

Iar cînd, nemaigăsind boabele pe cîmp, a înţeles că fuseseră luate şi duse în alte oraşe, cetăţi şi hambare, unde erau păzite cu mai multă grijă decît merele de aur din grădina Hesperidelor, a născocit meşteşugul de-a dărîma zidurile acestor cetăţi şi a făurit maşini de război, ca berbecii, catapulturile şi carele de luptă. Ne-a arătat cîteva din ele, pe care nici arhitecţii şi meşterii lui Viturviu nu se pricepuseră să le pună pe roate (cum ne-a dovedit *messir* Philipert Delorme, marele arhitect al regelui Franţei). Iar după ce în jurul cetăţilor s-au ridicat întărituri puternice, şi uneltele de război cunoscute n-au mai fost îndestulătoare, a născocit altele: puşti, serpentine, şopîrle, bombarde şi bazilice, care azvîrlă ghiulele de fier, de plumb şi de bronz cîntărind mai greu decît o nicovală, cu ajutorul unei pulberi cumplite, de puterea căreia natura însăşi s-a înspăimîntat, mărturisindu-se învinsă de dibăcia omului, după ce dispreţuise ştiinţa acelor oxidraci din India, care cu foc de pulbere, cu trăsnete, cu grindină, cu furtună şi cu fulgere îşi ucideau într-o clipă duşmanii, pe întregul întins al cîmpului

de luptă.

Cu atît mai groaznice, mai înfricoşătoare şi mai drăceşti, sînt armele care sfărîmă, sparg, zdrobesc şi omoară, stîrnind spaimă şi uimire în minţile omeneşti; o singură lovitură de tun, dărîmă ziduri mai tari decît cele pe care ar fi în stare să le doboare o mie de trăsnete.

CAPITOLUL LXII

Cum a născocit Gaster mijlocul de a nu fi atins de ghiulele

S-a întîmplat o dată ca Gaster, aducîndu-şi acasă grăunţele, să se trezească împresurat de vrăjmaşi, iar cetatea să i-o nimicească acea de trei ori blestemată şi drăcească unealtă de război. O putere neînvinsă i-a răpit pîinea şi i-a răvăşit ogoarele. Atunci a născocit mijlocul, nu numai de-a feri zidurile, făcîndu-le să înfrunte bătaia puştilor, ci de a opri ghiulele în văzduh: şi chiar dacă ar cădea, să nu vatăme nici pe apărători, nici întăririle lor. Izbutise în această privinţă cum nu se poate mai bine. A făcut o încercare de faţă cu noi. Veţi vedea în ce stă născocirea. De-acum înainte puteţi să-i daţi crezare lui Plutarh, care spunea, că atunci cînd o turmă de capre o ia la goană, dacă pui un scaiete în botul celei din urmă, toate se opresc pe loc numaidecît.

Într-un tun de bronz, după ce a scos pucioasa din amestecul prafului de puşcă şi i-a adăugat o cîtime de camfor, a aşezat o ghiulea de fier potrivită pe măsura ţevii, dimpreună cu alte douăzeci de grăunţe de fier, unele rotunde ca un bob, altele prelungi ca o lacrimă. Apoi, ţintind în plin de la o depărtare de şaizeci de paşi asupra unuia din pajii săi, cam la jumătatea drumului dintre paj şi gura tunului, în linie dreaptă, a legat cu sfoară de un stîlp, o piatră mare *siderită,* adică de fier, numită şi *herculană,* ce s-a găsit odinioară, după cum arată Nicandru, în Ida din ţara Frigiei, de un oarecare Magnu. Noi îi spunem astăzi: magnet.

A dat foc prafului de puşcă. Şi fiindcă prin arderea pulberii se face dintr-o dată un gol, pe care natura nu-l îngăduie (altminteri toată maşinăria lumii: cerul, aerul, marea şi pămîntul s-ar întoarce în hău), ghiuleaua şi grăunţele de fier au pornit în aceeaşi clipă afară din ţeava, pentru ca aerul să poată pătrunde înăuntru şi să umple golul rămas după ce pulberea a fost mistuită de foc. Glontele şi grăunţele de fier zvîrlite cu putere în aer păreau că-l vor ucide pe paj, dar în clipa cînd au ajuns în dreptul pietrei sus-amintite şi-au pierdut iuţeala şi au rămas în aer, învîrtindu-se în jurul magnetului; cu toată puterea cu care porniseră, nu ajungeau la ţintă!

Mai mult. A născocit mijlocul de a face ca ghiulelele duşmanului să

se întoarcă asupra lui însuşi, dezlănţuind acelaşi prăpăd ca şi cum ar fi fost trase de-a dreptul. Nu i-a fost greu să izbutească, dacă ţinem seama că iarba numită *etiopis,* iarba fiarelor, descuie toate lacătele, iar peştele numit *echineis,* altminteri nu prea isteţ, opreşte pe loc în mijlocul furtunii corăbiile cele mai mari (după cum carnea lui păstrată în sare atrage aurul din văgăunele cele mai adînci ale pămîntului).

Democrit a scris despre aceasta, iar Teofrast le-a văzut cu ochii lui. Etiopis e o iarbă care printr-o singură atingere scoate afară din cel mai tare lemn colţul de fier cel mai adînc împlîntat în el; o folosesc ciocănitoarele de cîte ori, întorcîndu-se la cuibul lor, pe care şi-l scobesc în trunchiul copacilor bătrîni, îl găsesc astupat cu vreo bucată de fier.

Cerbii şi căprioarele, purtînd în trupul lor săgeţile vînătorului, dacă izbutesc să găsească undeva pe-aproape iarba numită *dictam,* foarte răspîndită în Creta, şi dacă ronţăie această iarbă, săgeţile se desprind singure, cad şi nu lasă nici o urmă de rană. Aşa a vindecat Venus pe fiul ei iubit Enea, lovit în coapsa dreaptă de săgeata surorii lui Turnus Juturna.

Trăsnetul nu cade niciodată asupra dafinilor, smochinilor şi cîinilor de mare, din pricina miresmei pe care aceştia o răspîndesc în jurul lor. Tot aşa, elefanţii îndîrjiţi se liniştesc la vederea unui berbec; taurii înfuriaţi se opresc pe loc şi rămîn încremeniţi, cînd întîlnesc în goana lor un smochin sălbatic; furia viperei se potoleşte dacă o atingi cu o creangă de fag. În ostrovul Samos, înainte de a se fi ridicat acolo altarul Junonei, trăiau *neadele,* la al căror glas, cum scrie Euforion, pămîntul se despica în prăpăstii adînci. Socul, din al cărui lemn se cioplesc fluierele cele plăcute, creşte mai frumos în ţările unde nu se aude cîntecul cocoşului, ca şi cum, după spusele lui Teofrast, cîntecul cocoşului ar înmuia şi ar vătăma lemnul socului; şi tot astfel leul, auzind cocoşul cîntînd, se opreşte din mers, tulburat şi înmărmurit.

Unii mi-au vorbit despre un soi de soc sălbatic, care creşte în locurile depărtate de sate şi oraşe, unde cîntecul cocoşului nu se aude. Din lemnul acelui soc sălbatic se taie flaute cu sunet mult mai frumos decît din socul care creşte în preajma caselor sau a colibelor.

Alţii au dat acestor întîmplări ciudate un înţeles mai adînc şi un tîlc mai tainic, urmînd gîndirea filozofiei lui Pitagora. Aşa se spune, că nu din orice fel de lemn se poate ciopli chipul lui Mercur, iar Dumnezeu este a se cinsti cu sfinţenie, nu după măsura obişnuită a vieţii de toate zilele. Oamenii înţelepţi şi dăruiţi învăţăturii, nu stau să asculte cîntecele lumeşti, greoaie şi grosolane, ci caută muzica dumnezeiască a sferelor cereşti, mai înaltă şi venind mai de departe, din locurile unde nu se aude cîntecul cocoşului. După cum, în vorbirea noastră, cînd voim să amintim un ţinut neumblat, spunem că pe acele tărîmuri nu s-au auzit niciodată cocoşii cîntînd.

CAPITOLUL LXIII

Cum a adormit Pantagruel în apropiere de ostrovul Şanefului si ce întrebări şi-a pus, trezindu-se din vis

În ziua următoare, pornind mai departe, am ajuns la ostrovul Şanefului[245]. Corabia lui Pantagruel n-a putut să tragă la ţărm, fiindcă vîntul stătuse. Marea era liniştită. Înaintam foarte încet, cînd de la tribord spre babord, cînd de la babord spre tribord, cu toate că înălţasem săgeţile velelor. Rămăseserăm toţi pe gînduri, pleoştiţi şi supăraţi, fără să spunem unul altuia vreo vorbă. Pantagruel aţipise pe un scăunel lîngă tambuchiu, ţinînd între degete un *Eliodor* scris în limba greacă. Acesta era obiceiul lui: adormea mai uşor citind, decît spunînd pe dinafară. Epistemon, cu astrobalul în mînă, cerceta pe care cerc al pămîntului ne aflăm. Fratele Ioan o luase spre bucătărie şi socotea, după zodia frigăruilor şi cu horoscopul tocanei, cîte ceasuri mai puteau să fie pînă la prînz.

Panurge sufla printr-o tulpină de *pantagruelion* şi făcea pungi şi băşici în aer. Gimnast tăia scobitori dintr-un lemn de mastic. Ponocrat, cu gîndul departe, se gîdila ca să rîdă şi se scărpina după ceafă cu degetul cel mic. Carpalim înjghebase dintr-o coajă de nucă o morişcă pitică, potrivindu-i patru aripioare din aşchii de anin. Eusten îşi plimba buricele degetelor pe ţeava unei flinte, ca şi cum ar fi cîntat pe strunele lăutei. Rizotom meşterea la un capac de broască ţestoasă, încercînd să-şi facă din ea un căuş. Xenoman cîrpea cu undreaua un felinar ponosit. Căpitanul corăbiei trăgea de limbă pe năierii lui.

Întorcîndu-se de la bucătărie, fratele Ioan l-a zărit pe Pantagruel, care se trezise din somn. Rupînd tăcerea care se lăsase peste noi, a întrebat cu tot glasul şi foarte vesel, ce-am putea să facem ca să ne treacă timpul mai uşor? Panurge l-a întrebat: care e leacul împotriva ciumei? Epistemon, mai glumeţ, voia să ştie cum poate să dea drumul udului, unul care nu simte nevoia. Gimnast, ridicîndu-se de la locul lui, a cerut un leac împotriva ameţelii. Ponocrat, frecîndu-şi uşor fruntea şi ciulind urechile, a întrebat ce-ar trebui să facă pentru a nu mai dormi cîineşte.

— Aşteaptă puţin, a spus Pantagruel. Iscusiţii filozofi peripatetici ne învaţă, că orice întrebare trebuie să fie limpede, lămurită şi bine înţeleasă. Ce înseamnă: a dormi cîineşte?

— Adică: la soare şi cu burta goală, cum dorm cîinii, a răspuns Ponocrat.

Rizotom stătea pe vine lîngă pupă. A ridicat capul şi a căscat. Unul de la altul molipsindu-se, au început să caşte toţi. Rizotom a întrebat, care-i leacul împotriva căscatului? Xenoman, slab şi jigărit ca felinarul

pe care îl ţinea în mînă, a întrebat dacă s-a născocit vreun mijloc pentru a ţine în cumpănă cimpoiul pîntecului, oprindu-l să se aplece prea mult într-o parte sau alta. Carpalim, jucîndu-se cu morişca, a întrebat care sînt semnele care îl vestesc pe om că începe să-i fie foame. Eusten, auzind larma glasurilor, a venit pe punte şi, din dreptul cabestanului, a întrebat de ce omul flămînd muşcat de un şarpe nemîncat, e într-o primejdie mai mare de moarte, decît un om bine-hrănit muşcat de un şarpe sătul; apoi, de ce scuipatul unui om cu burta goală otrăveşte şerpii veninoşi?

— Prieteni, a spus Pantagruel, la toate întrebările voastre nu-i decît un singur răspuns, iar la toate bolile un singur leac. Iată dezlegarea, fără vorbă multă şi tocmeală: burta flămîndă n-are urechi s-audă! Mulţumiţi-vă să-i înţelegeţi semnele, pentru a fi pe deplin lămuriţi. în Roma de altădată, (începînd Pantagruel să povestească, a sunat clopotul şi fratele Ioan a zbughit-o la bucătărie), Tarquiniu cel Trufaş, ultimul ei rege, a răspuns printr-un singur semn fiului său Sextus, care, aflîndu-se în cetatea gabinilor, a trimis un călăreţ să-l întrebe, ce să facă pentru a ţine sub ascultarea lui pe vrăjmaşii învinşi. Regele, avînd îndoieli despre credinţa ostaşului trimis de fiul său, nu i-a dat nici un răspuns. L-a dus în grădina palatului şi, în văzul lui, a început să reteze cu sabia capetele macilor care se înălţau în mijlocul pajiştii înflorite. Trimisul s-a întors aşa-zicînd fără răspuns, dar povestind lui Sextus toată întîmplarea, acesta a înţeles că tatăl său îl sfătuise să taie capetele fruntaşilor cetăţii, pentru a înspăimînta poporul şi a-l sili să i se supună.

CAPITOLUL LXIV

Pentru ce n-a dat răspuns Pantagruel la întrebările ce i s-au pus

Pantagruel a întrebat apoi:

— Ce fel de oameni locuiesc pe acest ostrov cîinesc al Şanefului?

— Ei se numesc ipocriţi, a răspuns Xenoman. Habotnici, făţarnici, farisei şi pustnici. Nişte prăpădiţi, care trăiesc ca sihastrul de la Lormont de lîngă Bordeaux, cerînd de pomană călătorilor de pe aici.

— Să ştii că eu nu cobor! a spus Panurge. Să-mi sufle dracul pe gaura şezutului, dacă cobor! Eremiţi, făţarnici, habotnici, farisei să nu văd în ochi! Mi-amintesc cîtă zarvă au stîrnit arhirăii soborului de la Cesil[246]; ar fi trebuit să-i ia Belzebut, Astarot şi Proserpina pe toţi, atîtea furtuni şi blestemăţii îndurarăm din pricina lor! Ascultă, dolofanule, căprare Xenoman, spune-mi, rogu-te, aceşti ipocriţi, pustnici, pomanagii, care trăiesc pe-aici, sînt flăcăi sau oameni

însuraţi? Ceva muieri nu se găsesc? Nu-i nici o faţă femeiască printre făţarnicii bărbaţi?

— Iată o întrebare veselă şi drăgălaşă, a spus Pantagruel.

— Ba da, a răspuns Xenoman. Sînt destule ipocrite, habotnice şi pustnice, nostime şi frumuşele, cucernice şi drept-credincioase...

— Află de la mine o vorbă, a spus fratele Ioan: în orice călugăr tînăr stă ascuns un drac bătrîn. Înseamnă să nu uiţi!

— ... din care s-au prăsit mici făţarnicei, habotnicei şi pustnicei. Altminteri, ostrovul Şanefului ar fi rămas de mult pustiu.

Pantagruel le-a trimis prin Gimnast o danie de şaptezeci de mii de jumătăţi de scuzi. Apoi a întrebat:

— Cît e ceasul?

— Nouă trecute, a răspuns Epistemon.

— E ceasul prînzului, a spus Pantagruel. Ne apropiem de hotarul pe care îl pomeneşte Aristofan într-o comedie a lui care se numeşte *Preotesele:* umbra are o lungime de două picioare. Odinioară, în ţara perşilor, numai regele avea un timp al lui, anume hotărît pentru prînz: ceilalţi se aşezau la masă după ornicul din burtă. Într-o comedie a lui Plaut, nu ştiu care parazit tună şi fulgeră împotriva celui ce-a născocit cadranul şi săgeata ceasului, fiindcă nici o altă măsurătoare nu arată mai bine timpul, decît pîntecele flămînd. Diogene, întrebat o dată, la care ceasuri ale zilei trebuie omul să se hrănească, a răspuns: „Bogatul cînd simte că îi e foame; săracul, cînd are ce mînca". Felcerii dau un răspuns mai lămurit la această întrebare, spunînd:

Scularea la cinci,
prînzul la nouă;
Cina la cinci,
culcarea la nouă.

— Faimosul rege Petosiris avea altă socoteală...

Pantagruel n-a apucat să-şi înceapă povestea. Sufragiii întinseseră mesele, aşternuseră peste ele pînzături plăcut mirositoare, apoi talere, farfurii, ştergare şi solniţe, aduseseră ploşti, pahare, butelci, ceşti, potire, tăleraşe, străchini, ulcioare. Fratele Ioan, ajutat de bucătari, sufragii, pivniceri şi ceilalţi slujitori, a căror grijă era să împartă pîinea, să taie fripturile şi să toarne în pahare, a venit purtînd patru şunci uriaşe, coapte în aluat, care mi-au adus aminte de cele patru turnuri ale cetăţii Turinului.

Doamne, Doamne, zdravăn am mai mîncat şi am băut! Nici nu ajunsesem încă la dulciuri, şi vîntul de apus a început să umfle pînzele, trinca dinainte, straiul zburătorului şi balansinele catargului din faţă. Am pus deoparte paharele şi am cîntat un imn de laudă şi de mulţumire lui Dumnezeu din cer. După ce s-au adus poamele,

Pantagruel a întrebat:

— Spuneţi-mi, prieteni, dacă îngrijorările voastre s-au risipit.

— Slavă Domnului, m-a lăsat căscatul, a spus Rizotom.

— N-am să mai dorm cîineşte, s-a bucurat Ponocrat.

— Nu mai am ameţeli, a spus Gimnast.

— Nu mai simt burta goală, a încheiat Eusten. Nu mai au a se teme de scuipatul meu nici viperele, nici nevăstuicile, nici şopîrlele, nici cantaridele, nici omizile, nici crocodilii, nici broaştele rîioase, nici cîinii turbaţi, nici şoarecii, nici salamandrele, nici balaurii, nici scorpionii, nici lipitorile, nici scolopendrele!

CAPITOLUL LXV

Cum îşi petreceau vremea Pantagruel şi însoţitorii săi

— În rîndul căror jivine veninoase o punem pe viitoarea nevastă a lui Panurge? a întrebat fratele Ioan.

— Vorbeşti de rău femeile, ai? Javră călugărească! Maimuţoiule! a strigat Panurge.

— Euripide scrie, şi Andronache la fel, a spus Epistemon, că omul, cu ajutorul zeilor, a găsit leac împotriva tuturor fiarelor veninoase; numai împotriva femeii n-a născocit nici unul.

— Nerodul ăla de Euripide, a spus Panurge, a clevetit totdeauna împotriva femeilor. De-aceea l-a ajuns pedeapsa zeilor şi a fost mîncat de cîini, cum îl ocărăste Aristofan. Să pornim cu vorba mai departe. Al cui e rîndul? Spune!

— De-acum încolo, voi da drumul udului oricînd şi oriunde.

— Am un stomac pus pe cîntar, a spus Xenoman. Nu atîrnă mai greu în nici o parte.

Cu pîinea şi cu vinul n-am ce face;

Am pus, cu foamea şi cu setea, pace!

— Mulţumită lui Dumnezeu şi vouă, mi-a trecut supărarea, a spus Panurge. Sînt vesel ca un piţigoi.

Voios ca pasărea în zbor

Ca fluturele de uşor.

— Euripide al vostru, drăguţul de el, scrie, iar Silen, băutorul băutorilor, aşa zice:

Îşi face sînge rău şi se prosteşte,

Cel care bea şi nu se-nveseleşte.

Să preamărim deci pe Domnul, tatăl nostru, mîntuitorul şi păzitorul vieţii noastre, care ne-a dat pîinea cea bună, vinul cel bun, mîncarea cea bună, ferind trupul şi sufletul nostru de orice tulburare; fără să

mai punem la socoteală plăcerea şi bucuria pe care le simţim, bînd şi mîncînd. Dar n-aţi răspuns la întrebarea pe care a pus-o blajinul nostru frate Ioan: Ce-am putea să facem ca să ne treacă timpul mai lesne?

— Fiindcă v-aţi mulţumit atît de uşor cu răspunsul pe care l-am dat nedumeririlor voastre, a spus Pantagruel, nici eu nu voi merge mai departe. Altă dată şi aiurea vom vorbi mai pe larg, dacă veţi găsi cu cale. Aşadar, să dezlegăm întrebarea fratelui Ioan: Ce-am putea să facem ca să ne pară timpul mai lesne? Au trecut pînă acum zilele, după pofta inimii noastre, nu-i aşa? Priviţi mărul catargului! Priviţi unduirea pînzelor! Priviţi încordarea parîmelor! Priviţi cum străluceşte tambuchiul! Vinul curgea în pahare, iar timpul, printr-o tainică legătură a firii, făcea la fel. Nici Atlas şi nici Hercule nu şi-au petrecut vremea altminteri, dacă se cuvine să dăm crezare înţelepţilor care ne-au învăţat mitologia. Atît numai că ei au întrecut măsura cu o jumătate de treaptă: Atlas bea de dragul oaspelui său, iar Hercule din pricina setei pe care o îndurase în deşertul Libiei.

— Aia e! a spus fratele Ioan, tăindu-i vorba. Am auzit pe mai mulţi învăţaţi de seamă spunînd că Sfredeluş, unul din pivnicerii bunului dumitaie părinte, pune deoparte an de an mai mult de opt sute de vedre de vin pentru a da de băut oaspeţilor lui şi slujitorilor, mai înainte de a li se face acelora sete.

— Cămilele, care duc în spatele lor povara caravanelor, beau pe seama setei lor de ieri, de azi şi de mîine, a spus Pantagruel. Aşa făcea şi Hercule. În felul acesta însă, printr-o depăşire a timpului, se stîrneşte o mişcare nouă în lumea cerească, şovăiri şi cutremure, dînd nebunilor de astrologi prilej de neînţelegere şi ceartă.

— Vorba cîntecului, a spus Panurge:

Pe cînd golim la masă paharele cu vin,

Trec vremurile grele şi vremuri bune vin.

— Dar nu ne-am trecut vremea numai bînd şi mîncînd, ci am uşurat într-un chip simţitor încărcătura corăbiei; nu cum şi-a descărcat panerul Esop, răsturnînd pe jos merindele, ci, dimpotrivă, încetînd de a mai ajuna.

Căci aşa după cum trupul omului mort e mai greu decît al celui viu, omul flămînd trage la cîntar mai mult decît cel sătul. Şi nu greşesc cei care, pornind la drum, încep să bea şi să mănînce dis-de-dimineaţă, „ca să tragă caii mai bine".

Vă aduceţi aminte, că amicleienii de altădată preamăreau mai presus de toţi zeii pe tata Bachus, şi pe bună dreptate îl numeau *Psila,* ceea ce în limba dorică înseamnă aripi. Căci după cum păsările, slujindu-se de aripi, se ridică şi zboară în înaltul cerului, tot astfel pe aripile lui Bachus (vinul cel bun şi gustos) sufletele oamenilor se înalţă, trupurile lor se fac mai uşoare şi tot ceea ce e pămîntesc în ei se

limpezeşte şi se mlădiază.

CAPITOLUL LXVI

Cum am dat bineţe muzelor, trecînd pe lîngă ostrovul Ganabin[247]

Vîntul prielnic stăruia să ne poarte şi călătorii depanau în voie poveştile lor vesele, cînd Pantagruel a zărit în depărtare umbra unui ţărm muntos. L-a chemat pe Xenoman şi l-a întrebat:

— Vezi înaintea noastră, la babord, acea stîncă înaltă, ai cărei umeri seamănă aidoma cu ai muntelui Parnas?

— Foarte bine. E ostrovul Ganabin. Doreşti să ne oprim?

— Nu, a răspuns Pantagruel.

— Ai dreptate, a spus Xenoman. Nu ai ce vedea. Oamenii din partea locului sînt hoţi şi potlogari. Totuşi, pe umărul din dreapta al muntelui se află cea mai frumoasă fîntînă din lume, în mijlocul unei păduri mari. Vîslaşii noştri ar putea să coboare să aducă apă proaspătă şi lemne pentru foc.

— Înţelepte cuvinte, a spus Panurge. Ah! Ah! Ah! Ce să căutăm în ţara hoţilor şi a potlogarilor? Vă încredinţez că nici n-ar trebui să poarte alt nume. Am văzut mai demult ostroavele Cerq şi Herm între Bretania şi Englitera; am văzut Poneroplisul[248] lui Filip în Tracia: ostroave pline de hoţi, de tîlhari, de ucigaşi, drojdia închisorilor. Să nu coborîm, vă rog! Ţineţi seamă de sfatul bunului şi înţeleptului Xenoman. Să mă fulgere, dacă nu sînt mai răi decît mîncătorii de oameni! Or să ne frigă de vii! Vă rog, să nu coborîm! Ar fi mai bine pentru dumneavoastră toţi să poposim la Averna. Aud bătînd clopotele în dungă, cumplite sunete de clopot, clopotele pe care le trăgeau odinioară gasconii din Bordeaux împotriva perceptorilor şi a zapciilor!

Îmi vîjîie urechile! Să ne vedem de drum. Ei! Înainte!

— Coboară, a spus fratele Ioan, coboară! Hai! Hai să mergem. Nu vom duce lipsă de gazde. Îi snopim pe toţi! Să coborîm.

— Să coboare dracul! a spus Panurge. Diavolul ăsta de călugăr, călugărul ăsta vîndut diavolului e turbat. Nu se teme de nimic. E cutezător ca orice diavol, iar la alţii nu se gîndeşte. Îşi închipuie că toţi sîntem călugări ca dumnealui!

— Ia-o din loc, viteazule, lua-te-ar o mie de draci, a spus fratele Ioan. Măcar de ţi-ar crăpa capul şi ţi-ar face creierii tocană! Bezmeticul ăsta e atît de fricos şi de rău, că se scapă pe el de spaimă în fiecare clipă! Dacă ţi-e teamă şi de umbra ta, nu coborî, rămîi aici şi păzeşte lăzile sau du-te mai bine de te ascunde sub fustele Proserpinei, printre miile de draci ai iadului!

Auzind aceste aspre cuvinte, Panurge s-a făcut nevăzut, ascunzîndu-se în cămara corăbiei, printre resturile de pîine, coji şi fărîmituri.

— Simt parcă în mine, a spus Pantagruel, o strîngere de inimă, un glas venind de departe care îmi spune că nu trebuie să coborîm. De cîte ori am simţit în inima mea o asemenea prevestire, m-am bucurat că am ascultat-o. Nu m-am căit niciodată.

— E demonul lui Socrate, a spus Epistemon. Academicii credeau în el.

— Ascultaţi, a spus fratele Ioan, în vreme ce vîslaşii coborîseră să ia apă, Panurge a coborît în pîntecele corăbiei şi face pe mortul în păpuşoi. Vreţi să rîdem puţin? Daţi foc tunului celui mare de lîngă cabestan. Să întîmpinăm sărbătoreşte muzele din acest nou Parnas. Şi aşa se umezeşte pulberea, stînd degeaba.

— Foarte bine! a răspuns Pantagruel. Să vie la mine primul tunar.

Pantagruel a poruncit să dea foc tunului celui mare, încărcîndu-l cu pulbere proaspătă. Ceea ce s-a îndeplinit. La prima lovitură a tunului de pe corabia lui Pantagruel, au început să tragă toate celelalte galioane şi caravele din urmă. Vă rog să mă credeţi, că a fost o petrecere dintre cele mai frumoase.

CAPITOLUL LXVII

Cum s-a scăpat pe el Panurge de frică şi cum a crezut că motanul e dracul

Ca un ţap lovit în moalele capului, Panurge a ieşit din cămară numai în cămaşă, pe jumătate dezbrăcat, cu fărîmituri de pîine în barbă, ţinînd în mînă un cotoi mare, cu părul lucios, care i se agăţase cu ghearele de ciorap.

Bătînd din buze ca o maimuţă care se purică, tremurînd şi clănţănind din dinţi, s-a repezit spre fratele Ioan, care şedea pe un spiraj la tribord, rugîndu-l cu glas plîngător să-i fie milă de el şi să-l ia sub paza săbiei lui, jurîndu-se pe partea lui de papimanie, că văzuse cu ochii dănţuind în jur toţi dracii iadului.

— Priveşte, prietene, iubite frate, bunul meu părinte sufletesc, diavolii au astăzi nuntă, n-ai mai văzut de cînd eşti un asemenea ospăţ drăcesc! Uite, colo, aburul de la bucătăriile iadului! (Şi arăta cu mîna fumul prafului de puşcă, plutind deasupra corăbiilor.) Ai mai pomenit vreodată atîtea suflete osîndite? Priveşte, prietene, cît sînt de gingaşe, de rotunjoare şi de bălaie: ai zice că e ambrozia Styxului! Am crezut, Dumnezeu să mă ierte! că sînt suflete de englezi. Mă gîndeam că poate chiar azi-dimineaţă, seniorii de Termes şi Dessay vor fi trecut prin foc şi sabie ostrovul Cailor din Scoţia, dimpreună cu toţi englezii care se

aflau pe el.

Fratele Ioan, apropiindu-se de Panurge, a simţit un oarecare miros, care nu era al prafului de puşcă. L-a scuturat puţin şi a băgat de seamă că îşi spurcase cămaşa. Puterea de reţinere a muşchiului numit sfincter (adică borta şezutului) amorţise cu totul de frica grozavă pe care o simţise în năzdrăvanele lui vedenii. S-a mai adăugat la acestea şi tunetul împuşcăturilor, care face totdeauna să se cutremure mai tare pîntecele corăbiei decît puntea ei.

Tot aşa a păţit *signor* Pantolfo din Cassin, care trecînd cu căruţa poştei prin Chambry şi intrînd în curtea unui gospodar cumsecade, numit Vinet, a pus mîna pe o furcă din grajd şi i-a spus:

— *Da Roma in qua, io non son andato del corpo. Di grazia, piglia in mano questa forcha et fami paura*[249].

Vinet a luat furca din mîna lui Pantolfo şi a început s-o poarte, ca şi cum ar fi vrut să-l lovească dinadins. *Signor* Pantolfo i-a spus:

— *Se tu non fai altrimente, tu non fai nulla. Pero sforzati di adoperlarli piu guagliardamente*[250].

Vinet l-a pălit atunci zdravăn cu furca în gît şi l-a azvîrlit la pămînt, cu potcoavele în sus. Apoi, rîzînd cu poftă mare, i-a spus:

— Ţine minte, voinicule, asta se cheamă *Datum Camberiaci*[251].

Noroc că seniorul şi-a descheiat repede nădragii, fiindcă dintr-o dată a dat din el mai mult decît s-ar fi slobozit nouă bivoli şi paisprezece episcopi din Hostia. I-a mulţumit cît mai frumos lui Vinet spunîndu-i:

— *Io ti ringratio, bel niessere. Cosi facendo tu m'hai esparmiata la speza d'un servitiale*[252].

Regele Engliterei, Eduard al V-lea, ne-a lăsat amintire o altă întîmplare.

Meşterul Francois Villon, surghiunit din Franţa, i-a cerut adăpost. Eduard al V-lea l-a primit cu atîta prietenie, încît i-a îngăduit să cerceteze cele mai ascunse încăperi ale locuinţei lui regeşti. Într-o zi, aflîndu-se pe celălalt tron al său, regele i-a arătat lui Villon stema regelui Franţei, zugrăvită pe un perete.

— Vezi, cîtă cinste port regelui tău. Am aşezat stema lui în acest loc tainic, lîngă scaunul găurit, unde îmi fac nevoile.

— Foarte bine, a răspuns Villon. Eşti un bărbat înţelept şi prevăzător, măria-ta, iar învăţatul doftor Thomas Lincer, care poartă grija sănătăţii măriei-tale, a ştiut ce face. Văzînd că în anii bătrîneţii ţi s-a lenevit maţul şi că în fiecare zi e nevoit să-ţi bage un spiţer pe uşa din dos - adică un clistir - te-a sfătuit să zugrăveşti pe perete stema regilor Franţei. Numai văzînd-o în faţă, te cuprinde o frică atît de cumplită, încît dai din măria-ta cît optsprezece vaci din Peonia. Dacă ai fi zugrăvit-o în altă încăpere, în odaia de culcare, în sala tronului, în paraclis, sau aiurea, te-ai fi scăpat pe măria-ta oriunde ai fi dat cu ochii de ea. După cum cred, că de-ai fi zugrăvit şi steagul cel mare al

Franţei, ţi-ai fi dat afară toate maţele!

Fratele Ioan, ţinîndu-se de nas cu mîna stîngă, îi arăta lui Pantagruel cu mîna dreaptă cămaşa lui Panurge. Pantagruel, văzîndu-l astfel înfricoşat, prăpădit, tremurînd, abia putînd să vorbească, spîrcîit şi zgîriat de ghearele cumplitului cotoi Roadeslănină, nu s-a putut opri să nu rîdă şi l-a întrebat:

— Ce vrei să faci cu cotoiul?

— Care cotoi? a întrebat Panurge. Să fiu eu al dracului, dacă n-am crezut că-i un pui de diavol cu puf în barbă, pe care l-am înhăţat pe furiş din lada de pîine a iadului. Să-l ia dracul de drac, că mi-a făcut pielea ferfeniţă!

Foarte supărat, a aruncat cît colo cotoiul.

— Haide, haide, l-a îmbărbătat Pantagruel, ce Dumnezeu! Freacă-te şi spală-te, pune-ţi o cămaşă curată, primeneşte-te şi vino-ţi în fire.

— Hai să bem!

SFÎRŞITUL CELEI DE-A IV-A CĂRŢI A FAPTELOR ŞI PILDELOR MARI ALE VREDNICULUI PANTAGRUEL

CARTEA A CINCEA

ŞI CEA DIN URMĂ CARTE DESPRE FAPTELE ŞI PILDELE MARI ALE BUNULUI PANTAGRUEL, ALCĂTUITĂ DE DOMNUL FRANCOIS RABELAIS, DOCTOR ÎN MEDICINĂ, CUPRINZÎND ORACOLUL SFINTEI BACBUC ÎMPREUNĂ CU RĂSPUNSUL BUTELCII PENTRU AFLAREA CĂRUIA S-A ÎNTREPRINS LUNGA CĂLĂTORIE ÎNFĂŢIŞATĂ AICI AŞA CUM A FOST.

E p i g r a m ă

Rabelais nu-i mort!
Ne dă o nouă carte,
Iar mintea lui mai vie străluceşte!
L-am regăsit şi scrisul său trăieşte,
Căci el e, printre noi, cel fără moarte.
NATURE QUTTE[253]

PRECUVÎNTAREA SCRIITORULUI CĂTRE CITITORII DE BUNĂVOIE

Băutori neosteniţi şi voi, sfrînţiţi mult preţuiţi, întrucît văd că vă bucuraţi de puţin răgaz (şi nici eu n-am altceva mai bun de făcut), am să vă pun o întrebare întrebătoare: De ce se spune azi pretutindeni, că lumea s-a deşteptat? *Dacă s-a deşteptat, înseamnă că s-a trezit din somn şi nu mai doarme; dar înseamnă, în acelaşi timp, că e mai cuminte, vede şi judecă mai bine, e mai înţeleaptă. Aţi putea să-mi răspundeţi, ce ne îndreptăţeşte să spunem că lumea e mai cuminte astăzi decît înainte? Ce-o făcea pînă acum să fie proastă? Ce ar fi trebuit să îndeplinească, pentru a se deştepta? De ce era neroadă? De ce e acum înţeleaptă? După ce se cunoştea nerozia ei de ieri? După ce se vede isteţimea ei de astăzi? Cine o ţinea nepricepută? Cine a trezit-o din prostie? Şi care sînt mai mulţi? Cei care o voiau nătîngă sau cei care o doresc luminată? De unde îi venea sminteala dinainte? De unde a izvorît înţelepciunea de acum? De ce tocmai în zilele noastre a luat sfîrşit prostia şi n-a mai zăbovit? Ce rele veneau din nerozia de ieri? Ce bunătăţi va rodi deşteptăciunea care i-a urmat? Cum s-a risipit zăpăceala de altădată? În ce fel s-a înstăpînit dreapta judecată de acum?*

Răspundeţi dacă găsiţi cu cale. Nu vă iau cu zorul, ca să nu stîrnesc setea luminăţiilor-voastre. Nu vă sfiiţi. Judecaţi-l cu toată asprimea pe

Herr del Tyfel, *duşmanul raiului, protivnicul adevărului. Sus inima, flăcăi! Dacă sînteţi de-ai mei, beţi de trei ori pe rînd, ca să vă dregeţi glasul şi apoi cuvîntaţi. Dacă sînteţi din tabăra vrăjmaşă, vă zic* Avalisque Satanas[254]! *Căraţi-vă! Iar dacă nu-mi veţi da o mînă de ajutor întru dezlegarea întrebărilor ce v-am spus, vă jur pe barba tuturor sfinţilor că mă voi simţi foarte mîhnit. E ca şi cum m-aţi lăsa să apuc singur lupul de urechi. Aţi spus ceva? Nu v-aţi hotărît să-mi răspundeţi? Vă voi arăta aici, nepricopsiţilor, cele scrise de un prea cinstit învăţat, în cartea lui care se cheamă* Cimpoierul feţelor bisericeşti. *Ce spune, păcătosul? Ascultaţi, capete de măgari, şi luaţi aminte:*

Veni-va Anul Jubiliar cu rost,
După 30, dar nu va fi an prost,
Cum lumea l-a bîrfit în neştiinţă;
Ci stăruind în lege şi-n credinţă,
Nici rău, nici lacom, anul nu va fi;
Iar floarea primăverii timpurii
Rodi-va poame dulci, cum n-au mai fost.

Aţi auzit? Aţi înţeles? Învăţatul care a scris stihurile acestea a trăit demult; cuvintele sînt puţine, dar înţelesul lor e plin de taine şi de ascunzişuri, căci gîndurile pe care vrea să le înfăţişeze sînt adînci şi anevoioase. Unii tălmăcitori pricepuţi ai bătrînului înţelept spun, că precizarea lui urmează să se îndeplinească între anul 1530 şi anul în care ne aflăm, 1550. Aşadar, la primăvara viitoare lumea va înceta de a mai fi proastă! Smintiţii, al căror număr, după cum spune Solomon, e nesfîrşit, vor muri de turbare, şi orice soi de nebunie va înceta. Căci smintelile, cum arată Avicena, sînt fără număr: Maniae infinitae sunt species. *Iarna, ele se trag mai la adînc, dar mustează şi ies din nou la iveală ca sucul din tulpina copacilor. Cercetaţi şi veţi vedea că bătrînul Hipocrate avea dreptate. Lumea se va cuminţi (puteţi s-o credeţi cu ochii în lacrimi şi cu paharul în mînă); nu se va mai teme să vadă înflorind fasolea primăvara, adică în postul mare. Puzderia de cărţi, care umblau printre noi ca un roi de fluturi, mai plicticoase, mai primejdioase şi mai spinoase decît ale lui Heraclit (mai neînţelese decît chiar numerii lui Pitagora, cel dintîi care a dat cu bobii, după spusele lui Horaţiu) - vor pieri fără urmă şi nu se vor mai citi. Aşa le-a fost scris!*

În urma lor vor curge din păstăi boabele pline: cărţile vesele şi roditoare despre Pantagruel, care, pînă să vină aşteptatul An Jubiliar, *se vînd pretutindeni ca pîinea caldă, spre deplina mulţumire a cititorilor. (Toată lumea spune, că sînt încărcate de înţelepciune.) Acesta e răspunsul la întrebare. Aşadar, binevoiţi a vă face oameni de treabă. Tuşiţi bine o dată şi beţi de nouă ori paharul plin, fără grijă, fiindcă viile făgăduiesc rod bogat, iar cămătarii au început, unul cîte unul, să se spînzure. O să mă*

coste cam scump frînghia, fiindcă nu vreau să le-o vînd pe bani, le-o dau degeaba, oricîţi vor voi să-şi pună laţul de gît. (Cruţăm, va să zică, plata călăului.)

Aşadar, dacă voiţi să vă înfruptaţi din înţelepciunea zilei de mîine tămăduindu-vă de orice sminteală, daţi afară din casa voastră icoana bătrînului filozof cu bucile de aur, care vă opreşte să mîncaţi defrupt. E în afară de orice îndoială - lucru adevărat şi mărturisit între toţi bunii prieteni de pahar - că opreliştea lui nu se deosebeşte de aceea a doftorului de apă chioară, Amer, nepotul advocatului din Camelotiere, care nu dădea voie bolnavilor lui să se înfrupte din aripi de potîrniche, tîrtiţă de găină şi piept de porumbel, zicînd: ala mala, cropium dubium, collum bonum pelle remota[255]. *În schimb, punea la o parte pentru el bucăţile bune, lăsînd pe suferinzi să roadă oasele. Tot astfel unii popi, care i-au urmat pilda, vă opresc să mîncaţi de dulce, adică să gustaţi din cărţile lui Pantagruel. Aşa făceau Filoxen şi Gnato Sicilianul, gămani ai desfătării burţii lor călugăreşti, care în mijlocul ospăţului, cînd cele mai gustoase feluri erau aduse la masă, scuipau în bucate, ca ceilalţi, de scîrbă, să nu se mai atingă de ele. Aşa fac toţi aceşti făţarnici hidoşi, răpciugoşi, băloşi şi găunoşi, care, în auzul lumii ca şi între patru ochi afurisesc cărţile mele plăcute şi, cu gură spurcată scuipă asupra lor, fără ruşine. Dar eu, unul, deşi văd că se tipăresc acum în limba noastră franţuzească atîtea scrieri minunate, şi de toate felurile, rămînînd prea puţine resturi din făţărnicia veacului gotic, mi-am pus în gînd să fluier şi să gîngăvesc partea mea, ca o gîscă printre lebede, ca să nu rămîn mut în faţa atîtor cîntăreţi cu viers plăcut şi alături de atîţi iscusiţi meşteri ai cuvîntului. Mai bine să mă aflu în treabă, asemeni unui ţăran prost printre cărturari pricepuţi, decît să fiu pus în rîndul celor care fac degeaba umbră pămîntului, şi cască gura după muşte, mulţumindu-se să mişte din urechi la auzul cîntecului, ca măgarii din Arcadia.*

Alegînd această cale, socot că nu fac un lucru de dispreţuit, dînd de-a dura butoiul lui Diogene; n-o să mai spuneţi că pierd vremea fără nici un rost. Mă uit la atîţi poeţi şi povestitori francezi, ca Marot, Drouet, Colinei, Saint-Gelais, de Salel, Massuel, şi alţi o sută ca ei. După ce, de-a lungul anilor, au învăţat meşteşugul de-a potrivi stihurile la şcoala lui Apolo sub îndrumarea voioaselor muze, şi s-au adăpat din belşug la fîntîna Cabalină, cînd au pornit să înfrumuseţeze vorbirea noastră cea de toate zilele au folosit numai marmură de Parian, alabastru, porfir şi pietre nestemate.

Ei povestesc fapte de vitejie şi isprăvi îndrăzneţe, lămuresc gîndiri adînci şi pline de tîlc, într-un grai mlădios şi colorat. Scrisul lor e asemenea nectarului zeiesc: un vin minunat, rîzător, aromat, dulce şi desfătător. Iar din această faimă nu s-au împărtăşit numai bărbaţii, ci şi unele doamne, printre care se cuvine a fi amintită în locul cel mai de cinste acea coborîtoare a regilor Franţei[256], care a uimit veacul nostru cu scrierile ei adînc gîndite, înveşmîntate în podoaba graiului celui mai strălucit. Urmaţi-i

pilda, cei ce sînteţi vrednici. Eu nu mă simt în stare. Nu-i dat oricui în lume să vadă Corintul! La zidirea templului lui Solomon a adus fiecare un siclu de aur; atît cît a putut. Şi fiindcă văd că a face la fel nu sînt în stare, m-am hotărît să dau ajutor la înălţarea clădirii, după pilda lui Regnault de Montauban: slujind pe zidari şi pregătindu-le de mîncare. Tovarăş neputînd a le fi, voi rămîne cititorul plin de rîvnă al minunatelor lor scrieri.

N-aveţi decît să plesniţi de ciudă, voi toţi, Zoili clevetitori şi pizmaşi! Alegeţi-vă singuri craca pe care să vă spînzuraţi; frînghia n-o să vă lipsească. Jur aici, înaintea Heliconului meu şi în auzul muzelor cereşti, că de-mi va fi dat să trăiesc sănătos şi zdravăn măcar vîrsta unui cîine şi a trei ciori laolaltă - ca sfîntul căpitan al evreilor Xerofil-Cîntăreţul sau ca Demonax cel înţelept - mă voi strădui, cu pilde de nezdruncinat şi cu dovezi grăitoare, să dovedesc sub nasul tuturor cîrpacilor de petice, de sute de ori cusute şi descusute, în ciuda tuturor strîngătorilor de fiare vechi latineşti şi a tuturor vînzătorilor de cuvinte moarte, reci şi mucegăite, că graiul poporului nu-i atît de sărac, atît de grosolan şi atît de nevrednic, după cum îl dispreţuiesc dumnealor. De aceea, cu toată smerenia îi rog, ca aşa cum altădată Apolo, împărţindu-şi darurile sale, i-a găsit lui Esop o slujbă de pilduitor, să se milostivească a mă primi şi pe mine ca pe un biet ucenic de-al zugravului Pyreicus[257]. Nu mă vor izgoni, că sînt toţi, pînă la unul, buni, darnici şi drăgălaşi, cum nu se mai găsesc alţii pe lume! Iată de ce, beţivilor, iată de ce, hodorogilor, voind dumnealor să se bucure pe de-a-ntregul de aceste cărţi, le citesc în adunările lor, le învaţă pe dinafară şi tot scotocind adîncul lor înţeles, năzuiesc la acel renume pe care şi l-a cîştigat Alexandru cel Mare cu cele dintîi scrieri de filozofie ale lui Aristotel.

Burtă peste burtă! Ce mai ticăloşi! Ce mai cîrpaci!

Aşadar vă vestesc din bună vreme, sugacilor, să puneţi la o parte spre păstrare cît mai multe din aceste cărţi, de îndată ce veţi afla că sînt de vînzare; să nu le răsfoiţi în pripă, ci să vă înfruptaţi din ele ca dintr-un leac întăritor, lăsîndu-le să vă pătrundă de-a dreptul în inimă; veţi vedea ce bucurie le-a fost dată culegătorilor de boabe pline! Vă pun aici dinainte cîteva coşuri adunate din aceeaşi grădină ca şi celelalte, rugîndu-vă ca darul meu să-l primiţi cu plăcere şi să aşteptaţi în linişte întoarcerea rîndunelelor.

CAPITOLUL I

Cum a ajuns Pantagruel la ostrovul Clopotelor

Urmîndu-ne mai departe calea pe mare, am mai mers încă trei zile, fără să întîlnim alte ţinuturi. A patra zi am zărit uscatul, iar căpitanul corăbiei ne-a spus că am ajuns la ostrovul Clopotelor. Am desluşit un

zgomot care venea de departe, năvalnic şi stăruitor. Ascultîndu-l, ni se părea că sînt clopote. Clopote mari şi mici, cîntînd toate deodată, ca la Paris, la Tours, la Jargeau sau la Nantes, în zilele de sărbătoare mare. Cu cît ne apropiam, cu atît larma lor se înteţea.

Ne întrebam ce putea să fie? Dodona cu ale ei căldări? Poarta Heptafonului din Olimpia? Murmurul neîntrerupt al uriaşului ridicat deasupra mormîntului lui Memnon la Teba? Sau, poate, acelaşi freamăt care se auzea odinioară lîngă cripta din Lipari, unul dintre ostroavele eoliene? Înfăţişarea locurilor era însă alta.

— Bănuiesc, a spus Pantagruel, că e vremea cînd albinele roiesc pe-aceste meleaguri, iar oamenii, pentru a le opri zborul, au pornit să sune din căldări, din cratiţe şi din lighene, ca din talgerele preoţilor coribanţi ai Cibelei, bunica tuturor zeilor.

Apropiindu-ne mai mult, am auzit străbătînd prin glasul clopotelor un cîntec stăruitor, pesemne al oamenilor care trăiau în acele părţi. Pantagruel a găsit de cuviinţă, ca înainte de a pune piciorul pe pămînt, să îndreptăm corabia în apropierea unei stînci mai mici, unde se zărea aşezarea unui schit, în mijlocul unei grădini. Aici am dat peste un pustnic puţintel şi bătrîn, care ne-a spus că îl cheamă Prohabus şi e de fel din Glenay. Pustnicul ne-a dat lămuriri depline asupra sunetelor ce auzisem şi s-a îmbiat să ne găzduiască, dar într-un chip foarte ciudat. Ne-a pus să ajunăm patru zile de-a rîndul, spunîndu-ne că altminteri nu vom fi primiţi pe ostrovul Clopotelor. Nimerisem tocmai în postul celor Patru-Timpuri!

— Nu pricep cum vine vorba, a spus Panurge. Ar trebui să-i zică mai degrabă postul celor Patru-Vînturi, căci de patru zile, de cînd ajunăm, numai vînt am înghiţit. Cum adică? Nu ştiţi să vă petreceţi vremea pe aici, decît postind? Slabă treabă! Mi se pare că o să ne lăsăm păgubaşi de ospăţul care ne aşteaptă la palat.

— În gramatica lui Donatus, a spus fratele Ioan, n-am găsit decît trei timpuri: timpul de faţă, timpul trecut şi viitorul. Al patrulea ar fi să fie timpul cînd li se dă vin slugilor.

— Al patrulea timp, a spus Epistemon, e mai mult decît imperfectul grecilor şi al latinilor. E un trecut umflat şi răsuflat. Răbdare! cum spun leproşii.

— E aşa cum v-am arătat, a răspuns pustnicul. Cine crede altfel e un eretic şi bun de pus la foc.

— Înţelegi, părinte, a spus Panurge că, fiind călători pe mare, noi ne temem mai mult să nu ne udăm decît să ardem. O să postim, cu ajutorul lui Dumnezeu, dar de atîta post ce-am ţinut, am ajuns numai piele şi os. S-ar putea, pînă la urmă, să slăbească stîlpii de tot şi să se dărîme şandramaua! Şi mai am o teamă, să nu-ţi aduc vreo supărare; fiindcă de cînd ajunez m-am făcut cam cîrcotaş. Mi-au mai spus-o cîţiva şi îi cred.

Dinspre partea mea, ajunez cît poftiţi şi nici nu-mi pasă! Nimic nu-i mai lesne şi mai la îndemînă decît să nu mănînci. Mi-e teamă însă că, neavînd cu ce să leg gura pînzei şi ce să macin la moară, se duce postul pe copcă!

Să răbdăm, cu voia şi cu ajutorul lui Dumnezeu, dacă am nimerit tocmai în sărbătorile Postului. E multă vreme de cînd nu le mai ţinusem!

— Iar dacă vom fi nevoiţi să ajunăm, a spus Pantagruel, n-avem altceva de făcut, decît să căutăm a ajunge cu bine la capăt, ca pe un drum desfundat, între timp, voi cerceta cărţile mele pentru a vedea dacă ştiinţa despre apă e tot atît de folositoare ca aceea despre uscat, fiindcă Platon, voind să înfăţişeze pe omul nerod, nepriceput şi neştiutor, îl aseamănă cu unul care ar trăi într-un butoi şi ar privi lumea prin crăpătura doagelor.

Postul nostru a fost lung şi cumplit: în prima zi am ajunat pe apucate, a doua zi cu săbiile îndoite; a treia zi ca fierul dat la tocilă, iar a patra zi, ca pe jeratic. Aşa era rînduiala sărbătorilor.

CAPITOLUL II

Cum era locuit ostrovul Clopotelor de bocitoare şi cum s-au prefăcut în păsări

Sfîrşindu-se cele patru zile de post, pustnicul ne-a dat la mînă o dovadă către un oarecare Albian Camat, zis *Aeditus*[258], paracliserul ostrovului, pe care Panurge l-a botezat *Antitus*[259].

Era un biet unchiaş pleşuv, cu nasul stacojiu şi îmbujorat la faţă. Ne-a primit bine, fiindcă pustnicul îl înştiinţase că ţinusem postul cu toată străşnicia.

După ce ne-a ospătat cum nu se poate mai bine, ne-a vorbit depre unele ciudăţenii ale ostrovului. Vechii lui locuitori fuseseră *siticinii,* adică bocitori şi bocitoare, dar cum toate pe lume sînt schimbătoare, s-au prefăcut în păsări. Abia atunci am înţeles cele spuse de Atteius Capito, Paulus, Marcellus, Aulu-Gellu, Atheneu, Suidas, Amonius şi alţii, despre bocitorii *siticini* şi dănţuitorii *sicinişti*; şi nu mi-a mai fost greu să cred în întrupările lui Nyctimen, Prognu, Itys, Alcmena, Antigona, Tereus[260] şi alte zburătoare. Nu m-am mai îndoit că fetele Matabrunei au fost preschimbate în lebede şi că oamenii care se scaldă de nouă ori în mlaştinile lui Triton din Tracia, la Palena, se prefac în păsări.

Paracliserul ne-a vorbit apoi despre colivii şi despre păsări. Coliviile erau arătoase, bogate, împodobite cu multă îndemînare şi bine clădite.

Păsările erau mari, frumoase, vesele şi binecrescute, semănînd aidoma cu oamenii de pe la noi. Mîncau şi beau ca oamenii, se găinăţau ca oamenii, mistuiau ca oamenii, zburdau, dormeau şi pîrţîiau ca oamenii. Într-un cuvînt, uitîndu-te la ele, ai fi putut să-i iei drept oameni. Dar nu erau. Cel puţin aşa ne-a încredinţat paracliserul, care a spus că nu sînt nici laici, nici mireni. Frumuseţea penelor lor era de asemeni, uimitoare. Unele aveau pene albe; altele în întregime negre; altele, cenuşii; unele, jumătate albe, jumătate negre, altele în întregime roşii; altele, jumătate albe, jumătate albastre. Ţi-era mai mare dragul să le priveşti! Bărbătuşii se numeau: călugărei, stăriţei, episcopoi, cardinalăi şi papagău, acesta din urmă fiind numai unul singur. Femeiuştile se numeau: călugărele, stăriţele, episcopele, cardinaline şi papagaiţe. Precum însă printre albine se amestecă şi trîntorii, care nu ştiu decît să mănînce şi să spurce stupul, tot astfel, de vreo trei sute de ani se abătuse asupra acestor păsări vesele o puzderie de jivine făţarnice, care din cinci în cinci luni murdăreau şi necinsteau întreg ostrovul. Atît erau de pocite şi de hidoase, încît toate celelalte păsări fugeau să nu le vadă. Aveau gîtul strîmb, labele păroase, gheare şi pîntece de scorpie, tîrtiţă de stimfalidă[261]. Zadarnic au încercat să scape de ele: omorau una, şi răsăreau în loc alte douăzeci şi patru!

Le-am urat să aibă parte de un alt Hercule, care să le stîrpească. Fratele Ioan, văzîndu-le, îşi ieşise din minţi, iar Pantagruel, a păţit ca *messir* Priap, cînd a stat să se uite la jertfele zeiţei Ceres şi i s-a scurtat pielea.

CAPITOLUL III

Cum în ostrovul Clopotelor nu se află decît un singur papagău

Am întrebat apoi pe meşterul Aeditus, paracliserul, de ce printre atîtea cinstite păsări de toate soiurile, care se împerechează şi se înmulţesc, nu se află decît un singur papagău. Ne-a răspuns că aşa a fost, de la începutul-începutului, hotărîrea şi destinul stelelor: din călugărei se nasc stăriţei (fără împreunare trupească, aşa cum după spusa lui Aristeu, albinele pot să nască un tăuraş cu aripioare); din stăriţei se nasc episcopoii, din aceştia cardinalăii, iar cardinalăii, dacă nu mor cu zile, ajung papagăi. Papagăul nu-i însă decît unul singur, după cum într-un stup de albine nu se află decît o singură matcă şi pe cer un singur soare. Cînd moare papagăul, se zămisleşte altul în locul lui, dintre cardinalăi: dar ţineţi minte, fără împreunare trupească! Acest neam de pasăre, mărginindu-se la o singură făptură, se reînnoieşte astfel necontenit, ca pasărea Fenix din Arabia. E drept, că

acum vreo două mii şapte sute şaizeci de ani s-au ivit pe lume doi papagăi, dar aceea a fost cea mai mare pacoste ce s-a abătut vreodată asupra ostrovului.

— Căci, ne spunea meşterul Aeditus, toate păsările s-au încăierat şi s-au jumulit între ele, iar bătălia a ţinut atît demult, încît ostrovul părea ameninţat să rămînă pustiu. Unele păsări ţineau cu papagăul cel dintîi şi se băteau pentru el; altele se dăduseră cu cel de-al doilea şi-l apărau pînă la moarte; multe din ele tăceau ca peştii, iar clopotele amuţite n-au mai cîntat. În timpul acelei răzmeriţe, păsările din amîndouă taberele au chemat în ajutorul lor pe împăraţi, pe regi, pe duci, pe marchizi, pe conţi, pe baroni şi cetăţile de pe uscat; iar dihonia n-a încetat, pînă în ceasul cînd nu ştiu care din cei doi papagăi a răposat, lăsînd din nou pe celălalt de unul singur.

Am întrebat apoi, ce anume le îndemna pe-acele păsări să cînte şi mereu să cînte, fără oprire. Paracliserul ne-a lămurit, că ţin isonul clopotelor care atîrnă deasupra coliviilor lor. Apoi ne-a întrebat:

— Doriţi să auziţi cum cîntă aceşti călugărei bardocuculiţi[262], care poartă pe cap o glugă, ca ciocîrliile?

— Cu plăcere! am răspuns noi.

Paracliserul a sunat de cinci ori din clopot, iar călugăreii s-au strîns numaidecît laolaltă şi au început să cînte.

— Dacă trag şi eu clopotul, a întrebat Panurge, cîntă? Aş vrea să-i aud pe ăia cu pene de culoarea scrumbiei afumate.

— Bineînţeles, a răspuns paracliserul.

Panurge a tras clopotul şi păsările cu pricina au început să cînte. Glasul lor era însă răguşit şi supărător. Paracliserul ne-a lămurit că erau al cincilea soi de jivine făţarnice, care se aciuiaseră de curînd pe ostrov şi se hrăneau cu peşte, ca stîrcii şi cormoranii. Robert Valbringue, care trecuse pe-acolo venind din Africa, le-a dat de veste, nu de mult, că se va abate asupra lor, în curînd, al şaselea neam, al capuţinilor, mai prăpădit, mai ciufut şi mai rău decît toţi ceilalţi musafiri nepoftiţi ai ostrovului.

— Africa are însuşirea de-a scoate la iveală tot felul de lucruri nemaivăzute şi pocite, a spus Pantagruel.

CAPITOLUL IV

Cum toate păsările de pe ostrovul Clopotelor sînt călătoare

Pantagruel a vorbit mai departe:

— Ne-ai arătat cum cardinalăii zămislesc pe papagău, cum cardinalăii, la rîndul lor, purced din episcopoi, episcopoii din stăriţei,

iar stăriţeii din călugărei. Aş vrea să ştiu cum se ivesc pe lume călugăreii?

— Sînt păsări călătoare şi vin de pe alte meleaguri, a răspuns paracliserul. Unele sînt dintr-o ţară foarte întinsă, care se cheamă a Flămînzilor. Altele dintr-un ţinut de la Soare-Apune, numit al Nepricopsiţilor. În fiecare an, călugăreii sosesc în stoluri, părăsindu-şi părinţii, rudele şi prietenii. Aceasta se întîmplă mai ales, cînd în acele părţi ale lumii se nasc prunci prea mulţi: băieţi şi fete. Cum, după voia lui Dumnezeu şi după legea firii, averea părintească urmează să se împartă între toţi deopotrivă, moştenirea s-ar fărîmiţa curînd; de aceea ţările leapădă din ce prisoseşte, trimiţînd pe călugărei în acest ostrov, pe care l-au poreclit al gheboşilor, fiindcă toţi sînt cocoşaţi, chiori, şchiopi, ciungi, boşorogi, schilozi, răpciugoşi, făcînd degeaba umbră pămîntului.

— Fecioarele vestale se alegeau cu totul altminteri, spuse Pantagruel. Labeo Antistius arată, că în această tagmă a preoteselor nu era primită nici o fată care să fi avut sufletul întunecat de patimi, vreunul din simţuri în scădere sau vreo meteahnă trupească oricît de neînsemnată.

— Mult mă mir, a spus mai departe paracliserul, cum mamele din acele părţi ale lumii poartă nouă luni odraslele lor în pîntece, iar după ce le-au dat naştere, nu pot să le sufere pe lîngă ele mai mult de nouă ani, cîteodată nici şapte. Le îmbracă într-o singură cămaşă, le taie nu ştiu cîte smocuri de păr din creştetul capului, bolborosesc nişte descîntece de pocăinţă, ca egiptenii, şi, fără nici o vătămare sau însîngerare, prin metempsihoza lui Pitagora, le preschimbă de-a dreptul în păsări aşa cum le vedeţi. Un singur lucru nu l-am desluşit încă: de unde vin femeiuştile: călugărelele, stăriţelele, papagaiţele şi toate celelalte? Pentru ce în loc să cînte imnuri închinate graţiilor sau motete luminoase cum se obişnuia pe timpul lui Oromasis, se oţărăsc în tînguiri jalnice şi în blesteme, parcă s-ar închina diavolului Ariman? Şi de ce - vorbesc despre cele tinere ca şi despre cele bătrîne - se roagă necontenit pentru neamurile şi prietenii lor, care le-au prefăcut în păsări?

Aproape toate vin din ţara Flămînzilor, unde trăiesc oamenii cei mai mulţi. Ei se numesc *asafizi,* adică întunecaţi. Cînd nu mai au ce să mănînce şi cînd foamea rău-sfătuitoare îi chinuieşte, în loc să înveţe un meşteşug sau să slujească unui om de ispravă, fiindu-le silă să muncească, nu se apucă de nici o treabă, ci vin aici să trăiască la adăpost de griji. Tot aşa se întîmplă cu cei care n-au avut noroc în dragoste, ori au dat greş în cele ce-au întreprins; cu cei care au săvîrşit vreo fărădelege şi sînt căutaţi pentru a fi daţi unei morţi mişeleşti. Toţi aleargă şi se adăpostesc aici, unde li-e traiul îndestulat; vin slabi ca nişte ogari şi se îngraşă ca nişte porci, găsind prea lesne ceea ce

căutau: tihnă, simbrie şi iertare.

— Dar toate aceste mîndre păsări care se aciuiază aici, nu se mai întorc niciodată în lumea unde s-au născut? a întrebat Pantagruel.

— Cîte unele, a răspuns Aeditus. Mai demult plecau foarte puţine; tîrziu şi cu părere de rău. De la o vreme încoace, de cînd au început să fie tot mai dese întunecimile de stele, au început să ia drumul întoarcerii din ce în ce mai multe. Dar nu-i nici o supărare, fiindcă în aceeaşi măsură creşte tainul celor care-au rămas; iar cele ce îşi iau zborul îşi lasă penele prin urzici şi mărăcini.

Am zărit şi noi vreo cîteva, printre care, căutînd mai bine, am găsit, cu vîrful în sus, pana unui grămătic.

CAPITOLUL V

Despre căpeteniile ostrovului Clopotelor, lipsite de grai

Abia şi-a sfîrşit vorba paracliserul şi am văzut zburînd în apropierea noastră vreo douăzeci şi cinci-treizeci de păsări, împodobite cu pene în fel şi fel de culori, cum nu mai întîlnisem încă pe tot ostrovul. Veşmîntul lor împăunat se schimba la faţă din ceas în ceas, ca pielea cameleonului sau ca floarea de tripolion. Toate purtau sub aripa stîngă un semn, alcătuit din două linii întretăiate, una culcată şi alta în picioare. Acest semn nu lipsea nici uneia, dar era de culori deosebite: la unele alb, la altele verde, la altele roşu, vioriu sau albastru.

— Ce sînt aceste păsări şi cum le numiţi? a întrebat Pantagruel.

— Sînt corcituri! a răspuns paracliserul. Noi le zicem: cavaleri. Aveţi şi pe la voi din aceştia, de diferite soiuri.

— Fă-le, rogu-te, să cînte. Aş dori să le aud ghiersul.

— Cavalerii nu cîntă niciodată! a răspuns Aeditus. În schimb, mănîncă de două ori mai mult.

— Femeiuştile unde sînt? am întrebat eu.

— N-au parte femeiască.

— Cum aşa? s-a mirat Panurge. Or fi, poate, plini de rîie sau mîncaţi de sfrînţie, te pomeneşti?

— În adevăr, aceste racile sînt foarte obişnuite la acest neam de păsări, din pricina aerului de mare care nu le prieşte. S-au apropiat de noi, ca să vadă dacă nu se află printre dumneavoastră vreuna din acele păsări răpitoare, care nu-s încă deprinse să apuce momeala, nu cunosc mănuşa şoimarului şi, după credinţa lor, trăiesc în lumea de unde veniţi dumneavoastră. Unele din aceste păsări de pradă poartă sub genunchi o panglică frumoasă şi de preţ, cu un inel pe care scrie: „Afurisit să fie cine se gîndeşte la rău"[263]! Altele poartă pe fulgii

gîtului un diavol răpus în luptă[264]. Altora, în sfîrşit, le atîrnă pe piept o blană de berbec[265].

— Meştere paracliser, a spus Panurge, o fi cum le tălmăceşti dumneata, dar noi nu le-am văzut niciodată.

— Am vorbit destul, a încheiat Aeditus. Hai să bem!

— Pe nemîncate? a întrebat Panurge.

— Să bem şi să mîncăm; să mîncăm şi să bem. Nimic nu-i mai preţios decît timpul. Se cuvine, deci, să-l folosim pentru cele bune.

Ne-a dus mai întîi să ne îmbăiem, în feredeul cardinalăilor, care e cu adevărat minunat şi încîntător. Băieşii ne-au uns pe trup cu uleiuri îmbălsămate, dar Pantagruel spunea că ar fi băut şi-altminteri cu destulă sete. Paracliserul ne-a poftit apoi într-o sufragerie foarte frumoasă şi ne-a spus:

— Am aflat de la pustnicul Prohabus că aţi ajunat timp de patru zile. De acum înainte va fi dimpotrivă. Veţi bea şi veţi mînca fără încetare, patru zile împlinite.

— Fără să dormim? a întrebat cu îngrijorare Panurge.

— Voia dumneavoastră! a spus paracliserul. Cel ce doarme - bea.

Doamne, Dumnezeule, ce-am mai băut şi-am mai mîncat! Nimerisem peste un om cumsecade.

CAPITOLUL VI

Cum se hrănesc păsările din ostrovul Clopotelor

Pantagruel se întunecase la faţă şi nu părea de fel împăcat cu acel ospăţ de patru zile, la care ne osîndise Aeditus. Acesta a cam băgat de seamă şi i-a spus:

— Înălţimea-ta, precum bine ştii, şapte zile înainte şi şapte zile după ceaţă, nu-i niciodată furtună pe mare. Aceasta e o înlesnire, pe care văzduhul o dăruieşte *alcionilor,* păsările închinate lui Thetis. În timpul de faţă ele îşi clocesc ouăle pe ţărm şi puii lor ies din găoace. Apoi marea se răzbună după o linişte atît de lungă, şi patru zile în şir se frămîntă amarnic, ori de cîte ori sosesc pe ţărmul nostru călători străini. Iar aceştia sînt nevoiţi să rămînă în mijlocul nostru, fiind bine găzduiţi şi înfruptîndu-se din bunurile ostrovului Clopotelor. Să nu vă temeţi însă că veţi fi siliţi a pierde vremea fără folos. Veţi rămîne vrînd-nevrînd, dacă nu doriţi să vă războiţi pe apă cu Junona, Neptun, Doris, Eol şi ceilalţi zei răzbunători. Hotărîţi-vă, aşadar, să beţi şi să mîncaţi din plin.

După cele dintîi îmbucături, fratele Ioan l-a întrebat pe paracliser:

— N-am văzut pe acest ostrov decît păsări şi colivii. Nici o pasăre nu ară, nici una nu seamănă; zburdă, ciripesc şi cîntă. De unde se

revarsă asupra lor, acest corn al belşugului, încărcat cu atîtea bunătăţi de soi?

— De pe tărîmul celălalt, a răspuns paracliserul; numai unele ţinuturi de la miazănoapte ne pun, de cîţiva ani, beţe în roate.

— Mac, mac! a spus fratele Ioan. Ce-or să se mai căiască, şi pe dinainte şi pe dinapoi. Să bem, fraţilor!

— Dumneavoastră din care ţară sînteţi? a întrebat paracliserul.

— Din Tourraine, a răspuns Panurge.

— Bună cloşcă aţi avut, dacă-n Tourraine v-aţi născut! Binecuvîntată ţară! Ne trimite în fiecare an atîtea bogăţii! Am auzit de la un om din partea locului, călător pe-aici, că ducele de Tourraine s-a văzut nevoit să-şi mai strîngă brăcinarul, în urma darurilor pe care le-au trimis înaintaşii lui acestor sfinte păsări, îndopîndu-le cu fazani, potîrnichi, prepeliţe, găini de India, claponi graşi, vînat de toate felurile, cu pene şi cu păr.

Să bem, prieteni! Priviţi această mulţime de păsări dolofane şi grăsuţe; din daniile primite s-au îngrăşat şi în cinstea celor care le-au trimis cîntă atît de frumos. Nici privighetorile nu ronţăie mai dulce mîncarea lor ca aceste cîntăreţe, cînd trag clopotul cel mare din turla coliviei! Să bem, prieteni! Ziua de azi e prielnică băuturii ca şi toate celelalte. Să bem! Beau în sănătatea dumneavoastră din toată inima. Bine-aţi venit!

— Să nu vă fie teamă că vor lipsi bucatele şi vinul. Chiar de s-ar fereca bolta cerului şi s-ar preface pămîntul în aramă, sîntem îndestulaţi pentru un şir lung de ani, de-ar fi şapte, de-ar fi opt, mai mult decît a ţinut pe vremuri foametea în Egipt. Să bem împreună şi iubirea de oameni să ne ţinăstrînşi laolaltă.

— Ei, drăcia dracului, bine o mai duceţi pe lumea asta! a spus Panurge.

— Pe lumea cealaltă va fi şi mai bine, a răspuns paracliserul. Cîmpiile elizee ne-aşteaptă. Să bem, prieteni! Închin paharul în sănătatea voastră!

— Duhul cel sfînt a coborît asupra strămoşilor voştri, bocitorii, dezvăluindu-le mijlocul de a avea din belşug tot ceea ce, îndeobşte, oamenii doresc. Această înlesnire n-a fost dată multora; sau, ca să vorbim drept, nimănui. O, fericiţi muritori! O, zei din oameni născuţi! Al vostru e raiul pe pămînt şi va fi şi pe lumea cealaltă. Să-mi dea şi mie Dumnezeu la fel.

CAPITOLUL VII

Panurge povesteşte paracliserului întîmplarea cu măgarul şi armăsarul

După ce am mîncat şi am băut zdravăn, Aeditus ne-a poftit într-o încăpere frumos dichisită cu aşternut de covoare şi cu pereţii înveşmîntaţi în aur. Ne-a pus dinainte fructe uscate, dulciuri, ienupăr zaharisit, băuturi felurite şi un vin minunat. Ne-a poftit să gustăm din acele leacuri, care, ca şi apa rîului Lete ne vor face să uităm toată osteneala ce-am îndurat în lungul nostru drum pe mare. A trimis de asemeni merinde din plin corăbiilor trase la ţărm. Ne-am lăsat odihnei; dar n-a fost chip să aţipim, din pricina clopotelor care cîntau fără istov.

La miezul nopţii, Aeditus a venit să ne trezească şi ne-a poftit să bem. Ridicînd cel dintîi paharul, a spus:

— Voi, vietăţile de pe tărîmul celălalt, spuneţi că neştiinţa e mama tuturor relelor. Adevărat! Şi cu toate acestea, n-aţi izgonit-o cu totul din mintea voastră. În ea trăiţi. Cu ea şi prin ea. Iată de ce vă încearcă zi de zi atîtea suferinţe. Mereu vă plîngeţi şi mereu vă tînguiţi. Nicicînd nu sînteţi îndestulaţi. Şi tot astfel văd că se întîmplă în clipa de faţă, căci numai neştiinţa vă ţine în aşternut, cum Vulcan l-a legat odinioară în lanţuri pe zeul războaielor. Nu înţelegeţi, că sînteţi datori să cruţaţi somnul şi să nu lăsaţi să se irosească belşugul acestui ostrov minunat? S-ar fi cuvenit să vă ospătaţi pînă acum de trei ori. Luaţi aminte la cele ce vă spun: pentru a vă înfrupta din toate bunătăţile ostrovului Clopotelor, cuvine-se cu adevărat să vă sculaţi o dată cu zorile. Mîncînd, bucatele sporesc. Lăsîndu-le la o parte, se împuţinează. Iarba cosită în primăvară creşte mai deasă şi aduce mai mult folos; lăsată în voia ei, tînjeşte şi o năpădeşte muşchiul. Să bem, prieteni! Să bem cu toţii! Păsările noastre cele mai gingaşe cîntă în cinstea dumneavoastră. Să bem, dacă nu vă supăraţi, în sănătatea lor. Luaţi şi beţi! Cu cît veţi bea mai mult, cu atît veţi scuipa mai bine. Să bem! O dată, de două ori, de nouă ori! *Non zelus, sed charitas*[266]!

În zorii zilei ne-a trezit din nou şi ne-a poftit la o ciorbă de burtă. Apoi ne-am aşezat din nou la masă şi am lungit ospăţul toată ziua, trecînd din una în alta, fără popas de odihnă, de la gustare la ojină, de la ojină la prînz, de la prînz la cină şi aşa mai departe. Din cînd în cînd mai dădeam o raită pe cărările ostrovului, ca să privim acele binecuvîntate zburătoare şi să ascultăm cîntecele lor voioase.

Spre seară, Panurge i-a spus paracliserului:

— Prietene, îngăduie-mi să-ţi povestesc o întîmplare cu haz, care s-a petrecut la Chatelleraudois, acum vreo douăzeci şi trei de luni:

Într-o dimineaţă de aprilie, grăjdarul unui cavaler plimba caii pe cîmp, cînd s-a întîlnit cu o păstoriţă, care

stînd la umbra unui tei,
îşi păzea turma de miei,

cu măgarul lîngă ea şi vreo cîteva capre.

Intrînd în vorbă cu păstoriţa, grăjdarul a poftit-o să se urce cu el în şa, îmbiind-o să-i arate grajdurile şi să ia împreună o fărîmă de gustare, la botul calului. În vreme ce glumeau amîndoi despre cîte toate, calul i-a şoptit măgarului la ureche (căci în anul acela, dobitoacele, pe alocuri, vorbeau): - „Mi-e milă de tine, urecheatule, şi te plîng. Eşti mic şi prăpădit, munceşti cît e ziua de mare şi de atîta trudă, ţi s-a ros spinarea. N-ai ce face, dacă aşa te-a lăsat Dumnezeu, să fii slugă la oameni. Eşti un măgar cumsecade. Dar - oricum! - să nu fii ţesălat niciodată, decît în răspăr, să porţi pe greabăn o povară atît de grea şi să flămînzeşti mereu, mi se pare un lucru nedrept şi fără noimă. Te văd ciufulit, deşelat, costeliv şi hrănit ca vai de lume, numai cu ciulini şi cu rogoz. Întinde pasul, măgarule, şi hai cu mine să-ţi arăt cum sîntem ţinuţi şi îngrijiţi noi, cei care ne-am născut pentru războaie şi luptă. Nici n-o să-ţi vină să crezi, cînd vei vedea porţia mea de ovăz!" - „Viu bucuros, domnule cal". - „Zi «domnule armăsar», măgarule!" - „Iertaţi-mă, domnule armăsar, noi ăştia de la ţară nu prea ştim să potrivim vorbele cum se cuvine. Fiindcă sînteţi însă atît de bun să mă poftiţi, voi veni bucuros în urma dumneavoastră, ceva mai departe, să nu mă loviţi (vă rog să mă credeţi că mi-e pielea ferfeniţă!)"

Păstoriţa s-a suit călare, iar măgarul a luat-o după armăsar, în nădejdea că, ajungînd acasă, o să-i facă şi lui parte din traista de ovăz. Grăjdarul, văzîndu-l, a poruncit însă argaţilor să-l ia la goană cu furca şi cu ciomege pe spinare. Măgarul a luat-o la sănătoasa, chemînd în ajutor pe Neptun, zeul ocrotitor al călăreţilor. „Are dreptate, spunea în gîndul lui. Nu se cuvine măgarului să meargă în rînd cu domnii cei mari. Soarta mea e să slujesc pe cei săraci. Aşa m-a învăţat Esop, şi ar fi din partea mea o îndrăzneală prea mare. N-am altceva de făcut decît s-o iau din loc, şi cît mai repede, pînă nu începe să-mi joace ciomagul pe spinare!" Şi măgarul a început să fugă, sărind, tropăind şi pîrţîind.

Păstoriţa, zărindu-l cum fuge, a spus grăjdarului că măgarul e al ei, şi dacă nu se poartă frumos cu el, se lasă păgubaşă de gustare. Ca să-i facă pe voie, grăjdarul a poruncit să i se dea măgarului cît o putea să mănînce, chiar de-ar rămîne caii fără ovăz timp de opt zile. A fost însă mai greu să-l cheme pe măgar înapoi. Degeaba îl îmbiau băieţii: - „Hai, măgăruşule, hai! Vino, să-ţi dăm ovăz!" Măgarul zicea: - „Nu viu, că mi-e ruşine". Cu cît îl pofteau mai drăgălaş, cu atît sărea şi pîrţîia mai tare. Şi dus ar fi fost, dacă păstoriţa nu i-ar fi îndemnat pe argaţi să sune în mers ovăzul pe fundul baniţei. Ceea ce au şi făcut. Măgarul s-a întors dintr-o dată cu urechile spre ei şi le-a spus: - „Ovăz? Vreau ovăz. Numai furca să n-o văz! Staţi! Staţi că viu!" Şi măgarul a venit, cîntînd cu acel glas frumos şi mlădios, pe care, după cum ştiţi, îl au dobitoacele din Arcadia.

L-au luat şi l-au dus în grajd, alături de armăsar; l-au şters, l-au frecat, l-au ţesălat şi l-au periat; i-au aşternut pe jos culcuş de paie pînă sub burtă, i-au umplut ieslele cu fîn şi i-au pus dinainte o baniţă de ovăz, pe care argaţii au avut grijă să-l cearnă. Măgarul mişca din urechi, voind să spună că i se face o cinste prea mare şi că el ar fi mîncat ovăzul, cu aceeaşi poftă, şi necernut. După ce s-au săturat bine amîndoi, calul l-a întrebat pe măgar: - „Ei, urechiatule, cum te simţi? Plăcutu-ţi-a ovăzul? Şi mai făceai mofturi! Ce zici?" - „Jur pe smochinele pe care le-a mîncat strămoşul meu făcîndu-l pe Filimon să moară de rîs, că nici regii şi împăraţii nu prînzesc mai bine. Un singur lucru mai lipseşte, ca să fie plăcerea întreagă. Dumneavoastră, domnilor cai, vă rog să iertaţi, unde vă bălegaţi?" - „Ce vorbă e asta? s-a supărat armăsarul. Ţi s-au încins creierii? Mă iei drept măgar?" - „I-a! I-a! a spus măgarul pe limba lui. Sînt cam tare de cap şi n-am învăţat să vorbesc pe ocolite, ca domnii cai. Să fie cu iertare, unde vă faceţi nevoile, domnilor armăsari? Aici în grajd, e voie?" - „Vorbeşte mai încet, mintosule, că te aud domnii argaţi şi-or să-ţi tragă vreo cîteva cu furca, să-ţi treacă pofta de bălegat! Noi, nici udul nu îndrăznim să ni-l lăsăm în grajd, de frica bătăii! Altminteri, după cum vezi, trăim ca în sînul lui Avram!" - „Jur pe muchea samarului pe care îl port în spate, ca mă lipsesc de aşternutul, de fînul şi de ovăzul vostru. Trăiască ciulinii cîmpului, unde poţi să-ţi faci nevoile cum îţi place! Eu am o vorbă: mîncarea e fudulie, bălegatul e ce e! E fînul şi ovăzul nostru. Hei, domnule armăsar, dacă ne-ai vedea cînd ne adunăm la sfat în zilele de tîrg, cu ce voie bună ne uşurăm, în timp ce stăpînele noastre îşi vînd gîştele şi puii. Şi cu asta, basta! Am zis."

Panurge a tăcut. Pantagruel l-a rugat să ne spună tîlcul povestirii. Dar paracliserul a răspuns:

— Pentru cine ştie să priceapă e de-ajuns. Am înţeles foarte bine unde vrei să baţi cu pilda calului şi a măgarului. S-ar cuveni să ai puţină ruşine! Ce doreşti dumneata nu se poate. Să nu mai vorbim.

— Văzui adineauri pe-aici, a spus Panurge, o stareţă albă, pe care mai bucuros aş umbla călare, decît s-o port de mînă. Atît e de frumoasă şi de curată, încît aş păcătui cu ea fără grijă, o dată sau de două ori. Nu m-am gîndit la nimic rău, Doamne fereşte! Să dea Dumnezeu să m-ajungă în orice clipă, răul la care m-am gîndit!

CAPITOLUL VIII

Cum am izbutit cu mare greutate să-l vedem pe papagău

A treia zi am petrecut-o ca şi pe cele două dinainte: mîncînd şi bînd.

Pantagruel a cerut cu stăruinţă să-l vadă pe papagău, dar paracliserul a răspuns că nu-i lucru atît de uşor.

— Cum adică? a întrebat Pantagruel. Poartă coiful lui Pluto pe cap, inelul lui Gyges în gheară sau un cameleon în sîn, ca să se facă nevăzut?

— Nu, dar prin firea lucrurilor e anevoie să ajungă cineva pînă la el. Voi face totuşi astfel ca să-l vedeţi, dacă va fi cu putinţă.

Spunînd acestea, ne-a lăsat sa ne luptăm cu paharele. După vreun sfert de ceas s-a întors, spunînd că papagăul poate fi văzut la acea vreme. Ne-a dus în tăcere şi pe furiş pînă la colivia unde papagăul şedea pe vine, înconjurat de doi cardinalăi mai mărunţei şi vreo şase episcopoi înfoiati şi graşi. Panurge i-a privit cu uimire înfăţişarea, mişcările, statura, apoi a strigat:

— Ducă-se pe pustii! Seamănă cu o pupăză!

— Vorbeşte mai încet, pentru Dumnezeu! a spus paracliserul. E o pasăre cu urechi, cum bine a băgat de seamă înţeleptul Michel din Macon.

— E o pu-pă-ză... a şoptit Panurge.

— Dacă v-aude cum îl bîrfiţi sînteţi pierduţi, oameni buni! Vedeţi în colţul coliviei o căldăruşă?

În ea sînt numai fulgere şi trăsnete, tunete şi furtună, e diavolul însuşi, pe care îl va asmuţi asupra dumneavoastră şi într-o clipă vă veţi prăvăli în prăpastie, la douăzeci de stînjeni sub pămînt!

— Ar fi mai bine, a spus fratele Ioan, să ne aşezăm din nou la masă.

Panurge rămăsese într-o adîncă smerenie în faţa papagăului şi a celorlalţi sfetnici ai lui, cînd a zărit deasupra coliviei o cucuvea. Atunci a spus:

— Ajută-ne, Doamne, că ne ia dracul! Sîntem pierduţi! Am murit! Ne cîntă cucuvaia! Asta-i ţara ielelor, nu-i a păsărelelor! E ţara belelelor, ţara cucuvelelor!

— Vorbeşte mai încet, s-a răstit paracliserul. Nu-i o cucuvea, e un cuvios!

— Dar papagăul nu cîntă? a întrebat Pantagruel. Mult am dori să-i auzim sfîntul glas.

— Are zilele lui cînd cîntă şi ceasurile lui cînd se aşază la masă, a răspuns Aeditus.

— Mie nu mi se potriveşte, a spus Panurge. Pentru mine toate ceasurile sînt bune. Hai să bem!

— Iată, acum ai grăit înţelepţeşte. Vorbind astfel, nu vei cădea în erezie nicicînd. Ai dreptate. Să mergem!

Întorcîndu-ne la paharele noastre, am zărit stînd turceşte un bătrîn episcopoi cu moţul verde, însoţit de un suflegau şi trei onocrotali[267], păsări vesele; episcopoiul sforăia la umbră. Lîngă el şedea o stăreţică nostimioară, care atît de dulce cînta, încît am fi vrut să fim numai

urechi din cap pînă în picioare, să nu pierdem nici o picătură din viersul ei.

— Stăreţică îşi sparge pieptul cîntînd, a spus Panurge, iar episcopoiul sforăie ca un porc. Să vedeţi, cum o să-l fac eu acum să cînte!

Panurge a început să tragă clopotul cel mare care atîrna deasupra coliviei, dar cu cît suna mai tare, cu atît episcopoiul sforăia mai cu nădejde, şi nici gînd să cînte.

— Stai, cimpoi bătrîn, că am eu ac de cojocul tău! s-a supărat Panurge, şi ridicînd un bolovan de pe jos, a vrut să i-l azvîrle în burtă. Dar paracliserul a strigat:

— Ce faci, omule? Loveşte, turteşte, ucide pe toţi regii şi împăraţii din lume; jupoaie-le pielea şi dă-le otravă, cînd vrei şi cum vrei; ia la goană îngerii din cer; pentru toate te va ierta papagăul. Dar să nu te atingi de păsările sfinte, dacă ţii la viaţa ta şi a neamurilor tale, la sufletele prietenilor tăi morţi sau vii; căci nici urmaşii urmaşilor lor nu vor scăpa de urgia osîndei! Priveşte căldăruşa asta...

— Ar fi mai bine să bem şi să mîncăm, a spus Panurge.

— Aşa e, domnule paracliser, a întărit fratele Ioan. Privind aceste păsări drăceşti, ispitiţi sîntem a cîrti şi a striga blesteme; bînd vinul din ulcea, pe Domnul vom lăuda. Să bem din pahar, ce vorbă cu har!

Trei zile de-a rîndul ne-am războit cu paharele (aşa după cum bănuiţi), după care paracliserul ne-a dat voie să plecăm. I-am dăruit o custură frumoasă, care i-a făcut mai multă plăcere decît ulciorul cu apă proaspătă pe care un ţăran, odată, i l-a întins lui Artaxerxe, dîndu-i să bea. Ne-a mulţumit cu vorbe din adîncul inimii şi ne-a încărcat corabia cu toate de care aveam nevoie. Ne-a poftit călătorie bună şi ne-a urat să ajungem sănătoşi la capătul drumului. Ne-a pus să jurăm pe Jupiter-Petru, că la întoarcere ne vom opri din nou la ei. Cînd să ne despărţim, ne-a spus:

— Prieteni, nu uitaţi, că în lumea aceasta sînt mai multe păcate decît oameni. Să ţineti minte!

CAPITOLUL IX

Cum am ajuns la ostrovul Ferecat

Am pornit din nou la drum, cu burta plină şi cu vîntul în spate. Am întins pînzele şi în mai puţin de două zile am ajuns la ostrovul Ferecat. Era un ţinut pustiu, în care am văzut cu ochii o sumedenie de copaci purtînd pe crengile lor: tîrnăcoape, cazmale, hîrleţe, seceri, sape, mistrii, securi, cosoare, ferăstraie, foarfeci, custuri, cleşti, lopeţi, sfredele şi burghie.

În alţi copaci am zărit pumnale, junghere, paloşe, bricege, sule, săbii, iatagane, spade, cuţite şi săgeţi.

N-aveai decît să scuturi copacii, şi toate acele fiare cădeau ca prunele, iar din cădere nimereau într-un fel de trestie, ce-i mai zice şi teacă. Trebuia să bagi bine de seamă să nu-ţi pice vreunul în cap, peste picioare sau altă parte a trupului, fiindcă, aşa cum pornea cu vîrful în jos, putea să te sfîrtece. Sub nişte alţi arbori, nu ştiu cum le spune, am văzut un alt soi de ierburi, care semănau cu nişte suliţe, lănci, halebarde, baltaguri, furci, ţepi şi ţepoaie. Creşteau atît de înalte, încît creştetul lor atingea ramurile copacilor, unindu-se cu tăişurile şi vîrfurile care li se potriveau. Copacii le ţineau dinadins pregătite, cum păstrezi la îndemînă hainele copilului, cînd a crescut şi vrei să-l scoţi din scutece. Mai mult decît atît. Ca şi cum ar fi voit să adeverească spusele lui Platon, Anaxagora şi Democrit (filozofi de lepădat să fi fost aceştia?) copacii de pe ostrovul Ferecat semănau cu nişte vietăţi ale pămîntului, deosebindu-se de ele nu fiindcă n-ar fi avut carne, grăsime, vine, artere, încheieturi, nervi, zgîrciuri, oase, măduvă, sînge, mitră, creieri sau alte mădulare, căci pe acestea, cum a arătat Teofrast, le aveau; ci fiindcă stăteau cu capul (adică tulpina) în jos, cu părul (adică rădăcina) în pămînt şi cu picioarele (adică ramurile) în văzduh: întocmai ca un om care s-ar răsturna cu crăcii în sus.

Aşa cum podagroşii se pricep să spună cînd se strică vremea ori se îndreaptă, după durerile pe care le simt în genunchi sau prin şale, tot astfel acei copaci, datorită rădăcinilor, sucului şi măduvei lor, ştiu ce fel de teci vor creşte sub ei, pregătindu-le fierul nimerit. E drept că în toate (afară de cele ale lui Dumnezeu) se întîmplă uneori cîte o greşeală. Natura însăşi n-o nimereşte totdeauna şi dă la iveală cîteodată lucruri şi fiinţe pocite sau hidoase. Copacii ostrovului Ferecat au şi ei cîteva cusururi, pe care le-am însemnat, aşa cum le-am văzut: un crîmpei de suliţă, care creştea pe o creangă purtătoare de felurite fiare, s-a împreunat cu o mătură. (Nu-i nici o pagubă, va sluji la curăţatul hornurilor.) Un cuţit s-a lipit de-o foarfecă. (Bună îmbinare pentru curăţatul omizilor.) Un mîner de halebardă a atins un tăiş de seceră, parcă ar fi fost un fătălău! (Sculă potrivită pentru cositul ierbii.) Mare lucru e să crezi în Dumnezeu!

Întorcîndu-ne la corăbiile noastre, mi s-a năzărit că în dosul nu ştiu cărui tufiş erau niscava oameni, care ascuţeau parcă nişte fiare, pe care le ţineau nu ştiu unde şi nici n-aş putea să spun în ce fel.

CAPITOLUL X

Cum a ajuns Pantagruel la ostrovul Norocului

Părăsind ostrovul Ferecat, ne-am urmat călătoria mai departe, iar a doua zi am ajuns la ostrovul Norocului. Acest ţinut seamănă aidoma cu Fontainebleau-ul, iar pămîntul lui e atît de sărac, că oasele (adică stîncile) îi ies prin piele. E un ostrov nisipos, sterp, nesănătos şi urît. Cîrmaciul ne-a arătat două stînci pătrate, însemnate pe fiecare faţă cu nişte puncte mici şi negre, iar în întregimea lor atît de albe, încît mi s-au părut a fi tăiate în alabastru sau acoperite pe de-a-ntregul cu zăpadă. Cîrmaciul ne-a spus că sînt zaruri. Ne-a mai lămurit că în acele stînci cu şase feţe se află cuibul celor douăzeci şi patru de diavoli ai norocului, atît de temuţi în ţara noastră. Cei mari, doi fraţi gemeni, merg alături şi se numesc Şase-Şase. Celor mai mici le zice: Unu-Unu, Doi-Doi, Trei-Trei, Patru-Patru, Cinci-Cinci; pe ceilalţi îi cheamă: Şase-Cinci, Şase-Patru, Şase-Trei, Şase-Doi, Şase-Unu, Cinci-Patru, Cinci-Trei şi aşa mai departe. Mi-am adus aminte, că prea puţini sînt jucătorii care nu-l pomenesc pe dracul, aruncînd cele două zaruri cu ceaşca şi strigînd, de pildă: *Senes*[268], prietenul meu! (adică dracul cel mare), *Ambezar*[269], puştiule! (adică diavolul cel mic) „Patru-Doi, băieţaşii mei" şi aşa mai departe, fiecare cu porecla şi cu numărul lui. Nu numai că jucătorii le spun tuturor pe nume, dar sînt cu ei prieteni şi cunoscuţi. E drept că dracul nu vine totdeauna cînd îl chemi, ba adeseori trimite pe altul în loc, el fiind în altă parte, unde fusese poftit mai din vreme. Aceasta nu înseamnă că dracii au simţurile tocite şi că nu aud. Dimpotrivă.

Ne-a mai spus, că de jur împrejurul ostrovului aceluia şi prin apropierea stîncilor, s-au înecat mai multe corăbii şi au pierit mai multe vieţi decît pe meleagurile tuturor Caribdelor, Sirtelor, Sirenelor, Scilelor, Strofadelor şi celorlalte vîrtejuri şi genuni ale mării. L-am crezut fără greutate, amintindu-mi că odinioară înţelepţii Egiptului scriau cu ieroglife numele lui Neptun pe o faţă a zarurilor. Apoi, pe rînd: Apolo era *unu,* Diana *doi,* Minerva *şase* şi aşa mai departe. Am mai aflat că se găsea pe ostrov un şip cu sînge din vasul sfîntului Graal, moaşte dumnezeieşti, pe care puţini le cunosc. Panurge s-a rugat cu atîta stăruinţă de paznici, încît aceştia s-au înduplecat să ni-l arate, cu pregătiri şi închinăciuni de trei ori mai mari decît la Florenţa pentru *Pandectele* lui Justinian sau la Roma pentru sfînta Veronica. N-am văzut de cînd sînt atîtea lumînări şi atîtea făclii. Toate acestea, ca să ne arate, ce? O buză de iepure fript. Altceva vrednic de luare-aminte n-am văzut, decît pe mucalitul Haz, fiul tristului cavaler de Necaz; apoi găoacele celor două ouă pe care le-a clocit pe vremuri Leda şi din care au ieşit Castor şi Pollux, fraţii frumoasei Elena. Paznicii ne-au dăruit cîte o aşchie, s-o bem cu apă neîncepută. La plecare, am cumpărat o ladă cu fesuri, nişte tichii şi broboade din care se poartă pe ostrovul Norocului. Nu cred că o să am vreun cîştig din vînzarea lor. Puţini o să se grăbească să le cumpere, şi nimeni n-o să

vrea să le poarte.

CAPITOLUL XI

Cum am coborît în vizuina Pisihoţului, mai-marele cotoilor îmblăniţi

Cîteva zile mai tîrziu, după ce era cît pe-aici să ne ducem la fund de vreo două-trei ori, am trecut pe lîngă ostrovul Pedepselor - un ţinut tot atît de pustiu - şi am ajuns la ostrovul Judecăţilor.

Pantagruel n-a vrut să coboare din corabie şi foarte bine a făcut, fiindcă pe noi ne-a prins şi ne-a închis căpetenia cotoilor-îmblăniţi, Pisihoţul, pe cuvînt că cineva din ai noştri ar fi încercat să vîndă unui poliţai fesuri din ostrovul Norocului. Cotoii îmblăniţi sînt nişte fiare cumplite şi înfricoşătoare: mănîncă copii mici şi pasc pe trepte de marmură. Puteţi să vă închipuiţi, beţivilor, cît de cîrn le e nasul! Nu le creşte părul pe piele, ci sînt îmblăniţi pe dinăuntru, iar fiecare din ei poartă, ca semn de recunoaştere şi drept lozincă o turbincă larg deschisă. N-o poartă însă toţi în acelaşi fel. Unii şi-o leagă la gît, ca pe-o băsmăluţă; alţii o încing peste burtă; unii şi-o atîrnă pe şold; alţii la şezut, nu se ştie de ce. Au gheare atît de puternice, de lungi şi de ascuţite, că nimic nu le scapă, cînd apucă. Unii poartă pe cap o tichie cu patru streşini şi în patru colţuri; alţii, o scufie cu marginile răsfrînte; alţii un fel de coif de catifea neagră, ca un potcap turtit.

Intrînd în vizuina lor,
ne-a spus aşa un cerşetor,

căruia i-am dat o leţcaie la ieşirea din biserică:

— Oameni buni, să vă ajute Dumnezeu, să nu vă lăsaţi oasele pe-aici? Uitaţi-vă la mutrele acestor straşnici împărţitori ai dreptăţii încotoşmănate. Luaţi seama! Numai şase olimpiade de veţi mai avea de trăit, înainte de a împlini vîrsta a doi cîini la un loc, o să vedeţi cum aceşti cotoi-îmblăniţi vor pune gheara pe toată Europa şi vor stăpîni după poftă toate bunurile ei, afară numai dacă prin vreo pedeapsă a cerului nu se vor irosi în mîinile urmaşilor lor cîştigurile ce-au dobîndit prin vicleşug şi strîmbătate. Ascultaţi vorba unui cerşetor cinstit. S-a sălăşluit printre ei un al şaselea simţ, cu ajutorul căruia înhaţă, înfulică şi spurcă tot. Pun pe rug. Trag pe roată. Taie capetele. Aruncă în temniţă. Schingiuiesc, prigonesc şi sărăcesc lumea, fără să mai deosebească binele de rău. Păcatul la ei se cheamă cinste; cruzimea se numeşte omenie; trădarea îmbracă veşmintele credinţei; hoţia e dărnicie. Legea lor e jaful, iar cînd îl săvîrşesc, toţi oamenii se

închină, afară de eretici. Stăpînirea lor e atotstăpînitoare; judecata lor n-are judecător. Uitaţi-vă la ei şi veţi vedea, că troaca lor stă în grajd, deasupra ieslelor. Să vă aduceţi aminte despre aceasta, iar dacă veţi vedea abătîndu-se asupra lumii: ciuma, foametea, războaiele, cutremurele de pămînt, atîtea nenorociri şi sfîşieri între oameni, să ştiţi că nu-i de vină nici aşezarea rău prevestitoare a stelelor, nici volniciile Curiei de la Roma, nici tirania prinţilor care stăpînesc pămîntul, nici făţărnicia fariseilor, a ereticilor şi a profeţilor mincinoşi, nici lăcomia cămătarilor, nici îndrăzneala plăsmuitorilor de bani, nici neştiinţa, neruşinarea şi nesocotinţa felcerilor sau a spiţerilor, nici stricăciunea femeilor desfrînate, care îşi otrăvesc bărbaţii şi îşi sugrumă pruncii, nu! Pricina nefericirilor omeneşti căutaţi-o în răutatea fără margini a acestor cotoi-îmblăniţi, care ascunşi în vizuinile lor, mai tainice decît cabala evreilor, nu sînt nici îndeajuns de dispreţuiţi, nici bine ţinuţi în frîu şi nici pedepsiţi cum s-ar cuveni. Dar dacă, într-o zi, poporul va ajunge a-i cunoaşte aşa cum sînt, nu se va găsi pe lume nici vorbitori atît de pricepuţi, nici legiuiri atît de aspre, nici judecători atît de puternici, ca să-i poată ocroti, cruţîndu-i de a fi arşi de vii fără milă în hrubele lor! Înşişi copiii lor, puii de cotoi, ca şi celelalte neamuri ale lor, se vor lepăda de ei şi îi vor blestema. Precum Anibal, la porunca tatălui său Amilcar, a jurat în faţa zeilor că va prigoni pe romani, din toate puterile lui, pînă la ultima suflare a vieţii, tot astfel am primit de la fie-iertatul meu părinte îndemnul de a sta departe de aceşti cotoi-îmblăniţi, aşteptînd să cadă asupra lor trăsnetul din cer şi să-i prefacă în cenuşă, ca pe ceilalţi titani păgîni, vrăjmaşi ai lui Dumnezeu. Oamenii au ajuns atît de puţin simţitori, încît nu-şi mai amintesc despre suferinţele pe care le-au îndurat şi nu se gîndesc la răul pe care îl vor mai suferi; şi chiar dacă şi-ar duce aminte, nu îndrăznesc, nu vor sau nu pot să-l stîrpească.

— Aşa stau lucrurile? a spus Panurge. Să fugim! Hai, hai! Pentru numele lui Dumnezeu-sfîntul, aici nu-i de noi. S-o ştergem!

Acest calic de treabă atît m-a minunat,
De parcă-n plină iarnă în cer ar fi tunat.

Voind să ne întoarcem la corabie, am găsit poarta încuiată. Am aflat astfel că, de intrat, se putea intra uşor în vizuinea cotoilor-îmblăniţi, dar de ieşit, nu era chip fără o dovadă de descărcare. Din bîlciul care ţine o zi întreagă, nu poţi să pleci, murdar şi cu picioarele pline de praf, tot atît de lesne ca dintr-o dugheană în care tîrguieşti la repezeală. Mai rău a fost cînd ne-am înfăţişat la judecată, ca să ne dea hîrtie la mînă pentru plecare. Ne-am pomenit în faţa unei fiare mai hidoase decît se poate spune. Îi zicea Pisihoţul. N-aş putea să-l asemăn

decît cu Himera, cu Sfinxul, cu Cerberul infernului sau cu chipul lui Osiris, aşa cum l-au închipuit egiptenii, avînd trei capete lipite unul de altul: un cap de leu care rage, altul de cîine care înoată şi al treilea de lup cu gura căscată, iar toate trei înlănţuite de un balaur care îşi muşcă coada şi împrăştie raze scînteietoare în jurul lui. Avea mîinile pline de sînge; gheare de scorpie, botul ca un plisc de corb, colţii unui mistreţ de patru ani şi ochii învăpăiaţi ca o gură de iad. Jeţul în care şedea, ca şi al cotoilor din dreapta şi din stînga lui, avea înfăţişarea unor iesle, deasupra cărora atîrna o troacă frumoasă şi încăpătoare, aşa cum ne spusese cerşetorul. Deasupra jeţului din mijloc se zărea chipul unei femei bătrîne, care ţinea în mîna dreaptă *o seceră*[270], iar în cea stîngă *o cumpănă*. Pe nas purta ochelari. Talgerele cumpenei erau întocmite din două tolbe de catifea, una plină de bani, atîrnînd greu, cealaltă ridicată mult deasupra limbii cîntarului, şi goală. Era, după cum socot eu, icoana dreptăţii încotoşmănite, pe care vechii tebani o blestemau. Ei ciopleau în aur, argint sau marmură chipul judecătorilor răposaţi, amintindu-l pe fiecare după vrednicia lui. Dar pe toţi îi înfăţişau fără mîini!

Am fost duşi, aşadar, înaintea Pisihoţului. Un soi ciudat de oameni, purtînd saci şi tolbe pline cu vrafuri de hîrtie, ne-au poftit să ne aşezăm pe-o laviţă. Panurge le-a spus:

— Golanilor şi iubiţi prieteni, daţi-mi voie să rămîn în picioare. Laviţa asta e prea joasă pentru unul care poartă izmene noi şi pieptarul scurt.

— Stai jos şi nu mai lungi vorba, s-a răstit unul din ei. O să vă înghită pămîntul de vii, dacă nu veţi răspunde cum se cuvine!

CAPITOLUL XII

Cum ne-a cerut Pisihoţul să-i dezlegăm o ghicitoare

După ce ne-am aşezat cu toţii la rînd, Pisihoţul, care avea alături pe cotoii lui îmblăniţi, s-a răstit la noi cu glas furios şi răguşit:

— Ascultaţi aici, care va să zică! *(„Care va să zică, toarnă în ulcică",* a murmurat Panurge, cîntînd printre dinţi.) Ascultaţi:

O tînără fetiţă bălăioară
A zămislit un negru fără tată,
Şi facerea i-a fost, oricum, uşoară.
Dar pruncul, ca o viperă-nsetată,
Nerăbdător să iasă la lumină
I-a sfîrtecat din burtă o bucată.
Căi multe-a mers apoi, fără hodină

Zburînd prin ceruri şi pe jos umblînd,
Uimind pe înţeleptul fără vină,
Ce-l socotea drept om, la trup şi-n gînd.

— Care va să zică, a spus Pisihoţul, vă poftesc să răspundeţi la această întrebare, şi cît mai grabnic, care va să zică.

Eu am răspuns:

— Dacă aş ţine, ca să zic aşa, ca Verres[271], un sfinx la mine acasă, aş şti, ca să zic aşa, cum să răspund. Dar habar n-am şi, prin urmare, ca să zic aşa, sînt bun nevinovat.

— Altceva n-ai de spus? O să-ţi pară rău, care va să zică. Mai bine ajungeai în iad, pe mîna lui Lucifer, care va să zică, decît să cazi în ghearele noastre. Priveşte aici!... Aşadar şi prin urmare, susţii, derbedeule, că eşti nevinovat; ca să scapi de pedeapsă! Hm! Trebuie, care va să zică, să ştii, că legile noastre sînt ca nişte pînze de păianjen; fluturii şi gîzele se prind lesne, care va să zică, numai bondarii cei răi şi puternici rup pînza şi trec prin ea. Tîlharii cei mari şi tiranii nu-s pentru noi, care va să zică. Sînt greu de mistuit, care va să zică, şi ne-ar face să ne pierdem minţile. Nouă ne place fragedă şi nevinovată, fără vine care va să zică! Aşadar şi prin urmare, s-a sfîrşit cu voi! Satana o să vă cînte prohodul!

Întărîtat de vorbirea Pisihoţului, fratele Ioan a spus:

— Hei, diavol îmbrobodit, cum vrei să-ţi răspundă omul, dacă nu ştie? Nu te mulţumeşti cu adevărul?

Pisihoţul a sărit ca ars:

— Îndrăzneşti, care va să zică? Află că de cînd domnesc peste aceste judecăţi, nu mi s-a întîmplat, care va să zică, să răspundă cineva neîntrebat. Cine l-a adus aici pe nebunul ăsta?

— Ai minţit, a spus fratele Ioan, fără să mişte buzele.

— Ce îţi închipui, mîrlane, că te găseşti, care va să zică, în grădinile lui Akademos, laolaltă cu vînătorii pierde-vară şi cu hăitaşii care umblă după adevăruri prin tufişuri şi le iau la goană? Noi avem altceva de făcut, care va să zică! Nouă să nu ne spui ce ştii, să ne spui ce nu ştii, ai înţeles? Să mărturiseşti ce n-ai făcut. Să răspunzi ce n-ai învăţat. Să stai pe ghimpi şi să ai răbdare. Să smulgi, care va să zică, pana din coada gîştei, fără s-o doară! De ce vorbeşti, dacă n-ai împuternicire, scutura-te-ar frigurile şi însura-te-ai cu ele?

— O mie şi unu de draci, de arhidraci, de protodraci şi de papadraci! Te-ai apucat să-i însori pe călugări? Hu! Hu! Hu! Ereticule!

CAPITOLUL XIII

Cum a dezlegat Panurge ghicitoarea Pisihoţului

Pisihoţul, ca şi cum n-ar fi auzit vorbele fratelui Ioan, l-a întrebat pe Panurge:

— Dar tu, maţ-umplut, n-ai, care va să zică, nimic de spus?

Panurge a răspuns:

— Văd că ne-am întîlnit cu ciuma, şi ca să zic aşa, o să ne ia dracul, de vreme ce dreptatea noastră a fost pusă sub obroc, iar Satana o să ne cînte, care va să zică, prohodul. Aşadar şi prin urmare, vă rog să-mi daţi voie să plătesc pentru toţi, şi să ne îngădui să plecăm. Sînt sătul de dracul, ca să zic aşa, pînă peste cap!

— Să plecaţi? s-a zborşit Pisihoţul. De trei sute de ani, care va să zică, nu s-a întîmplat pînă acum să scape vreunul de-aici, fără să lase, care va să zică, măcar un smoc de păr, sau o bucăţică de piele. Aveţi neruşinarea să spuneţi că aţi fost aduşi în faţa noastră fără temei, iar noi, care va să zică, vă facem nedreptate? Eşti destul de prăpădit şi-altminteri, care va să zică; dar nenorociri mult mai mari te vor ajunge, dacă nu vei izbuti să dezlegi ghicitoarea pe care ţi-am pus-o. Aşadar şi prin urmare, ce răspunzi?

— E un gîndac negru, care s-a născut, ca să zic aşa, dintr-un bob de fasole albă, ieşind prin gaura pe care a ros-o, a răspuns Panurge. Cîteodată zboară, altă dată, ca să zic aşa, umblă pe pămînt. Căci, după cum arată Pitagora, cel dintîi iubitor de înţelepciune nevinovată (grecii îl numeau filozof), gîndacul acesta e întruparea, ca să zic aşa, prin metempsihoză, a unei fiinţe omeneşti. După credinţa lui Pitagora, dacă voi înşivă aţi fi oameni, ca să zic aşa, şi moartea v-ar răpune, sufletele voastre, ca să zic aşa, s-ar întrupa într-un gîndac: căci după cum în viaţa de-acum aţi ros şi aţi mîncat, într-o altă viaţă va fi, prin urmare, la fel:

Ca o năpîrcă ce pîndeşte-n cale,
Muşca-vei însuşi sînul maicii tale.

— Dă, Doamne! a spus fratele Ioan. Aş vrea să-mi crească un bob de fasole unde nu mă arde soarele şi să mi-l roadă gîngăniile astea!

Panurge, sfîrşindu-şi vorba, a azvîrlit pe podea o pungă de piele plină cu galbeni însoriţi. Auzind punga sunînd toţi cotoii îmblăniţi s-au repezit asupra ei, parcă s-ar fi pornit să cînte cu ghearele pe-o lăută fără gît. Apoi au început să strige:

— Sînt dovezi! Dovezi întemeiate! Judecata e luminată: oamenii aceştia sînt nevinovaţi.

— E aur curat, a spus Panurge. Galbeni însoriţi.

— Aşadar şi prin urmare, Curtea a hotărît, a spus Pisihoţul. Să trecem mai departe. Aţi văzut că dracul, care va să zică, nu-i atît de negru cum credeţi? Sînteţi liberi, care va să zică!

Ne-am întors la corăbii, însoţiţi de cîţiva dulăi. Înainte de a ne

despărţi, dulăii ne-au spus, că nu vom putea ridica ancora pînă nu vom trimite unele daruri doamnei Pisihoaţa şi celorlalte mîţe îmblănite. Altminteri au poruncă să ne întoarcă din nou la judecată.

— Pîrţ! a spus fratele Ioan. Vom scotoci pe fundul lăzii şi vom face aşa ca toată lumea să fie mulţumită.

— Şi să nu uitaţi aldămaşul nostru, au spus dulăii.

— În nici o ţară şi la nici o vreme, a răspuns fratele Ioan, aldămaşul nu lipseşte!

CAPITOLUL XIV

Cum trăiesc din vînat cotoii îmblăniţi

Bine vorba nu sfîrşise, cînd fratele Ioan a văzut trăgînd la mal şaizeci şi opt de galere şi alte corăbii mai uşoare. S-a îndreptat în grabă spre ele şi cercetînd încărcătura lor, a băgat de seamă că erau pline cu vînat: iepuri, claponi, porumbei, mistreţi, căprioare, sitari, pui, raţe, boboci de gîscă şi alte sălbăticiuni şi orătănii. A mai ochit de-asemeni mai multe valuri de catifea, de mătase şi de damasc. Iscodind pe corăbieri şi voind să ştie pentru cine au fost aduse atîtea bunătăţi şi scumpeturi, a aflat că sînt trimise Pisihoţului, cotoilor şi mîţelor îmblănite.

— Ce sînt aceste bunătăţi şi scumpeturi, care se văd aici? a întrebat fratele Ioan.

— Vînat! au răspuns corăbierii.

— Vînat? a spus fratele Ioan. Nu s-au mai săturat, Doamne iartă-mă? Nu-i multă vreme, de cînd părinţii lor i-au mîncat pe acei vrednici cavaleri, care după felul îndeletnicirii lor vînau cu şoimii şi trăgeau cu arcul, pregătindu-se astfel pentru ostenelile războiului şi mînuirea armelor. Căci vînătoarea nu-i altceva decît o deprindere a luptei, iar Xenofon n-a minţit cînd a spus că toţi vitejii căpitani de oaste, care au coborît din burta calului în Troia, fuseseră vînători dibaci. Eu nu sînt mare cărturar, dar am auzit lucrurile acestea de la alţii şi nu le pun la îndoială. Aşadar, Pisihoţul crede că sufletele acelor cavaleri răposaţi s-au întrupat după moarte în mistreţi, cerbi, cocori, potîrnichi şi în tot soiul de alte sălbăticiuni, pe care ei, în timpul vieţii, le-au îndrăgit şi le-au căutat. Acum, după ce cotoii aceştia îmblăniţi le-au prăpădit şi le-au înghiţit castelele, pămînturile, bunurile, cîştigurile şi tot bănetul, umblă să le mai sugă încă o dată sîngele şi să le mănînce sufletul, într-o altă viaţă. O, cîtă dreptate avea acel cerşetor de omenie, şi cît de bine ştia ce spune, cînd ne-a arătat troaca lor aşezată deasupra ieslelor!

— Bine, bine, a spus Panurge, dar după cîte ştiu, marele nostru rege

a dat poruncă să fie spînzuraţi toţi cei care s-ar mai atinge de mistreţi, cerbi, capre şi căprioare.

— E adevărat, a răspuns pentru ceilalţi unul din corăbieri, dar marele nostru rege e atît de bun şi de îngăduitor! Iar aceşti cotoi îmblăniţi sînt atît de turbaţi şi atît de lacomi de sînge omenesc, încît mai bine călcăm poruncile regeşti, decît să-i lăsăm fără vînatul pe care-l rîvesc. Mai ales că mîine Pisihoţul îşi mărită pe una din mîţişoarele lui cu un motan de seamă, cotoi bine îmblănit. Mai demult, aceşti cotoi îmblăniţi se mulţumeau să roadă hîrtie. Acum mănîncă iepuri, potîrnichi, becaţe, fazani, pui, căprioare, purcei; nici nu vor să mai audă de alte bucate.

— Măi, să fie al dracului! a spus fratele Ioan. La anul o să mănînce găinaţ, baligă şi aşa mai departe. Nu credeţi?

— O fi, au răspuns aceia.

— Iată ce vom face: vom pune mîna mai întîi pe tot vînatul care se află aci. Mi s-a urît şi mie de atîtea cărnuri sărate! Mi s-au aprins vintrele! Vă vom plăti, bineînţeles, preţul cuvenit. În al doilea rînd, ne vom întoarce la Judecată să-i scărmănăm puţin pe toţi diavolii ăştia de cotoi îmblăniţi!

— Eu nu merg! a spus Panurge. Sînt cam temător din fire...

CAPITOLUL XV

Cum voia fratele Ioan să-i scarmene pe cotoii îmblăniţi

— Anafura şi anteriul! a strigat fratele Ioan, ce fel de călători sînteţi voi? Nişte căcăcioşi! Vă pîrţîiţi, vă cufuriţi, vă spîrcîiţi şi trîndăviţi. Atîta ştiţi. Ei, drăcie cu pălărie! Eu sînt obişnuit altminteri. Dacă trece o zi fără să fac o faptă vitejească, nu pot să dorm toată noaptea. M-aţi luat cu voi la drum să vă ţiu slujbe şi să vă spovedesc? Pastele şi grijania voastră! Pe cel dintîi care o veni la împărtăşanie o să-l trimit cu capul în jos să bată mătănii în fundul mării şi să dea arvună Purgatoriului! Care au fost isprăvile nepieritoare care i-au adus lui Hercule faimă şi cinste peste toate veacurile? A călătorit în toată lumea şi a dezrobit popoarele, scăpîndu-le de tirani, de prigoană, de primejdii şi de minciună. A stîrpit pe tîlhari şi pe căpcăuni, şerpii veninoşi şi fiarele răpitoare. A răpus, de-a rîndul, păsările sălbatice de pe lacul Stymfaiului, hidra din Lerna, pe uriaşii Cacus şi Anteu, pe Centauri. Aşa spun învăţaţii; eu nu sînt învăţat. De ce să nu-i urmăm pilda şi să nu facem la fel, ori pe unde vom trece? De ce să nu-i răpunem, ca Hercule, pe aceşti cotoi îmblăniţi, scărmănîndu-i bine? Sînt nişte cutre de draci împieliţaţi. Să mîntuim lumea de pacostea lor!

Ah, dacă aş avea puterea lui Mahomet - afurisit să-i fie numele! N-aş mai cere sprijinul şi ajutorul vostru. Ei, mergem? Fiţi încredinţaţi că-i vom stîrpi lesne şi fără împotrivire. Au înghiţit de la noi mai multe ocări, decît zece scroafe dintr-un hîrdău de lături. Haidem!

— De ocări, am spus eu, nici că le pasă, iar galbenii pe care i-au pus în turbincă i-ar fi cules şi din lături. I-am răpune, după pilda lui Hercule, dacă am avea un căpitan ca Euriteu; şi aş dori ca Jupiter să dea o raită printre ei, vreo două ceasuri, în felul cum i-a apărut ibovnicei sale Semela, mama cea dintîi a drăgălaşului Bachus.

— Să mulţumim lui Dumnezeu că am scăpat teferi din ghearele lor! a spus Panurge. Eu, unul, nu mă mai întorc să dau ochii cu ei. Mă simt foarte tulburat şi m-a ajuns o arşiţă cumplită pe urma ostenelilor ce-am avut. Nu mă mişc de-aici, din trei anumite pricini: mai întîi fiindcă sînt supărat, al doilea fiindcă sînt foarte supărat şi al treilea fiindcă niciodată n-am fost atît de supărat. Frate Ioane, fudulia mea stîngă, ascultă-mă cu urechea dreaptă şi crede-mă, că oricînd şi de cîte ori vei dori să te duci dracului, în faţa judecăţii lui Minos, a lui Eac, a lui Radamante şi a lui Dis, sînt gata să te însoţesc cu credinţă; să trec cu tine dimpreună Acheronul, Stixul şi Cocitul; să beau cu găleata din apa Letei, să plătesc pentru amîndoi trecerea cu luntrea lui Caron; dar dacă vrei să te întorci la cotoii îmblăniţi, de ţi-a trăsnit prin cap una ca asta, alege-ţi un alt tovarăş de drum, eu nu merg! Hotărîrea mea e nestrămutată, ca un zid de aramă! Doar să mă duci pe sus, cu puterea, sau mort pe năsălie, altminteri nu mă mişc de aici, cum nu porneşte Calpa să se întîlnească cu Abila[272]! Mă rog dumitale: întorsu-s-a Ulise să-şi mai caute sabia în peştera Ciclopului? Ferit-a sfîntul! Eu n-am uitat nimic în ieslele Pisihoţului. Nu merg!

— O, inimă miloasă şi prieten de nădejde! Mortăciune! a spus fratele Ioan. Ascultă, scotistule[273] iscusit şi învăţat, ce ţi-a venit să scoţi punga cu galbeni? Ne dau afară banii din casă? Nu era destul să le fi aruncat cîţiva şfanţi găuriţi?

— Ce mi-a venit? a spus Panurge. Tu n-ai văzut că la fiecare zece vorbe, care va să zică, Pisihoţul deschidea mereu turbinca lui de catifea? Am priceput, aşadar şi prin urmare, că pentru a scăpa trebuia să-i arunc în faţă, care va să zică, bani de aur. Într-o turbincă de catifea nu poţi să bagi şfanţi găuriţi, nici mărunţiş. Catifeaua cere aur! Mă înţelegi, frate Ioane? Cînd ţi-o fi pielea argăsită ca a mea, o să vorbeşti o altă limbă, cocoşelule! Cît despre ameninţările lor, să nu mai pomenim!

Smoliţii care ne însoţeau rămăseseră pe ţărm în aşteptarea aldămaşului. Văzînd că întindem pînzele şi ne pregătim de drum, s-au apropiat de fratele Ioan, spunîndu-i că nu ne dau voie să plecăm, pînă nu vom plăti băutura cuvenită aprozilor pentru treaba ce făcuseră.

— Auleo! Sfinte Sisoie! Tot aici sînteţi, dulăii dracului? Nu sînt

destul de necăjit, mai veniţi şi voi să mă stîrniţi? Mamă-Doamne! O să vă dau o băutură să vă iasă pe nas!

Trăgînd sabia, a coborît din corabie, hotărît să-i taie în bucăţi fără nici o milă. Dar voinicii au luat-o la sănătoasa şi s-au făcut nevăzuţi.

Am mai avut între timp şi un alt necaz. Pe cînd noi ne găseam la judecata cotoilor îmblăniţi, cîţiva din vîslaşii noştri, cu învoirea lui Pantagruel, intraseră într-un han din apropiere să-şi ude gîtlejul şi să se ospăteze puţin. Nu ştiu dacă plătiseră sau nu mîncarea şi băutura, dar hangiţa, o babă colţoasă, zărindu-l pe fratele Ioan, a început să se văicărească în gura mare, aducînd ca martori pe un poliţist, ginere de cotoi îmblănit, şi pe alţi doi portărei, că oamenii noştri o păgubiseră. Fratele Ioan, plictisit de plîngerile şi de larma lor, a spus:

— Cum adică, prăpădiţilor? Vreţi să spuneţi că oamenii noştri sînt pungaşi? Eu zic altfel, şi am să vă dovedesc cu sabia că am dreptate.

Fratele Ioan a început să învîrtească paloşul printre ei, iar gloata care se strînsese a intrat în pămînt. A rămas numai baba care acum întorsese vorba, spunînd că oamenii de pe corabie erau muşterii cinstiţi, dar au uitat să plătească patul în care se odihniseră după-masă. Nu cerea mai mult de cinci soli.

— Nu-i prea scump, a spus fratele Ioan. Rău au făcut că n-au plătit. Un pat atît de ieftin n-or să mai găsească nicăieri. Voi plăti eu pentru ei, dar mai întîi să văd patul.

Bătrîna hangioaică l-a dus în casă şi i-a arătat patul. L-a lăudat în toate felurile, mai spunînd o dată că n-a cerut mult cinci soli. Fratele Ioan i-a numărat banii, apoi a sfîrtecat cu sabia faţa plăpumii şi a pernei, aruncînd fulgii pe fereastră în bătaia vîntului. Fără să-i pese de viscoleala fulgilor care zburau prin văzduh şi pierzîndu-şi urma în mijlocul ninsorii, a luat plapuma, salteaua şi două cearşafuri, dîndu-le oamenilor de pe corabie. Iar lui Pantagruel i-a spus că aşternuturile erau mult mai ieftine în ţara aceea decît în Chinonais, cu toate că la noi cresc faimoasele gîşte din Pautile. Hangioaica nu ceruse pentru pat decît cinci soli, pe cînd în Chinonais nu l-ar fi luat fără doisprezece franci.

De îndată ce fratele Ioan şi ceilalţi vîslaşi s-au întors pe corabie, Pantagruel a dat poruncă să se ridice ancora. S-a abătut însă asupra noastră un vînt atît de aprig, încît am rătăcit drumul. Pornisem parcă înapoi spre ostrovul cotoilor îmblăniţi, cînd am intrat într-un vîrtej adînc şi învolburat, iar unul din corăbieri, suit în vîrful catargului dinainte, ne-a strigat că zăreşte din nou spurcatele case ale Pisihoţului. La care, Panurge, tremurînd de spaimă, a strigat:

— Prietene, stăpîne, ţine calea dreaptă, peste valuri şi împotriva vîntului! Nu cumva să ajungem iar în ţara aceea blestemată, unde mi-am lăsat punga!

Vîntul ne-a purtat apoi pînă în preajma unui alt ostrov, unde n-am

mai îndrăznit să coborîm. Am tras lîngă un şir de stînci înalte, la o milă depărtare de ţărm.

CAPITOLUL XVI

Cum a ajuns Pantagruel la ostrovul Apedefţilor[274] cu degete încîrligate şi despre grozăviile ce-a văzut aici

Am aruncat ancora şi am pus corabia la adăpost; apoi am coborît luntrea şi după ce bunul nostru Pantagruel a mulţumit Domnului că ne-a ajutat să scăpăm dintr-o mare primejdie, ne-am îndreptat cu toţii spre ţărm. Marea era cuminte şi vîntul contenise. Am ajuns repede şi fără nici o piedică la stîncile din apropiere. Am pus piciorul pe uscat, iar Epistemon, privind aşezarea locurilor acelora şi înfăţişarea ciudată a stîncilor, a zărit cîţiva oameni, trăitori pe acel ostrov. Cel dintîi cu care am intrat în vorbă purta, o haină scurtă, de culoarea purpurii, un pieptar din piele de căprioară, cu mîneci de mătase, şi o scufie cu stemă în frunte. Părea să fie un om de seamă. Am aflat mai tîrziu că îl chema Pungăplină. Epistemon l-a întrebat cum se numeau acele ţinuturi ciudate. Pungăplină a răspuns că era aşezarea unor oameni veniţi din ţara împuternicirilor, iar locul se numea al Condicilor. Dincolo de stînci, trecînd printr-un vad nu prea adînc, am ajuns la ostrovul Apedefţilor.

— Mare-i grădina lui Dumnezeu! a spus fratele Ioan. Oameni buni, voi cu ce trăiţi pe-aici? O să ne daţi să gustăm din vinul vostru? Nu văd alte scule, decît condeie, suluri de hîrtie şi pergamente.

— Din acestea trăim, a răspuns Pungăplină, căci toţi cei care vin cu treburi în ostrovul vecin trec mai întîi prin mîinile noastre.

— De ce? a întrebat Panurge. Sînteţi bărbieri şi-i tundeţi pe toţi?

— Da, a răspuns Pungăplină, le tundem buzunarele.

— Păzeşte-mă, Doamne! a spus Panurge. De la mine n-o să scoateţi nici o firfirică! Frumosule cavaler, vrei să ne duci la aceşti apedefţi? Venim din ţara Cărturarilor, unde n-am cîştigat nimic.

Astfel vorbind, am trecut vadul şi am ajuns la ostrovul Apedefţilor.

Pantagruel a fost cuprins de o mare uimire văzînd cum trăiesc aceşti oameni. Locuiau unii peste alţii, de-a valma, într-un teasc, ridicat pe cincizeci de trepte. Înainte de a ajunge la teascul cel mare (căci erau mai multe şi de mărimi diferite), am trecut printre două şiruri de stîlpi, dincolo de care am zărit, în depărtare, ziduri prăbuşite şi dărîmături aduse din lumea întreagă, tîlhari în ştreang, unelte de caznă şi o puzderie de spînzurători. Simţeam fiori de groază privindu-le.

Pungăplină, văzîndu-l pe Pantagruel atît de tulburat, i-a spus:

— Domnul meu, să mergem mai departe, aici nu-i mare lucru de văzut.

— Nu-i mare lucru? a izbucnit fratele Ioan. Să n-am parte de brăcinarul nădragilor mei, dacă mă mai ţin pe picioare de foame! Panurge, asemenea. Am vrea mai bine să bem decît să privim aceste grozăvii!

— Veniţi cu mine, a spus Pungăplină.

Ne-a dus la un teasc mai mic, care se afla în spatele celorlalte şi căruia oamenii din partea locului îi spuneau: *pithies*[275]. Nu e nevoie să vă mai spun cu cîtă poftă s-au înfruptat Panurge şi fratele Ioan din bunătăţile ce-au găsit pe masă: claponi, dropii, vin dulce din ostroavele greceşti, fel de fel de mîncăruri şi băuturi, gata pregătite şi cu meşteşug dichisite. Un sufragiu mic şi drăgălaş, văzînd pe fratele Ioan ochind o butelcă plină pusă mai la o parte alături de suratele ei, i-a spus lui Pantagruel:

— Domnul meu, văd că unul dintre oamenii dumneavoastră dă tîrcoale acestei butelci. Vă rog să-i spuneţi să nu se atingă de ea. E pusă la păstrare pentru seniorii noştri.

— Cum? a întrebat Panurge. Aveţi şi seniori pe aici? De unde i-aţi cules?

Pungăplină ne-a dus pe-o scară dosnică într-o încăpere a catului de sus, unde seniorii cu pricina stăteau în jurul teascului. Nimeni n-avea voie să pătrundă în acea odaie, fără încuviinţare scrisă. Abia ni s-a îngăduit să privim printr-o ferestruică, de unde am putut să vedem ce se petrece înăuntru, fără ca să fim văzuţi.

În jurul teascului erau vreo douăzeci şi cinci-treizeci şi cinci gealaţi, printre care un gîde pîntecos în straie verzi. Toţi aveau picioare lungi de cocostîrc şi unghiile crescute cel puţin de-un cot. Fiindcă n-aveau voie să şi le roadă, li se încovoiaseră ca nişte iatagane sau ca nişte vîrfuri de ancoră.

N-am avut mult de aşteptat şi am văzut venind un ciorchine mare de strugure, dintr-un soi de viţă care creşte pe pămîntul celor spînzuraţi pentru jafuri de război. Gealaţii au pus strugurele la teasc şi din fiecare bob a început să curgă o zeamă de aur. Atît au strîns teascul, pînă n-a mai rămas în ciorchinele uscat şi strivit nici un strop de must.

Pungăplină ne-a spus că asemenea ciorchini nu le sosesc în fiecare zi; totdeauna găsesc însă ce să pună sub teasc.

— Vă sosesc multe soiuri din acest altoi, cumetre? l-a întrebat Panurge.

— Destule, a răspuns Pungăplină. Vezi ciorchinele ăla mic, pe care îl pun acum la teasc? E din soiul zeciuielilor. L-au mai stors o dată ieri, dar dumnealor nu le place; dă zeamă puţină şi are un iz de ladă

bisericească.

— Atunci de ce-l mai pun la teasc? a întrebat Pantagruel.

— Să vadă dacă n-a mai rămas puţin must în drojdie, a răspuns Pungăplină.

— Minunea lui Dumnezeu! a spus fratele Ioan. Pe aceştia îi numiţi dumneavoastră neştiutori? Sînt în stare să stoarcă vin şi din piatră seacă!

— Aşa se şi întîmplă uneori, a spus Pungăplină. Pun la teasc ziduri de cetate, livezi, păduri şi din toate scot aur curat.

— Aur furat, vrei să spui! l-a îndreptat Epistemon.

— Am spus: aur curat, adică bun de băut, din care se umplu atîtea butelci, cîte nici nu izbutesc dumnealor să bea. Sînt atît de multe soiuri de viţă, încît le-am pierdut socoteala. Luaţi-o pe aici şi priviţi podgoria: mii şi mii de ciorchini îşi aşteaptă rîndul la teasc. Sînt soiuri obişnuite şi soiuri alese. Altoiuri din zidurile cetăţilor, din împrumuturi, din danii, din cîştiguri întîmplătoare, din pămînturi, din jocuri, din poştalioane, din daruri ale regelui.

— Dar acea viţă bătrînă, în jurul căreia cresc toate celelalte?

— E un tămîios-de-ciorap, cel mai bun altoi din ţara întreagă, a răspuns Pungăplină. Cînd punem la teasc cîţiva ciorchini din aceştia, au ce sa bea seniorii timp de şase luni.

Isprăvindu-şi gealaţii lucrul lor, Pantagruel l-a rugat pe Pungăplină să ne arate teascul cel mare. Pungăplină s-a învoit bucuros. Îndată ce am ajuns, Epistemon, care vorbeşte toate limbile, i-a arătat lui Pantagruel devizele scrise pe teasc. Teascul era frumos şi cuprinzător, cioplit din lemnul pe care a fost răstignit Isus Cristos (după cum ne-a încredinţat Pungăplină). Pe fiecare parte alcătuitoare a teascului era scris cîte un cuvînt în limba ţării aceleia. Pe şurub scria: „încasări", pe uluc: „Bani datoraţi şi neprimiţi'" pe jgheab: „în aşteptare", pe berbeci: *„Radietur*[276]*",* pe mîner: *„Recuperetur",* pe cadă: „Prisosuri", pe toarte: „Condica datornicilor", pe storcător: „Dovezi de primire", pe coşuri: „Drepturi", pe care: „Hotarîri", pe ciubere: „Puterea", pe pîlnii: *„Quitus".*

— Pe mărita regină a scrumbiilor! a strigat Panurge, nici ieroglifele Egiptului nu erau mai greu de înţeles. Dar ia spune, cumetre dragă, de ce li se spune acestor oameni: neştiutori?

— Fiindcă n-au nici voie, nici nevoie, să fie învăţaţi, a răspuns Pungăplină. Aici totul se îndeplineşte sub semnul neştiinţei. Un singur cuvînt hotărăşte despre toate, fără ajutorul gîndirii: Domnii au spus! Domnii au voit! Domnii au poruncit!

— Doamne miluieşte! a zis Pantagruel. Dacă strugurii dau must atît de mult, înseamnă că lăstarii sînt sănătoşi.

— Mai ai vreo îndoială? Viile noastre dau lăstari în fiecare lună, nu ca ale voastre, numai o dată pe an.

Am cercetat apoi alte o mie de teascuri mai mărunte, avînd fiecare cîte un gîde mai mărunţel, ajutat de patru-cinci nerozi, jegosi şi ţîfnoşi ca nişte măgari cărora le-ai pus iască aprinsă sub coadă. Strîngeau teascul şi mai storceau o dată drojdia rămasă din ajun. Pe limba ţării aceleia se numesc: secătuitori[277].

La o puzderie de alte teascuri, am văzut cum culegătorii adunau boabele cu ajutorul unei scule, care se cheamă strîngătoare de biruri. În sfîrşit, am ajuns într-o încăpere scundă, unde stătea de pază o căţea zdravănă, cu două capete, cu pîntece de lup, păroasă ca un drac, pe care o hrăneau cu lapte de migdale dulci. Aşa dăduseră poruncă stăpînii, fiindcă preţuia pentru fiecare cît o moşie. În limba Neştiinţei se numea: *Dobîndă.* Căţeaua cea bătrînă, care o fătase, îi semăna aidoma, dar avea patru capete şi îi ziceau: *Amenda.* Nu era în partea locului o fiară mai cumplită şi mai primejdioasă, afară de bunică-sa, pe care o ţineau legată în cuşcă şi pe care o chema: *Întărzierea.*

Fratele Ioan, care avea totdeauna în burtă zece coţi de maţe goale, foarte încăpătoare pentru o tocană bună de advocaţi, începuse să dea semne de supărare, spunînd mereu lui Pantagruel că ar fi vremea să se aşeze la masă. Ieşind pe uşa din dos, însoţiţi bineînţeles de Pungăplină, am zărit un bătrîn în lanţuri, pe jumătate neştiutor, pe jumătate învăţat, un fel de diavol-fătălău. Era înzăuat cu ochelari ca o broască-ţestoasă, şi se hrănea cu un fel de mîncare numită Judecată.

Dînd cu ochii de el, Pantagruel l-a întrebat pe Pungăplină din ce neam era acel mare-notar şi cum se numea? Pungăplină i-a spus că din vremuri vechi, de cînd se ţine minte, fusese ţinut în lanţuri, spre marele necaz al seniorilor, care bucuroşi l-ar fi lăsat să moară de foame. Numele lui era Revisit[278].

— Pe sfintele fudulii ale papei, a spus fratele Ioan, nu mă mir că toţi seniorii neştuitori de pe-aici îl urăsc pe acest fariseu. Ia uită-te la el, frate Panurge, mie mi se pare, Doamne iartă-mă, că seamănă cu Pisihoţul! Neştiutorii aceştia se pricep la răutăţi mai bine decît mulţi alţii. I-aş trimite pe toţi de unde au venit, cu biciul pe spinare.

— Să n-am parte de ochelarii mei dinspre răsărit, a spus Panurge, dacă nu-ţi dau dreptate. Priveşte mutra acestui viclean Revisit. E mai neghiob şi mai rău decît toţi ceilalţi, pe care i-ai văzut culegînd via fără multă vorbă, punînd ciorchini la teasc fără judecată lungă; ceea ce cotoilor îmblăniţi cîtuşi de puţin nu le place.

CAPITOLUL XVII

Cum am trecut prin ţara îmbuibaţilor si cum Panurge era să fie omorît

N-am mai zăbovit mult şi ne-am urmat calea mai departe, povestind întîmplările noastre lui Pantagruel, care cu multă bunăvoinţă a stat să ne asculte; ca să-i treacă timpul mai uşor s-a apucat să le aştearnă pe hîrtie. Ajungînd la ostrovul îmbuibaţilor ne-am oprit să ne întremăm puţin, să luăm apă proaspătă şi să căutăm lemne pentru foc. Judecînd după înfăţişarea lor, trăitorii de prin partea locului ni s-au părut a fi oameni de ispravă şi bine hrăniţi. Toţi erau umflaţi şi plesneau de graşi. Am văzut (ce nu mai pomenisem nicăieri) cum unii îşi crestau pielea şi lăsau să se scurgă osînza, ca acei mîrlani de pe la noi, care îşi retează poalele nădragilor ca să se vadă pe dedesubt căptuşeala de mătase. Îmbuibaţii ne-au spus că ei nu se ciopîrţesc din trufie sau ca să pară mai frumoşi, ci fiindcă nu-şi mai încap în piele. În felul acesta cresc mai repede, ca pomii cărora grădinarii le scurtează ramurile ca să se înalţe mai sus tulpina.

Nu prea departe de ţărm se afla un han frumos, cu multă grijă ţinut, spre care am zărit îndreptîndu-se o mulţime de îmbuibaţi de toate vîrstele şi de toate treptele, bărbaţi şi femei. Am crezut mai întîi că se duc la vreo cumetrie sau la vreo petrecere de zile mari. Am aflat însă că toată lumea aceea se grăbea să ia parte la crăpătoarea gazdei, unde fuseseră poftiţi toţi prietenii şi rudele mai apropiate. Necunoscînd felul de a vorbi al oamenilor din ţara aceea, ne-am închipuit că ospăţul lor se cheamă crăpătoare, cum se spune la noi însurătoare, şezătoare, mulsoare, tunsoare, sărbătoare şi aşa mai departe.

Ne-am dumirit însă că gazda, care fusese la vremea lui un chefliu renumit, mare mîncău şi ciorbagiu fără pereche, priceput să socotească timpul stînd zi şi noapte la masă, dădea afară, de vreo zece ani, atîta grăsime, încît acum, după obiceiul pămîntului, îşi sfîrşea zilele crăpînd. De-atîtea spintecături, nici pielea de pe pîntece şi nici praporul nu mai puteau să ţină măruntaiele, iar maţele se revărsaseră din el ca dintr-un butoi desfundat.

— De ce nu i-aţi legat burta, oameni buni? a întrebat Panurge. Să-l fi încins cu un brăcinar de piele, cu nuiele de corn sau cu cercuri de fier, la nevoie. I-aţi fi strîns maţele în chingi şi n-ar mai fi crăpat atît de repede.

Nici n-a apucat să sfîrşească vorba şi am auzit brăzdînd văzduhul un sunet pătrunzător şi ascuţit, ca şi cum un lanţ greu ar fi plesnit, rupîndu-se în două! Cei din jurul nostru ne-au spus că în clipa aceea se săvîrşise crăpătoarea; iar acea grozavă pîrîitură fusese ultima suflare a mortului.

Mi-am amintit de cucernicul părinte din Casilliers care nu-şi înghesuia niciodată slujnicele decît înveşmîntat în odăjdii, şi care, spre sfîrşitul zilelor sale, fiind îndemnat de rude şi de prieteni să lase parohia, a răspuns că vrea să moară slujind, aşa ca cel din urmă pîrţ al sfinţiei-sale să miroasă a tămîie.

CAPITOLUL XVIII

Cum s-a împotmolit corabia noastră şi cum am fost ajutaţi de nişte călători din ţara Chintesenţei

Împuţinînd din pînze şi strîngînd parîmele, ne-am lăsat purtaţi mai departe pe aripile uşoare ale zefirului. Dar abia străbătusem vreo 222 de mile, cînd s-a pornit un vîrtej repede şi vînturi potrivnice, în rotirea cărora ne-am potolit mersul, păstrînd numai vela mică a catargului dinainte. Am ascultat sfatul cîrmaciului, care ne spusese, pentru a ne linişti, că vînturile erau blînde, jocul lor o glumă şi valurile potolite; ceea ce nu ne ajută, dar nici nu ne primejduieşte. Ne-am adus aminte de vorba unui vechi filozof, care zicea că sînt multe împrejurări ale vieţii, cînd trebuie să-ţi păstrezi cumpătul şi să rabzi, în aşteptarea clipei prielnice. Totuşi această încrîncenare de vînturi a ţinut atît de mult, încît, la rugămintea noastră, cîrmaciul a încercat să iasă din volbură şi să-şi urmeze calea mai departe. A ridicat, aşadar, pînzele catargului cel mare şi, văzînd că acul busolei se abătea spre stînga, a ţinut strîns cîrma şi, printr-o smucitură puternică, a ieşit din învălmăşeala vuiturilor. Norocul însă nu ne-a ajutat. Ca şi cum, ferindu-ne de vîrtejul Caribdei, ne-am fi ciocnit de stîncile Scilei, la două mile mai departe corabia noastră s-a împotmolit în nisip.

Năierii noştri se dădeau de ceasul morţii şi vîntul umfla zadarnic pînzele. Fratele Ioan, care nu se pierduse cu firea, trecea de la unul la altul, îmbărbătîndu-i cu vorbe prietenoase; le-a spus că a zărit steaua gemenilor lucind deasupra catargului, semn că cerul în curînd ne va ajuta.

— De-ar da Dumnezeu să mă văd odată pe uscat! a strigat Panurge. Mai mult nu doresc. Tuturor celor care aţi îndrăgit marea, Domnul să vă dăruiască cîte două sute de mii de scuzi. Eu, în cinstea întoarcerii voastre, voi tăia viţelul cel mai gras şi voi pune să se răcească o sută de vedre din vinul cel mai bun. Uite, jur să nu mă mai însor niciodată dacă mă veţi scoate la uscat şi îmi veţi da un cal să ajung acasă. De ţine-cal n-am nevoie. Încalec mai bine fără ajutor. Plaut n-a minţit cînd a spus că toate supărările, nefericirile şi mîniile noastre ni le pricinuiesc slugile, chiar cînd sînt lipsite de limbă (care e partea lor cea mai rea şi mai primejdioasă). Drept pedeapsă pentru păcatele slugilor s-au născocit caznele, tragerea pe roată şi focul Gheenei, deşi tălmăcitorii de legi ai vremii noastre le-au schimbat rostul într-un chip cu totul nepotrivit şi fără noimă.

În vremea aceasta văzurăm venind spre noi o corabie încărcată cu tamburine. Am recunoscut pe punte cîţiva călători de neam bun, printre care şi pe Henri Cotiral, un vechi prieten al meu. Purta la

cingătoare un cap de măgar, cum poartă femeile de la noi mătăniile; în mîna stîngă ţinea o scufie mare, soioasă, veche şi murdară, plină de mătreaţă, iar în mîna dreaptă un cocean de varză.

Cînd a dat cu ochii de mine, a strigat bucuros:

— Mă vezi? Uite aici pe adevăratul Algamana[279] (şi mi-a arătat capul de măgar). Această scufie de doftor e izvorul tămăduirii: *Elixo*[280]. (Apoi mi-a arătat miezul de varză.) Acesta se numeşte *lunaria major*[281]. Vom găti-o la întoarcerea noastră.

— De unde veniţi? l-am întrebat. Încotro vă îndreptaţi? Ce duceţi cu voi? Cum a fost marea?

— Din ţara Chintesenţei. Spre Tourraine. Alchimie pînă în borta şezutului.

— Ce fel de oameni aveţi pe punte?

— Cîntăreţi, muzicanţi, poeţi, astrologi, alchimişti şi ceasornicari. Toţi se întorc din ţara Chintesenţei şi au asupra lor măgulitoare scrisori de recunoaştere.

N-a sfîrşit bine vorba, şi Panurge i-a strigat, plin de mînie:

— Hei, tu, ăla, care te pricepi să faci copii şi vreme frumoasă, cum treci aşa pe lîngă noi, fără să ne dai o mînă de ajutor ca să ieşim din adînc?

— Tocmai aveam de gînd, a răspuns Henri Cotiral. Aşteptaţi o clipă. Vă despotmolesc numaidecît.

A dat poruncă să se desfunde şapte milioane cincizeci şi două de mii opt sute zece tamburine şi le-a îndreptat cu partea spartă spre puntea din faţă; le-a înnodat zdravăn pe toate de parîme, apoi, luînd prova corăbiei noastre în pupa corăbiei lui şi legînd parîmele de cabestan, ne-a scos afară din nisip, nu numai cu mare uşurinţă, ci în chipul cel mai plăcut, căci sunetul dulce al tamburinelor, împletindu-se cu murmurul valurilor şi cu poruncile strigate ale năierilor, alcătuiau laolaltă o muzică mai frumoasă decît a stelelor (pe care Platon spune că ar fi auzit-o în vis nopţi de-a rîndul).

Nevoind a întîrzia să le dovedim recunoştinţa noastră pentru binele ce ni-l făcuseră, am împărţit cu ei scrumbiile, le-am umplut tamburinele cu cîrnaţi şi le-am suit pe punte şaizeci şi două de butoaie cu vin. Din nefericire, două balene uriaşe au trecut valvîrtej pe lîngă corabia lor, revărsînd peste punte mai multă apă decît curge pe Viena de la Chinon pînă la Saumur. Toate tamburinele s-au umplut de apă, pînzele s-au udat leoarcă, iar călătorilor le-a pătruns marea în nădragi, pe la ceafă.

Panurge a rîs atît de tare, şi atît de rău, i s-a zdruncinat splina, că l-au ţinut durerile aproape două ceasuri.

— Mă gîndisem să le dau vin, dar apa le-a sosit tocmai la vreme. Apa dulce nu le place: abia dacă se spală cu ea pe mîini. Apa sărata însă are în ea borax, salpetru şi ţipirig: e tocmai potrivită pentru

bucătăria lui Jeber[282].

N-am avut răgaz să schimbăm cu ei mai multe cuvinte. Vîrtejul prin care trecusem ne stricase cîrma şi nu era timp de zăbavă. Căpitanul ne-a rugat să-l lăsăm de-acum înainte să poarte corabia singur, noi mulţumindu-ne să bem şi să mîncăm după pofta inimii. Era vorba, zicea el, să se ferească de volbura valurilor şi să taie de-a curmezişul creasta lor, dacă voiam să ajungem cu faţa curată în ţara Chintesenţei.

CAPITOLUL XIX

Cum am ajuns cu bine în ţara Chintesenţei, căreia îi mai zice şi Entelehia

Ocolind cu băgare de seamă vîrtejul timp de-o jumătate de zi, ne-am urmat calea, iar a treia zi vîntul s-a mai potolit şi am ajuns pe ţărmul Matheotehniei[283], la o mică depărtare de palatul Chintesenţei.

Am coborît pe uscat şi ne-am trezit deodată întîmpinaţi de-o mulţime de arcaşi şi alţi oameni înarmaţi, care, pasămite, păzeau cetatea. La început ne-a încercat puţină teamă, fiindcă ne-au cerut să punem jos armele şi cu un glas aspru ne-au întrebat:

— De unde veniţi, fraţilor?

— Dragă vere, a răspuns Panurge, sîntem de felul nostru din Tourraine şi am părăsit pămîntul Franţei, doritori de a ne închina măriei sale Chintesenţa şi a vedea prearenumitul regat al Entelehiei[284].

— Cum ai spus: Entelehia sau Endelehia[285]?

— Iubite vere, a spus Panurge, noi sîntem nişte oameni proşti şi săraci cu duhul, de aceea te rugăm să ne ierţi pentru nepriceperea noastră. Inimile noastre sînt curate şi cinstite.

— Nu v-am întrebat fără temei despre această deosebire, căci mulţi din ţara voastră au trecut pe-aici şi ni s-au părut oameni de treabă, vorbind fără greşeală, dar de prin alte ţări veniră unii neobrăzaţi şi fuduli ca nişte scoţieni, încercînd să se ia la harţă cu noi; dar pe cît s-au arătat de îndărătnici pe-atît i-am scărmănat de bine; să se înveţe minte! Aveţi, după cît se vede, atîta vreme de pierdut în lumea voastră, încît, în lipsa altor îndeletniciri, n-aţi găsit altceva mai bun de făcut, decît să bîrfiţi fără ruşine pe regina noastră, scriind tot felul de minciuni despre ea! Era oare nevoie, ca Cicero să lase la o parte cartea lui despre *Republică,* şi să se apuce de asemenea treburi? Iar în urma lui, Diogene Laerte, Teodor Gaca, Argirofil, Besarion, Politian, Buda, Lascaris şi toţi diavolii de filozofi ţicniţi, al căror număr, ca şi cînd n-ar fi fost destul de mare, a mai sporit cu Scaliger, Brigot, Chambrier, Francois Fleury şi nu mai ştiu cîţi alţi derbedei cu lumînări la nas. Li s-

a încuibat în gît anghina şi li s-a pus de-a curmezişul omuşorului. Noi, care...

— Ei comedie! a murmurat Panurge printre dinţi. Ăsta s-a apucat acum să-i tămîieze pe diavoli!

— Nu cred că aţi venit aici să le apăraţi sminteala şi, după cum se pare, nici nu vi s-a dat vreo împuternicire pentru aceasta; aşadar, să nu mai vorbim despre ei. Aristotel, cel dintîi dintre oameni şi întruparea desăvîrşită a înţelepciunii, a fost naşul reginei noastre. El a botezat-o: *Entelehia,* căci acesta e numele ei cel adevărat. Să-i crape maţul cui i-o spune altfel şi să se plimbe prin toate vămile văzduhului! Dumneavoastră domnilor, fiţi bineveniţi.

Ne-am îmbrăţişat cu toţii şi ne-am bucurat. Panurge mi-a suflat la ureche:

— Frate-meu, nu te-a îngrijorat puţin această primire?

— Oarecum, am răspuns eu.

— Am simţit mai multă teamă decît ostaşii lui Efraim, cînd fură ucişi şi înecaţi galadiţii, fiindcă au spus *Şiboloth,* în loc de *Siboleth*[286]. Ca să mărturisesc adevărat, mi s-a părut că mă scap pe mine!

Căpitanul care ne-a întîmpinat ne-a dus pe tăcute, cu tot alaiul, pînă la palatul reginei. Pantagruel ar fi vrut să-i vorbească, dar căpitanul, neputînd să-i ajungă pînă la umăr, a cerut o scară sau măcar nişte picioroange. Apoi i-a spus:

— Dacă regina noastră ar da poruncă, am creşte şi noi, tot atît de înalţi ca şi tine; aşa va fi, cînd ea va voi.

Pătrunzînd în palat am văzut în mai multe încăperi o puzderie de oameni bolnavi, împărţiţi după felul suferinţelor lor: de o parte leproşii, de altă parte cei otrăviţi, alături ciumaţii, în cele dintîi rînduri sfrînţiţii şi aşa mai departe.

CAPITOLUL XX

Cum vindeca Chintesenţa bolile cu ajutorul cîntecelor

În a doua încăpere, căpitanul ne-a arătat o doamnă tînără, de vreo o mie opt sute de ani, cel puţin; frumoasă, gingaşă, cu grijă înveşmîntată, care aştepta înconjurată de mai multe domnişoare şi de cavalerii ei. Căpitanul ne-a spus:

— Nu-i vorbiţi, ci priviţi cu luare-aminte ceea ce face. În ţara noastră au fost mulţi regi, care ca prin minune, printr-o singură atingere a mîinilor, vindecau fel de fel de boli, precum gîlcii, ducă-se pe pustii, frigurile de baltă şi altele! Regina noastră tămăduieşte bolnavii fără să-i atingă, cîntîndu-le după felul racilei de care sufăr.

Ne-a arătat apoi orga, cu ajutorul căreia vindecase atîţi suferinzi.

Orga aceasta era alcătuită într-un chip destul de ciudat: ţevile erau făcute din păstăi de mană, lada din rădăcină de gaiac, clapele din revent, pedalele din siminichie, claviatura din sacîz.

În vreme ce priveam cu uimire înjghebarea ei minunată, au fost aduşi leproşii. În urma lor veneau slujitorii credincioşi ai Chintesenţei: abstractori, alchimişti, gustători, bucătari, înalţi dregători, tineri prinţi, spătari, cavaleri, eunuci, căpitani. Regina a început să cînte nu ştiu ce cîntec, şi leproşii s-au tămăduit de-ndată. Apoi au intrat otrăviţii. Le-a cîntat alt cîntec şi s-au înzdrăvenit toţi. Au venit la rînd: orbii, surzii, muţii şi la urmă ologii. Ne-am simţit atît de cutremuraţi, încît am căzut cu faţa la pămînt, pătrunşi de o adîncă evlavie, văzînd minunile pe care regina le săvîrşise. N-am fi fost în stare să rostim nici un cuvînt. Am rămas aşa, înmărmuriţi, cu fruntea plecată, pînă cînd regina, atingînd pe Pantagruel cu un mănunchi de trandafiri albi, ne-a adus în fire şi ne-am ridicat de la pămînt. Apoi în cuvinte mătăsoase, ca acelea pe care Parysalis le folosea cînd vorbea fiului său Cirus, ne-a spus:

— Strălucita cinste pe care o văd luminînd în jurul fiinţei dumneavoastră, mă încredinţează despre însuşirile tainice pe care le purtaţi în adîncul sufletului. Văzînd plăcuta mlădiere a cuviincioaselor dumneavoastră plecăciuni, am înţeles că inima dumneavoastră nu e stricată de patimi şi nici de stearpa deşertăciune a ştiinţei dispreţuitoare, ci plină de acele învăţături alese, pe care, cunoscînd relele deprinderi ale poporului neluminat, mai mult le dorim decît le vedem înflorind. Iată pentru ce vă întîmpin cu aceste cuvinte, care izvorau altădată dintr-o simţire curată, dar care au ajuns astăzi o urare cu prea multă uşurinţă folosită: „Fiţi bine, şi mai mult decît bineveniţi!"

— Răspunde tu, mi-a şoptit Panurge, eu nu mă pricep.

N-am răspuns nimic. Nici Pantagruel. Toţi am rămas fără cuvînt. Atunci regina a vorbit din nou:

— Din tăcerea voastră am înţeles că sînteţi din şcoala lui Pitagora, leagănul în care au văzut lumina zilei, pe rînd, toţi strămoşii mei. După pilda înaltă a filozofilor din Egipt, v-aţi mulţumit să vă roadeţi unghiile şi să vă scărpinaţi cu degetul după ceafă. Învăţătura lui Pitagora spune că tăcerea e semnul recunoştinţei; egiptenii o socoteau drept o laudă adusă cerului; la Hieropolis preoţii închinau jertfe zeului lor cel mare, fără să rostească un singur cuvînt, departe de orice larmă lumească. Dorinţa mea nu e să pătrund în cugetul vostru pentru a vă sili să-mi fiţi mulţumitori, ci, desprinzîndu-mă din alcătuirea mea trupească, să vă împărtăşesc, printr-o mărturisire vie, gîndurile mele.

Vorbind astfel, s-a întors spre slujitorii ei şi le-a spus: *„Tabachini[287]! La panaceu!"*

Bucătarii ne-au rugat să nu ne supărăm dacă regina nu va veni să prînzească împreună cu noi, căci ea nu mănîncă decît abstracţiuni, diferite categorii, înţelesuri, subînţelesuri, antiteze, metempsihoze şi judecăţi transcendentale. Am fost duşi într-o mică încăpere, ai cărei pereţi erau împodobiţi de jur împrejur cu clopoţei. Dumnezeu ne e martor cît de bine ne-am ospătat!

Se spune că Jupiter a însemnat toată povestea lumii pe pielea caprei care l-a alăptat în Creta, şi care i-a slujit drept scut cînd s-a războit cu titanii (pentru care a fost supranumit Egiuchus). Jur pe sfînta mea Sete, beţivilor şi iubiţi prieteni, că nici optsprezece piei de capră, chiar dacă aş scrie cu slove mai mărunte decît ale *Iliadei* pe care zice că a citit-o Cicero (atît de mici încît le puteai acoperi pe toate cu o coajă de nucă) - tot nu mi-ar ajunge să vă înşir bucatele gustoase şi dulciurile minunate ce ne-au fost puse dinainte, nici să vă arăt cu de-amănuntul ospăţul îmbelşugat cu care am fost omeniţi.

În ceea ce mă priveşte, chiar de-aş avea o sută de limbi, o sută de perechi de buze, glas de aramă şi graiul dulce ca mierea al lui Platon, n-aş putea nici în patru cărţi să vă povestesc măcar o treime de clipă din ceasurile petrecute atunci. Pantagruel spunea că, după tălmăcirea lui, regina, poruncind bucătarilor: „La *panaceu!"*, a dat acestui cuvînt un înţeles adînc, adică de putere atotstăpînitoare. Tot astfel rostea Luculus numele lui Apolo, de cîte ori ospăta sărbătoreşte pe prietenii lui, chiar atunci cînd picau la masă pe neaşteptate, cum se întîmpla cîteodată cu Cicero şi cu Hortensiu.

CAPITOLUL XXI

Cum îşi petrecea regina ceasurile de după-masă

Sfîrşindu-se ospăţul, am fost duşi de un slujitor în iatacul reginei. Am găsit-o stînd, cum obişnuia după-prînz, în mijlocul domniţelor şi al prinţilor de la curte, alegînd şi cernind timpul printr-o sită de mătase albă şi albastră. Am mai văzut că, reînviind datina din vremuri străvechi, tineri şi fete petreceau jucînd frumoasele danţuri de odinioară ca emelia, coradacul, sicina, iambica, persana, frigiana, nicatina, tracica, calabreza, moloşiţa, cornoforul, mongasa, florula şi încă alte o mie.

Regina a poruncit apoi unui slujitor să ne arate palatul, unde am văzut lucruri atît de nevăzute, de minunate şi de ciudate, încît, numai amintindu-mi-le, sufletul meu e cuprins de încîntare. Mai mult ne-a uimit slujba cavalerilor de la curtea reginei - abstractorii, alchimiştii şi ceilalţi - care ne-au spus că regina nu ia pe seama ei decît racilele fără leac, dîndu-şi toată silinţa pentru a le tămădui, iar ei, căpitanii,

îngrijesc şi vindecă pe toate celelalte.

Am văzut cum un tînăr alchimist vindeca pe bolnavii de sfrînţie (pe cei de mîna-ntîi, cum spuneţi dumneavoastră la Rouen) atingîndu-le de trei ori noada şirei spinării cu o aşchie dintr-o copită.

Am văzut pe altul care vindeca dropica, lovind bolovanii pe burtă de trei ori în şir cu o secure cu două tăişuri.

Un altul vindeca orice soi de friguri, atîrnînd o coadă de vulpe în partea stîngă a cingătorii bolnavului.

Un altul lua cu mîna durerea de măsele, stropind rădăcina dureroasă cu oţet de flori de soc şi lăsînd-o să se înfierbînte jumătate de ceas la soare.

Un altul vindeca toate felurile de podagră, caldă ori rece, mai veche sau mai nouă, punînd pe bolnav să caşte ochii şi să închidă gura.

Am văzut pe unul vindecînd în cîteva ceasuri nouă cavaleri care sufereau de boala sfîntului Francisc[288], curăţindu-i frumos de toate datoriile şi atîrnînd de gîtul fiecăruia cîte o pungă cu zece mii de galbeni.

Un altul, printr-o armă făcătoare de minuni, arunca odăile pe fereastră şi împrospăta aerul stricat din casă.

Un altul, fără băi, fără lapte, fără prafuri, fără siropuri sau altfel de leacuri, vindeca pe slăbănogi, pe stafidiţi şi pe neputincioşi, călugărindu-i pe timp de trei luni. Dacă nici la mănăstire nu se întremează, spunea el, nici un alt leac nu le mai putea ajuta!

Am văzut pe altul, care venea urmat de o mare mulţime de femei, împărţite în două cete. Unele erau fetişcane drăguţe, plăcute, bălăioare, sprintene, şi (după cum mi s-a părut) îmbietoare. Celelalte, nişte baborniţe ştirbe, răpciugoase, zbîrcite, gălbejite, adevărate mortăciuni. Alchimistul i-a spus lui Pantagruel că el întinerea pe cele bătrîne cu atît meşteşug, încît păreau toate fete-mari, ca şi cele de-alături, pe care chiar în ziua aceea le înnoise şi le redase frumuseţea, statura şi zvelteţea, potrivindu-le boiul şi toate mădularele trupului aşa cum le avuseseră la cincisprezece ani. Numai călcîiele le rămîneau mai scurte decît în cea dintîi tinereţe. De aceea, la întîlnirile lor cu bărbaţii, căzeau mult mai lesne pe spate decît înainte. Ceata babelor aştepta cu nerăbdare să le vină rîndul la retopit, spunînd că e o nedreptate a firii ca frumuseţea să lipsească unor şolduri atît de bucuroase de oaspeţi.

Vraciul îşi îndeplinea meşteşugul fără nici o clipă de odihnă, iar cîştigul lui era neînsemnat. Pantagruel l-a întrebat dacă în cuptoarele şi în alambicurile lui ar putea să întinerească şi pe bărbaţi. Acela i-a răspuns că nu, dar bărbaţii pot să-şi împrospăteze puterea, vieţuind cu una din femeile întinerite. Molipsindu-se de la ele cu acel (al cincilea) soi de sfrînţie care se cheamă şerpariţă (pe greceşte *ophisias)* li se schimbă părul şi pielea, ca şerpilor o dată pe an. Renasc întocmai ca

pasărea Fenix din Arabia. Cei care astfel fac, găsesc fîntîna Tinereţii, la al cărei izvor, orice bătrîn, cît de hodorogit, îşi redobîndeşte bărbăţia, vioiciunea şi frăgezimea, cum spune Euripide că i s-a întîmplat lui Iolaus.

Tot astfel, binecuvîntat de Venus, a întinerit frumosul Phaon, iubitul lui Safo; apoi Titan, cu ajutorul Aurorei, iar mai tîrziu Eson, vrăjit de Medeea, aceeaşi care l-a atras în mrejele ei şi pe Iason, redîndu-i tinereţea, după cum arată Ferikide şi Simonide. Eschil spune că tot aşa au întinerit doicile lui Bachus, dimpreună cu bărbaţii lor.

CAPITOLUL XXII

Cu ce se îndeletniceau slujitorii Chintesenţei şi cum am fost primiţi în tagma abstractorilor

Am văzut pe unii vraci cum albeau în cîteva ceasuri pielea etiopienilor, frecîndu-i pe burtă cu fundul unui paner.

Alţii, cu trei perechi de vulpi în jug, arau nisipul de pe ţărm şi semănau fără să piardă nici un bob. Alţii spălau cărămizile şi le puneau la înălbit. Alţii scoteau apă din piatră seacă, pisînd-o îndelung într-o piuă de marmură şi preschimbîndu-i substanţa. Alţii tundeau măgarii şi strîngeau o lînă destul de bună. Alţii culegeau struguri de pe scaieţi şi smochine de prin ciulini. Alţii mulgeau ţapii şi strîngeau laptele într-un ciur, pentru trebuinţele gospodăriei. Alţii spălau în hîrdău capete de măgari şi păstrau cu grijă lăturile. Alţii pescuiau cu năvodul pe undele vîntului şi prindeau nişte raci cît toate zilele.

Am văzut un tînăr alchimist, care scotea pîrţuri dintr-un măgar mort şi le vindea cu cinci gologani cotul.

Altul punea melci la putrezit. Ah! cît erau de fragezi!

Panurge a vărsat ca un porc, văzînd pe un slujitor al Chintesenţei aşezînd la dospit baligă de cal, într-o putină cu ud de creştin drept-credincios. Ptiu! Să-i fie ruşine golanului. Dar tot golanul ne-a spus că din acea licoare binecuvîntată dădea de băut regilor şi prinţilor, lungindu-le viaţa cu cel puţin doi stînjeni.

Unii tundeau părul de pe broască şi prindeau peştii de călcîi. Alţii tăiau flacăra cu ferăstrăul şi cărau apă cu ciurul. Alţii împleteau site de mătase din coadă de cîine şi topeau din nori zurgălăi de aramă. Am văzut doisprezece inşi care se desfătau la umbră, bînd din cupe frumoase patru feluri de vin rece şi gustos în sănătatea cui se nimerea. Aşa îşi petreceau vremea, după obiceiul pămîntului, la fel ca Hercule cînd s-a întîlnit cu Atlas.

Unii dădeau cinstea pe ruşine; schimbul era bun şi le aducea folos.

Alţii făceau alchimie cu dinţii şi tot nu izbuteau să umple oalele de

noapte.

Cîţiva, pe cuprinsul unei pajişti, măsurau cît sare puricele. După spusa lor, această socoteală era de o mare însemnătate pentru buna cîrmuire a împărăţiilor şi gospodărirea republicilor. Ei porneau de la învăţătura lui Socrate, care cel dintîi a coborît filozofia din cer pe pămînt, dîndu-i un rost folositor, şi şi-a petrecut jumătate din viaţă măsurînd săritura purecelui (după cum ne încredinţează chintesenţialul Aristotel).

Am văzut în vîrful unui foişor doi vlăjgani care stăteau de strajă; ne-au spus că păzesc luna să n-o mănînce lupii.

Am întîlnit pe alţi patru într-un colţ al grădinii: se ciorovăiau de mama focului şi cît pe-aici să se încaiere. I-am întrebat din ce pricină se sfădeau? Mi-au răspuns că de patru zile încheiate vînturau trei mari întrebări, făgăduindu-şi unul altuia munţi de aur, dacă vor putea să le dezlege. Cea dintîi era o nedumerire cu privire la umbra măgarului. A doua privea fumul felinarului. A treia, dacă părul de capră se numeşte lînă. Tot ei ne-au spus că două cugetări care par potrivnice, dacă sînt amîndouă adevărate în timp şi în înţeles, ajung să se împace între ele foarte bine. Iată ceea ce sofiştii din Paris, decît să recunoască, mai bucuroşi s-ar războteza.

CAPITOLUL XXIII

Cum a fost slujit ospăţul reginei şi ce bucate am mîncat

Regina s-a întors către slujitorii ei şi le-a spus:

— Punga stomacului, care împarte hrana trebuincioasă tuturor mădularelor noastre, aşteaptă cu nerăbdare să-i dăm înapoi ceea ce prin ardere fără răgaz s-a istovit. Alchimişti! credincioşii mei slujitori, vouă vi se cuvine cinstea de a întinde cît mai repede mesele şi de a le încărca din belşug cu de-ale gurii. Voi aşijderea, iscusiţi gustători, mi-aţi arătat, cu ajutorul harnicilor sufragii, atîtea dovezi despre îndemînarea şi priceperea voastră, încît nu am nevoie a vă mai da porunci pentru îndeplinirea grijilor şi îndatoririlor ce aveţi. Urmaţi mai departe ca şi pînă acum.

Spunînd acestea, s-a depărtat pentru cîtăva vreme împreună cu celelalte domniţe. Am aflat că s-a dus să se îmbăieze. În vremurile mai vechi această deprindere era tot atît de răspîndită cum e azi la noi obiceiul de a te spăla pe mîini înainte de a te aşeza la masă. Mesele s-au întins degrabă, iar sufragiii au aşternut deasupra pînzături scumpe şi frumos împodobite. Regina, lăsînd la o parte celelalte feluri de

bucate, n-a gustat decît puţină ambrozie zeiască şi n-a băut decît nectar ceresc. Cavalerii şi domniţele de la curte s-au ospătat ca şi noi, cu bucate alese, atît de gustoase, atît de bine potrivite, cum nici Apicius n-a visat.

La începutul prînzului ne-a fost pus dinainte un fel de ghiveci măreţ, cu feluri de bucate amestecate, pentru pofta de mîncare a celor flămînzî. Era o oală atît de cuprinzătoare, încît n-ar fi acoperit-o pe de-a-ntregul nici tava de aur pe care Pythius Bitynius o dăruise cîndva regelui Darius. În oala aceea erau fel de fel de ciorbe, salate, tocane, fripturi de căprioară, carne fiartă, fleici la grătar, felii de muşchi afumat, şuncă fragedă, bucăţi alese de peşte prăjit, aluaturi, turte, cuşcuş, brînzeturi, dulciuri şi fructe de felurite soiuri. Toate mi s-au părut minunate. N-am mîncat prea mult, fiindcă eram şi-altminteri sătul şi îmbuibat. Trebuie să vă spun însă că am văzut ce nu mai văzusem: un aluat copt în alt aluat, din care bineînţeles că am luat. Pe fundul tăvii erau rînduite cîteva perechi de zaruri, cărţi de joc şi de taroc, table de şah şi de ţintar, precum şi o cîtime de farfurioare cu scuzi de aur însoriţi, pentru cei care voiau să-şi încerce norocul.

În acelaşi timp am zărit în curte un mare număr de catîri frumos înşăuaţi cu teltii de catifea, precum şi buiestraşi cu şei pentru bărbaţi şi femei; apoi nu mai ştiu cîte lectice cu perne de mare preţ şi carete italieneşti, pentru cei care aveau poftă să se plimbe.

Toate acestea nu mi-au părut prea ciudate; m-a mirat numai felul cum se hrănea regina. Nu mesteca mîncarea: nu fiindcă n-ar fi avut dinţi buni, sau bucatele n-aveau nevoie să fie mestecate, ci fiindcă aşa îi era obiceiul. Gustătorii încercau bucatele şi le treceau căpitanilor. (Gîtul lor era înfăşurat în mătase roşie, ţesută cu fire de aur, iar în gură aveau dinţi albi şi strălucitori, de fildeş.) Căpitanii mestecau cu grijă mîncarea şi o turnau pe gîtlejul reginei printr-o pîlnie de aur, de-a dreptul în stomac. Am auzit de asemeni că regina nu se punea pe oală niciodată; se uşura printr-un împuternicit.

CAPITOLUL XXIV

Cum s-a ţinut în faţa reginei un bal, în chip de întrecere la luptă

Sfîrşindu-se ospăţul, s-a desfăşurat în faţa reginei un danţ în chip de întrecere la luptă, nu numai vrednic de a fi privit, ci într-adevăr de neuitat.

Înainte de a începe danţul, slujitorii au aşternut pe pardoseala sălii un covor mare de catifea, împărţit ca o tablă de şah, adică în pătrate de aceeaşi mărime, jumătate albe, jumătate galbene, avînd fiecare

latură a pătratului o lungime de trei coţi.

Treizeci şi doi de dănţuitori s-au înşirat înaintea reginei. Şaisprezece erau înveşmîntaţi în postav ţesut cu fire de aur. Opt dintre ei purtau aceeaşi îmbrăcăminte ca şi nimfele pe care cei vechi şi le închipuiau ca însoţitoare ale Dianei; mai erau de faţă un rege, o regină, doi călăreţi, doi arcaşi şi doi străjeri.

Ceilalţi şaisprezece erau îmbrăcaţi la fel, în straie de argint.

Dănţuitorii s-au rînduit în felul următor: regii, faţă în faţă, pe şirul de pătrate de la marginea covorului, şi anume pe al patrulea pătrat; regele de aur stătea pe pătratul alb, iar regele de argint pe pătratul galben; reginele s-au alăturat regelui lor, regina de aur pe pătratul galben, iar regina de argint pe pătratul alb. Cei doi arcaşi stăteau de o parte şi de alta, păzind pe regele şi regina lor. Lîngă arcaşi au trecut călăreţii, iar lîngă călăreţi, străjerii. În faţa acestora, pe un singur rînd, s-au înşiruit nimfele, opt de o parte şi opt de cealaltă, lăsînd între cele două tabere patru pătrate goale.

La spatele fiecărei tabere de jucători se aflau muzicanţii, îmbrăcaţi la fel, unii în damasc portocaliu, alţii în damasc alb: erau cîte opt de fiecare parte, purtînd în mîini instrumente plăcute, minunat potrivite la sunet între ele, schimbînd cîntecul, timpul şi măsura după cum cerea desfăşurarea danţului. Paşii înainte, paşii înapoi, salturile în lături şi săriturile, întoarcerile, alergările, pîndele, surprinderile şi retragerile mi s-au părut de o mare frumuseţe. Era cu adevărat uimitor cît de repede înţelegeau jucătorii sunetul după care trebuiau să meargă înainte sau să dea înapoi: nici nu începea bine cîntecul, şi ei se găseau la locul cuvenit, deşi acest loc nu era niciodată acelaşi. Nimfele care stăteau înşirate în rîndul întîi al oastei, gata să înceapă lupta, mergeau de-a dreptul împotriva duşmanului de pe un pătrat pe altul, afară de cea care, pornind cea dintîi, putea să înainteze cu două pătrate; nimfele nu păşeau niciodată înapoi. Dacă vreuna din ele pătrundea pînă în rîndul regelui duşman, era încoronată regina regelui ei, avînd aceleaşi drepturi ca şi prima regină; nimfele nu loveau duşmanul decît pieziş, şi numai înainte. Nu li se îngăduia însă să doboare pe vreunul din potrivnici, dacă mergînd asupra lui, lăsa regina fără apărare, ameninţată de a fi prinsă.

Regii mergeau şi îşi loveau duşmanii în toate cele patru părţi, dar nu treceau decît de pe un pătrat pe altul, de pe cel alb pe cel galben, sau de pe cel galben pe cel alb; înainte de a fi făcut o altă mişcare, cînd între rege şi unul din străjeri rămîneau toate pătratele goale, putea să aducă lîngă el pe străjer şi să sară pe deasupra lui pe pătratul rămas gol.

Reginele aveau voie să alerge mai mult decît toţi, în linie dreaptă, cît de departe voiau, înainte şi înapoi, la dreapta şi la stînga, dacă nu întîlneau în cale vreunul din proprii lor supuşi. Acelaşi drum puteau

să-l facă şi pieziş, înaintînd sau dînd înapoi, fără să treacă însă de pe o culoare pe alta.

Arcaşii mergeau atît înainte cît şi înapoi, dar numai pieziş şi numai pe pătratele de aceeaşi culoare cu a pătratului de unde porneau la început.

Călăreţii săreau şi loveau în chip de spînzurătoare, trecînd adică peste un pătrat - chiar dacă se afla pe el un duşman - iar ajungînd la pătratul al doilea, o luau spre dreapta ori spre stînga, schimbînd culoarea, ceea ce era destul de primejdios şi cerea mare băgare de seamă.

Străjerii mergeau şi loveau de-a dreptul în faţă, la dreapta sau la stînga, înainte sau înapoi, cît de departe voiau, de cîte ori găseau drumul deschis.

Lupta dintre cele două tabere se sfîrşea în clipa cînd unul din regi era împresurat şi prins, fără ca vreunul din ai lui să-i poată veni în ajutor. Pentru a-l feri de această înfrîngere, fiecare din supuşii lui era gata oricînd să-şi dea viaţa. Se doborau unii pe alţii oriunde îi trimitea cîntecul. Cînd unul prindea în luptă pe duşman, făcea o închinăciune, îl bătea uşor pe umăr cu mîna dreaptă, îl aşeza dincolo de marginea covorului şi îi lua locul. Dacă se întîmpla ca regele să fie primejduit, duşmanul n-avea dreptul să-l lovească, iar cel care îl ameninţa era ţinut să facă o plecăciune şi să-l vestească, spunîndu-i: „Dumnezeu să te aibă în pază!" pentru ca supuşii lui să-i poată veni în ajutor, sau, dacă acesta n-ar fi în stare să se ferească singur, mutîndu-se în alt loc. Regele nu era lovit niciodată şi i se da toată cinstea cuvenită, chiar cînd era prins. Biruitorul îi spunea: „Bună-ziua"! şi aceasta însemna că lupta se sfîrşise.

CAPITOLUL XXV

Cum s-au luptat între ei cei treizeci si doi de jucători

Cele două oşti s-au aşezat faţă în faţă, iar muzicanţii au început să cînte un imn măreţ şi înfricoşător, ca o chemare la război. Jucătorii au ridicat frunţile şi şi-au încordat puterile, hotărîţi să lupte vitejeşte. Dintr-o dată, muzicanţii din spatele taberei de argint au tăcut; cei din spatele taberei de aur au cîntat mai departe. Aceasta însemna că oastea de aur avea să înceapă lupta. Ceea ce s-a şi întîmplat fără întîrziere. La un semn al cîntecului, una din nimfele de aur a făcut o întoarcere la stînga spre regele ei, ca şi cum i-ar fi cerut învoire, apoi, după ce a trimis un salut soţilor ei de luptă, a înaintat două pătrate, făcînd o plecăciune în faţa taberei duşmane. Muzicanţii taberei de aur

au tăcut. Muzicanţii taberei de argint au început să cînte. N-aş vrea să uit să vă mai spun că nimfa de aur, închinîndu-se înaintea regelui ei şi a întregii tabere, a înţeles a le da de veste să fie pregătiţi de luptă. Ceilalţi au răspuns întorcîndu-se spre stînga, afară de regină, care s-a întors spre dreapta, către regele ei. Astfel s-au salutat jucătorii tot timpul danţului, şi dintr-o parte şi dintr-alta.

În cîntecul muzicanţilor albi, nimfa de argint din faţa reginei s-a închinat înaintea regelui şi a întregii tabere. Soţii de luptă au răspuns la fel ca cei din tabăra de aur, cu singura deosebire că s-au întors spre dreapta, iar regina la stînga. Nimfa de argint s-a aşezat pe al doilea pătrat dinaintea ei, faţă în faţă cu nimfa potrivnică, fără nici o depărtare între ele, ca şi cum ar fi fost gata să-şi măsoare puterile. Celelalte nimfe din amîndouă taberele le-au urmat. S-au strecurat unele printre altele, începînd lupta. Nimfa de aur, care dăduse semnalul bătăliei, a atins cu mîna nimfa de argint din stînga ei şi a scos-o din cîmpul de luptă, luîndu-i locul. Dar, la un alt semnal al muzicii albe, fu ea însăşi lovită de unul din arcaşii de argint. O nimfă de aur l-a silit pe arcaş să dea înapoi; călăreţul de argint a ieşit din stînga taberei. Regina de aur s-a aşezat în faţa regelui.

Regele de argint şi-a schimbat locul, temîndu-se de mînia reginei de aur şi s-a aşezat în dreapta, după străjerul lui, socotindu-se astfel mai adăpostit.

Cei doi călăreţi din stînga, atît cel de aur, cît şi cel de argint s-au pus în mişcare şi au făcut prăpăd printre nimfele potrivnice, care nu mai puteau să dea înapoi. Călăreţul de aur, mai cu seamă, s-a dovedit plin de avînt. Călăreţul de argint a făcut o mişcare isteaţă şi, lăsînd să treacă pe lîngă el o nimfă de aur, pe care ar fi putut s-o doboare, s-a aşezat în faţa oastei duşmane într-un loc de unde a trimis regelui de aur închinarea: „Dumnezeu să te aibă în pază!"

Oastea de aur, văzînd primejdia, s-a cutremurat toată, nu fiindcă n-ar fi fost în stare să-şi apere regele, ci pentru că unul din străjeri, sărind în luptă, se jertfise, fără putinţa de a mai fi mîntuit. Regele de aur a făcut un pas la stînga iar călăreţul de argint a pus mîna pe străjerui de aur. Aceasta era o pierdere simţitoare. Hotărîtă să răzbune pierderea străjerului, oastea de aur a împresurat din toate părţile pe călăreţul de argint, ca să nu mai poată fugi. S-a silit în fel şi chip să iasă la larg, ai lui i-au sărit în ajutor cu fel de fel de vicleşuguri, dar în cele din urmă regina de aur l-a scos din luptă.

Oastea de aur, lipsită de unul din stîlpii ei, s-a înverşunat, şi într-o îndrăzneaţă învălmăşeală a pricinuit duşmanului pierderi grele. Dar oastea de argint, prefăcîndu-se că stă în apărare, aştepta clipa prielnică să lovească.

A trimis în calea reginei de aur pe una din nimfe, întinzîndu-i o capcană; în aşa fel încît, scoţînd din luptă nimfa, regina de aur era cît

pe-aci să fie prinsă de călăreţul de argint. Călăreţul de aur s-a îndreptat atunci spre regina şi spre regele de argint, spunîndu-le: „Bună-ziua!" Călăreţul de argint i-a scăpat de primejdie, dar a fost doborît de o nimfă de aur, care la rîndul ei a căzut atinsă de o nimfă de argint. Străjerii au sărit în ajutor şi s-a încins o învălmăşeală cumplită. Oastea de argint a înaintat pînă aproape de cortul regelui de aur, dar a fost repede împinsă înapoi. Din partea cealaltă, regina de aur a făcut minuni de vitejie, a doborît de-a dreptul pe unul din arcaşii duşmani, apoi, izbind pieziş a scos din luptă pe străjerul de argint. Văzînd primejdia, regina de argint şi-a luat avînt şi, repezindu-se ca un fulger, a prins pe ultimul străjer de aur dimpreună cu mai multe nimfe.

Cele două regine s-au luptat îndelung, încercînd să se surprindă, pentru a se pune la adăpost ele înşile şi pentru a păzi fiecare pe regele ei. În cele din urmă, regina de aur a scos din luptă pe regina de argint, dar a fost ea însăşi atinsă de arcaşul duşman. Nu-i mai rămăsese regelui de aur decît trei nimfe, un arcaş şi un străjer. Regele de argint mai avea numai trei nimfe şi călăreţul din dreapta. Lupta s-a mai domolit şi războinicii s-au făcut mai prevăzători.

Cei doi regi păreau foarte mîhniţi de pierderea reginelor lor multiubite, de aceea şi-au încordat toate puterile pentru a ridica la această treaptă pe una din nimfe, făgăduindu-le dragostea lor deplină dacă vor izbuti să ajungă pînă la marginea cea mai depărtată a taberei duşmane.

Nimfele de aur au izbutit cele dintîi. Una din ele, ajungînd regină, şi-a pus coroana pe frunte şi şi-a schimbat veşmintele. Noua regină de aur şi-a început domnia cu fapte mari şi îndrăzneţe. S-a avîntat cu mult curaj pe cîmpul de luptă; dar între timp călăreţul de argint a pus mîna pe străjerul de aur care păzea marginile taberei. Astfel s-a încoronat o nouă regină de argint, care s-a străduit să se arate tot atît de vitează ca şi protivnica ei. Lupta a pornit din nou cu o sporită înverşunare. Fel de fel de vicleşuguri, fel de fel de loviri, fel de fel de pînde au urmat şi de o parte şi de alta. Regina de argint a pătruns pe neaşteptate în cortul regelui de aur, strigînd: „Dumnezeu să te aibă în pază!" iar regele de aur cu greu a fost scăpat de primejdie de noua lui regină.

Călăreţul de argint, în mai multe sărituri, a venit lîngă regina lui şi împreună au tăbărît asupra regelui de aur, punîndu-l într-o cumpănă atît de grea, încît acesta a fost silit să-şi jertfească regina; regele de aur a doborît pe călăreţul de argint. Arcaşul de aur şi cele două nimfe ce-i mai rămăseseră au apărat cu toată puterea pe regele lor, dar au fost prinşi pînă la urmă şi scoşi afară din luptă. Regele de aur a rămas singur. Toată oastea de argint i-a făcut o adîncă plecăciune, zicîndu-i: „Bună-ziua!"

Regele de argint biruise. Cele două muzici au pornit să cînte deodată, vestind izbînda. Prima parte a danţului s-a încheiat în mijlocul unei veselii a tuturor. Mişcările atît de plăcute ale jucătorilor, ţinuta lor atît de cuviincioasă şi întreaga lor înfăţişare atît de atrăgătoare ne-au umplut sufletul cu o negrăită mulţumire. Ni se părea, într-adevăr, că ne aflăm sub cerul Olimpului, înfruptîndu-ne din înaltele şi zeieştile lui desfătări.

Sfîrşindu-se întîia parte a luptei, oştile s-au înşiruit din nou pe cele două rînduri ale taberei lor, stînd gata să-şi măsoare încă o dată puterile. Pasul muzicii s-a scurtat cu o jumătate de timp, iar desfăşurarea bătăliei a fost şi ea cu totul alta. Am privit cum regina de aur, voind parcă să răzbune înfrîngerea pe care o suferise mai înainte oastea ei, s-a ridicat în sunetul cîntecului şi a pornit în frunte, însoţită de un arcaş şi un călăreţ. Puţin a lipsit ca regele de argint să nu fie încolţit în mijlocul căpitanilor săi. Văzînd că cea dintîi încercare a ei n-a izbutit, regina de aur s-a pornit să hărţuiască rîndurile duşmane şi a doborît atîtea nimfe şi atîţi căpitani, încît te cuprindea jalea. Ai fi zis că e Penthesileia, trecînd ca un fulger prin tabăra grecească.

Această răfuială n-a ţinut mult, căci oastea de argint, adînc zguduită de pierderile îndurate, dar înfrînîndu-şi durerea, a întins reginei de aur o capcană într-un colţ mai îndepărtat, unde a fost prinsă de un arcaş şi un călăreţ duşman, care au azvîrlit-o dincolo de cîmpul de luptă. Restul oastei a fost repede înfrînt. Regina a învăţat minte, ca altă dată să stea mai aproape de regele ei, sa nu se depărteze atît de mult şi, mai ales, să nu plece neînsoţită. Oastea de argint a rămas pentru a doua oară biruitoare.

La a treia şi cea din urmă întrecere, ostile s-au avîntat cu şi mai multă înverşunare. Muzica a pornit pe o măsură şi mai repede, dînd cîntecului acel vitejesc răsunet frigian, pe care Marsias cel dintîi l-a chemat la viaţă. Jucătorii se mişcau cu atîta sprinteneală, încît într-un timp al cîntecului făceau cîte patru paşi. Săreau, se încurau şi alergau necontenit. Îi priveam cum se răsucesc într-un picior şi îi asemuiam în gînd cu sfîrlezele pe care copiii le fac să se învîrtească, plesnindu-le cu sfîrcul biciului. (Sfîrleaza se învîrteşte atît de repede, încît pare că ar sta pe loc, iar stropul de vopsea de pe muche se mişcă cu atîta iuţeală, încît se ajunge din urmă pe el însuşi alcătuind o linie neîntreruptă. (Nicolae Cusanul a fost cel dintîi care a băgat de seamă această ciudăţenie şi a trecut-o în însemnările sale atotştiutoare.)

Am văzut şi am auzit apoi, de-o parte şi de alta, vesele bătăi din palme şi felurite mişcări mereu reînnoite. Caton cel neînduplecat dacă ar fi fost de faţă, sau bătrînul Crassus care nu rîdea niciodată, Timon din Atena, duşmanul oamenilor, sau Heraclit care ura cea mai firească însuşire a omului: rîsul, oricare din ei şi-ar fi uitat felul, privind în sunetul muzicii săltăreţe acele sute şi sute de mişcări sprintene ale

tinerilor, care în danţ, în salt, în învîrtiri şi în alergare, jucau alături de reginele şi nimfele lor, cu atîta dibăcie, că niciodată nu se stinghereau unii pe alţii.

Cu cît era mai mic numărul celor rămaşi pe cîmpul de luptă, cu atît mai multă vioiciune arătau, născocind tot felul de vicleşuguri şi apucături isteţe, pentru a se surprinde unii pe alţii, după cum îi îndruma cîntecul.

Vă voi mai aminti încă ceva: dacă acea privelişte, mai presus de orice închipuire, ne-a încîntat cu adevărat simţurile, ne-a uimit şi ne-a făcut să ne uităm pe noi înşine, mai mult încă ne-a înfiorat şi ne-a cucerit inimile glasul cîntecului. Aşa cred că i-a cîntat Ismeneu lui Alexandru cel Mare, cînd l-a făcut să se ridice de la ospăţ, să lase bucatele începute şi să-şi părăsească tihna, ca să prindă în mîini armele şi să pornească la luptă, în a treia încercare a biruit regele de aur.

Pe nesimţite, în timpul danţului, regina, gazda noastră, s-a făcut nevăzută şi nici nu s-a mai arătat ochilor noştri. Ajutoarele marelui Geber ne-au arătat drumul la bucătărie, unde am fost trecuţi în catastife, după cum regina însăşi poruncise. Am coborît pe ţărmul Mateotenei şi am intrat în corăbii. Văzînd că se ridică un vînt prielnic şi aflînd că nu-l vom mai avea decît peste trei pătrare de lună, am hotărît să-l folosim fără întîrziere şi am plecat mai departe.

CAPITOLUL XXVI

Cum am ajuns la ostrovul Odelor, unde drumurile umblă

Călătorind pe mare încă două zile, am ajuns la ostrovul Odelor. Aici am văzut un lucru vrednic de a fi amintit: drumurile ostrovului sînt vii! (Dacă e adevărată gîndirea lui Aristotel, care spunea cu hotărîre că tot ce se mişcă de la sine are viaţă.)

Aşadar, ca nişte fiinţe însufleţite, drumurile din ostrovul Odelor umblă. Unele sînt drumuri rătăcitoare ca planetele; altele sînt drumuri de răspîntie, drumuri care se întretaie. Am auzit, cum unii călători străini, ca şi oamenii din partea locului, întrebau: „Unde *duce* drumul ăsta? Dar celălalt?" Şi primeau răspunsul: „De la Midi la Fontenelle; la biserică, la gîrlă, în oraş". Apoi, apucînd drumul cel bun, fără nici o grijă sau osteneală, se pomeneau ajungînd la locul dorit, aşa cum ai pleca, să zicem, din Lyon la Avignon sau la Arles, cu luntrea pe Ron. Dar, după cum bine ştiţi, nici un lucru nu e fără cusur, şi nici mulţumirea nu se găseşte pe toate drumurile; astfel am aflat că mişunau, prin partea locului, un soi rău de oameni, care bat cîmpii şi

pîndesc pe la răscruci. Sărmanele drumuri se temeau şi se fereau de aceşti tîlhari, aşa cum se tem şi se feresc lupii de capcane şi potîrnichile de clei. Am văzut pe unul judecat foarte aspru, fiindcă trecînd pe lîngă Pallas, greşise şi, ocolind, apucase drumul şcolii; un altul se lăuda că a ales calea armelor, care i se păruse mai lesnicioasă pentru a-l purta unde rîvnise.

Am zărit drumul de ţară care duce la Bourges, şi l-am recunoscut uşor, după umbletul lui de popă; l-am văzut cum a luat-o la goană, ferindu-se de cărăuşii care îl prindeau sub pasul cailor şi-i treceau cu căruţele peste burtă. (Cum a trecut Tullius cu carul peste pieptul tatălui său, Servius Tullius, cel de-al şaselea rege al Romei.)

Am văzut bătrînul drum, care duce de la Peronne la Saint-Quentin, şi mi s-a părut că arată încă destul de bine.

Am văzut, printre stînci, celălalt drum, cuminte ca un bunic, mergînd spre Ferrata călare pe un cogeamite urs. L-aş fi asemuit, de departe, cu chipul zugrăvit al sfîntului Jerome, dacă în loc de urs ar fi călărit pe un leu. Era slab şi vlăguit, cu o barbă mare, albă şi încîlcită, semănînd cu nişte ţurţuri de gheaţă; purta mătănii noduroase din lemn de molift sălbatic; nu stătea nici în picioare, nici culcat, ci în genunchi; se bătea în piept cu nişte bolovani grei şi colţuroşi. Ne cuprinsese mila şi spaima deodată.

În timp ce-l priveam, un băieţandru care venea de-acasă ne-a arătat un alt drum, neted, alb, presărat cu paie, spunîndu-ne:

— De-acum înainte să nu mai nesocotiţi adevărul dovedit de Thales din Milet, care ne-a învăţat că apa e începutul tuturor lucrurilor, şi nici vorbele lui Homer, care spunea că lumea s-a născut din valurile mării. Drumul pe care îl vedeţi a răsărit din adîncul apei, după cum în apă se va întoarce. Pînă acum două luni purta pe unda lui corăbii; acum duce căruţe.

— Nu-i cine ştie ce minune mare, a spus Pantagruel. În lumea noastră se întîmplă în fiecare an sute de asemenea prefaceri.

Pe cînd priveam astfel curgerea drumurilor călătoare, Pantagruel ne-a împărtăşit credinţa lui că în acel ostrov veniseră pe vremuri să caute adevărul filozofii Philolaus şi Aristarc, după ce Seleucus arătase că pămîntul se învîrteşte în jurul osiei sale, iar nu cerul, cum am fi îndemnaţi să credem. Cînd plutim pe apa Loarei, ni se pare că arborii de pe mal se fugăresc, dar ei nu se mişcă, ci luntrea în care noi plutim.

Întorcîndu-ne la corăbiile noastre, am văzut în apropierea ţărmului cum erau traşi pe roată trei răufăcători care fuseseră dovediţi că tăiaseră un drum; tot acolo se prăjea pe foc scăzut un derbedeu, care scurta drumurile tăindu-le coastele. Am aflat mai tîrziu că era vorba de calea care trece de-a-lungul Nilului, în Egipt.

CAPITOLUL XXVII

Cum am coborît pe ostrovul Galenţilor şi despre călugării fredoni

Am coborît apoi pe ostrovul Galenţilor, ai cărui locuitori se hrăneau numai cu ciorbă de peşte. Regele acelui ostrov, Benius, al treilea cu acest nume, ne-a primit şi ne-a găzduit cum se cuvine. După ce ne-a dat de băut ne-a dus să vedem noua mănăstire a fraţilor fredoni, întemeiată şi ridicată după îndrumările lui. Lămurindu-ne pentru ce i-a numit astfel pe călugări, ne-a spus că pe uscat trăiau fraţii prieteni şi slujitori ai sfintei Stăpîne vrednicii şi frumoşii fraţi minoriţi, născuţi dintr-o jumătate de bulă a papei, fraţii minimişti, mari mîncăi de scrumbii afumate, şi fraţii dominicani, cei lungi de mînă. Voind să le scurteze măcar numele, le-a zis fredoni. În temeiul legilor şi al încuviinţării primite din partea Chintesenţei, fraţii fredoni sînt înveşmîntaţi ca nişte salahori, dărîmători de case. Aşa după cum, în Anjou, meşterii care învelesc casele poartă genunchiere, fraţii fredoni îşi pingelesc burţile şi nici unul nu umblă altminteri decît cu pîntecele argăsit. Nădragii lor au două prohaburi, croite ca nişte papuci; unul în faţă şi altul în spate, spunînd că în această îndoită despicătură se ascunde un tîlc plin de tainic şi tulburător înţeles. Purtau încălţări cu talpă ferecată, rotunde ca nişte străchini, cum se obişnuieşte pe ţărmurile nisipoase. Barba şi-o rad. Voind să arate cît de puţin se sinchisesc dacă norocul le întoarce spatele, îşi smulg părul de pe partea dinapoi a capului, rămînînd din creştet pînă în ceafă golaşi ca nişte purcei. Părul, de la frunte în sus pe-o jumătate de scăfîrlie, îl lasă să crească în voie. Vor să arate în felul acesta că dispreţuiesc bunurile pămînteşti.

Pentru a dovedi şi mai bine că înfruntă puterea Fortunei schimbătoare, poartă, dar nu în mînă ca zeiţa, ci la brîu ca pe mătănii, un brici al cărui tăiş îl ascut de două ori pe zi şi îl trag pe curea de trei ori pe noapte.

Îşi leagă o ghiulea peste laba piciorului, fiindcă Fortuna are şi ea una sub picioare. Gluga o poartă atîrnînd pe dinainte şi îşi acoperă cu ea obrazul, bătîndu-şi joc de noroc şi de norocoşi, cum fac domnişoarele noastre, cînd îşi ascund chipul sub mască. Aşa cum umblăm noi cu faţa descoperită, ei îşi descoperă partea dinapoi a capului. Umblă cu fundul sau cu burta dinainte, după cum poftesc. Văzîndu-i mergînd cu fundul dinainte, ai zice că e umbletul lor firesc, atît din pricina încălţărilor rotunde, cît şi a despicăturii de la spate a nădragilor. Îşi încondeiază ceafa, zugrăvind pe ea ochi şi gură, semănînd aidoma cu nişte nuci de India. Cînd umblă cu burta înainte, parcă sînt nişte băieţandri care se joacă de-a baba-oarba. E o privelişte foarte plăcută.

Iată cum i-am văzut trăind:

De îndată ce lumina luceafărului de seară răsărea deasupra pămîntului, fraţii fredoni îşi trăgeau cizmele şi, milostivi cum sînt, îşi potriveau unul altuia pintenii. Astfel încălţaţi şi împintenaţi, se culcau şi dormeau (sau cel puţin sforăiau), iar în somn purtau pe nas ochelari (cu hulube, dacă nu găseau alţii).

Această deprindere ni s-a părut cu totul ciudată, dar ei ne-au răspuns că judecata de apoi îi va apuca pe ceilalţi oameni dormind şi odihnindu-se. Pentru a fi gata să se înfăţişeze Judecătorului laolaltă cu cei fericiţi, ei îşi trăgeau cizmele şi îşi puneau pintenii, ca să încalece numaidecît ce vor auzi sunînd vestirea trîmbiţei.

Cînd bătea ceasul de amiază (trebuie să vă spun că toate clopotele mănăstirii, ale bisericii, ale ceasornicului şi ale prînzitorului erau făcute din puf, iar limba dintr-o coadă de vulpe), aşadar, cînd erau chemaţi la masă, se trezeau din somn şi se descălţau. Care îşi făcea nevoile, care tuşea, care strănuta, după plac. Toţi însă, fără deosebire, erau ţinuţi să caşte cît mai mult, cu gura pînă la urechi, ospătîndu-se căscînd. Priveliştea mi s-a părut foarte hazlie. Rînduindu-şi cizmele şi pintenii la rastel, coborau în arhondaric, se spălau cu grijă pe mîini şi îşi clăteau gura, apoi se aşezau în şir pe o laviţă lungă şi se apucau să se scobească în dinţi, pînă cînd stareţul făcea un semn şi sufla în palme. Atunci deschideau toţi gura cît puteau mai mare şi mai căscau o dată vreme de o jumătate de ceas, uneori mai mult, alteori mai puţin, cum socotea stareţul că trebuie să ţină prînzul, după sfîntul din calendarul zilei aceleia. După aceea se înşirau în alai, purtînd în frunte doi prapuri. Pe unul din ei era zugrăvit chipul Virtuţii, pe celălalt al Norocului. Cel dintîi frate care deschidea alaiul ducea prapurul Norocului. În urma lui păşea al doilea, purtînd prapurul Virtuţii şi ţinînd în mînă busuiocul înmuiat în apă de argint-viu, de care pomeneşte Ovidiu în *Fastele* lui; cu acea sfîntă agheasmă stropea tot timpul pe fratele dinaintea lui.

— Această rînduială a alaiului, a spus Panurge, e potrivnică învăţăturii lui Cicero şi a filozofilor academici, care spun că Virtutea trebuie să aibă pasul înaintea Norocului.

Fraţii ne-au lămurit că Virtutea trebuie să lase întîietate Norocului, ca să-l poată ajunge cu biciul din urmă.

În timpul cît treceau în alai, fraţii murmurau un cîntec printre dinţi, dar nu ştiu ce axion era, fiindcă nu înţelegeam limba pe care o vorbeau. Ascultîndu-i mai bine, am băgat de seamă că nu cîntau decît din urechi. Ce muzică plină de frumuseţe! Cît de bine se împletea cu sunetul clopotelor! Nu se ivea nici o nepotrivire.

Pantagruel a rostit cîteva vorbe înţelepte despre alaiul lor:

— Aţi băgat de seamă, ce minte subţire au aceşti fraţi? Au ieşit cu alaiul lor pe o uşă a bisericii şi s-au întors pe alta. Îţi dau cuvîntul meu

că sînt oameni subţiri: subţiri şi suflaţi cu aur, subţiri ca un jungher de plumb, subţiri, nu subţiaţi, cernuţi prin sită subţire.

— Această subţirime izvorăşte dintr-o filozofie prea ascunsă, a spus fratele Ioan. S-o ia dracul! Nu pricep nimic.

— Tocmai de aceea mi se pare de temut, fiindcă e neînţeleasă. Căci subţirimea văzută, cunoscută şi de toţi ştiută, pierde nu numai însuşirea, dar şi numele ei: se cheamă grosolănie. Nici vorbă despre aşa ceva la aceştia.

Alaiul încheindu-se, ca o plimbare sau ca o mişcare prielnică sănătăţii, fraţii fredoni au trecut în prînzitor şi s-au aşezat în genunchi sub masă, sprijinindu-şi pieptul şi burta pe un felinar. Atunci intra marele Galent, purtînd în mînă o furcă cu care le dădea să mănînce. Începeau masa cu brînză şi o sfîrşeau cu muştar şi lăptuci, după obiceiul celor vechi, pe care îl aminteşte Marţial. La sfîrşitul mesei primea fiecare cîte o porţie bună de muştar.

Mîncărurile lor erau acestea:

Duminica: scrumbii, caltaboşi, cîrnaţi, fripturi felurite, ficat de gîscă la frigare, potîrnichi, şi, ca de obicei, brînză la începutul mesei şi muştar la sfîrşit.

Lunea: mazăre cu slănină şi bogate adnotări între boabe.

Marţea: anafura, plăcintă, dulciuri, pesmeţi şi pişcoturi.

Miercurea: capete de miel, de viţel, de bursuc (bursuci se găsesc mulţi în acele locuri).

Joia: şapte feluri de ciorbe şi, ca încheiere, nelipsitul muştar.

Vinerea: nimic decît coarne, şi (după cum le-am văzut la faţă) nu tocmai bine coapte.

Sîmbăta rodeau oase, dar nu fiindcă ar fi fost săraci sau suferinzi; dimpotrivă, toţi erau înzestraţi cu burţi bine împlinite.

Băutura lor era un vin „împotriva-norocului", cum îl numeau ei.

Cînd voiau să mănînce sau să bea, îşi lăsau glugile pe piept cum se lasă în jos fereastra coifului.

După masă se rugau lui Dumnezeu murmurînd. În restul zilei aşteptau judecata de apoi şi făceau fapte de milostenie. Duminica se luau la bătaie. Luni îşi dădeau bobîrnace. Marţi se scărpinau unii pe alţii. Miercuri se trăgeau de limbă. Joi îşi suflau unii altora nasul. Vineri se gîdilau între ei. Sîmbătă se biciuiau care pe care.

Aşa trăiau în cuprinsul mănăstirii. Iar cînd, la porunca stareţului, ieşeau în lume, nu aveau voie, sub ameninţare de cumplită pedeapsă, nici să se atingă de peşte, nici să-l mănînce (dacă se aflau pe mare sau în altă parte pe apă) şi nici carne oricare ar fi fost (dacă se găseau pe uscat). Era bine ştiut pentru fiecare că, întrucît aveau parte la ei acasă de toate bunătăţile, nu le era îngăduit să fie nici hrăpitori, nici lacomi. În privinţa aceasta erau de neclintit, ca Stînca Marpeziană. Pe toate le făceau cu măsură şi la timp potrivit, cîntînd din urechi, aşa precum

am spus. Cînd soarele apunea în mare, îşi trăgeau cizmele şi îşi potriveau unul altuia pintenii; îşi aşezau ochelarii pe nas şi se pregăteau de culcare. La miezul nopţii, Galentul intra în dormitor şi toată lumea călugărească era în picioare. Fraţii îşi ascuţeau bricele, iar după săvîrşirea slujbei îşi aşezau mesele dinainte şi mîncau aşa cum am spus.

Fratele Ioan Retezătorul, privind pe veselii călugăraşi şi văzînd rînduiala mănăstirii, nu s-a putut stăpîni şi a strigat cît a putut:

— Ah, ce mai şobolani de bucătărie! Frînge-le-aş gîtul şi duce-m-aş după ei! Of, de ce nu-i aici Priap, ca în sărbătoarea de noapte a Canidiei, să-i asculte cum murmură din şezut, cu basul şi cu contrabasul! Abia acum îmi dau seama că ne găsim la capătul pămîntului. În ţara nemţească se dărîmă mănăstirile şi se răspopesc călugării; aici ei sînt sfinţiţi de-a-n-doaselea şi în răspăr!

CAPITOLUL XXVIII

Cum Panurge, punînd întrebări unui frate fredon, a primit răspunsuri scurte

În timpul acesta Panurge n-a făcut altceva decît să privească mutrişoarele acestor minunaţi fredoni. Apucînd de mînecă pe unul din ei, sfrijit ca o scrumbie afumată, l-a întrebat:

Panurge - *Fraier* fredon fredonel, unde-s fetele?
Fratele a răspuns scurt - Jos.
Panurge - Sînt multe?
Fratele - Nu.
Panurge - Cîte sînt cu toate?
Fratele - Opt.
[.....
Fratele - Albi.
Panurge - Ciorapii?
Fratele - Lungi.
Panurge - Cu ce se îndeletnicesc toata ziua?
Fratele - Stau.
Panurge - Ies cîteodată să se plimbe?
Panurge - Să trecem acum în bucătăria feţelor. Nu te grăbi.
P*anurge* - Ce fac mai înainte?
Fratele - Foc.
Panurge - Ce le trebuie ca sa aprindă focul?
Fratele - Jar.
Panurge - Ce le daţi să ardă?

Fratele - Lemn.
Panurge - Ce fel de lemn?
Fratele - Fag.
Panurge - Şi pentru surcele?
Fratele - Brad.
Panurge - Dar în chilii ce fel de lemn ardeţi? Să ştii că eu fac parte pe din două cu fetele; cît e tainul lor?
Fratele - Mult.
Panurge - Ce le daţi?
Fratele - Pîini.
Panurge - De grîu sau de secara?
Fratele - Grîu.
Panurge - Dimineaţa ce le daţi?
Fratele - Terci.
Panurge - La prînz ce carne manîncă?
Fratele - Miel.
Panurge - Cum îl gătesc?
Fratele - Fript.
Panurge - Ce fel de ciorba?
Fratele - Borş.
Panurge - Ce fel de peşte?
Fratele - Crap.
Panurge - Alt peşte, nu?
Fratele - Somn.
Panurge - Şi mai ce?
Fratele - Raci.
Panurge - Afară de raci?
Fratele - Scoici.
Panurge - Cum le plac fetelor ouăle?
Fratele - Tari.
Panurge - Asta-i tot ce mănîncă?
Fratele - Nu.
Panurge - Dar ce mai mănîncă?
Fratele - Pui.
Panurge - Şi altceva?
Fratele - Porc.
Panurge - Numai atît?
Fratele - Curci.
Panurge - Alte păsări?
Fratele - Gîşti.
Panurge - Pentru prăjeală ce le daţi?
Fratele - Unt.
Panurge - Şi ce fel de plăcinte?
Fratele - Dulci.

Panurge - Struguri mănîncă?
Fratele - Mulţi.
Panurge - Cum le place să fie?
Fratele - Copţi.
Panurge - Alte poame, nu le daţi?
Fratele - Nuci.
Panurge - De băut, beau?
Fratele - Rar.
Panurge - Ce beau mai bucuros?
Fratele - Vin.

Panurge - Ce fel de vin?
Fratele - Bun.
Panurge - Alb sau roşu?
Fratele - Alb.
Panurge - În timpul iernii, ce fel de vin beau?
Fratele - Sfînt.
Panurge - Primăvara?
Fratele - Nou.
Panurge - Vara?
Fratele - Vechi.
Panurge - Şi toamna, la culesul viilor?
Fratele - Must.
Panurge - Mulţumesc.

— Ei drăcie cu pălărie! a strigat fratele Ioan, dar bine mai trăiesc ştrengăriţele! Grăsuţ trebuie sa le fie fredoneţul şi grăbit la aşternut, după atîta belşug de băutură şi de mîncare,

— Aşteaptă puţin, a spus Panurge, că n-am sfîrşit.

Panurge - Care-i ceasul la care se culcă fetele?
Fratele - Opt.
Panurge - Iar la sculare?
Fratele - Opt.

— Uitaţi-vă la el! a spus Panurge. E cel mai drăguţ fredonel, pe care o să umblu călare la vară. Să dea Dumnezeu şi binecuvîntatul sfîntul Fredon şi binecuvîntata cuvioasa Fredonica, să ajungi într-o zi cel dintîi judecător al Parisului! Maica ta, Cristoase! Cum ai mai grăbi judecăţile! Cum ai mai scurta pricinile! Cum ai mai vîntura hîrtiile! Cum ai mai da peste cap dovezile! Ei, să trecem acum la alte bunătăţi şi să vorbim mai pe şleau despre milostivele noastre surori suspomenite.

Panurge - Cum e trupul lor?
Fratele - Plin.
Panurge - Şi mai cum?
Fratele - Cald.
Panurge - Pîntecele?
Fratele - Larg.
Panurge - Buricul?
Fratele - Mic.
Panurge - Sub buric ce au?
Fratele - Păr.
Panurge - Ce fel de păr?
Fratele - Creţ.
Panurge - Ce culoare?
Fratele - Blond.
Panurge - Iar cele bătrîne?

Fratele - Alb.

Panurge - Cum sînt la aşternut?

Fratele - Iuţi.

Panurge - Sînt rele de muscă?

Fratele - Cam.

Panurge - De cîte ori le cercetaţi?

Fratele - Des.

Panurge - Şi cum le ţineţi în braţe?

Fratele - Strîns.

Panurge - Şi ele ce spun?

Fratele - Tac.

Panurge - Copii fac?

Fratele - Nu.

Panurge - Cum vă culcaţi?

Fratele - Goi.

Panurge - Gîndeşte-te la jurămîntul pe care l-ai făcut şi spune: cîte binecuvîntări pe brînci le daţi fetelor în fiecare zi?

Fratele - Cinci.

Panurge - Şi noaptea?

Fratele - Opt.

— Ia te uită, păcătosul! a spus fratele Ioan. Parcă s-ar teme să nu treacă peste treisprezece. Mai mare ruşinea!

Panurge - Să fie cu putinţă, frate Ioane? Tu te-ai încumeta să te masori cu vitejia lui? Ceilalţi fac la fel?

Fratele - Toţi.

Panurge - Care-i cel mai harnic dintre toţi?

Fratele - Eu.

Panurge - Şi nu dai greş niciodată?

Fratele - Nici.

Panurge - Mărturisesc drept că m-ai cam pus pe gînduri şi nu mai ştiu ce să cred. Ia spune, după ce ţi-ai vărsat tot focul în ajun, mai ai şi pentru a doua zi?

Fratele - Mai.

Panurge - Aţi găsit faimoasa iarbă din India, despre care pomeneşte Teofrast? Dar dacă, zic, printr-o împrejurare oarecare, eşti nevoit să scurtezi numărul rugăciunilor, cum te simţi?

Fratele - Rău.

Panurge - Şi fetele, ele ce zic?

Fratele - Cer.

Panurge - Adică mai vor?

Fratele - Vor.

Panurge - Şi dacă nu le binecuvîntaţi, ce fac?

Fratele - Plîng.

Panurge - Şi ce le daţi?

Fratele - Pumni.

Panurge - Iar ele ce fac ca să se apere?

Fratele - Pîrţ!

Panurge - Aminteşte-ţi de jurămîntul ce-ai făcut şi spune: în care zi a săptămînii te simţi mai moleşit?

Fratele - Luni.

Panurge - Şi care-i luna anului în care eşti mai în putere?

Fratele - Mai.

Panurge - Am înţeles.

Panurge a zîmbit şi a spus:

— Aveţi în faţa dumneavoastră pe fratele cel mai strîmtorat din lume. L-aţi auzit cît e de scurt, de strîns la vorbă şi de zgîrcit în răspunsuri. Cred că ar fi în stare să împartă în patru un fir de muştar!

— O fi, a spus fratele Ioan, dar cu fetele lui vorbeşte mai pe îndelete. Zici că ar fi în stare să taie un fir de muştar în patru? Sfinte Sisoie! Cred că ar înfulica o pulpă de viţel din două înghiţituri şi ar da de duşcă dintr-o dată o vadră de vin! Uită-te la el, cît e de deşelat!

— Călugării ăştia, a spus Epistemon, sînt soi rău. Se arată lacomi la mîncare şi spun că n-au altceva pe lume decît viaţa. Ce naiba mai au atunci regii şi împăraţii?

CAPITOLUL XXIX

De ce lui Epistemon nu-i plac posturile

— L-aţi auzit pe acest mîrlan de frate, că luna martie e cea mai prielnică destrăbălării?

— Da, a spus Pantagruel, deşi martie nu lipseşte niciodată din post, iar postul a fost rînduit tocmai pentru a potoli poftele trupului, a pune stavilă simţurilor şi a înfrîna pornirile cărnii.

— Aşadar, poţi să-ţi dai seama ce anapoda a judecat papa care cel dintîi ne-a poruncit să postim, deoarece acest prăpădit de călugăr mărturiseşte că în nici un alt timp al anului nu se simte mai îmboldit de ispita plăcerilor trupeşti. Şi e firesc să fie aşa întrucît, după cum toţi bunii şi pricepuţii doftori spun, bucatele cele mai aţîţătoare la dragoste trupească se mănîncă tocmai în timpul săptămînilor postului, precum mazărea, fasolea, ceapa, scoicile, scrumbiile, sălăţile şi toate celelalte verdeţuri, prielnice împreunării, ca varza creaţă, lăptuca, tarhonul, loboda, macul, untişorul, păpădia; de asemeni, hameiul, smochinele, orezul şi strugurii.

— Te va cuprinde mirarea aflînd, a spus Pantagruel, că bunul nostru papă a aşezat dinadins postul cel mare în acel timp al anului, cînd căldura păstrată în sînul pămîntului de-a lungul lunilor îngheţate ale

iernii iese la iveală şi se răspîndeşte în toate mădularele odată cu sucul care musteşte în carnea copacilor; astfel, el a poruncit credincioşilor să mănînce în post tocmai acele bucate care, cum spuneai, ajută la înmulţirea neamului omenesc. Acum îmi amintesc că în catastiful de botezuri din Thouars, după cum am văzut cu ochii, numărul celor nou-născuţi e mai mare în octombrie şi în noiembrie decît în toate celelalte zece luni ale anului. Socotind vremea înapoi, înseamnă că au fost zămisliţi în timpul postului!

— Am ascultat cu multă plăcere vorbele ce-ai rostit, a spus fratele Ioan, dar popa din Jambert credea altminteri. El zicea că femeile sînt mai puioase la vremea aceea, nu din pricina mîncărurilor amintite, ci numai şi numai fiindcă toţi duhovnicii răpănoşi, predicatorii încălţaţi şi alţi pleşcari mai mărunţi ameninţă cu blestemul iadului şi cu ghearele lui Scaraoţchi pe bărbaţii însuraţi care săvîrşesc în post păcatul preacurviei, iar aceştia, neîndrăznind să se mai întindă cu slujnicele, sînt nevoiţi a rămîne pe lîngă muierile lor. Am zis!

— Tălmăciţi fiecare aşezarea postului după cum vă trăsneşte prin cap, a spus Epistemon, născocind tot felul de pilde în sprijinul susţinerilor dumneavoastră. Adevărul e că dacă s-ar şterge posturile, ceea ce găsesc că ar fi cu cale, cei dintîi care s-ar împotrivi ar fi, după cît cunosc, tocmai doftorii. Fiindcă oamenii nemaipostind nu s-ar mai îmbolnăvi, iar doftoricescul meşteşug nemaifiind la preţ, felcerii ar muri de foame. Toate bolile se prăsesc în timpul postului. Postul e răsadniţa şi patul prielnic, în care încolţesc toate racilele! Nu numai atît. Ajunarea nu slăbeşte numai sănătatea trupului, dar mai ales tulbură liniştea sufletelor. Diavolii îşi găsesc de lucru, habotnicii scot capul şi popii îşi fac mendrele cu puzderia lor de sinoade, predici, spovediri, iertări, canoane, afurisenii. Nu vreau să spun că arismaspienii[289] ar fi în privinţa aceasta mai buni decît noi. Vorbesc numai ce e drept.

— Ascultă, cocoşel cocoşat, fredonel fredonat, omul acesta nu ţi se pare că e un eretic?

Fratele - E!

Panurge - Şi pentru a-şi primi pedeapsa ce-ar trebui să fie?

Fratele - Ars!

Panurge - Şi cît mai repede?

Fratele - Cît.

Panurge - Fără să-l mai fierbem?

Fratele - Da.

Panurge - Şi cum să-l punem pe foc?

Fratele - Viu.

Panurge - Şi cum să-l scoatem?

Fratele - Mort.

Panurge - Te-a supărat rău?

Fratele - Rău.
Panurge - Şi ce ţi se pare a fi?
Fratele - Drac.
Panurge - Mai rău decît nebun?
Fratele - Mai.
Parurgc - Cum trebuie să piară, aşadar?
Fratele - Fript.
Panurge - Au mai fost şi alţii ca el?
Fratele - Mulţi.
Panurge - Şi au fost arşi?
Fratele - Toţi.

— Nu pricep ce plăcere îţi face, a spus Epistemon, să stai la sfat cu acest călugăr janghinos, şi te-aş ţine de rău dacă nu te-aş cunoaşte.

— Ba nu, zău, a spus Panurge, flăcăul îmi place şi bucuros l-aş duce să i-l arăt lui Gargantua. Cînd mă voi însura îl voi da nevestei mele să-l ţină pe lîngă ea.

— Adică să se ţină cu ea, a spus Epistemon.

— Panurge, iubitule, ce-ai căutat ai găsit, a spus fratele Ioan. De ce ţi-a fost scris n-ai să scapi. Ai să porţi coarne pînă şi-n călcîie!

CAPITOLUL XXX

Cum am ajuns în ţara Mătăsurilor

Bucuroşi că am cunoscut credinţa cea nouă a fraţilor fredoni, ne-am urmat calea pe apă încă două zile. A treia zi, cîrmaciul nostru a desluşit în zare un alt ostrov, mai frumos şi mai plăcut decît toate cele întîlnite pînă atunci. Ostrovul se numeşte al Postavurilor, fiindcă toate drumurile lui sînt aşternute cu postav. Tot acolo se afla şi ţinutul Mătăsurilor, cel mult lăudat de pajii de la curte. Copacii şi ierburile mari nu-şi leapădă niciodată podoaba florilor, nici frunzele lor, care sînt de catifea şi de damasc. Dobitoacele şi păsările sînt ţesute la gherghef. Multe din ele, ca şi copacii de altminteri, semănau cu păsările şi dobitoacele de la noi. Mai erau şi altele pe care nu le văzusem niciodată: elefanţi mişeîndu-se greu - şase de parte bărbătească, şase de parte femeiască - dintre cei arătaţi de îmblînzitorul lor în circ, la Roma, pe timpul lui Germanicus, nepotul împăratului Tiberiu. Am văzut elefanţi ştiutori de carte, muzicanţi, dănţuitori, filozofi. Stăteau la masă în bună rînduială, mîncau şi beau în tăcere, ca nişte călugări cuminţi în prînzitorul lor mănăstiresc. Au un nas lung de doi coţi (noi îi zicem trompă) cu care beau apă, apucă prune, curmale şi altele de-ale gurii. Se apără şi lovesc cu el, cum lovim şi ne apărăm noi cu braţul. Cînd pornesc la luptă, azvîrlă

oamenii în văzduh şi-i lasă să cadă la pămînt, făcîndu-i să crape de rîs. Au urechi mari şi frumoase, ca nişte tărăboanţe. Îndoaie picioarele şi din genunchi şi din glezne. Cei care îi înfăţişează altfel nu i-au văzut niciodată, decît zugrăviţi pe pînză. În gură, printre dinţi, poartă două coarne. Aşa le numeşte Juba, iar Pausanias spune de asemeni că sînt coarne, nu sînt dinţi; Filostrat, dimpotrivă, că sînt dinţi, nu coarne. Mie totuna mi-e, dar trebuie să aflaţi că sînt de fildeş curat, au o lungime de trei pînă la patru coţi şi pornesc din falca de sus, iar nu din cea de jos. Dacă v-aţi lăsat amăgiţi de cei care spun altfel, aţi nimerit-o mai rău decît Elian, şoimanul minciunilor. Pliniu a văzut elefanţi cu clopoţei jucînd pe frînghie ca saltimbancii şi călcînd peste mese, în plin ospăţ, fără să facă vreun rău băutorilor.

Am văzut un rinocer aidoma cu cel pe care mi l-a arătat oarecînd Henri Clerberg: nu se deosebea mult de un vier bătrîn pe care l-am văzut în tîrg la Limoges, atît numai că avea deasupra botului un corn ascuţit la vîrf, lung de vreun cot, cu care se bizuia să lupte chiar împotriva elefantului, spintecîndu-i burta (care-i partea lui cea mai slabă) şi lăsîndu-l mort-înţepenit.

Am văzut treizeci şi doi de inorogi. Inorogul e o fiară de-o cruzime nemaipomenită; seamănă la trup cu un armăsar voinic, are capul ca al cerbului, picioare de elefant, coada în sfredel ca mistreţul, iar în frunte poartă un corn negru şi ascuţit, lung de vreo şase sau şapte picioare, atîrnîndu-i ca creasta unui cocoş de India. Cînd porneşte la luptă sau vrea să se slujească de el în alt chip, îl ridică în sus, iar cornul se întăreşte ca un os. Am văzut pe unul într-o haită de alte fiare sălbatice, dărîmînd cu cornul o fîntînă.

Panurge îmi spunea că unul din mădularele lui ar semăna cu acel corn, dar nu în lungime, ci în cealaltă însuşire a lui.

Am văzut lîna de aur pe care a răpit-o Iason. Cei care spun că nu era lînă, ci un măr de aur, n-au fost niciodată pe ostrovul Postavurilor.

Am văzut un cameleon, aşa cum îl zugrăveşte Aristotel şi cum mi l-a arătat şi mie o dată Charles Marais (un felcer de mare renume de pe Ron). Cameleonul se hrănea cu aer ca şi alţii de soiul lui.

Am văzut trei hidre, aidoma cu cele pe care le ştiam din alte părţi; sînt nişte şerpi avînd fiecare cîte şapte capete.

Am văzut paisprezece fenicşi. În cărţi scrie că nu-i pe lume decît unul singur; dar după slaba mea judecată, cei care spun astfel, numească-se ei chiar Firmien Lactance, n-au văzut fenicşi decît în ţara basmelor.

Am văzut pielea măgarului lui Apuleius. Am văzut trei sute nouă pelicani şi şase mii şaisprezece păsări ale paradisului, mergînd în şir şi ciugulind lăcustele din grîu; am văzut pasărea cu cap de cîine, piţigoi, mulgătoarea-caprelor, ulii, crotonotari (vreau să spun: onocrotali) cu gîtul lung, stimfalide, scorpii, pantere, dorcade, cerbi, cinocefali,

satiri, cartozoni, tauri negri, monopede, pefagi, cefagi, neari, steri, cercopiteci, bizoni, musimoni, bituri, ofiri, păsări de noapte şi grifoni.

Am văzut Jumătatea-Postului călare; Mărţişor şi Cireşar îi ţineau scara. Am văzut oameni-lupi, centauri, tigri, leoparzi, hiene, camelopardali, licorni.

Am văzut un peşte mic, numit opritor (grecii îi spun *echeneis)*. Se proptise înaintea unei corăbii mari şi o ţinea pe loc, deşi corabia plutea în larg cu toate pînzele sus, desfăşurate în bătaia vîntului. Cred că era corabia lui Periandru, tiranul pe care un peştişor l-a împiedicat să-şi urmeze calea. Mutianus l-a văzut tot în ţara Mătăsurilor, nu în altă parte. Fratele Ioan spunea că în grădinile Parlamentului, unde se ţin judecăţile, trăiesc două soiuri de peşti. Unii care rod carnea şi otrăvesc inimile împricinaţilor, seniori şi ţărani, bogaţi şi săraci, mari şi mici; aceştia sînt rechinii. Ceilalţi sînt peşti-opritori, care se pun dea curmezişul judecăţilor şi le ţin în loc la nesfîrşit.

Am mai văzut maimuţe, pantere, rîşi şi cefalopozi (care au picioarele dinainte ca nişte mîini şi labele dinapoi ca nişte picioare de om); apoi cucorute şi eali, mari ca nişte hipopotami, cu coada ca a elefantului, cu fălci ca ale mistreţului şi coarne mişcătoare ca urechile de măgar. Cucorutele sînt nişte dobitoace foarte sprintene, de mărimea catîrilor din Mirebalais, au gîtul, coada şi pieptul de leu, picioare de cerb, botul despicat pînă la urechi, iar în gură numai doi dinţi, unul sus şi altul jos. Se zice că au glas de om, dar eu nu le-am auzit vorbind. (Unii spun că nimeni n-a văzut vreodată un cuib de vultur; eu am văzut unsprezece, să ţineţi minte.)

Am văzut halebarde potrivite dinadins pentru mîna stîngă, ceea ce nu ştiam să fie.

Am văzut manticori, nişte animale foarte ciudate: au trup de leu, părul roşu, faţa şi urechi de om, trei şiruri de dinţi petrecîndu-se unii într-alţii, cum vîri degetele de la o mînă printre degetele celeilalte. Poartă un ac în coadă, împungînd cu el, ca scorpia, şi au glasul frumos.

Am văzut catoblepi, alte fiare sălbatice, cu trupul mic şi capul peste măsură de mare, abia se pot ridica de la pămînt. Ochii le sînt atît de veninoşi, încît oricine îi priveşte moare pe loc, ca cei trăsniţi de căutătura şarpelui-bazilic.

Am văzut dobitoace cu două spinări, care mi s-au părut nespus de vesele şi de jucăuşe; îşi săltau tîrtiţele în vînt ca nişte cozi de codobatură.

Am văzut - ce nu mai pomenisem pînă atunci - raci de apă dulce mergînd ca soldaţii în rînd, unul lîngă altul. Nu mă mai săturam privindu-i!

CAPITOLUL XXXI

Cum am văzut în ţara Mătăsurilor pe Se-Zice şi despre şcoala martorilor

Trecînd mai departe prin ţara Mătăsurilor, am văzut înaintea noastră, despicîndu-se pînă în adînc valurile Mării-de-Mijloc, aşa cum, în largul noianului de ape al Arabiei s-a despărţit în două Marea Roşie, ca să lase calea deschisă evreilor la ieşirea lor din Egipt. Am zărit pe Triton cîntînd din scoica lui uriaşă, pe Glauco, pe Proteu, pe Nereu şi pe ceilalţi zei şi balauri ai mărilor. O puzderie fără număr de peşti de tot soiul jucau, zburdau, săltau, se războiau, răsuflau, se împreunau, vînau, se hărţuiau, se pîndeau, se sfătuiau, se sfădeau, se împăcau, se hîrjoneau şi petreceau.

În alt loc, nu prea departe, am zărit pe Aristotel cu un felinar în mînă, aidoma pustnicului zugrăvit de Saint-Cristophe: privea în jurul lui cu luare-aminte şi însemna tot ce vedea. În spatele lui stăteau ca nişte ciraci ai lui alţi filozofi: Apian, Eliodon, Atheneu, Porfir, Pancraţiu, Arhadian, Numenius, Poseidonius, Ovidius, Opian, Olympius, Seleucus, Leonida, Agatocle, Teofrast, Demostrat, Mutianus, Nimfodor, Elian şi alţi cinci sute de oameni fără treabă, ca Chrysip şi Aristarc din Sola, care vreme de cincizeci şi opt de ani a privit zborul albinelor, fără ca altceva să mai facă. Am zărit printre ei pe Pierre Gilles, care ţinea în mînă o oală şi cerceta cu multă luare-aminte udul peştilor.

Privind încă o dată minunata ţară a Mătăsurilor, Pantagruel a spus:

— Privirile mele s-au îmbătat de atîtea frumuseţi, dar de săturat, nu m-am săturat. Îmi chiorăie maţele de foame!

— Să încercăm, am spus eu, să gustăm din aceste frunze de anacamserote[290], care ne sînt la îndemînă. Ptiu! nu-s bune de nimic!

Am cules cîteva corcoduşe care atîrnau pe un colţ de covor, dar n-am izbutit nici să le mestec, nici să le înghit. Aş fi jurat că-s jurubiţe de mătase! N-aveau nici un fel de gust. Îmi vine să cred că în acest loc învăţase Heliogabal să ospăteze pe flămînzi. După ce-i ţinea neînfricaţi făgăduindu-le feluri alese, îmbelşugate, împărăteşti, le punea dinainte bucate plăsmuite din ceară, din marmură şi din lut sau zugrăvite pe faţa de masă.

Cutreierînd, aşadar întreg ţinutul pentru a găsi ceva de mîncare, am auzit deodată un zgomot răsunător şi împrăştiat, ca şi cum ne-am fi aflat la Bazacle, lîngă Toulouse, unde spală femeile rufe cu lopăţica.

Fără să mai stăm pe gînduri, ne-am îndreptat spre partea de unde pornea larma aceea. Am dat peste o babă cocoşată, strîmbă şi pocită. Numele ei era Se-Zice. Avea gura lăbărţată pînă la urechi, în gură îi jucau şapte limbi şi fiecare limbă era despicată în alte şapte. Vorbea necontenit despre orice, cu toate limbile şi în toate graiurile lumii.

Întreg trupul ei, din cap pînă-n picioare, era numai urechi; avea atîtea urechi, cîţi ochi avea pe vremuri Argus. Baba era oarbă şi oloagă de picioare.

Am văzut în jurul ei o mulţime nemăsurată de bărbaţi şi de femei, ascultînd-o cu luare-aminte. Am deosebit printre ei cîţiva care păreau a fi oameni în toată firea; unul ţinea în mînă un glob al pămîntului şi, arătîndu-l celorlalţi, le împărţea lămuriri despre tot ce vedea pe el. În cîteva ceasuri, ascultătorii ajungeau învăţaţi. Omul acela avea o ţinere de minte nemaipomenită şi vorbea frumos despre o seamă de lucruri minunate, pe care, dacă ai vrea să le cunoşti tu însuţi, nici o viaţă de om nu ţi-ar ajunge şi nici a o suta parte din ele nu le-ai şti: despre piramidele Nilului şi ale Babilonului, despre troglodiţi, himantopozi, blemiţi, pigmei, canibali, despre munţi hiporboreeni; despre oegipanzi şi alte drăcii pe care le aflase de la doamna Se-Zice.

Am văzut, tot acolo, pe Herodot, pe Pliniu, pe Solon, pe Filostrat, pe Mela, pe Strabon şi pe alţii din cei vechi; apoi pe marele iacobin Albert, pe Pierre Temoin, papa Pius II, Volateran, pe bărbatul viteaz Polo Iovio, Jacques Cartier, Şafton Armeanul, Marco-Polo Veneţianul, Ludovic Romanul, Pietro Alvarez şi nu mai ştiu pe cîţi alţii dintre cronicarii de astăzi, ascunşi după un covor şi scriind pe furiş fel de fel de isprăvi mari, toate auzite de la Se-Zice.

În dosul unei perdele de catifea, pe care erau zugrăvie frunze de izmă-creaţă, se strînseseră în jurul lui Se-Zice o mulţime de şcolari silitori şi destul de tineri, din Perche şi din Manceau. Întrebîndu-i ce învaţă, am aflat că din frageda lor pruncie se pregătesc şi se deprind să fie martori. Ei ajung să stăpînească atît de bine acest meşteşug, încît, întorcîndu-se acasă, reuşesc să trăiască în chip cinstit din meseria de martor, vînzînd mărturii învăţate de la Se-Zice, celor care le plătesc mai mult ziua de lucru.

Puteţi să-mi spuneţi despre ei orice veţi vrea, dar nouă ne-au dat să ne înfruptăm din pîinea lor şi ne-au îmbiat să bem din ulciorul lor, pe săturate. Ne-au sfătuit apoi prieteneşte să mai ocolim adevărul, pe cît ne va fi cu putinţă, dacă dorim să ajungem binevăzuţi la curtea marilor seniori.

CAPITOLUL XXXII

Cum am nimerit în ţara Luminilor

Răuprimiţi şi prosthrăniţi în ţara Mătăsurilor, am pornit mai departe pe mare şi am mers astfel vreme de trei zile. A patra zi, dis-de-dimineaţă, ajungînd în apropiere de ostrovul Luminilor, am zărit pe deasupra valurilor un joc uşor de focuri zburătoare. În ceea ce mă

priveşte, mi-am închipuit că sînt nu felinare, ci peşti, ale căror cozi înflăcărate se zbăteau peste ape; sau poate licurici care scînteiau de departe, cum lucesc către asfinţit, la noi în ţară, boabele de orz cînd dau în pîrg. Cîrmaciul ne-a spus însă că erau felinare de strajă. Întreg ţinutul era luminat de jur împrejur de aceste felinare din partea locului, care călăuzeau alte felinare străine, de cordelieri şi iacobini, venite să ia parte la conciliul ce *se* ţinea acolo.

Ne-am temut să nu fie vreun semn de furtună; dar cîrmaciul ne-a liniştit, spunîndu-ne să n-avem nici o grijă.

CAPITOLUL XXXIII

Cum am coborît pe ţărmul Lihnobienilor şi am intrat în ţara Luminilor

Ajungînd la ostrovul Luminilor, Pantagruel a zărit în vîrful unui foişor înalt fanarul de la Rochelle, care ne-a luminat calea. Am mai văzut fanarul de la Păros din Nauplia, şi pe cel din Atena, aprins pe Acropole în cinstea Minervei. Aproape de ţărm se află un mic sat unde locuiesc lihnobienii, un neam de oameni care trăiesc din lumină, ca în ţara noastră călugării-cerşetori din pantahuza maicilor. Sînt oameni cumsecade şi harnici. (Demostene tot aici s-a luminat.) Din satul acela şi pînă la palat am fost însoţiţi de trei obeliscolihniţi care sînt străjile înarmate ale ţărmului, purtînd fesuri înalte ca albanezii. Le-am arătat pricina călătoriei noastre şi dorinţa ce-aveam de a primi din partea reginei Luminilor un felinar, care să ne lumineze calea şi să ne călăuzească pînă la oracolul Butelcii. Ne-au făgăduit că ne vor sta în ajutor, adăugind că am sosit într-un ceas priincios, cînd vom putea să alegem un felinar de mîna întîi, întrucît tocmai atunci se ţinea un sinod al lor.

Ajungînd la palatul domnesc, ne-am înfăţişat reginei, însoţiţi de două felinare de onoare: unul era felinarul lui Aristofan, celălalt, felhuarul lui Cleante. Panurge, care cunoştea graiul lor, le-a arătat, în puţine cuvinte, ţinta călătoriei noastre. Regina ne-a făcut parte de-o primire prietenoasă şi ne-a poftit în seara aceea la masă, avînd a ne alege totodată felinarul dorit. Ne-am bucurat şi am primit poftirea, fără să uităm însă a cerceta şi a însemna cu grijă îmbrăcămintea, purtarea, mişcările ei, precum şi întreaga rînduială a ospăţului.

Regina era înveşmîntată într-un strai de cleştar limpede, frumos şlefuit şi încrustat cu diamanturi mari. Felinarele de sînge regesc erau îmbrăcate, unele în sticlă limpede şi sclipitoare, altele în marmoră străvezie de Capadochia. Celelalte, în aşchii subţiri de unghie, în foi de hîrtie şi în pînză ceruită. Lămpile erau înşiruite după tagma şi

vechimea neamului lor. Am văzut una plămădită din lut, ca o oală, stînd printre cele mai de frunte; mult m-am mirat cînd am aflat că era lampa lui Epictet, pe care odinioară nimeni nu voia să dea trei mii de drahme.

Am privit cu luare-aminte întocmirea şi înfăţişarea lămpii cu mai multe fitiluri a lui Marţial, ca şi lampa cu douăzeci de flăcări, pe care a închinat-o zeilor fiica lui Tisias, Canope. N-am trecut fără să privim lampa care atîrna altădată la Teba în altarul lui Apolo Palatinul, şi strămutată mai tîrziu de Alexandru Cuceritorul la Cumes în Eolida. Am mai zărit o alta, vrednică de luare-aminte din pricina ciucurelui frumos de mătase roşie pe care îl purta: am aflat că e lampa lui Bertol, lumina legilor. Am mai însemnat pe răbojul minţii alte două, diferite de celelalte, fiindcă aveau la brîu două clistire. Mi s-a spus că una era *lumînarea-mare,* cealaltă l*umînarea-mică*[291], a spiţerilor.

Venind ceasul de cină o dată cu asfinţitul, regina s-a aşezat în fruntea mesei, iar celelalte lămpi şi felinare, după treapta slujbelor lor. Fiecăruia i s-a pus dinainte, drept gustare, o lumînare groasă, afară de regină, pentru care s-a adus o făclie aprinsă, de ceară albă, mare şi vînjoasă, puţin înroşită la capăt. Felinarele de sînge regesc şi-au primit şi dumnealor partea ce li se cuvenea; felinarului episcopesc din Mirebalais i s-a dat o lumînare din unt de nucă, iar celui din Poitou o lumînare ferecată. Dumnezeu mi-e martor cîtă lumină puteau să răspîndească feştilele lor! Nu mai vorbesc despre alte felinare mai tinerele, care păreau să stea sub ascultarea unei lămpi bătrîne, şi luminau într-un fel deosebit de celelalte, în nişte culori care mie mi s-au părut cam deşucheate.

După cină ne-am dus să ne odihnim. A doua zi dimineaţa, cu învoirea reginei, ne-am ales drept călăuză unul din felinarele cele mai de seamă. Apoi ne-am luat rămas bun şi am pornit mai departe.

Mi s-a dus vestea de prost.
Unde eşti, iubita mea?
Fie-ţi milă!
Nu mai cred în iubire.
M-am despărţit de ea plîngînd în dragoste am suferit.
Cînt şi oftez.
Nu ştiu de ce?
Hai, iubito, hai!
Rumenă şi argăsită Frumoasa Francoise.
Aşa gîndesc.
Nădejdea mea.
Aşa-mi place!
Mielul pocăit.
Daruri din Spania.

Rămas bun.
Să nu-ţi fie frică.
Cu ce-a greşit iubirea mea?
A sosit vremea să plîng
M-a făcut mama să-ţi seamăn
Mărturisesc
Mă voi întoarce *Dulcis amica*
Pampeluna
Ai minţit!
Bucuria mea
Pe jumătate
Verişoara Revino!
Cîntecele mele dragi
Vîră-te-n mine
Castelul De-a-ndoaselea!
Norocul chior Nemţoaica
Gîndul dragii mele Frumoasa mea, n-ai făcut bine!
Doamne, rea-i muierea mea
Cînd inima va vorbi
Mănătăluţa verde
Tulburelul
Triste plăceri
Durerea mea
Ţesătoarea
Păstoriţo,
draga mea Pavana
La anii ce-au trecut
Freamăt de pădure
Va veni ziua aceea
Mixandra
La căldurică
Ce bine-i să iubeşti
Pe toate părţile

I-am mai văzut jucînd după un cîntec din Poitou, pe care-l cînta un felinar din Saint-Maxent şi o gură-cască din Parthenay-le-Vieux. Trebuie să mai aflaţi, beţivilor, că felinarele ţineau foarte bine pasul danţului şi ţopăiau cum nu se poate mai frumos pe piciorul lor de lemn.

La sfîrşit, am mai închinat un pahar la botul-calului, iar regina ne-a dat să ne călăuzească pe unul din felinarele ei, care ne-o plăcea. Am ales unul, pe care-l ştiam prieten de-al cuviosului părinte Lamy şi pe care îl cunoşteam ca pe un om de ispravă. El m-a recunoscut de asemeni, şi mi s-a părut a fi cel mai luminat, cel mai săritor, cel mai

învăţat, cel mai chibzuit, cel mai bun vorbitor, sufletul cel mai ales şi felinarul cel mai potrivit dintre care se aflau acolo.

La ieşirea din palat am auzit glasul unui felinar cu picior răsucit, care spunea că nu s-ar lipsi de o noapte bună, să-i dea cineva atîtea bună-dimineaţa, cîte castane au intrat în tocătura de ficat de gîscă, de la potop încoace. Voia să ne lase a înţelege că nu poate să mănînce şi să bea cu poftă decît noaptea, cînd felinarele sînt la locul lor, în tovărăşia lămpilor drăgălaşe. Soarele nu vede cu ochi buni asemenea ospeţe, dovadă că Jupiter, cînd a fost să se culce cu Acmena, mama lui Hercule, l-a ţinut ascuns vreme de două zile, după ce, nu demult, aflase că Venus s-a dat în dragoste cu Marte.

CAPITOLUL XXXIV

Cum am ajuns la oracolul Butelcii

Luminaţi şi călăuziţi cu multă voioşie de acel vrednic felinar, am sosit la ostrovul căutat, unde sălăşluia oracolul Butelcii. Punînd piciorul pe uscat, Panurge s-a învîrtit o dată ca o sfîrlează şi i-a spus lui Pantagruel:

— După atîtea osteneli şi atîta trudă, iată-ne ajunşi la locul ce-am dorit!

A mulţumit cu multă cuviinţă felinarului, iar acesta ne-a îndemnat să avem încredere şi să nu ne înspăimîntăm de cele ce vom vedea.

Pentru a pătrunde pînă la templul sfintei Butelci, a trebuit să trecem printr-o întinsă podgorie, în care se aflau cele mai felurite soiuri de viţă, Falern, Malvoise, Muscadet, Tago, Beaune Mireveaux, Orleans, Picardent, Arbois, Coussi, Anjou, Graves, Vierron, Nerac şi altele. Via fusese sădită odinioară de însuşi Bachus, care a hărăzit-o să poarte frunze, flori şi ciorchini în toate timpurile anului, ca portocalii din San Remo. Bunul nostru felinar ne-a îndemnat să gustăm fiecare cîte trei struguri, să ne învelim încălţările în foi de viţă şi să prindem în mîna stîngă cîte o coardă verde. La capătul podgoriei am trecut pe sub o poartă bătrînă, pe care era cioplit cu multă gingăşie chipul unui băutor. De o parte stăteau rînduite tot felul de şipuri, butelci, clondire, butoaie, poloboace, oale, vedre şi amfore; apoi, atîrnînd la umbra unei bolţi de viţă, de partea cealaltă grămezi de usturoi, de arpagic, de ceapă, de şunci, de caltaboşi, de brînzeturi, de limbi afumate şi un fel de magiun amestecat cu foi de viţă. Chipul era înrămat cu multă migală într-un chenar împletit din coarde de viţă. Alături erau înşirate vreo sută de feluri de pahare: pahare cu picior, pahare cu talpă, ulcioare, pocale, potire, găvane, căuşuri, ploşti, ulcele şi alte arme de-ale lui Bachus. Pe pragul de sus al porţii, sub zoofor[292], erau scrise

aceste două stihuri:

De vrei să treci această poartă,
Să ţii un felinar de toartă!

— Am avut grijă, a spus Pantagruel; în toată ţara Luminilor nu-i un felinar mai bun şi mai sfînt ca al nostru.

Poarta dădea spre o boltă largă şi frumoasă de viţă, încărcată cu struguri în cinci sute de culori şi de cinci sute de soiuri, potrivite şi alese de meşteşugul podgoreanului: galbeni, albaştri, ruginii, portocalii, liliachii, negri, albi, verzi, viorii, bulbucaţi, pistruiaţi, lungi ca ţîţa-vacii, băşicaţi, înspicaţi, despicaţi, ţuguiaţi, brumaţi, înfloraţi. La capătul ei, bolta era perdeluită cu trei tulpini de iederă bătrînă, iar printre frunze se deschideau o puzderie de luminişuri. Ajunşi aici, strălucitul nostru fanar ne-a poftit să ne întocmim cîte un fes albanez din frunze de iederă şi să ni-l punem pe cap. Ceea ce, fără zăbavă, am făcut.

— Niciodată, în cele trecute vremuri, preotesele lui Jupiter nu s-ar fi încumetat să treacă pe sub această boltă de viţă! a spus Pantagruel.

— Credinţa lor însăşi le-ar fi oprit, a răspuns luminatul nostru felinar. Trecînd pe sub bolta cu struguri, le-ar fi stat vinul deasupra capului, şi ar fi însemnat să se lase stăpînite de puterea lui; preoţii, ca şi toţi cei ce-şi închină viaţa lor adîncind tainele dumnezeirii, trebuie să-şi păstreze sufletul liniştit, departe de tot ce-ar putea să le răscolească simţurile; iar dintre toate patimile trupeşti, cea mai tulburătoare de minte e beţia. Nici voi, trecînd pe sub această boltă, nu veţi fi vrednici a pătrunde în altarul sfintei Butelci dacă marea preoteasă Bacbuc nu va vedea frunze de viţă pe talpa picioarelor voastre, ca semn că nu vă e teamă de puterea vinului, ci, tocmai dimpotrivă, călcînd peste ea, o stăpîniţi.

— Nu sînt un mare învăţat, a spus fratele Ioan, şi îmi pare rău; dar în cartea rugăciunilor mele, în Apocalips, scrie, ca despre un lucru minunat, cum o femeie mergea avînd luna sub picioarele ei: aceasta vrea să însemne, după cum Bigot ne-a lămurit, că nu era din soiul celor cu capul în lună, adică lunatice cum s-ar zice. Iată de ce mă simt îndemnat să cred cele ce-ai spus, domnule felinar şi iubite prietene.

CAPITOLUL XXXV

Cum am coborît sub pămînt pentru a pătrunde în altarul Butelcii şi pentru ce Chinon e cel dintîi oraş din lume

Am coborît apoi sub pămînt, pe un drum sfredeluit în stînci de var. Pe peretele alb era zugrăvit, fără prea multe podoabe, un alai de femei şi de satiri, însoţind pe bătrînul Silene, care trecea rîzînd, călare pe măgar. I-am spus lui Pantagruel:

— Tinda aceasta îmi aminteşte o hrubă care se află în cel mai vechi oraş din lume, şi unde se găsesc chipuri tot atît de frumos zugrăvite ca şi cele de-aici.

— Unde? a întrebat Pantagruel. Care e cel mai vechi oraş din lume despre care vorbeşti?

— Chinon! am răspuns eu. Sau cum i se mai spune: Cainon, în Tourraine.

— Ştiu unde e Chinon-ul, a spus Pantagruel. Cunosc şi acel beci cu chipuri zugrăvite. Am deşertat acolo multe cupe de vin bun şi rece. Nu mă îndoiesc că e un oraş foarte vechi, după cum arată stema lui, pe care scrie:

Chinon, Cainon, străveche aşezare,
E mic oraşul, faima lui e mare.
Sus, străjuiesc pădurile-nverzite
Jos, curge Viena-n unde liniştite.

Dar de unde ai scos-o, că e cel mai vechi oraş din lume? Scrie undeva? Ce dovadă ai?

— Am citit în Sfînta Scriptură, că cel mai vechi ziditor de oraşe a fost Cain; şi nu e greu de înţeles că a dat numele lui cetăţii pe care a întemeiat-o mai întîi: Cainon. După cum, mai tîrziu, urmîndu-i pilda, toţi ceilalţi ctitori de oraşe şi cetăţi au făcut la fel. Astfel, Atena şi-a primit numele ei de la Minerva, căreia grecii îi spun Atena, Alexandria de la Alexandru; Constantinopol de la Constantin; Pompeiopolis din Cilicia, de la Pompei; tot astfel s-au numit Canaaenii de la Cana; Sabeianii de la Saba; Asirienii de la Asur; apoi Ptolemais, Cezareea, Tiberium şi Herodium din Iudeea.

În timp ce schimbam între noi aceste cuvinte, am văzut ieşind un clondir mare - (felinarul nostru spunea că e filozof, sfetnicul sfintei Butelci), însoţit de străjile altarului, nişte butelcuţe franţuzeşti. Văzîndu-ne înarmaţi cu coarde de viţă şi încununaţi cu frunze de iederă (aşa cum am arătat), cunoscînd de-asemeni pe renumitul nostru felinar, ne-a poftit să intrăm fără sfială, dînd poruncă să fim duşi de-a dreptul la prinţesa Bacbuc, însoţitoarea sfintei Butelci şi marea preoteasă a tuturor tainelor lumii. Ceea ce s-a îndeplinit.

CAPITOLUL XXXVI

Cum am coborît treptele numerelor şi despre spaima care l-a cuprins pe Panurge

Am coborît o scară de marmură, care ducea sub pămînt: aici am ajuns la un loc neted şi ne-am oprit puţin. După aceea au urmat alte patru scări la fel. Panurge a întrebat:

— Am ajuns?

— Cîte scări aţi numărat?

— Una, două, trei, patru, a răspuns Pantagruel.

— Adună aceste numere, a spus felinarul. Cît fac?

— Zece, a răspuns Pantagruel.

— Urmează socoteala căreia Pitagora i-a spus *tetradă,* şi înmulţeşte aceleaşi numere cu zece.

— Zece, douăzeci, treizeci, patruzeci.

— Adună-le şi pe acestea.

— O sută.

— Înmulţeşte cu opt, şi cînd vei ajunge la acest număr predestinat, vom fi la poarta templului. Aceasta e adevărata *psihogonie* a lui Platon, atît de lăudată de învăţaţii academici, şi totuşi atît de puţin înţeleasă: fiecare jumătate a ei e alcătuită din unitatea a două numere prime, din două ridicate la pătrat şi două la cub.

De mare folos la coborîrea acestor trepte ne-au fost mai întîi picioarele, căci altminteri ne-am fi dus la vale de-a rostogolul, ca nişte butoaie, iar în al doilea rînd, felinarul nostru nepreţuit, căci nici o altă lumină n-am zărit. Parcă ne-am fi aflat în hruba sfîntului Patriciu în Hibemia sau în groapa lui Trofoniu din Beoţia.

Coborîsem cam şaptezeci şi opt de trepte, cînd Panurge a început să strige deodată către luminatul nostru felinar:

— Minunate domn, te rog din adîncul inimii mele îngrijorate să ne întoarcem! Maică, măiculiţa mea, mor de frică! Jur că nu mă mai însor! Ţi-ai dat destulă osteneală pentru mine, Dumnezeu te va răsplăti pe lumea cealaltă şi nici eu nu te voi uita dacă voi scăpa cu viaţă din această vizuină de troglodiţi; dar să ne întoarcem! Fie-ţi milă! Mi-e teamă să nu fi ajuns pe ţărmul Tanarei, unde coboară drumul în iad. Mi se pare că aud pe Cerber cum latră. El e! Au început să-mi vîjîie urechile! N-am pentru javra asta nici o evlavie. De cîte ori văd un cîine repezindu-se la picioarele mele să mă înhaţe, mă apucă o durere cumplită de măsele. Am nimerit în groapa lui Trofoniu, o să ne mănînce de vii strigoii şi vîrcolacii, cum l-au înghiţit odinioară pe unul din arcaşii lui Demetrius, fiindcă nu luase cu el nimic de mîncare... Unde eşti, frate Ioane? Borţosule, stai aici lîngă mine, că mor de frică. Unde ţi-e sabia? Eu n-am nici o armă: nici ca să dau, nici ca să mă apăr. Să ne întoarcem!

— Aici sînt, a răspuns fratele Ioan, nu-ţi fie teamă. Te ţin bine de

chică şi nici optsprezece draci nu vor fi în stare să te smulgă din mîinile mele, măcar că n-am sabia la mine. De sabie n-ai nevoie niciodată, cînd ţi-e braţul voinic şi inima tare. Primi-vom întru ajutor armele cerului! Aşa a plouat cu pietre (care se mai văd şi astăzi în Provenţa, pe cîmpul de la Crau, lîngă gropile Mariane) - cînd Hercule n-a mai avut la îndemînă alte arme să lupte împotriva celor doi fii ai lui Neptun. Cum, adică? Am ajuns în stihiile unde se duc sufletele nou-născuţilor care mor nebotezaţi? (Păzeşte-ne, Doamne, or să ne spîrcîie pe toţi!) Sîntem la talpa iadului, în bîrlogul diavolilor? Las' pe mine, am să le frîng oasele la toţi, că am foi de viţă pe tălpi! Nu mă dau! Unde sînt? Să-i văd! Nu mi-e teamă decît de coarnele lor. Dar cînd mă gîndesc la coarnele pe care le va purta Panurge cînd s-o însura, mă simt la adăpost. Cu duhul meu cel prevestitor, îl şi văd ca pe Acteon, încornorat, cornificat.

— Ia seama, *frater,* a spus Panurge, pînă li s-o îngădui călugărilor să se însoare, nu cumva să te cununi cu frigurile. Eu am să-ţi fiu naşul, dacă voi scăpa cu viaţă din gaura asta! Mă tem că frigurile nu sînt neveste tocmai vesele. După cum mi-aduc aminte, şi Pisihoţul voia să te însoare cu ele, cînd l-ai făcut eretic.

Strălucitul nostru felinar ne-a curmat cearta, spunîndu-ne că în acel loc trebuia să păstrăm tăcerea, punînd strajă gurii şi înghiţindu-ne vorbele. Totodată ne-a liniştit, încredinţîndu-ne că n-avem a ne teme şi vom auzi oracolul Butelcii, de vreme ce sîntem încălţaţi cu foi de viţă.

— Să mergem, a spus Panurge. Să înfruntăm mînia diavolilor! O singură dată moare omul. Eu, unul, spun drept, aş fi dorit să cad în luptă. Înainte! Înainte! Am curaj cît îmi trebuie şi chiar mai mult. Adevărat că-mi cam tremură inima, dar de răceala şi umezeala beciului. Nu de frică, ci de frig. Înainte şi fără teamă să bă... Eu sînt Panurge-Inimă-de-Leu!

CAPITOLUL XXXVII

Cum s-au deschis singure porţile templului

La capătul scărilor am dat peste o poartă tăiată în piatră de matostat, sprijinită pe columne dorice. Pe pragul de sus scria cu litere de aur această cugetare: *in vino veritas* (în vin e adevărul). Cele două aripi ale porţii erau făurite din aramă de Corint şi împodobite cu chipuri frumos turnate şi şlefuite după legile minunatului meşteşug al sculpturii. Uşile, prinse în ţîţînile lor, se îmbinau fără lacăt, zăvor sau altă legătură. Deasupra lor atîrna un diamant indian de mărimea unui bob de fasole egipteană, încrustat în aur curat; iar de fiecare parte,

către pereţi, atîrna cîte o funie de usturoi.

Felinarul nostru şi-a cerut iertare că nu ne poate însoţi mai departe, dar de-acum încolo nu vom mai avea altceva de făcut decît să ne supunem îndrumărilor marii preotese Bacbuc. După cum am înţeles, acelui felinar nu-i era îngăduit să pătrundă în templu, dintr-o pricină pe care nu găsea cu cale s-o împărtăşească muritorilor de rînd. Pentru orice întîmplare, ne-a sfătuit să nu ne pierdem cu firea şi să n-avem nici o teamă; ne-a mai spus că putem să ne bizuim din nou pe ajutorul lui, cînd vom dori să ne înapoiem. Apoi a luat diamantul care atîrna la împreunarea celor două uşi şi l-a aruncat într-o cutie de argint, dinadins pregătită pentru a-l primi. Pe pragul fiecărei uşi a tras de un şnur de mătase roşie, lung de vreun stînjen şi jumătate, la capătul căruia spînzura o căpăţînă de usturoi. A legat şnurul de două inele de aur (care se aflau acolo), apoi s-a depărtat.

Ca prin farmec, poarta s-a deschis singură, fără a scoate acel sunet ascuţit, pe care îl fac, scrîşnind, porţile grele de aramă, ci numai un murmur uşor şi dulce, care a tremurat prelung sub bolta templului. Pantagruel a înţeles fără greutate de unde venea murmurul acela, văzînd pe muchea dinspre perete a fiecărei uşi, de-a lungul pervazului, un mic cilindru, care se învîrtea cu uşa deodată, pe o lespede de marmură, tare şi netedă, lustruită de-atîta frecare.

Mult m-am mirat privind cum se deschid porţile, fără ca cineva să le fi împins; şi pentru a dezlega taina, m-am apropiat să văd cu ce putere sau prin ce maşinărie se închiseseră din nou, bănuind că îndatoritorul nostru felinar, deschizîndu-le, folosise iarba-fiarelor, numită *ethiopis,* care deschide orice încuietoare. Dar, în partea unde cele două aripi ale porţii se prindeau în canatul lor, n-am deosebit decît o lamă de oţel subţire, îmbucată în ţîţîna de bronz.

Am mai zărit două bucăţi lungi de magnet indian, groase de o jumătate de palmă, de culoarea cerului, netede şi bine lustruite, care erau înfipte pe toată lărgimea lor în pereţii templului, unde porţile, deschizîndu-se, întîlneau zidul şi se opreau.

Aşadar, atrase cu putere de acel magnet, lamele de oţel, printr-o minunată şi tainică lege a naturii, porneau mişcarea uşilor. Dar nu oricînd şi oricum; căci atunci cînd magnetul era scos de la locul lui, oţelul nu i se mai supunea; după cum, dimpotrivă, căpăţînile de usturoi (care ucid puterea magnetului şi îi răpesc puterea de a atrage), trebuiau înlăturate; ceea ce felinarul nostru făcuse trăgînd de funia în care erau legate.

Pe magnetul din dreapta era scris, cu litere latine frumos săpate, acest stih în metru iambic:

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt[293].

Pe celălalt magnet am citit această cugetare însemnată cu litere mari: TOATE LUCRURILE SE ÎNDREAPTĂ SPRE SFÎRŞITUL LOR.

CAPITOLUL XXXVIII

Cum era alcătuită pardoseala templului şi înstemată cu pietre rare

După ce am citit acele pisanii ale măreţului templu, am stat şi am privit minunata întocmire a pardoselii, cu care nici o altă lucrare a mîinilor omeneşti nu se poate asemui; nici pavelele templului Fortunei din Perenesta, zidit pe vremea lui Sylla, nici podeaua pe care a aşternut-o Sosistrat la Pergam, şi căreia grecii îi spun *Asarotum*[294]. Era un mozaic îmbinat din lespezi de piatră rară, tăiate în patru muchii şi frumos lustruite, păstrînd fiecare culoarea ei firească. Unele de jasp roşu, stropit cu felurite culori plăcute ochiului; altele de ofită; unele de porfir; altele de licoftalm, cu sclipiri de aur lucitor, mărunte ca firele de nisip; unele de agată cu rîuri şerpuitoare de culoarea laptelui; altele de caledoniu, piatră de mare preţ; altele de matostat verde, cu vine galbene şi roşii. Se înşirau unele lîngă altele şi se întretăiau în linii piezişe, îmbinate şi potrivite fiecare la locul ei.

În dreptul stîlpilor porţii se afla un alt mozaic, alcătuit din fărîme de piatră, adunate laolaltă cu atîta dibăcie, încît întocmeau împreună chipul pe care meşterul îl dorise. Ai fi zis, văzîndu-le, că o mînă azvîrlise pe pardoseală, în neorînduială, o risipă de frunze de viţă. În unele părţi căzuseră mai multe, în alte părţi mai puţine, dar aceeaşi podoabă de frunze se vedea pretutindeni.

În lumina scăzută se zăreau, ici şi colo, melci suindu-se pe ciorchini, şopîrle alergînd printre ramuri, struguri pe jumătate copţi şi alţii pîrguiţi, potriviţi cu atîta iscusinţă de meşterul pietrar, încît graurii şi oricare alte păsări ale cîmpului s-ar fi înşelat, tot atît de lesne ca şi surioarele lor, pe care le-au amăgit chipurile zugrăvite de Zeuxis din Heracleea. Noi înşine ne-am înşelat, căci ajungînd pe locul unde pietrarul aşternuse frunze mai dese, temîndu-ne să nu le luăm în picioare, am început să facem paşii mari, cum am fi mers pe un drum desfundat de ploi şi semănat cu pietre. Am privit apoi bolta templului, ai cărui pereţi, împodobiţi cu mozaicuri de marmură şi porfir, înfăţişau un şirag întreg de chipuri minunate, începînd din partea stîngă a intrării. Aici era închipuită bătălia în care vrednicul Bachus i-a biruit pe indieni; şi anume în felul următor.

CAPITOLUL XXXIX

Cum era înfăţişat războiţii biruitor pe care Bachus l-a purtat împotriva indienilor

Mai întîi erau înfăţişate oraşele, satele, castelele, cetăţile, cîmpiile şi pădurile mistuite de flăcări. Am văzut o mulţime de femei dezmetice şi hămesite, care spintecau viţei, miei şi mioare vii, muşcînd cu lăcomie din carnea lor însîngerată. Toate acestea voiau să însemne, după cum am înţeles, că Bachus, pătrunzînd în India, a lăsat în urma lui numai foc şi sînge.

La început, indienii nu l-au luat în seamă şi nu i-au aţinut calea, înştiinţaţi fiind de iscoadele lor că le-a călcat hotarul nu o oaste de războinici, ci numai un bătrînel dolofan ca o muiere şi mereu beat, însoţit de o ceată de tineri pădureţi, goi, cu coarne şi cu coadă ca iezii, sărind şi ţopăind, de gît cu o haită de femei bete. Indienii hotărîseră să-i lase să treacă şi să nu li se împotrivească în luptă, gîndind că o biruinţă asupra unei asemenea gloate n-ar fi fost un lucru de cinste, ci mai degrabă de ruşine. Astfel dispreţuit, Bachus a pătruns tot mai adînc în inima ţării, punînd pretutindeni foc şi vărsînd valuri de sînge. Foc, fiindcă focul şi pulberea care arde sînt armele părinteşti ale lui Bachus. El de la naştere a fost întîmpinat de fulgerele lui Jupiter, pe cînd casa mamei sale Semeia se mistuia în flăcări. Sînge, fiindcă Bachus sînge dăruieşte în vreme de pace şi sînge varsă în timp de război. Dovadă stau cîmpiile ostrovului Samos, numite Panena (adică pline de sînge), unde Bachus, ajungînd din urmă amazoanele fugite de pe meleagurile Efesului, le-a răpus însîngerînd întreaga cîmpie. Aceste spuse, veţi înţelege mai bine decît din vorbele lui Aristotel tîlcul vechii înţelepciuni: „Pe timp de război, nici să nu mănînci, nici să nu semeni izmă". Şi iată de ce, în învălmăşeala luptei, lovit poate fi oricare, fără deosebire; dar nu-i cu putinţă, sau e foarte greu, să opreşti sîngele unui rănit care în ziua aceea a cules sau a băut izmă.

Pe-acel perete Bachus era înfăţişat, aşadar, pornind la război într-un car măreţ, tras de trei perechi de leoparzi tineri, înhămaţi unul lîngă altul. Obrazul lui era al unui copil, arătînd astfel ca beţivii adevăraţi nu îmbătrînesc niciodată; avea obrazul roşu ca al heruvimilor, fără un fir de păr în barbă. Purta pe frunte coarne ascuţite, iar peste ele o cunună împletită din frunze de viţă şi struguri, cu o mitră roşie pe creştet. Încălţările lui erau de aur.

În jurul lui Bachus nu se zărea nici un bărbat. Straja şi toată oastea lui se alcătuia din femei deşănţate, zălude şi turbate: *basaride, evande, euniade, edonide, trieteride, ogide, mimalone, menade, tiade* şi *bachide*[295]. Purtau la cingătoare şopîrle şi şerpi vii; umblau cu părul despletit şi cu năframe în foi de viţă. Erau înveşmîntate în piei de cerb şi căprioare, ţineau în mîini securi, tirsuri, împodobite cu iederă şi viţă, cîrlige de fier şi halebarde, aidoma ştiuleţilor de brad. Unele purtau scuturi uşoare, care răsunau la cea mai uşoară atingere; băteau cu ele toba ca în nişte tamburine.

Femeile erau în număr de şaptezeci şi nouă de mii două sute

douăzeci şi şapte. Vîrful oastei stătea sub porunca lui Silen, în care Bachus avea o încredere deplină; îi pusese de multe ori la încercare vitejia, mărinimia şi chibzuinţă. Era un bătrîn mărunţel, burtos şi hodorogit, adus din spate rotund, ca un samar de măgar. Avea urechi mari şi ţuguiate, nas vulturesc şi ascuţit, sprîncene lungi şi aspre, umbla fudul călare pe un măgar şi ţinea în mînă o bîtă, rezemîndu-se în ea, gata de bătaie. Cînd umbla pe jos se îmbrăca muiereşte şi purta o rochie galbenă. Oastea lui era alcătuită din flăcăi pădureţi, cu coarne de cerb, cruzi ca nişte lei, care jucau, săreau şi ţopăiau în pielea goală. Se numeau *titiri* sau *satiri* şi erau în număr de optzeci şi cinci de mii o sută patruzeci şi trei.

Pan, un fel de om strîmb şi pocit, venea cu cea din urmă ceată. De la brîu în jos semăna cu un ţap, coapsele îi erau acoperite de păr şi purta coarnele în sus. Faţa îi era roşie şi aprinsă, barba stufoasă ca a unui bărbat îndrăzneţ şi viteaz, necugetat şi grabnic la mînie; în mîna stîngă ţinea un fluier, iar în mîna dreaptă o cîrjă; ostaşii lui erau *satirii, hemipanii, egipanii, argipanii, silvanii, faunii, lemurii, larii, farjadeţii* şi *spiriduşii,* în număr de şaptezeci şi opt de mii o sută paisprezece. Deviza lor era un singur cuvînt: *Evohe*[296]*!*

CAPITOLUL XL

Cum s-a luptat Bachus cu indienii

Bachus era înfăţişat, aşadar, lovind cu război pe indieni. După cum mi-am dat seama, Silen, căpetenia călărimii, era asudat leoarcă, iar măgarul îl necăjea cumplit, suflînd greu, zbătîndu-se, zvîcnind şi smucindu-se de mama focului, ca şi cum i-ar fi vîrît cineva un tăun sub coadă.

Satirii, căpitanii, sutaşii, căprarii sunau din corn strigări de luptă, dădeau ocol în goană grosului oastei, sărind, pufnind, năvălind, pîrţîind şi îndemnîndu-şi soţii la luptă. [...] au năpustit cele dintîi asupra indienilor, scoţînd ţipete înfricoşate, în larma cumplită a scuturilor şi tobelor lor; tot cerul răsuna de strigătul lor! Să nu mai spuneţi că numai Apelle, Aristide din Teba şi ceilalţi meşteri se pricepeau să zugrăvească fulgerele, trăsnetele, tunetul, furtunile, cuvintele, firea oamenilor şi gîndurile lor!

Indienii au fost înştiinţaţi că Bachus face prăpăd pe unde trece. Atunci s-au urnit în luptă elefanţii, purtînd în spinare turnuri de cetate, cu un număr neînchipuit de războinici în ele. Întreaga oaste s-a pus în mişcare, iar înaintea şi în urma ei mergeau elefanţii, întîmpinaţi de strigătele grozave ale bacantelor care, înspăimîntate, îşi pierduseră capul.

Să-l fi văzut pe Silen înfuriat, dînd de zor pinteni măgarului şi învîrtind bîta ca pe-un paloş! Măgarul dădea tîrcoale elefanţilor, gîfîia cu gura căscată şi zbiera semnalul de luptă. (Tot atît de vitejeşte s-a trezit din somn şi nimfa Lotis, în timpul bacanalelor de altădată, apărîndu-se împotriva lui Priapcare încerca s-o priapuţuiască pe cînd dormea.)

Să-l fi văzut pe Pan, cum sălta pe picioarele lui strîmbe în jurul menadelor, îndemnîndu-le cu fluierul la luptă! Să fi văzut cum un satir mai tînăr înhăţase şaptesprezece regi şi cum o bacantă încolăcise cu şerpii ei patruzeci şi doi de căpitani indieni; cum un faun numai de-o şchioapă ducea pe braţe douăsprezece steaguri smulse duşmanului şi cum nenea Bachus se plimba în carul lui fără să-i pese, de-a lungul cîmpului de bătaie, rîzînd, glumind şi bînd în sănătatea tuturor.

La sfîrşit era închipuită biruinţa veselului Bachus şi prada luată în război. Carul lui de învingător era împodobit cu iederă culeasă de pe muntele Meros; iederă care în India nu se află. Tot astfel s-a înfăţişat şi Alexandru, după ce i-a supus pe indieni: carul lui era tras de patru elefanţi înhămaţi în şir, unul după altul. Aşa a intrat şi Pompei-cel-Mare în Roma, cînd s-a întors biruitor din Africa. Bachus, stînd în carul lui, bea dintr-o amforă (ca şi Caius Marius mai tîrziu, după izbînda lui asupra cimbrilor la Aix, în Provenţa). Toţi din oastea lui Bachus purtau pe frunte cununi de iederă. Toate scuturile, toate tobele, toate buzduganele erau împodobite cu iederă; pînă şi măgarul lui Silen se îmbrăcase în frunză verde.

În dreapta şi în stînga carului lui Bachus mergeau regii prinşi în luptă, cu lanţuri de aur la picioare. Întreaga oaste înainta în alai de sărbătoare, fremătînd de bucurie, cărînd o pradă nesfîrşită şi cîntînd cîntece voioase de război, doine păstoreşti şi imnuri răsunătoare de slavă.

Tot pe-acel perete era arătată ţara Egiptului: cu Nilul lui, cu crocodilii lui, cu maimuţele lui fără coadă, *cercopitecii, ibişii, ihneumonii, hipopotamii* şi celelalte fiare îmblînzite de Bachus. Iar Bachus străbătea aceste ţinuturi tras de doi boi: pe unul scria cu litere de aur *Apis,* iar pe celălalt, *Osiris.*

Înainte de venirea lui Bachus, nu se pomeniseră în Egipt nici boi, nici vaci.

CAPITOLUL XLI

Cum era templul luminat de o lampă minunată

Înainte de a vă împărtăşi răspunsul Butelcii, voi încerca a vă vorbi despre o lampă minunată, a cărei lumină se răspîndea cu atîta dărnicie

în toată încăperea templului, încît, deşi ne aflam sub pămînt, vedeam ca în plină amiază, cînd soarele limpede şi netulburat îmbrăţişează cu razele lui zarea întreagă a pămîntului. În mijlocul bolţii atîrna un inel de aur greu; de mărimea unui pumn de bărbat, de care erau legate trei lanţuri frumos împletite, mai subţiri decît inelul, lungi de două picioare şi jumătate, cuprinzînd într-un triunghi o tăblie de aur rotundă, al cărei diametru depăşea doi coţi. Tăblia de aur avea patru găuri şi în fiecare din ele se afla cîte un glob scobit pe dinăuntru, cu o deschizătură pe partea de deasupra ca o mică lampă, măsurînd de jur împrejur două palme. Globurile erau tăiate din piatră nestemată: unul de ametist, al doilea de marmură străvezie de India, al treilea de opal, al patrulea de antracit. Fiecare glob era umplut cu apă-de-foc[297], trecută de cinci ori prin alambic şi care, ca uleiul lămpii de aur a lui Pallas din acropola Atenei, nu scade niciodată. În apă pluteau cinci fitiluri, făcute din azbest (la fel cu cele din templul lui Jupiter-Amon, pe care cică le-ar fi văzut isteţul filozof Cleombrat) şi din in carpazian, pe care flacăra nu le mistuie, ci mai degrabă le împrospătează.

Cam la două picioare sub această lampă, cele trei lanţuri de aur treceau prin cele trei toarte ale unei lămpi mai mari, de cleştar curat, măsurînd în lărgimea ei un cot şi jumătate. Un vas mai mic de cleştar asemănător, avînd înfăţişarea unui dovleac, sau mai degrabă a unei oale de noapte, cobora pînă în fundul lămpii celei mari, cu atîta cîtime de apă, ca flacăra azbestului să se ridice pînă în mijlocul lămpii celei mari. Astfel părea că întreaga sferă a acesteia ardea, fiindcă flacăra se afla tocmai în punctul ei mijlociu.

Aşa precum nu te poţi uita la soare, era cu neputinţă să priveşti de-a dreptul acea lampă. Datorită alcătuirii meşteşugite a lucrării, lumina de-o limpezime desăvîrşită a celor patru lămpi mici, cu răsfrîngerea feluritelor culori ale pietrelor preţioase, era trimisă în lampa cea mare de sub ele. Strălucirea luminii umplea cu tremurul ei neîntrerupt toate ungherele templului, iar pe luciul marmurei care acoperea pereţii încăperii, jucau culorile curcubeului, ca în zilele cînd soarele atinge cu razele lui coama norilor purtători de ploaie.

Era o născocire minunată. Şi mai mult m-a umplut însă de uimire bătălia sprintenă şi glumeaţă a unor copii, cu care meşterul împodobise, de jur-împrejur, brîul de cleştar al lămpii celei mari. Copiii stăteau călări pe căişori de lemn, purtînd în mîini suliţe din cîrcei de viţă şi scuturi înjghebate din ciorchini împletiţi cu frunze. Pornirea lor la luptă şi mişcările lor ştrengăreşti erau cu atîta dibăcie arătate, cum natura însăşi n-ar fi izbutit mai bine. Nu păreau a fi numai tăiate pe faţa cleştarului, ci păreau cioplite pe de-a-ntregul, ca o sculptură de chipuri vesele, însufleţite de lumina care pătrundea prin ele dinlăuntrul lămpii.

CAPITOLUL XLII

Cum ne-a arătat marea preoteasă Bacbuc fîntîna luminoasă din mijlocul templului

Pe cînd priveam cu sufletul înfiorat de uimire acea lampă nemaivăzută şi acel templu minunat, s-a apropiat de noi, bucuroasă şi surîzătoare, preacinstita mare preoteasă, însoţită de toate ajutoarele ei. Văzîndu-ne înveşmîntaţi aşa cum înţeleptul felinar ne sfătuise, ne-a dus numaidecît pînă în mijlocul templului, sub lampa amintită, unde se afla o fîntînă mai măreaţă şi mai minunată decît ar fi visat vreodată Dedal însuşi. Ghizdurile fîntînii, pereţii şi temelia ei erau tăiate din cel mai curat şi mai străveziu alabastru. Fîntîna, înaltă de trei palme, avea şapte laturi şi era împodobită de jur împrejur cu stilobate, arulete, cimeze şi frize dorice. Peretele dinăuntru al fîntînii era rotund. La unghiurile de întîlnire ale celor şapte laturi, pe marginea fîntînii, se înălţa cîte o columnă, îngroşată spre mijloc, alcătuind o balustradă de fildeş (pe care meşterii de azi o numesc *protri)*. Erau cu totul şapte columne, după cum şapte erau şi colţurile fîntînii. Înălţimea lor de la temelie pînă la arhitrave era de cel puţin şapte palme, la o depărtare potrivită de linia de mijloc a cercului şi a rotundului dinafară.

Cea dintîi columnă ce s-a ivit privirii noastre la intrarea în templu era tăiată în safir albastru ca lumina cerului.

A doua, de hiacint, amintind culoarea florii în care s-a prefăcut sîngele mîniat al lui Ajax.

A treia, de diamant vrăjit, izbăvitor de otravă, care scînteia şi lucea ca un fulger.

A patra, de rubin străveziu, cu răsfrîngeri de ametist, ale cărui flăcări se topeau într-o lumină de purpură viorie.

A cincea, de smarald; de cinci sute de ori mai măreaţă decît a zeului Serapis din labirintul Egiptului şi mai strălucitoare decît smaraldele înfipte în ochii leului care străjuieşte mormîntul regelui Hermias.

A şasea, de agată; mai veselă şi în mai felurite culori decît aceea la care atît de mult ţinea Pirus, regele Epirului.

A şaptea, de selenit străveziu cu limpezimi de smarald alb, strălucitor ca mierea albinelor de pe muntele Hymet, răsfrîngînd în apele lui chipul lunii cum se iveşte pe cer: plină, nouă, în creştere, în descreştere.

După credinţa vechilor caldeieni şi a magilor de odinioară, aceste şapte nestemate sînt semnele celor şapte planete ale cerului.

Pe columna cea dintîi, deasupra capitelului, se înălţa chipul turnat în plumb curat al lui Saturn, care ţinea în mînă coasa şi avea la picioare un cocor cu totul şi cu totul de aur, smălţuit în culorile fireşti

ale păsării saturnine.

Pe a doua, de hiacint, în partea stîngă se ridica Jupiter, turnat în cositor şi purtînd pe piept un vultur de aur, smălţuit cum îi sînt penele adevărate. Pe a treia se înălţa Febus, plămădit din aurul cel mai curat şi ţinînd în mînă un cocoş alb.

Pe a patra stăpînea Marte, îmbrăcat în cupru de Corint, cu un leu culcat la picioare.

Pe a cincea, apărea Venus în veşmînt de aramă (metalul pe care l-a folosit Aristot, cînd a turnat chipul lui Athamos, voind să înfăţişeze îmbujorarea ruşinii ce-a simţit, văzînd pe fiul său Learh mort dintr-o nepricepută căderе). La picioarele lui Venus se afla o porumbiţă.

Pe a şasea strălucea Mercur, învăluit în argint viu şi aşteptînd în nemişcare, cu un cocostîrc la picioare.

Pe a şaptea, lumina Luna, avînd la picioarele ei un ogar.

Statuile depăşeau cu o treime înălţimea columnelor pe care erau aşezate. Măsurile erau atît de bine socotite după planurile geometriei, încît nici Policlet cu toată ştiinţa lui, n-ar fi putut să izbutească mai bine.

Temelia columnelor, capitelurile, arhitravele, frizele şi cornişele erau alcătuite după tiparele greceşti, din aurul cel mai curat, mai ales, cum nu se găseşte nici în nisipul Ledei, lîngă Montpellier, nici în Gangele din India, nici în apele Padului din Italia, nici ale Hebrului din Tracia, ale Tagului din Spania sau ale Patoclului din Lidia.

Aripile care legau columnele între ele erau tăiate din aceleaşi pietre preţioase ca şi columnele în felul următor: aripa de safir se arcuia pînă deasupra columnei de hiacint, aripa de hiacint se întindea pînă la columna de diamant şi aşa mai departe.

Pe partea dinăuntru a acestor aripi arcuite şi între capitelurile columnelor se întindea o boltă de cleştar, care acoperea fîntîna. Temelia ei avea şapte laturi, ca şi fîntîna, apoi se rotunjea spre creştet în chipul unei jumătăţi de sferă. Cleştarul era atît de limpede şi de curat, atît de bine şlefuit şi atît de desăvîrşit în apele lui, fără umbre, fără brumă, fără aburi şi fără vine, încît pot să spun că nici Xenocrat însuşi n-a cunoscut un altul asemănător.

Pe marginea boltii de cleştar erau înfăţişate, în chipuri şi slove cu meşteşug tăiate, cele douăsprezece semne ale Zodiacului, cele douăsprezece luni ale anului cu însuşirile lor, cele două solstiţii, cele două echinoxuri, calea pe care o urmează pămîntul şi cele mai frumoase stele de pe cerul polului de miazăzi şi de-aiurea; cu atîta meşteşug, cu atîta adevăr redate, încît părea să fie lucrarea regelui Necepsos sau a bătrînului astrolog Petosiros.

Pe creştetul bolţii, tocmai deasupra mijlocului fîntînii, atîrnau trei nestemate, şlefuite în chip de pară, limpezi ca lacrima şi alcătuind prin înclinarea lor o floare de crin de mărimea unei palme. Din potirul

crinului răsărea o piatră de granată, mare cît un ou de struţ, tăiată în şapte feţe (care e numărul cel mai prielnic), atît de minunată şi de strălucitoare, încît ridicînd privirea pentru a o cuprinde, era să pierdem lumina ochilor. Nici fulgerul, nici flacăra focului, nici soarele însuşi nu revarsă atîta orbitoare văpaie! Pe bună dreptate am socotit cu gîndul că Asia întreagă, Africa şi Europa laolaltă nu cuprind atîta bogăţie şi atîtea minuni nemaivăzute, ca acea fîntînă şi acele lămpi ale templului. Scînteietorul potir de lumină ar fi lăsat în umbră pînă şi *pantarbul,* faimoasa piatră de mare preţ a vrăjitorului Iarhac din India, tot aşa cum se ascund stelele cînd luceşte pe bolta cerului soarele de amiază. Nici Cleopatra, regina Egiptului, n-ar putea să se mai laude cu cele două diamanturi de India, care îi spînzurau la urechi. Pe unul din ele, dăruit de triumvirul Antoniu, l-a băut topit în apă neîncepută; fusese preţuit la o sută de sesterţi.

Zadarnic se fudulea Lullia Paulina cu haina ei ţesută în mărgăritare şi smaralde, stîrnind cu acel scump veşmînt uimirea întregii Rome (despre care se spunea că ar fi fost vizuina şi hambarul tîlharilor biruitori al lumii întregi).

Apa fîntînii curgea prin trei ţevi şi trei jgheaburi, alcătuite din mărgăritare şi aşezate în chipul a trei unghiuri cu laturile egale. Jgheaburile aveau înfăţişarea unei spirale retezată în două.

Ne pregăteam să ne îndreptăm privirile în altă parte, cînd Bacbuc ne-a îndemnat să ascultăm curgerea apei. Am prins cu urechea, la început, un sunet minunat, dar încă nedesluşit şi întrerupt, ca şi cum ar fi venit de sub pămînt şi de departe. Murmurul acesta tainic nu ni s-ar fi părut atît de plăcut, dacă l-am fi ascultat mai de aproape şi mai lămurit.

Precum inima noastră se bucurase la vederea atîtor lucruri minunate, asemenea ne încînta sufletul acea muzică desfătătoare pe care o ascultam.

Bacbuc ne-a spus:

— Filozofii voştri nu vor să creadă că priveliştile sînt născătoare de mişcare. Priviţi, ascultaţi şi vă veţi încredinţa. Aceste jgheaburi în chip de melc, pe care le vedeţi tăiate în două, alcătuind o încincită împerechere, sînt puse în mişcare de fiecare val pornind din adînc, şi aşa cum ar pătrunde în vîna cavă în loc de a intra în ventricolul drept al inimii, fac să curgă apa sfintei fîntîni; iar curgerea ei trezeşte acea cîntare minunată, care străbate pînă la mările lumii voastre.

CAPITOLUL XLIII

Cum apa din fîntînă lua gustul vinului dorit de băutor

Bacbuc a poruncit să ni se împartă pocale, căni şi ulcele: de aur, de argint, de cleştar şi de porţelan; apoi ne-a poftit să bem apă din fîntînă, ceea ce am făcut bucuroşi.

E de prisos să vă mai spunem că nu sîntem nici din neamul acelor păsărele care nu mănîncă pînă nu le mîngîi pe coadă, nici al viţeilor, care nu beau şi nu mănîncă pînă nu le pui ciomagul pe spinare. Nimeni nu s-a ostenit pînă acum degeaba poftindu-ne să bem.

I-am răspuns că apa acelei fîntîni ni s-a părut mai proaspătă şi mai plăcută, mai limpede şi mai cristalină decît a Argirondei din Etolia, a Peneului din Tesalia, a Axiului din Migdonia şi a Cidnului din Cilicia (pe care Alexandru, văzînd-o atît de îmbietoare şi mai ales atît de rece pentru timpul verii, a fost ispitit să se scalde în undele ei, cu toate că avea să plătească scump această plăcere de-o clipă).

— Ah, a spus Bacbuc, cît de mult greşesc cei care nu privesc în ei înşişi, ca şi cei care nu stau să asculte mişcările pe care le face limba, cînd vinul se prelinge de-a lungul ei, pentru a coborî, nu în plămîni prin artera-neegală, cum credea Platon, Plutarh, Macrob şi alţii, ci prin esofag în stomac. Călătorilor, aveţi oare gîtul argăsit, pardosit sau smălţuit (ca altădată Phitilus, despre care pomeneşte Theutus) de n-aţi deosebit gustul şi buchetul acestei licori cereşti? Aduceţi aici răzătoarele pe care le ştiţi (a spus ea ajutoarelor ei), să răzuim, să spălăm şi să curăţim cerul gurii acestor nepricepuţi!

Aşadar, ni s-au adus două şunci frumoase, plinuţe şi vesele, urmate de cîteva limbi afumate, vesele şi plinuţe şi frumoase, sărături felurite, caltaboşi, icre, cîrnaţi vînătoreşti şi alte răzătoare ale gîtlejului. După porunca ce-am primit am mîncat, am mîncat, am mîncat, pînă cînd ne-am simţit stomacurile bine răzuite şi ne-a cuprins o sete aprigă.

Bacbuc ne-a spus:

— Un căpitan al evreilor, înţelept şi cutezător, a călăuzit odinioară prin deşert poporul său, care suferea de-o foame cumplită. El s-a rugat, şi din ceruri a căzut mană; iar mana atît de bună li s-a părut, încît îşi închipuiau că e carne. Tot astfel, bînd din această licoare vrăjită, veţi simţi pe limbă gustul vinului la care vă veţi gîndi fiecare. Daţi aripi închipuirii, şi beţi!

Ceea ce am făcut. Panurge a strigat:

— Dumnezeu să mă ţie! E cel mai bun vin din Beaune pe care l-am băut în viaţa mea. Să mă ia o sută unu de draci dacă mint! Ca să-i simt mai îndelung gustul, ar trebui să am un gîtlej de trei coţi, cum l-ar fi vrut Filoxen, sau măcar ca un cocostîrc, cum şi-l dorea Melantius!

— Pot să jur pe fitilul felinarului nostru, a spus fratele Ioan, că beau vin din Graves, voios şi săltăreţ! Pentru numele lui Dumnezeu, învaţă-mă şi pe mine, surato, cum faci?

— Mie îmi pare că beau vin de Mirevaux, pentru că la el m-am şi gîndit. Atît numai, că e mult prea rece; mai rece decît gheaţa, mai rece

decît apa fîntînii Contoporiei din Corint, care îţi îngheţa stomacul şi toate măruntaiele nutritoare.

— Luaţi şi beţi! a spus Bacbuc. O dată, de două ori, de trei ori! Schimbîndu-vă dorinţa, se va schimba şi vinul, luînd gustul, buchetul şi tăria pe care vi le închipuiţi. Să mai spuneţi de-acum încolo că la Dumnezeu nu-i totul cu putinţă!

— Asemenea vorbe n-am rostit niciodată. Noi spunem şi credem că Dumnezeu e atotputernic.

CAPITOLUL XLIV

Cum l-a înveşmîntat Bacbuc pe Panurge pentru a primi cuvîntul Butelcii

Sfîrşindu-se deodată şi vorbele şi băutura, Bacbuc a întrebat:

— Care dintre voi doreşte să afle cuvîntul Butelcii?

— Eu, nevrednicul tău băutor, a răspuns Panurge.

— Prietene, n-am a-ţi da decît un singur sfat. Înfăţişîndu-te oracolului, să-l asculţi numai cu o ureche.

— Urechea la care duce vinul, a spus fratele Ioan.

Bacbuc i-a dat lui Panurge să îmbrace o zeghe ţărănească, i-a pus în cap o glugă albă şi frumoasă, i-a dat să tragă nişte nădragi de viaţă lungă, de care a atîrnat un ciucure cu trei obeliscuri, i-a dat nişte mănuşi făcute din două buzunare vechi, l-a încins cu trei cimpoaie legate unul de altul, l-a pus să-şi spele faţa în fîntînă de trei ori, i-a azvîrlit în obraz un pumn de făină, i-a înfipt trei pene de cocoş în pulpana din dreapta a nădragilor, l-a trimis să ocolească fîntîna de nouă ori, să sară în sus de trei ori, l-a dat de şapte ori cu fundul de pămînt, murmurînd nu ştiu ce cuvinte vrăjite în limba etruscă şi citind de cîteva ori dintr-o carte pe care i-o ţinea dinainte una din ajutoarele sale.

Nici Numa Pompiliu, al doilea rege al Romei, nici preoţii din Toscana de altădată şi nici sfîntul căpitan al evreilor nu-şi îndeplineau slujbele închinate cerului, după un tipic mai sărbătoresc; nici profeţii zeului egiptean Apis din hMemfis, nici euboienii din cetatea lui Ramnes în Ramnuzia, nici slujitorii altarului lui Jupiter-Amon, nici cei din Feronia, nu păzeau cu atîta grijă rînduiala sfintelor lor închinăciuni.

Panurge, astfel dichisit, s-a despărţit de ceata noastră, iar Bacbuc, prinzîndu-i mîna dreaptă, l-a scos afară din templu pe-o poartă de aur, într-un paraclis rotund zidit din marmură străvezie de Capodochia, prin care, fără uşi şi fără ferestre, lumina soarelui pătrundea cu atîta

strălucire şi cu atîta uşurinţă, ca şi cum ar fi izvorît dinăuntru, nu dinafară. Lucrarea nu era mai puţin minunată ca templul sfînt din Ravena de odinioară, nici mai prejos de-acela din ostrovul Chemnis al Egiptului. Voi spune numai atît, că acest locaş rotund era cu atîta măiestrie zidit, încît lărgimea temeliei nu întrecea nici cu un vîrf de unghie înălţimea bolţii.

În mijloc se afla o altă fîntînă frumoasă de alabastru, cu şapte laturi, pe ghizdurile căreia erau încrustate felurite frunze, care de care mai ciudate. Fîntîna era plină cu o apă limpede, iar în apă stătea cufundată pînă în brîu sfînta Butelcă, în cel mai luminos veşmînt de cleştar, rotunjoară la trup şi cu mijlocul puţin mai împlinit decît s-ar fi potrivit cu statura ei.

CAPITOLUL XLV

Cum s-a înfăţişat Panurge înaintea sfintei Butelci

Marea preoteasă Bacbuc, după ce l-a pus pe Panurge să facă o adîncă închinăciune şi să sărute ghizdurile fîntînii, i-a poruncit să se ridice şi să joace trei danturi repezi în cinstea lui Bachus. Apoi l-a aşezat cu fundul pe pămînt, între două şei. A deschis o carte de rugăciuni şi, suflîndu-i la urechea stîngă, l-a învăţat să cînte astfel:

Butelcă sfîntă,
Ce porţi în tine
Marea minune,
Priveşte-n mine,
Şi-n taină-mi spune
Veştile bune,
Pe care, smerit, le aştept,
În pîntecul tău înţelept
Se-ascunde nectarul în care
Bătrînul Bachus cel Mare
A spus adevărul cel drept,
În vinul ce curge-n pahare
Urîta minciună lipseşte,
Iar arca lui Noe pluteşte
Departe de orice-ntristare.
Licoare cerească, vorbeşte!
Durerea din mine-o răpune,
Zîmbeşte în cupele pline,
Vin alb, ca şi roşu mă-ncîntă!
Butelcă sfîntă,

Ce porţi în tine
Marea minune,
Taina ţi-o spune,
Vino spre mine,
Vorbeşte şi cîntă!

După acest cîntec, Bacbuc a aruncat nu ştiu ce în fîntînă, şi dintr-o dată apa a început să fiarbă, asemeni cratiţei celei mari din Bourgeuil cînd pornesc călugării cu crucea în frunte cu prapurii în vînt. Panurge asculta în tăcere, cu o singura ureche.

Bacbuc stătea în genunchi lîngă el. Cînd, deodată, din adîncul Butelcii a pornit un zumzet ca al albinelor care s-au născut din trupul taurului ucis şi grijit după pilda lui Aristeu; ca săgeata care porneşte din arbaletă vîjîind, sau ca ropotul de ploaie, care se porneşte vara, fără veste. Am desluşit atunci cuvîntul „Gîl-gîl!"

— Pentru numele lui Dumnezeu! a spus Panurge. Să ştiţi că s-a spart! Mai bine zis: a crăpat... Aşa vorbesc la noi butelcile, cînd pleznesc la foc.

Bacbuc s-a ridicat, l-a prins pe Panurge de braţ şi i-a spus:

— Prietene, mulţumeşte lui Dumnezeu cum se cuvine. Sfînta Butelcă şi-a rostit cuvîntul ei. Cuvîntul cel mai vesel, cel mai zeiesc dintre toate, cel mai lămurit din cîte am auzit de cînd mă găsesc în slujba sfintei. Ridică-te! Să mergem şi să căutăm în Cartea cea Mare pagina unde se găseşte tîlcuirea acestui cuvînt.

— Să mergem, a spus Panurge. N-am fost niciodată un copil mai ascultător ca astăzi. Luminează-mă: unde-i Cartea cea Mare? Arată-mi pagina! Unde-i mica şi drăgălaşa tîlcuire?

CAPITOLUL XLVI

Cum a tălmăcit Bacbuc cuvîntul Butelcii

Bacbuc a mai azvîrlit nu ştiu ce în apă, şi dintr-o dată fierberea apei s-a domolit. L-a dus apoi pe Panurge în templul cel mare, pe locul unde se găseşte fîntîna cea luminoasă.

— Filozofii, predicatorii şi învăţaţii lumii voastre vă hrănesc cu vorbe frumoase, care vă intră pe-o ureche şi ies pe alta. Noi vă turnăm înţelepciunea noastră pe gît. De aceea, nu te voi îndemna să citeşti cu glas tare această pagină, nici să asculţi tîlcuirea cărţii, ci îţi voi spune: ridică această carte şi soarbe tălmăcirea ei! Un profet evreu din trecutele vremi a rumegat o dată o carte şi a ajuns cărturar din tălpi şi pînă în creştet. Eu îţi voi da una s-o bei, şi vei fi învăţat pînă în măduva oaselor. Deschide gura!

Panurge a căscat ciocul şi Bacbuc a luat în mînă o carte de argint. Adică aşa ne-am închipuit că ar fi: o carte de rugăciuni. Era însă un şip plin cu vin de Falern, din care i-a dat lui Panurge să bea.

— Iată o carte înţeleaptă şi o tălmăcire limpede! a strigat Panurge. Aceasta vrea să însemne cuvîntul Butelcii de trei ori sfinte? Sînt foarte mulţumit!

— Atît şi nimic mai mult, a răspuns Bacbuc. *Gîl-gîl* e un cuvînt pe care-l înţeleg toate neamurile lumii. înseamnă: Bea! Voi, cei din lumea voastră, spuneţi că vorba *sac* se găseşte în toate limbile şi e primită de toate popoarele. Căci, după cum spune Esop în pilda lui, toţi oamenii vin pe lume cu un sac de gît, săraci din născare, cerşind unul de la altul. Nu-i sub cerul atotputernic nici un împărat, care să n-aibă nevoie de nimeni; nici un sărac atît de fudul, ca să nu primească de la altul mai bogat, numească-se el Hippian, filozoful care ştia să le facă pe toate. De sac poţi să te lipseşti însă mai lesne decît de băutură. Firea omului nu e să rîdă, ci să bea: înţeleg prin aceasta vin bun - şi rece! Nu uita, prietene, că însuşi cuvîntul *divin* purcede *de la vin* (căci un pahar *de vin* e *divin),* iar puterea harului e-n fundul paharului. Academicii noştri spun, cercetînd obîrşia cuvîntului [...], îl caută în greceşte în [...] ceea ce pe latineşte se spune *vis,* adică putere. Căci vinul e putere [...] umple sufletul cu adevăr, ştiinţă şi înţelepciune. Dacă ai citit cu băgare de seamă cele scrise cu litere greceşti deasupra porţii acestui templu, ai putut înţelege că adevărul în vin se ascunde. Sfînta Butelcă te îndrumă ea însăşi cu-aceste cuvinte, în care vei găsi tîlcul celor ce vrei să întreprinzi.

— Nici nu se pot închipui vorbe mai înţelepte decît cele pe care le rosteşte această preacinstită preoteasă, a spus Pantagruel. Am înţeles acest lucru de la început şi nu vi l-am ascuns. Aşadar: *Gîl-gîl!* Ce-ţi spune inima însufleţită de puterea lui Bachus?

— Să bem! a spus Panurge.

Trăiască Bachus! Hai să bem!
De bucă lată nu mă tem!
Voi mîngîia-o peste burtă
C-un retevei de piele scurtă,
Voi pune zurgălăii mei
La jucăria dumneaei,
Şi vesel o să joace patul
Cum o să-i cînte subsemnatul!
Îmi spune inima curat
Că-s numai bun de însurat;
Femeia mea abia aşteaptă
Să ne luăm la luptă dreaptă,

Şi se va-ncinge între noi
Al dragostei plăcut război.
Din cîţi au fost pe lume soţi,
Voi fi mai harnic decît toţi,
Cel mai voinic, mai năzdrăvan!
Pan să trăiască! Io Pan!
Trăiască partea bărbătească,
Însurătoarea să trăiască!
Oracolul ce-am auzit
Adevărat a prevestit,
Ehei, ascultă, frate Ioane,
Îţi jur pe sfintele canoane,
Că vorba lui se va-mplini:
Aşa e scris şi-aşa va fi!

CAPITOLUL XLVII

Beţia poetică a lui Panurge şi a celorlalţi

— Ai căpiat sau te-a deocheat careva? a spus fratele Ioan. Uite-l cum face clăbuci la gură şi scoate stihuri pe nas! O mie de draci! Ce-ai mîncat azi? Dai ochii peste cap, ca o capră cînd îi vine să moară! Dă-te mai încolo şi fă-ţi nevoile în altă parte! Mestecă iarba-cîinelui, să te uşurezi, sau, după obiceiul mănăstiresc, bagă-ţi pumnul pe gît, pînă în cot, şi deşartă-ţi hipocondrii! Ia şi afumă părul cîinelui care te-a muşcat!

Pantagruel l-a mustrat pe fratele Ioan astfel:

Beţia lui poetică te miră?
Vinul e bun, şi Bachus îl inspiră,
În stihuri dîndu-i glas de cîntăreţ.
Dulcea licoare îmbietoare,
Ameţitoare,
Mintea i-o-ncîntă;
Vesel făcîndu-l,
Şi îndemnîndu-l
Să-şi schimbe gîndul,
Îi spune: Cîntă!
Ca o regină,
Inima-i plină
Ne dă lumină.
Cînd versul lui e-atît de îndrăzneţ,
Cum pot să las să fie scărmănat

Un cîntăreţ atît de minunat?

— Cum? a spus fratele Ioan, face şi măria-ta stihuri? Martor mi-e Domnul, că am rămas cu gura căscată! Să mulţumim lui Dumnezeu că bunul Gargantua nu ne vede în această stare! Mă întreb dacă aş fi cu adevărat vrednic să-mi măsor puterile cu măria-ta? Cum văd, am nimerit cu toţii la stihărie. Sfinte Ioane, voi face şi eu rime ca toată lumea, şi să iertaţi dacă stihurile mele nu roşesc.

Părinte, sfinte Dumnezeu,
Ce-ai prefăcut, din apă, vinul,
Fă un fanar din fundul meu,
Să pot să-mi luminez vecinul!
Panurge, la rîndul său, şi-a depănat stihurile mai departe:
Nici Pithia, în templul ei,
Pe vremea anticilor zei
N-a dat, de cînd s-a pomenit,
Răspuns mai bine lămurit.
Ai crede că-n acest izvor
Stă duhul ei prevestitor
Şi-ai fi îndreptăţit să zici
Că Delfi s-a mutat aici!
Aici Plutarh să fi băut,
N-ar fi-ntrebat, nepriceput,
De ce la Delfi a rămas
Acel oracol fără glas,
De ce e mut şi nu vorbeşte,
Ci tace, tace ca un peşte?
Acum Plutarh s-ar lămuri
Că Delphes, Delfi e aci!
Vrăjitul scaun din altar,
Menit cu-al profeţiei dar,
Cum însuşi Atheneu spunea
Chip de Butelcă, zău, avea,
Umplută pînă-ntr-o ureche
Cu vin ales, de viţă veche,
Cu tainic înţeles divin;
Căci Adevărul e în Vin!
Nu e pe lume ghicitor,
Mai fără greş prezicător,
Ca vorba fără-asemănare
Ce din Butelcă doar răsare!
Deci, frate Ioane, eu te-ndemn
Să-i ceri Butelcii tale-un semn

Să afli şi să ştii curat,
Dacă eşti bun de însurat.
Iar dacă, vrînd să-ţi iei muiere,
Te temi de-a dragostei plăcere
Şi ţi-e puterea prea puţină,
Azvîrle-o mînă de făină!

Fratele Ioan a răspuns cu mînie:
Să mă însor? Fac jurămînt
Pe cizma lui Benoit cel Sfînt,
Şi martori iau pe cîţi mă ştiu,
Că ras în cap aş vrea să fiu,
De rîsul lumii-ntregi,
decît Juvăţul să mi-l pun de gît!
Ştiu eu prea-bine ce-i aceia,
Să-ţi iei pe cap, stăpîn, femeia.
Eu n-aş primi poruncitor
Asupra mea, nici un senior,
Să fie el suit pe tron,
Ca Alexandru Machedon,
Şi nici pe Cezar, pot s-o spui,
De-aş fi chiar ginerele lui!
Panurge şi-a scos din cap gluga pe care o purta de cînd se juruise, şi a răspuns:
Aşa vei fi, dulău scîrbos,
Ca cel din urmă păcătos,
Zvîrlit în iad, spurcată marfă!
Pe cînd, serafic ca o harfă,
Eu mă voi duce drept în rai,
Şi, răsfăţat în vesel trai,
De sus, m-oi uşura pe tine!!
Iar tu, aşa cum se cuvine,
Cînd vei ajunge printre draci,
Şi Proserpinei o să-i placi,
(Că nici această întîmplare
N-ar fi un lucru de mirare),
Vei altoi-o pe sub burtă,
Din cele trei cu cea mai scurtă;
Cînd pe-a infernului podea
Vei face dragoste cu ea,
Şi cînd o vei pofti la cină
Pe pofticioasa Proserpină,
Vei bea din vinul blestemat
Pe datorie cumpărat

La crîşma unde Lucifer
E cîntăreţ şi temnicer.
Aşa cum ştiu şi-mi stă în gînd,
Cu drăgălaşii fraţi, nicicînd
N-a fost zgîrcită Proserpina;
Şi e frumoasă, bat-o vina!

— Ajunge! a strigat fratele Ioan. La naiba! Nu mai pot! Atîta-m stihărit, că mi-au rămas stihurile în gît. Să le udăm!

CAPITOLUL XLVIII

Cum ne-am despărţit de Bacbuc şi de sfînta Butelcă

— Să plătim acum ce-am băut, a spus fratele Ioan.

— Grija aceasta să vă lipsească, a răspuns Bacbuc. Plata noastră e să vă ştim mulţumiţi. În cercul lumii noastre, al cărui punct de mijloc e oriunde, plăcerea cea mai mare e de a da, nu de a primi; ne socotim fericiţi, nu cînd apucăm de la alţii (cum e deprinderea lumii voastre), ci cînd dăruim altora cît mai mult. Vă rugăm numai atît, să scrieţi în această carte numele vostru şi ţara de unde veniţi.

A deschis înaintea noastră o condică mare şi frumoasă, în care cuvintele noastre vorbite s-au înşirat prin mijlocirea uneia din preotesele lui Bacbuc, ca şi cum ar fi fost scrise cu un stilet de aur; dar ceea ce rămăsese scris nu se vedea.

Bacbuc ne-a umplut trei vase din acea apă vrăjită şi ne-a spus:

— Mergeţi cu bine, iubiţi prieteni, sub paza sferei gînditoare pe care o numim Dumnezeu, şi care e în tot locul şi pretutindeni. Întorcîndu-vă în lumea voastră, să puneţi mărturie despre comorile şi minunile pe care le-aţi întîlnit sub pămînt. Ceres (cea preamărită în lumea întreagă, fiindcă a învăţat pe oameni să semene grîul, dezvăţîndu-i de a mînca ghindă) n-a jelit degeaba cînd fiica i-a fost răpită şi dusă în ţinuturile noastre subpămîntene - ştia zeiţa că va găsi aici bunuri pe care nici ea, maică-sa, nu i le dăruise pămîntului! Voi ce-aţi făcut cu puterea de-a smulge fulgerul din cer şi cu focul născocit odinioară de Prometeu? Nepricepuţi aţi fost şi le-aţi pierdut; au coborît în pămînt şi sînt în folosinţa noastră. Zadarnic vă miraţi, văzînd cum ard cîteodată oraşele aprinse de fulgerele şi de focul care vouă vi se pare că se revarsă din văzduh. Voi nu ştiţi de unde vine această urgie care vă înspăimîntă, dar pe care noi o găsim prielnică şi trebuitoare.

Filozofii voştri se plîng că toate cele ce se pot şti au fost cunoscute mai demult de cei vechi, iar lor nimic nu le-a mai rămas de aflat. Greşesc! Tot ce se întîmplă în cer - şi pe care voi le numiţi *fenomene* -

tot ce v-arată pămîntul şi tot ceea ce mările şi rîurile cuprind nu se poate asemăna cu ceea ce se mai află încă ascuns în pămînt.

De aceea stăpînul din adîncul pămîntului e numit în fel şi chip de neamurile lumii. Cînd filozofii voştri se vor trudi şi îşi vor da silinţa să caute adevărul cu ajutorul lui Dumnezeu cel atotputernic (căruia egiptenii în limba lor îi spuneau Abscons, adică cel ascuns, şi astfel numindu-l îl rugau să li se dezvăluiască) - cunoaşterea lor va spori, iar ei vor fi călăuziţi de inima lor bună. Căci filozofii cei vechi, pentru a străbate mai repede calea înţelegerii celor sfinte şi spre a culege mai uşor roadele înţelepciunii, socoteau că sînt de trebuinţă două lucruri: ajutorul lui Dumnezeu şi tovărăşia oamenilor.

Iată pentru ce, în căile pe care le-a cercetat, filozoful Zoroastru şi-a luat ca însoţitor pe Arimasp; Esculap, pe Mercur; Orfeu, pe Muzeu; Pitagora, pe Agleofem. Războinicii şi regii, la fel: Hercule, în cele mai grele încercări ale sale l-a avut alături pe Tezeu; Ulise, pe Diomed; Enea, pe Achate,

Voi aţi făcut la fel, luînd drept călăuză pe strălucitul vostru însoţitor, Felinarul. Mergeţi cu bine, Dumnezeu să vă aibă în paza lui!

Încheind aceste cuvinte, ne-a încredinţat scrisori întărite cu peceţi şi, după mulţumirile aduse atotputernicului, ne-a însoţit pînă la poarta templului.

Am străbătut apoi un ţinut plin de încîntătoare frumuseţi, mai blînd decît Tempe din Tesalia; mai sănătos decît acea parte a Egiptului care priveşte spre Libia; mai verde decît Thermishria; mai mănos decît valea apărată de crivăţ a muntelui Taurus sau decît ostrovul Hiperboreu din Marea Iudaică; tot atît de înflorit, de senin şi de rîzător ca ţara Tourraine-i.

Astfel am ajuns la ţărmul unde aşteptau corăbiile noastre.

SFIRŞITUL CĂRŢII A CINCEA DESPRE FAPTELE ŞI PILDELE VITEJEŞTI ALE VREDNICULUI PANTAGRUEL

[1] Cum commento - cu tîlcuri (lat.)
[2] De facultaHbus naturahbus şi De usu partium corporis kumani - şi Despre funcţiile părţilor trupului omenesc (lat.), lucrări în care celebrul med (131-201) îşi expune teoria celor 4 temperamente. - Despre însuşirile fireşti "ic şi anatomist Galenus
[3] Poetul latin Quintus Horatius Flaccus (Horaţiu).
[4] Aici se bea (lat.). Literele „etrusce" subliniază cripticismul inscripţiei.
[5] Aulus Gellius, gramatic şi critic latin (sec. II e.n.), autorul lucrării Noctes atticae.
[6] Despre hrană, (lat.).
[7] Coşuleţul (lat.), comedie prelucrată după Menandru,
[8] Despre ziua naşterii (lat.).
[9] De natura animalium - Despre firea animalelor (lat.).
[10] Matri longa decern tulerunt fastidia menses - Zece luni i-au adus mamei îndelungi greţuri (lat.) (Virgiliu, Bucolice, IV, 61).
[11] Lipsa presupune obiceiul (lat.).
[12] Precum un mire (lat.). Joc de cuvinte între sponsus - spongia:(mire-burete)
[13] Ca ţarina fără apă (lat.).
[14] Noroc, frate! (în lb. bască).
[15] Natura are oroare de vid (lat.).
[16] Beusse (Beuxe) - sat în regiunea Deviniere, vestită prin podgoriile sale. Bibarois - toponimic fictiv, derivat din bibere - a bea (lat.).
[17] Proverbiorum liber - Cartea proverbelor (lat.) (Vechiul Testament).
[18] Omul prost crede orice vorbă (lat.) (Prov. XIV, 15).
[19] Prima epistola către Corintieni (lat.) (Noul Testament). ' Dragostea toate le crede (lat.) (Corint.

XIII, 7).
[20] În cartea Despre nestemate (lat.).
[21] în Cartea ultimi (lat.). Ambele referiri sînt fictive.
[22] Giuvaergii vestiţi.
[23] Orus Apollo (Horapollo) - gramatic grec (sec. IV - III î.e.n.), autor al unei lucrări despre hieroglife.
[24] Polifil - personaj al cărţii Visul dragostelor, scrisă de veneţianul Franciscus Columna (1449 - 1527).
[25] E vorba de pamfletul italianului L. Valla (1406 - 1457), Ad candidum decembrem, îndreptat împotriva lucrării jurisconsultului Bartolius (1314 - 1357), De insignis e armiis.
[26] Despre jertfa şi magie (]at.), lucrare a filozofului mistic neoplatonician Proclus Diadochus
[27] Liber XII, De method modena; liber V, De locis afjectis, lib. 11, De symptomaton causis - Cartea a Xll-a Despre metoda de a lecui; Cartea a V-a, Despre locurile bolnave; Cartea a 11-a, Despre cauzele simptomelor (lat).
[28] „Despre modurile de cugetare nu era ştiinţă" (lat.).
[29] E vorba de un almanah popular.
[30] Ce-i asta? (lat.).
[31] Cum să te porţi la masă (lat.).
[32] Despre cele patru virtuţi cardinale (lat.).
[33] Dormi liniştit (lat.).
[34] Pronunţaţi: Bos (n. trad.).
[35]Exclamaţii scîlciate, pe tonul limbii latine, germane etc.
[36] în întregime şi pe larg (lat.).
[37] Pentru: bona dies - bună ziua (lat.), rostit repede.
[38] Şi bărbatul înţelept n-o va urî pre dînsa (lat.).
[39] Daţi cezarului cele ce sînt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu (Luca, XX, 25). Ăsta e tîlcul (lat.).

[40] Bon vino, greşit, pentru: bonum vinum (lat.) - vin bun.
[41] Pe Dumnezeu, daţi-ne nouă clopotele noastre (lat.).
[42] Orice clopot bun de clopoţit clopoţitor în clopotniţă, clopoţit în chip clopotarnic, face să clopoţească pe clopotarii buni de clopoţit. Parisul are clopote. Aşadar nimic (lat.).
[43] Al treilea [mod] al primei [figuri] (lat.).
[44] Darii - Termen mnemotehnic scolastic desemnînd una din figurile silogismului (lat.).
[45] în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh (lat.).
[46] Care-i viu şi împărăteşte în veacul veacului, amin (lat.).
[47] După modul şi figura (silogismului) (lat.).
[48]Precum substanţa poartă accidentul (lat.).
[49] Tot ce se naşte piere (lat.).
[50] De prisos vă este vouă să vă treziţi înaintea zorilor (lat.) (Psalmi 127,2).
[51] Unitate de măsură: 33 cm.
[52] De re rustica - Despre viaţa la ţară (lat.), lucrare a lui M. Porcius Calo, zis cel Bătrîn (239 - 149 î e.n.).
[53] Thomas Becket, episcop de Canterbury, apărător al privilegiilor ecleziastice, asasinat (1170) din ordinul lui Henric al II-lea.
[54] Mărturisesc! Indurare! în mîinile (tale, Doamne, îmi pun sufletul) (lat.).
[55] Sfinte Dumnezeule! (Grec).
[56] De vrăjmaşul cel viclean izbăveşte-ne, Doamne! (lat.).
[57] Supliment du supliment la Cronici (lat.).
[58]Cînd se ridicară oamenii împotriva noastră, poate că ne mîncau de vii (lat.).
[59] Cînd s-a învolburat mînia lor împotriva noastră,

poate că apa ne-ar fi înghiţit (lat.).
[60] Sufletul nostru răzbi prin puhoi (lat.).
[61] Poate că sufletul nostru ar fi străbătut potopul de nesuferit (lat.).
[62] Sufletul nostru s-a smuls, precum pasărea din laţul vînătorilor (lat.).
[63] Laţul a fost rupt (lat.).
[64] Şi noi fost-am izbăviţi (lat.).
[65]în statutele ordinului (lat.).
[66] Dete rădăcina lui Jesse (lat.).
[67] Cei mai de seamă monahi nu sînt şi cei mai de seamă înţelepţi (lat.).
[68] Izgonesc din stupuri roiul leneşilor trîntori (lat.) (Virgiliu, Georg. IV, 168)
[69] De ce? De aia (lat.).
[70] După forma nasului se cunoaşte cît de tare „ad te levavi" (lat.). - înţeles obscen.
[71] Rugăciunea scurtă ajunge la ceruri, băutura lungă usucă paharele (lat.).
[72] Veniţi să bem în loc de: venii! adoremus - veniţi să ne Închinăm (lat.)
[73] Despre cei neputincioşi şi fermecaţi (lat.), capitol al unei lucrări privind drepturile şi îndatoririle papilor.
[74] Călugărul în mănăstire / Nu preţuieşte nici două ouă; Dar cînd e afară / Preţuieşte chiar treizeci (lat.).
[75] La timpul şi locul potrivit (lat.).
[76] Mica localitate. Saint-Genou - Sfîntul-Genunchi, în lb.fr.
[77] Bucăgroasă şi Babarada - Personaje fictive ale altor romane cavalereşti. Montevielle, de fapt Mandeville, cunoscut autor al unor istorisiri de călătorie.
[78] Cei ce făptuiesc şi cred (lat.).
[79] Vechii gali (ai căror preoţi erau druizii) „măsoară toate răstimpurile nu cu numărul zilelor, ci cu al

nopţilor; zilele de naştere, începutul lunilor şi al anilor le socotesc astfel încît ziua să înceapă cu noaptea" (Cezar, Gal. VI,18).

[80] Pîntece atotputernic, în loc de: Patrem omnipotentem - Tată atotputernic (lat.)- (Crezul).

[81] Să nu-ţi aduci aminte (lat.), gluma se bazează pe rostirea identică, în limba franceză, a cuvîntului ne din acest citat biblic şi a lui nez - nas, din cognomenul Naso al poetului latin.

[82]Masoreţi - comentatori ebraici ai Bibliei.

[83] Icaromenip, lucrare a scriitorului grec Lucian din Samosate (125 - 19o e.n.).

[84] Nicolas din Lyon, franciscan italian din sec. al XlV-lea, comentator al Bibliei, ironizează pe comentatorii ebraici, potrivit cărora Og regele Basanului, ar fi fost un adevărat uriaş.

[85] Deoparte, stingher (lat.).

[86]Sena.

[87] Despre arhitecturi, Despre îndeletnicirea clăditului; Despre meşteşuguri (lat.).

[88] Bibliografie fantezistă, în care numeroase cuvinte din titlurile „latineşti" sînt de fapt cuvinte franţuzeşti (respectiv româneşti) cărora li s-a dat, în scop burlesc, aspectul latin.

[89] Cuvinte într-o limbă inexistentă.

[90] Vezi bine, doamne, că nici cimpoiul, bunăoară, nu răsună dacă n-are burta plină; tot asemenea nici eu nu-ţi pot depăna istoria mea, dacă tulburatu-mi pîntece nu-şi dobîndeşte o temeinică îndestulare; căci am început a cugeta că mîinile şi măselele şi-au pierdut slujba lor firească şi sînt pe cale de a pieri cu totul (italiană diformată.)

[91] Dacă eşti, doamne, tot atît de tare la minte pe cît eşti de voinic la trup, va să te milostiveşti de mine,

căci firea ne-a plăsmuit deopotrivă, dar norocul a crescut pe unii şi pe alţii i-a scăzut. Şi totuşi virtutea e adesea nesocotită şi oamenii virtuoşi dispreţuiţi, căci nimeni nu este cu adevărat bun înainte de ceasul cel de pe urma, idem).

[92] La toate relele trebuie, doamne, să fie şi un leac; să trăieşti cum se cade, iată anevoinţa. Cît m-am rugat de domnia-ta! Fă să fie rînduială în cuvîntarea noastră; şi va fi, de bună seamă, dacă vei spune să vină ce trebuie ca să mă saturi. Pe urmă, întreabă-mă tot ce vei voi. Şi nu vei greşi dacă vei cheltui, cu ajutorul lui Dumnezeu, îndoit (bască, idem).

[93] Cuvinte într-o limbă inexistentă.

[94] Nu mă rostesc, doamne, în grai necreştinesc; şi totuşi, chiar dacă n-aş spune un singur cuvînt, zdrenţele cu care mă acopăr ar fi singure în stare să-ţi dezvăluie ce doresc. Fii atit de milosîrdnic şi dă-mi ceva de mîncare (olandeză, diformată).

[95] Sînt, doamne, ostenit de atîta vorbă; rog aşadar pe cuvioşia-ta să ia în seamă poruncile Sfintei Evanghelii, care vor îndupleca pe cuvioşia-ta la o faptă în cuget curat; şi dacă acestea nu vor fi volnice să îndemne pe cuvioşia-ta la milă, o rog să ia în seamă mila firească, aceea care, sînt încredinţat, fără greşeală, o va mişca; şi după asta nu mai zic nimic (spaniolă, idem).

[96] Chiar dacă, precum copiii şi dobitoacele, n-aş grăi, în nici o limbă, doamne, şi încă straiele şi slăbiciunea trupului meu ar arăta limpede ce-mi lipseşte: de mîncare şi de băut; milostiveşte-te aşadar şi spune să-mi dea cu ce să-mi ogoiesc lătratul stomacului, tot astfel precum aşezi un blid cu ciorbă dinaintea cîinelui Cerber. Astfel vei vieţui îndelung şi fericit (daneză, idem).

[97] Pacea fie cu tine, doamne! Dacă voieşti a face un

bine slugii tale, dă-mi de îndată o coajă de pîine, căci scris este: „Cine pe săraci ajută, pe Dumnezeu împrumută" (ebr.).

[98] De ce, prea bunule stăpîn, nu-mi dai o bucată de pîine? Mă vezi pierind mişeleşte de foame, şi n-ai nici o milă de mine, şi mă întrebi o sumedenie de lucruri fără nici o noima. Şi totuşi, prietenii înţelepciunii se învoiesc cu toţii să creadă că orice cuvîntare sau cuvînt sînt de prisos cînd faptele sar în ochi. Cuvintele nu sînt de trebuinţă decît acolo unde faptele pe care le cercetăm nu se arată cu limpezime (elină, cu pronunţare modernă).

[99] Alt limbaj închipuit.

[100] De mai multe ori te-am rugat, pe cele sfinte, pe zei şi pe zeiţe, să-mi alini, dacă ai un pic de milă, sărăcia, dar strigătele şi jelaniile mele nu mi-au ajutat la nimic. Lăsaţi-mă dar, lăsaţi-mă, ameni fără milă, să mă duc unde mă cheamă ursita, şi nu mă mai osteniţi cu întrebările voastre deşarte, ci vă aduceţi aminte de vorba veche, care zice că pîntecele flămînd urechi n-are (lat.).

[101] Accursius, Baldius etc. - principalii glosatori ai dreptului roman, care îl aduseseră în starea de neclaritate de unde se străduiau să-l scoată oamenii Renaşterii.

[102] Primele cuvinte ale unor rugăciuni catolice (lat.).

[103] Cine cade cuminte nu merge de pe pod - parodiere a proverbului: Non de ponte cădit iui cum sapientia vădit: cine merge cuminte nu cade de pe pod (lat.).

[104] De drept şi de fapt (lat.).

[105] Aşadar ce decide legea pentru minori? (lat.).

[106] Printr-un oracol vorbit (lat.).

[107] într-un glas (lat.).

[108] De acum, precum de atunci (lat.).

[109] Gallus, Frater etc. - numele sub care sînt cunoscute în dreptul roman legile respective, pare-se cele mai greu de interpretat.
[110] Sfinte Dumnezeule, sfinte fără de moarte! (grec.)
[111] Şi de undi le luaţi? (în jargon franco-latin).
[112] Răşini extrase din unele plante ombelifere de origină persană, al căror miros este foarte neplăcut.
[113] Extras din glandele de lîngă organele genito-urinare ale castorului, la fel de urît mirositor.
[114] Mergeţi, slujba s-a sfîrşit (lat.).
[115] Grates vobis (lat.) - vă mulţumesc; la aceasta se adaugă o terminaţie fantezistă: io-mi-nes - domnilor
[116] După vechea limbă ebraică, unde viitorul indicativului are aceeaşi formă cu imperativul.
[117] Despre numere şi semne (lat.).
[118] Despre cele ce nu se pot spune (lat.).
[119] Despre semne (grec).
[120] Despre cele ce nu se pot spune (grec).
[121] Despre cele despre care nu trebuie vorbit (grec).
[122] Iată aci mai mult decit Solomon (lat.) (Mat. XII, 42; Luc. XI, 31).
[123] Nu-i ucenicul mai presus de meşter (lat.).
[124] Zopir, persan care, tăindu-şi singur nasul şi urechile, s-a dat drept dezertor, pentru a iscodi pe babilonienii asediaţi de Darius.
[125] Sinon, grec care, de asemenea, s-a dat drept dezertor în tabăra troiană (Virg. En., cartea a Ii-a).
[126]Sorbonei - e vorba de lacus Serbonis (Strabo 1, XVI), astfel diformat cu intenţii satirice la adresa celebrei universităţi.
[127] Şi zic ca sînt Curii (Curius Dir.latus, tipul romanului plin de o aspră cumpătare), dar trăiesc in dezmăţ (lat.) (Juv, II, 3).
[128] Crania - colini şi promontoriu în Corint.

[129] Lăcaşul muzelor.

[130] Căldăruşa - celebra comedie a lui Plaut, Aulularia (Act. III, Scena IV) care a servit de model Avarului lui Moliere.

[131] Gryphon - în realitate Gryphus, pe care Ausonius pretinde ca l-a găsit întîmplător într-o bibliotecă veche, aşa cum cocoşul lui Euolis a descoperit comoara.

[132] Consummatum est - Săvîrşitu-s-au!

[133] Apollonios din Thyane, filozof neopitagorician din Asia Mică (sec. I)

[134] Enyo - la vechii greci, divinitate care patrona prădarea oraşelor cucerite.

[135] Jean Bourgeois (m. 1494) celebru predicator franciscan, supranumit „Cordelierul cu ochelari".

[136] Deucalion, în mitologia greacă, fiul lui Prometeu şi soţul Pyrrhei. Singuri supravieţuitori ai potopului cu care Zeus voise să prăpădească lumea, au repopulat pămîntul aruncînd peste cap bolovani: cei aruncaţi de Deucalion s-au făcut bărbaţi, iar cei aruncaţi de Pyrrha, femei.

[137] Titlu făcînd parte din „Bibliografia" din cartea II, cap. VII. „Citatul" într-o „latinească" la fel de fantezistă, poate fi lesne înţeles de cititorul de limba romană.

[138] Vai de cel singur! (lat.) (Eccl., IV, 10).

[139] Potrivit unei legende izvorîte din fabulistica „papesei Ioana", jeţul de porfir pe care se aşază papa după încoronare ar fi astfel construit încît cei de faţă să se poată încredinţa de bărbăţia noului ales. 1 Vergiliu, En., III, 30.

[140] L. uit. C. de leg etc. Trimiteri la diverse titluri, cărţi şi capitole din dreptul canonic şi din comentatorii dreptului roman.

[141] Tălmaci de vise şi care scrie despre vise (grec).
[142] Înţelepciune (grec).
[143] Minte (lat.).
[144]Amen, amen, fiat - Amin, amin, facă-se (lat.). Fiatur nemaifiind un cuvînt latinesc, autorul adaugă: ad dijferentiam papae - „spre deosebire de papă", care fireşte n-ar fi comis o asemenea eroare.
[145] Figură de retorică, constînd în schimbarea ordinii normale a ideilor prin înlocuirea termenilor.
[146] Palintochia in sensul de „recuperare de interese, de doblndă" (grec).
[147] Palingenetă - renaştere (grec).
[148] Al katim - sacrul.
[149] La începutul Reformei, un ceasornic construit de hughenotul Clavel ar fi fost ars pe rug în virtutea unei sentinţe a Inchiziţiei.
[150] Slavă ţie, stea a mării (lat.).
[151] Psalmul care începe cu miserere şi se sfîrşeşte cu vitulos era cîntat de călugări în timp ce se flagelau
[152] Îngeraş - monedă cu chipul arhanghelului Mihail.
[153] Care se amestecă în toate.
[154] Creşteţi. Noi care trăim, ne înmulţim (lat.).
[155] Cînd va veni să judece (lat,).
[156] Insolubilia - lucrare a filozofului scolastic cardinalul Pierre d'Ailly (1350 - 1420).
[157] Corpo di gallina (it.) - eufemism pentru interjecţia „cordieul" (fr.) (pe trupul Domnului).
[158] Nufărul.
[159] Caprifoiul.
[160] Despre aer, apă şi locuri (lat.).
[161] Despre reproducere (lat.).
[162] Excrementele şi urina sînt gustarea dintîi a medicului. / Ia de aiurea paiele, şi din astea grăunţele (lat.).

[163] Pentru noi sînt doar nişte semne, pentru voi sînt bune de mîncat (lat.).
[164] Despre pîntecele care începe să crească (lat.) (Digeste, XXV, 4).
[165] Tribut-Triboulet, bufonul lui Ludovic al Xll-lea şi apoi al lui Francisc I.
[166] Tribuletinalele, vezi p. 152, nota 164.
[167] Norocul judecăţii (lat.).
[168]Schimbîndu-se forma, se schimbă substanţa (lat.).
[169] A fost un mare practician (lat.).
[170] Strecoară din cînd în cînd şi cîte o bucurie printre grijile tale (lat.).
[171] Totul ascultă de bani (lat.).
[172] Vorbind hotărîtor (lat.).
[173] Oricine rabdă lesne ceea ce rabdă de bunăvoie (lat.).
[174] Ceea ce fac leacurile la boli, fac judecăţile la afaceri (lat.).
[175] Un număr deplin de ani hrănise o fecioară coaptă acum pentru patul nupţial(lat).
[176] Axiome de drept (lat.).
[177] Adesea fiul îi seamănă tatălui (lat.).
[178] În pronunţare franceză: maniiducat - cine nu munceşte, nu vede un ducat, pentru: qui non aborat, non manducet - cine nu munceşte să nu mănînce (lat.). (Tkes. II. 3, 10).
[179] Cuvîntul le e dat tuturora, înţelepciunea minţii nu.
[180] Trebuie (lat.).
[181] Mai dulce e roadă dobîndită cu strădanii mari (lat.).
[182] Pentru: deficienta pecunia, dejicit omne ~- cînd lipsesc banii, lipseşte totul (lat.).
[183] Voi urî dacă voi putea dacă nu, voi iubi fără să vreau (lat.). (Ov. Am, III, XX, 35).

[184] Un noroc mai bun să urmeze unui slab început (lat.)

[185] Cum vor fi hainele, aşa şi inima (lat.).

[186] Mai plăcut e să dai, decît să primeşti (lat.).

[187] Primeşte, ia, apucă sînt cuvinte plăcute papei (lat.).

[188] Roma roade mîinile (care dau) şi urăşte pe cele ce nu le poate roade. Pe cei ce dau pe cei ce nu dau îi dispreţuieşte şi îi urăşte (lat.).

[189]Mai bune-s ouăle de azi, decît găinile de mîine (lat.).

[190] Asupra faptului (lat.).

[191] Cîteodată mai aţipeşte şi bunul Homer (lat.) (Hor., Ars. poet,, 359).

[192] Banii sînt un al doilea sînge, sînt viaţa omului şi cel mai bun chezaş la nevoie (lat.).

[193] „Mititeilor, boilor, vedea-v-aş la pămînt morţi de băutură! Am pierdut la joc douăzeci şi două de văcuţe (bani de argint) şi au început să mă mănînce ghearele, palmele şi pumnii. E vreunul dintre voi gata să se măsoare în luptă dreaptă cu mine?"

[194] Gasconul se laudă că se luptă cu oricare, dar mai bine se pricepe să fure; femeie dragă, fii cu ochii în patru şi păzeşte-ţi lucrurile din casă."

[195] Banii pierduţi se plîng cu lacrimi adevărate (lat.). (Juv., XIII, 134.)

[196] „Sfinte Arnoalde! care eşti tu ăla de nu mă laşi să dorm? Ţi-ai băut minţile, mă? Sfinte Seerr, tata gasconilor, ce bine aţipisem şi derbedeul ăsta m-a trezit din somn."

[197] „Ei, păcătosule, eu sînt odihnit şi am să te tai bucăţi! Du-te de te culcă şi tu oleacă, iar după aceea ne-om bate."

[198] Oprindu-se şi odihnindu-se, cugetul se înţelepţeşte

(lat.).
[199] După descrierea ei, iarba lui Pantagruel e cînepa.
[200] Adică frînghierii.
[201] Una din cele trei Parce, ursitoarea care curmă firul vieţii.
[202] Cleric sau învăţăcel (lat.).
[203] Astfel (lat.).
[204] Adevărat (lat.).
[205] A mea este răzbunarea (lat.) (Paul Ai Rom. XII,19).
[206] Da jurandi [veniam] - dă-mi voie să jur (lat.).
[207] Fericiţi cei neprihăniţi pe drum (lat.).
[208] Ăsta e de prin partea locului, născut din neam de milogi, ăsta-i unul de duce firimituri într-o traistă veche (lat.).
[209] Hotelul Vauvert, părăsit sub Ludovic al IX-lea, era loc de adăpost pentru bandele de răufăcători.
[210] Sînt vinovat, Doamne! (lat.)
[211] Mărturisesc (lat.).
[212] În mîinile Domnului (lat.).
[213] Fericit bărbatul care n-a plecat (lat.)
[214] Grozavă furtună l-a bîntuit pe Montaigu (lat.) (vezi mai sus, cartea I, cap. XXXVII).
[215] Împotriva uneltirilor duşmanilor (lat.).
[216] După ce-a trecut primejdia, le dai sfinţilor cu tifla (it. dialect.).
[217] Parasang - măsură de lungime la vechii perşi, echivalentă cu 30 de stadii, adică cea 5160 m.
[218] Ce hotărîre judecătorească? (lat.).
[219] Muşchii pîntecelui.
[220] Membrana stomacului şi ficatului.
[221] Calviniştii (n. trad.).
[222] Se numea taur trîmbiţaşul care, suflînd în corn, dădea semnalul de luptă.

[223] Cuvînt ebraic, desemnînd o anume parte a trupului.
[224] Cuvînt ebraic, care înseamnă: vînt.
[225] Poreclă dată de Rabelais protestanţilor.
[226] Poreclă dată de Rabelais catolicilor, „maniaci adepţi ai papei".
[227] Iacă smochina!
[228] Cunoaşte-te pe tine însuţi (grec).
[229] Tu eşti (grec).
[230]„Şesimea" - a şasea carte a canoanelor, adăugată de papa Bonifaciu al Vll-lea.
[231] Cartea a cincea a canoanelor, decretată de papa Clement al V-lea.
[232] Aluzie la Puits Herbault, care îl atacase în scris pe Rabelais.
[233] Titluri în latină a unor decrete şi hotăriri papale.
[234] Întregul dreptului canonic (lat.).
[235] Personaj fricos dintr-un monolog satiric atribuit lui Francois Villon. Vezi şi mai sus, cartea a II-a, cap. XXX.
[236] După Biblie, al cincilea judecător al evreilor, care a învins pe madianiţi.
[237] Popoare din vechime, menţionate de Pliniu (VII,2) şi, respectiv, Herodot (V,27).
[238] Stomacul (lat.).
[239] Trupul, mîinile şi picioarele.
[240] Ventriloci
[241] Robii pîntecului,
[242] Prezicători din piept
[243] De asemenea (lat.).
[244] Locuitorii cetăţii Metena din Peloponez: astăzi Modona.
[245] În ebraică, legat de cuvîntul care înseamnă „ipocrizie".

[246] Consiliul de la Trente.
[247] În limba ebraică ganabin - pungaş.
[248] Cetatea oamenilor răi (grec).
[249] De la Roma, pînă aici, n-am avut unde să-mi fac nevoile. Fie-ţi milă, ia furca ia mînă şi sperie-mă (it.).
[250] Numai cu atît, n-ai făcut nimic. Ia-o mai voiniceşte! (it.).
[251] Dată în Chambry (latinizat).
[252] Iţi mulţumesc, frumosul meu domn, mi-ai cruţat cheltuiala unui clistir (it).
[253] Semnătură considerată ca fiind o anagrama a lui Jean Turquet, obscur poet din acea vreme.
[254] Piei, Satană! (lat.). (Imprecaţie magică.)
[255] Aripa e rea, tîrtiţa îndoielnică, gîtul e bun dacă-i scoţi pielea (lat.).
[256] Margareta de Navaria.
[257] Pictor roman, despre care pomeneşte şi Pliniu.
[258] Paracliser, paznic.
[259] Antitus de Cressoniere, un erou ridicol al anecdotelor vremii.
[260] Personaje mitologice, prefăcute de zei în plante sau păsări.
[261] Păsări cu o groaznică diaree (Virg. f., VIII, 214).
[262] Călugări purtînd glugile numite bardocucullus.
[263] Aluzie la ordinul Jartierei: „Honni soit qui maly pense".
[264] Ordinul arhanghelului Mihail.
[265] Ordinul Lînii de aur.
[266] Nu rîvnă, ci milostenie! (lat.).
[267] Un sufragant şi trei protonoiari.
[268] Şase-şase.
[269] Iec.
[270] O seceră, în loc de tradiţionala spada. Atributele simbolizează aici Justiţia hrăpăreaţă şi venala.

[271] Verres (C. Licinius) (sec. II î.e.n.) - militar roman cu funcţiuni administrative, de tristă memorie: delapidator de importante bunuri publice ori particulare, implicat în procese celebre.
[272] Promontorii stîncoase pe coastele Asiei Mici, pomenite frecvent în literatura antică, cum sînt pomenite Scila şi Caribda.
[273] Adept al filozofului englez Duns Scot (1274-l308).
[274] Neştiutori de carte (elină).
[275] Burduf (elină).
[276] Radietur etc - încasări, etc (lat.), termeni din vocabularul profesional al podgorenilor şi al contabililor.
[277] Socotitori.
[278] Revizuit, judecat din nou (lat.).
[279] Numele unui zeu oriental, cu atributele lui Mercur.
[280] Elixir.
[281] Plantă din familia cruciferelor.
[282] Geber - (Abu Mussah Jafar al Sofi) (si. sec. VIII - Snc. sec. IX) - alchimist arab.
[283] Metheotehnie - ştiinţă zadarnica (elina).
[284] Enthelahia - desăvîrşire (elină).
[285] Enitlahia - stăruinţă (elină).
[286] E vorba de legenda biblică din Cartea judecătorilor (XII, 6).
[287] Bucătari (ebr.).
[288] Sărăcia.
[289] Popor din nord. Probabil aluzie la faptul că, primind Reforma, nu mai ţineau postul catolic.
[290] Plantă închipuită, reaprinzînd o dragoste stinsă.
[291] Luminare majus şi Luminare apothecarium (lat.) - celebre farmacopei, apărute la sfîrşitul sec. a1 XVI lea.

[292] Friză împodobită cu reprezentări de animale.
[293] Destinul îl poartă pe cel ce i se supune, pe cel ce-i stă împotrivă îl Urăşte (lat.).
[294] Nemăturată (din elină).
[295]Diferite nume de bacante.
[296] Strigătul bacantelor în cinstea lui Bachus
[297] Rachiu.

Table of Contents

CARTEA ÎNTÎI
- CAPITOLUL I
- CAPITOLUL II
- CAPITOLUL III
- CAPITOLUL IV
- CAPITOLUL V
- CAPITOLUL VI
- CAPITOLUL VII
- CAPITOLUL VIII
- CAPITOLUL IX
- CAPITOLUL X
- CAPITOLUL XI
- CAPITOLUL XII
- CAPITOLUL XIII
- CAPITOLUL XIV
- CAPITOLUL XV
- CAPITOLUL XVI
- CAPITOLUL XVII
- CAPITOLUL XVIII
- CAPITOLUL XIX
- CAPITOLUL XX
- CAPITOLUL XXI
- CAPITOLUL XXII
- CAPITOLUL XXIII
- CAPITOLUL XXIV
- CAPITOLUL XXV
- CAPITOLUL XXVI
- CAPITOLUL XXVII
- CAPITOLUL XXVIII
- CAPITOLUL XXIX
- CAPITOLUL XXX
- CAPITOLUL XXXI
- CAPITOLUL XXXII
- CAPITOLUL XXXIII
- CAPITOLUL XXXIV
- CAPITOLUL XXXV
- CAPITOLUL XXXVI
- CAPITOLUL XXXVII
- CAPITOLUL XXXVIII
- CAPITOLUL XXXIX
- CAPITOLUL XL

CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CAPITOLUL LIII
CAPITOLUL LIV
CAPITOLUL LV
CAPITOLUL LVI
CAPITOLUL LVII
CAPITOLUL LVIII
CARTEA A DOUA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII

CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CARTEA A TREIA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII
CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXT
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXlll
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI

CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CARTEA A PATRA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII

CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI
CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CAPITOLUL LIII
CAPITOLUL LIV
CAPITOLUL LV
CAPITOLUL LVI
CAPITOLUL LVII
CAPITOLUL LVIII
CAPITOLUL LIX
CAPITOLUL LX
CAPITOLUL LXI
CAPITOLUL LXII
CAPITOLUL LXIII
CAPITOLUL LXIV
CAPITOLUL LXV
CAPITOLUL LXVI
CAPITOLUL LXVII
CARTEA A CINCEA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III

CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII
CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI
CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII

CAPITOLUL XLVIII

Table of Contents

CARTEA ÎNTÎI
- CAPITOLUL I
- CAPITOLUL II
- CAPITOLUL III
- CAPITOLUL IV
- CAPITOLUL V
- CAPITOLUL VI
- CAPITOLUL VII
- CAPITOLUL VIII
- CAPITOLUL IX
- CAPITOLUL X
- CAPITOLUL XI
- CAPITOLUL XII
- CAPITOLUL XIII
- CAPITOLUL XIV
- CAPITOLUL XV
- CAPITOLUL XVI
- CAPITOLUL XVII
- CAPITOLUL XVIII
- CAPITOLUL XIX
- CAPITOLUL XX
- CAPITOLUL XXI
- CAPITOLUL XXII
- CAPITOLUL XXIII
- CAPITOLUL XXIV
- CAPITOLUL XXV
- CAPITOLUL XXVI
- CAPITOLUL XXVII
- CAPITOLUL XXVIII
- CAPITOLUL XXIX
- CAPITOLUL XXX
- CAPITOLUL XXXI
- CAPITOLUL XXXII
- CAPITOLUL XXXIII
- CAPITOLUL XXXIV
- CAPITOLUL XXXV
- CAPITOLUL XXXVI
- CAPITOLUL XXXVII
- CAPITOLUL XXXVIII
- CAPITOLUL XXXIX
- CAPITOLUL XL

CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CAPITOLUL LIII
CAPITOLUL LIV
CAPITOLUL LV
CAPITOLUL LVI
CAPITOLUL LVII
CAPITOLUL LVIII
CARTEA A DOUA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII

CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CARTEA A TREIA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII
CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXT
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXlll
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI

CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CARTEA A PATRA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII

CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI
CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII
CAPITOLUL XLVIII
CAPITOLUL XLIX
CAPITOLUL L
CAPITOLUL LI
CAPITOLUL LII
CAPITOLUL LIII
CAPITOLUL LIV
CAPITOLUL LV
CAPITOLUL LVI
CAPITOLUL LVII
CAPITOLUL LVIII
CAPITOLUL LIX
CAPITOLUL LX
CAPITOLUL LXI
CAPITOLUL LXII
CAPITOLUL LXIII
CAPITOLUL LXIV
CAPITOLUL LXV
CAPITOLUL LXVI
CAPITOLUL LXVII
CARTEA A CINCEA
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III

CAPITOLUL IV
CAPITOLUL V
CAPITOLUL VI
CAPITOLUL VII
CAPITOLUL VIII
CAPITOLUL IX
CAPITOLUL X
CAPITOLUL XI
CAPITOLUL XII
CAPITOLUL XIII
CAPITOLUL XIV
CAPITOLUL XV
CAPITOLUL XVI
CAPITOLUL XVII
CAPITOLUL XVIII
CAPITOLUL XIX
CAPITOLUL XX
CAPITOLUL XXI
CAPITOLUL XXII
CAPITOLUL XXIII
CAPITOLUL XXIV
CAPITOLUL XXV
CAPITOLUL XXVI
CAPITOLUL XXVII
CAPITOLUL XXVIII
CAPITOLUL XXIX
CAPITOLUL XXX
CAPITOLUL XXXI
CAPITOLUL XXXII
CAPITOLUL XXXIII
CAPITOLUL XXXIV
CAPITOLUL XXXV
CAPITOLUL XXXVI
CAPITOLUL XXXVII
CAPITOLUL XXXVIII
CAPITOLUL XXXIX
CAPITOLUL XL
CAPITOLUL XLI
CAPITOLUL XLII
CAPITOLUL XLIII
CAPITOLUL XLIV
CAPITOLUL XLV
CAPITOLUL XLVI
CAPITOLUL XLVII

CAPITOLUL XLVIII